శ్రీ సౌమ్య కాశీశ స్తోత్రం

(ఉపనిషత్తుల సారామృతము)

మూలం: స్వామి తపోవన్ మహారాజ్

ఆంగ్ల వ్యాఖ్య: స్వామి చిన్నయానంద సరస్వతి

తెలుగు సేత: స్వామిని శారదప్రియానంద సరస్వతి

SREE SOUMYA KASEESA STOTRAM

(ESSENCE OF ALL UPANISHADS)

By

Sree Paramapujya Tapovan Maharaj

శ్రీ సౌమ్య కాశీశ స్తోత్రం

(ఉపనిషత్తుల సారామృతము).

- ॐ ॐ ॐ –

1. శ్రీ సౌమ్య కాశీశ స్తోత్రం.

చిన్న గమనిక

ఈ డిజిటల్ కాపీ గురించి ఒక చిన్న గమనిక

"ఈ digital versionని నెట్‌లో ఉన్న ఒక పాత scanned copy నుండి AI tools ఉపయోగించి తయారు చేశాము. చాప్టర్లు మరియు శ్లోకాలు జనరేట్ చేసేటప్పుడు, వాటిలో కొన్నింటిని మాత్రమే చెక్ చేశాము. దీనిపై ఇంకా పూర్తిస్థాయిలో proof reading జరగలేదు. మీకు ఏవైనా తప్పులు కనిపిస్తే, **archive.org** లోని review part లో తెలియజేయండి. అలాగే చెప్పేటప్పుడు తప్పకుండా version number కూడా మెన్షన్ చేయండి."

Version: **SSKSTELCHIN001 May21_2026**

చిన్మయ మిషన్

ॐॐॐ

@$$$॥**0.0**॥ $$ ॥**0.e1**॥ $$@$$$

***

ॐॐॐ

2. నివేదన

ఈ ఉపనిషత్ సారామృత గ్రంథమును తెనుగునకు అనువదించిన మాతృశ్రీ శారద ప్రియానందగారి పాదపద్మములకు కృతజ్ఞతాపూర్వక నమస్కారములు. వారి అనువాదము నందు భావ గాంభీర్యము, భాషా మాధుర్యము పెనవేసుకొని ప్రవహించడం అమ్మ ప్రజ్ఞాశక్తికి నిదర్శనం. ఆంధ్ర ముముక్షు జనావళి అమ్మ రచనలో ఆత్మానందమును బడయగలరు.

శ్రీముఖనామ సంవత్సర ఫాల్గుణ శుద్ధ విదియ సోమవారము 14 - 3 - 94 తేదీన చిన్మయారణ్యం ఆశ్రమంలో మాతృశ్రీ శారద ప్రియానంద గారు అమృత హస్తములతో ఈ గ్రంథమును ఆవిష్కరించిరి.

హరిః ఓమ్

పబ్లిషర్స్ -

***

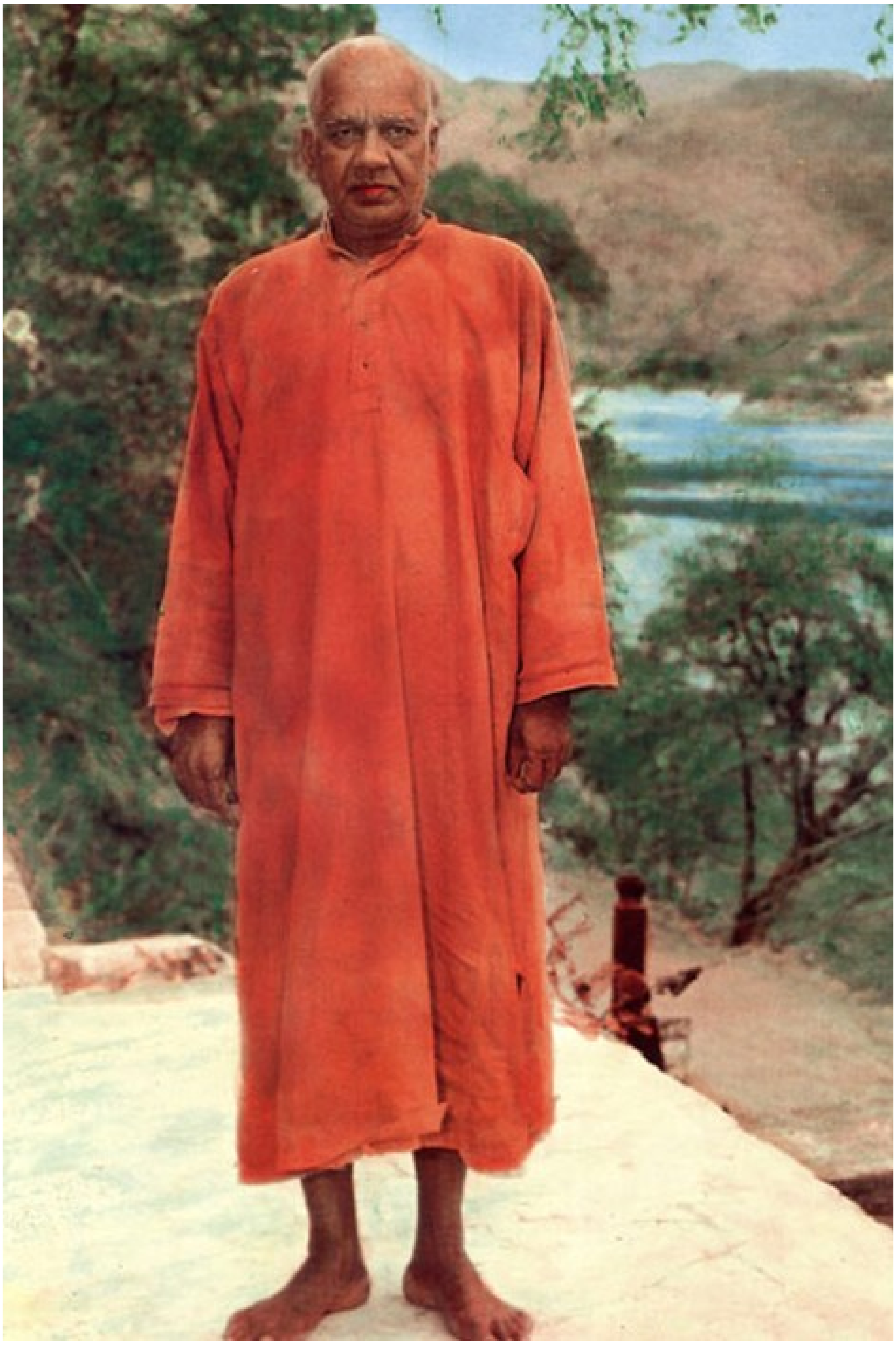

శ్రీ పరమ పూజ్యశ్రీ తపోవన్ మహారాజుగారు

SREE
SOUMYA KASEESA STOTRAM
(ESSENCE OF ALL UPANISHADS)

By
Sree Paramapujya Tapovan Maharaj

English Commentary
By
H.H. Poojya Swami Chinmayananda

Telugu Translation
By
H.H. Swamini Sarada Priyananda
***

శ్రీ సౌమ్య కాశీశ స్తోత్రం

(ఉపనిషత్తుల సారామృతము)

సంస్కృత రచన

శ్రీ పరమ పూజ్య శ్రీ తపోవన్ మహారాజుగారు

ఆంగ్ల వ్యాఖ్య

పూజ్య శ్రీ స్వామి చిన్మయానంద గురుదేవులు

తెనుగు సేత

పూజ్యశ్రీ శారదప్రియానందగారు

పబ్లిషర్స్

జూటూరు వేమయ్య: 2236, డి. మోహన్ కుమార్: 2336

సెంట్రల్ చిన్మయా మిషన్ ట్రస్టు, చిన్మయా పబ్లికేషన్స్, తెలుగు విభాగం,

వెదుళ్ళ బజారు, ప్రొద్దుటూరు 516 360

ప్రథమ ముద్రణ: 1994 ఫిబ్రవరి, ప్రతులు: 1000

ముద్రణ: సారధిప్రెస్, ఫోన్ : 2046, కోనేటి కాల్వవీధి, ప్రొద్దుటూరు 516 361.

Published By

J. VEMAIAH, Phone: 2236, D. Mohan Kumar, Phone: 2336

Central Chinmaya Mission Trust, Chinmaya Publications, Telugu Division.

PRODDATUR - 516 361 (A.P.), First Print :1994 Feb. 1000 Copies

Printed at: Sarathi Press, Proddatur, Ph.2046

***

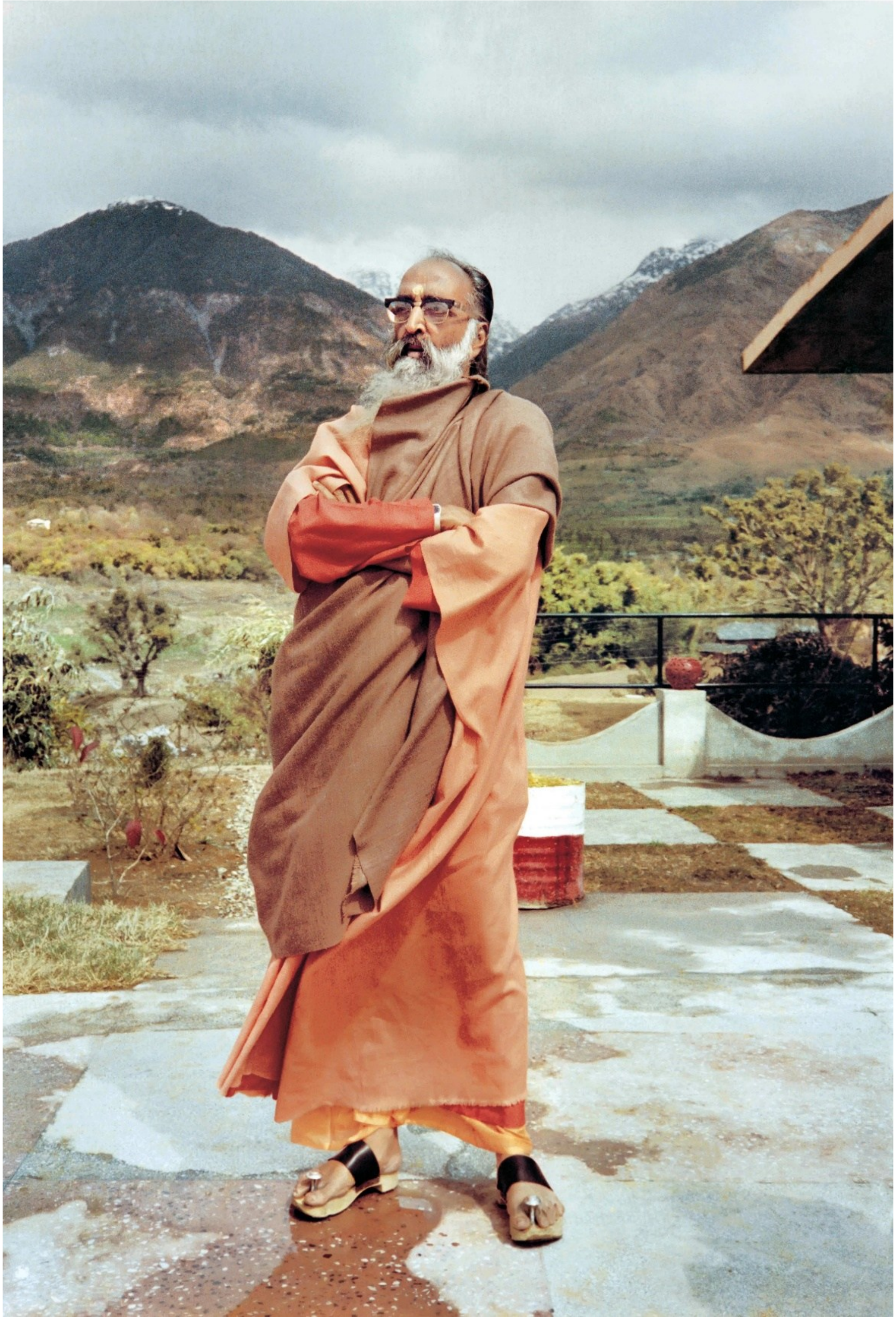

పూజ్య శ్రీ స్వామి చిన్మయానంద గురుదేవులు

3. వినతి

జూటూరు వేమయ్య

శ్రీ పూజ్యశ్రీ గురుదేవుల గురుదేవులు పరమ పూజ్యశ్రీ తపోవన్ మహారాజుగారు. వారి జననము 1889. మహాసమాధి 1957. 1989 సంవత్సరం శ్రీ తపోవనుల శతజయంతి సంవత్సరంగా శ్రీ గురుదేవులు ప్రకటించిరి. తదనుసారముగ, శ్రీ తపోవనులచే రచించబడిన ప్రధాన 4 గ్రంథములు 1. హిమగిరివిహారము, 2. గంగాస్తోత్రము, 3. శ్రీ బదరీశస్తోత్రము, 4. ఈశ్వర దర్శనము తెనుగునందు ప్రకటింపబడినవి. సర్వ ఉపనిషత్తుల సారాన్ని మథించి, బ్రహ్మానుభూతితో తపోవన్ మహారాజుగారిచే రచింపబడిన "శ్రీ సౌమ్య కాశీశ స్తోత్రము"ను శ్రీ గురుదేవులు తాను స్వయంగా ఆంగ్లమునందు వ్యాఖ్య వ్రాయుటకు సంకల్పించెను. 1991 లో ఆ గ్రంథము ఆంగ్లమునందు ముద్రింపబడి హిమాలయములలోని 'సిద్ధబారీ' ఆశ్రమమునందు శ్రీ గురుదేవులచేత ఆవిష్కరింపబడెను. అపుడు జరుగుచుండిన జ్ఞానయజ్ఞములో పాల్గొనుటకు వెళ్ళిన కల్లూరు వాస్తవ్యులు శ్రీ కె. రాధాకృష్ణయ్య గారికి శ్రీగురుదేవులు ఆంగ్లగ్రంథము నొకదానిని ఇచ్చి, అందులో "Bring it to Telugu" అని వ్రాసి నాకు పంపిరి. అది సుమారు 400 పేజీలు గలది. దానిని అనువదించుటకు శ్రీ స్వామిని శారద ప్రియానందగారు అంగీకరించి 1993 ప్రారంభములో పూర్తిచేసిరి. వ్రాతప్రతి నాకు అందచేసిరి. వ్రాతప్రతులు 700 పేజీలు ఉన్నవి. 450 శ్లోకాలు. 18 స్తబకములు.

ఇంత పెద్దగ్రంథము ముద్రించుట చాల వ్యయముతో కూడినది. మరియు ఇందలి విషయము ఉపనిషత్తుల సారము శ్రీ తపోవనులు సర్వ ఉపనిషత్తులను మధించి, అమృతసార పానముచేసి, అనుభవపూర్వకముగ వానినన్నిటిని జీర్ణించుకొని. శ్లోకములలో వ్రాసి, ఉత్తర కాశీపతి అయిన తన ఇష్టదైవము శ్రీ సౌమ్య కాశీశునకు సమర్పించిన స్తోత్రమాల, దీనిని ముద్రించి, ప్రచురించుటకు ధైర్యము చాలలేదు.

1993 ఆగష్టు ఆఖరులో శ్రీ స్వామిని శారద ప్రియానందగారు భీమవరం చిన్మయామిషన్ వారిచేత Organise చేయబడిన, సాధనా శిబిరము ఉత్తరకాశీ శ్రీ తపోవనుల ఆశ్రమములో ఏర్పాటు చేసిరి. అందుకు శ్రీ బదరీశ స్తోత్రములోని సాధన స్తబకమును ప్రవచించుటకు నేనుకూడా వెళ్ళడం జరిగినది. Camp తుదిలో, అందరము గంగోత్రి వెళ్ళి వచ్చినాము. నేను ప్రత్యేకముగ గంగోత్రినుండి పవిత్ర గంగాజలాన్ని తీసుకరావడం జరిగింది. ఉత్తర కాశీలో శ్రీ తపోవనులు జీవిత కాలమంతయు అక్కడ దేవాలయములో వెలసియున్న శ్రీ సౌమ్య కాశీశ్వరునకు ప్రతిదినం గంగా జలంతో అభిషేకం చేయుచుండెడివారు గంగోత్రినుండి తెచ్చి జలంతో శ్రీ సౌమ్య కాశీశ్వరుని అభిషేకించి, ఈ గ్రంథముద్రణ ప్రారంభించవలెనని సంకల్పం కలిగినది, కాని, నా ఆరోగ్యం, ముఖ్యంగ కాళ్ళ నొప్పులు, ఎక్కువై దేవాలయంవరకు నడవగలననే నమ్మకం లేకపోయింది. మరుసటి దినం క్యాంపు అయిపోవడం జరుగుతుంది. అపుడు ఒక బ్రహ్మచారిని పిలిచి, ఈ గంగోత్రిజలాన్ని శ్రీ సౌమ్య కాశీశునకు అభిషేకం చేసిరమ్మన్నాను కాని, వారికి అవసరమైన వేరే పనివలన, తాను పోలేనన్నాడు. అనుక్షణం, ఈపనిని నేను సొంతంగా చేయవలెనని

ఈశ్వర సంకల్పం అనుకొని, మరల స్నానంచేసి గంగోత్రిజలాన్ని తీసుకొని, నేరుగా ఆలయానికి నడిచి వెళ్ళడం జరిగింది. అక్కడ శ్రీ సౌమ్య కాశీశ్వరునకు భక్తి పూర్వకంగా అభిషేకించి, జప, ధ్యానాదుల నొనరించి, ఈ గ్రంథముద్రణకు అనుమతిని, ఆశీర్వాదము సౌమ్య కాశీశ్వరుని కోరడం జరిగింది. ఎదురుగా, శక్తి మందిరానికి వెళ్ళి, అక్కడ వెలసియున్న శక్తిమాత, శ్రీ గణపతి మొదలగు దేవతలను భక్తితో ఆరాధించి, వారందరి అనుమతిని అభ్యర్థించి దేవాలయప్రాంగణం నుండి వెలుపలికి రావడం జరిగింది. 50 గజములు నడిచిన వెంటనే, శ్రీ రామక్రిష్ణ మఠంలోని ఆంధ్రసన్యాసి స్వామి శ్రీ చిదంబరానందగారు తటస్థించి, నన్ను అభిమాన పూర్వకంగా వారి ఆశ్రమానికి తీసుకెళ్ళి చిన్మయా తెనుగువిభాగశాఖ చక్కని కృషి చేస్తూందని ఆశీర్వదించి, పూరీజగన్నాధస్వామి ప్రసాదమిచ్చినారు. ఎందుకో, ఈ గ్రంథముద్రణ తప్పక పూర్తి అవుతుందని, అందుకు శ్రీ సౌమ్య కాశీశ్వరుని అనుజ్ఞ ఆశీర్వాదము పూర్తిగా లభించినట్లు నాకు విశ్వాసము కలిగినది.

సెప్టంబర్ 10 తారికు ప్రొద్దుటూరు చేరినాను. అక్టోబరు మధ్యనుండి గ్రంథముద్రణ ప్రారంభించినాము.

సంస్కృతశ్లోకాలకు ప్రతిపదార్థము వ్రాసిన బాగుండునను సంకల్పముతో, ప్రొద్దుటూరు శ్రీ మలయాళస్వామి ఓరియంటర్ కళాశాల ప్రిన్సిపాలు గారైన విద్వాన్ శ్రీ S. పాండురంగయ్యగారిని ప్రస్తావించగ, వారు దయతో అంగీకరించిరి. శ్రీ కృష్ణగీతాశ్రమ సంస్కృత ఉన్నతపాఠశాల సంస్కృత అధ్యాపకులు సాహిత్యశిరోమణి P. శంకరయ్య M.A. గారు ఇందుకు ఎంతో సహకరించిరి. వీరిద్దరి కృషిఫలితమే ఈగ్రంథమునందు ముద్రించిన శ్లోకముల ప్రతిపదార్థములు. ఆంధ్రచదువరులు

వీరికి ఎంతో ఋణపడియున్నారు అంతేగాక, ఈగ్రంథ విషయము చాల వేదాంత లోతులుగలది గావున, శ్రీ పాండురంగయ్యగారు సుమారు 4 నెలలు, ప్రతిదినం Proof Reading చూస్తూ, ఈగ్రంథముద్రణకు ఎంతగానో తోడ్పడినారు. తెలుగు ప్రచురణ విభాగశాఖ వీరికి హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతా నమస్కారములు అందజేయుచు, వీరికి శ్రీ తపోవనుల ఆశీర్వాదము నిండుగ వర్షించవలెనని శ్రీ తపోవన్ మహారాజుగారిని ప్రార్థిస్తున్నాము.

ఈగ్రంథము శ్లోకములు ప్రతిపదార్థములతో 520 పేజీలు వరకు పెరిగినది. ముద్రణావ్యయభారముతో, విరాళములు స్వీకరించవలసి వచ్చినది ఈ గ్రంథముద్రణకు ముఖ్యముగా హైదరాబాదు వాస్తవ్యులు ప్రస్తుతం చిన్మయారణ్యంలో నివసిస్తున్న శ్రీమతి అమ్మణ్ణమ్మగారు వారి భర్త శ్రీ Y. పిచ్చిరెడ్డి I.A.S గారి జ్ఞాపకార్థంగా, అయిదువేల రూపాయలు విరాళ మిచ్చుటకు అంగీకరించిరి. మరికొందరి దాతల విరాళముతో ఈ గ్రంథ ముద్రణ జరిగినది. విరాళములిచ్చి ప్రోత్సహించిన, దాతలందరకు మా కృతజ్ఞతాపూర్వక నమస్కారములు.

ఈగ్రంథ విషయము గురించి కొంత చెప్పవలసియున్నది. ఇప్పటికే ఉపనిషత్తులను చక్కగా శ్రవణ, మననముల చేసిన సాధకులకు ఈగ్రంథము అమృత తుల్యము. ప్రధానంగ సాధకులకు ఉపనిషత్తునుండి తెలుసుకో వలసిన ప్రధాన విషయములను, శ్లోకములలో ఎంత చక్కగా వ్రాసినారో, చదివి ఆనందిస్తే తప్ప, వ్రాయుటకు సాధ్యంకాదు. వారి సంస్కృతశ్లోకాలు చదివినపుడు గొప్ప సంస్కృత తత్త్వవేత్తకూడా ఆ పదముల కూర్పుకు ఆశ్చర్య చకితుడు గాకతప్పదు.

భాష భావపూరితము భావములు అద్వైతపులోతులు, భాష, భావము పోటీపడుతూ, శ్లోకం నర్తన చేస్తుంది. అంతేగాదు, చరమపాదం తన ఇష్టదైవమైన ఈశ్వరుని స్తోత్రంతో గంభీరంగ ముగుస్తుంది. ఛాందోగ్య, బృహదారణ్యకోపనిషత్తులు చాల పెద్దవి. వానినన్నింటిని ఒక్కొక్క ఉపనిషత్తును 75 శ్లోకములలో కుదించడం శ్రీ తపోవనుల మహాఅద్భుతక్రీడ మొదటి స్తబకంలో. పురాణ శివుని స్తోత్రముతో ప్రారంభిస్తు, ఉపనిషతుల సారాన్ని, మథించి, సాధకులకు అందిస్తూ, కట్టకడన, భక్తి పూర్వకంగా వినయ విధేయతలతో శ్రీ సౌమ్య కాశీశ్వరునికి తాను అర్పించిన శైలి, వాడిన పదజాలము, అందులో నిండిన భక్తి, ప్రేమ, జ్ఞాన, శరణాగతి భావముల రస పోషణ అద్భుతము.

విషయసూచికలో, ఏస్తబకం ఏ శ్లోకం నుండి ఏ శ్లోకం వరకు పేజీ నెంబరుతో సహా వివరణ ఇవ్వబడినది. దయచేసి దానిని గమనించి, చదవండి. ఆ ఉపనిషత్తులోని ముఖ్యభావాలన్ని స్మరణకు వస్తాయి. ఈ గ్రంథం ఉపనిషత్తుల నన్నిటిని సాధకుడు Revise చేసినట్లుగా ఉంటుంది. నాకు అలాంటి అనుభూతి కలిగినది. మీరు కూడా భక్తితో పఠించి, ధన్యులుగండి. అలాంటి వారినందరను శ్రీ సౌమ్య కాశీశ్వరుడు అనుగ్రహిస్తాడు. శ్రీ తపోవనులు ఆశీర్వదిస్తారు.

ఈ గ్రంథముద్రణ గావించిన శ్రీ సారథి ప్రెస్ యాజమాన్యము వారు ముఖ్యముగా శ్రీ C. రంగస్వామి, వారిసిబ్బంది, ఎంతో భక్తితో ముద్రించినారు. అమ్మ శారదమ్మగారి వ్రాతప్రతిని చక్కగా ముద్రణ చేయగలిగినారు. వారికి గురుదేవుల ఆశీస్సులు. సారథి ప్రెస్‌వారు వారిసిబ్బంది మా ఈ తెలుగు

ప్రచురణశాఖను ప్రేమతో సేవిస్తున్నారనుట సత్యము. వారినందరను శ్రీ గురుదేవులు ఆశీర్వదింతురుగాక!

ఈగ్రంథము బహుసాధకులకు సాధనలో కరదీపికగా ఉండగలదని ఆశీస్తు, శ్రీ సౌమ్య కాశీశ్వరునకు నమస్కరిస్తూ, శెలవు తీసుకుంటున్నాను. శ్రీ గురుభ్యోనమః!

హరిః ఓమ్!

***

Swamini పూజ్యశ్రీ శారదప్రియానందగారు

4. విషయ సూచిక

@@

స్తబకం	విషయం	శ్లోకాలు	పేజి నెం.
ప్రథమ స్తబకం	పురాణశివుని మహిమల ప్రశంస	1-0	27
ద్వితీయ స్తబకం	ఈశావాస్యోపనిషత్తు,	2-0	57
ద్వితీయ స్తబకం	, కేనోపనిషత్తు	2-13	73
తృతీయ స్తబకం	కఠోపనిషత్తు మొదటి అధ్యాయం	3-0	91
చతుర్ధ స్తబకం	కఠోపనిషత్తు 2వ అధ్యాయం	4-0	124
పంచమ స్తబకం	ప్రశ్నోపనిషత్తు	5-0	156
ఆరవ స్తబకం	ముండకోపనిషత్తు	6-0	194
సప్తమ స్తబకం	మాండుక్యోపనిషత్తు,	7-0	231
సప్తమ స్తబకం	, తైత్తిరీయోపనిషత్తు	7-8	242
అష్టమ స్తబకం	ఐతరేయోపనిషత్తు	8-0	270
నవమ స్తబకం	ఛాందోగ్యోపనిషత్తు, 1—4 అధ్యాయములు	9-0	296

దశమ స్తబకం	ఛాందోగ్యోపనిషత్తు, 5–6 అధ్యాయములు	10-0	334
ఏకాదశ స్తబకం	ఛాందోగ్యోపనిషత్తు, 6,7,8 అధ్యాయములు	11-0	379
ద్వాదశ స్తబకం	బృహదారణ్యకోపనిషత్తు, ప్రారంభ బ్రాహ్మణాలు	12-0	436
త్రయోదశ స్తబకం	బృహదారణ్యకోపనిషత్తు, మధుబ్రాహ్మణం	13-0	489
చతుర్దశ స్తబకం	బృహదారణ్యక ఉపనిషత్తులో మిగిలినవి	14-0	539
పంచదశ స్తబకం	శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు,	15-0	594
పంచదశ స్తబకం	, బ్రహ్మబిందూపనిషత్తు	15-25	624
షోడశ స్తబకం	కైవల్యోపనిషత్తు,	16-0	627
షోడశ స్తబకం	, పరమహంసోపనిషత్తు	16-21	654
సప్తదశ స్తబకం	మైత్రేయ ఉపనిషత్తు,	17-0	663
సప్తదశ స్తబకం	, తేజోబిందూపనిషత్తు	17-20	691
అష్టాదశ స్తబకం	శ్రీ పరమేశ్వరుని అనంతమహిమలు	18-0	703

@@

హైద్రాబాదు వాస్తవ్యులు శ్రీమతి Y. అమ్మణ్ణమ్మగారు

చిన్మయారణ్యంలో ఉంటున్నారు.

వారి భర్త కీ. శే. యాగా పిచ్చి రెడ్డిగారు I.A.S.

వారి జ్ఞాపకార్థం ఈ గ్రంథ ముద్రణకు అయిదువేల రూపాయలు

విరాళమిచ్చిన పుణ్యమూర్తి, వీరికి శ్రీ Y. వేణుగోపాల్ రెడ్డి

శ్రీ Y. రమేశ్ రెడ్డి అని ఇద్దరు కుమారులు, శ్రీమతి సల్లా ప్రమీలమ్మ

అను కుమార్తె గలరు. వీరికుటుంబాలకు శ్రీ గురుదేవుల ఆశీస్సులు

నిండుగ ప్రసరించుగాక! హరిః ఓమ్!!

***

5. దాతలు

ఈ గ్రంథముద్రణకు విరాళమిచ్చిన దాతలు

1. శ్రీ వై. పిచ్చిరెడ్డిగారి జ్ఞాపకార్థం వారి భార్య శ్రీమతి అమ్మణ్ణమ్మగారు, చిన్మయారణ్యం	5000
2. శ్రీ కె. రాధాకృష్ణయ్యగారు, పారిశ్రామిక వేత్త, కల్లూరు	1000
3. శ్రీ మేడా సుబ్బయ్యగారు, అనంతపురం	1000
4. శ్రీ వంకదార రామకృష్ణయ్యగారు. గుంతకల్లు	1000
5. శ్రీ అప్పల లీలాశ్రీధర్ జ్ఞాపకార్థం అప్పల రామకృష్ణారావు వీరి ధర్మపత్ని విజయలక్ష్మి, గుంటూరు	1000
6. శ్రీ కె. సంజీవరాయుడుగారు, మహబూబ్ నగర్	1000
7. శ్రీ బి.వి. సుబ్బరావుగారు, చిన్మయామిషన్, భీమవరం	1000
8. శ్రీ పోలిశెట్టి సోమసుందరం చారిటాస్, మ్యానేజింగ్ ట్రస్టీ శ్రీ పి. ఏకనాధగుప్తాగారు	1000
9. శ్రీ పడుచూరు వెంకటేశ్వర్లుగారు, గుంటూరు	1000
10. శ్రీ కుండెకుప్ప సీతమ్మగారి జ్ఞాపకార్థం Lt Col K.R. Murthy, Bombay	1000
11. శ్రీ W.K. గోవిందరాజులు అండ్ సన్స్, హైదరాబాదు	1000
12. శ్రీ తల్లం వీరయ్యశెట్టి మెమోరియల్ ట్రస్టు ప్రొద్దుటూరు	1000–00

13. శ్రీ P.V.VA.V.	1000
14. శ్రీ కబలవాయి రాధాకృష్ణరావు, జ్యువెలర్స్ హైదరాబాదు	1000
15. శ్రీ V. వ్యూహశక్తిగారు, Nutrine Confectionery చిత్తూరు	1000
16. శ్రీ శేగు సుబ్బయ్యశెట్టి, I.T.C. Agents కడప	1000
17. శ్రీ పి. వాసుదేవయ్యశెట్టి అండ్ సన్స్, బళ్ళారి	1000
18. శ్రీ సగళా నరశింహ్ములుశెట్టి, ప్రతిభా జ్యువెలరీ హౌస్ బెంగుళూరు	1000
19. చిన్మయామిషన్, విజయవాడ	2000
20. శ్రీ మాజేటి పాపారావు, క్రేన్ వక్కపొడి గుంటూరు	1000
21. శ్రీ R.R. నాథం Mg. Trustee దక్షిణ ఇండియా ఆర్యవైశ్య కన్యకాపరమేశ్వరి ధర్మపరిపాలనా సంస్థ, తిరుమల	1000

@@

6. తపోవనషట్కం

వ్యాప్తం జగద్యేన చిదాత్మభావా ద్రజ్జ్వా యధాహిర్వి చరాచరం యత్।

సంన్యస్య సర్వంచ సదాత్మభావే స్వయం సమస్తంచ బభూవయస్తు॥

నిఃసంగనిర్ముక్తి పదం ప్రపద్య బ్రహ్మాత్మభావేన విరాజితో యః।

శ్రీసౌమ్యకాశీశ మహేశ్వరాయ తస్మై నమః స్వామి తపోవనాయ॥1॥

తా॥ ఎవరిచేత చిద్రూపములో, పాములో అంతర్హితమైఉన్న త్రాడులా చరాచరజగత్తు వ్యాపింపబడిఉన్నదో, సద్రూపభావంతో సకల జగత్తును త్యజించి ఎవరు స్వయంగా సమస్తమూ అయ్యారో, నిస్సంగమైన ముక్తిభావాన్నిపొంది ఎవరు బ్రహ్మభావంతో విరాజిల్లుతున్నారో, అట్టి శ్రీసౌమ్యకాశీశుడైన మహేశ్వరునికి స్వామితపోవనులకు నమస్కారము!

అఖండభావ: శివరూపతత్వ శ్చితిస్వభావః పరమాత్మసత్యః।

సత్యస్యసత్య: సుధియైవగమ్యః పర ప్రధానా త్పరమేశ్వరో యః॥

ఆద్యంతహీనో నిర పేక్షధీప్తి స్వతఃస్వరూపేణ విపుల్లితొయః।

శ్రీసౌమ్య కాశీశ మహేశ్వరాయ తస్మై నమః స్వామితపోవనాయ॥2॥

తా॥ అఖండభావమై, శివతత్త్వరూపమై, చిత్స్వభావమై, పరమాత్మయై. సత్యమై, పంచతత్త్వముల సత్యమై, వివేకులు మాత్రమే చేరగలిగిన గమ్యమై, మూల

ప్రకృతికన్న అధికుడైన పరమేశ్వరుడైన వానికి, ఆద్యంతములు లేక ఆధారమక్కరలేని జ్యోతికి, స్వయం రూపుడై వికసించే వానికి శ్రీసౌమ్యకాశీశుడైన మహేశ్వరునికి, స్వామితపోవను లకు నమస్కారము!

మన్తుర్నశక్యో మనసాకదాచిద్ వక్తుం న కేనాపి తథా న వాచా।
బోద్ధుంచ బుద్ధ్యాది తథా న శక్యో బుద్ధ్యాదిసాక్షి ఖలు కేవలో యః॥
సర్వేంద్రియాతీత పదస్థితోఽపి సర్వేంద్రియ ప్రేరయితాపరొాయః।
శ్రీసౌమ్య కాశీశ మహేశ్వరాయ తస్మై నమః స్వామితపోవనాయః॥3॥

ఎన్నడూ మనస్సుతో చింతించడానికి వీలుకానిది, వాక్కుతో వర్ణించ డానికి అలవికానిది, బుద్ధితో తెలుసుకోవడానికి వీలుకానిది, బుద్ధ్యాదులకు కేవలం సాక్షి అయినది, సర్వేంద్రియాలకు అతీతుడయ్యూ, సర్వేంద్రియాలకు ప్రేరకుడైనట్టి శ్రీసౌమ్యకాశీశుడైన మహేశ్వరునికి స్వామితపోవనులకు నమస్కారము!

శుద్ధాతి శుద్ధంచ సదాప్రబుద్ధో విశ్వేశ్వరో విశ్వపరః ప్రసన్న;।
వ్యాపీ పరబ్రహ్మణి మోదమానో వేదాంతసారః సుధియాం శరణ్యః॥
ఏకోవశీ సర్వభూతాధివాసః సర్వాధిపః సర్వజీవాత్మ కోయః॥
శ్రీసౌమ్యకాశీశ మహేశ్వరాయ తస్మై నమః స్వామితపోవనాయ॥4॥

శుద్ధాతి శుద్ధమై, సదాప్రబుద్ధమై, విశ్వానికి అధీశుడై, ప్రసన్నుడై, సర్వవ్యాపియై, పరబ్రహ్మంలో నిరంతరం రమించుతూ, వేదాంతసారమై, సజ్జనులకు శరణ్యమైన వానిని ఏకమై, సర్వమూ తనవశంలొఉంటూ సర్వులలో తానుజీవిస్తూ, అందరికీ ప్రభువూ, అందరిలోని సారమూ అయిన, శ్రీసౌమ్యకాశీశుడైన మహేశ్వరునికి, స్వామితపోవనులకు నమస్కారము!

అశబ్ద మస్పర్శ మరూపవచ్చ తథారసం నిత్య మగంధ వచ్చ।
నిరంజనం నిత్య నిరీహ మేకం బుద్ధే పరం నిర్గుణ సద్ధృవంచ॥
గుహ్యం గంభీరం గగనోపమం యం పశ్యన్తి నిర్ధూతమలా యతీన్ద్రాః;।
శ్రీసౌమ్య కాశీశ మహేశ్వరాయ తస్మై నమః స్వామితపోవనాయ॥5॥

శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధాలులేక, ఆకళంకమై, నిత్యమై, కామనా రహితమై, ఏకమై, బుద్ధికి అతీతమై, నిర్గుణధ్రువమై, గుహ్యమై, గంభీరమై, ఆకాశంవలెనుండి, మాలిన్య రహితులైన యతీంద్రులు మాత్రమే, తెలుసుకోగలిగే శ్రీసౌమ్యకాశీశుడైన, మహేశ్వరునికి, స్వామి తపోవనులకు నమస్కారము!

తేజోమయం దివ్యమమేయశక్తిం సనాతనం శాంత మనామయంచ।
అద్వైతమాశ్చర్య మచింత్యరూపం పరాత్పరం నిత్య మనన్త మాద్యం॥

జ్ఞానప్రకాశేన విశుద్ధ సత్వోఽయం పశ్యతి స్వాత్మని చిన్తయమానం।

శ్రీ సౌమ్యకాశీశ మహేశ్వరాయ తస్మై నమః స్వామితపోవనాయ॥6॥

తేజోమయమై, దివ్యమై, అప్రమేయమై, సనాతనమూ, శాంతమూ అనామయమైనశక్తి రెండోదిలేని అద్భుతమైన శక్తియై, చింతించడానికి అలవిగాక, పరాత్పరం నిత్యం, అనంతం, అవ్యయమైన, విజ్ఞాన ప్రకాశంవల్ల, విశుద్ధ సత్త్వులు మాత్రమే, ధ్యానంలో చూస్తారో, అట్టి శ్రీ సౌమ్యకాశీశుడైన మహేశ్వరునికి, స్వామితపోవనులకు నమస్కారము!

END of FrontPages

- ॐ ॐ ॐ –

॥1.0॥

శ్రీ సౌమ్య కాశీశ స్తోత్రము

1. *1.* ప్రథమ స్తబకం

శ్రీ సౌమ్య కాశీశ స్తోత్రం భక్తి పూరితమైన ఒక మధురగీతం. ఇందులో మన సనాతనమైన ఉపనిషత్తుల ఉదాత్త భావాలన్నీ పొందుపరచబడి ఉన్నాయి. ఇరవైయైదేసి శ్లోకాలు ఉండే పద్దెనిమిది స్తబకాలతో కూడినది ఈ గ్రంథం. వేదాంతోపన్యాసాలను ఇంత పటిష్ఠంగా, ఇంత భక్తి మిళితంగా రచించిన గ్రంథాలు హిందూశాస్త్రాలలో చాలా అరుదు. పూర్ణమైన భక్తి లేకపోతే భగవంతుని పైన గాఢచింతన స్థిరంగా నిలవదని సంప్రదాయం చెబుతుంది. అయినా ఈ సౌమ్య కాశీశస్తోత్రంలో ఆ విషయం నిరూపింపబడినంత స్పష్టంగా మరెక్కడా నిరూపించబడలేదు.

మొదటి స్తబకం పూర్తిగా భక్తిమయం. పురాణాలలో ప్రశంసింపబడిన శివుని మహిమలు ఇందులో వర్ణింపబడినాయి. ఉత్తర కాశీ అధిష్ఠానదైవమైన శివుణ్ణి సౌమ్య కాశీశుడని పురాణాలు పేర్కొన్నాయి. ఈ అధ్యాయంలో మనకు పురాణ శివుని దర్శనం అవుతుంది. పోనుపోను విశ్వనాథుడు సర్వవ్యాపి, సర్వాంతర్యామి అయిన పరబ్రహ్మమేనని శ్రీ స్వామి తపోవనం నిరూపిస్తారు.

Sloka - 1.01

శ్లో॥ విశ్వనాథ నమస్తుభ్యం విశ్వమాయా విలాసినే ।
కాశికేశ నమస్తుభ్యం కేశవాద్యర్చ్చితాంఘ్రయే॥1.1॥

ప్రతి॥ హే విశ్వనాథ = ఓ విశ్వేశ్వరా! విశ్వమాయా = సకలమాయతో, విలాసినే = విరాజిల్లువానికి, తుభ్యం = నీకు, నమః = నమస్కారం, హే కాశికేశ = ఓ కాశికాధిపతీ! కేశవ+ఆది = కేశవుడు మొదలైనవారిచే, అర్చితాంఘ్రయే = పూజింపబడిన పాదాలుగల, తుభ్యం = నీకు, నమః = నమస్కారం,

తాత్పర్యం

ఓ విశ్వనాథా! నీకు నా ప్రణామాలు. ఈ మాయా ప్రపంచంలోని వైవిధ్యానికి ఆధారమైన పరమసత్యానివి నీవే. సౌమ్య కాశీశుడా, నీకు నా ప్రణామం. విష్ణువు మొదలైన భక్తులందరిచేత నీ పరమపావన పాదాలు అర్చింపబడుతాయి.

వ్యాఖ్య

పరుగులెత్తే మనస్సు శాంతపడి ఇష్టదేవుని సాన్నిధ్యంలో నిలవడం కోసం కాశీ విశ్వనాథుని పవిత్రప్రతీక ఆరాధింపబడుతుంది. ఉత్తర కాశీ దేవుడైన కాశీ విశ్వనాథలింగం యావద్విశ్వంలోని నామరూపాలకు వెనుకనున్న అనంత సత్యానికి ప్రతీక.

'సౌమ్య కాశీశుడైన పరమశివుడు మనలోని ఆత్మయే' అని, ఆయన జగత్తులోని వైవిధ్యనాటకానికి అనంతమైన ఆధారమని శ్రీ గురుదేవులు సూచిస్తున్నారు.

Sloka - 1.02

శ్లో॥ విశ్వంభర నమస్తుభ్యం విశ్వవిధ్వంసమూర్తయే ।

విశ్వరూప నమస్తుభ్యం విశ్వసృడ్దర్పహారిణే॥1.2॥

ప్రతి॥ హే విశ్వంభర = ఓ జగత్పోషకా! విశ్వ = ప్రపంచాన్ని (ప్రళయ కాలంలో) విధ్వంస = నాశంచేయ సమర్థమైన, మూర్తయే = స్వరూపం గల, తుభ్యం = నీకు, నమః = నమస్కారం, హే విశ్వరూప = ఓ జగద్రూపా! విశ్వసృడ్దర్పహారిణే = బ్రహ్మదేవుని గర్వాన్ని హరించినవానికి = అణచినవానికి, తుభ్యం = నీకు, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

జగత్తులోని అన్ని వ్యవహారాలకు ఆధారమై, సర్వవిధ్వంసకారివైన నీకు కాలరూపిగా నా ప్రణామాలు! జగత్తులోని అన్ని ఆకారాలూ నీవే! సృష్టికర్త దర్పాన్ని అణచిన నీకిదే నా నమస్కారం!

వ్యాఖ్య

మనలోని చైతన్యం అన్ని జడ పరికరాలనూ సజీవం చేస్తుంది. శారీరక మానసిక బౌద్ధికానుభవాలన్నింటినీ తెలుసుకునేది కూడా అదే. దృశ్యమాన ప్రపంచంలోని అన్ని కార్యాలు జీవుల పరస్పర వ్యవహారాలు - ఈ చైతన్యం యొక్క ఆధారంగానే సముద్రంలోని కెరటాల లాగా నర్తించుతూ కదులుతాయి.

విష్ణుబ్రహ్మలు ఒకసారి పరమశివుని వ్యాపకత్వాన్ని కొలవబోయిన గాథ పురాణాలలో ఉన్నది. వాళ్ళలో ఒకరు పైకి తల ఎక్కడ ఉన్నదో చూడడానికి, రెండవవారు క్రిందికి పాదాలు ఎంత లోతున ఉన్నాయో చూడడానికి వెళ్ళారట. ఇద్దరూ నిరాశతో తిరిగి రావలసి వచ్చింది. అనగా భగవంతుడు అనంతుడు, సర్వవ్యాపి. ఆయన ఉనికికి మొదలు, తుది లేవు. ఇలా సృష్టికర్త - అంటే బుద్ధిలోని సృజనశక్తి తన పరిశోధనా శక్తివల్ల సర్వాన్ని కనుక్కోగలననే దర్పాన్ని పోగొట్టుకున్నది!

Sloka - 1.03

శ్లో॥ వామదేవ మహాదేవ దేవదేవ జగత్పతే ।

భవ భక్త్యా భజామి త్వద్భవచ్ఛేది పదాంబుజమ్॥1.3॥

ప్రతి॥ హే వామదేవ = ఓ వామదేవుడా! మహాదేవ = ఓ మహాదేవా! దేవదేవ = దేవాధిదేవా! జగత్పతే = జగన్నాయకా! భవ = ఈశ్వరా! త్వత్ = నీ యొక్క, భవచ్ఛేది = సంసారబంధాన్ని ఛేదించే, పదాంబుజమ్ =పాదపద్మాలను, భక్త్యా = భక్తితో, భజామి = సేవిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఓ వామదేవా! మహాదేవా! దేవదేవా! జగత్పతే! కాలబద్ధమై కనబడే జగానివి నీవే! అందుచేత మార్పులతో కదలాడుతున్నావు. అనేకతా భ్రాంతిని మార్పుల భ్రాంతిని తొలగించే నీ పాదపద్మాలకు వంగి నమస్కరిస్తాను!

వ్యాఖ్య

వామదేవః - సూక్ష్మరూపి, మోహనరూపి అనే కాక సంస్కృతంలో ఈ పదానికి 'ఆరాధనీయుడు' అనే అర్థం కూడా ఉన్నది.

దేవదేవః - వెలిగించేవాడు, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి, విషయప్రపంచం - ఉద్రేకాలు - తలపులను మన చైతన్య పరిధిలోకి తీసుకొని వచ్చే పరికరాలు. చైతన్యం లేకుంటే ఇంద్రియాలకు రూప, రస, గంధ, శబ్ద, స్పర్శలను గ్రహించే జ్ఞానం ఉండదు. అందుచేత నీవే నాలోని చైతన్యకాంతివి. కంటికి కన్ను, చెవికి చెవి అయిన దేవుడివి, నీవే!

Sloka - 1.04

శ్లో॥ సౌమ్యకాశీపతే తుభ్యం సౌమ్యమూర్తే నమో నమః ।
సర్వదైవ నమస్తుభ్యం సర్వదైవతరూపిణే॥1.4॥

ప్రతి॥ హే సౌమ్యకాశీపతే = ఓ ఉత్తరకాశీపతీ, సౌమ్యమూర్తే = ఓ ప్రసన్నాకారా! తుభ్యం = నీకు, నమోనమః = సర్వవేళల్లోనూ నమస్కారం, సర్వదైవ = ఎల్లప్పుడూ, సర్వదైవతరూపిణే = సమస్త దేవతల స్వరూపుడైన, తుభ్యం = నీకు, నమః = నమస్కారం,

తాత్పర్యం

ఓ ఉత్తరకాశీపతీ! శాంతి-సుఖస్వరూపా! నీకు నా వినయ పూర్వక నమస్కృతులు సర్వదేవతల సారమైన ఏకరూపివైన నీకు సర్వకాలాలలో నా నమస్కారం.

వ్యాఖ్య

"సర్వదైవ" "సర్వదైవత" అనే మాటల వాడుటలోని చమత్కారాన్ని గమనించండి! ఇకపై అయిదో శ్లోకం నుండి ఇరవయ్యో శ్లోకం వరకు పరమేశ్వర మహిమలు విచిత్రంగా చిత్రింపబడినాయి. ఈ చిత్రానికి శ్రీ స్వామీజీ హృదయభావనలోని మధురవైరుధ్యాలే రంగులు! స్వచ్ఛభాషా ప్రయోగమే కుంచె! ఆ విరుద్ధత ముందు మన దృష్టిని ఆకర్షించి ఆ పదాలలోని భావం మొదట నవ్వు తెప్పించి, ఆపై మనసును పట్టిస్తుంది. తరువాత లోతైన ఆలోచనలను సృష్టించి గాంభీర్యాన్ని వెలిబుచ్చి లజ్జపడేట్లు చేస్తుంది. సంస్కృత కావ్యాలలో దీనిని "విరోధాభాస" అంటారు. ఇది ఒక అలంకారం.

Sloka - 1.05

శ్లో॥ గంగాధరోఽపి భగవాన్ గంగారోధసి వర్తసే ।

సోమసూర్యాగ్నినేత్రోఽపి సోమచూడశ్చ దృశ్యసే॥1.5॥

ప్రతి॥ హే భగవాన్ = ఓ పరమేశ్వరా! (త్వం = నీవు) గంగాధరః+అపి = తలపై గంగను ధరించినవాడవయ్యును, గంగారోధసి = గంగానదీ తీరమందు, వర్తసే= నివసిస్తున్నావు, సోమ+సూర్య+అగ్ని = చంద్రుడు, సూర్యుడు, అగ్నులు; నేత్రోఽపి = కన్నులుగా గలవాడివై ఉన్నప్పటికీ, సోమచూడః+చ = చంద్రశేఖరుడుగాను, దృశ్యసే = కనబడుతున్నావు.

తాత్పర్యం

ఏమి విచిత్రం! పరమశివా! నీవు తలపైన గంగను ధరిస్తావు, అయినా గంగాతీరాన వసిస్తావు! సోమసూర్యాగ్నులు నీ కళ్లే, అయినా చంద్రుణ్ణి శిరోభూషణంగా ధరిస్తావు.

వ్యాఖ్య

విరాడ్రూపిగా పరమశివుడు జడచైతన్యమయమైన యావత్ప్రపంచానికి తానే ప్రతినిధి. అందుచేత ఆయన కళ్లే అందరి కళ్లు. కళ్లు కాంతిరంగంలోనే పనిచేయగలవని తెలిసిన విషయమే. కాంతి లేకపోతే కళ్లు పనిచేయవు. అందుచేత సహజ కాంతులైన సోమసూర్యాగ్నులు ఆయన నేత్రాలు. అయినా చంద్రరేఖ ఆయన శిరస్సును అలంకరిస్తోంది. చంద్రరేఖ క్షీణించిన మనస్సుకు సంకేతం. పరమాత్మకు మనస్సు అనేది అలంకారం.

నిరంతరం గమించేది గంగ, ఎప్పుడూ కదిలే జగత్తే గంగ దీనికి ఆధారమైన వాడు గంగాధరుడు. అయితే ఆయన స్వయంగా కదలడు. కదిలే జగత్తుకు తటస్థమై అచలమై ఉండే చైతన్య రూపి ఆయన. అందుకే గంగాతీర వాసుడన్నాడు.

Sloka - 1.06

శ్లో॥ కాశీపృష్ఠే విహరసి విరాణ్మూర్తిరపి ప్రభో ।

కో వేత్తి తవ మాహాత్మ్యం త్వదన్యః పరమాద్భుతమ్॥1.6॥

ప్రతి॥ హే ప్రభో = ఓ దేవా! విరాణ్మూర్తి+అపి=విశ్వమంతటా ప్రకాశించు స్వరూపుడవయ్యును, కాశీపృష్ఠే = సౌమ్య కాశీ ప్రాంతమందు విహరసి =

విహరిస్తున్నావు, తవ = నీయొక్క, పరమ+అద్భుతం = అత్యాశ్చర్యకరమైన, మాహాత్మ్యం = మహత్త్వమును, త్వమ్+అన్యః నీవు కాక, కః = ఇతరుడెవడు, వేత్తి = తెలుసుకొనగలడు?

తాత్పర్యం

ప్రపంచం యావత్తు నీరూపమైన విరాడ్మూర్తివి నీవు. అయినా సౌమ్య కాశీ ప్రాంతంలో నివసిస్తూ పునీతం చేస్తున్నావు నీ మాహాత్మ్యాన్ని నీవు తప్ప ఇంకెవరు తెలుసుకోగలరు? అద్భుతాలలోకెల్లా అద్భుతానివి నీవు!

వ్యాఖ్య

సాధారణంగా మన ఇంద్రియాలద్వారా గ్రహించిన విషయాలను బుద్ధి అంచనాలు కట్టి తెలుసుకొంటుంది అంతరాంతరాలలో నిరంతర వ్యాఖ్యలు వినవస్తాయి. ఒక వస్తువును చూచినప్పుడు బుద్ధి అంచనాలు కట్టకుండా నిలిచినపుడు అంతర్వ్యాఖ్యానాలు లేని మనస్సు యొక్క విచిత్ర స్థితిని "అద్భుతం" అంటారు. ఉపనిషత్తులలో భావనాతీతమైన అనుభవస్థితిని "పరమాద్భుతం" అని ఋషులు వర్ణించారు.

బుద్ధిగ్రహించే విషయాల జాబితాలో పరమాత్మ ఒకడు కాదని తెలుపడానికి ఋషులు ఈ పదాన్ని వాడుతారు. అందుకోసమే కవులు "విరోధాభాస" అలంకారాన్ని వాడుతారు!

Sloka - 1.07

శ్లో॥ గిరిరాజసుతాపుణ్యపరిపాకోఽస్తు మే గతిః ।

సురవృక్షవృతే యస్య మందిరే సుందరే స్థితిః ॥1.7॥

ప్రతి॥ యస్య = ఎవనియొక్క, సురవృక్షవృతే = దేవతావృక్షములతో చుట్టబడిన, సుందరే = సుందరమైన, మందిరే = మందిరమందు,స్థితిః = ఉనికిగలదో, గిరిరాజసుతాపుణ్యపరిపాకః = పార్వతీదేవి పుణ్యఫలమైన, సః = అట్టి శివుడు, మే = నాకు, గతిః+అస్తు = రక్షకుడు అగుగాక!

తాత్పర్యం

దేవదారు వృక్షాలచేత పర్యవేష్టింపబడిన అందమైన మందిరంలో ప్రభువు వసించి ఉన్నాడు. హిమవంతుని కుమార్తె పుణ్యఫలమైన దేవుడు నా మార్గము, గమ్యము అగునుగాక!

వ్యాఖ్య

"గతి" అంటే మార్గము, లక్ష్యము అని రెండు అర్థాలున్నాయి. పరమ శివుని పట్ల భక్తిమార్గమైతే, పరమశివుడు లక్ష్యము, ఫలదాయకమైన గమ్యము!

Sloka - 1.08

శ్లో॥ త్రిశూలరూపయా శక్త్యా హేరంబాద్యైశ్చ నిర్జరైః ।

గోపకోటేశ్వరాభ్యాంచ సంవృతం శంకరం భజే॥1.8॥

ప్రతి॥ (హే శంకరా! = ఓ ఈశ్వరా!) త్రిశూలరూపయా = త్రిశూలాత్మకమైన, శక్త్యా = శక్తిచే, హేరంబాద్యైః = వినాయకుడు మొదలైన నిర్జరైః+చ = దేవతలచేతను, గోపకోటేశ్వరాభ్యాంచ = గోపేశ్వరుడు, కోటేశ్వరుడు అనే శివస్వరూపాలతోను, సంవృతం = పరివేష్ఠింపబడియున్న, శంకరం = శంకరుడైన నిన్ను, భజే = సేవిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

త్రిశూలరూపంలో శక్తి, గణేశుడు మొదలైన దేవతలచేత, గోపేశ్వరుడు, కోటేశ్వరుల చేత పర్యవేష్ఠింపబడిన, సౌమ్య కాశీశ్వరుడైన విశ్వనాథుణ్ణి నేను సేవిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఉత్తర కాశీలో విశ్వనాథమందిరాన్ని చుట్టుకొని చాలా మందిరాలు ఉన్నాయి. అందులో ప్రఖ్యాతి చెందిన గోపేశ్వర కోటేశ్వరులు శివస్వరూపాలే. విశ్వనాథుని గర్భాలయానికి ఎదురుగా సూర్యకాంతిలో బంగారురంగుతో మెరిసే త్రిశూలం ఉన్నతంగా నిలబడి ఉంటుంది. ఈ త్రిశూలాన్ని శక్తిగా, గణేశుడుగా మొదలైన దేవతలుగా ఆరాధిస్తారు.

Sloka - 1.09

శ్లో॥ వారిదాభం గలే గంగావారిగౌరం కలేవరే ।

వారణాద్రిపతిం వందే వారణాజినవాససమ్॥1.9॥

ప్రతి॥ గళే = కంఠమందు, వారిదాభం = మేఘంవలె నల్లని కాంతిగలవాడు, గంగావారిగౌరం = గంగాజలంవలె తెల్లనైన, కలేవరే = శరీరమందు, వారణాజినవాససమ్ = గజచర్మాన్ని వస్త్రంగా ధరించినవాడు, వారణ+అద్రి +పతిం = వారణావత పర్వతాధిపతిగానున్న, (శంకరం = ఈశ్వరుని) వందే = నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

మేఘంవలె నల్లనైన కంఠముతో, గంగాజలం వలె తెల్లనైన శరీరముతో, ఏనుగు చర్మాన్ని ధరించిన వారణావత పతికి నమస్కరిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పై వర్ణనలన్నీ ప్రసిద్ధమైన పురాణగాథలకు చెందినవే. దేవ దానవులు పాలసముద్రాన్ని మథించినప్పుడు కవ్వపు త్రాడుగా ఉపయోగపడిన వాసుకి అలసిపోయి, అతి ప్రమాదకరమైన విషాన్నంతా బయటికి కక్కి వేశాడు. దాని సెగలకు సర్వనాశమై పోతామని భయపడి దేవదానవులు నలుదిక్కులకూ పారిపోయారు. ప్రపంచాన్ని రక్షించడం కోసం పరమశివుడు ఆ విషాన్ని స్వీకరించి మ్రింగివేశాడు. పతివ్రతామాతయైన పార్వతి ఆయన గొంతును అదిమి పెట్టి భయంకరమైన ఆ విషం లోపలికి దిగకుండా కాపాడింది. పరమేశ్వరుడు దానిని బయటికి ఉమ్మి వేయలేదు. ఇలా అది కంఠంలోనే ఉండిపోయి, ఆయనను నీలకంఠుణ్ణి చేసింది. గజాసురుణ్ణి సంహరించినప్పుడు, అతడి శరీరాన్ని తన వాసంగా ధరించాడు.

Sloka - 1.10

శ్లో॥ కాలకాలం మహాకాలం కాలవ్యాలవిభూషణమ్ ।

ఫాలనేత్రం ప్రణౌమి శ్రీకాశికాపతిమీశ్వరమ్॥1.10॥

ప్రతి॥ కాలకాలం = కాలుడైన యమునికి కాలుడును, మహాకాళం= మహా కాల స్వరూపుడును, కాలవ్యాళ = కాలసర్పాన్ని, విభూషణం = అలంకారంగా గలవాడును, ఫాలనేత్రం = నుదిటికన్ను గలవాడును, శ్రీ కాశికాపతి = కాశీశ్వరుడును - అయిన, ఈశ్వరం=శివునికి, ప్రణౌమి = నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

యమునికే కాలుడై, కాలసర్పాన్ని అలంకారంగా మెడలో ధరించే వానికి, ఫాలనేత్రునికి కాశీపతి శ్రీ శంకరునికి నా ప్రణామాలు.

వ్యాఖ్య

భక్తుడైన మార్కండేయుణ్ణి రక్షించడంకోసం యమధర్మరాజును దండించినట్లు శివపురాణం చెబుతుంది. మనం చూడగానే భయపడి పారిపోయే నల్లత్రాచు ఆయనకు కంఠాభరణం. కాలమనే త్రాచు అది. మనస్సు ఆలోచనల స్రోతస్సు. ఒక ఆలోచనకు మరో ఆలోచనకు మధ్య ఉన్న అంతరాన్ని కాలమంటారు. ఆలోచనలను నిలిపివేసినప్పుడు కాలం అంతరించినట్లే, కాలసర్పాన్ని అదుపులోకి తెచ్చుకొని అలంకరించుకొన్నట్లే.

Sloka - 1.11

శ్లో॥ భూతానామీశ్వరం భస్మభూషాభూషితవిగ్రహమ్ ।
శ్మశానశాయినం వందే జాటజూటకమస్తకమ్॥1.11॥

ప్రతి॥ భూతానాం = సర్వజీవులకు, ఈశ్వరం = ప్రభువు, భస్మ= భస్మమనే భూషా = అలంకారంచేత; భూషిత = అలంకరింపబడిన, విగ్రహం = శరీరం గలవాడు. శ్మశాన = శ్మశానంలో, శాయినం = నిద్రించువాడు, జాటజూటక = జటాజూటముతో నిండిన, మస్తకమ్ = శిరస్సు కలవాడూ అయిన, (శంకరం = శివుని) వందే = నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ప్రాణులందరికీ అధిపతి అయిన వానికి, భస్మంతో అలంకృతమైన శరీరం కలవానికి, శ్మశానంలో నిద్రించేవానికి, శిరస్సుపైన జాటజూటం కలవానికి, పరమశివునికి నా నమస్కారం,

వ్యాఖ్య

ప్రాణులందరికీ చేతనత్వాన్ని కలిగించే ఏక ప్రభువు ఆయన. అందుచేత భూతరాశికి అధిపతి, నియామకుడు. ఆయన స్పర్శలేని వృక్షంగాని, జంతువు గాని, మానవుడుకాని - ఏ శరీరమైనా నిర్జీవమైపోతుంది. అందుకే ఆయన భూతపతి.

జాగ్రదవస్థ స్వప్నానికి శ్మశానం. పరమశివుడు సాక్షాత్తు పరమాత్మయే. అహంకారాన్ని, మానసికాందోళనలను పూడ్చిపెట్టే శ్మశాన వాటికలో ఆయన నివసిస్తాడు.

తపస్సు చేసే వాళ్ళకు జుట్టు దువ్వుకోవాలనే ధ్యాసగాని కత్తిరించుకునే ధ్యాస గాని ఉండదు. నిత్యతపస్వి అయిన పరమశివుడి జుట్టు పెరిగిపోతూంటుంది. అందువలన వెంట్రుకలను తలపైన చుట్టి పెట్టుకుంటాడు. అదే జటాజూటం.

Sloka - 1.12

శ్లో॥ పురత్రయనిషూదాయ పరమైశ్వర్యధారిణే ।

పరాపరాయ రుద్రాయ పరేశాయ నమోనమః॥1.12॥

ప్రతి॥ పురత్రయనిషూదాయ = త్రిపురాలను సంహరించినవాడును, పరమైశ్వర్యధారిణే = పరమ ఐశ్వర్యాన్ని ధరించినవాడును, పరాపరాయ = పరాపరరూపుడును, పరేశాయ = పరమేశ్వరుడూ అయిన, రుద్రాయ = రుద్రునికి, నమోనమః = సర్వకాల నమస్కారాలు.

తాత్పర్యం

త్రిపురాలను సంహరించినవానికి, అష్టైశ్వర్యాలు కలిగినవానికి, పరా పరాలు రెండూతానే అయిన వానికి, ప్రాణుల దుఃఖాలను హరించేవానికి, పరబ్రహ్మకు, నా ఇష్టదేవుడైన కైలాసాద్రిపతికి నమోవాకాలు!

వ్యాఖ్య

పురమంటే పట్టణమని కాదు. అనుభవరంగమే మానవుని పురం. ప్రతివ్యక్తి జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులనే మూడురంగాలలో అనుభవాలు పొందుతాడు. ఈ మూడింటికి భిన్నమైనది ఆత్మ. అది ఈ మూడు రంగాలను నశింపజేస్తుంది. శివపురాణం దానినే త్రిపురాసుర సంహారంగా పేర్కొన్నది. ఆయనకు ఎదురైనిలిస్తే ఈ మూడురంగాలకు నిలిచే సత్తా లేదు. నశించిపోతాయి.

పరాపర: - కార్యకారణ విభజన కాలపరిధిలో ఉంటుంది. ముందున్నది కారణం, తరువాత వచ్చేది కార్యం. అందువలన కార్యకారణ సంబంధం కాలరంగంలోనే పనిచేస్తుంది. మరి కాలమో! అది బుద్ధిలోని ఒక ఆలోచన. బుద్ధిని అధిగమించామో, కాలపరిధిని తరించి కాలాతీతులము అవుతాము. కాలంలేని ఆత్మస్థాయి అది. అక్కడ కార్య కారణాలు రెండూ కరిగిపోయి ఏకమైన కేవల ఘన శుద్ధ చైతన్యం ఒక్కటే భాసిస్తుంది. కార్యమైన జీవుడు, కారణమైన ఈశ్వరుడు ఇద్దరూ ఉండరు. జీవుడు 'అపర'. ఈశ్వరుడు 'పర'. అందుచేత 'పరాపరుడు' పరమేశ్వరుడు. రెండూ తానే అయి, రెంటినీ అధిగమించిన వాడు.

Sloka - 1.13

శ్లో॥ కరాలం కాలికేశం నృకరోటీకలితస్రజమ్ ।

ఆశావాసోవసానం శ్రీవిశ్వనాథముపాస్మహే॥1.13॥

ప్రతి॥ కరాలం = భయంకరుడు, కాలికా+ఈశం = పార్వతీదేవి భర్తయు,

నృకరోటీకలితస్రజమ్ = మానవ పుర్రెలతో చేసిన మాలను ధరించేవాడు,

ఆశావాసోవసానం = దిక్కులనే వస్త్రముగా ధరించినవాడు అయిన, శ్రీ విశ్వనాథం = శ్రీ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాస్మహే= సేవిస్తాను.

తాత్పర్యం

భయంకరుడై, కాలికాపతియై, కపాలమాలను ధరించి, దిగంబరమూర్తి అయిన శ్రీ విశ్వనాథుణ్ణి ఉపాసిస్తాను.

వ్యాఖ్య

అందమైనవి, ఆనందకరమైనవి, ఆకర్షణీయమైనవి - ఇలాంటి వీటికి మాత్రమే విశ్వనాథుడు మూలంకాదు. భయంకరం, వికృతం, అసహ్యకరం, జుగుప్సాకరమైన వాటికి కూడా ఆయనే మూలం. అందానికి, వికృతానికి, సుఖప్రదమైనవాటికి, భయంకరమైనవాటికి కూడా కారణం ఆయనే.

Sloka - 1.14

శ్లో॥ కాలకూటాశినే తుభ్యం శైలకూటనివాసినే ।
శూలినే పాలినే ధన్వశాలినేఽస్తు నమో నమః॥1.14॥

ప్రతి॥ కాలకూటాశినే = కాలకూటవిషాన్ని పానంచేసినవానికి, శైలకూటనివాసినే = పర్వతశిఖరమైన కైలాసంలో నివసించేవాడూ, శూలినే = శూలమును ధరించేవాడూ, పాలినే = పాలించేవాడూ, ధన్వశాలినే = పినాకమనే ధనుస్సును ధరించేవాడూ అయిన, తుభ్యం = నీకు, నమోనమః = సర్వవేళలా నమస్కారాలు, అస్తు = అగుగాక!

తాత్పర్యం

కాలకూటవిషం త్రాగినవానికి, కైలాసశిఖరంపై వసించే వానికి, త్రిశూలాన్ని పినాకాన్ని ధరించినవాడికి, రక్షకునికి నా నమోవాకాలు,

వ్యాఖ్య

ప్రతివ్యక్తిలోని వాసనలను సజీవం చేస్తుంది ఆత్మ. సజీవాలైన వాసనలు మనస్సులో సత్త్వ, రజస్, తమస్సులనే మూడు స్థాయిలను కలిగిస్తాయి. ఈ మూడింటి ప్రభావానికి లోబడి అందరి మనస్సులు పనిచేస్తాయి. ఈ మూడు గుణాలే వ్యక్తుల స్వభావాలను నిర్ణయిస్తాయి. మనస్సు యొక్క ఈ మూడు భావాలకు సంకేతం త్రిశూలం. మూడు గుణాలను అధిగమించినవాడు త్రిశూలధారి అయి పరమాత్మ అయిన శివతత్త్వమవుతాడు. మూడు గుణాల ద్వారా ప్రపంచంలో వ్యక్తమవుతాడు.

Sloka - 1.15

శ్లో॥ తుషారధవలాంగోఽయం తుషారగిరిజాధవః ।

వృషాధివాహనో హన్యాద్వృషవంద్యోఽవృషద్విషమ్॥1.15॥

ప్రతి॥ తుషారధవలాంగః = మంచువలె తెల్లనైన శరీరముగలవాడు, తుషార గిరిజా ధవః = మంచుకొండ కూతురైన పార్వతీదేవి భర్తయు, వృష+ అధివాహనః = నందీశ్వరుని వాహనంగా కలిగినాకూడా, వృషవంద్యః = ఇంద్రపూజితుడూ,

అయం = అయిన, ఈ శంకరుడు, అవృషద్విషమ్ =

పాపరూపమైన/అధర్మరూపమైన శత్రువును, హన్యాత్ = చంపుగాక!

తాత్పర్యం

మంచువలె తెల్లనైన శరీరం కలవాడు, మంచుకొండల కుమార్తెకు భర్త అయినవాడు, నందివాహనుడు, ఇంద్రునిచే అర్చింపబడినవాడు అయిన పరమ శివుడు నా శత్రువులైన దుష్టగుణాలను సంహరించును గాక!

వ్యాఖ్య

దేవతల రాజైన ఇంద్రుడు కూడా పరమేశ్వరుణ్ణి అర్చించుతాడు. ఇంద్రుడంటే ఇంద్రియాలకు రాజైన మనస్సు భక్తిపూరితమైన మనస్సు తనను చైతన్యవంతం చేసే మంగళస్వరూపుడైన ఆత్మను అర్పిస్తుంది, వృషమంటే ధర్మం, అవృషం అంటే అధర్మం. పాపరూపమై శత్రువు అనడంలో వాడిన పదాల సొబగు కవికి సంస్కృత భాషపైన ఉన్న అధికారాన్ని చెప్పకనే చెబుతుంది.

Sloka - 1.16

శ్లో॥ అర్ధనారీపతే తుభ్యమధ్వరధ్వంసకారిణే ।
అఘోరాయ నమస్సాక్షాదపారకరుణాంబుధే॥1.16॥

ప్రతి॥ అపారకరుణాంబుధే = అపార దయాసముద్రమా!, అర్ధనారీపతే = ఓ అర్ధనారీశ్వరుడా!, అధ్వర = దక్షయాగాన్ని, ధ్వంసకారిణే = నాశం చేసినవానికి,

అఘోరాయ = అజ్ఞానాన్ని పోగొట్టేవానికి, తుభ్యం = నీకు, సాక్షాత్ = ప్రత్యక్షంగా, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఓ దయాసముద్రుడా, విచిత్రమైన అర్ధనారీశ్వర రూపధారి, దక్షయజ్ఞ విధ్వంసకుడా, అజ్ఞాననాశకుడా, నీకు నా నమస్కారాలు.

వ్యాఖ్య

నేటి క్రిస్టియను ప్రపంచంలో ఉన్నట్లుగా భగవంతుడు పురుషుడా, స్త్రీయా అనే గందరగోళం హిందూధర్మంలో లేదు. నిజానికి స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమనేది పాశ్చాత్య దేశాల సమస్య. మన సంస్కృతిలో లేదు. ఇక్కడ ఋషులు స్త్రీపురుషులిద్దరూ సమానమని చూపుతున్నారు. భగవంతుడు పురుషుడు, స్త్రీ కూడా - ప్రకృతి పురుషులిద్దరూ ఆయనే. ఒకరు లేకపోతే రెండోవారు ఉండి ప్రయోజనం లేదు. ప్రకృతి జడమైనది. అచేతనం. పురుషస్పర్శతో జడపదార్థానికి చేతనత్వంవచ్చి కదిలి వ్యవహరిస్తుంది. అలాగే ప్రకృతిని స్వీకరించినప్పుడే పురుషుడు వ్యక్తమవుతాడు. శక్తుడు, శక్తి వేరుకాదు. క్రియలో వారిద్దరూ ఏకమై పెనవేసుకొనిపోతారు.

Sloka - 1.17

శ్లో॥ ప్రసీద భగవన్ శంభో ప్రసీద వృషభధ్వజ ।

కురుష్వ కృపయా నిత్యం నృత్యమస్మన్మనోఽంగణే॥1.17॥

ప్రతి॥ హే భగవన్ = ఓ భగవంతుడా! శంభో = శంకరుడా! ప్రసీద = అనుగ్రహించుము, వృషభధ్వజ = నందిని (వృషభాన్ని) ధ్వజచిహ్నంగా కల్గినవాడా, ప్రసీద = అనుగ్రహించుము, అస్మత్ = మా, మనోఽఽంగణే = మనస్సు అనే ప్రాంగణమందు, కృపయా = దయచేసి, నిత్యం = ఎల్లప్పుడూ, నృత్యం కురుష్వ = నర్తించుము.

తాత్పర్యం

ఓ భగవంతుడా! శంభో! వృషభధ్వజుడా, కృపాళుడివై నా మనో ప్రాంగణంలో నిరంతరం నర్తించు!

వ్యాఖ్య

మన కాలం ఎంత హీనస్థితికి దిగజారిందంటే అసభ్యంగా జీవిస్తూ అపకీర్తి పొందిన వాళ్ళను కూడా "భగవాన్" అని పిలుస్తున్నాము! ప్రతివాని జననమరణాలు, భావి సుఖదుఃఖాలు తెలిసినవారే "భగవాన్" అని ఈ శ్లోకం వల్ల గోచరమవుతుంది.

Sloka - 1.18

శ్లో॥ త్ర్యక్షోఽప్యసౌ సప్తశిరాశ్చ విభ్రత్

సర్పస్రజం క్ష్వేలభుగష్టమూర్తిః ।

జేజీయతే హంత హిమాద్రిమధ్యే

కపాలభృత్ కశ్చన భిక్షువర్యః॥1.18॥

ప్రతి॥ అసౌ = ఈ శంకరుడు, త్ర్యక్షః+అపి = మూడు కన్నులు గలవాడై ఉన్నప్పటికీ, సప్తశిరాః+చ = ఏడుతలలను గలవాడై, విభ్రత్ = ధరించి, సర్పస్రజం= పాములనే హారాలుగా గలవాడూ, క్ష్వేలభుక్ = విషాన్ని పానంచేసినవాడు, అష్టమూర్తిః = ఎనిమిది రూపాలుగలవాడు, కపాలభృత్ = పుర్రెలు ధరించినవాడు, కశ్చన = ఒకానొక, భిక్షువర్యః = మంచి బిచ్చగాడు, హిమాద్రిమధ్యే = హిమాలయాల్లో, జేజీయతే = వెలుగుచున్నాడు, హన్త = ఆహా! (ఎంత ఆశ్చర్యము!).

తాత్పర్యం

మూడు కన్నులు, ఏడుతలలు కలిగినవాడాయన! పాముల దండలతో, విషం త్రాగుతూ అష్టమూర్తి అయిన వాడాయన! ఆహా! హిమాలయాలలో కపాలం చేతబట్టి భిక్షువుగా పర్యటిస్తాడు!

వ్యాఖ్య

శివుని మూడు కన్నులు శరీరానికున్న వికారం కాదు. మనందరికీ రెండేసి చర్మనేత్రాలున్నాయి. వాటిద్వారా భౌతిక ప్రపంచంలోని వైవిధ్యాన్ని చూస్తాము. ఆయనో, తన విశిష్ట జ్ఞానంతో ప్రపంచ వైవిధ్యానికి ఆధారమైన ఏకతత్త్వాన్ని కూడా చూస్తాడు. ఈ జ్ఞానం ఉన్న వాళ్లందరికీ మూడోనేత్రం ఉన్నట్లే.

ప్రతి మతంలోను 'పాము' అహంకారాన్ని సూచిస్తుంది. అది మనలోని అల్పవ్యక్తిత్వం. మనలోని అహంకార సర్పం మనపైకే బుసలు కొడుతుంది. దానివల్లనే మనం విషపూరితులం అవుతాము. తన తపస్సు వల్ల అహంకారాన్ని అణచి దానినే అలంకారంగా చేసుకొన్నవాడు భగవంతుడు.

వేదవాఙ్మయంలో పంచభూతాలు, యజ్ఞం చేసే యజమాని, సూర్య చంద్రులు - ఈ ఎనిమిదింటిని అష్టమూర్తులంటారు. విషయాలు - వ్యక్తులతో కూడిన జగన్నాటకంలో ఈ ఎనిమిది అత్యంత ప్రధానమైనవి. ఈ ఎనిమిదీ ఆయన రూపాలే, పరమాత్మ అయిన శంభుడే అష్టమూర్తి.

ఆత్మానుభవం కలిగిన మహాత్ముడు ఆనందరూపుడుగా ఉన్నందున విషయ వస్తువులపైన ఆయనకు కోరిక ఉండదు. అడగకుండా లభ్యమైన దానితో జీవిస్తాడు, ఖాళీగా ఉన్న కపాలంలో దానిని స్వీకరిస్తాడు - అంటే ఆలోచనలు లేని శూన్యమైన మనస్సులోకే ఈ అనుభవాలు వస్తాయి. ఆశలు, ఆకాంక్షలు, లేని “ఖాళీపుర్రె” అది.

Sloka - 1.19

శ్లో॥ కైలాసశైలే కలధౌతధౌతం

శైలేంద్రకన్యాముపలాలయంతమ్ ।

ఆరాధ్యమానంచ సురేంద్రముఖ్యై-

ర్వారాణసీనాథమహం ప్రపద్యే॥1.19॥

ప్రతి॥ కైలాసశైలే = కైలాసపర్వతంపై, కలధౌతధౌతం = వెండివలె తెల్లనైనవాడూ, శైలేంద్రకన్యాముపలాలయంతమ్ = పర్వతరాజు కుమార్తె పార్వతిని లాలించేవాడు, సురేంద్ర ముఖ్యైః = ఇంద్రాదులచే, ఆరాధ్యమానంచ = పూజింపబడేవాడు, వారాణసీనాథం = కాశీనగర ప్రభువైన (శంకరుని) అహం = నేను, ప్రపద్యే = శరణువేడుచున్నాను.

తాత్పర్యం

కైలాస పర్వతంపైన వెండివలె తెల్లనై, పర్వత రాజపుత్రికను లాలిస్తూ, దేవతాముఖ్యులచేత ఆరాధింపబడే వారణాసీనాథుణ్ణి నేను శరణు జొచ్చుతాను.

వ్యాఖ్య

శైవ వాఙ్మయంలో పరమశివుడు తెల్లగా ఉంటాడనీ, తనకు ఎడమ పక్కన ఉన్న పార్వతీదేవిని ప్రేమపూర్వకంగా లాలిస్తూంటాడని వర్ణింపబడి ఉంటుంది. ఇంద్రుడు, కుబేరుడు, తదితర ముఖ్యులైన స్వర్గలోకవాసులు కైలాసంలోని గౌరీశంకరులను కొలుచుకుంటూ ఉంటారు.

పార్వతీదేవి హిమవంతుని కుమార్తె "ఉమ" అనే విషయం గమనార్హం. ఇరవైశ్లోకాలకు పైగా గురుదేవులు ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావిస్తారు.

శాస్త్రవిజ్ఞానం 'పాశ్చాత్యశిశువు' అని మనం ఇప్పుడంటున్నట్లే, హిందూ వేదాంత యోచన 'హిమాలయాలశిశువు' హిమాలయాల ఉత్తుంగ శిఖరాలపైన గంగానదీ తీరాన, ధ్యాననిమగ్నులైన ఋషుల హృదయాలనుండి వెలువడింది,

ధ్యాననిమగ్నుడైన పరమేశ్వరుడు వేదోపనిషత్తుల మహావాక్యాలను ప్రీతితో ఆలింగనం చేసుకుంటాడు.

Sloka - 1.20

శ్లో॥ కువేరమిత్రం కుసుమేష్వామిత్రం

కారుణ్యపాత్రం కరిరాజపుత్రమ్ ।

సరోజనేత్రం స్మితపంచవక్త్రం

సదా పవిత్రం శరణం ప్రపద్యే॥1.20॥

ప్రతి॥ కువేరమిత్రం = కుబేరునికి మిత్రుడైనా, కుసుమేష్వామిత్రం = పుష్పబాణుడైన మన్మథునికి శత్రువు, కారుణ్యపాత్రం = దయకు పాత్రుడు, కరిరాజపుత్రం= వినాయకుణ్ణి పుత్రుడుగా గలవాడు, సరోజ నేత్రం = పద్మనేత్రుడు, స్మిత = నవ్వుచున్న, పంచవక్త్రం = అయిదు ముఖాలు గలవాడును, సదా పవిత్రం = ఎల్లప్పుడూ పవిత్రుడైన ఈశ్వరుని, శరణం+ప్రపద్యే = శరణు జొచ్చెదను.

తాత్పర్యం

కుబేరునికి మిత్రుడు, కుసుమాయుధునికి శత్రువు, దయానిలయుడు, వినాయకుని జనకుడు, తామరనేత్రుడు, మందహాసంచేసే అయిదు ముఖాల వాడు, సర్వులను పావనం చేసే వాడైన శ్రీ కాశీవిశ్వనాథుని నేను శరణు జొచ్చుతాను.

వ్యాఖ్య

కరుణామయుడు పరమేశ్వరుడు. ఏ పంచభూతాలనుండి ప్రపంచ నామరూపాలు ఏర్పడ్డాయో ఆ అయిదు భూతాలు ఆయన ముఖాలు. జగత్తు యొక్క వైవిధ్యం నవ్వుతున్న ఆయన అయిదు ముఖాలనుండి ఉద్భవించింది, ఆయన సచ్చిదానందరూపుడు.

పరమశివుని గురించి ధ్యానం చేయడంవల్ల మన వాసనాక్షయమవుతుంది. అందువల్ల అంతరంగంలో ఉవ్వెత్తుగా లేచే కోరికల - కామనల వరదలు తగ్గుతాయి. శాంతించిన మనోబుద్ధుల్ని శుద్ధ హృదయం అంటారు. ఆయనను ధ్యానించడమే వ్యక్తిత్వాన్ని శుద్ధం చేసుకొనే అత్యుత్తమమైన మార్గం. శాంతించిన మనస్సు ధ్యానార్హమవుతుంది. శివ పరిపూర్ణస్థితిని చేరుకోడానికి అది మహత్తరమైన విధానం.

Sloka - 1.21

శ్లో॥ అస్తు మే శరణం సౌమ్యకాశీనాథః స్వయం ప్రభుః ।

యత్కృపాలేశమాత్రేణ మర్త్యోఽమర్త్యపదం వ్రజేత్॥1.21॥

ప్రతి॥ యత్ = ఎవనియొక్క, కృపాలేశమాత్రేణ = దయాలేశమాత్రంచేత, మర్త్యః = మానవుడు, అమర్త్యపదం = అమరత్వపు/దేవతల స్థానాన్ని, వ్రజేత్ = పొందుచున్నాడో, (తం = అట్టివాడైన) స్వయంప్రభుః= స్వయంప్రభువైన, సౌమ్య కాశీనాథః = సౌమ్య కాశీశ్వరుడు, మే = నాకు, శరణం+అస్తు = రక్షకుడగుగాక.

తాత్పర్యం

స్వయంప్రభువైన సౌమ్య కాశీనాథుడు నాకు పూర్తి శరణమగునుగాక ఆయన కృపాలేశంతో మర్త్యుడు అమర్త్యపదాన్ని పొందుతాడు.

వ్యాఖ్య

కాలపరిధిలో అన్నీ మారుతూంటాయి. మార్పు అంటే ఒకస్థితి గతించి మరోస్థితి జనించడమే. ఇలా జననమరణ శృంఖలమే ఈ మారిపోయే జగత్తు. కాలబద్ధులమై మనం ఈ జగత్తులో వ్యవహరిస్తున్నంతకాలం ఈ శృంఖలంలో చిక్కుకొని ఉంటాము. భక్తితో పరమశివుని సేవించడంవల్ల ఆయన అనుగ్రహ కాంతిరేఖను పొంది కాలబద్ధమైన మార్పునుండి విడివడి, కాలాతీతమైన, శాశ్వతమైన నిత్యపదాన్ని చేరుకుంటాము. అది అమృతపదం!

Sloka - 1.22

శ్లో॥ విభో విశ్వేశ విశ్వాత్మన్ విభాకరనిభద్యుతే ।

విభాతు మోహరజనీ ద్విభావో మేఽపసర్పతు॥1.22॥

ప్రతి॥ హేవిభో! = ఓ ప్రభువా, విశ్వేశ = జగన్నాయకా, విశ్వాత్మన్ = విశ్వస్వరూపా, విభాకరనిభ = సూర్యునివంటి, ద్యుతే = ప్రకాశం గలవాడా, విభాతు = ప్రకాశించి తొలగించుగాక, మోహరజనీ = అజ్ఞానరాత్రి, మే = నాయొక్క, ద్విభావః = ద్వైతభావం/ద్వైతభ్రమ, అపసర్పతు = తొలగిపోవుగాక.

తాత్పర్యం

ఓ ప్రభూ! సంఘటనల పరంపరతో కూడుకొన్న ఈ ప్రపంచానికి ఈశుడా, అందరిలోని ఆత్మ అయిన వాడా, అగ్నిజ్వాలలతో కూడిన సూర్యునివలె కాంతిస్వరూపుడా, రాత్రి చీకట్లను తొలగించి భయనివారణచేసే సూర్యునివలె నా అజ్ఞాన తమస్సును, ప్రాపంచిక మిథ్యాజ్ఞానాన్ని, భయాలను తొలగించు.

Sloka - 1.23

శ్లో॥ వ్యోమాదిభూతాని భవత్స్వరూపం

దేవాదిదేహాశ్చ భవత్స్వరూపమ్ ।

జీవాశ్చ సర్వేఽపి భవత్స్వరూపం

సర్వాత్మనస్తేఽస్తు నమః పదాభ్యామ్॥1.23॥

ప్రతి॥ వ్యోమ+ఆది+భూతాని = ఆకాశాది పంచభూతాలు, భవత్ = నీ; ఆకారమే, స్వరూపం = స్వరూపము, దేవాదిదేహాః+చ = దేవతలు మొదలైన శరీరాలూ, భవత్ = నీ, స్వరూపం = ఆకారమే, సర్వే = సకల, జీవాః +అపి = జీవులందరునూ, భవత్స్వరూపం = నీరూపమే సర్వాత్మనః = సకలజీవుల ఆత్మస్వరూపుడవైన, తే = నీ, పదాభ్యామ్ = పాదాలకు నమః = నమస్కారము, అస్తు = అగుగాక!

తాత్పర్యం

ఆకాశాది పంచభూతాలూ నీ స్వరూపమే, దేవతలనుండి జంతువుల వరకు - అన్నిదేహాలూ నీ స్వరూపమే! స్థావరజంగమాలన్నీ నీ స్వరూపమే! నీవు సర్వులలోని ఆత్మవు. నీ పాదాలకు నా నమస్కారం.

వ్యాఖ్య

పెద్ద, చిన్న, మధ్యరకం కెరటాలన్నీ ఏక కారణమైన సముద్ర స్వరూపాలే. అలాగే నామరూప జగత్తుకు ఆధారమైన పరమాత్మే అన్నిరూపాలు, వాటి ఏకసారమూ కూడా. అట్టి కైలాసపతికి ప్రణామాలు!

Sloka - 1.24

శ్లో॥ త్వమేవ విష్ణుః కమలా చ దుర్గే-
త్యుపాస్యసే కల్పితమూర్తిభేదైః ।
కాశీశ సర్వేశ్వర శర్వసర్వ-
దేవాత్మనస్తేఽస్తు నమః పదాభ్యామ్॥1.24॥

ప్రతి॥ త్వం+ఏవ = నీవే, విష్ణుః = విష్ణువు, కమలా+చ=లక్ష్మియు, దుర్గా+ఇతి+చ=దుర్గ అని కూడా, కల్పిత= కల్పింపబడిన, మూర్తిభేదైః = రూపభేదాలతో, ఉపాస్యసే = సేవింపబడుతున్నావు, హే కాశీశ = ఓ కాశీశ్వరుడా!, సర్వేశ్వర = ఓ సర్వేశ్వరా!, శర్వ = ఓ శంకరా!, సర్వదేవ+ఆత్మనః = సర్వదేవతా స్వరూపుడవైన తే= నీయొక్క, పదాభ్యామ్ = పాదాలకు, నమః = నమస్కారం, అస్తు = అగుగాక.

తాత్పర్యం

భక్తులు నీకు వేరువేరు రూపాలను కల్పించి నిన్నే విష్ణువని, లక్ష్మి అని, దుర్గ అని ఆరాధిస్తారు. ఓ కాశీనాథా! నీవు అందరికీ ఆధిపతివి. సర్వేశ్వరుడవు వైవిధ్యాన్ని సంహరించే శర్వుడవు. సర్వదేవతలలోని సారం నీవే. నీ పదాంబుజాలకు నా ప్రణతులు!

వ్యాఖ్య

ఉపనిషత్తులలో పరమాత్మను సర్వుడని(శర్వుడని) వినుతించారు. ప్రతి నామరూపము ఆయన నుండి లేచి, ఆయనలో వసించి ఆయనలో లయించుతుంది. అందుకే ఆయనను "సర్వ" అన్నారు. మన అందరిలోని శారీరక మానసిక బౌద్ధికానుభవాలు, బాల్యయౌవన మధ్యవయస్క వృద్ధాప్య దశలన్నింట్లోను ఏకమైన దివ్యచైతన్య కాంతి అయిన శంకరప్రభువల్లనే మన ఎరుకలోకి వస్తాయి. అందుకే ఆయన సర్వుడు.

Sloka - 1.25

శ్లో॥ శుద్ధం శివం బుద్ధమబుద్ధిగమ్యం
బ్రహ్మేతి యద్వస్తు వదంతి వేదాః ।
తత్త్వం విభో విశ్వపతే న తత్వం
కించిత్పరం తేఽస్తు నమః పదాభ్యామ్॥1.25॥

ప్రతి॥ విభో = ఓ ప్రభువా! విశ్వపతే = జగత్పతీ! శుద్ధం = పరిశుద్ధమూ, శివం = శుభప్రదము, బుద్ధం = తెలియబడువాడు, అబుద్ధిగమ్యం = బుద్ధికి అగోచరమైనది, బ్రహ్మ = సాక్షాత్ పరబ్రహ్మమే అని, యత్+ వస్తు = ఏ వస్తువునైతే, వేదాః= వేదాలు, వదన్తి = పేర్కొంటున్నాయో, తత్+త్వం = అదే నీవు; న తత్వం కించిత్ పరం = నీకంటే పై తత్త్వం ఏదీ లేదు అట్టి, తే=నీ, పదాభ్యామ్ = పాదాలకు, నమః = నమస్కారాలు, అస్తు = అగుగాక !

తాత్పర్యం

ఓ విరాడ్రూపా, సర్వత్ర జరిగిపోయే అన్ని వ్యవహారాలకు అధిపతి అయినవాడా, అన్ని వేదాలలోను శుద్ధము, పరమమంగళము, బుద్ధికి అగోచరమైనా ఏకచైతన్యమని కీర్తింపబడే అద్వితీయ బ్రహ్మము నీవే! ఓ సౌమ్య కాశీశుడా! నీకు నీ మహిమకు అన్యమైన సత్యం ఏదీ లేదు. నీ పాదపద్మాలకు నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

అన్ని శాస్త్రాలు ధ్యానంచేసే సాధకుని హృదయంలో ఉన్న భగవంతుని పవిత్రస్థానాన్నే నిగూఢమైన, భావగర్భితమైన పదజాలం ద్వారా నిర్దేశిస్తాయి. సమష్టి సృష్టించే ప్రపంచ నాటకానికి ఆధారమైన బ్రహ్మము నీవేనని వేదాలలో ప్రఖ్యాతమైనది. ఓ విశ్వనాథా! నీవే! నీ పావన పాదాలకు నా భక్తిపూరిత ప్రణామాలు!

***

॥2.0॥

2. 2. రెండవ స్తబకం

మొదటి స్తబకంలో పవిత్రమూర్తి అయిన కవి పురాణగాథల ఆధారంగా శ్రీ కాశీవిశ్వనాథుణ్ణి పరమేశ్వరునిగా సుందర చిత్రీకరణ గావించారు. చివరి నాలుగైదు శ్లోకాలలో సౌమ్య కాశీశుడు వేదాలలో నుతింపబడిన పరమ సత్యం బ్రహ్మమేనని శ్రీ తపోవనం స్పష్టంగా నిరూపించారు. ఇక ఈ స్తబకం నుండి శ్రీ గురుదేవుని కలం ఉపనిషత్తుల గానలహరికి మధురమధురంగా తన్మయమై నర్తిస్తుంది. భక్తి జ్ఞానయుతమై విశిష్టమార్గంలో సాధకుల్ని అపరోక్ష దివ్యానుభూతి శిఖరాల మీదికి లేవనెత్తే సూక్ష్మకౌశల్యం మెండుగా నిండుగా గోచరిస్తుంది.

ఈ స్తబకంలో ముందు పన్నెండు శ్లోకాలు ఈశావాస్యోపనిషత్తులోని భావాలను, చివరి పదమూడు శ్లోకాలు కేనోపనిషత్తులోని భావాలను వివరిస్తాయి. ఈ స్తబకంలోనివి అద్వైత భావనలు. అందుచేత దృశ్య ప్రపంచానికి వెనక దాగిఉన్న అద్వితీయ సత్యాన్ని కవి వివరించాలి. జీవాత్మలోని వ్యష్టి చైతన్యము, జగత్తులో అన్ని ప్రాణుల్ని కలిపి ఉంచే సమష్టి చైతన్యము ఒకే పరమాత్మ యొక్క చైతన్యమని కవి నిరూపించాలి. ఈ ఐక్యస్థితికి కాశీ విశ్వనాథుడేనని వ్యక్తం చేయడం ద్వారా శ్రీ గురుదేవులు భక్తి యొక్క విశిష్టతని చాటుతున్నారు. భగవంతుని పట్ల సహజమైన భక్తిలేని హృదయాలను కూడా ఈ స్తబకం పులకరింపజేసి చిగురింపజేస్తుంది. భక్తియుతులను అంతంవరకు నడిపించుకొని వెళ్ళుతుంది. పరాభక్తి సాక్షాదనుభూతిలో ఫలిస్తుంది!

అందువల్ల జ్ఞానమార్గం ద్వారా అపరోక్షానుభూతిని పొందడమే ఇందులోని విషయమైనా, కవి 'భక్తి' అనివార్యమని ఒత్తి చెబుతున్నారు.

ఇదెలా సాధ్యం? ద్వైతంలో భక్తి, జ్ఞానంలో అద్వైతానుభూతి కదా? భక్తి, జ్ఞానాలకు కలయిక ఎక్కడ?

అంతఃకరణాలైన మనోబుద్ధులు శుద్ధమై శమించినప్పుడే నిజమైన శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసలు చేయగలుగుతాము. మనోబుద్ధుల్ని లేదా హృదయాన్ని శుద్ధపరచుకోవడానికి భక్తి ఒకటే మార్గం.

భగవంతుని పట్ల ప్రీతి లేకపోతే ధ్యానం శుష్కంగా ఆనందరహితమై ఉంటుంది. చాలా క్లిష్టమై విసుగు పుట్టుతుంది. అందుకే ముక్తులైనవారు కూడా ఒక రూపాన్ని హృదయంలో కల్పించుకొని ధ్యానిస్తారు.

శ్రీ స్వామీజీ నిర్భయంగా చేసిన ఈ ప్రతిపాదనని సమర్థించే శాస్త్రాధారాలు కోకొల్లలు.

ఆధ్యాత్మిక విచారణలో కాశీవిశ్వనాథుని అనుగ్రహం ఒక మెట్టు అని ఇదివరకే చెప్పబడింది. దానిని ఎలా సాధించాలో, జిజ్ఞాసువులకు అది ఎలా తోడ్పడుతుందో అనే అనుమానాలు జిజ్ఞాసువుల హృదయాలలో కలగక మానవు. వాటికి సమాధానంగా స్వామి తపోవనం ఈశావాస్యోపనిషత్తు ఆధారంగా కల శ్లోకంతో ఈ స్తబకాన్ని ప్రారంభిస్తున్నారు.

Sloka - 2.01

శ్లో॥ యేన వాస్యమిదం సర్వం సర్వసన్యసనేన యః।
లభ్యతేఽలుబ్ధశీలేన తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.1॥

ప్రతి॥ యేన = ఎవరిచేత, ఇదం సర్వం = ఈ సమస్తం, వాస్యం = వ్యాపింపబడినదో, సర్వసన్యసనేన = సర్వాన్నీ త్యజించుటచేత, అలుబ్ధశీలేన = లోభరహిత స్వభావం గల సాధకునిచేత, యః = ఎవడు, లభ్యతే = పొందబడుతున్నాడో, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

దేనిచేత విషయ-వ్యక్తులతో కూడిన ఈ ప్రపంచమంతా వ్యాపింపబడి, ఆవాసంగా నిలిచియున్నదో, సర్వకామాలను మరియు లోభాన్ని త్యజించిన సాధకునికి ఏది అనుభవమవుతుందో, అట్టి శ్రీశంభునికి నమస్కారం!

వ్యాఖ్య

అత్యాకలితో మనస్సు బాహ్య విషయాలను సంపాదించుకొని స్వంతం చేసుకోడానికి పరుగులు పెట్టనప్పుడు, వ్యక్తి ప్రపంచం నుండి సన్యసించి దూరంగా వెళ్ళిపోవలసిన అవసరం లేదు. క్షణికమైన ఇంద్రియార్థాలను ఆలింగనం చేసుకుని అనుభవించాలనే తపనని త్యజిస్తే చాలు. అప్పుడే ఆత్మానుభవం కోసం స్థిరంగా, స్థిమితంగా లోతైన ధ్యానాన్ని చేయగలుగుతాడు. సునాయాసంగా పరమ శుద్ధ

చైతన్య పదాన్ని చేరుకుంటాడు. అదే "శంభు పదం". ఆ పరమేశ్వరునికి నమస్కారం!

మనోబుద్ధులను రెంటినీ పూర్తిగా తన అహంకారం యొక్క మూలం వైపుకి సాధకుడు మళ్ళించాలని ఈశావాస్యోపనిషత్తులోని మొదటి మంత్రం చేసే మేఘగర్జన ఆదేశం. ఆ భావమే పై శ్లోకంలోని విషయం.

Sloka - 2.02

శ్లో॥ కామ్యనిష్కామకర్మభ్యాం యో దేవః సంప్రపూజ్యతే।

కర్మిభిః కర్మమర్మజ్ఞైస్తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.2॥

ప్రతి॥ కామ్యనిష్కామకర్మభ్యాం = సకామ, నిష్కామ కర్మలచేత, యః దేవః = ఏ దేవుడు, కర్మమర్మజ్ఞైః కర్మిభిః = కర్మమర్మం తెలిసిన కర్మయోగులచేత, సంప్రపూజ్యతే = బాగుగా పూజింపబడుతున్నాడో, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఎవరి ఆరాధనలో వివేకులు సకామ, నిష్కామ కర్మలను ఆచరిస్తారో, శ్రీ శంభునకు నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

ఈశావాస్యోపనిషత్తులోని రెండో మంత్రభావం ఇది. అందరూ పూర్తిగా మనస్సును భగవంతుని వైపునకు త్రిప్పలేరు. వాళ్ళ వెనకాల కూడబెట్టుకున్న

వాసనలు వాళ్ళలో ఒత్తిడి తీసుకువచ్చి బుద్ధిలో కామంగా, మనస్సులో ఆందోళనగా జనిస్తాయి. ఈ ఒత్తిడితో సాధకుని దృష్టి బాహ్యావిషయాల వైపునకు సుఖంకోసం దిగజారుతుంది. అందుచేత ధ్యానంలో స్థిరంగా నిలవలేని సాధకుడు కర్మరంగంలోనికి ప్రవేశించి కర్మయోగం ద్వారా తన వాసనల బరువును దించుకోవచ్చును. ఆ కర్మలు సకామమైనా, నిష్కామమైనా పరవాలేదు. దాని ద్వారా క్రమంగా, త్వరలోనే అతడి ప్రయత్నాలు ఫలించి ధ్యానంలో స్థిరత్వం ఏర్పడుతుంది.

భగవంతునికి ఆత్మార్పణ బుద్ధితో పనిచేయడం నేర్చుకొని, పనులన్నింటిని భగవంతునికి భక్తిపూర్వకమైన ఆరాధనగా అర్పించినప్పుడు, పూర్వం సంపాదించుకున్న వాసనలు నిర్వీర్యమై క్రొత్తకోరికల వరదలను, మానసికాందోళనలనే తుఫానును సృజించడం మానివేస్తాయి.

Sloka - 2.03

శ్లో॥ యదజ్ఞానహతా మూఢా భ్రామ్యంతే బహుయోనిషు।

ఆత్మహత్యాపరిగ్రస్తాస్తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.3॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, అజ్ఞానహతాః = అజ్ఞానముచే బాధితులైన, మూఢాః = మూర్ఖులు, బహుయోనిషు = అనేక యోనులలో, భ్రామ్యంతే = తిరుగుతారో, ఆత్మహత్యాపరిగ్రస్తాః = ఆత్మతత్త్వాన్ని మరచిన దోషంతో పీడింపబడినవారై, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఆత్మను ఎరుగని మూర్ఖులు భ్రాంతివల్ల కల్పించుకొన్న మిథ్యావిషయాల వెంట పరుగులు పెట్టి, ఆత్మహత్యాసదృశమైన అజ్ఞానబంధంలో చిక్కుకొని, అనేక యోనులలో జన్మిస్తూ తిరిగి తిరిగి బాధలను అనుభవిస్తారు. ఆ ఆత్మయైన శ్రీశంభునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

స్తంభాన్ని ఎరుగని అజ్ఞానంలో భ్రాంతితో భూతాన్ని చూస్తారు. భూతదృశ్యం విచారాలను భయాలను కలిగిస్తుంది. స్తంభంయొక్క యథార్థజ్ఞానం కలిగినప్పుడు, స్తంభాన్ని సాక్షాత్తుగా చూచినప్పుడు, భ్రాంతులు వెంటనే నశించుతాయి, మనస్సులు శాంతించుతాయి. అలాగే ఆత్మనెరుగని అజ్ఞానంలో మనలను మనం పరిమితజీవుడిగా ఎంచుకొని, పూర్వవాసనలు రెచ్చగొట్టగా ఇంద్రియాల తృప్తికోసం పరుగులు పెట్టుతాము. అలాంటి స్వార్థపరమైన కర్మల వల్ల క్రొత్త వాసనలు సృష్టి అవుతాయి. వాటి సాఫల్యంకోసం అనువైన దేహాన్ని క్రొత్తజన్మని కోరుకొని, వాటికి సరిపడే వాతావరణాన్ని వెదుక్కొని ఆ క్రొత్త వాసనలను తీర్చుకోవడం కోసం జనిస్తాము. ఇది ఆత్మహత్య తప్ప వేరుకాదు. దేనిని తెలుసుకోడంవలన ఇలాంటి వృథా విచారాలన్నీ అంతమవుతాయో ఆ ఆత్మ - శ్రీ శంభునికి నా ప్రణామాలు!

Sloka - 2.04

శ్లో॥ మనోఽతివేగవత్తస్మాజ్జవీయస్తరమిష్యతే।
యదేకం సత్యమత్యక్షం తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.4॥

ప్రతి॥ మనః = మనస్సు, అతివేగవత్ = అత్యంత వేగము కలది, తస్మాత్ = దానికన్న, జవీయస్తరం = ఇంకా వేగవంతమైనదిగా, ఇష్యతే = చెప్పబడుతున్నది, యత్ ఏకం = ఏకమైన ఏ ఆత్మ, సత్యం = నిజమైనది, అత్యక్షం = ఇంద్రియాలకు గోచరించనిదో, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

మనస్సు అత్యంత వేగవంతమైనది. అయినప్పటికీ సర్వవ్యాపకమైన ఆత్మ మనస్సుకంటే వేగవంతమని చెప్పబడుతుంది. సత్యమై, ఇంద్రియాలకు అగోచరమైన ఆ ఏకాత్మస్వరూపుడైన శ్రీశంభునికి నమస్కారం.

వ్యాఖ్య

మనసుకన్నా వేగంగా వెళ్లేది ఏదీలేదు. అయినా ఆత్మ మనసుకన్నా వేగవంతమైనదని చెప్పబడుతుంది ఎందుకంటే ఆత్మ సర్వవ్యాప్తమైనది. అతిత్వరితంగా వెళ్ళే మనస్సు చైతన్యం పరిధిలోనే పయనిస్తుంది. ఆత్మ సర్వులలోని ప్రాణం, దానికి శరీరం లేదు. త్రికాలాలలో ఒకే విధంగా ఉండే ఆత్మను 'సత్యం' అంటారు. అది ఇంద్రియాలకు గోచరించదు. (అత్యక్షం). ఆ ఆత్మయైన శ్రీ శంకరునకు నా ప్రణామాలు!

Sloka - 2.05

శ్లో॥ యస్మిన్ సతి జగత్సర్వం సూత్రదేవేన ధార్యతే।

నిత్యచైతన్యరూపాయ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.5॥

ప్రతి॥ యస్మిన్ సతి = ఎవడు ఉన్నందున, జగత్సర్వం = యావత్తు జగత్తు, సూత్రదేవేన = సూత్రాత్ముడిచేత, ధార్యతే = ధరింపబడుతున్నదో, నిత్యచైతన్యరూపాయ = నిత్యచైతన్యస్వరూపుడైన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఏది ఉండబట్టి యావత్ప్రపంచము సూత్రాత్మ అయిన హిరణ్యగర్భుని చేత నిలిపి ఉంచబడుతోందో ఆ అనంత నిత్య చైతన్య రూపి శ్రీ శంభునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

సమిష్టి హృదయమైన హిరణ్యగర్భుణ్ణి, వ్యష్టి అయిన జీవుణ్ణి సజీవం చేసేది పరమ సత్యమైన శుద్ధచైతన్యం. అదే ఈ యావత్తు బ్రహ్మాండానికీ ఆధారం. ఆ శ్రీ శంభునికి ఆత్మార్పణం చేసుకుని నమస్కరిస్తాను.

Sloka - 2.06

శ్లో॥ చలం నిశ్చలం చైవ నికటస్థం చ దూరగమ్।

అంతర్బహిశ్చ సంపూర్ణం తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.6॥

ప్రతి॥ చలం = చలించునది, నిశ్చలం చ = అచలమును, నికటస్థం చ = సమీపమందున్నదీ, దూరగం చ = దూరమందున్నదీ, అంతః = లోపల, బహిః చ = వెలుపల, సంపూర్ణం = పరిపూర్ణమైనదీ అయిన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఎవరు చలించేవాడు, చలించనివాడు కూడా అయి ఉన్నాడో; ఎవరు దగ్గర గాను, దూరంగాను కూడా ఉన్నాడో; ఎవరు లోపల, బయట అంతటా, వ్యాపించి ఉన్నాడో - ఆ శంభునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

యావత్తు ప్రపంచానికి ఏక కారణం అయినందున ప్రపంచంలో కదిలే ప్రాణులు, కదలని జడవస్తువులూ కూడా ఆయనే. మారేవీ, మారనిదీ, శాశ్వతమైనవీ తాత్కాలికమైనవీ కూడా ఆయనే.

వివేకులకు పరమాత్మ తమలోని ఆత్మే కాబట్టి ఆయన అతిదగ్గరగా ఉన్నాడు. అజ్ఞానులకు, బాహ్యదృష్టి కలవాళ్ళకు ఆయన అతిదూరం.

అలలన్నీ సముద్రంచేత ఆవరించబడి, వ్యాపించబడి ఉన్నట్లు, ఆత్మ అన్ని భూతాలలో వ్యాపించి ఉంటుంది. అన్నింటికీ ఉపాదానం కాబట్టి అన్ని ఆకారాలనీ తానే భరిస్తుంది.

ఏ భేదాలూ లేని దానిని పూర్ణం అంటారు. ఆ భేదాలు మూడు రకాలు - సజాతీయం, విజాతీయం, స్వగతం. 'సజాతీయం' అంటే ఒకే జాతిలోని భేదాలు. ఆవులన్నీ ఒకటే జాతి అయినా అన్ని ఆవులూ ఒకేలాగా ఉండవు. వాటిని వేరువేరుగా గుర్తించగలం. 'విజాతీయ' అంటే వేరువేరు జాతులు. ఆవు, గుర్రం జాతి కాదు, పంది జాతి కూడా కాదు. ఈ మూడూ వేరువేరు జాతులు. 'స్వగతం' అంటే వ్యక్తిగతమైన భేదాలు. ఆవు తల ఒక రకంగా, కాళ్లు వేరుగా, తోక వేరుగా

ఉంటాయి. ఈ మూడు రకాల భేదాలు లేని దానిని పూర్ణం అంటారు. ఆత్మ ఎప్పుడూ ఒకే రకంగా ఉంటుంది. కాబట్టి సంపూర్ణం. ఆత్మ ఎప్పుడూ ఏకరకంగా ఉండే చైతన్యరాశి.

ఆ ఆత్మయే శంభుడు. ఆయన నా ప్రాణాధికుడు. ఆయనకు నేను నమస్కారం చేస్తాను.

Sloka - 2.07

శ్లో॥ స్వాత్మా యః సర్వభూతానామాశ్రయత్వేన వీక్ష్యతే।

విద్వద్భిర్వీతధీదోషైస్తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.7॥

ప్రతి॥ స్వాత్మా యః = స్వరూపాత్ముడైన ఎవడు, సర్వభూతానామ్ = సర్వజీవులకు, ఆశ్రయత్వేన = ఆశ్రయముగా, వీతధీదోషైః విద్వద్భిః = బుద్ధిదోషాలు తొలగిన జ్ఞానులచేత, వీక్ష్యతే = దర్శింపబడుతున్నాడో, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

బుద్ధిదోషాలు నశించి శుద్ధపడిన విద్వాంసుడు తనలోని ఏ ఆత్మ సర్వజీవులకు ఆశ్రయమని గ్రహిస్తాడో, ఆ శ్రీశంభునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

మనలోని ఆత్మస్వరూపాన్ని గుర్తెరుగగానే అందరిలోనూ ఏకంగా ఉండే ఆత్మను గ్రహిస్తాము. అలాంటి మహాత్ముడికి లోతైన ధ్యానస్థితిలో నామరూపాలు

కరిగిపోయి ఒక్కటి అయిన ఆత్మస్వరూపం గోచరం అవుతుంది. నిద్ర లేవగానే కలలోని నామరూపాలన్నీ జాగ్రత్ మనస్సులో కలిసిపోతాయి! (ఈశ.ఉ.6వ మంత్రం)

Sloka - 2.08

శ్లో॥ యన్మయం సతి యద్బోధే విశ్వం పశ్యంతి సూరయః।
నిశ్శుచశ్చ విరాజంతే తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.8॥

ప్రతి॥ యద్బోధే సతి = ఎవని బోధ కలిగినప్పుడు, సూరయః = పండితులు, విశ్వం = జగత్తును, యన్మయం = ఆయనమయంగా, పశ్యంతి = చూస్తారో, నిశ్శుచః చ = శోకరహితులై, విరాజంతే = ప్రకాశిస్తారో, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఆత్మానుభవం కలిగిన మహాత్ముడు చరాచరాలతో కూడిన యావత్ప్రపంచమూ ఆత్మే అని ఎరిగి అటుపిమ్మట శోకానికి మోహానికి అతీతుడై ఆనందమయంగా జీవిస్తాడు. ఆ ఆత్మే నా శంభుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

కలనుండి మేలుకోగానే కల, కల కనే స్వాప్నికుడు కరిగిపోయి మెలకువ మనస్సుగా మారినట్లే ఆత్మపదంలోనికి మేల్కాంచినప్పుడు నాలోని పరిమితాహంకారము, భిన్నత్వంలో కూడిన నా ప్రపంచమూ ఆత్మచైతన్యస్థాయిలో

కరిగి అదృశ్యమైపోతాయి. ఆ దివ్యపదమే శంభుడు. ఆయనకు నా భక్తిపూర్వక ప్రణామాలు! (ఈశ. 7వ మంత్రం)

Sloka - 2.09

శ్లో॥ శుద్ధం సర్వత్ర సంవ్యాప్తం కాయసంబంధవర్జితమ్।
దృశిమాత్రస్వరూపం యత్తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.9॥

ప్రతి॥ శుద్ధం = పరిశుద్ధమును, సర్వత్ర = అంతట, సంవ్యాప్తం = వ్యాపించినదీ, కాయసంబంధవర్జితమ్ = శరీరసంబంధం లేనిదీ, దృశిమాత్రస్వరూపం = సాక్షిచైతన్యమాత్రస్వరూపముగల, యత్ = ఏదైతే ఉన్నదో, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

శుద్ధమై, సర్వత్ర పరిపూర్ణంగా వ్యాపించి, మూడు దేహాలతో ఎలాంటి సంబంధమూ లేక, కేవలం సాక్షిగా వెలుగొందే చైతన్యస్వరూపుడైన శ్రీశంభునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

అవిద్యకాని, దానివల్ల జనించే బహుళ మిథ్యాజ్ఞానం కాని, లేని ఆత్మ శుద్ధమవుతుంది. దానికి స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరాలతో, వాటి అనుభవాలతో స్పర్శ ఉండదు.

త్రాడుని ఎరుగని అజ్ఞానం భయంకరమైన సర్పంయొక్క మిథ్యా జ్ఞానాన్ని కలిగిస్తుంది. త్రాడనే విషయం తెలియగానే అజ్ఞానం నశిస్తుంది. దానితో పాటే పాముయొక్క మిథ్యాజ్ఞానం కూడా నశిస్తుంది. శుద్ధచైతన్య స్థాయికి చేరినప్పుడు అవిద్య, మిథ్యాజ్ఞానం – రెండూ నశిస్తాయి.

ఆత్మ అప్పుడుకూడా స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరాల నన్నింటినీ సజీవం చేస్తూనే ఉంటుంది. కాని వాటిలో చిక్కుకోదు. విద్యుచ్ఛక్తి అన్ని విద్యుత్పరికరాలనూ పనిచేయిస్తుంది. విద్యుత్తులో ఏ పరికరాలూ ఉండవు.

Sloka - 2.10

శ్లో॥ ధర్మాధర్మాద్యసంస్పృష్టః ప్రజేశానాంచ యః ప్రభుః।
స్వయంభూః పరిభూశ్చైవ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.10॥

ప్రతి॥ ధర్మాధర్మాది = ధర్మాధర్మాదులచేత, అసంస్పృష్టః = స్పృశింపబడనివాడు, ప్రజేశానాం చ = ప్రజాపతులకును, యః ప్రభుః = ఎవడు ప్రభువో, స్వయంభూః = స్వయంభువు, పరిభూః చ ఏవ = అన్నింటిలోను వ్యాపించి వాటికి అతీతుడూ అయిన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ధర్మాధర్మాదులచేత స్పృశింపబడని ఆత్మ, హిరణ్యగర్భుడికీ ప్రభువు, స్వయంభువు, అన్ని రూపాలలో ఉన్నవాడూ అయిన శ్రీశంభునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

బుద్ధి చేసే మంచి, చెడు నిర్ణయాలను మన ఎరుకకు తీసుకువచ్చేది ఆత్మచైతన్యం. మంచి, చెడులు బుద్ధిలోని విభజనలు. అవి ఆత్మచైతన్య కాంతిలో వెలిగి మెరుస్తాయి. వెలిగించే వెలుగు వెలిగింపబడే వాటికన్నా భిన్నమైనది. అందుచేత బుద్ధి విభజనలకు, నిర్ణయాలకు, నిశ్చయాలకు ఆత్మ అతీతమైనది.

సమష్టి మనస్సు ద్వారా వ్యక్తమయ్యే ఆత్మ హిరణ్యగర్భుడు లేదా సృష్టికర్త. సృష్టికర్తని నియమించేది ఆయన. కారణమైనది ఆయన. ఆయనకు వెనకాల కారణం లేదు. ఆయనకు వికారాలు లేవు. ఆయన మార్పులు లేని వాడు. ఏ కారణానికీ తాను కార్యం కాదు. అకారకుడు. అయినా అన్ని ఆకారాలలో ఉంటాడు. అన్నింటినీ సజీవం చేస్తాడు. అన్నింటిలోని ప్రాణం ఆయన. అందుకే ఆయన “పరిభూః” అన్నింటికి అతీతుడు. (ఈశ. 8వ మంత్రం)

Sloka - 2.11

శ్లో॥ ఉపాస్త్యా కర్మణావాపి యత్తత్త్వం నోపలభ్యతే।

జ్ఞానగమ్యాయ నిత్యాయ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.11॥

ప్రతి॥ ఉపాస్త్యా = ఉపాసనచేత, కర్మణా వా అపి = కర్మచేతగాని, యత్ తత్త్వం = ఏ భగవత్తత్త్వమైతే, న ఉపలభ్యతే = పొందబడదో, జ్ఞానగమ్యాయ = ప్రత్యక్షజ్ఞానంచేత పొందబడువాడు, నిత్యాయ = నిత్యుడైన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఉపాసనద్వారా కాని, కర్మకాండద్వారా కాని ఆయన లభించడు. సాక్షాత్ జ్ఞానం వలననే తెలియబడుతాడు. ఆయన నిత్యుడు. అట్టి శ్రీ శంభునికి నా భక్తిపూర్వక ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

గాఢమైన భక్తితో ఉపాసన చేసినపుడు ప్రస్తుతం ఉన్న వాసనలు ఖర్చయిపోయి భక్తుని మనోబుద్ధులు విషయ వస్తువులలో పరిభ్రమించకుండా ఉంటాయి. అంతరంగం స్థిమితపడి చింతనలో స్థిరపడి గాఢమైన ధ్యానస్థితిలో లోపల ఉన్న ఆధ్యాత్మిక పదాన్ని తెలుసుకొంటుంది. కేవలం కర్మకాండ సాధకుని ఈ ఆధ్యాత్మిక స్థాయికి తీసుకొని రాలేదు.

ఉపాసన, కర్మ మనలను ఆత్మ వద్దకు తీసుకు రాలేవు, కాని అవి మనస్సును స్థిమితపరచి అది నిలకడగా ఉండునట్లు చేయడానికి పరోక్షంగా తోడ్పడతాయి. అలా స్థిమితపడిన మనస్సే ధ్యానంలో సూటిగా లేచి శుద్ధాత్మ పదాన్ని అందుకోగలదు. (ఈశ. 9—14 మంత్రాలు)

Sloka - 2.12

శ్లో॥ ధ్యాయిభిర్ధ్యాయమానం యత్ ప్రాప్యమాణంచ యత్పదమ్।
కార్యబ్రహ్మస్వరూపాయ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.12॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ బ్రహ్మతత్త్వము, ధ్యాయిభిః = ధ్యానులచేత, ధ్యాయమానం = ధ్యానింపబడుతున్నదో, యత్పదం = ఏ పదం, ప్రాప్యమాణం చ =

పొందబడుతున్నదో, కార్యబ్రహ్మస్వరూపాయ = కార్యబ్రహ్మస్వరూపుడైన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఉపాసన - కర్మ సముచ్చయం ద్వారా సాధకులు సూర్యునిలో ఉన్న ప్రభువును గురించి ధ్యానించి హిరణ్యగర్భుని ప్రత్యక్షం చేసుకుంటారు. ఆయన శంభుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు.

వ్యాఖ్య

భక్తి పూరితమైన ఆరాధన ద్వారా, నిష్కామకర్మ ద్వారా మనస్సు శుద్ధమైనప్పుడు, సాధకుడు నామరూప జగత్తుకు ప్రభువైన కార్యబ్రహ్మను తేలికగా ప్రత్యక్షం చేసుకుంటాడు. వేదాలలో “ఆయనను ప్రాణదాత అయిన సూర్యునిలోని సారం" అన్నారు. ఆయన అనుగ్రహంవలన సాధకులు తమ ఐహిక కామనలను స్వర్గసుఖాలను పొందుతారు. (ఈశ 15–18 మంత్రాలు)

ఈ పన్నెండు శ్లోకాలలో శ్రీతపోవనం ఈశావాస్యోపనిషత్తులోని ముఖ్యమైన భావాలను వివరించారు. దాని తరువాత సామవేదంలోని తలవకర సంహితలో తొమ్మిదవ అధ్యాయమైన కేనోపనిషత్తును పొందుపరుస్తున్నారు. తలవకర శాఖలోని మొదటి ఎనిమిది అధ్యాయాలలో ఉపాసనాకర్మలు ఉన్నాయి. శ్రద్ధతో వాటిని అభ్యాసం చేసినప్పుడు ఆ సాధకుడు ధ్యానరంగంలోకి ప్రవేశించవచ్చును. అందుచేత తొమ్మిదో అధ్యాయంలో సాధకుణ్ణి సూటిగా ధ్యానంలోకి ప్రవేశపెట్టే కేనోపనిషత్తు ఉన్నది.

కేనోపనిషత్తు

Sloka - 2.13

శ్లో॥ చక్షుఃశ్రోత్రాదీంద్రియాణి తత్తత్కార్యకరాణి వై।

యద్దేవానుగృహీతాని తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.13॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, దేవానుగృహీతాని = పరమాత్మచేత అనుగ్రహింపబడిన, చక్షుఃశ్రోత్రాదీంద్రియాణి = కన్నులు, చెవులు మొదలైన ఇంద్రియాలు, తత్తత్కార్యకరాణి వై = ఆయా పనులను చేస్తున్నవో, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఎవరి చైతన్యకాంతి కారణంగా అందరి కళ్లు, చెవులు మొదలైన ఇంద్రియాలు చూడడం, వినడం మొదలైన తమతమ కార్యాలను నిర్వర్తించుకుంటాయో, ఆ ఆత్మ శ్రీ శంభునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

కేనోపనిషత్తులో శిష్యుడు గురువును చురుకుగా జరిగే ఇంద్రియ వ్యాపారాలను గురించి ప్రశ్నించాడు "ఎవరి అనుగ్రహంవల్ల ఈ పరికరాలన్నీ ఇంత సమర్థవంతంగా పనిచేస్తున్నాయి?"

Sloka - 2.14

శ్లో॥ శ్రోత్రాదేరపి యం దేవం శ్రోత్రాదిమనుదృశ్య హి।
మహాంతో యాంతి నిర్వాణం తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.14॥

ప్రతి॥ యం దేవం = ఏ పరమాత్మను, శ్రోత్రాదేః అపి = చెవి మొదలైన ఇంద్రియాలకూ, శ్రోత్రాదిమ్ = వినుట మొదలైన జ్ఞానాలకు మూలముగా, అనుదృశ్య హి = దర్శించి, మహాంతః = మహాత్ములు, నిర్వాణం = మోక్షాన్ని, యాంతి = పొందుచున్నారో, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

చెవికి చెవి, కంటికి కన్ను మొదలైన రూపంలో ఏ ఆత్మను దర్శించి మహాత్ములు ఉత్తమోత్తమమైన మోక్షపదాన్ని చేరుకున్నారో, ఆ పరమాత్మ శ్రీశంభునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

ఆత్మ కంటిలో ద్రష్ట అనీ, చెవిలో శ్రోత అనీ, ముక్కులో ఘ్రాత అని, మనస్సులో భావుకుడు, బుద్ధిలో ఆలోచనాపరుడని, కేనోపనిషత్తు నిర్దేశించింది.

టెలిస్కోపు ద్వారా మీరు దూరంగా ఉన్న నక్షత్రాన్ని చూచినప్పుడు మీరు ద్రష్ట, నక్షత్రం దృశ్యం, టెలిస్కోపు పరికరం. ద్రష్ట అయిన మీరు పరికరానికన్నా, దృశ్యానికన్నా భిన్నులు పరికరాన్ని వాడుచున్నంత కాలమే మీరు ద్రష్ట. అయినా

మీకు ప్రత్యేకమైన సత్తా ఉన్నది. అలాగే ఆత్మ అయిన చైతన్యం ఇంద్రియాలద్వారా వ్యవహరించే సమయంలో "ద్రష్ట నేను" గా, మనస్సులో “భావుక నేను" గా, బుద్ధిలో ఆలోచనాపర నేను" గా తయారవుతుంది. అయినా నిజానికి ఈ పరికరాలు లేని ఆత్మ తన సుందరమైన ఆనంద స్థితిని ఎప్పుడూ కలిగే ఉంటుంది.

ఆ శుద్ధాత్మ నా ప్రియప్రభువైన శంభుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు. (కేన.1.2)

Sloka - 2.15

శ్లో॥ యత్ర వ్రజంతి నో చక్షుర్వాఙ్మనాంసి మనాగపి।

న జ్ఞాతం యచ్చ నాజ్ఞాతం తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.15॥

ప్రతి॥ యత్ర = ఏ భగవత్స్వరూపాన్ని, చక్షుః వాక్ మనాంసి = కన్నులు, వాక్కు, మనస్సులు, మనాగపి = కొంచెమైనా, న వ్రజంతి = చేరలేవో, యత్ చ = ఏది, న జ్ఞాతం = తెలిసినదీ కాదో, న అజ్ఞాతం చ = తెలియనిదీ కాదో, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఎక్కడ కళ్లు సంచరించలేవో, వ్యక్తం చేయడానికి వాక్కుకు రంగం లభించదో, ఎక్కడ మనోబుద్ధులు వ్యవహరించలేవో, ఏ పదం తెలిసినదీ తెలియనిదీ కూడా కాదో, ఆ పదం ప్రియాతిప్రియమైన నా శంభుడే. ఆయనకు నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

ఆయనను కళ్లు చూడలేవు. ఎందుకంటే కళ్ళల్లో వ్యవహరించే చైతన్యమే కళ్ళకి చూచే శక్తి నిస్తుంది. చీకటి గదిలో ఉన్నప్పుడు టార్చిలైటు సహాయంతో ఆ గదిలో ఉన్న అన్ని వస్తువులనూ చూడగలం కాని ఆ టార్చియొక్క బ్యాటరీని దానికాంతితో చూడలేము. ఎందుకంటే బ్యాటరీని టార్చిలో నుండి బైటకు తీయగానే టార్చికి కాంతే ఉండదు! ఎలాగైతే నిప్పు తాను తాకిన వాటినన్నింటినీ కాల్చుతుంది. కాని తన వేడికి తానే కాలిపోదో, అలాగే కళ్ళకి చూపునిచ్చే ఆత్మ కళ్ళవల్ల చూడబడదు. అలాగే వాక్కు ఆత్మను వివరించ లేదు. వాక్కు దానివల్ల పలుకుతుంది.

ఆత్మ బుద్ధికీ కూడా విషయం కాదు. అది దృశ్యం కాదు, ద్రష్ట. అలాగని దానిని "అవిద్య" అనలేము. అది కారణ శరీరానికి అతీతమైనది. అజ్ఞాన రూపమైన వాసనలు కూడా ఆత్మకు దృశ్యమే. అందుచేత ఆత్మ తెలియబడేది. (జ్ఞాతం), తెలియబడనిది (అజ్ఞాతం) కూడా కాదు. రెండింటినీ వెలిగించే చైతన్యమది (కేన 1–3)

రాబోయే అయిదు శ్లోకాలలో శ్రీ తపోవనం "చెవికి చెవి" అనే వాటిని వివరిస్తారు.

Sloka - 2.16

శ్లో॥ వ్యజ్యతే యన్న వాచా యద్వాచం వ్యంజయతి స్ఫుటమ్।
సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపాయ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.16॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ పరబ్రహ్మస్వరూపము, వాచా = వాక్కుచేత, న వ్యజ్యతే = వ్యక్తం చేయబడదో, యత్ = ఏది, వాచం = వాక్కును, స్ఫుటం = స్పష్టంగా, వ్యంజయతి

= వ్యక్తపరచునో, సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపాయ = సత్-చిత్-బ్రహ్మస్వరూపుడైన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

దేనిని మాటలు వ్యక్తం చేయలేవో, దేనివల్ల మాటలు వ్యక్తమవుతాయో, ఆ సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపమైన నా ఇష్టదైవం శ్రీశంభునికి నమస్కారం!

వ్యాఖ్య

శారీరక, మానసిక, బౌద్ధికస్థాయిలలో విషయం – ఉద్రేకం తలపు రంగాలనుండి మనకు కలిగే అన్ని అనుభవాలను మాటలు వ్యక్తం చేస్తాయి. శరీర మనోబుద్ధులద్వారా అనుభవించడానికి వీలులేని "వస్తువు" ఉంటే ఆ విచిత్రానుభవాన్ని మాటలద్వారా వెల్లడించడానికి సాధ్యం కాదు. ఆ వస్తువు కారణంగా అన్ని మాటలూ వ్యక్తం అవుతాయి.

ఈ నిత్యచైతన్యమే బ్రహ్మము. ఆయనే నాపైన అనుగ్రహాన్ని చూపే శ్రీ శంభుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు! (కేన 1.4)

Sloka - 2.17

శ్లో॥ మనుతే న మనో యత్తు మనుతే యేన మానసమ్।
సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపాయ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.17॥

ప్రతి॥ యత్ = దేనిని, మనః = మనస్సు, న మనుతే = తలంచలేదో, యేన = దేనిచేత, మానసం = మనస్సు, మనుతే = తలచుచున్నదో,

సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపాయ = సత్-చిత్-బ్రహ్మస్వరూపుడైన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

దేనిని మనోబుద్ధిపరికరం గ్రహించలేదో, దేని కారణంగా మనోబుద్ధి పరికరం తన రంగంలో వ్యవహరిస్తుందో, ఆ సచ్చిద్బ్రహ్మమైన నిత్యచైతన్యానికి, నా ప్రియాతిప్రియ శంభునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

మనస్సు ఉద్రేకాలకు నిలయం. సంకల్పాత్మకమైనది. బుద్ధి వివేకానికి, నిర్ణయాలకు స్థానం. నిశ్చయాత్మక మైనది. ఈ పరికరంతో మనం భగవంతుణ్ణి అందుకోలేము. అది దాని వెనకాల ఉన్న చైతన్యకారణంగా పని చేస్తుంది. ఆ చైతన్యమే శంభుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు. (కేన.1.5)

Sloka - 2.18

శ్లో॥ శ్రోత్రేణ శ్రూయతే యన్న శ్రోత్రం యేన శృణోతి వై।
సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపాయ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.18॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏది, శ్రోత్రేణ = చెవిచేత, న శ్రూయతే = వినబడదో, యేన = దేనిచేత, శ్రోత్రం = చెవి, శృణోతి = వింటున్నదో, సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపాయ = సత్-చిత్-బ్రహ్మస్వరూపుడైన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ఏది చెవిద్వారా వినబడదో, దేని కారణంగా చెవులు అన్నింటినీ వింటాయో, ఆ నిత్యచైతన్య బ్రహ్మమే నా ఇష్టదేవుడైన శంభుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

తీవ్రమైన ధ్యానదీక్షలో ఔన్నత్యాన్ని పొందుతున్న శిష్యుణ్ణి ఇంకా ఎక్కువైన సూక్ష్మతమ స్థాయికి తీసుకెళ్లడంలో ఈ శ్లోకాలు జోలపాటగా ఉపయోగపడతాయి. గురువు జోలపాట పాడుతూండగా శిష్యుడు పరమపదంలోకి జారుకుంటాడు.

Sloka - 2.19

శ్లో॥ చక్షుషా దృశ్యతే యన్న యేన చక్షుః ప్రపశ్యతి।
సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపాయ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.19॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏది, చక్షుషా = కన్నుచేత, న దృశ్యతే = చూడబడదో, యేన = దేనిచేత, చక్షుః = కన్ను, ప్రపశ్యతి = చూస్తున్నదో, సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపాయ = సత్-చిత్-బ్రహ్మస్వరూపుడైన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

దేనిని కళ్ళు ఎన్నడూ చూడలేవో, దేని కారణంగా అన్నికళ్ళూ చూస్తాయో, ఆ నిత్యచైతన్య బ్రహ్మమైన నా ప్రియశంభునికి నా ప్రణామాలు!

Sloka - 2.20

శ్లో॥ ప్రాణేన చేష్టతే యన్న యేన ప్రాణః ప్రచేష్టతే।

సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపాయ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.20॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏది, ప్రాణేన = ప్రాణముచేత, న చేష్టతే = చలింపబడదో, యేన = దేనిచేత, ప్రాణః = ప్రాణము, ప్రచేష్టతే = చలించుచున్నదో, సచ్చిద్బ్రహ్మస్వరూపాయ = సత్-చిత్-బ్రహ్మస్వరూపుడైన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

మనలోని శక్తులు (ప్రాణాలు) దేనిని సమీపించలేవో, దేని కారణంగా అన్ని ప్రాణాలు పనిచేస్తాయో, ఆ నిత్యచైతన్య బ్రహ్మమే నా పరమపావనుడైన శంభుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

జీవంతో ఉన్నంత కాలం మనలో శారీరక, మానసిక, బౌద్ధిక స్థాయిలలో వ్యక్తమై కనబడే జీవలక్షణాలన్నింటినీ కలిపి ప్రాణాలు అంటారు. అవి శరీరంలోనూ, శారీరక క్రియలలోనూ, మానసిక వ్యవహారాలలోనూ పనిచేస్తాయి. అవి అయిదు రకాలు: (1) ప్రాణం (అన్ని స్వీకరణలు), (2) అపానం (అన్ని విసర్జనలు), (3) సమానం (జీర్ణంచేసుకోవడం), (4) వ్యానం (రక్తప్రసరణ), (5)

ఉదానం (ఆలోచనాతీరులు). వ్యవహారిక, బౌద్ధిక స్థాయిలలో చేసే ప్రయత్నాలవల్ల ఆత్మను అందుకోలేము; ఎందుకంటే ఇవన్నీ దాని ఉనికివల్ల వెలువడే లక్షణాలు.

ఈ ప్రాణాలు మనలోని జీవమైన ఆత్మ లేకుండా పని చేయలేవు. ఆ ఆత్మే నా ప్రేమాస్పదుడైన శంభుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు! (కేన.1.9)

Sloka - 2.21

శ్లో॥ ద్రష్ట్రా న దృశ్యతే యద్వై దృశ్యతే చాప్రపశ్యతా।
శుద్ధచిన్మాత్రరూపాయ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.21॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏది, ద్రష్ట్రా = ద్రష్టచేత, న దృశ్యతే = చూడబడదో, అప్రపశ్యతా = దృశ్యాన్ని చూడని జ్ఞానిచేత, దృశ్యతే చ = స్వరూపంగా దర్శింపబడుతుందో, శుద్ధచిన్మాత్రరూపాయ = శుద్ధచిత్స్వరూపుడైన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

ద్రష్టచేత అది వస్తువులా చూడబడదు; ద్రష్ట-దృశ్యభావం దాటిన జ్ఞానిలో అది స్వరూపంగా ప్రత్యక్షమవుతుంది. ఆ శుద్ధ చిన్మాత్రరూపమైన నా ప్రేమాస్పద శంభునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

విద్వాంసునికి పరమాత్మ తెలియబడనివాడు. విషయాలను చూడడానికి మనం ఉపయోగించుకొనే పరికరాలు ఇంద్రియాలు గాని, మనస్సు బుద్ధి గాని ఆయనను

బాహ్య విషయంగా చూడలేవు. అందుచేత విద్వాంసులు ఆయనను చూడలేమని చెబుతారు. అయినా కొందరు తాము చూశామని చెబుతూ ఉంటారు. వాళ్లు పరమాత్మను ఎరగని అజ్ఞానులే. పరమాత్మే మనలోని అనుభవదారు కాబట్టి ఆత్మ చూడబడే వస్తువు కాదు.

పరమాత్మను తెలియడమంటే తానే పరమాత్మనని తెలుసుకోడమే. కలగంటూనే ఎవరైనా "నేను మేలుకొన్న వారిని చూశాను" అంటే అతడింకా కల కంటున్నట్లే! అతడు మేలుకొనినచో తానే మెలుకొన్నవాడవుతాడు. జాగ్రదవస్థలోని చైతన్యమే తాను. వేరుగా చూడడం ఎక్కడ? (కేన.2.3)

Sloka - 2.22

శ్లో॥ యస్సర్వబుద్ధివృత్తీనాం సాక్షిత్వేన ప్రకాశతే।
శుద్ధచిన్మాత్రరూపాయ తస్మై శ్రీశంభవే నమః॥2.22॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, సర్వబుద్ధివృత్తీనాం = సమస్త బుద్ధివృత్తులకు, సాక్షిత్వేన = సాక్షిరూపముగా, ప్రకాశతే = ప్రకాశిస్తున్నాడో, శుద్ధచిన్మాత్రరూపాయ = శుద్ధచిత్స్వరూపుడైన, తస్మై శ్రీశంభవే = అట్టి శ్రీశంభునికి, నమః = నమస్కారం.

తాత్పర్యం

హృదయాన్ని చలింపచేసే ఆలోచనా రీతుల్ని చూచే సాక్షీ చైతన్యంగా ఏది వ్యవహరిస్తుందో ఆ ఆత్మ నా ప్రేమాధికుడైన శంభుడే! ఆయనకు నా వినయపూర్వక ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

ఉద్రేకాలు, తలపులు మన మనోబుద్ధుల వృత్తులు. అవి నిత్యమూ లేస్తూ, పడుతూనే ఉంటాయి. మనలో ప్రతిఒక్కరికి ఏమేమి ఉద్రేకాలు కలుగుతున్నాయో, ఎలాంటి తర్కంతో ఆలోచనలు వస్తున్నాయో ఎప్పుడూ తెలుస్తూనే ఉంటుంది. వీటిని వెలిగిస్తూ అవి మనకి తెలిసేట్లు చేసేది ఆత్మయొక్క చైతన్యం.

సముద్రంలో అలలు నిరంతరం లేచి ఆడుతుంటాయి, పడుతుంటాయి. సూర్యకాంతి రోజంతా వాటిని వెలిగిస్తూనే ఉంటుంది. అయినా సూర్యకాంతికి లేశమైనా తడి అంటదు. సూర్యుడిలో ఒక్క అలకూడా ఉండదు.

అలాగే మన ఉద్రేకాలను, ఆలోచనలను వెలిగించే ఆత్మకాంతి వాటివల్ల ప్రభావితం కాదు, ఆత్మలో ఉద్రేకాలు, ఆలోచనలు ఉండవు. సూర్యుడు సముద్రంలో అలల్ని సృజించి వెలిగించే మహా ప్రభ అయినట్లు ఆత్మ సాన్నిధ్యంలో లేచిపడే ఉద్రేకాలు - తలపులకు ఆత్మ సాక్షిచైతన్యం మాత్రమే. (కేన.2.4)

Sloka - 2.23

శ్లో॥ నియమ్యదైత్యాన్ నిజసేతుభేత్రూన్

సురప్రియో యో హి జగత్ప్రశాస్తి।

బుద్ధ్వా యమాపుశ్చ మహేంద్రముఖ్యా

మహత్పదం తం భజ విశ్వనాథమ్॥2.23॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, సురప్రియః = దేవతాప్రియుడై, నిజసేతుభేతౄన్ దైత్యాన్ = తన నియమాలను ఉల్లంఘించే దైత్యులను, నియమ్య = అణచి, జగత్ = జగత్తును, ప్రశాస్తి = పాలిస్తున్నాడో, యం బుద్ధ్వా = ఎవరిని తెలిసికొని, మహేంద్రముఖ్యాః = ఇంద్రాది ప్రముఖులు, మహత్పదం = గొప్ప పదవిని, ఆపుః చ = పొందారో, తం విశ్వనాథం = ఆ విశ్వనాథుని, భజ = సేవించుము.

తాత్పర్యం

తన శాసనాలను ధిక్కరించే ఆసురులను అణచి, దేవతలపై ప్రీతి చూపి జగత్తును ఎవరు నిర్వహిస్తున్నారో, ఎవరిని తెలుసుకోవడం ద్వారా ఇంద్రాదులు ఉత్తమపదాన్ని పొందారో, ఆ ఆనందపదమైన శ్రీ విశ్వనాథుణ్ణి మనం భజించుదాము!

వ్యాఖ్య

పరమాత్మ శాసకుడే కాదు, నియామకుడు కూడా. అసురులు ధర్మాన్ని ధిక్కరిస్తారు, అధర్మాన్ని ఆచరిస్తారు. అందుకే ఓడిపోతారు. దేవతలు ధర్మాన్ని పాటించి, జయిస్తారు. పరమాత్మే ఈ రెండింటినీ సాధిస్తుంది. అనంత న్యాయ తత్పరతతో ప్రపంచ బాహుళ్యాన్ని నిలబెట్టుతుంది.

మనకు భౌతిక, మానసిక శాసనాలను అర్థం చేసుకొనే పాటి తెలివి ఉన్నది. జీవిత నియమాలను తెలుసుకొని ఆ నియమాలను పాటించడానికి తగిన అంతః శక్తిని చూపాలి, వాటిని క్షుణ్ణంగా పాటించాలి.

ఇందులో ఏమీ వింత, విశేషం లేదు. విద్యుచ్ఛక్తి నియమాలను తెలుసుకున్నాక, వాటిని పాటించి విద్యుచ్ఛక్తి యొక్క పూర్ణలాభాన్ని పొందే పాటి క్రమశిక్షణ మనలో ఉండాలి. పొరపాటుగా కనెక్షన్లు ఇస్తే, ఒక్క పొరపాటు భవనాన్నంతా కాల్చి వేయగలదు! భగవత్ శాసనాలను అతిక్రమించి దుఃఖాలు, కష్టాలు కొనితెచ్చుకొనేవాళ్లు అసురులు, ధర్మాన్ని పాటించి విజయం పొంది సుఖపడేవారు దేవతలు.

ఈ శాసకుణ్ణి, పరమసత్యాన్ని తెలుసుకొని దేవతల అధిపతి ఇంద్రుడు, తదితరులు చిదానందపదాన్ని పొందారు. ఈ పరమపదమైన ఉత్తరకాశీశుడు శ్రీ విశ్వనాథుని గురించి ధ్యానం చేద్దాము! (కేన. 3వ అధ్యాయం)

Sloka - 2.24

శ్లో॥ విద్యుత్ప్రకాశాయితచిత్ప్రకాశ-

శ్చక్షుర్నిమేషాయితలోకసర్గః।

ఇంద్రాదిగర్వాపహరశ్చ విశ్వ-

మూర్తిశ్చ యస్తం భజ విశ్వనాథమ్॥2.24॥

ప్రతి॥ విద్యుత్ప్రకాశాయితచిత్ప్రకాశః = మెరుపువలె ప్రకాశించే చిత్-ప్రకాశం గలవాడు, చక్షుర్నిమేషాయితలోకసర్గః = కనురెప్పపాటులోనే లోకాల సృష్టి కలవాడు, ఇంద్రాదిగర్వాపహరః చ = ఇంద్రాది దేవతల గర్వాన్ని తొలగించేవాడు,

విశ్వమూర్తిః చ యః = విశ్వమూర్తియైన ఎవడో, తం విశ్వనాథం = ఆ విశ్వనాథుని, భజ = సేవించుము.

తాత్పర్యం

విద్యుత్తువలె ప్రకాశమానమై, ఎవరి కనురెప్పపాటులో ఈ దృశ్యప్రపంచానికి సృష్టి-లయలు జరుగుతాయో, ఇంద్రాదుల గర్వాన్ని ఎవరు తొలగించారో, ఎవరు విశ్వమూర్తియో, ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీ విశ్వనాథుణ్ణి ధ్యానించుదాము!

వ్యాఖ్య

కేనోపనిషత్తు నాలుగో అధ్యాయంలో ఆత్మస్వరూపాన్ని సరిగా అర్థం చేసుకొడానికి గాను రెండు ఉపమానాలు ఇవ్వబడ్డాయి - విద్యుత్ కాంతి, కనురెప్పపాటు.

ఆకాశంలో ఎక్కడో ఒక మూలగా ఒక క్షణంపాటు మెరుపు మెరుస్తుంది. ఆ మెరుపు ఎంత కాంతివంతంగా, ప్రబలంగా ఉంటుందంటే ఆ ఒక్క క్షణంలోనే ఆ లోయలో అంతటా దట్టంగా కప్పి ఉన్న చీకట్ల తెరను సునాయాసంగా ఒక్కసారిగా ఎత్తివేస్తుంది. మనకు అక్కడ ఉన్నవన్నీ స్పష్టంగా కనబడతాయి.

పై కనురెప్ప క్రింది కనురెప్పను మూసి తెరవడాన్ని రెప్పపాటు అంటారు. రెప్పపాటు తెలివితేటలకు సూచకం. జంతువులు అతి అరుదుగా రెప్పపాటు వేస్తాయి.

మనం కన్నుమూసినప్పుడు ప్రపంచదృశ్యాలన్నీ పూర్తిగా తొలగిపోతాయి. కన్ను తెరిచినప్పుడు అవి వస్తాయి. ఇదే నిద్ర, మెలకువ. ప్రపంచానికి సృష్టికర్త,

సంహారకుడు అయిన పరమాత్మ కన్నుమూసినపుడు ప్రపంచం లయమై, తెరిచినప్పుడు సృష్టి జరుగుతుంది. ఆయన రెప్పపాటు బ్రహ్మాండాలను సునాయాసంగా, క్షణంలో సృజిస్తుంది, సంహరిస్తుంది.

పురాణాలలోని ఇంద్రుడు, ఇంద్రియాధిపతి అయిన మనస్సే! (ఇంద్రియాణాం రాజా ఇంద్రః) భక్తుని మనస్సులోని ఆ గర్వాన్ని అభిమానాన్ని, దర్పాన్ని ప్రభువు సంహరిస్తాడు.

ఈ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీశుడైన శ్రీ విశ్వనాథుడే అని గుర్తించి, "ఆయనను ధ్యానించుదాము" అని మహాత్ముడైన కవి సలహా!

Sloka - 2.25

శ్లో॥ తపశ్చ శాంతిస్సకలాశ్చ విద్యా-

స్సత్యంచ యస్య ప్రతిపత్తిహేతుః।

సత్యం సకృద్భాసురమాత్మవిద్యా-

మూర్తిర్యతస్తం భజ విశ్వనాథమ్॥2.25॥

ప్రతి॥ తపః చ = తపస్సును, శాంతిః చ = శాంతిని, సకలాః విద్యాః చ = సమస్త విద్యలనూ, సత్యం చ = సత్యమును, యస్య ప్రతిపత్తిహేతుః = ఎవని సాధనకు కారణములో, యతః = ఎందుకంటే, సత్యం = సత్యరూపుడును, సకృద్భాసురం = ఎల్లప్పుడూ ప్రకాశించునదీ, ఆత్మవిద్యామూర్తిః = ఆత్మవిద్యారూపమూర్తియైన, తం విశ్వనాథం = ఆ విశ్వనాథుని, భజ = సేవించుము.

తాత్పర్యం

ఎవరిని సిద్ధింపజేసుకోవడానికి తపస్సు, శాంతి, సకలవిద్యలు, సత్యము రాజమార్గాలో, ఏది శుద్ధచైతన్యరూపమని పేరుగాంచి ప్రకాశిస్తుందో, ఆ పరమాత్మ అయిన విశ్వనాథుని మనం ధ్యానించుదాము!

వ్యాఖ్య

కేనోపనిషత్తు ముగింపుభాగంలో జిజ్ఞాసువులకోసం ఒక ఆధ్యాత్మికసాధన ఇవ్వబడింది. ప్రాపంచిక విషయాలవైపు మనస్సుని పరుగులు పెట్టించే కోరికల వరదల్ని నిలబెట్టి ఉంచడం తపస్సు. బాహ్యంనుండి లోపలికి ప్రవేశించి మనస్సుని చెదరగొట్టే విషయ ప్రేరణల వరదలను అరికట్టడానికి ఇంద్రియాలను నిగ్రహించడం దమము. తపస్సు, దమములవలన మనస్సు శాంతించి స్థిమితపడుతుంది. అప్పుడు శాస్త్రాధ్యయనం చేసి మనస్సును ఏ దారివెంట నడపాలో తెలుసుకోవాలి. అదే విద్య.

ప్రపంచంలో మన అన్ని సంబంధ వ్యవహారాలలో మనోవాక్కర్మలలో నిజాయితీని చూపడం సత్యం. అబద్ధాలు చెప్పినప్పుడు మనస్సుకు, వాక్కుకు వైరుధ్యం ఏర్పడి వ్యక్తిత్వం చీలిపోతుంది. క్రమంగా, త్వరితంగా అది మనస్సుకు ఒక అలవాటు అవుతుంది. బుద్ధి ధ్యానాభ్యాసాల్ని చేస్తున్నప్పుడు మనస్సు దానిని కావాలని ఖండించి వ్యతిరేక ధోరణిలో ఆలోచనలను ఎదురు సృష్టించి శాంతిపూర్వక ధ్యాన శిఖరాల నుండి కామ లోభాల మురికిగుంటలోకి ఈడ్చేస్తూ పరుగులు పెడుతుంది. సత్యాన్ని పాటించడమంటే శరీర మనోబుద్ధులకు చక్కని

సయోధ్య కుదర్చడమే. ఇలా సమగ్రమైన వ్యక్తిత్వం ఉన్నప్పుడే ధ్యానంలో కావలసిన స్థిమితం, స్థిరత్వం ఉంటాయి.

ధ్యానమనే ప్రక్రియలో మన అంతఃకరణాన్ని చక్కగా మేళవించుకోడానికి ఉపాయాలు ఇవి. లోతుగా స్థిరంగా జరిగే ధ్యానంలో విషయాలోచనలు పూర్తిగా తుడిచిపెట్టుకుపోయి (ఉడిసిపోయి) ఆత్మాలోచనే మిగులుతుంది. ధ్యాత సునాయాసంగా పరమాత్మ చైతన్యపదంలోకి చేరుకుంటాడు.

ఈ ఆత్మ అయిన ప్రభువు విశ్వనాథుణ్ణి మనం ధ్యానించెదముగాక!

***

3. *3.* మూడవ స్తబకం

Sloka - 3.01

శ్లో॥ ప్రతిష్ఠా జగతః సాక్షాదగ్నిరూపేణ యః ప్రభుః ।

యతశ్చ కర్మణాం సిద్ధిర్విశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.1॥

ప్రతి॥ యః+ప్రభుః = ఏ దేవుడైతే, సాక్షాత్ = ప్రత్యక్షంగా, అగ్నిరూపేణ = అగ్నిరూపంతో, జగతః = జగత్తుకు, ప్రతిష్ఠా = ఆధారం/ఉనికి, యతః+చ = ఎవని వలననైతే, కర్మణాం = కర్మల యొక్క, సిద్ధిః = ఫలసిద్ధి కలుగుతుందో, సః = ఆ, విశ్వనాథః = కాశీశ్వరుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము/గమ్యము.

తాత్పర్యం

నామరూపాలతో కూడిన ప్రపంచానికి సాక్షాత్తు ఏ పరమాత్మ అగ్నిరూపంలో ఆధారంగా ఉన్నాడో, ఏ పరమాత్మ వలన కర్మలకు ఫలసిద్ధి కలుగుతుందో, ఆ విశ్వనాథ ప్రభువు నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

ప్రపంచంలోని ప్రాణస్పందన వెచ్చదనం లేకుండా నిలవలేదు. సూర్యుడు ముందుకో వెనక్కో ఒక్క అడుగు కదిలాడా, మనకు కనబడే ఈ ప్రాణస్పందన నిలవకపోవచ్చును. శరీరంలోని వెచ్చదనం ప్రాణమున్నదనడానికి సూచన.

అందుచేత భౌతిక ప్రపంచంలో ప్రాణస్పందనకు మూలం అగ్ని అనడం కేవలం కవి యొక్క ఊహ కాదు. అది విజ్ఞానశాస్త్రం యొక్క ప్రకటన!

వేదవాఙ్మయంలో ఈ ప్రపంచానికి వెనుక ఉన్న ఏక విజ్ఞానఘనమే ప్రతి ఒక్కరు చేసే కర్మల ఫలాలను ప్రసాదిస్తుందని వివరించబడింది. ప్రతి సందర్భంలో రంగం ఒకటే అయినా, వ్యక్తులు సమానమైన కాలం పనిచేసినా, వాటి ఫలితాలు వేర్వేరుగా ఉంటాయనే విషయం మనం గమనిస్తూనే ఉన్నాము. వేలకొలది కారణాలు రంగంపైనో, పనిచేసే వారిపైనో, వాతావరణంపైనో ప్రభావం చూపుతుండవచ్చు. ఒక్క పరమవిజ్ఞాన స్ఫూర్తే వాటన్నిటిని గణనలోకి తీసుకొని, ఎవరికి ఎంత అర్హత ఉన్నదో, ఎంత ఫలం ఇవ్వాలో నిర్ణయించి, ఆ ఫలితాన్ని సరిగ్గా ఇస్తుంది. ఈ "కర్మఫలప్రదాత" ఈశ్వరుడని వేదాల కర్మకాండ భాగం చెబుతుంది.

"గతి" అనే పదానికి మార్గము, గమ్యము అని రెండు అర్థాలున్నాయి. కాశీవిశ్వనాథునిపట్ల భక్తి శుద్ధచైతన్య పరమపదంలో మేల్కొనడానికి మార్గం; విశ్వనాథచైతన్య పదమే గమ్యం కూడా. చివరికి చేరవలసినది ఇదే. (కఠోపనిషత్తు 1.2.12–19)

Sloka - 3.02

శ్లో॥ అస్తి నాస్తీతి యద్దేవే విచికిత్సన్త్యపణ్డితాః ।
నిత్యసిద్ధస్తు విదుషాం విశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.2॥

ప్రతి॥ యత్+దేవే = ఏ దేవుని గురించి అయితే, అపణ్డితాః = అవివేకులు/మూర్ఖులు, అస్తి+నాస్తి+ఇతి = ఉన్నాడో లేడో అని, విచికిత్సన్తి =

సందేహిస్తున్నారో, విదుషాం+తు = పండితులకు మాత్రం, నిత్యసిద్ధః = నిత్యలబ్ధుడు/సదాసన్నిహితుడు; సః = ఆ, విశ్వనాథః = విశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

అవిద్వాంసులు ఎవరిని గురించి ఉన్నాడో లేడో అని సందేహిస్తూ ఉంటారో, వివేకుల హృదయంలో ఆయన నిత్యమూ ప్రకాశిస్తూంటాడు. ఆ పరమప్రభువు విశ్వనాథుడు నాకు గతియగునుగాక!

వ్యాఖ్య

కఠోపనిషత్తులో పరిపూర్ణుడైన గురువు యమధర్మరాజు, ఆయనతో సమాన తేజస్వి అయిన శిష్యుడు నచికేతుడు. ముఖాముఖీ తారసపడటంతో మొదలవుతుంది. గురుశిష్యుల అర్హతలను మొదటి కొన్ని మంత్రాలు సూక్ష్మంగా చిత్రిస్తాయి. వాటిని వదిలేసి మొదటి అధ్యాయంలోని 12–19 మంత్రాలలో స్వామి తపోవనం ఈ అధ్యాయాన్ని ప్రారంభించారు. ఈ శ్లోకంలో నచికేతుడు వేసిన ప్రశ్నను ఉదహరిస్తున్నారు.

సాధకులు కానివారు, బాహ్యదృష్టి కలవారు ఎందరో! వాళ్లలో "పరమపదం అంటూ ఒకటి ఉన్నదా?" అనేది పెద్ద సందేహం. చింతనాపరులైన మహాత్ముల హృదయాలలో ఆ పదం నిత్యమూ ప్రకాశిస్తుంటుంది. ఈ చైతన్యరాశి అయిన ఆత్మదేవుడే నా ప్రేమాధిక ప్రభువు విశ్వనాథుడు; ఆయన ఒక్కడే నాకు శరణ్యం!

ఇలా సందేహించేది కేవలం లౌకికులైన మానవులే కాదు. స్వర్గంలోని వివేకులైన పుణ్యజీవులకు కూడా ఈ అనుమానం ఉండేది. ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 3.03

శ్లో॥ దేవైరపి మహాప్రజ్ఞైర్యస్మిన్ సంశయితం పురా ।
దుర్విజ్ఞేయస్తు సూక్ష్మత్వాద్విశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.3॥

ప్రతి॥ పురా = మునుపు, మహాప్రజ్ఞైః = మహాప్రజ్ఞులైన, దేవైః+అపి = దేవతలచేత కూడా, యస్మిన్ = ఎవనియందు, సంశయితం = సందేహింపబడినదో, సూక్ష్మత్వాత్ = సూక్ష్మమైనందున, దుర్విజ్ఞేయః+తు = సులభంగా గ్రహింపలేనివాడో —— సః = ఆ, విశ్వనాథః = విశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

స్వర్గలోక నివాసులలో కూడా, వారికి ప్రత్యేక శక్తులు, విజ్ఞానము ఉండినప్పటికీ, ఈ సందేహం ఉండేది. సూక్ష్మమైన ఆత్మను గ్రహించడం సులభం కాదు. ఆ ఆత్మే నా విశ్వనాథుడు; ఆయన నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

ఇక్కడ, ఈ ప్రపంచంలో ఎంత తెలివైనవారికైనా విరామం చాలా తక్కువగా ఉంటుంది. జీవితం అల్పమైంది. సగటు జీవితం డెబ్బై సంవత్సరాలు అనుకున్నా,

అందులో ముప్పై ఐదు సంవత్సరాలు రాత్రికాలమే. పగటికాలమైన ముప్పై ఐదు సంవత్సరాలలోనూ రోజూ జీవితనిర్వహణ కోసం ఏడెనిమిది గంటలు పనిచేయక తప్పదు —— ఇది దాదాపు పదేళ్లుగా లెక్కించవచ్చు. చదువుకు, జిజ్ఞాసకు, ప్రయత్నానికి మిగిలేది ఇరవై ఐదు సంవత్సరాలు. స్నానం, పానం, వంట, విశ్రాంతి, బట్టలు ఉతుక్కోవడం వంటి పనులకు రోజూ దాదాపు నాలుగు గంటలు పడతాయి —— అంటే దాదాపు నాలుగు సంవత్సరాలు వాటికే ఖర్చవుతాయి. ఇక మిగిలేది ఇరవై ఒక్క సంవత్సరాలు. ఇందులో పది, పదిహేను సంవత్సరాలు బాల్యంగా అమాయకంగా గడిచిపోతాయి. ఇంకా మిగిలేది ఎంత? డెబ్బై ఏళ్లలో బహుశా ఆరు సంవత్సరాలు మాత్రమే!

స్వర్గంలో వేలాది సంవత్సరాలు జీవిస్తారని శాస్త్రాలు చెబుతాయి. వారికి నిద్ర, ఆకలి, దాహం, రోగం మొదలైనవి ఉండవు; భయాలు, ఆందోళనలు ఉండవు. మనస్సు మనకన్నా స్థిమితంగా ఉంటుంది. అయినా వారికి ఈ అనుమానం ఉండేది. దీనికి కారణం ఆత్మ అత్యంత సూక్ష్మం కావడమే. దానిని గ్రహించడం తేలిక కాదు; అందుకోవడం మరింత దుష్కరం.

Sloka - 3.04

శ్లో॥ పుత్రపౌత్రసమూహేన ప్రాజ్యరాజ్యశ్రియాపి వా ।

ప్రాప్తుం న శక్యతే యః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.4॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, పుత్రపౌత్రసమూహేన = కొడుకులు, మనుమలు మొదలైన సంతానసమూహంతో, ప్రాజ్యరాజ్యశ్రియా+అపి+వా = గొప్ప రాజ్యసంపదతో

కూడిన పాలనచే కూడా, ప్రాప్తుం = పొందుటకు, న+శక్యతే = సాధ్యపడదో —— సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

పుత్రపౌత్రుల ద్వారా పొందలేనిది, రాజ్యసంపద ప్రాబల్యంతో కూడా పొందలేనిది అయిన ఆత్మ —— నా ప్రేమాధిక విశ్వనాథుడు —— నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

భౌతిక వస్తువులను పుత్రపౌత్రులద్వారా సంపాదించినట్లు, ఆత్మను పుత్రపౌత్రులద్వారా సంపాదించుకోలేరని ఉపనిషత్తులు పదేపదే ప్రకటిస్తాయి. ఈ లోకంలో నాకేమైనా కావలసి వస్తే దానికోసం ప్రయత్నించి సాధిస్తాను. నా ప్రయత్నం ఒకటీ చాలకపోతే ఇతరుల సహాయంతో పొందడానికి ప్రయత్నిస్తాను. నిర్వాహకులు, పనివాళ్ళతో కూడిన సమూహాలు - వాళ్లు నా పుత్రులనుకుంటాను. అయితే ఆత్మని పొందడానికి వాళ్లెవరూ సహాయం చేయలేరు. ఎందుకంటే ఆత్మనందుకోవడమంటే ఉన్నత చైతన్య స్థాయికి నేను ఎదగడమే! అది నేను అంతర్గతంగా సాధించవలసిందే!

కలలోని వారెవరూ నేను జాగ్రదవస్థకు మేల్కొనడానికి సహాయపడలేరు. నా అంతట నేనే మేలుకోవలసిందే! (కఠ 1.2.23—29)

Sloka - 3.05

శ్లో॥ యోగక్షేమనిషక్తానాం ప్రేయఃపథవిచారిణామ్ ।
క్రోశకోటివిదూరః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.5॥

ప్రతి॥ యోగక్షేమనిషక్తానాం = సంపాదన, రక్షణలలో ఆసక్తులైనవారికి, ప్రేయఃపథవిచారిణామ్ = ఇంద్రియసుఖమనే ప్రేయోమార్గంలో నడిచేవారికి, క్రోశకోటివిదూరః = కోటి క్రోశాల దూరంగా ఉన్నవాడు, సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

బాహ్యవస్తువులను సంపాదించుకోవాలనే తాపత్రయం ఉన్నవారికి ఆత్మ కోట్ల మైళ్ల దూరంలో ఉన్నట్లే. ఇంద్రియాల తృప్తికోసం జీవించే వారికీ అదే స్థితి. ఆ ఆత్మ కాశీవిశ్వనాథుడు నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

సంపాదించి స్వంతం చేసుకుని, ఆలింగనం చేసుకుని అనుభవిస్తూ, విషయవస్తువులద్వారా ఇంద్రియాల తృప్తి పొందేవారికి దృష్టి ఎప్పుడూ బయటికే తిరిగి ఉంటుంది. వారి మనస్సుకు నిలకడగా ఆత్మవిచారణ వైపు ప్రసరించే స్థిమితం ఉండదు. వారు ధనాన్ని, పదవులను పొందవచ్చు; క్షుద్రమైన, అనిత్యమైన ఇంద్రియతృప్తిని కూడా పొందవచ్చు. కాని ఆనందపదాన్ని, శాశ్వత సుఖాన్ని ఎన్నటికీ పొందలేరు.

Sloka - 3.06

శ్లో॥ త్యక్త్వా కామాన్ సుష్ఠు ధీరైః శ్రేయః ప్రార్థితయా హృది ।
పూజ్యతే భావ్యతే యః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.6॥

ప్రతి॥ ధీరైః = ధైర్యవంతులైన వివేకులచే, కామాన్ = కోరికలను, సుష్ఠు = బాగుగా, త్యక్త్వా = విడిచి, శ్రేయః = శ్రేయస్సును/మోక్షాన్ని, ప్రార్థితయా = కోరుతూ, హృది = హృదయంలో, యః = ఏ పరమాత్ముడు, పూజ్యతే = పూజింపబడుచున్నాడో, భావ్యతే = ధ్యానింపబడుచున్నాడో, సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

అన్ని కామాలను త్యజించి, తమ ముక్తికోసం హృదయపూర్వకంగా తపిస్తూ, సాధకులు హృదయంలో ఎవరిని ఆరాధించి ధ్యానిస్తారో, ఆ ఆత్మ శ్రీవిశ్వనాథుడే నాకు శరణమగుగాక.

వ్యాఖ్య

ప్రాపంచిక విషయాలను స్వంతం చేసుకుని, వాటిని పట్టుకొని, క్షణికమైన సుఖాలను పొందాలనే శుష్కకాంక్షలను వదిలేసి, ప్రస్తుత పరిధుల మధ్య ఇరుక్కుపోయి ఉన్న తమ వ్యక్తిచైతన్యాన్ని పూర్తిగా విముక్తం చేసుకోవాలనే తపన ఉన్నవారు జిజ్ఞాసాయుతమైన వివేకంతో సాధన చేస్తూ జీవిస్తారు. బయట నుండి మనస్సుకు వచ్చే అవాంతరాలను అరికట్టడానికి నిరంతర కృషి చేస్తూ,

ఆలోచనాస్రవంతికి మూలమైన అహంకారానికి ఉనికి ఎక్కడో తెలుసుకోవడంలో పూర్తిగా నిమగ్నులవుతారు. ధ్యాననిమగ్నులైన సాధకులు నిరంతరం పూజించి ధ్యానించే ఈ సారమే ఆత్మ; ఆ ఆత్మే శ్రీ కాశీవిశ్వనాథుడు. ఆయన నాకు శరణమగుగాక! (కఠ 1.2.1—2)

Sloka - 3.07

శ్లో॥ శృణ్వన్తి బహవో యన్న శ్రుత్వాపి న విదన్తి చ ।
వక్తాపి దుర్లభో యస్య విశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.7॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ తత్త్వమును, బహవః = అనేకులు, న+శృణ్వన్తి = వినరో, శ్రుత్వా+అపి = విన్నప్పటికీ, న+విదన్తి+చ = తెలుసుకోరో, యస్య = ఏ తత్త్వానికి, వక్తా+అపి = బోధకుడు కూడా, దుర్లభః = దుర్లభుడో —— సః = ఆ, విశ్వనాథః = విశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

చాలామందికి ఆత్మ గురించి వినే అవకాశం కూడా లభించదు. విన్నాక కూడా చాలామంది దానిని అర్థం చేసుకోలేరు. సూక్ష్మమైన ఈ ఆత్మను గురించి బోధించగలిగిన మహాత్ములు ఎంతో అరుదుగా ఉంటారు. ఈ ఆత్మయే శ్రీవిశ్వనాథుడు; ఆయన నాకు శరణ్యము, గమ్యము అగుగాక!

వ్యాఖ్య

నిజానికి ఏ కాలంలోనైనా ఆత్మ గురించి సృజనాత్మకంగా వినే అవకాశాలు చాలా అరుదు. ఎందరో విన్నా, వారిలో కొద్దిమందికే భక్తితత్పరత ఉంటుంది; శుద్ధమైన అంతరంగంతో విన్నదానిని మననం చేసుకునే శక్తి ఉంటుంది. అలాంటి వారికైనా, సిద్ధుడై సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైన ఆత్మతత్త్వానుభూతి కలిగిన మహాత్ముడు గురువుగా లభించినప్పుడే, ఆత్మను గురించిన వివరణ హృదయాలను తాకుతుంది.

అలాంటి గురుశిష్యుల కలయిక ఎంతో అరుదుగా జరుగుతుంది. శుద్ధహృదయుడై వినే శిష్యుడు, తన్మయుడై వివరించే గురువు ఆ అరుదైన సమయాలలో మన శాస్త్రాలు ఆనందంతో నర్తిస్తాయి. ఆ సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన ఆత్మ శ్రీవిశ్వనాథుడే నాకు గతి యగుగాక! (కఠ 1 - 2.7)

Sloka - 3.08

శ్లో॥ తర్కాగమ్యా హి యద్బుద్ధిర్దేశికోక్త్యైవ గమ్యతే ।
బహుధా చిన్త్యమానః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.8॥

ప్రతి॥ యత్+బుద్ధిః = ఏ పరమాత్మజ్ఞానం, తర్కాగమ్యా+హి = తర్కం ద్వారా పొందబడదో, దేశిక+ఉక్త్యా+ఏవ = గురుదేవుల బోధనలచేతనే, గమ్యతే = గ్రహింపబడుతుందో, బహుధా = అనేక విధాలుగా, చిన్త్యమానః = విచారింపబడుచున్నవాడు —— సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

బుద్ధి తర్కం ద్వారా ఆత్మ అందుకోబడదు. అది అనేకవిధాలుగా ధ్యానింపబడాలి. జ్ఞాని అయిన గురువు వాక్కు వల్లనే అది పూర్తిగా విశదంగా (విపులంగా) అర్థం అవుతుంది. ఆయనే ఆత్మను గురించిన సమగ్రజ్ఞానాన్ని శిష్యునికి అందించగలరు. ఆ ఆత్మ శ్రీ కాశీవిశ్వనాథుడు నాకు గతి యగుగాక!

వ్యాఖ్య

భౌతిక శాస్త్రాలలో తర్కం ఉపయోగపడుతుంది. ఆధ్యాత్మిక శాస్త్రానికి అదే విధంగా పనికిరాదు. నీటిలో ప్రయాణానికి అనువైన పడవ నేలపై ప్రయాణానికి పనికిరాదన్నట్లే, కాలపరిధిలోని బహుళప్రపంచంలో బుద్ధిక్రీడారంగంలో తర్కం పనికివస్తుంది. అయితే బుద్ధికి అతీతంగా చొచ్చుకుపోయే ఆధ్యాత్మిక విచారణలో అంతరంగానికి తర్కం చాలదు. ఆ ఆత్మయే కాశీవిశ్వనాథుడు. ఆయన నాకు శరణమగుగాక! (కఠ 1.2.8–9)

Sloka - 3.09

శ్లో॥ ఆబ్రహ్మభువనాద్యో హి విరక్తస్సాధనాన్వితః ।
తేనైవ దృశ్యతే యః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.9॥

ప్రతి॥ ఆబ్రహ్మభువనాత్ = బ్రహ్మలోకము వరకు ఉన్న భోగములపట్ల, యః = ఎవడు, విరక్తః = విరక్తుడై, సాధన+అన్వితః = సాధనచతుష్టయాదులతో కూడి ఉంటాడో, తేన+ఏవ = అట్టి సాధకునిచేతనే, యః = ఏ పరమాత్ముడు, దృశ్యతే =

దర్శింపబడుచున్నాడో —— సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

బ్రహ్మలోకంవరకూ దేనిని పొందాలనే, అనుభవించాలనే స్పృహ లేని వారు, ఆధ్యాత్మిక అర్హతలన్నింటినీ తమలో పెంపొందించుకొన్నవారు మాత్రమే అందుకోగలిగిన ఆ సత్యధామం, ఆత్మరూపం శ్రీ సౌమ్యకాశీశుడు నాకు గతి యగుగాక!

వ్యాఖ్య

ఎంతవరకు భూలోకంలోనో, స్వర్గలోకంలోనో విషయాలను భోగించాలనే కోరిక ఉన్నదో, అంతవరకు మనోదృష్టి బహిర్ముఖమై ఆత్మకు దూరమై పోతుంది. ఆత్మయే ద్రష్ట, కర్త. శమం అంటే మనోనిశ్చలత, దమం అంటే ఇంద్రియనిగ్రహం, తితిక్ష అంటే మౌనంగా అన్నింటినీ ఓర్చుకోగలిగిన శక్తి, శ్రద్ధ అంటే లోతైన విశ్వాసం మొదలైన క్రమశిక్షణలు అలవరచుకున్నప్పుడు అవి ఆత్మధ్యానంలో ఎంతో తోడ్పడుతాయి. లోపల కామనల పురుగులు కుట్టుతూ ఉంటే ఇవేవీ లభించవు, ధ్యానం కుదరదు.

Sloka - 3.10

శ్లో॥ అధ్యాత్మయోగయుక్తేన చేతసా యోఽనుచిన్త్యతే ।

గుహాహితనిగూఢః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.10॥

ప్రతి॥ అధ్యాత్మయోగయుక్తేన = ఆధ్యాత్మికయోగంతో యుక్తమైన, చేతసా = మనస్సుచేత, యః = ఏ పరమాత్ముడు, అనుచిన్త్యతే = నిరంతరం ధ్యానింపబడుచున్నాడో, గుహాహితనిగూఢః = హృదయగుహలో నిగూఢంగా ఉన్నవాడు, సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

ఆలోచనలన్నీ అంతర్ముఖమై శుద్ధచైతన్య స్థితివైపు తిరిగినప్పుడు ఆ ఆధ్యాత్మయోగంవల్ల ఆత్మానుభూతి కలుగుతుంది. హృదయంలో నిగూఢంగా వసించే ఆత్మ శ్రీ కాశీవిశ్వనాథుడు నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

బాహ్య బహుళరంగాలలో చరించే ఆలోచనలన్నింటినీ కూడగట్టి, మనలోని ప్రాణచైతన్యానికి మూలమైన కేంద్రంవైపుకు పూర్తిగా త్రిప్పడం అధ్యాత్మయోగం. మన పరికరాలన్నీ ఆత్మ యొక్క అనంతశక్తివల్ల సచేతనమైనప్పుడే వ్యవహరిస్తాయి. అన్ని ప్రాణాలలోని జీవస్రవంతికి మూలమైన ఆత్మ శ్రీ కాశీవిశ్వనాథుడు నాకు శరణమగుగాక! (కఠ 1.2.10)

Sloka - 3.11

శ్లో॥ శ్రుత్వా మత్వా చ యం లబ్ధ్వా మోదతే మోదవారిధౌ ।
మోదనీయశరీరః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.11॥

ప్రతి॥ శ్రుత్యా = శ్రవణం ద్వారా, మత్యా+చ = మననం/బుద్ధి ద్వారా, యం = ఏ పరమాత్మను, లబ్ధ్వా = పొంది, మోదవారిధౌ = ఆనందసముద్రమందు, మోదతే = ఆనందించుచున్నాడో, మోదనీయశరీరః = ఆనందరూపుడైన —— సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

శ్రుతులను అధ్యయనం చేసి, మననం చేసి, ధ్యానం చేసిన సాధకుడు ఆనందస్థాయిని చేరుకొని కేవలానందంలో ఓలలాడుతాడు. ఆ ఆనందరూపుడైన విశ్వనాథప్రభువు నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

గురువు వద్ద శ్రవణం చేసి, లేదా శాస్త్రాలను అధ్యయనం చేసి అర్థం చేసుకోవడం వాటిని గురించి లోన మననం చేయడం, ఆత్మసారం మీద ధ్యానం చేయడం, వేదాంత సాధనలోని మూడు భాగాలు. చివరి గమ్యం ఆలోచనల అంతు, అహంకారం యొక్క మరణం, అప్పుడు సాధకుడు ఆనంద రూపాత్మతో పూర్తిగా తాదాత్మ్యం పొందుతాడు. ఆ చివరి ఆనందదశ శ్రీవిశ్వనాథుడు నాకు గతి యగునుగాక! (కఠ 1—2.13)

Sloka - 3.12

శ్లో॥ పుణ్యపాపాత్పృథగ్భూతః కార్యకారణతశ్చ యః ।

కాలత్రయాచ్చ శశ్వచ్ఛ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.12॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరబ్రహ్మ, పుణ్యపాపాత్ = పుణ్యపాపాలనుండి, కార్యకారణతః+చ = కార్యకారణాలనుండి, కాలత్రయాత్+చ = త్రికాలాలనుండి, పృథగ్భూతః = వేరుగా ఉన్నవాడో, శశ్వత్ = ఎల్లప్పుడూ శాశ్వతుడైన, సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

పుణ్యపాపాలకు అతీతమై, కార్యకారణాలకు అతీతమై, త్రికాలాతీతమైన శాశ్వత మంగళస్వరూపుడు శ్రీవిశ్వనాథప్రభువు నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

ఆత్మ దేశకాలాలకు అతీతమైనది. అందువల్ల భూత, భవిష్యత్, వర్తమానాలను అధిగమిస్తుంది. అది బుద్ధికి అతీతం; అందువల్ల కార్యకారణాలను కూడా అధిగమిస్తుంది. ముందున్నది కారణం, తరువాత వచ్చేది కార్యం. చెట్టుకు సంబంధించినంతవరకు పండు కార్యం; పండుకు సంబంధించినంతవరకు ఆ పండులోని విత్తనం ద్వారా తిరిగి ఒక చెట్టు వస్తుంది కాబట్టి చెట్టు కార్యం. ఆత్మ కార్యకారణ భావాలను వెలిగించే చైతన్యం. కాలప్రవాహం నిలిచిపోయినప్పుడు కార్యకారణాలు శుద్ధచైతన్యంలో కరిగిపోతాయి.

మీ తండ్రితో పోల్చుకున్నప్పుడు ఆయన భూతకాలం, మీరు భవిష్యత్తు. మీ కుమారునితో పోల్చుకున్నప్పుడు మీరు భూతకాలం, అతడు భవిష్యత్తు. నిజానికి మీరు భూతకాలమూ కాదు, భవిష్యత్తూ కాదు. కార్యకారణాలకు భూత భవిష్యాలు ఉన్నాయి. వాటిలో సంబంధం పెట్టుకోవడంవల్ల మీకు భూతభవిష్యత్తులు

కలుగుతున్నాయి. భూతభవిష్యత్తులతో సంబంధం లేని వర్తమానం శుద్ధ ఆత్మయే. అందుచేత కార్యకారణాలకు అతీతం.

పని చేసేవాడికి పుణ్యపాపాలు ఉంటాయి. ఆత్మ పదార్థపరికరాలను సజీవం చేస్తుంది; అది ఏ పనిని చేయదు. పరికరాలే పనిచేస్తాయి. అందుచేత దానికి పుణ్యపాపాలు లేవు. అది రెంటికీ భిన్నమైనది.

కారులోని పెట్రోలు ఇంజనులోని శక్తిని వ్యక్తం చేస్తుంది. పెట్రోలు సమర్థుడైన డ్రైవరూ కాదు, చేతకాని డ్రైవరూ కాదు; అది డ్రైవర్‌కన్నా భిన్నమైనది. అలాగే మనలోని అహంకారం పనిచేసే పరికరాలతో తాదాత్మ్యం పొంది “నేను చేసేవాడిని” అని భ్రాంతి పొందుతుంది. దానికే పాపపుణ్యాలు చెందుతాయి; ఆత్మకు చెందవు. (కఠ 1.2.14)

Sloka - 3.13

శ్లో॥ యత్పదం గీయతే వేదైః యత్పదం బ్రహ్మచర్యయా ।
దిదృక్షన్తే మహాన్తః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.13॥

ప్రతి॥ యత్+పదం = ఏ బ్రహ్మపదము, వేదైః = వేదాలచే, గీయతే = గానం చేయబడెనో, యత్+పదం = ఏ బ్రహ్మపదమును, మహాన్తః = మహాత్ములు, బ్రహ్మచర్యయా = బ్రహ్మచర్యసాధనచే, దిదృక్షన్తే = దర్శించాలనుకుంటున్నారో —— సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

వేదాలచేత గానం చేయబడిన పదం, బ్రహ్మచర్యం ద్వారా జిజ్ఞాసువులు అనుభవించేందుకు ప్రయత్నించే పదం —— ఆ శ్రీవిశ్వనాథుడు నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

ప్రపంచంలోని అన్ని ఆధ్యాత్మిక శాస్త్రాలు దైవపదాన్ని గురించి చెబుతాయి. నిజమైన సాధకులు ఆత్మానుభవాన్ని గురించి దీర్ఘంగా, లోతుగా ధ్యానం చేసి ఈ చైతన్యపదాన్ని అందుకుంటారు. ఇదే బ్రహ్మచర్యం —— “బ్రహ్మణి చరతి ఇతి బ్రహ్మచర్యం”.

Sloka - 3.14

శ్లో॥ ప్రణవైకప్రకాశ్యో యస్తత్ప్రతీకశ్చ యః ప్రభుః ।
పరాపరబ్రహ్మరూపో విశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.14॥

ప్రతి॥ యః+ప్రభుః = ఏ ప్రభువైతే, ప్రణవైకప్రకాశ్యః = ప్రణవమైన ఓంకారరూపంతోనే ప్రకాశింపబడుచున్నాడో, తత్+ప్రతీకః+చ = ఆ ఓంకారమే ఎవనికి ప్రతీకమో, పరాపరబ్రహ్మరూపః = పర, అపర బ్రహ్మరూపుడో —— సః = ఆ, విశ్వనాథః = విశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

ఓంకారోపాసన ద్వారా పరమాత్మ అందుకోబడుతుంది. ఓంకారం ఆయన దివ్య ప్రతీకనామం. ఓంకారం ద్వారా ప్రపంచబాహుళ్యము, శుద్ధాత్మ కూడా

నిర్దేశింపబడుతాయి. ఈ ఓంకారస్వరూపుడే నా విశ్వనాథప్రభువు; ఆయన నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

"ఓం" అనే సంకేతం పరమాత్మ యొక్క వాచకం, అంటే నామం. ఓంకారం బ్రహ్మమునే సూచించడం కాకుండా, శరీర మనోబుద్ధులద్వారా దేశకాల పరిధులలో మనం చూచే నామరూప జగత్తును కూడా ఓంకారం సూచిస్తుంది. అందుచేత ఓంకారంలో పరమగమ్యస్థితి అయిన కారణబ్రహ్మము, మనలోని వ్యక్తిత్వము, మనం పరికించే కార్యం ప్రపంచ బాహుళ్యమూ కూడా ఇమిడి ఉన్నాయి.

ఓంకారాన్ని తెలుసుకోగానే సాధకులు ఏమి కోరుకొన్నా, కాలపరిధిలో గాని, కాలతీతపదంగాని, పొందుతారు.

ఇలా వాచకమైన అవ్యక్త పరమసత్యం, వాచ్యమైన ప్రపంచ బాహుళ్యము, ఈ రెంటినీ తనలో ఇముడ్చుకున్న ఓంకారం నా ప్రేమాస్పదుడైన కాశీవిశ్వనాథుడు. ఆయనే నాకు ఏక సాంత్వనం. శరణ్యం! (కఠ 1–2.14–16)

15–19 శ్లోకాలలో శ్రీగురుదేవులు ఆత్మయొక్క వేరువేరు వ్యక్త స్వరూపాలను వివరిస్తూ, శుద్ధాత్మ శరీరానికి అతీతమని సూచిస్తున్నారు.

Sloka - 3.15

శ్లో॥ శరీరే హన్యమానేఽపి న చ హన్యేత యోఽజనిః ।
శాశ్వతశ్శశ్వదాభః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.15॥

ప్రతి॥ యః+అజనిః = ఎవడైతే పుట్టుకలేనివాడో, శరీరే = శరీరము, హన్యమానే+అపి = చంపబడినప్పటికీ, న+చ+హన్యేత = చావడో, శాశ్వతః = నిత్యుడో, శశ్వత్+ఆభః = నిత్యప్రకాశమానుడో —— సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

శరీరం నశించినప్పటికీ, చావకుండా ఏది ఉంటుందో —— అజము, శాశ్వతము, నిత్యము అయిన శ్రీవిశ్వనాథుడు నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

ప్రతివారూ ఆరు మార్పులను చెందుతారు. ప్రతి మార్పూ బాధాకరమైనదే. వాటి బారినుండి తప్పించుకొనే విధానం ఎవరూ ఎరగరు. అందరూ వాటిని అనుభవించవలసినదే: పుట్టడం, ఉండడం, ఎదగడం, కృశించడం, రోగం, మరణం —— ఇవే ఆరు. కాలపరిధిలో నర్తించే అన్ని ఆకారాలకు ఇవి అనివార్యంగా వచ్చే గతులు. అయితే కాలరహితమైన దానిని ఈ మార్పులేమీ చేయలేవు. అందుచేత జన్మరహితము, మరణరహితము అయిన అది మార్పులేనిది. అందుకే శాశ్వతమైనది. అందువల్ల నిత్యమైనది. కాబట్టి అది ఎప్పుడూ ఒకే రకంగా ఉంటుంది; అందుచేత ధ్రువము, అనంతమైనది. ఒక అల విరిగిపడినప్పుడు సముద్రానికి ఏ విధమైన నష్టమూ వాటిల్లదు.

ఈ ఆత్మ నా విశ్వనాథుడు. భక్తితో ఆయనకు ఆత్మార్పణం చేసుకుంటాను. (కఠ 1.2.18)

Sloka - 3.16

శ్లో॥ కర్తృతా కర్మతా చైవ యస్మిన్నధ్యస్యతే ఖలైః ।

వస్తుతోఽద్వైతమూర్తిః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.16॥

ప్రతి॥ యస్మిన్ = ఏ భగవంతునియందు, ఖలైః = అజ్ఞానులచేత, కర్తృతా = కర్తృత్వాన్ని, కర్మతా+చ = కర్మత్వాన్ని, అధ్యస్యతే = ఆరోపింపబడుచున్నదో, వస్తుతః = వాస్తవానికి, అద్వైతమూర్తిః = అద్వైతమూర్తియైన —— సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

అవివేకులైన మానవులు తమ అహంకారాన్ని, కర్తృత్వభావాన్ని పరమాత్మపై అధ్యారోపణం చేస్తారు. ఆత్మస్వభావం ఎప్పుడూ అద్వితీయమైనది. ఈ ఆత్మ శ్రీవిశ్వనాథుడు నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

అహంకారం, కర్తృత్వభావం రెండూ కలిసింది జీవుడు. "నేను ద్రష్ట - భావకుడు - విచారశాలిని" అనే జీవుణ్ణి జాగ్రత్తగా పరిశీలించి చూస్తే, అవివేకంతో ఆత్మని కించపరచడమేననే సంగతి బోధపడుతుంది. ఆత్మసాన్నిధ్యంలో జడమైన శరీర మనోబుద్ధులు చేతనత్వాన్ని పొంది ఇంద్రియాలు చూచేవాటిని, బుద్ధి యోచించే వాటిని తెలుసుకుంటుంది. ఈ ద్రష్ట, భావుక, విచారశాలియే జీవుడు. మన పూర్తి

వ్యక్తిత్వం అనుకునేది శుద్ధచైతన్యం కాదు. పరిధుల్లోనికి వచ్చిన చైతన్యం విషయ వస్తువులను గుర్తించే చైతన్యం.

సరిగా వివేచనం చేసినప్పుడు శుద్ధచైతన్యం మన స్వరూపమని, విషయాలు, ఉద్రేకాలు, తలపులవలన దోషాలు లేదా పరిమితులు చెందనిదని బోధపడుతుంది. ఆయనలో అహంకారం గాని దర్శింపబడే బాహుళ్యం గాని లేవు. ఆయనే నా విశ్వనాథుడు; ఆయనే నాకు శరణ్యం.

Sloka - 3.17

శ్లో॥ అణుభ్యోఽణుతరో యశ్చ మహద్భ్యోఽపి మహత్తరః ।
శోకరాశివిముక్తః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.17॥

ప్రతి॥ యః+చ = ఎవడైతే, అణుభ్యః = అణువులకంటే, అణుతరః = సూక్ష్మతరుడో, మహద్భ్యః+అపి = మహత్తులకంటే కూడా, మహత్తరః = గొప్పవాడో, శోకరాశి = దుఃఖసమూహమునుండి, విముక్తః = విముక్తుడో — సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

చిన్నదానికన్న చిన్నది, పెద్దదానికన్న పెద్దది అయి, అన్నిరకాల శోకాలకు అతీతంగా ఉండే ఆత్మ విశ్వనాథుడే. ఆయన నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

చిన్న - పెద్ద, స్థూల - సూక్ష్మ, పొడుగు - పొట్టి, నలుపు - తెలుపు, ఈ విభజనలన్నీ బుద్ధి అంచనాలలో భాగం. పరిమితమైన ప్రపంచ విషయాలలో దృశ్యమానమైన బాహుళ్యంలో అవి పనికివస్తాయి. బుద్ధిని అధిగమించి సాధకుడు ధ్యానంలో జాగృతుడైనప్పుడు అక్కడ ఈ విభజనలకు తావులేదు. రెండవది లేని ఏక వస్తువది. భావాతీతమైన ఏక దివ్య సర్వవ్యాప్త నిత్యాత్మ అది.

శరీర, మనో, బుద్ధి పరికరాలు మనకు అన్నిరకాల పీడలను కలిగిస్తాయి. వాటిని అధిగమించినప్పుడు, దుఃఖాలకు అతీతమైనదే ఆత్మపదం అని మాత్రమే వర్ణించడానికి వీలవుతుంది.

Sloka - 3.18

శ్లో॥ ఆస్తే యాతీవ యః శేతే విషీదతి చ హృష్యతి ।

విరుద్ధధర్మా విశ్వాత్మా విశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.18॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, ఆస్తే = కూర్చున్నట్టుగానే ఉండి, యాతి+ఇవ = వెళ్లుచున్నట్లుగా కనిపిస్తాడో, శేతే = నిద్రిస్తున్నట్లుగా, విషీదతి = దుఃఖిస్తున్నట్లుగా, హృష్యతి = సంతోషిస్తున్నట్లుగా కనిపిస్తాడో, విరుద్ధధర్మా = పరస్పర విరుద్ధధర్మాలు కలవాడిగా కనిపించేవాడు, విశ్వాత్మా = విశ్వాత్ముడైన, సః = ఆ, విశ్వనాథః = విశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

కూర్చున్నట్లే ఉండి ప్రయాణిస్తున్నట్లు, నిద్రిస్తున్నట్లు, విచారిస్తున్నట్లు, సంతోషిస్తున్నట్లు కనిపించేది ఆత్మ. ఇలా విరుద్ధధర్మాలలో కనిపించే విశ్వాత్మకుడు విశ్వనాథుడు నాకు శరణము.

వ్యాఖ్య

సర్వత్రా వ్యాపించి ఉన్నందున ఆత్మకు తన స్థాయిలో ఏ కదలికా లేదు. పరికరాలతో కూడి ఉన్నప్పుడు కదులుతున్నట్లు కనిపిస్తుంది. విద్యుత్తులో కాంతి లేదు. అయినా అది బల్బులో ఉన్నప్పుడు గదినంతటినీ కాంతితో నింపుతుంది.

ఇంద్రియాలద్వారా వ్యవహరిస్తున్నప్పుడు అది విషయ వస్తువుల్ని భోగించి సుఖిస్తున్నట్లు అగుపడుతుంది. అయితే ఆత్మస్థాయిలో భోగించడానికి విషయ వస్తువులే లేవు. ఇంద్రియాలు శరీరానికి ఉన్నాయి కాని ఆత్మలో లేవు. మనస్సు సుఖాన్ని అనుభవిస్తుంది. ఆత్మలో మనస్సు లేదు.

ప్రపంచానికి ప్రభువై, ఎన్నో విరుద్ధలక్షణాలతో కూడి ఉన్నట్లుగా కనిపిస్తూ, పరికరాలలో చురుకుగా వ్యవహరిస్తూ, తన స్థాయిలో నిర్లిప్తంగా ఉదాత్తంగా ఉండే పరమాత్మ శ్రీ కాశీవిశ్వనాథుడు నాకు ఏకశరణ్యం. (కఠ 1.2.21)

Sloka - 3.19

శ్లో॥ నిర్వపుర్వపురధ్యక్షో నిత్యనిర్వృతవిగ్రహః ।
వ్యోమవద్వ్యాపకో యః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.19॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ అయితే, నిర్వపుః = శరీరములేనివాడై, వపుః+అధ్యక్షః = శరీరాలకు అధ్యక్షుడై, నిత్యనిర్వృతవిగ్రహః = నిత్యముక్తస్వరూపుడై, వ్యోమవత్ = ఆకాశంవలె, వ్యాపకః = వ్యాపించి ఉన్నాడో —— సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

తనకు శరీరం లేకుండానే అన్ని శరీరాలను సజీవం చేసేవాడు, నిత్యముక్తుడు, ఏ పరికరం లేకుండానే ఆకాశంవలె సర్వవ్యాప్తి అయిన పరమాత్మ శ్రీకాశీవిశ్వనాథుడు నాకు శరణమగుగాక!

Sloka - 3.20

శ్లో॥ వేదవేదాఙ్గపాఠేన ప్రజ్ఞయా ప్రాభవేణ వా ।

యోఽయమాత్మా న లభ్యః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.20॥

ప్రతి॥ యః+అయమ్+ఆత్మా = ఈ ఏ ఆత్మయైతే, వేదవేదాఙ్గపాఠేన = వేదవేదాంగాల పఠనముచే గాని, ప్రజ్ఞయా = మేధస్సుచేగాని, ప్రాభవేణ+వా = ప్రాపంచిక శక్తులచేగాని, న+లభ్యః = పొందబడడో —— సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

నాలుగు వేదాలు, ఆరు వేదాంగాలు పఠించడంవల్లగాని, ప్రాపంచికమైన శక్తిసామర్థ్యాలవల్లగాని పొందబడని ఆత్మ —— శ్రీకాశీవిశ్వనాథుడు —— నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

చదవడం వల్ల, తెలివితేటల వల్ల, శారీరకబలం ద్వారా బాహ్యప్రపంచంలో కావలసిన దానిని పొందవచ్చు. ఆత్మా? అది వ్యక్తిలోని సారం. దానిని త్యాగంవల్ల మాత్రమే పొందగలం. శారీరక, మానసిక, బౌద్ధిక స్పర్శలన్నింటిని త్యాగం చేసినప్పుడే గాఢనిద్రలోకి జారుకోగలం. ఎవరి అనుగ్రహంవల్ల విషయ, ఉద్రేక, తలపుల ప్రాపంచికానుభవాలు వస్తాయో, ఆ నిత్యాత్మ శ్రీకాశీవిశ్వనాథుడే నాకు శరణ్యం. (కఠ 1.2.23)

Sloka - 3.21

శ్లో॥ ప్రేమ్ణా సమ్ప్రార్థ్య సమ్ప్రార్థ్య యేన సన్ధీయతే భృశమ్ ।
తేనైవ లభ్యతే యః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.21॥

ప్రతి॥ యేన = ఎవనిచేత, ప్రేమ్ణా = ప్రేమతో, సమ్ప్రార్థ్య+సమ్ప్రార్థ్య = మాటిమాటికి ప్రార్థించి, భృశమ్ = గాఢంగా, యః = ఎవడు, సన్ధీయతే = ధ్యానింపబడుచున్నాడో, తేన+ఏవ = అతనిచేతనే, యః = ఎవడు, లభ్యతే = పొందబడుచున్నాడో —— సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

గాఢమైన భక్తితో నిరంతరం ధ్యానం చేసిన సాధకుడే ఆత్మస్వరూపమైన చైతన్యపదంలోకి మేల్కొనగలుగుతాడు. ఆ పదస్వరూపుడు శ్రీకాశీవిశ్వనాథుడు నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

భక్తి లేకపోతే ఆత్మధ్యానం దృఢంగా, స్థిరంగా ఉండదు. బుద్ధి తలపోస్తుంది, మనస్సు ఆవేశాలతో ఊగిపోతుంది. ధ్యానం అంటే కేవలం బుద్ధి చేసే తార్కిక యోచన కాదు, మనస్సు యొక్క ఆవేశమూ కాదు. మనోబుద్ధులనే రెండు రెక్కలతో చేసే ఉత్తేజితమైన యానమే నిజమైన ధ్యానం (* త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః!) దానిని తర్కానికి నిలబడే భక్తి అని కానీ, భక్తి వాతావరణంలో జరిగే తార్కిక యోచన అనిగాని అనాలి.

ధ్యానానికి కూర్చునే సాధకుడికి భక్తి లేకపోతే శుష్కతర్కం, మండించే వాదం మాత్రమే దక్కుతాయి. కేవలప్రజ్ఞ సాధకుణ్ణి భగవదనుభూతిలోకి తీసుకొని వెళ్లలేదు. కేవలం మనస్సులోని ఆవేశాల జోరు అతనిని భగవంతుని సన్నిధానంలోకి తీసుకుపోలేదు. మనోబుద్ధుల పరికరాన్ని మనం సమరసపూరితమైన ధ్యానకరణంగా తయారు చేసుకోవాలి. దానినే 'హృదయం' అంటారు. (కఠ 1.2.23)

Sloka - 3.22

శ్లో॥ అశనం యస్య దేవస్య బ్రహ్మక్షత్రాదికం జగత్ ।
ఉపదంశస్తు మృత్యుః శ్రీవిశ్వనాథస్స మే గతిః ॥3.22॥

ప్రతి॥ యస్య = ఏ దేవదేవునికి, బ్రహ్మక్షత్రాదికం+జగత్ = బ్రాహ్మణ, క్షత్రియాదిరూపమైన ప్రపంచం, అశనం = ఆహారమో, మృత్యుః+తు = మృత్యువైతే, ఉపదంశః = ఉపదంశము/నంజుడుపదార్థమో — సః = ఆ, శ్రీవిశ్వనాథః = శ్రీవిశ్వనాథుడు, మే = నాకు, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

బ్రహ్మక్షత్రాది ప్రపంచం ఎవనికి వండిన అన్నంలా అవుతుందో, ఎవనికి మృత్యువు ఊరగాయలా అవుతుందో, ఆ ఆత్మ కాశీవిశ్వనాథుడు నాకు శరణమగుగాక!

వ్యాఖ్య

నిశ్శబ్దంగా కూర్చుని నిత్యమూ యోచన చేసే సాత్త్వికులు బ్రాహ్మణులు; చురుకుగా ప్రజాహిత కార్యాలలో నిమగ్నమై ఉండేవారు క్షత్రియులు. వీరందరూ ఆయనచేత తినబడవలసిన "పరిపక్వాన్నం"! జగత్తులోని నామరూపాలను చూసే అహంకారం పరమాత్మలో కరిగిపోయినప్పుడు, దాని ప్రపంచం కూడా కలిసిపోతుంది. కలగనేవాడు మేలుకొని "నేను మేల్కొన్నాను" అని తెలుసుకున్న క్షణంలో, కలగనేవాడు మరియు కల — రెండూ మాయమైపోతాయి.

అన్నం తినేటప్పుడు రుచికోసం ఊరగాయను నంజుకుంటారు. బ్రాహ్మణక్షత్రియాదులనే అన్నాన్ని తినే పరమాత్మకు మృత్యువు ఊరగాయలాగా ఉపయోగపడి ఆనందాన్ని ఇస్తుంది. ఇక్కడ మృత్యువంటే త్యాగంవలన వచ్చే నిస్సంగభావం. ధ్యానంలో కూర్చొని అహంకారాన్ని ఎంత త్యాగం చేస్తే అంత ఎక్కువైన ఆత్మానందం హృదయంలో వెల్లివిరుస్తుంది.

ఈ ఆత్మ నా విశ్వనాథుడు నాకు ఏకైక శరణ్యం. (కఠ 1 - 2.25)

Sloka - 3.23

శ్లో॥ దేహే రథే బుద్ధినియన్తృకే యో

రథిత్వమాసాద్య చరత్యజస్రమ్ ।

భోక్తాఽపి సోఽదభ్రవిచిత్రలీల

స్త్వమేవ విశ్వేశ నిరఞ్జనోఽపి ॥3.23॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, బుద్ధినియన్తృకే = బుద్ధిచేత నియంత్రింపబడిన, దేహే+రథే = దేహమనే రథంలో, రథిత్వం = రథారూఢత్వాన్ని, ఆసాద్య = పొంది, అజస్రమ్ = నిరంతరం, చరతి = సంచరిస్తున్నాడో, భోక్తా+అపి = భోక్తయైనప్పటికీ, సః = అతడు, అదభ్రవిచిత్రలీలః = అపారమైన విచిత్రలీల కలవాడు, విశ్వేశ = ఓ విశ్వేశ్వరా, నిరఞ్జనః+అపి = దోషరహితుడైనా, త్వమ్+ఏవ = నీవే.

తాత్పర్యం

తాను మార్పులేనివాడై, నిర్దుష్టుడై, స్వయంగా యావత్తు విశ్వానికి నాథుడైనా, ఆ విశ్వనాథప్రభువు శరీరమనే రథంలో రథిగా, బుద్ధిచే నియంత్రింపబడుతూ, విచిత్రలీలను చూపుతాడు.

వ్యాఖ్య

23, 24 శ్లోకాలలో శ్రీగురుదేవులు ప్రసిద్ధమైన "రథ" ఉపమానాన్ని ఉదహరిస్తున్నారు. శరీరం రథం; బుద్ధి సారథి. శరీర, మనో, బుద్ధుల పరికరంతో ఆత్మకు ఏ ఉద్దేశ్యమూ ఉండదు. ఆటలో ప్రయోజనం ఉండదు; ఆడడం బాలలక్షణం. అలాగే ఆత్మ కూడా సముద్రం మీద అలలతో ఆడుతున్నట్లు కనిపించే సూర్యుడిలా ఉంటుంది. సముద్రంలో అలలున్నాయి కాని సూర్యుడు లేడు. అయినా సూర్యకాంతి అలలపై చిందులాడినప్పుడు, సూర్యుడే సముద్రగర్భంలో చిందులాడినట్లు గోచరిస్తుంది.

ఈ విశ్వనాథుడు విశ్వానికి నాథుడు. నాకు ఏకశరణ్యం! ఏకైక రక్షకుడు. (కఠ 1.3.3–4)

చురుకైన బుద్ధిని సారథిగా కలవాడు తన వివేకం ద్వారా ఇంద్రియాలను తేలికగా నిగ్రహించగలడు. అలాంటి వ్యక్తియే ధ్యానంలో 'ఓం' అనే స్వస్థానాన్ని చేరుకొని ఆత్మలో లీనమవుతాడు.

Sloka - 3.24

శ్లో॥ క్షత్తుః సదశ్వా ఇవ యస్య వశ్యా

న్యక్షాణి తత్రాప్యమరూపరూపమ్ ।

వన్దే తమవ్యక్తపరం పురాణ

మధ్వావధిం విష్ణుముమేశమారాత్ ॥3.24॥

ప్రతి॥ క్షత్తుః = సారథికి, సదశ్వాః ఇవ = శిక్షణ పొందిన గుఱ్ఱములవలె, యస్య = ఏ భగవంతునికి, అక్షాణి = ఇంద్రియములు, వశ్యాని = అధీనములై యున్నవో, తత్ = అట్టి, ప్రాప్యం = పొందదగిన, అరూపరూపం = రూపరహిత రూపముగల, అవ్యక్తపరం = అవ్యక్తానికి పరమైన, పురాణం = అత్యంత ప్రాచీనమైన, అధ్వావధిం = సంసారమార్గానికి అవధియైన, విష్ణుం = సర్వవ్యాపకుడైన, తం ఉమేశం = ఆ ఉమేశుని, ఆరాత్ = దూరము నుండియే, వందే = నమస్కరించుచున్నాను.

తాత్పర్యం

సమర్థుడైన సారథికి శిక్షణ పొందిన గుఱ్ఱాలు ఎలా తేలికగా స్వాధీనమౌతాయో, అలాగే ఇంద్రియాలపై పూర్తి నిగ్రహం ఉన్న సాధకుడు పరానికి పరమైన, రూపరహిత రూపాన్ని, బహుళ ప్రపంచానికి అవధియైన, సర్వవ్యాపకుడైన ఉమేశుణ్ణి చేరుకుంటాడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు.

వ్యాఖ్య

విచక్షణతో కూడిన సారథి అయిన బుద్ధి, తన వివేకంతో ఇంద్రియాలనే గుఱ్ఱాలను అవలీలగా నిగ్రహిస్తుంది. ఏమరుపాటు లేని సాధకుడు ఇంద్రియాలను

నిగ్రహిస్తాడు. దీనివలన నిరాకార స్వరూపుడైన ఆత్మను గురించిన ధ్యానం గాఢమౌతుంది.

పరిమితులలో ఉన్నదానికే ఆకారం ఉంటుంది. ఆకాశంవల్ల నియమితమైన ప్రతి దానికీ ఆకారం ఉంటుంది. సర్వవ్యాప్తమైన ఆకాశానికి ఏ ఆకారమూ లేదు. దాని చుట్టూ వస్తువేదీ లేదు. అలాగే ఆత్మ కూడా, నిరాకారమే దాని ఆకారం!

ఆత్మ పరానికి పరమైంది. సమిష్టి వాసనలే సృష్టి, స్థితి, లయలను చేస్తూ ఉంటే, ఆత్మ వాటిని సచేతనం చేసి ఈశ్వరత్వం వహిస్తుంది. అందుచేత పరమైన అవ్యక్త వాసనలకు కూడా అది పరం.

జాగ్రదవస్థ స్వప్నావస్థకు అంతం. అలాగే ఆత్మలో మేల్కాంచినప్పుడు జీవభావము, దాని ప్రపంచము ఆత్మలో కలిసి అదృశ్యమవుతాయి. అందుకే ఆత్మను సంసారానికి అంతం అని వర్ణించారు.

హిమవంతుని కుమార్తె ఉమ ఉపనిషద్దేవి. ఉపనిషత్తులే మనకు ఆత్మబోధ చేస్తాయి. ఆమె భర్త ఆత్మస్వరూపుడైన విశ్వనాథప్రభువే. ఆయనకు నేను నమస్కరిస్తాను.

Sloka - 3.25

శ్లో॥ క్షురస్యధారావదతీవ దుర్గం

యన్మార్గమాహుః కవయో వినిద్రాః ।

అశబ్దమస్పర్శమనధ్రువం తం

భక్త్యా భజే భవ్యనిధిం మృడేశమ్ ॥3.25॥

ప్రతి॥ వినిద్రాః = జాగరూకులైన, కవయః = కవులు/మహాత్ములు, క్షురస్యధారావత్ = కత్తి ధారవలె, అతీవ = అత్యంత, దుర్గం = దుర్గమమని, యత్+మార్గం = ఏ ఆత్మమార్గమును, ఆహుః = చెప్పుచున్నారో, అశబ్దం = శబ్దరహితమైన, అస్పర్శం = స్పర్శరహితమైన, అనధ్రువం = ధ్వంసరహితమైన/నిత్యమైన, భవ్యనిధిం = మంగళనిధియైన, తం = ఆ, మృడేశం = పరమశివుని, భక్త్యా = భక్తితో, భజే = సేవించుచున్నాను.

తాత్పర్యం

నిద్రను జయించిన మహాత్ములు ఆత్మమార్గం కత్తిధారపై నడవడమంత దుష్కరమని చెబుతారు. శబ్ద, స్పర్శ రహితమై, నిత్యమైన ఆత్మస్వరూపుడు మంగళనిధియైన మృడేశుణ్ణి నేను భక్తితో ప్రార్థిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఈ దారి అతిసూక్ష్మమైనది. నిర్లక్ష్యంగా నడిచే సాధకుడు తన స్థిమితాన్ని పోగొట్టుకొని విషయప్రపంచంలోకి పడిపోయే అవకాశం ఉంది. ధ్యానంలో నెగ్గడానికి నిరంతర జాగరూకత అవసరం. కత్తిధారలాగా సన్ననైన, పదునైన ఈ ఆధ్యాత్మికమార్గం మంగళస్వరూపులైన మృడేశుని, శ్రీకాశీవిశ్వనాథుని పట్ల గాఢమైన, నిత్యమైన భక్తి కలిగిన వారికే తేలిక అవుతుంది. ఆయన భవిష్యత్తుకు కోశం, భవిష్యత్తుకు ప్రభువు. ఆయనను సేవించగోరుతాను. (కఠ 1.3.14–15)

***

4. 4. చతుర్థ స్తబకం

ఈ స్తబకంలో శ్రీగురుదేవులు కఠోపనిషత్తులోని రెండో అధ్యాయంలోని భావాలను ఉదహరిస్తారు. ఇందులో మృత్యుదేవుడు మొదటి అధ్యాయంలో వివరించినవాటినే విస్తరించి నచికేతుడికి ధ్యానాభ్యాసాలను బోధిస్తాడు.

Sloka - 4.01

శ్లో॥ పరాగర్థసమర్థాని ససర్జాక్షాణి యః ప్రభుః ।

అంతర్నదృశ్యతే తస్మాద్విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.1॥

ప్రతి॥ యః+ప్రభుః = ఏ ప్రభువైతే, పరాగర్థసమర్థాని = బాహ్య విషయాలను గ్రహించుటకు సమర్థమైన, అక్షాణి = ఇంద్రియాలను, ససర్జ = సృష్టించెనో, తస్మాత్ = అందువల్ల, అంతః = లోపల, న దృశ్యతే = కనబడడు, తం = ఆ, విశ్వేశం = విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఇంద్రియగోళాలను బయటవైపుకు తిప్పి, బాహ్యప్రపంచంలోని విషయాలవైపు పరిగెత్తేలా చేసింది ఆత్మయే. అందువల్ల ఇంద్రియగోళాలు ఆత్మను ఎప్పుడూ చూడలేవు. ఆ పరమాత్మే విశ్వనాథప్రభువు. అందుచేత ఆయన పాదాలనే ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఇంద్రియాలు వాటివాటి విషయరంగాలనుండి అనుభవాలను సేకరించడానికి పనికివచ్చే యంత్రాలు. అవి ఏనాడూ నిజమైన ద్రష్టను, కర్తను, శుద్ధచైతన్య స్వరూపాన్ని చూడలేవు. ఆత్మకాంతి ద్వారానే మనం ఇంద్రియదృశ్యాలను తెలుసుకుంటాము. ఇంద్రియాలు విషయప్రేరకాలను మాత్రమే తీసుకొని రాగలవు. టెలిస్కోపులోనుండి చూచేవాడిని టెలిస్కోపు ఎప్పుడైనా చూపించగలదా? టెలిస్కోపులోంచి చూచేవాడు టెలిస్కోపుకన్నా భిన్నుడు. టెలిస్కోపు ద్వారా చూడబడే దూరంలోని నక్షత్రాలకు కూడా చూచేవాడు భిన్నుడే. (కఠ. 2.4.1)

విషయ వస్తువులను అనుభవించాలనే విపరీతమైన కోరికలను వదిలించుకొని, బయటకు పరిగెత్తే ఇంద్రియాలకు శిక్షణనిచ్చి, స్వాధీనంలోకి తెచ్చుకొనే సాధకులు మాత్రమే చెదరిపోయిన మనస్సు యొక్క దృష్టిని కూడగట్టి లోపల ఉండే ఆత్మవైపుకు త్రిప్పి, అదే తమలోని సారమైన ఆత్మ అని గ్రహించగలరు.

Sloka - 4.02

శ్లో॥ అధ్రువం కామజాలం హి విహాయ విగతాశిషః ।

ధ్రువేచ్ఛయా భజంతే యం విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.2॥

ప్రతి॥ విగతాశిషః = ఆశలను విడిచినవారు, అధ్రువం = అశాశ్వతమైన, కామజాలం = కోరికల సమూహాన్ని, విహాయ = విడిచి, ధ్రువేచ్ఛయా = శాశ్వత మోక్షపదంపై కోరికచే, యం = ఎవనిని, భజంతే = సేవిస్తారో, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

అధ్రువమైన విషయాల మోహజాలం నుండి విడివడి, ఇంద్రియసుఖాల కోసం ఉవ్విళ్లూరక, తమ వ్యక్తిత్వం యొక్క పూర్ణవిముక్తి కోసం తీవ్రంగా తపిస్తూ సాధకులు ఆత్మను అన్వేషిస్తారు. ఆ ఆత్మ విశ్వానికంతా అధిపతి. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను.

వ్యాఖ్య

కాలంచేత నియమితమైన వస్తువులన్నీ నిరంతరం మార్పు చెందుతాయి. అయినా లోతుగా ఆలోచించలేనివారికి అవి అమితమైన ఆకర్షణను కలిగిస్తాయి. లౌకిక సుఖాల ఉచ్చుల బారి నుండి వివేకంతో తప్పించుకొని, శరీర, మనో, బుద్ధి పరికరాల పట్టునుండి తన అంతర్వ్యక్తిత్వాన్ని స్వతంత్రం చేసుకోగోరే వివేకులు, శ్రవణంచేసి విన్నవాటి లోతైన అర్థాలను తెలుసుకోడానికి మననంచేసి, తరువాత ధ్యానంచేసి ప్రాణానికి మూలస్థానమైన శుద్ధ చైతన్య పదాన్ని అందుకుంటారు. ఆ పరమ పదం శ్రీ విశ్వనాథుడు. ఆయన పాదాల వద్ద శరణు వేడుతాను. (కఠ. 2.4.2)

ఆత్మ నిత్యమూ కేవల సాక్షి చైతన్యమనే విషయం క్రింద చెప్పబడుతోంది.

Sloka - 4.03

శ్లో॥ రూపాది విషయాన్ సర్వాన్ యేన చిద్ధాతునా జనాః ।
విజానంతి దృగాత్మశ్రీ విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.3॥

ప్రతి॥ జనాః = జనులు, యేన చిద్ధాతునా = ఏ చైతన్యస్వరూపునిచేత, రూపాది విషయాన్ సర్వాన్ = రూపాది సమస్త విషయాలను, విజానంతి = తెలుసుకుంటారో, దృగాత్మశ్రీ = సాక్షి-చైతన్యస్వరూపుడైన, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఏ శుద్ధచైతన్య కాంతి కారణంగా ప్రజలు రూపం మొదలైన అన్ని విషయాలను తెలుసుకోగలుగుతారో, ఏది కేవల సాక్షిచైతన్యంగా నిలిచి ఉంటుందో, ఆ ఆత్మ విశ్వనాథప్రభువు. ఆయన పాదాలవద్ద శరణు పొందుతాను.

వ్యాఖ్య

మనకు ఎరుకలోకి వచ్చిన అన్ని అనుభవాలు నిజమవుతాయి. అనుభవాలు కాల పరిధిలో ఉంటాయి. ఎవరి చైతన్యం కారణంగా మనకీ అనుభవాలు తెలుస్తాయో, ఆ ఆత్మలో అనుభవ పరికరాలుగాని, విషయాలుగాని ఉండవు. అది రెండోది లేని కేవల సాక్షి చైతన్యం. ఆ ఆత్మ విశ్వనాథ ప్రభువు నాకు ఏకైక శరణ్యం. (కఠ 2.4.3)

Sloka - 4.04

శ్లో॥ స్వాప్నికం జాగ్రతం చైవ వస్తుజాతం ప్రకాశయన్ ।
జాగర్తి సర్వదా యః శ్రీవిశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.4॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, స్వాప్నికం = స్వప్నానికి సంబంధించిన, జాగ్రతం చైవ = జాగ్రదవస్థకు సంబంధించిన, వస్తుజాతం = సమస్త వస్తువులను, ప్రకాశయన్ = ప్రకాశింపజేస్తూ, సర్వదా = ఎల్లప్పుడూ, జాగర్తి = మేల్కొని ఉంటాడో, తం శ్రీవిశ్వేశం = ఆ శ్రీవిశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

స్వప్నంలోనూ, మెలకువలోనూ అన్ని విషయాలను నిరంతరం వెలిగిస్తూ, తాను జాగృతుడై ఎవరు ఉంటాడో, ఆ విశ్వనాథప్రభువు పాదాలను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

స్వప్నంలోను, జాగ్రదవస్థలోను కూడా అనుభవాల నిచ్చే అన్ని వస్తువులను ఆత్మకాంతి వెలిగిస్తుంది. ఆత్మ చైతన్యం యొక్క స్వభావమే కాంతి. కాబట్టి అది నిద్రపోవడం అంటూ ఉండదు. అది ఎప్పుడూ వెలుగుతోంది, అందుచేత ఆయన ఎప్పుడూ మేలుకునే ఉంటాడు.

తన వెలుగులో సంచరించే అన్ని వస్తువుల్ని, ప్రాణుల్ని సూర్యుడు నిరంతరం వెలిగిస్తున్నట్లే చైతన్య కాంతి కూడా ఎప్పుడూ ప్రకాశిస్తూ జీవితంలోని అన్ని అనుభవాలను వెలిగిస్తుంది.

అధ్యాత్మశాస్త్రమైన వేదాంత పరిభాషలో “నిద్ర” అంటే ఆత్మను ఎరుగని అజ్ఞానం. ఆత్మసంబంధమైన అజ్ఞానం మిథ్యాజ్ఞానాన్ని, “స్వప్నాన్ని” సృజిస్తుంది. త్రాడు ఎరుగని అజ్ఞానంలో పాము అన్న మిథ్యాజ్ఞానం కలుగుతుంది.

“నిద్ర” అజ్ఞానస్థితి. అతనిని తెలియడం "మెలకువ". విద్వాంసులు ఈ స్థితిలోకి జాగృతులవుతారు. ఇది తన్ను తాను ఎప్పుడూ ఎరిగి ఉంటుంది. అందుకే అది ఎప్పుడూ మెలకువగా ఉంటుంది. (జాగర్తి సర్వదా) (కఠ 2.4.4.)

Sloka - 4.05

శ్లో॥ ప్రాణాదిధారకం జీవం ప్రణిధాయ యదాత్మనా ।
అభయం యాంతి సంతః శ్రీవిశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.5॥

ప్రతి॥ సంతః = సత్పురుషులు, యదాత్మనా = ఏ ఆత్మస్వరూపునిలో, ప్రాణాదిధారకం జీవం = ప్రాణాది ఉపాధులను ధరించే జీవుని, ప్రణిధాయ = స్థాపించి/లీనపరచి, అభయం = భయరహిత స్థితిని, యాంతి = పొందుతారో, తం శ్రీవిశ్వేశం = ఆ శ్రీవిశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

పనులు చేస్తూ అనుభవాలు పొందుతూ ఉండే జీవుడు అసలు సారంలో శుద్ధాత్మ తప్ప వేరు కాదని గుర్తించిన మహాత్ములు పరిమిత అనుభవరంగాల నుండి విముక్తులవుతారు. ఆ శుద్ధచైతన్యపదం శ్రీ విశ్వనాథుడు. ఆయన పాదాలవద్ద శరణు పొందుతాను.

వ్యాఖ్య

మన ఆలోచనల సమూహంపైన చరించే ఆత్మకాంతియే జీవుడు. బొక్కెనలో ప్రతిఫలించిన సూర్యుడు సూర్యకాంతియే కదా? ఆ ప్రతిబింబం సూర్యకాంతి సారమే.

దేశకాల పరిధుల్లో పరిమితుడై జీవుడు ఆ శుద్ధ చైతన్యంతో తాదాత్మ్యం పొందినప్పుడు పరిమిత జీవుడు అదృశ్యమవుతాడు. విషయ రహితమైన శుద్ధ చైతన్య పదమే తానని తెలుసుకుంటాడు. (కఠ. 2.4.5.)

Sloka - 4.06

శ్లో॥ సూత్రాత్మా సూత్రధారోఽసౌ జగత్ సర్గాదినాటకే ।
యస్మాత్ సంపద్యతే సాక్షాద్విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.6॥

ప్రతి॥ అసౌ సూత్రాత్మా = ఈ సూత్రాత్ముడు, జగత్సర్గాది నాటకే = జగత్తు సృష్టి మొదలైన నాటకంలో, సూత్రధారః = సూత్రధారుడిగా, యస్మాత్ = ఎవనివలన, సాక్షాత్ సంపద్యతే = ప్రత్యక్షంగా శక్తిని పొందుచున్నాడో, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

నామరూపాలన్నీ ఏ ఏక సూత్రంపై గ్రుచ్చబడి ఉన్నాయో, సృష్టి-స్థితి-లయల జగన్నాటకానికి ఏక దర్శకుడు ఎవరో, ఆ ఆత్మ శ్రీ కాశీవిశ్వేశుడు. ఆయన పాదాలను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

సంస్కృత వాఙ్మయంలో "సూత్రాత్మ" అనే పదాన్ని సమిష్టి మనస్సును సూచించడానికి ఉపయోగిస్తారు. ఇదే ప్రపంచానికి సమిష్టి కారణమైన ఈశ్వరుడు. సమిష్టి మనస్సును వెలిగించే చైతన్యం పూలమాలలోని దారం వంటిది, ఎన్నో రంగుల పూలను అందమైన మాలగా కలిపి ఉంచే దారం తాను మాత్రం కనిపించదు. అలాగే చైతన్యం కూడా ప్రపంచాన్ని యావత్తును ఏకంగా సంఘటిత పరచి చూపుతుంది. మనలో జడ పరికరాలన్నింటినీ సజీవం చేసి చైతన్యాన్ని ఇస్తుంది. సమర్ధవంతంగా నిష్కర్షగా సృష్టి - స్థితి - లయల జగన్నాటకాన్ని ఆడించే సూత్రధారి ఇదే! (కఠ 2.4.6,7)

Sloka - 4.07

శ్లో॥ అరణ్యోర్నిహితో యస్తు యాజ్ఞికైస్సముపాస్యతే ।
ఆశ్రయాశశరీరః శ్రీవిశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.7॥

ప్రతి॥ యః+తు = ఏ ఆత్మతత్త్వమైతే, యాజ్ఞికైః = యజ్ఞకర్తలచే, అరణ్యోః = అరణి కట్టెలలో, నిహితః = నిహితమై, సముపాస్యతే = ఉపాసింపబడుతుందో, ఆశ్రయాశశరీరః = అగ్నిరూపశరీరుడైన, తం శ్రీవిశ్వేశం = ఆ శ్రీవిశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

కట్టెలన్నింటిలో ఉండే ఏ పవిత్రమైన అగ్నిని యాజ్ఞికులు వెలికితీసి ఉపాసిస్తారో, అట్టి వ్యక్తావ్యక్త స్వరూపుడైన శ్రీవిశ్వనాథుని నేను శరణు వేడుతాను.

వ్యాఖ్య

యజ్ఞయాగాదుల కోసం అవ్యక్తంగా అరణి కట్టెలలో ఉండే అగ్నిని మథించి వెలికితీస్తారు. శుద్ధంగా పవిత్రంగా ఉండే ఈ పవిత్రాగ్నిని యాజ్ఞికులు ఎంతో భక్తితో కాపాడి, రక్షించి వృద్ధి చేస్తారు. ఈ అగ్ని పరమ సత్యమైన ఆత్మ, శ్రీ విశ్వనాథుని యొక్క ప్రతీక అయిన నాకు శరణమగును గాక! (కఠ. 2.4.8)

Sloka - 4.08

శ్లో॥ యస్మాదుదేతి సవితా యస్మిన్నేవ దినే దినే ।

అస్తమేతి జగత్ప్రాణం విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.8॥

ప్రతి॥ దినే దినే = ప్రతిదినమూ, సవితా = సూర్యుడు, యస్మాత్ = ఎవనినుండి, ఉదేతి = ఉదయిస్తాడో, యస్మిన్ ఏవ = ఎవనిలోనే, అస్తమేతి = అస్తమిస్తాడో, జగత్ప్రాణం = జగత్తుకు ప్రాణస్వరూపుడైన, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఎవనినుండి సూర్యుడు ఉదయిస్తాడో, ఎవనిలోకి ప్రతిదినమూ అస్తమించి అదృశ్యమవుతాడో, ప్రపంచంలో మారిపోతూ ఉన్న ఆకారాలలో ప్రాణుల ప్రాణస్వరూపుడెవరో, ఆ ఆత్మ ప్రపంచాధిపతి విశ్వనాథుడు. ఆయనను నేను శరణు వేడుతాను.

వ్యాఖ్య

తన కాంతితో సూర్యుడు అన్ని ఆకారాలను వెలిగిస్తాడు. అందుకే మనం వాటిని చూచి అనుభవం పొందుతాము. అలాగే మనలోని చైతన్యకాంతి మన అనుభవాలన్నింటినీ వెలిగించి మన జీవితాన్ని సంపన్నం చేస్తుంది. ఆ చైతన్యానికి మూలస్థానాన్ని "సూర్యుడు ఉదయించే స్థానంగా" వివరించబడింది. అలాగే గాఢనిద్రలో ఏ విషయమూ అనుభవానికి రాదు. అప్పుడు చైతన్యం విషయవస్తువుల అభావాన్ని వెలిగిస్తుంది. అది ఏమీ తెలియని స్థితి. మన అనుభవాలకు, నిద్ర, స్మృతిలేని అనుభవరహిత స్థితికి కూడా మూలమైన విశ్వనాథుడు అందరిలోను ప్రాణము. ఆయనే నాకు ఏక శరణ్యం. (కఠ 2.4.9.)

Sloka - 4.09

శ్లో॥ బ్రహ్మ యద్భాసతేఽధర్మి దేహధర్మేణ దుర్ధియామ్ ।

నాస్తి నానాఽద్వితీయం శ్రీవిశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.9॥

ప్రతి॥ అధర్మి = స్వతంత్ర ధర్మాలు లేని, యత్ బ్రహ్మ = ఏ బ్రహ్మము, దుర్ధియాం = అవివేకులయందు, దేహధర్మేణ = దేహధర్మం వలన, నానా భాసతే = అనేకంగా ప్రకాశిస్తున్నట్లు తోస్తుందో, వాస్తవానికి నానా నాస్తి = అనేకత్వం లేదు, అద్వితీయం = ద్వితీయరహితమైన, శ్రీవిశ్వేశం = శ్రీ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఏ ధర్మాలూ లేని పరబ్రహ్మము పైన అశుద్ధమైన మనస్సు దేహధర్మాలను ఆపాదిస్తుంది. పరబ్రహ్మలో నానాత్వం లేదు. అది రెండోది లేని వస్తువు. ఈ ఆత్మే ప్రపంచానికి అధిపతి శ్రీ కాశీవిశ్వనాథప్రభువు. ఆయన పాదాలవద్ద నేను శరణు పొందుతాను.

వ్యాఖ్య

కోరికలలో, ఆవేశాలలో నర్తిస్తూ ఆందోళన చెందే మనస్సును మలినమైన మనస్సు అంటారు. వెలిగించే ఆత్మను, వెలిగింపబడే అనుభవాల పరంపరను వేరుచేసి తెలుసుకునే వివేకం మలినమైన మనస్సుకు ఉండదు. అందువల్ల సామాన్య మానవుడు శరీర-మనోబుద్ధుల వ్యవహారాలను ఆత్మకు ఆపాదించి, తాను స్వతంత్రంగా అనుభవాలు పొందుతున్నానని అనుకుంటాడు. ఇలా అనుకొనేవాడే దర్శించే, భావించే, విచారణలు చేసే వ్యక్తి. ఈ జీవుడు తానే కర్త, భోక్త అని వ్యర్థంగా భావిస్తాడు. బాధలతో, పీడలతో కూడిన గాథ ఇలా మొదలవుతుంది.

నిజానికి ఆత్మలో బాహుళ్యం లేదు. ఆత్మ నెరుగని అజ్ఞానంలో సృష్టి అయ్యే భ్రాంతియే నామరూప జగత్తు. త్రాడును తెలుసుకోగానే పాము భ్రాంతి వెంటనే మటుమాయం అయినట్లు ఆత్మలో మేల్కొనగానే బాహుళ్య భ్రాంతి తొలగిపోతుంది. (కఠ 2.4.10)

Sloka - 4.10

శ్లో॥ యస్మిన్నానాత్వమాపాద్య మాయావిభ్రాంతదృష్టయః ।

మృత్యుచక్రే భ్రమంతి శ్రీవిశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.10॥

ప్రతి॥ మాయావిభ్రాంతదృష్టయః = మాయచే భ్రాంతి పొందిన దృష్టిగలవారు, యస్మిన్ = ఏ ఆత్మయందు, నానాత్వం = అనేకత్వాన్ని, ఆపాద్య = ఆపాదించి, మృత్యుచక్రే = జననమరణ చక్రంలో, భ్రమంతి = తిరుగుచున్నారో, తం శ్రీవిశ్వేశం = ఆ శ్రీవిశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఏ ఆత్మలో సామాన్యులు తమ అజ్ఞానం వల్ల మోహితులై, మాయావిభ్రాంతిలో బాహుళ్యాన్ని చూస్తారో, మృత్యుచక్రంలో పరిభ్రమిస్తూ మార్పులకు లోనవుతారో, ఆ ఆత్మ విశ్వనాథప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

కారణం లేకుండా కార్యాలు ఉండవు. కార్యాలకు వేరే సత్తా అంటూ లేదు. కాబట్టి అవి కారణం నుండే జనిస్తాయి. ప్రపంచనాటకం దేని ఆధారంగా ఆడుతుందో ఆ పరమ పదం ఆత్మ.

త్రాడు చూడలేని అజ్ఞానంలో పాము భ్రాంతి కలిగి భయంతో వణుకుతాము. అలాగే ఆత్మ నెరుగని అజ్ఞానం మిథ్యా బాహుళ్య భ్రాంతిని కలిగిస్తుంది. కాల పరిధిలో ఆత్మ అగుపించనప్పుడు వ్యవహారాలతో కూడిన నామరూప జగత్తునే చూస్తాము. కాలం నిత్యం మారుతున్నందున దృశ్య ప్రపంచం ఎప్పుడూ మారుతూ కనబడుతుంది. ఇదే జనన మరణ వలయం.

అజ్ఞానియైన జీవుడు ఏ ఆత్మమీద ఈ విషాదాన్ని శాశ్వతంగా నిలిపి ఉంచుతాడో ఆ ఆత్మ విశ్వనాథ ప్రభువే. ఆయనలో భక్తితో శరణు పొందుతాను. (కఠ 2.4.11)

Sloka - 4.11

శ్లో॥ యోఽఽంగుష్ఠపరిమాణస్సన్ మర్త్యానాం హృదయాంబుజే ।
నిర్ధూమవహ్నివద్భాతి విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.11॥

ప్రతి॥ యః = ఏ ఆత్మ, అంగుష్ఠపరిమాణః సన్ = బొటనవేలంత పరిమాణమున్నట్లుగా భావింపబడి, మర్త్యానాం = మానవుల, హృదయాంబుజే = హృదయపద్మంలో, నిర్ధూమవహ్నివత్ = పొగలేని అగ్నివలె, భాతి = ప్రకాశిస్తుందో, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఏ ఆత్మ అంగుష్ఠమాత్ర పరిమాణంతో పొగలేని అగ్నిశిఖలాగా అందరి హృదయాలలో వసించి వెలుగుతోందో, ఆ ఆత్మ నా విశ్వనాథప్రభువు. ఆయనను నేను శరణు పొందుతాను.

వ్యాఖ్య

"మన హృదయంలో ఉండి పరమాత్మ సర్వానికి చేతనత్వాన్ని కల్పిస్తాడు" అనే సంగతి అన్ని అధ్యాత్మగ్రంథాలలోనూ తరచుగా పేర్కొనబడుతుంది. ఈ ఆత్మ బొటనవేలంత కొలతతో, పొగలేని అగ్నిశిఖలాగా అందరి హృదయాలలో

ఉంటుందనే ఉపనిషత్తుల భావన ప్రసిద్ధమైనది. క్రొత్తవారికి, పరిపక్వదశకు రాని సాధకులకు ఈ భావన ప్రారంభదశలో ధ్యానానికి తోడ్పడుతుంది. వారు ఇంకా శుద్ధమైన చిత్తంలో నిలకడగా ధ్యానం చేసే స్థితికి వచ్చి ఉండరు.

ఆత్మ సర్వవ్యాప్తమైనది. అన్ని అలలతో కనబడే సముద్రంలో అంతటా, అన్ని సమయాలలో అది ఉంటుంది. అయితే ప్రారంభంలో సాధకుడు ఆత్మను చేరడానికిగాను ఒక స్థానం, కొలత, స్వభావం, గుణం మొదలైనవి అవసరమవుతాయి. అందుచేత భావనామాత్రంగా ఆత్మచైతన్యం బొటనవేలంత ఉంటుందనీ, నిత్యమూ అగ్నిశిఖలా వెలుగుతుంటుందని చెప్పారు.

ఆయన ఎప్పుడూ హృదయంలో ఉంటాడు. నెత్తురును ప్రవహింపజేస్తూ కొట్టుకునే మాంసఖండం హృదయం కాదు. ఇక్కడ 'హృదయం' అంటే కేంద్రమనీ సారమని, మనవ్యక్తిత్వంలో ముఖ్యమైన వస్తువనీ, ఆలోచనలనే జీవభావానికే మూలమని అర్థం.

“పొగలేని అగ్నిశిఖ” చైతన్యం మనలో లేని సమయం అంటూ లేదు. కలలో, మెలకువలో, విషయాలు, ఆలోచనలు ఉన్నప్పుడు మనకు వాటి సంగతి తెలుస్తుంది. నిద్రలో వాటిని చూడము, అప్పుడు ఏమీ లేదని గ్రహిస్తాము. ఆ సమయంలో కూడా శూన్యం యొక్క గ్రహింపు ఉన్నది.

ఏ వెలుగు యొక్క సాన్నిధ్యంలో మాత్రమే శారీరక, మానసిక, బౌద్ధిక అనుభవాలన్నింటికి విలువ వస్తుందో హృదయంలోని ఆ వెలుగే శ్రీ విశ్వనాథ ప్రభువు. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను. (కఠ 2.4.12,13)

Sloka - 4.12

శ్లో॥ ప్రసన్నాంభో యథా తాదృక్ ప్రక్షిప్తం శుద్ధవారిణి ।
తద్వద్యద్విద ఆత్మా స్యాద్విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.12॥

ప్రతి॥ యథా = ఎట్లు, ప్రసన్నాంభః = శుద్ధమైన నీరు, శుద్ధవారిణి = శుద్ధజలంలో, ప్రక్షిప్తం = వేయబడినప్పుడు, తాదృక్ = అదే స్వరూపమవుతుందో, తద్వత్ = అలాగే, యద్విద్ ఆత్మా = ఆత్మను తెలిసినవాడు, స్యాత్ = ఆత్మస్వరూపుడవుతాడు; తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

శుద్ధమైన నీరు శుద్ధమైన జలాశయంలో కలిసినప్పుడు ఆ రెండూ ఎలా ఏకమైపోతాయో, అలాగే ఆత్మను తెలిసినవాడు ఆత్మలో కలిసిపోయి ఏకమవుతాడు. ఇదే విశ్వనాథప్రభువు. ఆయనను నేను శరణు పొందుతాను.

వ్యాఖ్య

కలగనేవాడు మేల్కొన్నప్పుడు అతనిలో ఏ అంశమూ మేల్కొన్నవాడికన్నా వేరుగా, భిన్నంగా నిలువదు. అతడు పూర్తిగా మేలుకొని, “కలగనేవాడినైన నేను నిజానికి మేల్కొన్నవాడినే” అని తెలుసుకుంటాడు. అలాగే జీవుని ఆలోచనాస్రోతస్సు యొక్క మూలాన్ని చేరాక, జీవుడు శుద్ధచైతన్యమైన ఆత్మలో లీనమై ఏకమైపోతాడు.

శుద్ధమైన నీరు శుద్ధజలంతో కలిసిపోయే ఉపమానం ఈ తాదాత్మ్యాన్ని సూచించడానికే ఉపయోగింపబడింది.

రాబోయే శ్లోకం నుండి శ్రీ గురుదేవులు కఠోపనిషత్తు యొక్క ఐదో వల్లిలోని సారాంశాన్ని విశదపరుస్తారు. ఇక్కడ ప్రతి ఉపనిషత్తులోని భావం ఒక అందమైన భక్తి ప్రసూనంగా ఆత్మకు సమర్పించబడింది. ఇది ఒక విశిష్టమైన ధ్యాన ప్రక్రియ. శ్రీ సౌమ్యకాశీశస్తోత్రంలో భక్తి అనే ఆవిరి ధ్యానమనే రైలును సరిగా నడిపిస్తుందని సూచిస్తున్నారు. సాధారణ సాధకులు ధ్యానమంటే బుద్ధి ద్వారా చేసే శుష్కాభ్యాసం అని అనుకుంటారు. బుద్ధి ఆలోచించగలదు; మనం చేరగోరేది బుద్ధికి అతీతమైన ఆత్మ అని జ్ఞాపకముంచుకోండి. ఏ కాంతిలో మన ఆలోచనలు జ్ఞానపరిధిలోకి వస్తాయో, అదే ఆత్మ.

Sloka - 4.13

శ్లో॥ ఏకాదశద్వారయుతే పురే యః ప్రతితిష్ఠతి ।

రాజవత్సూర్యసంకాశం విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.13॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, ఏకాదశద్వారయుతే = పదకొండు ద్వారాలతో కూడిన, పురే = శరీరపురంలో, రాజవత్ = మహారాజువలె, ప్రతితిష్ఠతి = నిలిచి ఉంటాడో, సూర్యసంకాశం = సూర్యునివలె ప్రకాశించువాడు, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

పదకొండు ద్వారాలతో ఉన్న శరీరమనే పురంలో, సూర్యసమాన ప్రభతో రాజువలె అధివసించి ఉన్న శ్రీ విశ్వేశునికి నేను సర్వార్పణం చేసుకుంటాను.

వ్యాఖ్య

రెండు చెవులు, రెండు ముక్కులు, రెండు కళ్లు, నోరు, బొడ్డు, పాయువు, ఉపస్థ, బ్రహ్మరంధ్రం అనే పదకొండు ద్వారాలతో ఉన్న కోట ఈ మానవ శరీరం. ఆత్మ అనే రాజు అందులో నివసిస్తాడు. రాత్రి అయ్యేసరికి కందకం మీదనుండి వంతెనని లాగివేస్తారు, తలుపులు మూసేస్తారు. కోటలోని రాజు, ప్రజలు ప్రశాంతంగా నిద్రపోతారు. ప్రతి ఉదయం తలుపులు తెరుచుకుంటాయి. వంతెన తిరిగి కందకంమీద పరుచుకుంటుంది. కోటకి బయట ప్రపంచంలో వ్యవహారాలు తిరిగి మొదలవుతాయి.

ఈ వ్యవహారాలన్నీ కోటలో రాజు ఉన్నంతవరకే సాగుతాయి. ఆయన దానిని విడిచి వేయగానే అందరూ వెళ్లిపోతారు, నెమ్మదిగా కోట నిరుపయోగమై శిథిలమైపోతుంది.

శరీరమనే కోటలోని రాజు శుద్ధచైతన్య స్వరూపం నిత్యప్రకాశమానమైన సూర్యునివంటిది. ఈ ఆత్మ అయిన ప్రియ విశ్వనాథ ప్రభువు నాకు ఏక శరణ్యం. (కఠ 2.5.1,2)

Sloka - 4.14

శ్లో॥ ప్రాణాపానౌ నయత్యూర్ధ్వమధశ్చాంతరవస్థితః ।
దేవాశ్చోపాసతే యం శ్రీవిశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.14॥

ప్రతి॥ అంతరవస్థితః = లోపల ఉన్న ఆత్మస్వరూపుడు, ప్రాణాపానౌ = ప్రాణం, అపానం అనే రెండు వాయువులను, ఊర్ధ్వం+అధః చ = పైకి, కిందికి, నయతి = నడిపిస్తున్నాడో, యం = ఎవనిని, దేవాః చ = దేవతలు కూడా, ఉపాసతే = ఉపాసిస్తారో, తం శ్రీవిశ్వేశం = ఆ శ్రీవిశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

లోపల ఉన్న ఏకాత్మ ప్రాణాన్ని పైకి, అపానాన్ని కిందికి పంపుతుంటాడు. దేవతలందరూ ఆయనను పూజించి ఆరాధిస్తారు. ఆ ఆత్మ కాశీనాథుణ్ణి నేను శరణు వేడుతాను.

వ్యాఖ్య

ప్రాణమంటే కేవలం ముక్కుతో పీల్చుకొనే ఊపిరి కాదు. బాహ్యం నుండి మనం స్వీకరించే అన్ని అనుభవాలకు అది ప్రతినిధి. మనం బయటికి త్రోసివేసేవి, వెలిబుచ్చేవి - అపానం. అందువల్ల శరీర, మనో, బుద్ధి స్థాయిలు మూడింటిలోను స్వీకారాలన్నీ ప్రాణము, స్పందనలన్నీ అపానము. ఈ రెండూ ఆత్మ సాన్నిధ్యంలోనే జరుగుతాయి.

ఇంద్రియాలంటే దేవతలు. నిముష నిముషానికి ఆత్మకాంతిని తమ తమ వ్యవహారాల్లో ఉపయోగించుకుంటాయి. ఇది అవి చేసే నిత్య ఆరాధన. ఈ ఆత్మే నా ప్రియాతిప్రియ విశ్వనాథుడు. నాకు ఏకైక సాంత్వనము, శరణ్యము ఆయనే. (కఠ 2.5.3)

Sloka - 4.15

శ్లో॥ యస్య విస్రంసనే దేహో నిశ్చేష్టః కాష్ఠఖండవత్ ।

ప్రాణస్వామినమారాచ్ఛ్రీవిశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.15॥

ప్రతి॥ యస్య = ఏ ఆత్మయొక్క, విస్రంసనే = నిష్క్రమణ సమయంలో, దేహః = శరీరం, కాష్ఠఖండవత్ = కొయ్యముక్కవలె, నిశ్చేష్టః = చేష్టలేనిదిగా అవుతుందో, ప్రాణస్వామినం = ప్రాణానికి అధిపతియైన, తం శ్రీవిశ్వేశం = ఆ శ్రీవిశ్వేశ్వరుని, ఆరాత్ = సమీపంగా, ఉపాశ్రయే = శరణు వేడుచున్నాను.

తాత్పర్యం

ఏ ఆత్మ నిష్క్రమించడంవల్ల శరీరం కొయ్యముక్కలా నిశ్చేష్టమై, నిర్జీవమవుతుందో, ఆ ఆత్మ శ్రీ విశ్వేశుని నేను శరణు వేడుతాను.

వ్యాఖ్య

ఏ ఆత్మ వెళ్లిపోవడం వల్ల సజీవమైన మానవశరీరం చేష్టలుడిగి కొయ్యలాగా జడమైపోతుందో, ఆ ఆత్మసాన్నిధ్యమే అన్ని శరీరాలను చేతనపరుస్తుంది. ఆయనే కాశీపతి శ్రీ విశ్వనాథుడు, ఆయనే నా అనుగ్రహమూర్తి, సర్వరక్షకుడు, ఏకైక శరణ్యం. ఆయనలో కలిసిపోయి ఆత్మగా మారుతాను. (అభేద భావన) (కఠ. 2.5.4)

Sloka - 4.16

శ్లో॥ ప్రాణాపానౌ యమాశ్రిత్య విధత్తః స్వస్వజీవనమ్ ।

విజ్ఞానఘనమజ్ఞేయం విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.16॥

ప్రతి॥ యం = ఏ ఆత్మస్వరూపుని, ఆశ్రిత్య = ఆశ్రయించి, ప్రాణాపానౌ = ప్రాణాపానాలు, స్వస్వజీవనం = తమ తమ క్రియలను, విధత్తః = నిర్వహిస్తున్నవో, విజ్ఞానఘనం = విజ్ఞానఘనుడైన, అజ్ఞేయం = ఇంద్రియ-మనోబుద్ధులకు అందనివాడైన, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఏ ఆత్మ ఆధారంగా ప్రాణం ప్రేరకాలను స్వీకరిస్తుందో, అపానం స్పందనలను పంపుతుందో, ఆ ఆత్మ అగ్రాహ్యమైనది; ఇంద్రియాలు, మనస్సు వల్ల తెలియబడనిది. ఆ కాశీ విశ్వనాథుడు నాకు శరణమగునుగాక!

వ్యాఖ్య

పైపై చూపులకు ఊపిరివల్ల శరీరం, జీవం నిలబడి ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. అందుచేత ఎవరైనా చనిపోయినప్పుడు "ఆఖరి ఊపిరి పీల్చుకున్నాడు" అంటారు. అయితే సాధకుడి జిజ్ఞాస ఇది: "దేని కారణంగా ఊపిరి క్రమబద్ధంగా ఆడుతోంది?" డాక్టర్లు ఈ శరీరమనే యంత్రం ఎలా పనిచేస్తోందో చెబుతారు. దీనిని పని చేయించేవాడు ఎవరు?

తల్లి గర్భంలో ఉన్నప్పుడు మనం ఎవరం ఊపిరి పీల్చలేదు. తల్లి గర్భంలోంచి బయట పడగానే ఊపిరి పీల్చడం మొదలుపెట్టుతాము. ఎందు వలన? మనం బ్రతికున్నాము కాబట్టి! చనిపోయి పుట్టిన బిడ్డ ఊపిరి పీల్చడం ప్రారంభించదు. ఏ విచిత్రమైన దాని సాన్నిధ్యాన్ని 'జీవం' అంటామో అదే ఆత్మ, ఆత్మ కారణంగానే నిరంతరం ఊపిరి ఆడుతోంది.

కేవలం ఊపిరే అయితే, సంస్కృతంలో దానిని సూచించడానికి వేరే మాట ఉన్నది. "శ్వాస" అంటే ముక్కులో ఆడే ఊపిరి. ఇక్కడ "ప్రాణం" అన్న పదం వాడబడింది. ఈ పదంలో అన్ని శారీరక మానసిక వ్యాపారాలు చేరుతాయి. అందుచేత 'ప్రాణం' అన్నదాంట్లో బాహ్య ప్రపంచం నుండి మన హృదయాన్ని తాకే అన్ని ప్రేరకాలు చేరుతాయి. అలాగే “అపానం" అన్న పదంలో బాహ్య ప్రేరకాలకు, మనలోంచి బయల్వెడలే అన్ని ప్రతిస్పందనలూ చేరుతాయి.

ఆత్మ అన్నిటికన్న ఎక్కువైనది. అది ఇంద్రియ, మనోబుద్ధుల వ్యవహారాలన్నింటికీ మూలం, అందువల్ల ఈ పరికరాలు ఆయనను చూడలేవు, తెలుసుకోలేవు. ఫ్లాషు లైటు నుండి బయటికి వచ్చే కాంతి దాని అరలో ఉన్న బ్యాటరీని వెలిగించలేదు. ఆత్మ ఇంద్రియాల చేతగాని, మనోబుద్ధుల చేతగాని తెలుసుకోబడే విషయం కాదు. అందుచేత దానిని ఒక వస్తువుగా తెలుసుకోవడానికి వీలుపడే “విషయం” కాదు. "అజ్ఞేయం" అనడం అందుకే.

పరికరం దాని పరిసరాలలో పనిచేయడానికి సాధ్యపరిచేది ఆత్మ. ఆత్మే సౌమ్య కాశీ విశ్వనాథుడు. ఆయనలో నేను విలీనం అవుతాను. (కఠ. 2.5.5.)

Sloka - 4.17

శ్లో॥ నిర్మిమాణో బహూన్ కామాన్ కరణోపరమేఽపి యః ।

జాగర్తి శశ్వద్దృగ్రూపం విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.17॥

ప్రతి॥ కరణోపరమే అపి = ఇంద్రియాలు ఉపశమించినప్పటికీ, యః = ఎవడు, బహూన్ కామాన్ = అనేక కామ్యవస్తువులను, నిర్మిమాణః = సృష్టిస్తూ, శశ్వత్ = నిరంతరం, జాగర్తి = మేల్కొని ఉంటాడో, దృగ్రూపం = ద్రష్టస్వరూపుడైన, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఇంద్రియాలన్నీ ఉపశమించిన తరువాత కూడా ఎవరు రకరకాల కామ్యవస్తువులను నిర్మించి, నిత్యమూ మేల్కొని ఉండే ద్రష్టగా చూస్తూంటాడో, ఆ ఆత్మ విశ్వేశ్వరుణ్ణి నేను శరణు పొందుతాను.

వ్యాఖ్య

ఆత్మ తన చైతన్యకాంతిలో జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులలోను మూడు రకాల అనుభవాలను కలిగిస్తుంది. పరమమైన ఆ ఆత్మే ఏకద్రష్ట. ఆత్మకాంతిలో అన్ని వస్తువులు, విషయాలూ వెలుగుతాయి. మనం శరీరంలో వ్యవహరించడం మానివేసినా, అవ్యక్త వాసనల ఒత్తిడివల్ల మనస్సు స్వప్నమనే ఒక ప్రపంచాన్ని సృజిస్తుంది. ఈ స్వప్నాలను కూడా మనం తెలుసుకుంటాము. మన కలలోని ద్రష్ట

కూడా ఆత్మే. ఇలా ఆత్మే నిరంతరం ద్రష్ట, అదే నా శరణ్యమైన విశ్వనాథ ప్రభువు. (కఠ 2.5.8.)

Sloka - 4.18

శ్లో॥ యథాగ్నిర్దాహ్యభేదేన బహుర్భవతి యస్తథా ।

దేహేషు దేహితామేతి విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.18॥

ప్రతి॥ యథా = ఎట్లు, అగ్నిః = అగ్ని, దాహ్యభేదేన = కాల్చబడే వస్తువుల భేదం వలన, బహుః భవతి = అనేకంగా కనిపిస్తుందో, తథా = అలాగే, యః = ఏ పరమాత్మ, దేహేషు = అనేక దేహాలలో, దేహితాం ఏతి = దేహిని/జీవుని రూపం పొందినట్లు కనిపిస్తాడో, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఏకమైన అగ్నితత్త్వం కాలే వస్తువుల భేదాలవల్ల వేర్వేరు రూపాలుగా ప్రజ్వరిల్లుతూ కనిపిస్తుంది. అలాగే ఏకమైన ఆత్మ వేర్వేరు వ్యక్తులుగా భాసిస్తుంది. ఆ ఏకాత్మ విశ్వనాథుడు; ఆయనను నేను శరణు కోరుతాను.

వ్యాఖ్య

నిప్పు ఏకమైనదే. అది నూనె, వత్తి, లేదా కాల్చబడే వస్తువు స్వభావాన్ని బట్టి వేరువేరు విధాలుగా కనిపిస్తుంది. అలాగే ఏకమైన చైతన్యం వేర్వేరు ప్రాణులుగా కనబడుతుంది. శరీరాల ఆకారాలను, మనోబుద్ధుల ఆలోచనా విధానాలను,

ఉద్దేశ్యాలను బట్టి ఇలా వేరుగా కనిపిస్తుంది. ఈ ఏకాత్మ కాశీ విశ్వనాథుడే; ఆయనకు నేను ఆత్మనివేదనం చేసుకుంటాను. (కఠ. 2.5.10)

Sloka - 4.19

శ్లో॥ రూపం రూపమనుప్రాప్య తత్తత్సారూప్యమృచ్ఛతి ।

యః పరాత్మా యథా వాయుర్విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.19॥

ప్రతి॥ యథా = ఎట్లు, వాయుః = వాయువు, రూపం రూపం = భిన్న భిన్న రూపాలను, అనుప్రాప్య = ప్రవేశించి, తత్తత్సారూప్యం = వాటివాటి స్వరూపసామ్యాన్ని, ఋచ్ఛతి = పొందుతుందో, తథా = అలాగే, యః పరాత్మా = ఏ పరమాత్మ కూడా ప్రవర్తిస్తాడో, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఏకమైన వాయువు వేరువేరు రూపాలలో ప్రవేశించి ఎలా బహురూపాలుగా కనబడుతుందో, అలాగే ఏకాత్మ వేర్వేరు రూపాలను సచేతనం చేస్తూ ఆ రూపాలను భరించినట్లు కనిపిస్తుంది. ఆ ఆత్మ శ్రీ విశ్వేశుణ్ణి నేను శరణు వేడుతాను.

వ్యాఖ్య

వాయువుకు ఒక ఆకారం అంటూ లేదు. అది అంతటా ఉంది. అది అన్ని ఆకారాలలోకి ప్రవేశించి ఊపిరి పోసి నిలబెట్టుతుంది. అలాగే రెండోది లేని

సర్వవ్యాప్తమైన అద్వితీయాత్మ ప్రాణులను సజీవులను చేసి, ఆయా వ్యక్తుల రూపగుణాలను స్వీకరించినట్లు కనిపిస్తుంది.

Sloka - 4.20

శ్లో॥ అక్షిదోషైర్యథా సూర్యో లోకదుఃఖైస్తథైవ యః ।
లిప్యతే నహి భూతాత్మా విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.20॥

ప్రతి॥ యథా = ఎట్లు, అక్షిదోషైః = కంటి దోషాలచేత, సూర్యః = సూర్యుడు, న లిప్యతే = అంటబడడో, తథైవ = అలాగే, యః భూతాత్మా = ఏ భూతాత్మ, లోకదుఃఖైః = లోకపు దుఃఖాలచేత, న లిప్యతే = అంటబడడో, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

చూచేవాని కంట్లో దోషాలవల్ల సూర్యుడు ఎలా తాకబడడో, అలాగే లోకుల దుఃఖాలవల్ల పరమాత్మ తాకబడదు. ఆ ఆత్మ శ్రీ విశ్వనాథుణ్ణి శరణు వేడుతాను.

వ్యాఖ్య

చూచే అన్ని కళ్ళకు కాంతిరూపుడైన సూర్యుడు అధ్యక్షుడు. ఎక్కడ కాంతి లేదో అక్కడ కన్ను చూడలేదు. అయితే వ్యక్తి కళ్ళల్లో దోషాలుంటే అతడి చూపు మందంగానో, వక్రంగానో ఉంటుంది. వ్యక్తి యొక్క కంటిదోషాల వల్ల సూర్యుడికి ఏ విధమైన నష్టమూ వాటిల్లదు.

అలాగే ఆత్మ శుద్ధ చైతన్యంగా అన్ని పరికరాలను సజీవపరచి అన్ని అనుభవాలను వెలిగిస్తుంది. వ్యక్తి పరికరాలలోని దోషాలు, దృష్టిజ్ఞానంలోని వంకరలు, స్పందనలలోని వక్రతలు ఆనందరూపమైన ఆత్మను ఎంతమాత్రం మైలపరచలేవు. (కఠ 2.5.12)

Sloka - 4.21

శ్లో॥ నిత్యానామపి యో నిత్యశ్చేతనానాంచ చేతనః ।
సర్వజ్ఞం సర్వబుద్ధిస్థం విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.21॥

ప్రతి॥ యః = ఏ దేవదేవుడు, నిత్యానాం అపి = నిత్యములకూ, నిత్యః = నిత్యస్వరూపుడో, చేతనానాం చ = చేతనులకూ, చేతనః = చేతనత్వమో, సర్వజ్ఞం = సర్వజ్ఞుడైన, సర్వబుద్ధిస్థం = సమస్త బుద్ధులలో నిలిచి ఉన్న, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

నిత్యమైన వాటికన్నా నిత్యమైనది, సజీవమూర్తులలో చైతన్యమైనది, సర్వజ్ఞమైనది, సర్వబుద్ధులలో సంస్థితమై ఉన్నది అయిన కాశీవిశ్వనాథుని నేను శరణు వేడుతాను.

వ్యాఖ్య

శాశ్వతము, అశాశ్వతము అనేవి బుద్ధి నిర్ణయాలు. ఈ రెండూ చైతన్యకాంతి వల్ల మానవుని ఎరుకలోకి వస్తాయి. శుద్ధచైతన్యమే బుద్ధిలో ప్రకాశించి అన్నిటినీ

తెలియజేస్తుంది. రాజ్యం అంతా ప్రభుత్వశాసనం వ్యాపించి ఉన్నా, ప్రభుత్వాన్ని చూడాలంటే రాజధానికి రావలసిందే. అలాగే ఆత్మను బుద్ధిలో సూటిగా గ్రహించడానికి వీలవుతుంది. అందుచేత ఆత్మను "బుద్ధిస్థం" అన్నారు.

ఇక కఠోపనిషత్తులోని ఆరోవల్లిని శ్రీ గురుదేవులు ముక్తసరిగా వివరిస్తున్నారు.

Sloka - 4.22

శ్లో॥ ఊర్ధ్వమూలమధఃశాఖం ఛినత్త్యశ్వత్థమృద్ధధీః ।
యత్కటాక్షకుఠారేణ విశ్వేశం తముపాశ్రయే ॥4.22॥

ప్రతి॥ ఋద్ధధీః = పరిణత బుద్ధిగల సాధకుడు, ఊర్ధ్వమూలం = వేర్లు పైకి ఉన్న, అధఃశాఖం = శాఖలు క్రిందికి వ్యాపించిన, అశ్వత్థం = సంసారవృక్షాన్ని, యత్ కటాక్ష కుఠారేణ = ఏ ప్రభువు కృపాకటాక్షమనే గొడ్డలితో, ఛినత్తి = నరికివేస్తాడో, తం విశ్వేశం = ఆ విశ్వేశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

మూలం పైకి, కొమ్మలు క్రిందికి ఉన్న జీవితవృక్షం భగవదనుగ్రహమనే గొడ్డలివల్ల ఛేదింపబడుతుంది. ఆ భగవంతుడు శ్రీ కాశీవిశ్వనాథునికి నేను సర్వార్పణం చేసుకుంటాను.

వ్యాఖ్య

ఈ నామరూప జగత్తు యావత్తు ఉత్తమోత్తమమైన పరబ్రహ్మము నుండి క్రిందికి శాఖలతో వ్రేలాడుతున్న అశ్వత్థవృక్షం వంటిదని ఉపనిషత్తు ఉదహరించింది. ఈ

వృక్షం నిత్యమైన పరమాత్మ నుండి పుష్టిని, బలాన్ని పొందుతూ తిరిగి జీవించి వ్యవహరిస్తుంది. వ్యక్తమై పైకి వచ్చే ఈ చెట్టు భూమిలోంచి పీల్చుకున్న సారంయొక్క మహారూపమే. అయితే చెట్టును చూచినవారెవరూ ఆ చెట్టు మట్టిరూపమేనని గుర్తించలేరు.

అనేకంతో కూడిన ఈ వృక్షానుభవాన్ని భగవంతుని అనుగ్రహమనే గొడ్డలితో ఛేదించాలి. నిరంతర ధ్యానంతో శాంతపడిన మనస్సులో భగవంతుని అనుగ్రహం పొంగివస్తుంది. ఆత్మయొక్క ఈ లీల శ్రీ విశ్వనాథుడే. ఆయన విశ్వానికి అధిపతి; నాకు సర్వరక్షకుడు. (కఠ. 2.6.1)

Sloka - 4.23

శ్లో॥ నిరీక్ష్య వజ్రోద్యతపాణిమీశ్వరం

యథా భుజిష్యాశ్శిఖిభాస్వదాదయః ।

విభక్తకృత్యేషు తథైవ యద్భయాచ్

చరంత్యజస్రం కురు తద్ధరే రతిమ్ ॥4.23॥

ప్రతి॥ వజ్రోద్యతపాణిమ్ ఈశ్వరం = వజ్రాయుధాన్ని పైకెత్తి పట్టిన ప్రభువును, నిరీక్ష్య = చూచి, యథా = ఎట్లు, భుజిష్యాః = సేవకులు, శిఖి+భాస్వదాదయః = అగ్ని, సూర్యుడు మొదలైనవారు, విభక్తకృత్యేషు = తమకు నియమింపబడిన పనులలో, చరంతి = నడుచుకుంటారో, తథైవ = అలాగే, యద్భయాత్ = ఏ

ప్రభువు భయముచేత, అజస్రం = నిరంతరం, చరంతి = సంచరిస్తారో, తద్ధరే = ఆ హరునందు, రతిం కురు = ప్రేమను నిలుపుము.

తాత్పర్యం

చేతిలో వజ్రాయుధాన్ని పట్టి నిలుచున్న ప్రభువును చూచి సేవకులు భయపడి ఎలా తమ తమ కర్తవ్యాలను నిర్వహిస్తారో, అలాగే ఆత్మకు భయపడి అగ్ని, సూర్యుడు మొదలైన దేవతలు తమ తమ విధులను పూర్ణంగా, క్షుణ్ణంగా నెరవేర్చుతారు. ఆ ప్రభువులో రతి పొందు!

వ్యాఖ్య

శాస్త్రవిజ్ఞానం ప్రకారం ప్రపంచంలో ఉన్న సహజశక్తులు, వ్యక్తులూ తమ తమ ధర్మాలను సక్రమంగా నెరవేర్చుతాయి. ప్రభువు వజ్రాయుధాన్ని చేతబట్టి నిల్చుని, వారినందరినీ తరుముతూ ఉన్నందువల్లనే వారు అంత చక్కగా తమ విధులను నిర్వర్తిస్తారనే భావన ఉపనిషత్తులలో తరచుగా వినిపిస్తుంది. తమస్సును, బద్ధకాన్ని తరిమివేసి సామాన్య మానవుని రజోగుణంలో చురుకుగా వ్యవహరించేట్లు ప్రేరేపించడానికి భయం అవసరం. (కఠ. 2.6.3)

Sloka - 4.24

శ్లో॥ బుద్ధీంద్రియాణాం మనసశ్చ బుద్ధే

రచేష్టనం శ్రేష్ఠగతిర్హి యోగః ।

నిధ్యాయతే తేన య ఈశి భక్తిం

తస్మిన్నరూపే కురు సత్స్వరూపే ॥4.24॥

ప్రతి॥ బుద్ధి+ఇంద్రియాణాం = జ్ఞానేంద్రియాలకు, మనసః చ = మనస్సుకీ, బుద్ధేః చ = బుద్ధికీ, అచేష్టనం = చలనం లేకుండా నిలుపుట, శ్రేష్ఠగతిః హి యోగః = అదే యోగమనే ఉత్తమ స్థితి, తేన = ఆ యోగముచే, యః = ఏ సత్స్వరూపుడు, నిధ్యాయతే = ధ్యానింపబడుచున్నాడో, తస్మిన్ అరూపే సత్స్వరూపే = ఆ నిరాకార సత్స్వరూపునందు, ఈశి భక్తిం కురు = ఈశ్వరభక్తిని నిలుపుము.

తాత్పర్యం

పరమోత్తమమైన యోగమంటే జ్ఞానేంద్రియాలు, మనోబుద్ధులు తమ తమ వ్యవహారాలను నిలిపివేయడం. ఇలా నిలుపగలిగినవారు ఈశ్వరునిపైన లోదృష్టిని ఉంచగలరు. ఆ నిరాకార సత్స్వరూప ప్రభువులో భక్తిని చూపు.

వ్యాఖ్య

యోగమంటే ఏమిటో ఇక్కడ వివరింపబడింది. ఇంద్రియాలు వాటివాటి అర్థాలలో చేసే వ్యర్థవ్యాపారాలను అరికట్టాలి. ఇది సాధ్యమేనా అనే అనుమానం సహజంగా కలుగుతుంది. మన మనోదృష్టి ఆత్మలో ఉన్నప్పుడు ఇంద్రియాల వ్యాపారాలు సహజంగానే ఉడిగిపోతాయి. ఇది ఉత్తమోత్తమమైన యోగం. మనోబుద్ధుల పూర్తి దృష్టిని ఏ ఆత్మ మీద నిలుపుతామో, అదే నా ప్రియాతిప్రియ కాశీ

విశ్వనాథుడు. మన స్వస్వరూపాన్ని శుద్ధభక్తితో అభిషేకించుదాము! (కఠ. 2.6.11,12)

Sloka - 4.25

శ్లో॥ ఉపాసకైర్యః క్రమశోఽధిగమ్య

స్సుషుమ్నయా మంక్షు చ వర్ష్మణో యః ।

ముంజాదిషీకేవ వివిక్తధీభి

ర్నిష్కృష్యతే తం భజ కాశికేశమ్ ॥4.25॥

ప్రతి॥ యః = ఏ ఆత్మస్వరూపుడు, ఉపాసకైః = ఉపాసకులచే, క్రమశః = క్రమంగా, అధిగమ్యః = పొందబడుచున్నాడో, యః = ఏ ఆత్మస్వరూపుడు, వర్ష్మణః = శరీరంనుండి, సుషుమ్నయా = సుషుమ్నా నాడిచే, మంక్షు = వెంటనే, వివిక్తధీభిః = పరిశుద్ధ బుద్ధిగలవారిచే, ముంజాదిషీకేవ = ముంజగడ్డిలోని సూక్ష్మతంతువును వేరుచేసినట్లు, నిష్కృష్యతే = వేరు చేయబడుచున్నాడో, తం కాశికేశం = ఆ కాశికేశుని, భజ = సేవించుము.

తాత్పర్యం

ఉపాసకులచేత సుషుమ్నా నాడి ద్వారా పయనిస్తూ ఏ గమ్యం అంచెలవారీగా అందుకోబడుతుందో, ఆ గమ్యమే వివేకులచే ముంజగడ్డి నుండి ఇషీకను వేరుచేసి తీసినట్లు వేరుచేయబడుతుంది. ఆ గమ్యమైన కాశీ విశ్వనాథుణ్ణి భజించు!

వ్యాఖ్య

కర్మకాండలో నిమగ్నమైనవాళ్లు భోగలాలసతకు దూరమైనా, పూర్ణాత్మను దర్శించలేరు. వాళ్లు బ్రహ్మలోకానికి వెళ్తారు. అక్కడ సృష్టికర్త పాదాలవద్ద శాస్త్రాధ్యయనం చేస్తూ, సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైన సుఖభోగాలను అనుభవిస్తూ, భోగవాసనలను వదిలించుకుంటారు. అప్పుడు వారు పూర్తిగా పరబ్రహ్మంలో లీనమైపోతారు. దానిని క్రమముక్తి అంటారు. చివరికి వారు అందుకునేది ఆత్మనే, శ్రీ కాశీవిశ్వేశుణ్ణే!

వికసించిన విచక్షణతో, జ్ఞానంతో మనలోని జీవనస్రవంతి మూలాన్ని పరిశోధించినప్పుడు, స్థూల, సూక్ష్మ, కారణశరీరాలను అనాత్మగా తెలిసి త్యజించి, ఆత్మను శుద్ధ అనంత స్వరూపంగా గుర్తిస్తారు. ఇదే సూటిగా పొందే అపరోక్షానుభూతి.

***

॥5.0॥

5. 5. పంచమ స్తబకం

ఈ స్తబకంలో శ్రీ గురుదేవులు ప్రశ్నోపనిషత్తు భావాలను వివరించారు. ప్రశ్నోపనిషత్తు అధర్వణ వేదంలోని బ్రాహ్మణోపనిషత్తు, బ్రాహ్మణోపనిషత్తు ఒక మంత్రోపనిషత్తులోని నిగూఢార్థాలను విస్తరించి వివరిస్తుంది. ప్రశ్నోపనిషత్తు మంత్రోపనిషత్తు అయిన ముండకోపనిషత్తులోని ఉత్తేజపూరితమైన నిగూఢ సౌందర్యాన్ని, అంతరార్థాలలో వెలిబుచ్చుతుంది, గాఢధ్యానంలో నిమగ్నుడై ఉన్న ఋషి వారి భాషను దహించుకుంటూ బయల్వెడలుతుంది. ఇలాంటి ముండకోపనిషత్తులో భావగర్భితాలైన ఋషి వాక్కులను ప్రశ్న శ్రద్ధాపూర్వకంగా విశదీకరిస్తుంది.

వేదాంతాధ్యయనానికిగాను జిజ్ఞాసువుకు ఉండవలసిన అర్హతలలో శ్రద్ధ, బ్రహ్మచర్యం, గురుశుశ్రూష తప్పనిసరి అని పేర్కొంటున్నారు.

Sloka - 5.01

శ్లో॥ శ్రద్ధయా బ్రహ్మచర్యేణ గురుశుశ్రూషణేన చ ।

బ్రహ్మ యద్బుధ్యతే ధీరైస్తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.1॥

ప్రతి॥ యత్+బ్రహ్మ = ఏ బ్రహ్మస్వరూపుడు, శ్రద్ధయా = శ్రద్ధచే, బ్రహ్మచర్యేణ = బ్రహ్మచర్యంతో, గురుశుశ్రూషణేన+చ = గురుశుశ్రూషచేతను, ధీరైః = స్థిరబుద్ధిగలవారిచే, బుధ్యతే = తెలియబడుచున్నదో, తం = ఆ, మృడం =

భక్తులను ఆనందింపజేయువాడైన మృడుడిని, ఈశ్వరమ్ = శంకరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

శ్రద్ధను అలవరచుకొని, బ్రహ్మచర్యంలో స్థిరంగా నివసిస్తూ, గురువును సేవించే ధీరులు బ్రహ్మన్ని తెలుసుకుంటారు. ఆ బ్రహ్మస్వరూపుడైన శంకరభగవానుని నేను సేవిస్తాను.

వ్యాఖ్య

శ్రద్ధ అంటే కేవలం నమ్మకం కాదు. శాస్త్రాలలో ఆత్మను గురించి చెప్పిన విషయాలను స్వయంగా తమ దైనందిన ప్రపంచంలో తమతో ఎంత సన్నిహిత సంబంధం ఉన్నదో తెలుసుకొని ఉంచే నమ్మకం శ్రద్ధ.

విషయ - ఉద్రేక - తలపుల ప్రపంచంలో తమ ఇంద్రియ మనోబుద్ధులు విచ్చలవిడిగా సంచరించి ఇరుక్కుపోకుండా నిగ్రహించడం బ్రహ్మచర్యం. ఇంద్రియ మనోబుద్ధులకు సహజంగానే బాహ్యదృష్టి, వాటిని స్వేచ్ఛగా వదిలేస్తే బాహ్యప్రపంచంలోని బాహుళ్యంలోకి నామరూపాల రంగాలలోకి చొచ్చుకు పోతాయి. ఆలోచనల దృష్టిని ఆయన వైపుకి త్రిప్పి బ్రహ్మములోనే తరింపజేయడం బ్రహ్మచర్యం. (బ్రహ్మణి చరతి ఇతి బ్రహ్మచర్యః)

గురువుకు శారీరక సేవలు చేయడమే గురుశుశ్రూష కాదు. గురువు బోధించే జీవిత విధానాన్ని అలవరచుకోడం, నిరంతర ధ్యానం ద్వారా ఆత్మ పదంలో జాగృతుడు కావడానికి కృషి చేయడం నిజమైన శుశ్రూష.

బ్రహ్మచర్య లక్షణం – ఆధారశ్లోకం

శ్లో॥ దర్శనం స్పర్శనం కేళిః ప్రేక్షణం గుహ్యభాషణమ్ ।

సంకల్పోఽధ్యవసాయశ్చ క్రియా నిర్వృతిరేవ చ ॥

ఏతన్మైథునమష్టాంగం ప్రవదంతి మనీషిణః ।

విపరీతం బ్రహ్మచర్యమనుష్ఠేయం ముముక్షుభిః ॥

ప్రతి॥ దర్శనం = చూడటం, స్పర్శనం = తాకడం, కేళిః = సల్లాపం, ప్రేక్షణం = దృష్టి సారించడం, గుహ్యభాషణం = రహస్య సంభాషణం, సంకల్పః = భోగేచ్ఛ, అధ్యవసాయః+చ = కార్యనిర్ణయం, క్రియానిర్వృతిః+ఏవ+చ = కార్యనిర్వహణముకూడా; ఏతత్ అష్టాంగం = ఈ ఎనిమిది అంగాల సమాహారం, మనీషిణః = విజ్ఞులు, మైథునం = రతిక్రీడగా, ప్రవదంతి = చెబుతున్నారు; విపరీతం = దీనికి భిన్నమైన, బ్రహ్మచర్యం = బ్రహ్మచర్యమనే ఆచరణ, ముముక్షుభిః = మోక్షకాంక్షులచే, అనుష్ఠేయం = ఆచరింపదగినది.

తాత్పర్యం

(1) కామభావంతో చూడడం, (2) తాకడం, (3) సరసాలాడడం, (4) దృష్టి సారించడం, (5) రహస్యంగా మాట్లాడడం, (6) భోగసంకల్పం, (7) సంగమించాలనే నిర్ణయం, (8) సంగమం —— ఈ ఎనిమిదింటినీ విజ్ఞులు మైథునం అంటారు. వీటికి విరుద్ధంగా చరించడమే బ్రహ్మచర్యం; ముముక్షువులు దానిని ఆచరించాలి.

వ్యాఖ్య

కామ సంకల్పంతో స్త్రీలను చూడడం అంటే మనస్సులోని పశుప్రవృత్తిని కదలించడమే, ఆ తరువాత మనస్సు ఆవేశాల ఆయాసాలలో విషయ ప్రపంచంలోకి తృప్తికోసం పరుగులు పెడుతుంది.

వాటిని తాకడమంటే శాంతిగా పడిఉన్న వెర్రి ఉద్రేకాలను రెచ్చగొట్టడమే, స్త్రీలతో సరసాలాడడం, నవ్వడం, గుసగుసలు, నర్మగర్భితమైన సంకేతాలలో రహస్య మంతనాలు, చనువుతో ఇద్దరిలోను ఆవేశాల జ్వాలలను ముట్టించడం అతి ప్రమాదకరం. ఇవన్నీ రతికేళిని గురించి ఉపద్రవకరమైన ఆలోచనలకు దారితీస్తాయి.

ఒకసారి ఇలాంటి ఆలోచనలు మొదలయ్యాయా, ఇక నిలుపలేని కల్పనలు వరదలుగా వచ్చి అతనిని బలవంతంగా ఆ పనికి పూనుకొనేటట్లు చేస్తాయి. అందుచేత అతడెంత దీక్షగల భక్తుడైనా సిగ్గుకూడా వదిలేసి, తనగమ్యాన్ని మరిచి కామకేళికి దిగుతాడు.

అందుచేత ఈ ఎనిమిది రకాల చర్యలను ప్రమాదకరమైనవని పెద్దలు ప్రకటించారు. ఆత్మవికాసంవైపుకి పయనించే శుద్ధ రాజమార్గంలో సాధకుడిని వినాశకరమైన పతనానికి తీసుకుపోయే - ఎనిమిది దగ్గరి దారులు ఇవి. మనస్సు పూర్తిగా బాహ్యదృష్టిని పొందినప్పుడు దాని బాహ్యదృష్టిని అరికట్టడం చాలా దుష్కరం. అంతశ్శాంతి తుడిచి పెట్టుకు పోతుంది. ధ్యానంలో నిలకడ చెదిరి పోతుంది. మైథునం: సంగమించడం ఇది కామక్రియకు ప్రేరేపిస్తుంది. అందుచేత సర్వనాశనకారియైన సురతకేళిని ఎంతదూరంగా ఉంచాలో పై సంగమాలకు కూడా

అంతదూరంగా ఉండాలి. ఇలా ఆధ్యాత్మిక పథ మార్గదర్శులైన వివేకులు నిర్దేశించారు.

మొదటి శ్లోకంలో చెప్పబడిన మూడురకాల క్రమశిక్షణలద్వారా మనో బుద్ధి పరికరం శుద్ధమవుతుంది. అతి తక్కువైన అశాంతిని పొందుతుంది. అందువల్ల సాధకులు ఆత్మను దర్శిస్తారు. ఈ ఆత్మ శంకర ప్రభువే, ఆయనను కీర్తించుతాను. (ప్రశ్న 1.2)

ఆలోచనకు మూలమైన ఆత్మయొక్క స్వభావాన్ని గురించిన యోచనలో మనస్సును పూర్తిగా నిలిపి ధ్యానించడానికిగాను, బాహ్యవిషయాలద్వారా కలిగే అన్నిసుఖాలపట్ల పరమ వైరాగ్యం ఉండడం తప్పనిసరి. పరబ్రహ్మము ఒక్కటే నిత్యసత్యము, ఆనందరూపమని, తక్కినవన్నీ అనిత్యమైనవి, అశాశ్వత మైనవి, దుఃఖ భూయిష్టములైనవి అని నిజంగా అర్థంచేసుకొన్నప్పుడు మాత్రమే ఈ వైరాగ్యం అలవడుతుంది.

సాధకులు స్వయంగా దీనిని గుర్తించాలి. అందుకోసం ప్రపంచ బాహుళ్యం ఎలా సృష్టి అయిందో, ఇక చర్చించబడుతుంది.

Sloka - 5.02

శ్లో॥ ప్రజాపతిశరీరస్సన్ ప్రజాః కామయతే ప్రభుః ।

తపశ్చ తప్యతే దివ్యం తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.2॥

ప్రతి॥ ప్రభుః = పరమేశ్వరుడు, ప్రజాపతిశరీరః+సన్ = ప్రజాపతి/బ్రహ్మరూపంలో ఉండి, ప్రజాః = ప్రజలను, కామయతే = సృష్టించాలనే సంకల్పం చేసుకున్నాడు,

దివ్యం తపః+చ = దివ్యమైన తపస్సును కూడా, తప్యతే = ఆచరించాడు, తం = ఆ, మృడం = మృడుడైన, ఈశ్వరం = శంకరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ప్రజాపతి రూపాన్ని ధరించిన ఆత్మ, ప్రజలను సృష్టించాలని సంకల్పించి, ఆ సంకల్పసిద్ధికోసం దివ్యమైన తపస్సు చేశాడు. ఆ ఆత్మస్వరూపుడైన శంకరభగవానునికి నేను స్తుతులు అర్పిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పరమాత్మ తన సర్వశక్తిమత్వాన్ని, సర్వజ్ఞత్వాది విశిష్ట లక్షణాలను గుర్తించడంతోనే ఆయన ఈశ్వరత్వం మొదలవుతుంది. సర్వశక్తిమంతుడైన ఈశ్వరుడు తన సృష్టి సంకల్పంయొక్క వేగం కారణంగా ఊరుకోలేడు, ఎక్కడైనా అంతే. సృజనాత్మకమైన ప్రేరణలు సృజించందే ఆగవు. ఈ ప్రేరణల కృతకృత్యత సృష్టితోనే. ఇలా భగవంతుడు సృష్టిని సంకల్పించాడు. దేనిన◌ి? ఎల◌ా? ఎప్పుడ◌ు? - ఈ రకమైన గాఢచింతన తపస్సు అనబడుతుంది. ఈ దివ్య తపంతో ఆయన సృజిస్తాడు. ఇలా భగవంతుడు ప్రజాపతి అవుతాడు.

ప్రపంచ బాహుళ్యాన్ని సృష్టించాక సృష్టిని ప్రేమించి ప్రజాపతి ప్రజగా మారుతాడు. జీవుడైనాక తానే తన పరికరాలను, పరిసరాలను సృష్టించుకున్నాననే భావనకూడా రాదు.

ఇలా జీవ - జగత్తులుగా మారిన పరమాత్మ పరమేశ్వరుడే, ఆయనకు స్తుతులను అర్పించుతాను. (ప్రశ్న 1.4)

Sloka - 5.03

శ్లో॥ అగ్నీషోమౌ సృజత్యాదౌ యః ప్రజాకరణేచ్ఛయా ।

అత్తృ-అన్నభూతౌ భూతేశం తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.3॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమేశ్వరుడు, ప్రజా+కరణ+ఇచ్ఛయా = ప్రజలను సృష్టించాలనే కోరికతో, ఆదౌ = మొదట, అత్తృ-అన్నభూతౌ = భోక్తృరూపమైన సూర్యుని మరియు అన్నరూపమైన చంద్రుని, అగ్నీషోమౌ = అగ్ని-సోమరూపమైన సూర్యచంద్రులను, సృజతి = సృష్టిస్తున్నాడో, తం భూతేశం = ఆ భూతేశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

ప్రారంభంలో ప్రజలను సృష్టించడానికి ప్రజాపతి సూర్యచంద్రులను సృష్టించాడు —— భోక్తృరూపమైన సూర్యుడు, భోజ్యరూపమైన చంద్రుడు. ఆ భూతరాశికి ప్రభువైన శంకరప్రభువును నేను కీర్తిస్తాను.

వ్యాఖ్య

తన సర్వజ్ఞత్వాన్ని, సర్వశక్తిమత్వాన్ని తెలుసుకున్న పరమాత్మ ఈశ్వరుడై, సృష్టి సంకల్పంతో అనుభవించే సూర్యుడినీ (ఆత్మ) అనుభవాలనిచ్చే చంద్రుణ్ణి (అన్నం) సృజిస్తాడు. సూర్యుడు అన్నింటినీ శోషింపజేస్తాడు (ఎండజేయు[1]) కాబట్టి భుజించేవాడు, ఓషధులను అన్నరసాన్ని పుష్టిని ఇస్తాడు కాబట్టి చంద్రుడు చెట్లకి, జంతువులకు, మనుష్యులకు కూడా అన్నమై ప్రాణాలను నిలబెట్టుతాడు.

ఈశ్వరుడుగా, సృష్టికర్తగా, జీవుడుగా మారి ఆ పరమాత్మ, అనుభవదారు - అనుభవం, సంఘర్షణలు - సాధ్యాలు మొదలైన వాటితో కూడిన ప్రపంచంగా కూడా మారుతాడు. ఆ పరమేశ్వరునికి శంకరప్రభువుకి నా స్తుతులను అర్పించుతాను. (ప్రశ్న 1.4)

Sloka - 5.04

శ్లో॥ సూర్యాత్మనా సర్వలోకచక్షుస్తపతి రశ్మివాన్ ।

ప్రాణాశ్రయశ్చ యో దేవస్తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.4॥

ప్రతి॥ యః+దేవః = ఏ దేవుడు, రశ్మివాన్ = కిరణసంపన్నుడై, సర్వలోకచక్షుః = సమస్త లోకాలకు నేత్రమై, సూర్యాత్మనా = సూర్యస్వరూపంతో, తపతి = ప్రకాశిస్తున్నాడో, ప్రాణ+ఆశ్రయః+చ = సమస్త ప్రాణులకు ఆశ్రయభూతుడో, తం = ఆ, మృడమీశ్వరమ్ = మృడుడైన ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

ఏ ఆత్మ ప్రజాపతిగా, లోకచక్షువైన సూర్యుడిగా మారి, తన కిరణాలతో ప్రాణులందరినీ చైతన్యవంతం చేసి, వారి నిత్యకర్మలకు మూలమౌతుందో, ఆ ఆత్మస్వరూపుడైన పరమేశ్వరుణ్ణి నేను స్తుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పరమాత్మ ఈశ్వరాత్మ అయి, బ్రహ్మాత్మగా ప్రజలందరికి పతి అయి, సృష్టిలో సూర్యాత్మ అవుతాడు. ఈ సూర్యుడు తన వేడి-వెలుగులతో లోకంలోని ప్రాణులందరినీ నిలబెట్టుతాడు, వెలుగు చూపుతాడు, ఆయన తన వేడితో ప్రాణాన్ని

వేడిని బాహ్యాపరిసరాలను, అంతఃపరికరాలను నిలబెట్టుతాడు. శరీరంలోని వెచ్చదనమే ప్రాణులలోని ప్రాణానికి సూచన.

అందరికీ కాంతినిచ్చే వెలుగుగా అందరికళ్లకీ ఆధిదైవం ఆయనే. ఎవరి కళ్లయినా బైట కాంతి ఉన్నప్పుడే చూస్తాయి. అందుచేత ఆయన లోకచక్షువు. ఆయన లేకపోతే అన్ని కళ్లూ చీకటే.

అన్నీ తానే అయి, అన్నింటిని తానే నిలబెట్టుతూ, ప్రాణుల సంచారానికి రంగాన్ని ఇచ్చే ఆ ఆత్మ శంకరప్రభువే. ఆయనను స్తోత్రాలతో ఆరాధిస్తాను (ప్రశ్న 1.8)

Sloka - 5.05

శ్లో॥ సంవత్సరం షట్చరణం ద్వాదశాకృతిసంయుతమ్ ।

కాలమూర్తిం విధత్తే యస్తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.5॥

ప్రతి॥ యః = ఏ ప్రజాపతి, షట్+చరణం = ఆరు ఋతువులనే పాదాలుగల, ద్వాదశ+ఆకృతి+సంయుతం = పన్నెండు నెలల ఆకృతులతో కూడిన, సంవత్సరం = సంవత్సరరూపమైన, కాలమూర్తిం = కాలదేవతా స్వరూపాన్ని, విధత్తే = ధరించుచున్నాడో, తం = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

ఆరు ఋతువులనే పాదాలతో, పన్నెండు నెలలనే ఆకృతులతో కూడిన కాలమూర్తిరూప సంవత్సరాన్ని నియమించే కరుణామూర్తి ఈశ్వరుణ్ణి నేను స్తుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఇక్కడ వర్ణింపబడిన సూర్యుడు వేదభాషలో శుద్ధనిగూఢమైన సంకేతం. సూర్యుడికి ఆరుకాళ్లున్నాయని వర్ణించబడింది. ఆరుకాళ్లు ఆరు ఋతువులు, చాలా కాళ్లుండే పురుగులు నడుస్తుంటే ఆ కాళ్లు ఒకదాని తరువాత ఒకటిగా కదిలి ముందుకు నడవడం చూస్తాము. అలాగే ఆరు ఋతువులుకూడా ఒక దాని తరువాత ఒకటి వస్తాయి.

ఆయనకు పన్నెండు ఆకృతులట, పన్నెండు నెలలలోను పన్నెండు రకాలుగా కనబడే సూర్యుని వర్ణన ఇది. వేసవికాలంలో సూర్యుడు, శీతాకాలంలో సూర్యుడు ఒకేలాగా ఉండరు.

సూర్యుని ప్రమాణం సంవత్సరం, సంవత్సరాలు కాలప్రవాహాన్ని సూచిస్తాయి. అందుచేత ప్రజాపతి అయిన ఆత్మ సూర్యుడుగా మారి ప్రబలమైన కాలపురుషుడుగా మారుతాడు. ఆయనకు ఆయనే శాసకుడు. (ప్రశ్న 1.11)

Sloka - 5.06

శ్లో॥ మాసో దినం తతశ్చాన్నమన్నాద్వీర్యం తతః ప్రజాః ।

యత ఇత్థం ప్రజోత్పత్తిస్తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.6॥

ప్రతి॥ యతః = ఏ ప్రజాపతి వలన, మాసః = నెల, దినం = దినము, తతః+చ = దానితర్వాత, అన్నం = ఆహారం, అన్నాత్ = ఆ ఆహారం నుండి, వీర్యం = శక్తి/బీజశక్తి, తతః = దాని నుండి, ప్రజాః = ప్రజలు, ఇత్థం = ఈ విధంగా,

ప్రజా+ఉత్పత్తిః = సంతానోత్పత్తి, జరుగుచున్నదో, తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ మృడుడైన ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

ప్రజాపతినుండి సంవత్సరం, నెల, దినము మొదలైన కాలవిభాగాలు ఉద్భవిస్తాయి. తరువాత అన్నం, వీర్యం, ప్రజలు —— ఈ విధంగా ప్రపంచంలోని ప్రాణులు ఉద్భవిస్తారు. ఆ ప్రజాపతిస్వరూపమైన ఆత్మ శంకరప్రభువే; ఆయనను భక్తిపూర్వకంగా స్తుతిస్తాను.

Sloka - 5.07

శ్లో॥ ప్రాణాత్మనా యేన సమ్యగ్వపురేతద్విధార్యతే ।
పంచవృత్తివిభక్తేన తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.7॥

ప్రతి॥ ప్రాణాత్మనా = ప్రాణరూపమైన ఆత్మచే, యేన = ఏ పరబ్రహ్మచే, ఏతత్ వపుః = ఈ శరీరం, సమ్యక్ = సరిగా, విధార్యతే = ధారింపబడుతున్నదో, పంచవృత్తి+విభక్తేన = ప్రాణ, అపాన, సమాన, వ్యాన, ఉదాన అనే ఐదు వృత్తులుగా విభజించబడిన ఆ ప్రాణరూపునిచే, తం = ఆ, మృడమీశ్వరమ్ = మృడుడైన ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

ఏ ఆత్మ ప్రాణరూపంలో తనను తాను ఐదు వృత్తులుగా విభజించుకొని ఈ శరీరాన్ని నిలబెడుతుందో, ఆ ఆత్మస్వరూపుడైన శ్రీ పరమేశ్వరుని నేను స్తుతులచే ఆరాధిస్తాను.

వ్యాఖ్య

స్థూల శరీరంలో వ్యక్తమయ్యే జీవాన్ని ప్రాణమంటారు. అది ముఖ్యంగా అయిదురకాల వ్యవహారాలుగా వ్యక్తమవుతుంది (1) స్వీకారాలు - ప్రాణం, (2) పరిత్యాగాలు - అపానం, (3) విషయ ప్రేరణలకు స్పందించి జీర్ణించుకోవడం—సమానం, (4) ప్రసారం - వ్యానం, (5) ప్రస్తుత స్థాయిలోని ఆలోచనలను ఉదాత్తం చేసుకోవడం - ఉదానం. ఇవి అయిదూ జీవలక్షణాలైన వ్యవహారాలు, మృతశరీరంలో కనబడవు. జీవితం చివరిదశకు అంటే వృద్ధాప్యం సమీపించినప్పుడు ఈ అయిదు వ్యవహారాలు మందగిస్తాయి.

ఈ వ్యవహారాలే సుఖదుఃఖ రూపాలైన తన జీవితానుభవాలను సేకరించుక ోవడానికి గాను వ్యక్తి కోసం శరీరాన్ని అనువైన పరికరంగా నిలిపి ఉంచుతాయి.

ఈ ప్రాణవృత్తులన్నీ ఏకాత్మరూపమే. శరీరంలో జీవంయొక్క అద్భుత విలాసం ప్రాణమే. (ప్రశ్న 2.2—3)

Sloka - 5.08

శ్లో॥ వరిష్ఠప్రాణదేవం యం ప్రాణాః సర్వేఽనుయాంతి వై ।
స్వరాజం మక్షికాయద్వత్తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.8॥

ప్రతి॥ యద్వత్ = ఏ విధంగా, మక్షికాః = తేనెటీగలు, స్వరాజం = తమ రాణి/రాజతేనెటీగను, అనుసరిస్తాయో, తద్వత్ = అదే విధంగా, యం వరిష్ఠప్రాణదేవం = ఏ శ్రేష్ఠమైన ప్రాణదేవుని, సర్వే ప్రాణాః = సమస్త

ఉపప్రాణాలు, అనుయాంతి = అనుసరిస్తున్నవో, తం = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

తేనెపట్టునుండి రాణి ఈగ వెళ్లిపోతే మిగతా ఈగలన్నీ దానిని అనుసరించినట్లే, శరీరాన్ని సజీవంగా నిలిపే ముఖ్యప్రాణం నిష్క్రమించినప్పుడు ఇతర ఉపప్రాణాలన్నీ దానిని అనుసరించి వెళ్తాయి. ఆ ముఖ్యప్రాణరూప ఆత్మయే శంకరప్రభువు; ఆయనను స్తుతులతో స్తుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

అన్ని ప్రాణాలకు మూలమైన ముఖ్యప్రాణం నిష్క్రమించినప్పుడు ఉపప్రాణాలు, తక్కిన క్రియలు ఆగిపోవాలి. అయినా అజ్ఞానంలో ఇంద్రియాలు తమలో తాము అనుకున్నాయట. - "మనమే వ్యవహరించి శరీరాన్ని నిలబెట్టుతున్నాము. ఇతరులెవరికీ అది సాధ్యం కాదు" అని.

ముఖ్యప్రాణం అసలు విషయాన్ని వివరించబోయింది – "మీరు నా అనుగ్రహంవల్లనే వ్యవహరించగలుగుతున్నారు సుమా" - అని. అహంకారదర్పితాలైన ఇంద్రియాలు దానిని నమ్మలేదు. అందుచేత ముఖ్యప్రాణం లేచి వెళ్లడానికి ఉపక్రమింపబోయింది. అన్ని ఉపప్రాణాలు పట్టు వదలి ఆ ప్రాణంతో పాటే లేచాయి. డీలా పడిపోయిన ఇంద్రియాలు తెలివితెచ్చుకొని ముఖ్యప్రాణానికి నమస్కరించి, ఆయన శ్రేష్ఠత్వాన్ని అంగీకరించి తమను వదిలి వెళ్లిపోవద్దని వేడుకున్నాయి.

ఈ ఉపమానం చాలా సముచితమైనది. రాణి ఈగ తేనెపట్టుని వదిలినప్పుడు మిగిలిన ఈగలన్నీ ఆమెను అనుసరిస్తాయి. ఆమె తిరిగి కూర్చున్నప్పుడ ు పనిచేసే సామాన్యపు ఈగలన్నీ క్రొత్తపట్టుని నిర్మించడానికి సిద్ధమవుతాయి. (ప్రశ్న 2.4)

Sloka - 5.09

శ్లో॥ అగ్నిరర్కశ్చ పర్జన్యో మఘవాననిలోఽపి యః ।

ప్రాణాత్మనా జగత్సర్వం తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.9॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, అగ్నిః = అగ్నిగాను, అర్కః+చ = సూర్యుడుగాను, పర్జన్యః = వర్షదేవుడుగాను, మఘవాన్ = ఇంద్రుడుగాను, అనిలః+అపి = వాయువుగాను, ప్రాణాత్మనా = ప్రాణాత్మరూపంగా, సర్వం జగత్ = సమస్త జగత్తుగా, ఉన్నాడో, తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ మృదుడైన ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

ఏకాత్మ యొక్క వ్యక్తరూపమైన ప్రాణమే అగ్నిగా, సూర్యుడిగా, వర్షంగా, ఇంద్రుడిగా, వాయువుగా ప్రకటమౌతుంది. ఆ ప్రాణస్వరూపుడు శ్రీ శంకరుడే. ఆయనను స్తోత్రాలతో నుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

జడపదార్థాన్ని ఆత్మ తనసాన్నిధ్యంచేత చైతన్యవంతం చేస్తుంది. జడ పదార్థంలో ప్రకటమయ్యే చైతన్య చిహ్నాలన్నింటినీ కలిపి 'ప్రాణం' అంటారు. అందువలన ప్రాణమే అగ్ని, వేదకాలంలో అగ్నిని భగవంతునికి ఏకప్రతీకగా

ఆరాధించేవారు. ఆ అగ్ని సూర్యుడుగా వ్యక్తమై ప్రాణులందరికి శక్తిని ప్రాణాన్ని ప్రసాదించి పుష్టి కలిగిస్తున్నది. సూర్యుడి వల్లే వర్షం కలుగుతుంది, అందువల్ల వర్షం కూడా ప్రాణంయొక్క మరోరూపమ◌ే.

ఇలా "ప్రాణం" అన్ని ప్రాణుల్ని నిలబెడుతూ వాతావరణంలో వాయువుగా ప్రకటమౌతుంది. వాయురూపంలో ఊపిరిగా మారి ఇంద్రియశక్తుల్ని నిలబెట్టుతుంది. ఇలా ఇంద్రియాల రాజు ఇంద్రుడు కూడా ప్రాణంయొక◌్క రూపమే.

అగ్ని, సూర్యుడు వర్షం, ఇంద్రుడు (మనస్సు), వాయువు - అన్నీ ప్రాణ రూపాలై మానవ ప్రపంచంలో అన్ని చురుకైన వ్యవహారాలకు కారణమ◌ౌతాయి. వస్తువులు - వ్యక్తుల పరస్పర స్పందనాలలో కదులుతూ, ఊగుతూ జరిగే సంఘటనలన్నీ ప్రాణఖేలనమే.

ఈ ప్రాణం శంకరప్రభువు, ఆయనను స్తోత్రాలలో స్తుతించుతాను. (ప్రశ్న 2.5)

ఉపనిషత్తులో అయిదునుండి పది మంత్రాలవరకు ప్రాణమహిమ యొక్క గానమే ఉన్నది. శ్రీ గురుదేవులు వాటిని వదిలేసి మూడో అధ్యాయంల◌ోని భావాలను ఇక్కడనుండి వివరిస్తారు.

ఇంతవరకు ప్రాణంయొక్క గొప్పదనం, ప్రాణంనుండి ప్రపంచం వ్యక్తమవడం వర్ణింపబడ్డాయి. అయితే ఈ ప్రాణం కూడా పరమాత్మ ప్రకటరూపమే. ప్రాణం పరమాత్మ యొక్క ఛాయమాత్రమే. అందుచేత విషయ ప్రపంచంలో తుచ్ఛమైన సుఖాలను పట్టుకు వ్రేలాడక ఆత్మవైపుకు నీ దృష్టిని మళ్లించుమని సందేశం ఇవ్వబడుతోంది.

Sloka - 5.10

శ్లో॥ యస్మాదుత్పద్యతే ప్రాణశ్ఛాయావదనృతాకృతిః ।

పరస్మాదక్షరాత్త్ర్యక్షం తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.10॥

ప్రతి॥ యస్మాత్ = ఏ పరస్మాత్ అక్షరాత్ = పరమమైన అక్షరబ్రహ్మం నుండి, అనృతాకృతిః = మిథ్యారూపమైన, ప్రాణః = ప్రాణం, ఛాయావత్ = నీడవలె, ఉత్పద్యతే = ఉత్పన్నమవుతున్నదో, తం త్ర్యక్షం = ఆ మూడు నేత్రాలుగల ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

భ్రమాత్మకమైన ప్రాణం నీడలాగా ఏ పరమాక్షరమైన ఆత్మనుండి ఉద్భవించిందో, ఆ త్రినేత్రుడైన శంకరుడే పరమాత్మ. ఆయనను స్తోత్రాలతో స్తుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ప్రాణం ఆత్మకారణంగా ఏర్పడిందని చెప్పవచ్చును. కాని పైన ఇవ్వబడిన ఉదాహరణ ఆత్మలోంచే నిజంగా ఏదో వచ్చిందనే భావనని తొలగిస్తుంది. ఏ వస్తువుకైనా నీడ పడుతుంది. అది వస్తువు కారణంగానే ఏర్పడుతుంది. అయితే నీడలో నిజం లేదు. వస్తువులో నీడ అనే పదార్థం లేదు. ఈ సంబంధ ం కాని సంబంధమే పరమాత్మకు ప్రపంచంలోని నామరూపాలక ు, వాటిల ో 'ప్రాణ ం' అని పిలువబడే స్పందనకు ఉన్నది. నామరూపాలకుగాన ి, ప్రాణానిక ి గాని సత్తాలేదు. అందుకే ప్రాణం భ్రమాత్మకమైనదని వర్ణింపబడింది.

త్రినేత్రప్రభువు శివుడు. పరమేశ్వరునికి దేశకాలాలలో నర్తించే పరిచితమైన ప్రపంచాన్ని చూడడానికి రెండు కళ్ళున్నాయి. ఈ ఆటకంతటికీ అతీతంగా ఉండే

పరమాధార సత్యాన్ని చూసే "నేత్రం" కూడా ఉన్నది. ఉపనిషత్తు సూర్యచంద్రాగ్నులు మూడూ ఆయన కళ్లుగా వర్ణిస్తుంది. ఈ మూడే ప్రపంచంలోని మూడు సహజకాంతులు.

ఆ ఏకదివ్య సత్యమే ప్రతివ్యక్తిలోను ప్రాణరూపంలో వ్యక్తమై బాహ్య ప్రపంచం నుండి ప్రేరణలను పొందుతూ ప్రతిస్పందించుతూ వ్యవహరిస్త ూ ఉంటుందని శ్రీ గురుదేవులు ఇప్పుడు వివరిస్తున్నారు.

Sloka - 5.11

శ్లో॥ నియుంక్తే ప్రాణరూపస్సన్నపానాదీన్ పృథక్ పృథక్ ।
సమ్రాడధికృతాన్ యద్వత్తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.11॥

ప్రతి॥ యః = ఏ ఆత్మ, ప్రాణరూపః+సన్ = ప్రాణరూపములో ఉండి, అపాన+ఆదీన్ = అపానాది ఉపప్రాణాలను, పృథక్ పృథక్ = వేరువేరుగా, నియుంక్తే = నియమించుచున్నదో, సమ్రాట్ = చక్రవర్తి, అధికృతాన్ = అధికారులను, యద్వత్ = ఎలా నియమిస్తాడో, అలాగే, తం = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

మహారాజు తన అధికారులను వేర్వేరు ప్రాంతాల్లో విధులు నిర్వహించడానికి నియమించినట్లే, ప్రాణరూపంలో ఉన్న ఆత్మ అపాన, ఉదాన, సమాన, వ్యానాదులకు ఆయా విధులను అప్పగిస్తుంది. ఆ ఆత్మే త్రినేత్రుడైన కరుణామూర్తి శంకరుడు; ఆయనను స్తోత్రాలతో స్తుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ప్రశ్నోపనిషత్తులో ప్రాణరూపమైన ఆత్మ ఉపప్రాణాలను తమతమ స్థానాలలో ప్రత్యేక విధులను నిర్వహించడానికి సమ్రాట్ అధికారులను నియమించినట్టు నియమిస్తుందని ఉన్నది. ఈ ఉపమానం నిగూఢార్థాలతో ఎంతో అర్థవంతంగా ఉన్నది. (ప్రశ్న 3.4)

Sloka - 5.12

శ్లో॥ ఏకోత్తరశతం నాడ్యస్సశాఖా నిస్సృతా హృదః ।
వ్యానాఖ్యోఽటతి యస్తత్ర తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.12॥

ప్రతి॥ హృదః = హృదయం నుండి, సశాఖాః = అనేక శాఖలతో కూడి, ఏకోత్తరశతం = నూటొక్క, నాడ్యః = నాడులు, నిస్సృతాః = వెలువడినవో, తత్ర = అక్కడ, యః = ఏ పరమాత్మ, వ్యానాఖ్యః = వ్యానం అనే పేరుతో, అటతి = సంచరించుచున్నాడో, తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ మృదుడైన ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

హృదయం నుండి నూటొక్క నాడులు తమ శాఖలతో విస్తరించుకుంటాయి. వాటిలో వ్యానప్రాణరూపమైన ఆత్మ సంచరిస్తూ ఉంటుంది. ఆ ఆత్మే శంకరప్రభువు. ఆయనను స్తోత్రాలతో నుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

"నాడి" అనే సంస్కృతపదానికి ఇంగ్లీషులో సమానమైన పదం లేదు. పాశ్చాత్యుల పరిశోధనలన్నీ బాహ్యదృష్టితోనే సాగినందున సిరలు, ధమనులు నరాలు మొదలైన స్థూలభాగాలనే పేర్కొంటారు. "నాడులు" ఇవేవి లేవు. చైతన్య కాంతియొక్క రేఖలు శరీరంలోని అతి చిన్నభాగానికి కూడా చేరి చుట్టూరా ఉండే ప్రపంచంలోకి విస్తరించుకుంటాయి. వీటికేంద్రం హృదయం.

నాడుల సంఖ్య ఎంత అని వింటే విస్మయం కలుగుతుంది. హృదయం నుండి నూటొక్క నాడులు బయలుదేరుతాయి. అవి ఒక్కొక్కటి నూరేసి ప్రతిశాఖలుగా (100 x 101 = 10,100) విస్తరించుకుంటాయి. తిరిగి వాటిలోని ప్రతిశాఖ డెబ్బై రెండు వేలుగా విభజించుకొంటుంది. అంటే 10,100 x 72,000 = 72 కోట్ల 72 లక్షల నాడులవుతాయి. వీటి అన్నింటిలోను ప్రసరించే చైతన్యం శరీరంలోని ప్రతిజీవకణంలోను ఉన్నదని తెలుసుకోవాలి. ఈ దారులలో వ్యానం నిరంతరం సంచరిస్తూంటుంది.

తుఫానులాంటి వ్యానశక్తిని చైతన్యవంతం చేసి వ్యక్తమయ్యే ఆత్మ పరమేశ్వర ప్రభువే. ఆయనను భక్తిపూర్వకమైన స్తోత్రాలద్వారా స్తుతించుతాను. (ప్రశ్న 3.6)

Sloka - 5.13

శ్లో॥ ఇంద్రియోపరమే భానురశ్మివద్ధృది దృశ్యతే ।
యేన స్వప్నజమాహాత్మ్యం తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.13॥

ప్రతి॥ ఇంద్రియ+ఉపరమే = ఇంద్రియప్రవృత్తులు ఉపశమించినప్పుడు,

భానురశ్మి+వత్ = అస్తమయసమయంలో సూర్యకిరణాలు సూర్యునిలో

లీనమయ్యినట్లు, హృది = హృదయంలో/మనస్సులో, యేన = ఏ ఆత్మచే, స్వప్నజ+మాహాత్మ్యం = స్వప్నంలో కలిగే అనుభవమహిమ, దృశ్యతే = దర్శింపబడునో, తం = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

సూర్యుడు అస్తమించినప్పుడు కిరణాలన్నీ సూర్యునిలో కలిసినట్లే, ఇంద్రియవ్యాపారాలన్నీ మనస్సులోకి ముడుచుకున్నప్పుడు ఆత్మచైతన్యం మనస్సు సృష్టించే స్వప్నప్రపంచాన్ని చూస్తుంది. ఆ ఆత్మ శంకరప్రభువే; ఆయనను స్తోత్రాలతో నుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

సూర్యుడు అస్తమించినప్పుడు పగలంతా అన్ని వస్తువుల మీద విచ్చలవిడిగా వ్యాపించిన అన్ని కిరణాలు ప్రపంచం నుండి అదృశ్యమైపోయి సామూహికంగా సూర్యుడిలో కలిసిపోతాయి.

అలాగే ఇంద్రియాలద్వారా విషయ వస్తువుల్ని వెలిగించే చైతన్యరాశి మనం నిద్రిస్తున్నప్పుడు నిలిచిపోతుంది. అన్నికాంతిరేఖలు మూలమైన శుద్ధ చైతన్యంలో అణగిపోతాయి.

ఆ సమయంలో మనకు స్థూలప్రపంచంలో వ్యక్తులు - వస్తువులు తెలియకుండా పోతాయిగాని మనలో మనస్సు సృష్టించిన స్వప్నాన్ని తెలుసుక◌ు◌ంటాము. చైతన్యం అక్కడ ఉ◌ండి మరో ప్రపంచాన్ని మనకు అనుభవానికి త◌ెస్తుంది. సూర్యుడు రాత్రిళ్లు మన ప్రాంతాన్ని వెలిగించడం లేదుకాని భూగోళానికి అటు

ప్రక్కన తన తేజస్సుతో వెలిగిస్తూనే ఉన్నాడు. ఆయన కాంతి లేకుండా ఎప్పుడూ ఉండడు.

అలాగే చైతన్యం ఎప్పుడూ తన తేజస్సుతో మనకు జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులనే మూడు ప్రపంచాలలో ఏదో ఒకదానిని వెలిగిస్తూనే ఉంటుంది. అందుకే సూర్యుని ఉపమానం ఎంతో భావగర్భితమైన ప్రాముఖ్యతతో సరిగ్గా అతికినట్లు సరిపోయింది. (ప్రశ్న 4.3–5.)

Sloka - 5.14

శ్లో॥ యదా నిరుధ్యతే చిత్తం తైజసా సుప్తిమాస్థితః ।
యోఽశ్నుతే సుఖమక్షయ్యం తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.14॥

ప్రతి॥ యదా = ఎప్పుడు, చిత్తం = మనస్సు, తైజసా = తేజస్సుతో/తేజోమయ ప్రాజ్ఞస్వరూపంతో, నిరుధ్యతే = నిరోధింపబడునో, సుప్తిమ్+ఆస్థితః = సుషుప్త్యవస్థను పొందినప్పుడు, యః = ఏ ఆత్మ, అక్షయ్యం సుఖం = నాశంలేని సుఖాన్ని, అశ్నుతే = అనుభవించుచున్నదో, తం = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

అలసిపోయిన మనస్సు విశ్రాంతిలోకి చేరి, ఆలోచనలు విరమించినప్పుడు, ఆత్మతేజస్సుచేత అవృతుడైన జీవుడు గాఢసుషుప్తిలో అవధులేని ఆనందాన్ని పొందుతాడు. ఆ ఆత్మస్వరూపుడైన శంకరదేవుణ్ణి స్తోత్రాలతో స్తుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

స్థూల సూక్ష్మ శరీరాలు రెండూ బాహ్య, స్వప్న ప్రపంచాల సుఖదుఃఖాలను అనుభవించి అనుభవించి అలసిపోయినప్పుడు, అవి విశ్రాంతికోసం నిష్క్రమిస్తాయి, అప్పుడు మనం జాగ్రత్స్వప్నావస్థలు దేనిలోను ఉండం. ఆ సమయంలో విషయరహితమైన రంగంలో మిరిమిట్లు గొలిపే ఆత్మ తేజః పుంజంచేత అంధుడైన "ప్రాజ్ఞుడు" అనబడే జీవుడు సుఖదుఃఖాలు లేని స్థితిని అనుభవిస్తాడు. ఇది అమందమైన(గాఢమైన) సుఖానుభవం. కేవల అవిద్య అయిన ఈ స్థితిలోకూడా పరమాత్మ చైతన్యం మనకు పరిచితమైన వ్యక్తులు వస్తువులు లేకపోవడాన్ని వెలిగించి చూపుతుంది. ఈ పరమాత్మయే నా ప్రేమాధిక ప్రభువు శంకరుడు. ఆయనను స్తోత్రాలతో ఆరాధిస్తాను. (ప్రశ్న 4.6)

విశ్వ, తైజస, ప్రాజ్ఞ వ్యక్తిత్వాలు, వివిధ రంగాలలో వారి అంతులేని అనుభవాలు అన్నీ ఏకాత్మ అయిన పరమాత్మ ఆధారంగా మాయ ఆడే ఆట అని శ్రీస్వామీజీ రాబోయే శ్లోకంలో వివరిస్తున్నారు.

Sloka - 5.15

శ్లో॥ విజ్ఞానాత్మా సహప్రాణైర్దేవభూతైశ్చ సంవిశేత్ ।
శాంతే స్వాత్మని యత్తుర్యే తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.15॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, విజ్ఞానాత్మా = విజ్ఞానాత్మ/జీవాత్మ, సహప్రాణైః = ప్రాణాలతో సహ, దేవభూతైః+చ = దేవతలతోను భూతాలతోను సహ, తుర్యే = నాల్గవదైన, శాంతే స్వాత్మని = శాంతస్వరూపమైన స్వాత్మలో, సంవిశేత్ = ప్రవేశించునో, తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ మృడుడైన ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

ప్రాణాలతో సహ దేవతలు, స్థూలభూతాలు, ఇంద్రియగోళాలు, మనోబుద్ధుల్లో వ్యక్తమయ్యే జీవాత్మ —— ఇవన్నీ తురీయావస్థ అనే శాంతాత్మలో విశ్రాంతి పొందుతాయి. ఆ ఆత్మే శ్రీకాశీవిశ్వనాథుడు; ఆయనను స్తోత్రాలతో స్తుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఆలోచనలలో వ్యవహరించే ఆత్మ, లేదా చైతన్యంతో కూడిన ఆలోచనల సమూహం జీవుడు. ఈ చైతన్యమూర్తి జీవుడి విజ్ఞానాత్మ అని పేర్కొన్నాము. ఈ విజ్ఞానాత్మ శరీరంలోని ప్రాణాలన్నింటితో సహ ఇంద్రియశక్తులనే దేవతలు, ఇంద్రియ గోళాలు (అంటే పంచభూతాలు) బాహ్య ప్రపంచం —— ఇవి అన్నింటితో ఏకమై ఉన్నతమైన ఆత్మలో కలిసిపోతాయి. అక్కడ జీవజగదీశ్వరులు ఏకంగా మిళితమై శుద్ధచైతన్యరాశిగా భాసిస్తాయి.

జీవస్థాయిలో మేలుకొన్న, కలలు కనే, నిద్రించే వాడుగా ఉన్నంత కాలం జీవుడు ప్రపంచ బాహుళ్యాన్ని చూస్తూంటాడు. దృశ్యప్రపంచానికి సృష్టి – స్థితి - లయకారకుడైన ఈశ్వరుడు ఉండి ఉండాలని బుద్ధి ఒప్పుకొని తీరుతుంది. అతడు శుద్ధాత్మలో మేల్కాంచినప్పుడు, కలలోంచి మేల్కొన్నవాడు కల, ప్రపంచం రెండూ మనస్సుతో కలసిపోయినట్లు; జీవుడు, జగత్తు, దాని కారకుడైన ఈశ్వరుడు పరమాత్మలో కలసి అదృశ్యమైపోతాయి.

వ్యామోహంలో ఉండి జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులనే మూడు అవస్థలలో సంచరించే మనకు తెలియచెప్పడంకోసం ఋషులు ఆత్మను “తురీయం" అంటే నాలుగోఅవస్థ అని నిర్దేశిస్తారు. ఈ మూడింటి నుండీ పరికిస్తే ఆత్మ నాలుగోది, అయితే దానితో

ఐక్యమైనప్పుడు ఈ మూడుపాదాలు అదృశ్యమైపోతాయి. దానిని నాలుగోది అనడానికి వీలులేదు.

రెండోది లేక ఏకమైన ఆ సర్వవ్యాప్త పరమాత్మ కాశీవిశ్వనాథుడే. ఆ శంకరుణ్ణి నేను స్తుతించి ఆరాధిస్తాను. (ప్రశ్న 4.7—11)

నాలుగో అధ్యాయంలోని వివరణలు పూర్తి అయ్యాయి. ఇప్పుడు శ్రీ స్వామీజీ అయిదో అధ్యాయాన్ని ప్రారంభిస్తారు.

Sloka - 5.16

శ్లో॥ ఓంకారాయతనేనైతత్ పరం చాపరమేవ చ ।

బ్రహ్మ యద్భావ్యతే భవ్యైస్తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.16॥

ప్రతి॥ భవ్యైః = పూజ్యులైన/శుద్ధహృదయులైన సాధకులచే, ఓంకార+ఆయతనేన = ఓంకారమనే ఆధారంతో, ఏతత్ బ్రహ్మ = ఈ బ్రహ్మము, పరం+చ+అపరం+ఏవ+చ = పరముగాను అపరముగానూ, యత్ = ఏ విధంగా, భావ్యతే = ధ్యానింపబడుతున్నదో, తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

శుద్ధహృదయులైన సాధకులు ఓంకారాశ్రయంతో పరమూ అపరమూ అయిన బ్రహ్మాన్ని ధ్యానిస్తారు. ఆ ఆత్మ శ్రీశంకరప్రభువే; ఆయనను నేను నుతులతో ఆరాధిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పరాపరాలు రెంటికీ ఆత్మ ఆధారం. ఈ రెండూ పరస్పర సంబంధం ఉన్న పదాలు. పరంతో పోల్చినప్పుడే పరం అనే పదాలకు అర్థం ఉంటుంది. అపరం పరంలో కలసిపోయినప్పుడు పరాపరాలు రెండూ ఉండవు. ఆత్మ ఒక్కటే అధిష్ఠానం అదే అజ్ఞానులకు పరాపరాలు రెండుగా కనబడుతుంది. (ఏతత్ పరంచాపరంచ)

కర్మ, భక్తిసాధనలద్వారా వాసనల బరువును తగ్గించుకున్న సాధకులు మనోబుద్ధులు కొంతవరకు స్థిమితపడి స్థిరత్వం చెందగా అప్పుడు "ఓం" అనే సంకేతాన్ని, అందులోని సూక్ష్మ రహస్య సందేశాలను గురించి నిరంతర ధ్యానం చేస్తూ ఆత్మస్థాయికి చేరుకుంటారు. సునాయాసంగా పరమపదంలోకి జారుకుంటారు (ప్రశ్న 5.2)

Sloka - 5.17

శ్లో॥ ఓంకారేణ త్రిమాత్రేణ ధ్యాయీ నిష్పాప ఏష్యతి ।

బ్రహ్మలోకేన యద్బ్రహ్మ తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.17॥

ప్రతి॥ ధ్యాయీ = ధ్యానించేవాడు, త్రిమాత్రేణ ఓంకారేణ = మూడు మాత్రలతో కూడిన ఓంకారధ్యానంతో, నిష్పాపః = పాపరహితుడై, బ్రహ్మలోకేన = బ్రహ్మలోకమార్గంగా/బ్రహ్మలోకద్వారా, యత్ బ్రహ్మ = ఏ పరబ్రహ్మన్ని, ఏష్యతి = పొందుచున్నాడో, తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

మూడుమాత్రలతో కూడిన ఓంకారాన్ని ధ్యానించిన వారు నిష్పాపులై, బ్రహ్మలోకమార్గంగా పరబ్రహ్మాన్ని చేరుకుంటారు. ఆ కరుణామూర్తి శంకరుణ్ణి నేను స్తోత్రాలతో స్తుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

అకార ఉకార మకారాలతో కూడిన ఓంకారం. జాగ్రత్, స్వప్న సుషుప్తుల్ని వెలిగించి విశ్వ, తైజస, ప్రాజ్ఞులుగా వర్తించే చైతన్యానికి సంకేతం. ఈ మాత్రల పైన ఓంకారాన్ని ధ్యానించడంద్వారా మనస్సు విషయ – ఉద్రేక - తలపుల ప్రపంచంలో పరిభ్రమించకుండా శాంతపడుతుంది.

రోజూ క్రమం తప్పకుండా దీక్షతో ధ్యానం చేస్తున్నా ప్రాపంచిక కామనలు లేని వ్యక్తికూడా అట్టే సేపు ధ్యానంలో ఉత్తమ స్థాయిలో నిలువలేక పోవచ్చును. అతడి మనస్సు చలించి విషయ వస్తువులలోకి పడిపోతుంది. దానికి కారణం ఇంకా కొన్ని సూక్ష్మమైన విషయ వాసనలుండటమే.

అలాంటి ఉత్తమ సాధకుడు మరలా ఒకస్థూల శరీరాన్ని ధరించి ఈ స్థూల ప్రపంచనాటక రంగానికి రాడు. ఈ ప్రపంచంలో అణచి పెట్టిన కోరికలను తీర్చుకొనే అవసరం అతడికి ఉండదు. అయినా సూక్ష్మవాసనల కారణంగా ధ్యానంలో ఉండవలసిన స్థిరత్వం రాదు. అలాంటి సందర్భాలలో ఆ జీవుడే ఆత్మ (మనోబుద్ధులు) ఉత్తమస్వర్గాన్ని, అంటే బ్రహ్మలోకాన్ని చేరుకొంటుంది. అక్కడ ఆ ఉత్తమలోక సుఖాలను పొందటమే కాక చతుర్వేదాలక ు మూలమైన చతుర్ముఖ బ్రహ్మ ఇచ్చే అద్భుతమైన ప్రవచనాలను విని ఆత్మ దర్శనం చేసుకుంటాడు.

ఇలాంటి క్రమముక్తిని గురించి ఉపనిషత్తులు ఏకమై, బ్రహ్మలోకాన్ని చేరిన ఉత్తమ సాధకుడు భూలోకానికి తిరిగిరాడని, క్రమంగా పరమాత్మలోకి చేరుకుంటాడని ఘోషిస్తాయి.

ఇలా బ్రహ్మలోకంలో శుద్ధులై సాధకులు పరమాత్మ శ్రీశంకరప్రభువే. ఆయనకు నా నమస్సులు. (ప్రశ్న 5.3–7)

అయిదో ప్రశ్నలోని భావాలు ముగిశాయి. ఇప్పుడు శ్రీ తపోవనం మహారాజ్ ఉపనిషత్తులోని చివరి అధ్యాయంలో వర్ణింపబడ్డ ఉదార కళాపురుషుణ్ణి గురించి తెలుపుతారు.

Sloka - 5.18

శ్లో॥ హృచ్ఛయో నిష్కలః స్వాత్మా కలావానివ లక్ష్యతే ।

అవిద్యాఽవద్యబుద్ధేర్యస్తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.18॥

ప్రతి॥ యః = ఏ, నిష్కలః = అఖండమైన, స్వాత్మా = అంతరాత్మ, హృచ్ఛయః = హృదయంలో నివసించేవాడు, అవిద్యా+అవద్య+బుద్ధేః = అవిద్యచే కలుషితమైన బుద్ధిగలవానికి, కళావాన్+ఇవ = కళలుగలవానివలె, లక్ష్యతే = కనబడుచున్నాడో, తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = కీర్తిస్తున్నాను.

హృదయాకాశంలో ఏకాత్మగా రమించే నిష్కల బ్రహ్మం, మిథ్యాభ్రాంతులతో కూడిన అజ్ఞానబుద్ధికి షోడశకళలతో విరాజిల్లుతున్నట్లు కనిపిస్తుంది. ఆ నిష్కలబ్రహ్మమే శంకరప్రభువు; ఆయనను స్తోత్రాలతో నుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఆత్మ అద్వితీయమైనది. సాక్షిచైతన్యంగా ఎప్పుడూ ఒకే ప్రకారంగా ఉంటుంది. ఆయన ఒకడే కర్త. జీవుడిగా, అతడి ఆలోచనలకు ఉద్రేకాలకు మూలం ఆయనే. వెలిగించే వెలుగు వెలిగింపబడే వాటికన్న భిన్నం. ఆత్మ నెరుగని కారణంచేత మాయా కలుషితమైన బుద్ధి భ్రాంతిజన్యమైన ప్రపంచ బాహుళ్యాన్ని చూస్తూంటే దానిని ఆత్మ వెలిగిస్తుంది.

ఇలా మలినమైన మనస్సు అంతులేని కోరికలతో సతమతమవుతూ ఆవేశాలు, భయాలు, భ్రాంతులకు లోనై ఆయనకు పదహారు కళలున్నట్లు చూస్తుంది.

నిష్కలమైన ఆ ఆత్మే నేను ఆరాధించే శంకరప్రభువు. (ప్రశ్న 6.2)

Sloka - 5.19

శ్లో॥ ప్రభవంతి కలా యస్మాద్యస్మిన్నేవాపి యంతి చ ।

నిర్విశేషే పరే తత్త్వే తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.19॥

ప్రతి॥ నిర్విశేషే పరే తత్త్వే = నిర్విశేషమైన పరతత్త్వంలో, యస్మాత్ = ఏ పరబ్రహ్మం నుండి, కళాః = కళలు/విభాగాలు, ప్రభవంతి = పుట్టుచున్నవో, యస్మిన్+ఏవ+అపి = ఏ పరబ్రహ్మమందే, యంతి+చ = లీనమగుచున్నవో, తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

మార్పులేని ఆత్మనుండి కళలు ఉదయిస్తాయి; ఆ ఆత్మలోనే కళాభ్రాంతులన్నీ లీనమవుతాయి. ఆ ఆత్మస్వరూపుడైన కాశీనాథుణ్ణి, శంకరప్రభువును స్తోత్రాలద్వారా నుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఆత్మకు వికారాలు లేవు. కాలంలో లేచిపడే వస్తువులన్నింటికీ మార్పు అనేది తప్పదు, బ◌ుద్ధి ఆలోచనల స్రోతస్సు (ప్రవాహం, కూర్పబడినది, పొదగబడినది), క◌ాలంకూడా బుద్ధిలోని ఒక ఆలోచనే. రెండు ఆలోచనలకు మధ్య ఉన్న విరామం కాలమనే భ్రాంతిని జనింపజేస్తుంది. గాఢనిద్రలో ఆలోచనలు పొగలు గ్రక్కుకుంటూ రావు. కాబట్టే నిద్రించే వాడికి కాలమనేది లేదు.

విషయ వస్తువుల్ని చూచినప్పుడుగాని ఆలోచనలు ఏర్పడవు. శుద్ధ చైతన్యంలో ఏ విషయ వస్తువులూ లేవు. మన ఎరుకలో ఉన్నవాటిని ఆయన వెలిగించి చూపుతాడు.

ఇలా బుద్ధి తన అజ్ఞాన మిథ్యాభ్రాంతుల కారణంగా ఏక చైతన్యరాశి అయిన ఆత్మలో పదహారుకళలను చూస్తుంది.

ఆత్మనుండి కళలు ఉదయించి, నిలిచి, కరిగిపోతాయి. ఈ ఆత్మే శంకరప్రభువు. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను. (ప్రశ్న 6.2)

Sloka - 5.20

శ్లో॥ యచ్చితి వ్యతిరేకేణ కలాః కాలత్రయేఽపి చ ।
న తిష్ఠంతి తతో మిథ్యా తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.20॥

ప్రతి॥ యత్+చితి = ఏ చైతన్యస్వరూపంలో, కళాః = కళలు, కాలత్రయే+అపి = త్రికాలాల్లోనూ, వ్యతిరేకేణ = దాని నుండి వేరుగా, న తిష్ఠంతి = నిలువలేవో, తతః = అందుచేత, మిథ్యా = అవి మిథ్య, అసత్యస్వరూపమైనవి; తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

త్రికాలాల్లోనూ ఆత్మకు వేరుగా పదహారు కళలు నిలవవు; అందువల్ల అవి మిథ్యాభ్రాంతులే. ఆ నిష్కల ఆత్మ శ్రీ శంకరభగవానుడే. ఆయనను స్తోత్రాలద్వారా ఆరాధిస్తాను.

ఎందరో మహాపండితుల ద్వారా ఆత్మ తమ తమ దృక్కోణాల నుండి వేర్వేరుగా చూడబడింది. ప్రతిఒక్కరూ ఆత్మస్వభావాన్ని గురించి తమ ద ృక్కోణం నుండి చూచి అంచనాలు కట్టి వివరించారు. వాటి నన్నింటినీ గురుదేవులు క్రింద సూచిస్తున్నారు.

Sloka - 5.21

శ్లో॥ విజ్ఞానం క్షణికం ప్రాహుశ్శూన్యమిత్యపరే జనాః ।

కలాధారం యమాత్మానం తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.21॥

ప్రతి॥ యం ఆత్మానం = ఏ ఆత్మను, కళాధారం = కళలకు ఆధారమైనదిగా, జనాః = జనులు, విజ్ఞానం క్షణికం = క్షణికవిజ్ఞానమని, ప్రాహుః = అంటారో, అపరే = మరికొందరు, శూన్యం+ఇతి = శూన్యమని, అంటారో, తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ మృదుడైన ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

అన్ని కళలకు ఆధారమైన ఆత్మను కొందరు "క్షణికవిజ్ఞానం" అని, మరికొందరు "శూన్యం" అని భావిస్తారు. ఆ ఆత్మే శంకరప్రభువు. ఆయనను స్తోత్రాలతో నుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఆందోళనలతో నిండిన సాధకుడి మనస్సులో ఏకాత్మ అయిన అధిష్ఠానం మీద పదహారు కళలు ఆరోపింపబడుతాయి. అతడు తన మనస్సును శాంతపరచుకొన్నప్పుడు, ఆ కళలన్నీ శుద్ధాత్మలో కలిసి అదృశ్యమవుతాయి.

మలిన మనస్సుతో కూడిన గొప్ప పండితులూ, అశాంతితో నిండిన ఆచార్యులు పరమాత్మను గురించి వేరువేరు నిర్ణయాలు చేశారు. కొందరూ (బౌద్ధులు) పరమాత్మ "మినుకుమనే కాంతి" అనీ, అది అప్పుడప్పుడూ ప్రకాశమాన మౌతుందని ఎంచుతారు. విషయ వస్తువుల తాలూకు ఆలోచనా తరంగాలు రేగినప్పుడు మాత్రం అది ప్రకటితమౌతుందని వారి భావం.

అశాంతిగా ఉండే సముద్రపు పొంగుల్లో సూర్యకాంతి ప్రకాశమాన మౌతుంది.

ఇతరులు కుతర్కాల ద్వారా ఆత్మ 'నాస్తీ' అని లేదా శుద్ధ శూన్యమని తేల్చుకొన్నారు. వాళ్లు (బౌద్ధులు) శూన్యవాదులై శూన్యాన్నే ప్రచారం చేశారు.

ఈ రెండూ బౌద్ధులలోని రెండు శాఖలవారి ప్రతిపాదనలే. (ప్రశ్న 6.2)

Sloka - 5.22

శ్లో॥ అనిత్యో గుణ ఇత్యాహుర్భూతధర్మస్తథాపరే ।

చైతన్యం యత్కలాధారం తమీడే మృడమీశ్వరమ్ ॥5.22॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, కళాధారం = కళలకు ఆధారమైన, చైతన్యం = చైతన్యస్వరూపమైన ఆత్మను, అనిత్యః గుణః+ఇతి = అనిత్యమైన గుణమని, ఆహుః = కొందరు అంటారో, తథా అపరే = అలాగే మరికొందరు, భూతధర్మః = భూతాల ధర్మమని, అంటారో, తం మృడమీశ్వరమ్ = ఆ ఈశ్వరుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

అన్ని కళలకు ఆధారమైన చైతన్యరూపి ఆత్మను కొందరు అశాశ్వతమైన గుణమని అంటారు; మరికొందరు దానిని భూతాల స్వభావమని అంటారు. ఆ ఆత్మస్వరూపుడైన శంకరప్రభువును నేను స్తోత్రాలతో నుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

నైయాయికులు (తార్కికులు) ఆత్మ అనిత్యమని వాదిస్తారు. అది అశాశ్వతమని వారి భావం. వారు పెద్ద మేధావులే. తమ తర్కాన్ని ఉపయోగించ◌ి బుద్ధికి అతీతమైన ఆత్మకు మృత్యువు ఉన్నదనే నిర్ణయాలకే రాగలుగుతారు.

సత్యమైన ఆత్మ మహాభూతాలే ఆత్మ అని నాస్తికులు అంటారు. అవి పరస్పరం కలుసుకుంటూ విడిపోతూ ప్రపంచంలోని నామరూపాలను సృజ◌ి◌ించి నిలిపి న◌ాశనం చేస్తాయి. ఈ భూతాలతో తయారైన శరీరమే ఆత్మ!

ఇందులో ఒక చమత్కారం ఉన్నది. ఆకాశాన్ని ఒక భూతం క్రింద నాస్తికులు ఒప్పుకోరు. మిగతా నాలుగింటినే ఒప్పుకుంటారు. ఈ నాలుగింటి కలయికవల్ల శరీరం ఏర్పడగానే చైతన్యం ప్రకటమౌతుందని వారి భావం.

ఆత్మస్వభావాన్ని గురించిన ఈ వేరువేరు నిర్ణయాలన్నీ ఆయా పండితుల దృక్పథం నుండి సరైనవి. అన్నీ బుద్ధిస్థాయిలోని నిర్ణయాలు. ఆత్మ బుద్ధికి అతీతం: అదే కాశీవిశ్వనాథుడు, శంకరప్రభువు. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను.

వేటివల్ల ఆయనను షోడశకళా పురుషుడిగా భావిస్తారో ఆ పదహారు కళలను శ్రీ గురుదేవులు తరువాతి శ్లోకంలో పేర్కొంటున్నారు.

Sloka - 5.23

శ్లో॥ ప్రాణం తథాస్తిక్యమతిం ఖవాయూ

జ్యోతిర్జలం భూమిమథేంద్రియంచ ।

మనంచ తేనేఽతనుదృగ్ య ఈశః

స విశ్వనాథో భియముచ్ఛినత్తు ॥5.23॥

ప్రతి॥ ప్రాణం = ప్రాణము, తథా = అలాగే, ఆస్తిక్యమతిం = ఆస్తిక్యబుద్ధి/శ్రద్ధను, ఖవాయూ = ఆకాశం మరియు వాయువును, జ్యోతిః = తేజస్సును, జలం = నీటిని, భూమిం = భూమిని, అథ = తర్వాత, ఇంద్రియంచ = ఇంద్రియసమూహాన్ని, మనః+చ = మనస్సును, తేన = ఆ పరమాత్మచే, అతను-దృక్ = శరీరాతీతసాక్షి రూపుడై, యః ఈశః = ఏ ఈశ్వరుడు సృష్టించెనో, సః విశ్వనాథః = ఆ విశ్వనాథుడు, భియం ఉచ్ఛినత్తు = భయాన్ని తొలగించుగాక.

ప్రాణం, ఆస్తిక్యబుద్ధి, ఆకాశం, వాయువు, తేజస్సు, నీరు, భూమి, ఇంద్రియాలు, మనస్సు —— ఇవన్నీ సాక్షిచైతన్యంలోనే వ్యవహరిస్తాయి. ఈ ఆత్మే కాశీవిశ్వనాథుడు. ఆయన నా భయాలన్నింటినీ నశింపజేయునుగాక!

వ్యాఖ్య

పదహారు కళల్లో తొమ్మిదింటిని శ్రీ తపోవనం ఈ శ్లోకంలో పేర్కొన్నారు.

1. సమష్టి ప్రాణం, హిరణ్యగర్భుడు.

2. సత్యం ఉన్నదనే గొప్ప విశ్వాసం - ఎప్పుడూ ఏదో ఒకటి చురుకుగా జరిగే భౌతిక సంఘటనలకు ఆధారంగా సత్యం ఉన్నదనే శ్రద్ధ

3 – 7. ప్రపంచంలోని నామరూపాలను నిర్మించడానికి ఉపయోగపడే అయిదు భూతాలు. శబ్దగుణం కలిగిన ఆకాశ ం, శబ్దస్పర్శగుణాలత ో కూడిన వాయువ ు, శబ్ద, స్పర్శ, రూపాలనే మూడు గుణాలున్న అగ్న ి, శబ్ద, స్పర్శరూప రసాలనే నాలుగు గుణాలున్న నీర ు, శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధాలనే అయిదు గుణాలున్న పృథివ ి, ప్రపంచంలోని అన్ని స్థూల రూపాల నిర్మాణానికి ప్రకృతి ఈ పంచమహాభూతాలను వాడుతుంది.

8. సూక్ష్మభూతాలనుండి తయారయ్యే జ్ఞానేంద్రియాలు, కర్మేంద్రియాలు.

9. జ్ఞానేంద్రియాలు అయిదూ పంపే దృశ్యాలను సమీకరించేది, బుద్ధినిర్ణయాన్ని కర్మేంద్రియాలకు పంపించేది అయిన ఏక ఉపకరణం మనస్సు. బాహ్య ప్రేరకాలకు వ్యక్తి ప్రతిస్పందనలను వ్యక్తీకరించేది మనస్సే.

స్థూల సూక్ష్మ భూతాలనుండి ఇవన్నీ తయారైన కూటమి నిజమే అయితే మానవుడి ఇంద్రియాలు, మనస్సు సచేతనమైనవి అందుచేత వ ాటికి కదలికను

చైతన్యాన్ని ఇచ్చేది ఏదో ఒకటి అక్కడుండాలి. అదే ఆత్మ. ఆ శరీరసాక్షి, శుద్ధచైతన్యం అయిన శ్రీ విశ్వనాథుడు. ఆయన నా భయాలను సంహరించి అభయప్రదమైన మోక్షాన్ని ప్రసాదించును గాక!

రాబోయే శ్లోకంలో పదహారు కళల్లో మిగిలిన ఏడు కళలూ వివరింప బడుతున్నాయి.

Sloka - 5.24

శ్లో॥ అన్నం బలంచైవ తపశ్చ మంత్రాః
కర్మాథ లోకాశ్చ తతోఽభిధానమ్ ।
ఇత్థం కలాష్షోడశ యస్ససర్జ
స విశ్వనాథో భియముచ్ఛినత్తు ॥5.24॥

ప్రతి॥ అన్నం = అన్నము, బలం+చ+ఏవ = బలమును, తపః+చ = తపస్సును, మంత్రాః = మంత్రాలను, కర్మ+అథ = కర్మను, లోకాః+చ = లోకాలను, తతః = ఆపై, అభిధానమ్ = నామమును/పేరును, ఇత్థం = ఈ విధంగా, షోడశకళాః = పదహారు కళలను, యః = ఏ పరబ్రహ్మ, ససర్జ = సృష్టించెనో, సః విశ్వనాథః = ఆ విశ్వనాథుడు, భియం ఉచ్ఛినత్తు = భయాన్ని తొలగించుగాక.

అన్నం, బలం, తపస్సు, మంత్రాలు, కర్మలు, లోకాలు, నామరూపాలు —— ఇవన్నీ సహా పదహారు కళలను సృష్టించే ఆత్మ కాశీవిశ్వనాథుడు. ఆయన అన్ని భయాలను నివారించునుగాక!

వ్యాఖ్య

మిగతా ఏడు కళలు ఇందులో పేర్కొనబడినాయి.

10. అన్నం - మనస్సు ఇంద్రియాలతో కూడుకొన్న వాడు బ్రతకడానికి అన్నం అవసరం.

11. బలం - ఆహారాన్ని తిని జీర్ణంచేసుకుని సరిగా ఉపయోగించుకొన్న వానికి ఆలోచించి, ఒక ప్రణాళిక వేసుకొని పనిచేయడానికి వస్తుంది.

12. తపస్సు - యోచించే మనస్సు యొక్క శక్తి వృథా కాకుండా చురుకుగా సామర్థ్యంతో వ్యవహరించేట్లుగా వివేకంతో ఆత్మనిగ్రహంతో ఉండడం తపస్సు.

13. మంత్రాలు - శక్తితో సంపన్నమైన మనస్సు మళ్ళీ సంశయం, చాంచల్యంలో పడకుండా నిర్ణీత ప్రయోజనం వైపుకు నడిపించాలి. ఇవే మంత్రాలు, విజయం సాధించేవరకూ ఏరుకున్న ఆలోచనలో నిలిపి ఉంచుకోవడానికి తోడ్పడతాయి.

14. కర్మ - ఇలా స్థిరమైన వ్యక్తిత్వం క్రమబద్ధమైన తనశక్తిని బాహ్య ప్రపంచంలో చేతలలో చూపగలదు ఇది కర్మ.

15. లోకాలు - కర్మలు పైప్రకారంగా చేయగా అవి ఫలాలను ప్రసాదించి వాటిని అనుభవించడానికి తయారుచేసే రంగాలు.

16. నామరూపాలు - అనుభవరంగంలో ఉండే వస్తువులు, వ్యక్తులు, ఇవిలేని అనుభవరంగం ఉండదు.

ఈ పదహారింటిని ఉపనిషత్తులో మొదటిసారి చదవగానే సాధకుడు డీలాపడుతాడు. ఆందోళన కలుగుతుంది. వాటికి ఉన్న పరస్పర సంబంధం అర్థమైతే వాటి వెనుకఉన్న సత్యం మనకు గోచర మవుతుంది. (ప్రశ్న 6.4)

Sloka - 5.25

శ్లో॥ స్వకారణే యత్ర కలాస్సమగ్రా

రూపంచ నామాత్మవిదాం విహాయ ।

ఏకీభవంత్యంబునిధౌ యథాపః

స విశ్వనాథో భియముచ్ఛినత్తు ॥5.25॥

ప్రతి॥ యథా = ఎలా, ఆపః = నీరు/నదీజలాలు, అంబునిధౌ = సముద్రమందు, ఏకీభవంతి = ఒకటవుచున్నవో, యత్ర = ఎక్కడ, సమగ్రాః కళాః = అన్ని కళలు, స్వకారణే = తమ కారణరూపమైన ఆత్మలో, ఆత్మవిదాం = ఆత్మజ్ఞానులయందు, నామ రూపం చ = పేరును రూపాన్ని, విహాయ = విడిచి, ఏకీభవంతి = ఏకమవుచున్నవో, సః విశ్వనాథః = ఆ విశ్వనాథుడు, భియం ఉచ్ఛినత్తు = భయాన్ని తొలగించుగాక.

నదుల నీరు సముద్రాన్ని చేరి దానితో ఏకమయ్యినట్లే, ఆత్మవిదునిలోని అన్ని కళలు పేరురూపాలను విడిచి తమ కారణరూపమైన ఆత్మలో ఏకమవుతాయి. ఆ ఆత్మ కాశీవిశ్వనాథుడు; ఆయన నన్ను అన్ని భయాలనుండి రక్షించునుగాక!

వ్యాఖ్య

పై ఉపమానం సాధకుడికి ఎంత లోతైన అర్థాన్నో స్పష్టంగా వివరిస్తుంది. గంగ, కృష్ణ, కావేర◌ి, అమెజాన్, నైలు మొదలైన అన్ని నదులు సముద్రాన్న◌ి చేరుకున్నాక తమ ప్రత్యేకతలను, పేర్లను విడనాడి సముద్రంలో ఏకమవుతాయ◌ి. అలాగే విషయాసక్త మనస్సులో వ్యక్తమయ్యే అన్ని కళల◌ూ, ధ్యానంలో మనస్స◌ు శాంతమై, చురుకై ఆత్మానుభవానికి ఎదురుచూచే సమయంల◌ో, దివ్య అన◌ంత చైతన్య రూపాత్మలో అదృశ్యమౌతాయి. ఆత్మ ఏకమై నిలిచిపోతుంది.

ఆత్మను గుర్తించని అవిద్య కళలభ్రాంతిని కలిగిస్తుంది. ఆత్మను సాక్షాత్కారం చేసుకొన్న మహాత్మునిలో అవిద్య అంతమౌతుంది. దానితోబాటు మిథ్యాభ్రాంతులన్నీ అనంత దివ్య పరమాత్మానుభవంలో మాయమవుతాయి. ఆ అనుభవస్థానమే కాశీవిశ్వనాథుడు, సౌమ్య కాశీశుడు. ఆయన నా భయాలన్నింటినీ తొలగించి అభయపదమైన కైవల్యాన్ని ప్రసాదించును గాక! (ప్రశ్న 6.5)

***

॥6.0॥

6. *6.* ఆరవ స్తబకం

ఈ స్తబకంలో శ్రీ గురుదేవులు ముండకోపనిషత్తు భావాలను వివరిస్తారు. ఈ ఉపనిషత్తు అథర్వణవేదంలోని శౌనకేయ శాఖకు చెందినది. ఈ శీర్షిక వేదాలలో వర్ణించబడిన 'శిరోవ్రతాన్ని' గురించి తెలుపుతుంది. పవిత్రమైన అగ్నిని ఉంచిన కుండను ముండనం చేసిన తలపైన పెట్టుకొని బ్రహ్మచారి తీసుకొని వెళ్ళాలి. అంటే శారీరకంగా అలా నడవాలని అర్థంకాదు. ఆధ్యాత్మిక జిజ్ఞాసతో బుద్ధి దహించుకొని పోతున్న సాధకుడే ఈ ఉపనిషత్తుని అర్థం చేసుకోడానికి అర్హుడని సూచన. ఇది మంత్రోపనిషత్తు. ఈ ఉపనిషత్తులో నిగూఢంగా ఉన్న అర్థాలను, సూచితమైన గుహ్యవిషయాలను ప్రశ్నోపనిషత్తు సూటిగా వాచ్యంగా వివరిస్తుంది.

Sloka - 6.01

శ్లో॥ యత్స్వరూపం న నిర్ణేతుం దేశికోపనతిం వినా।

శక్యతే పండితేనాపి శం కరోతు స శంకరః॥6.1॥

ప్రతి॥ యత్+స్వరూపం = ఏ ఆత్మస్వరూపాన్ని, దేశిక+ఉపనతిం+వినా = సద్గురువును ఆశ్రయించకుండా/వినయముతో సమీపించకుండా, నిర్ణేతుం = నిర్ణయించడానికి, పండితేన+ అపి = పండితునిచే కూడా, న+శక్యతే = సాధ్యముకాదో, సః = అట్టి ఆత్మస్వరూపుడైన, శంకరః = శంకరుడు, శం = శుభమును, కరోతు = కలిగించుగాక!

తాత్పర్యం

గురుసహాయం, నిర్దేశం లేకుండా ఎవరి స్వభావాన్ని అతితెలివైన పండితుడు కూడా తెలుసుకోలేడో ఆ ఆత్మ శంకరుడే. ఆయన నాకు ఆధ్యాత్మికానందాన్ని ప్రసాదించుగాక!

వ్యాఖ్య

ఆత్మ మాటల కందనిది. జీవితంలో అనుభవానికి వచ్చినవో, లేదా అతిదగ్గరలో ఉన్నవో, లేదా పరస్పరం కలిసి అనుభవాలు పొందుతున్నవో అయితే అలాంటి విషయాలను వర్ణించడానికి భాషలో సరైన మాటలున్నాయి. శరీరమనోబుద్ధులకు అతీతమైన ఆత్మానుభవాన్ని పొందిన గురువు శిష్యులకు చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు మామూలు భాషనే వాడవలసి వస్తుంది. పదాలు నిర్వీర్యం, నిరుపయోగం అయిపోయినా వాటినే వాడి శిష్యులకు బోధించాలి. లేదా మౌనంగా ఉండాలి. మౌనసందేశాన్ని శిష్యులు అర్థం చేసుకోలేరు - వాళ్ళకు మాటలద్వారా చర్చించడం అవసరం. అలాంటి వాదాలద్వారా వాళ్ళ బుద్ధిలో ఆత్మను గురించి ఒక నిశ్చితమైన ఊహను ఏర్పరచుకొని శ్రద్ధను పెంచుకోవాలి.

భావగర్భితమైన పదాలను వాడుతూ వేదాంతగ్రంథాలు ఈ అద్భుతాన్ని సాధిస్తాయి. వాచ్యమైన అర్థాలకన్నా భిన్నమైన దివ్యార్థాలను సూచించే సాహిత్యాన్ని నిగూఢ సాహిత్యమంటారు. ఇట్టి నిగూఢత ద్వారా అన్ని మత గ్రంథాలు ఈ పరమసత్యాన్నే విజయవంతంగా చాటుతున్నాయి.

అందువల్ల లోతైన ఈ లక్ష్యార్థాలను తెలుసుకోడానికి గురుశిక్షణ పొందిన ఒక గురువు సాన్నిధ్యం కావాలి.

కేవలం బుద్ధిస్థాయిలో ఆ శాస్త్రాలలోని వాచ్యార్థాలను మాత్రం తెలుసుకుంటే అవి సూచితార్థాలను పూర్తిగా మూసివేస్తాయి. కేవలం బాహ్యార్థానికే పరిమితమైతే అంతరార్థం మరుగున పడిపోతుంది. "అక్షరాలు అర్థాలను చంపడం" అంటే ఇదే. అది వైరుద్ధ్యాలలోకి దించి సాధకులకు అర్థంకాక సిగ్గు పడవలసినంత గందరగోళాలను సృష్టిస్తుంది.

ఎంత విశారదుడైన పండితుడికైనా సద్గురువు సహాయంతోనే తెలియబడదగిన ఆత్మ ఏదో ఆ ఆత్మ శ్రీ శంకరుడే. ఆయన అందరికీ మంగళాన్ని ప్రసాదించును గాక! (ముండక 1.1.2)

Sloka - 6.02

శ్లో॥ జ్ఞాతే యస్మిన్ జగత్సర్వం జ్ఞాతం భవతి భావుకః।

సర్పరజ్జువదాధారః శం కరోతు స శంకరః॥6.2॥

ప్రతి॥ సర్పరజ్జువత్ = త్రాడును చూసి పాముగా భావించునట్లు, జ్ఞాతే+ యస్మిన్ = ఏ ఆత్మజ్ఞానమునందు, జగత్+సర్వం = విశ్వమంతయు, జ్ఞాతం = తెలియబడినదిగా, భవతి = అగుచున్నదో, భావుకః = మంగళస్వరూపుడు / శుభప్రదుడు, ఆధారః = జగదాధారుడును అయిన——

తాత్పర్యం

ఎలాగైతే త్రాడును తెలుసుకోగానే భ్రాంతిమూలకమైన పాము, దాని వలన కలిగే భయాలు సర్వమూ వెంటనే నశించిపోతాయో అలాగే ఏది తెలుసుకుంటే మారిపోయే నామరూప జగత్తు యావత్తు మిథ్య అని తెలుస్తుందో - ఆ అనుగ్రహమూర్తి ఆత్మ, సుఖాన్ని ప్రసాదించే మంగళస్వరూపుడు శంకర ప్రభువే! ఆయన అందరికీ సంతోషాన్ని కలిగించును గాక!

వ్యాఖ్య

అధ్యారోపమైన పాము, దానివల్ల ఉద్భవించే భ్రాంతిపూర్వక దుఃఖాలు, పాముయొక్క అధిష్ఠానమైన త్రాడు చూచినప్పుడు మనస్సు నుండి తొలగి పోతాయి. జాగృతస్థితిని అర్థం చేసుకోగానే యావత్స్వప్న ప్రపంచము దాని పీడలు, బాధలు సునాయాసంగా తొలగిపోతాయి. అలాగే ఆత్మను తెలుసుకోగానే మిథ్య అయిన జీవభావము, దాని దుఃఖాలు నశించిపోతాయి. ఆ ఆత్మే శంకరుడు (ముండక 1.1.3)

Sloka - 6.03

శ్లో॥ పరావిద్యైవ యత్ప్రాప్తౌ సాధనం కర్మకోటిషు।
కుంఠీభవంతి యస్యాగ్రే శం కరోతు స శంకరః॥6.3॥

ప్రతి॥ యత్+ప్రాప్తౌ = ఏ ఆత్మస్వరూపాన్ని పొందుటయందు, పరా+విద్యా+ఏవ = పరా విద్యయే, సాధనం = ఉపకరణమో, యస్య+అగ్రే = ఏ ఆత్మస్వరూపము ముందు, కర్మకోటిషు = కోట్లకొలది కర్మలలో, కుంఠీభవంతి = శక్తి కోల్పోవునో

తాత్పర్యం

ఈ ఆత్మ జ్ఞానాన్ని పొందడానికి పరావిద్య ఒక్కటే సాధనం, కోటి కర్మలైనా దేనిముందు కుంచించుకు పోతాయో ఆ ఆత్మ శంకరుడు అందరికి సుఖాన్ని కలిగించును గాక!

వ్యాఖ్య

వెనక శ్లోకంలో సాక్షాదనుభవం వల్లనే ఆత్మ పదాన్ని యావత్తు ప్రపంచ బాహుళ్య రహస్యాన్ని తెలుసుకోగలుగుతారని చెప్పబడింది. ఆత్మ సాక్షాత్కారాన్ని ఎలా పొందవచ్చునో ఈ శ్లోకం వివరిస్తుంది.

భగవత్పదంలోకి మేల్కొనడానికి ఆత్మధ్యానమే సరైన మార్గమని, ఎంత దీక్షతో విశ్వాసంతో ఆచరించినా కర్మ ఆత్మపదానికి తీసుకువెళ్ళదని ముండకం చెప్పినట్లే గురుదేవులు కూడా ఒత్తిచెబుతారు.

కర్మమార్గంలో దృష్టిని బాహుళ్యం వైపుకి త్రిప్పాలి. శరీరమనోబుద్ధుల పరికరాలద్వారా కర్మ చేయబడాలి. ప్రతికర్మ సుఖాన్నో దుఃఖాన్నో కలిగిస్తుంది, ఉదాత్త వాసనలను చేకూరుస్తుంది. అంతవరకే. పరిమితులతో కూడిన కర్మ అనంతఫలాన్ని ఇవ్వలేదు. ధ్యానం చేసినప్పుడు విషయ తలపుల బాహుళ్యం నుండి దృష్టి మళ్ళిపోయి పూర్తిగా ఆత్మవైపుకు తిరుగుతుంది.

ధ్యానం కూడా పరిమితులతో కూడినదే. ధ్యానంవల్లనే ఆత్మ లభ్యం కాని మాట నిజమే. కేవలం పరిమితమైన ధ్యానప్రక్రియవల్ల అనంతాత్మానుభవం లభించదు. ధ్యానం ద్వారా సాధకుడు ఎక్కువ స్థైర్యాన్ని, ప్రశాంతతను పొందుతాడు. అపుడతని

వ్యక్తిత్వం అర్థవంతమైన నిశ్శబ్దతరంగాల సాన్నిధ్యాన్ని అనుభవిస్తుంది. ఆ సమయంలో వాసనలు కాలి నశించిపోతాయి. అవి కోరికలు - తలపులు ఆందోళనలను సృజించలేవు. ఇలా ధ్యానాగ్నిలో వాసనలు కాలిపోయి శుద్ధమైన మనస్సు శాంతమై, జాగృతమై, ఆత్మకోసం ఎదురు చూస్తూ ఉంటుంది. ధ్యానస్థితమై లోతులలోకి సహజంగా దిగుతుంది.

ఈ ప్రకారంగా వాసనలు సమసిపోయాక ఆలోచనలు ఆగిపోయి మనోబుద్ధుల పరికరం నశించి, అంతవరకు తన ఆలోచనల వలలో ఊహాజాలంలో చిక్కుకు పోయి ఉన్న జీవుడు విడివడి తన శుద్ధచైతన్య స్వరూపాన్ని తెలుసుకుంటాడు. ఇదే “విద్య" అంటే, ఆత్మస్వభావాన్ని గురించి ధ్యానించే మార్గం. దివ్యాత్మలోకి ఎగిరి ప్రవేశించే చివరి విహారం.

ఆ ఆత్మే శ్రీ శంకరుడు. ఆయన సర్వులకు ఆనందాన్ని మంగళాన్ని కలిగించును గాక!

Sloka - 6.04

శ్లో॥ దృశ్యగ్రాహ్యేతరో గోత్రవర్ణహీనశ్చ యో విభుః।
చక్షుఃశ్రోత్రవినిర్ముక్తః శం కరోతు స శంకరః॥6.4॥

ప్రతి॥ చక్షుః+శ్రోత్ర = కన్నులు చెవులచే, వినిర్ముక్తః = (కన్నులు, చెవులు వంటి ఇంద్రియములతో) సంబంధము లేనివాడు/రహితుడు, దృశ్య = కంటిచూపుచే, గ్రాహ్య+ఇతరః = గ్రహింపబడనివాడో, గోత్రవర్ణహీనః+చ = కుల గోత్రవర్ణములు

లేనివాడో - అయిన, యః = ఏ, విభుః = ప్రభువయితే (ఉన్నాడో) సః = ఆ, శంకరః = శంకరుడు, శం = శుభమును, కరోతు = కలిగించుగాక.

తాత్పర్యం

ఎవరినైతే కన్నులు చూడలేవో చెవులు వినలేవో, ఎవరికి కులగోత్రములు లేవో, ఆయనే అన్నింటికీ ప్రభువైన శంకరుడు. అందరికీ శుభమును చేకూర్చుగాక!

వ్యాఖ్య

ఎవరి చైతన్యకాంతితో కన్నులు చూస్తాయో, చెవులు వింటాయో, ఎవరిని కన్నులు చూడలేవో, చెవులు వినలేవో, ఆయనే చిత్స్వరూపుడైన, ఆత్మ. జ్ఞానేంద్రియములద్వారా ఆత్మ తెలియబడదు. ఒకడు టెలిస్కోపు ద్వారా దూరంగా ఉన్న వస్తువులను చూడవచ్చు. కాని, ఆ పరికరము తన్ను చూపలేదు. ఏ ఆత్మకాంతితో, కన్నులు చూడగలవో, చెవులు వినగలవో, ఆ ఆత్మకు కులగోత్రములు లేవు. ఆ ఆత్మ స్వరూపమే శంకరప్రభువు. ఆయన సదా అందరికీ శుభమును కలిగించుగాక! (ముండకో 1.1.6)

Sloka - 6.05

శ్లో॥ ఊర్ణనాభిర్యథా తంతూన్ సృజతే సంహరత్యపి।
ఏవం యః సృజతే లోకాన్ శం కరోతు స శంకరః॥6.5॥

ప్రతి॥ యథా = ఎట్లు, ఊర్ణనాభిః = సాలీడు, తంతూన్ = దారాలను, సృజతే = సృష్టించుకొనునో, సంహరతి+అపి = కూల్చివేయునో, ఏవం = ఇట్లు, యః = ఏ

పరమాత్మ, లోకాన్ = లోకాలను, సృజతే = సృష్టించి, సంహరతి+అపి = నాశంచేయునో

తాత్పర్యం

ఎలాగైతే సాలీడు తనలో నుండే దారాన్ని వెలికితీసి మ్రింగివేస్తుందో అలాగే ఎవరినుండి అన్నిరంగాల అనుభవాలు వెలికి వస్తాయో ఆ ఆత్మ శ్రీ శంకరుడు అందరికీ మేలొనరించును గాక!

వ్యాఖ్య

సాలీడే తంతువులు. దాని నుండే తంతువులు బయటికి వచ్చి గూడుగా అయి మళ్ళీ దానిలోకి మింగబడుతాయి. చక్కగా పొందికగా అమరిన గూడుకు సాలీడే ఉపాదాన కారణం, నిమిత్తకారణం కూడా. చివరకు తంతువులు సాలీడులోకే చేరిపోతాయి. అలాగే ప్రపంచ నిర్మాణంలో పరమాత్మే ఉపాదాన నిమిత్త కారణాలు రెండూను. మేలుకున్నవాని మనస్సులోంచి కల వస్తుంది. తిరిగి అందులోనే కరిగిపోతుంది. (ముండక 1.1.7.)

Sloka - 6.06

శ్లో॥ తపసా చీయమానాద్వై యస్మాత్సూత్రాదికం జగత్।
ప్రాదుర్భవతి విశ్వేశః శం కరోతు స శంకరః॥6.6॥

ప్రతి॥ తపసా = తపస్సుచేత, చీయమానాత్ = తపస్సుచే విస్తరింపబడినది, యస్మాత్ = ఏ ఆత్మస్వరూపమునుండి, సూత్రాదికం+జగత్ = సూక్ష్మమైనజగత్తు

మొ॥ ప్రాదుర్భవతి = కలుగుచున్నదో, విశ్వేశః = సర్వేశ్వరుడైన, సః = ఆ, శంకరః = శంకరుడు, శం = సుఖమును, కరోతు = చేయుగాక!

తాత్పర్యం

తపస్సుద్వారా విస్తరించుకొన్నప్పుడు ఏ ఆత్మనుండి హిరణ్యగర్భుడు, జీవులు బయల్వెడలుతారో ఆయన శంకరప్రభువే. ఆయన అందరికీ ఆధ్యాత్మికానందాన్ని ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

ఏ చలనమూ లేకుండా శుద్ధమైన ఆత్మ అనేకంతో కూడిన ప్రపంచంగా మారదు - ఈ చలనం దివ్య సంకల్పము (ఈక్షణము) వలన కలిగింది. దానిని ఆత్మ యొక్క దివ్యసంకల్పమని ఋషులు వర్ణించారు. "ఏకమైన నేను అనేకంగా ఎందుకు కారాదు?" అన్న సృష్టి సంకల్పంతో ఆయన సమిష్టికారణమైన ఈశ్వరుడు, సమిష్టి సూక్ష్మం సృష్టికర్త అయినాడు. విషయ వస్తువుల్ని అనుభవించాలనే ఆతురతతో జీవుడైనాడు. పరిమితుడైన జీవుడుగా ఆత్మ తన్ను తాను మరచి ప్రపంచబాహుళ్య భ్రాంతులలో బాధపడుతున్నాననుకొంటుంది.[2]

ఈ ఆత్మ శంకరప్రభువే. ఆయన అందరికీ మంగళాన్ని చేకూర్చును గాక! (ముండక 1.1.8)

ఇంతవరకు మొదటి అధ్యాయంలోని మొదటి ఖండము భావాలను తెలుసుకున్నాము. ఇకముందు దాదాపు పన్నెండు శ్లోకాలలో శ్రీ తపోవనం

మహారాజు కర్మద్వారా మోక్షం సాధ్యపడదని వివరిస్తున్నారు. త్యాగంవల్లనే ఆత్మపదంలోకి మేల్కొనగలం.

Sloka - 6.07

శ్లో॥ కర్మణా బధ్యతే జంతుస్త్యాగేన తు విముచ్యతే।
విమోక్షరూపో యః సాక్షాచ్ఛం కరోతు స శంకరః॥6.7॥

ప్రతి॥ కర్మణా = కర్మచే, జంతుః = జంతువు, బధ్యతే = బంధింపబడు చున్నాడో, త్యాగేన+తు = త్యాగం చేతనైతే, విముచ్యతే = విముక్తుడగు చున్నాడో, యః = ఏ, సాక్షాత్ = ప్రత్యక్షముగా, విమోక్షరూపః = మోక్షరూపుడో

తాత్పర్యం

కర్మవలన అంతర్వ్యక్తిత్వం కప్పబడి జీవుడు బంధనంలో పడతాడు. త్యాగంవల్ల అతడు విముక్తుడౌతాడు. సాక్షాత్తు విమోక్షస్వరూపమైన ఆ శంకరుడు అందరికీ సుఖాన్ని ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

అహంకారంతో స్వార్థకామనలతో కూడుకొని కర్మలను చేసినప్పుడు వాసనలు మరింత పెరుగుతాయి. అవి తిరిగి తిరిగి అవే కర్మలను చేయడానికి ప్రేరేపిస్తాయి. ఇదే అలవాటు అంటే, మనలో వెనుకటి వాసనలు ఎంతగా గూడుకట్టుకుపోయి ఉన్నాయంటే, మన మంచితనం, నేర్పు, కర్మను ఏరుకునే స్వాతంత్ర్యం అన్నీ

వాటివల్ల కోల్పోతున్నాము. పూర్వకర్మలు పెట్టిన ఒరవడిలో జీవించే యంత్రాలమైపోయాము.

అందుచేత స్వార్ధకర్మలు మన యోచనా విధానాన్ని బాహ్యానుభవాలకు, స్పందించే విధానాన్ని కూడా కట్టుదిట్టం చేసి బంధిస్తాయి.

త్యాగం వ్యక్తిత్వాన్ని విడుదలచేస్తుంది. త్యాగమంటే మనం నివసించే సమాజంపట్ల కర్తవ్యాన్ని, బాధ్యతను మర్చిపోవడం, విసర్జించడం కాదు. మనదైన దానిని మనం త్యాగం చేయవచ్చును. సమాజం మనది కాదు. అహంకారం, స్వార్ధం పూర్తిగా మనవి. ఆ రెంటినీ త్యాగంచేసి మనం వివేకంతో వ్యవహరించాలి. స్వార్ధం అహంకారం లేకపోతే మనిషికి సమర్ధత పోతుందని కొందరిలో ఒకభావం ఉన్నది. అది నిజం కాదు. శాశ్వతమైన, ఉత్తమమైన లక్ష్యాలు ఉన్న అన్ని కార్యాలూ ప్రేమతో ఉత్తేజనం పొందిన హృదయాల నుండి జనించిన కర్మలవల్లనే సాధింపబడ్డాయి.

త్యాగంవల్ల ప్రస్తుతం ఉన్న వాసనలు కరిగిపోతాయి. శాంతించిన మనస్సు ధ్యానసమయంలో ఎంతో స్థిరత్వాన్ని నిలకడను పొందుతుంది. సాధకుడు ఆత్మకైవల్యపదంలోకి విహరించి నివసించసాగుతాడు. పరిపూర్ణ ముక్తిని పొందుతాడు.

ఈ ఆత్మపరమైన శంకరుడు అందరికీ సుఖాన్ని ప్రసాదించును గాక! (ముండక 1.2.1.)

Sloka - 6.08

శ్లో॥ ధర్మాధర్మౌ సముత్సృజ్య యత్కృపానౌకయా బుధః। ఉత్తితీర్షేద్భవాంభోధిం శం కరోతు స శంకరః॥6.8॥

ప్రతి॥ బుధః = జ్ఞాని, ధర్మ+అధర్మౌ = ధర్మాధర్మాలను, సమ్+ ఉత్సృజ్య = బాగుగావదలి, యత్+కృపా = ఎవనికృప అనే, నౌకయా = నౌకచేత, భవ+అంభోధిం = సంసార సాగరమును, ఉత్+తితీర్షేత్ = దాటునో

తాత్పర్యం

మంచి చెడూ కర్మలనుండి ఉద్భవించే పాపపుణ్యాలకు అతీతులై ఎవరి కృప అనే నావ సహాయంతో సంసారసముద్రాన్ని వివేకులు తరించగోరుతారో ఆ శంకరుడు సర్వులకూ సుఖాన్ని కలిగించును గాక!

వ్యాఖ్య

మంచి చెడూ కర్మలు సృజనాత్మక వినాశాత్మక వాసనలను సృష్టిస్తాయి. పూర్వకర్మ ఫలితాలైన వాసనలు “నేను కర్తను” అని భావించే వానినే తాకగలవు. ఈ అహంభావాన్ని త్యజించినప్పుడు వాసనలు అతనిని ఏమీ చేయలేవు. ఇలా శుద్ధమైన మనస్సుతో బుద్ధిమంతులైన సాధకులు ఆత్మానుగ్రహంవల్ల మోక్షాన్ని పొందగోరుతారు. ఆ ఆత్మ స్వరూపం శంకరుడే. (ముండక 1.2.7)

Sloka - 6.09

శ్లో॥ అవిద్యాతమసి భ్రాంతా మూఢాః పండితమానినః।
పీడ్యంతే యత్పదభ్రష్టాః శం కరోతు స శంకరః॥6.9॥

ప్రతి॥ అవిద్యా = అవిద్య అనెడి, తమసి = చీకటియందు, భ్రాంతాః = కొట్టుమిట్టాడుచున్న, పండితమానినః = ఆభాసపండితులు, మూఢాః = మూర్ఖులు యత్+పద = ఏ శివాత్మ పదమునుండి, భ్రష్టా: = భ్రష్టులై, పీడ్యన్తే = బాధింపబడుచున్నారో

తాత్పర్యం

తమ అజ్ఞానం వల్ల పీడింపబడుతూ భ్రాంతులైన మూర్ఖులు తమ్మ తాము పండితులమని అనుకుంటూ ఏ ఆత్మపదం నుండి పతనమై ప్రాపంచిక దుఃఖాలను అనుభవిస్తారో ఆ ఆత్మయైన శంకరప్రభువు అందరికీ ఆనందాన్ని ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

శుద్ధాత్మను ఎరగనందున భ్రాంతిపూర్వకమైన మిథ్యాబాహుళ్యంలో సంచరిస్తూ పరిమిత జీవులుగా ఉంటూ వారి దర్పాభిమానాలవల్ల ఊహించుకున్న దుఃఖాలతో బాధపడతారు. గుడ్డిగా చెవులు బద్దలుకొట్టే పాండిత్య ఘోషతో, చకచకలాడే పదాల సమూహంతో పెద్ద పండితులమని భావిస్తారు. శుద్ధచైతన్యపదాన్ని సాక్షాత్కారం

చేసుకొనే సులువును పోగొట్టుకుంటారు. ఆ ఆత్మ శంకరప్రభువే. ఆయన అందరికీ దివ్యానంద ప్రసాదాన్ని అనుగ్రహించును గాక! (ముండక 1.2.8)

Sloka - 6.10

శ్లో॥ ఇష్టాపూర్తం శ్రేష్ఠమాహుర్యే జనాః కామకామినః।
భ్రమంతి తే పదభ్రష్టాః శం కరోతు స శంకరః॥6.10॥

ప్రతి॥ కామకామినః = కోరికలు కోరే, యే జనాః = ఏ జనులయితే, ఇష్టాపూర్తం = ఇష్టాపూర్తములైన కర్మలను, శ్రేష్ఠం = గొప్పదానినిగా, ఆహుః = చెప్పు చున్నారో, తే = అట్టి, పదభ్రష్టాః = ఈశ్వరస్థానమునుండి తొలగినవారై భ్రమంతి = తిరుగుచున్నారో

తాత్పర్యం

ఇష్టకర్మలు, పూర్తకర్మలు శ్రేష్ఠమైనవని కోరికలతో సతమతమయ్యే వాళ్లు భావిస్తారు. అత్యుత్తమపదాన్ని అందుకోలేక భ్రష్టులై సంసారంలో భ్రమించుతారు. ఆ అత్యుత్తమ ఆత్మపదం శ్రీ శంకరప్రభువు అందరికీ మంగళాన్ని కలిగించును గాక!

వ్యాఖ్య

వైదికవాఙ్మయంలో 'ఇష్టా పూర్తాలు' అనే పదాలు ప్రత్యేకమైన కర్మలను సూచిస్తాయి యజ్ఞయాగాదులను చేయడంవల్ల పుణ్యం లభిస్తుంది. ఈ కర్మలను 'ఇష్టము' అంటారు. పాఠశాలలు, కళాశాలలు నడిపించడం, నూతులు చెరువులు

త్రవ్వించడం, విశ్రాంతి ప్రదేశాలు ఏర్పాటుచేయడం, అన్నదానం, సమాజసేవ ఇతర ఉదార సేవాకర్మలు 'పూర్తం' అనబడతాయి. ఇలాంటి కర్మలుచేయడంవల్ల ఎంతో పుణ్యప్రదాలైన వాసనలు ఏర్పడుతాయి. ఈ రెండు రకాల కర్మలద్వారా ఈ లోకంలోనో, స్వర్గంలోనో సుఖసంపన్నమైన జీవితాన్ని ఫలంగా పొందుతారు, అయితే ఆత్మను తెలుసుకోనిదే ముక్తిమాత్రం దొరకదు. శుద్ధచైతన్యపదంలో మేలుకొనే అనుభవాన్ని పొందకుండా ఆ వ్యక్తి ఇంకా భ్రాంతిపూర్వక ప్రాపంచిక సుఖాలలోనే మునిగిఉంటాడు. ఆ ఆత్మపదమైన శంకరప్రభువు అందరికి సుఖాలను ప్రసాదించును గాక (ముండక 1.2.10)

Sloka - 6.11

శ్లో॥ తపస్యంతో వనాంతేషు భిక్షవశ్చాదిజాంతికమ్।
వ్రజంతి యత్పదభ్రష్టాః శం కరోతు స శంకరః॥6.11॥

ప్రతి॥ వనాంతేషు = అరణ్యాల్లో, తపస్యంతః = తపస్సుచేసుకుంటూ, భిక్షవః+చ = భిక్షాజీవులై, యత్ = ఏ పరమేశ్వరుని, పద = స్థానమునుండి, భ్రష్టాః = తొలగినవారై, ఆదిజ+అంతికం = ఆదిజుడైన హిరణ్యగర్భుని సమీపానికి, వ్రజంతి = వెళ్తున్నారో

తాత్పర్యం

వానప్రస్థులు లేదా సన్యాసాశ్రమ జిజ్ఞాసువులు సంసారం వదలి అరణ్యాలలోకి ప్రవేశించి తపస్సు చేస్తూ భిక్షాజీవనం గడుపుతూ ఉండిపోతారు కాని వారు

పరమాత్మను సూటిగా అందుకోలేక సంచరిస్తారు. ఆ పదమైన శంకరప్రభువు అందరికీ సుఖశాంతుల్ని ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

సంసారాన్ని త్యజించినవారు, వానప్రస్థులు అరణ్యాలకు వెళ్లి తపస్సు చేసుకుంటారు. ఆ కారణంగా వారికి పుణ్యం వస్తుంది. ఆ పుణ్యం వారిని సృష్టికర్త హిరణ్యగర్భుని లోకానికి మాత్రమే తీసుకువెళుతుంది. అక్కడ సూక్ష్మ సుఖాలను అనుభవిస్తూ వేదాలను గురించి ఉత్తమోత్తమాధికారియైన బ్రహ్మదేవుని వద్ద వేదాంతోపన్యాసాలు వింటూ ప్రళయకాలంలో బ్రహ్మలోకం లయమైనప్పుడు బ్రహ్మదేవునితో సహా పరమాత్మలో కలిసిపోతారు.[3]

వాళ్లుచేసే తపస్సు ఉత్తమమైన కర్మ అయినప్పటికీ, దానికి ఫలం ఉన్నందున వాళ్లు ఆత్మను సూటిగా చేరుకోలేకపోతారు. బ్రహ్మలోకాన్ని మాత్రమే అందుకోగలరు. క్రమముక్తిలో కూడా సాధకులు సూటిగా ఆత్మను అందుకోలేక ఇలా వంచితులవుతారు. ఆ చిట్టచివరి పరమపదం ఏది ఉన్నదో అది శంకర ప్రభువే. (ముండక 1.2.11)

కర్మ ఉపాసనల చివరిగమ్యం బ్రహ్మలోకమే కాని పరమాత్మ కాదు. ఈ సంగతి అర్థంచేసుకొన్న జిజ్ఞాసువులు బాహ్యవిషయస్పర్శల వలన జనించే అన్ని సుఖాలపట్ల పరమ వైరాగ్యాన్ని పొందుతారు. అంటే ఇహ లోకంలో లభ్యమయ్యే సుఖాలే కాక, అనుభవ యోగ్యాలైన ఇతర ఉత్తమ లోకాలపట్ల కూడా వైరాగ్యం

ఏర్పరచుకుంటారు. విషయ స్పర్శల వలన లభించే సుఖం ఆద్యంతాలతో కూడింది. అందుచేత ఆ సుఖంతో బాటు దుఃఖం కూడా ఉంటుంది. ఆత్మ మన నిజస్వభావమే. అది అద్వితీయం, జిజ్ఞాసువుకన్న భిన్నమైనది కాదు. పూర్ణ వైరాగ్యం పొందినాకనే దానిని గురించి జిజ్ఞాస ఏర్పడుతుంది. దాని విషయం తెలుసుకోడానికి గురువును అన్వేషించాలి.

Sloka - 6.12

శ్లో॥ కర్మనిష్పాదితే లోకే నిర్విణ్ణో యద్వివిత్సయా।
ఉపేయాద్ గురుపాదాబ్జం శం కరోతు స శంకరః॥6.12॥

ప్రతి॥ కర్మ = కర్మచే, నిష్పాదితే = పుట్టిన, లోకే = లోకమునందు, యత్ = ఏ ఆత్మను, వివిత్సయా = తెలుసుకోవాలనే కోరికతో, నిర్విణ్ణః = ఏమీచేయుటకు విరక్తుడై, గురుపాద+ఆబ్జం = గురువు పాదపద్మాలను ఉపేయాత్ = చేరునో, సః = అట్టి, శంకరః = శివుడు, శం = శుభమును, కరోతు = కలిగించుగాక.

తాత్పర్యం

కర్మద్వారా పొందబడే లోకాలన్నీ అంతంతో కూడుకొన్నవే అని అర్థం చేసుకొన్నవారు వాటినన్నింటినీ తిరస్కరించి గురు పాదపద్మాలవద్ద ఆత్మార్పణం చేసుకుంటారు. ఆ పరమాత్మ శంకరప్రభువు. ఆయన అనుగ్రహించి అందరికి శుభం కలుగచేయును గాక!

వ్యాఖ్య

కర్మలు ఎంత ఉత్తమమైనవి, ఉదారవంతమైనవి అయినా అవి పుణ్య వాసనలనే ఇవ్వగలవు. వాటిని క్షయం చేసుకోడానికి అనేకంతో కూడిన లోకాలలో జీవించవలసి వస్తుంది. ఆ లోకాలు మానవలోకంకన్న ఉత్తమ చైతన్యంతో నిండిన లోకాలు కావచ్చును. అయినా అవీ అనుభవానికి వచ్చే లోకాలే. అందుచేత వాటిని పొంది, అనుభవించి సుఖించాక మనస్వస్వరూపాన్ని తెలుసుకోడానికి గాను ఈలోకంలోకి ప్రవేశించవలసిందే. యావత్కర్మలోను ఉన్న ఈ పరిమితుల్ని అర్థం చేసుకున్నప్పుడు సూటిగా మనలో ఉన్న ఆత్మను అందుకోడం కోసం గురువును సమీపించి ఆత్మార్పణం చేసుకోవాలి. ఆయన ఆదేశాలను పూర్తిగా పాటిస్తూ నిష్కామకర్మ చేస్తూ జీవించాలి. ఉపనిషత్తులలోని సూక్ష్మ సందేశాలను శ్రవణం చేసి, మననం చేస్తూ, ధ్యానిస్తూ ఉండడం వల్ల మనస్సు శుద్ధమై అహంకారానికి ఆధారమైన పరమాత్మను, ఆలోచనలకు మూలమైన అనంతశాశ్వత దివ్యపరమపదాన్ని సూటిగా తెలుసుకుంటాడు. ఆ పరమపదమే శంకరప్రభువు. ఆయన మనలను అనుగ్రహించును గాక! (ముండక 1.2.12)

Sloka - 6.13

శ్లో॥ ఉపసన్నాయ యత్తత్త్వం శమాదిగుణశాలినే।
బ్రూయతే దేశికేంద్రేణ శం కరోతు స శంకరః॥6.13॥

ప్రతి॥ యత్+తత్త్వం = ఏ ఆత్మస్వరూపం, శమ+ఆది = శమము మొదలైన, గుణ = గుణములతో, శాలినే = సంపన్నుడైన, ఉపసన్నాయ = సమీపించిన శిష్యునికి, దేశికేంద్రేణ = గురుశ్రేష్ఠునిచే, బ్రూయతే = బోధింపబడుచున్నదో.

తాత్పర్యం

నిజమైన జిజ్ఞాసువులు ఒక గురువును సమీపించినప్పుడు వారికి హృదయశుద్ధి, విజ్ఞానార్థతలు ఉంటే, ఆ గురువు వారికి సూటిగా ఆత్మబోధను చేస్తాడు. ఆ ఆత్మయైన శంకరప్రభువు అనుగ్రహం మన అందరిమీద ప్రసరించును గాక!

వ్యాఖ్య

ఉపనిషత్తుల జ్ఞానం సమగ్రంగా ఉన్న "శ్రోత్రియుడు", సాక్షాత్తు ఆత్మానుభవం ఉన్న "బ్రహ్మనిష్ఠుడూ" అయిన గురువును విరాగి అయిన శిష్యుడు ఆధ్యాత్మికజ్ఞానం కోసం సమీపించినప్పుడు అతడిలో అంతశ్శిక్షణ సరిపడినంత ఉంటే గురువు మార్గనిర్దేశం చేస్తాడు.

మనస్సును చెదరగొట్టే విషయాలను అందాక చేర్చకుండా ఇంద్రియాలను అరికట్టడం దమము అనబడుతుంది. విషయ సుఖాలకోసం ఉవ్వెత్తుగా కామనలు లేచి మనస్సును బాహ్యప్రపంచంలోకి నెట్టకుండా ఉండడం శమం. ఈ రెంటినీ సాధించినప్పుడు మనస్సు స్థిరము, శాంతము, జాగరూకము అవుతుంది. అలాంటి మనస్సును తేలికగా శుద్ధచైతన్య స్థితిలోనికి నడిపించవచ్చును. ఆ స్థితి జిజ్ఞాసువు నిజస్వరూపమే. ఆ ఆత్మే శంకరప్రభువు శ్రీ కాశీవిశ్వనాథుడు. (ముండక 1.2.13)

ఇకనుండి ముండక రెండో అధ్యాయంలోని భావాలను శ్రీ గురుదేవులు మనకు ప్రసాదిస్తారు. ముందు ప్రపంచసృష్టిని గురించి సహజంగా అందరికీ ఉండే అనుమానాన్ని నివృత్తి చేస్తారు.

అహంకారంతో మనం ప్రపంచబాహుళ్యాన్ని చూచి అనుభవిస్తాము. ముందు జిజ్ఞాసువుకు ప్రపంచసృష్టిని గురించిన అనుమానమే కలుగుతుంది. ప్రపంచం ఎలా సృష్టింపబడింది? సృష్టికర్తకు సృష్టికి మధ్య సంబంధం ఏమిటి? శిష్యుని హృదయంలో ఉండే ఈ సందేహాలను పూర్తిగా తొలగించడానికి గాను రెండో అధ్యాయం ప్రసిద్ధమైన ఉపమానాలతో మొదలవుతుంది.

Sloka - 6.14

శ్లో॥ అగ్నిస్ఫులింగవద్భావా నిస్సరంతి యతోఽక్షరాత్।

సర్వేఽపి యత్ర లీయంతే శం కరోతు స శంకరః॥6.14॥

ప్రతి॥ యతః = ఏ, అక్షరాత్ = నాశంలేని అక్షరాత్మనుండి, భావాః = భావాలు, అగ్నిస్ఫులింగవత్ = అగ్ని నిప్పురవ్వలవలె, నిస్సరంతి = వెలువడునో, సర్వే+అపి = సమస్తభావాలును, యత్ర = ఏ శివునిలో, లీయంతే = లీనమగుచున్నవో

తాత్పర్యం

ప్రజ్వలిస్తున్న అగ్నినుండి ఎలాగైతే నిప్పురవ్వలు ఆడుకుంటూ బయటికి వచ్చి చివరికి మళ్లా అగ్నిలోనే మాయమవుతాయో, అలాగే అక్షరపదంనుండి క్షరవస్తువులు లేచి కొంతకాలం ఆడి, తిరిగి అక్షరంలో ప్రవేశించి మాయమవుతాయి. ఆ అక్షరపరమాత్మ శంకరప్రభువు ప్రపంచాన్ని అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

ఇది ప్రసిద్ధమైన ఉపమానం. మండుతున్న పెద్ద అగ్నిస్థానంనుండి వేలాది నిప్పురవ్వలు లేస్తాయి. ప్రతినిప్పురవ్వ ఇంకా కాలవలసిన ఒకచిన్న కర్రముక్కను కాల్చుతూండే ఒకచిన్న అగ్నికణం. అలాగే సమష్టివాసనలను మండించే ఈశ్వరుడినుండి ఒక వ్యష్టి వాసనను కాల్చుకుంటూ వచ్చే ఈశ్వర తత్త్వమే జీవుడు. తన జీవితాన్ని తన వాసనలకు అనుగుణంగా ఒక పద్ధతిలో నడుపుకుంటాడు. ఒకరవ్వ త్వరగా మాయమవుతుంది. మరొకటి ఇంకా కొంచెం ఎక్కువకాలం ఉంటుంది. ఎందుకంటే రెండోదానిలో ఖర్చు కావలసిన వాసనలు ఎక్కువ ఉన్నాయి. చివరికి కర్ర అంతా కాలిపోయినప్పుడు అన్ని రవ్వలూ మాయమవుతాయి. బంగారు రంగులో మెరిసే నిప్పురవ్వ అవ్యక్తమైన అగ్ని తత్త్వంగా మారిపోతుంది.

ఎవరినుండి అన్నిప్రాణులు ఉద్భవిస్తాయో, తిరిగి ఎవరిలోపల లీనమవుతాయో ఆ ముఖ్యమైన సారం శంకరప్రభువు. ఆయన మన అందరిమీద అనుగ్రహాన్ని వర్షించునుగాక! (ముండక 2.1.1)

Sloka - 6.15

శ్లో॥ అంతర్బహిశ్చ సంపూర్ణో మనఃప్రాణాదివర్జితః।

అమూర్తో దివ్యమూర్తిర్యః శం కరోతు స శంకరః॥6.15॥

ప్రతి॥ యః = ఏ ఆత్మస్వరూపుడు, అంతః+బహిః+చ = లోపల వెలుపల కూడా, సంపూర్ణః = పరిపూర్ణుడై, మనః = మనస్సు, ప్రాణ+ఆది = ప్రాణము మొ॥,

వర్జితః = రహితుడై, అమూర్తః = నిరాకారుడును దివ్యమూర్తిః+చ = దేవతామూర్తియునైనవాడో

తాత్పర్యం

ఈ అక్షర పురుషుడు లోపల బయట అంతటా, నిండి, మనఃప్రాణాలు లేనివాడై, నిరాకారియై, దివ్యస్వరూపుడై వెలుగొందే శంకరప్రభువే. ఆయన మనకందరికీ సుఖాన్ని ప్రసాదించునుగాక!

వ్యాఖ్య

అక్షర పరమాత్మ లోన, బయట సర్వత్ర వ్యాపించి పూర్ణంగా ఉంటుంది. అది మనస్సుకూ ఇంద్రియాలకు అతీతమైనది. అది స్థూల సూక్ష్మ శరీరాలు రెంటినీ చేతన పరుస్తుంది. దానికి ఆకారం లేదు. కాని తనచైతన్య కాంతివల్ల ప్రకాశవంతమై ఉంటుంది. ఆ ఆత్మ శంకరప్రభువే. ఆయన అనుగ్రహం అందరికీ సుఖప్రదమైంది. (ముండక 2.1.2)[4]

జడపదార్థంవల్ల పరిమితం కాని ఆత్మను ఇలా వర్ణించి, ఇకముందు శ్రీ గురుదేవులు దృశ్యప్రపంచంవల్ల పరిమితమయ్యే పరమాత్మ ప్రపంచ రూపంలో ఎలా గోచరిస్తాడో చెబుతారు. అన్ని కెరటాలు కలియగా కనబడేది సముద్రరూపం. అలాగే సమష్టి మనస్సువలన పరిమితుడైన అక్షరపరమాత్మ సమష్టి స్థూలాకారాలు అవుతాడు - విరాట్పురుషుడు. విరాడ్రూపం అవుతాడు.

Sloka - 6.16

శ్లో॥ ద్యులోకో మస్తకం యస్య చక్షుషీందు దివాకరౌ।

దిశః శ్రోత్రే పదం పృథ్వీ శం కరోతు స శంకరః॥6.16॥

ప్రతి॥ యస్య = ఏ పరమాత్మ యొక్క, మస్తకం = తల, ద్యులోకః = దేవ లోకమో, చక్షుషీ = నేత్రములు, ఇందు+దివాకరౌ = చంద్రసూర్యులో, శ్రోత్రే = చెవులు, దిశః = దిక్కులు, పదం = పాదము, పృథ్వీ = భూమియో.

తాత్పర్యం

ద్యులోకం ఆయన శిరస్సు సూర్యచంద్రులు ఆయన నేత్రాలు. దిక్కులాయన చెవులు. ఆయన పాదాలు భూమి. ఆయనే శంకరప్రభువు. ఆయన మనందరికీ మంగళం చేకూర్చును గాక!

వ్యాఖ్య

ఆత్మయొక్క సమష్టి వ్యక్తరూపం అయిన బ్రహ్మాండం యొక్క చిత్రణం ఇది. ఆయన శిరస్సు బహిరాకాశాన్ని స్పృశిస్తుంది. ఆయనకళ్ళు అన్నిప్రాణుల కళ్ళు ఏ కన్నూ కాంతి లేనిదే చూడలేదు కాబట్టి సహజ కాంతులైన సూర్యచంద్రులు విరాడ్రూపంయొక్క కళ్ళు.

ఆకాశం లేకుండా ధ్వని పుట్టదు. మనచెవికి వచ్చే ధ్వని ఏదో ఒక దిక్కుగా రావాలి. అందుచేత దిక్కులే సమష్టి కర్ణం. ప్రతిప్రాణి భూమిపైన తన కాళ్ళతో

నిలబడుతాడు. అందువల్ల భూమి యావత్తు తన పాదాలుగా విరాడ్రూపియై ఉంటాడు.

పురుషసూక్తంలో విరాట్పురుషుని గురించి ఇంకా చాలా విస్తృతంగా కవితావర్ణనలతో నిండిన చిత్రణ ఉన్నది. దానిలో అద్భుతమైన బలం అద్వితీయమైన అందం ఉన్న అనుగ్రహమూర్తిగా ఆయన దర్శనమిస్తాడు. (ముండక 2.1.4)

Sloka - 6.17

శ్లో॥ యస్మాద్భవంతి భూతాని వనపర్వతసాగరాః।

యస్మాత్ స్రవంతి గంగాద్యాః శం కరోతు స శంకరః॥6.17॥

ప్రతి॥ యస్మాత్ = ఏ పరమాత్మనుండి, భూతాని = పంచభూతాలు,

వనపర్వతసాగరాః = వనాలు, పర్వతాలు సముద్రాలు, భవంతి = పుట్టు చున్నవో.

యస్మాత్ = ఏ పరమాత్మనుండి, గంగా+ఆద్యాః = గంగ మొదలైన నదులు,

స్రవంతి = ప్రవహించునో

తాత్పర్యం

ఎవరినుండి పంచమహాభూతాలు, అరణ్యాలు, పర్వతాలు, సప్తసముద్రాలు ఉద్భవిస్తాయో, ఎవరినుండి, గంగ మొదలైన నదులు ప్రవహిస్తాయో ఆ పరమాత్మ - శంకరప్రభువు యొక్క అనుగ్రహం మనకు బ్రహ్మవిద్యాసుఖాన్ని ప్రసాదించునుగాక!

వ్యాఖ్య

కలలోని యావత్ప్రపంచమూ ఎలాగైతే మెలకువ-మనస్సునుండి ఉదయిస్తుందో అలాగే పరమాత్మనుండి పంచమహాభూతాలు, వాటి పరస్పర కలయికతో ఏర్పడిన నామరూపాలు ఉద్భవిస్తాయి. సూక్ష్మభూతాలు మనో-బుద్ధులకు, ఆలోచనలకు ఉపాదానకారణమౌతాయి.

ఆయన నుండే సముద్రాలు, అడవులు, కొండలు, నదులు జనిస్తాయి. అవన్నీ స్థాణువులో కనిపించే దయ్యములవలె ఆయనలో కనిపిస్తాయి. ఈ దృశ్యప్రపంచ బాహుళ్యానికి మహాఅధిష్ఠానం శంకరప్రభువు. (ముండక 2.1.5—10)

ఇప్పటివరకు శ్రీ స్వామీజీ ముండకలోని రెండవ అధ్యాయంలోని మొదటి ఖండాన్ని వివరించారు. ఇప్పుడు రెండో ఖండంలోని భావాలలో, వారు శ్రీ శంకరుని తాండవకేళిని దర్శిస్తారు. జిజ్ఞాసువునకు శంకరుని అద్భుతనాట్యం కనబడడానికి ముందు ఆ సాధకుని మనస్సు శుద్ధం కావాలి. అందుచేత ఉపనిషత్తులో ఓంకారోపాసన ఉపదేశింపబడింది.

Sloka - 6.18

శ్లో॥ వర్ణో ధనుః శరో హ్యాత్మా శరవ్యం బ్రహ్మ యత్పరమ్।

ద్వైతాద్వైతవినిర్ముక్తః శం కరోతు స శంకరః॥6.18॥

ప్రతి॥ వర్ణః = ఓంకారాక్షరం, ధనుః = ధనుస్సు, ఆత్మ = ఆత్మ, శరః = బాణము, యత్+శరవ్యం = గమ్యం ఏదో, బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మము, ద్వైతాద్వైతవినిర్ముక్తః = ద్వైతం, అద్వైతం అనే భావాలకు అతీతుడో, సః = అట్టివాడు, సః శంకరః = ఆ శంకరుడు, శం = శ్రేయస్సును, కరోతు = ఇచ్చుగాక!

తాత్పర్యం

ఓంకారం ధనుస్సు. శుద్ధీకృతమైన జీవాత్మ బాణం. లక్ష్యం నామరూప జగత్తు యావత్తుకు ఏకాధిష్ఠానమైన పరబ్రహ్మము. ద్వైతము-అద్వైతము రెండూ కాని ఈ పరమాత్మ శంకరప్రభువే. ఆయన అనుగ్రహం మనకు మంగళం చేకూర్చుగాక!

వ్యాఖ్య

ముండకోపనిషత్తులోని ఈ ఉపమానం చాలా ప్రసిద్ధమైనది. ఓంకారం యొక్క ప్రాముఖ్యతను గురించి ధ్యానం చేయడం ద్వారా పరిమితమైన జీవ అహంకారం ఉద్ధరింపబడి ఏకమైన పరమశుద్ధ దివ్యచైతన్యంలో ఐక్యమయ్యే స్థితిని అందుకోవాలి. ధ్యానంలో స్థిరంగా నిమగ్నం కావడమే మన విజయంలోని రహస్యం.

అందువల్ల అన్ని మాటలను కట్టిపెట్టి మీ పూర్తి దృష్టిని శుద్ధచైతన్యపదం వైపుకు మరల్చుమని ఆదేశిస్తుంది ముండకోపనిషత్తు.

Sloka - 6.19

శ్లో॥ శబ్దజాలం సముత్సృజ్య రమంతే యత్పరాత్మని।

నిస్పృహా నిఖిలాధారే శం కరోతు స శంకరః॥6.19॥

ప్రతి॥ శబ్దజాలం = శబ్దప్రపంచమైన వాదాలు, సిద్ధాంతాలు, సం+ఉత్సృజ్య = వదలి పెట్టి (విడిచిపెట్టి), నిఖిల+ఆధారే = సమస్తమునకూ ఆధారమైన,

యత్+పరాత్మని = ఏ పరమాత్మయందు, నిస్పృహాః = కోరికలు లేని వారై,

రమంతే = ఆనందింతురో

తాత్పర్యం

అన్ని వాదాలను ఆలోచనలను, చెరిపివేసి, వివేకియైన సాధకుడు, మమకారాలను వదిలి, జీవపదార్థాలతో కూడిన అన్ని నామరూపాలకు ఆధారమైన పరమాత్మను చేరుకొని ఆనందిస్తాడు. ఆ పరమాత్మే శంకరప్రభువు; ఆయన అందరిపై అనుగ్రహజల్లులు కురియించునుగాక!

వ్యాఖ్య

బుద్ధియొక్క వాదాలు, తర్కాలు —— బుద్ధి ఎన్నటికీ పరమాత్మను అర్థం చేసుకోలేదు. ఎందుకంటే చైతన్యం వల్లనే బుద్ధి చేతనత్వాన్ని పొందుతుంది. దాని వాదాలను, నిర్ణయాలను చైతన్యం వెలిగిస్తుంది. కానీ దానికి తన మూలాన్ని తెలుసుకునే శక్తి లేదు. అందువల్ల దీక్షతో నిండిన జిజ్ఞాసువు, ఆత్మధ్యానంలో మనస్సును నిశ్శబ్దం చేసుకోవాలి. హృదయంలో వెలిగే నిరంతర సాక్షి చైతన్యమే ఆత్మ.

ఇలాంటి జిజ్ఞాసువులు, అపరోక్షమైన ఆత్మసాక్షాత్కారాన్ని పొంది రమిస్తారు. అదే అన్నింటికీ ఆధారం. ప్రపంచ బాహుళ్యంలో ఉన్న అన్ని మమకారాలను వదిలేసి, తమ దృష్టిని విడిపించుకున్నప్పుడే అపరోక్ష అనుభూతి కలుగుతుంది. ఇలా అందుకోబడే ఆత్మపదాన్ని శంకరప్రభువు అంటారు.

Sloka - 6.20

శ్లో॥ పిండికాయామరా యద్వద్ధమన్యో యత్ర సంహతాః।
తత్రాస్తే బహుధా నృత్యన్ శం కరోతు స శంకరః॥6.20॥

ప్రతి॥ పిండికాయాం = (చక్రపు) నాభియందు, అరాః = ఆకులు (spokes) వలె, యత్ = ఏ పరమాత్మయందు, ధమన్యః = నాడులు, సంహతాః = చుట్టి యున్నవో, తత్ర = అచ్చట (ఆ పరమాత్మ) బహుధా = అనేకవిధాలుగా, నృత్యన్ = నర్తించుచూ, ఆస్తే = ఉండునో

తాత్పర్యం

చక్రంయొక్క నాభికి ఆకులు అమర్చబడినట్లుగా శరీరంలో ముఖ్య ధమనులు (నాడులు) హృదయంలో అమర్చబడి ఉన్నాయి. ఆ హృదయాకాశంలో విలాసంగా ఆత్మ నర్తిస్తుంది. ఈ ఆత్మే శంకరప్రభువు. ఆయన అందరినీ ఆనందవర్షంతో అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

బండిచక్రం యొక్క నాభిలో అమర్చబడిన ఆరల ఆధారంతో చక్రం యొక్క పరిధి (పట్టా) బలంగా నిలబడి ఉంటుంది. అలాగే జడమైన శరీరాన్ని సజీవంచేసే చైతన్యనాడులు వ్యక్తి హృదయం నుండి విస్తరించుకుంటాయి. ఈ

హృదయాకాశంలో మనోబుద్ధులద్వారా పరిమితమైన ఆత్మ ఉద్రేకాలు, కోరికలు, ఆశలు, ఆవేశాలు, కామాలు, భయాలు అనే అన్ని భ్రాంతులలోను నర్తించుతున్నట్లు కనబడుతుంది. ఆ ఆత్మ అయిన శ్రీ శంకరుడు, కాశీ విశ్వనాథుడు మనలనందరినీ అనుగ్రహించును గాక!

Sloka - 6.21

శ్లో॥ యస్మిన్ దృష్టే నష్టకర్మా ఛిన్నగ్రంథిరసంశయః।
మృత్యుముక్తో భవేన్మర్త్యః శం కరోతు స శంకరః॥6.21॥

ప్రతి॥ యస్మిన్ దృష్టే = ఏ పరమాత్మ దర్శింపబడినపుడు, మర్త్యః = మనుష్యుడు నష్ట = నశించిన, కర్మా = కర్మలుగలవాడై, ఛిన్న = తొలగిన, గ్రంథిః = గ్రంథి తెగినవాడై, అసంశయః = సందేహాలు లేనివాడై, మృత్యు+ ముక్తః = మరణబంధనము నుండి విముక్తుడై, భవేత్ = ఉండునో

తాత్పర్యం

ఆత్మానుభవం పొందిన మానవుడి కర్మలన్నీ నశించుతాయి. అజ్ఞాన గ్రంథులు తెగిపోతాయి. మర్త్యుడు అమరుడౌతాడు. ఈ ఆత్మే శంకరప్రభువు. ఆయన అనుగ్రహం అందరిపైన ప్రసరించును గాక!

వ్యాఖ్య

కలలోంచి మేల్కొన్నప్పుడు కలలోని నేరాలన్నీ సమసిపోతాయి. అలాగే కర్తృత్వభావం ఉన్న జీవుడు ఉత్తమ చైతన్యపదమైన ఆత్మలో లీనమైనప్పుడు జీవుడుగా చేసిన కర్మలన్నీ శక్తివిహీనాలవుతాయి.

ఆత్మ నెరుగని అవిద్య, విషయకామాలు, సకామ కర్మలు ఈ మూడింటిని వేదాంతంలో హృదయగ్రంథులంటారు. సాక్షాదాత్మానుభవంవల్ల అవిద్య అంతమైనప్పుడు మిగతావి రెండూ స్వయంగా నశించిపోతాయి. కాలపరిధిలో నిరంతరం మారే బాహుళ్యాన్ని చూస్తూ, అందులో నిమగ్నమై తాను కూడా మార్పులు చెందుతున్నట్లు భ్రాంతిచెందుతూ పరిమితమైన వ్యక్తిత్వం కాలాతీతం, మార్పులకు అతీతం, నిత్యం అక్షరము అయిన ఆత్మలో జాగృతమై పూర్తి తాదాత్మ్యం పొందుతుంది. ఇలా మరణంతో కూడిన మర్త్యుడు అమరుడౌతాడు.

ఈ ఆత్మ కాశీ విశ్వేశ్వరుడు మనలనందరినీ అనుగ్రహించును గాక! (ముండక 2.2.1–9)

Sloka - 6.22

శ్లో॥ సూర్యసోమౌ తథా విద్యుద్యన్న భాసయితుం క్షమాః। యద్భాసైతే ప్రకాశంతే శం కరోతు స శంకరః॥6.22॥

ప్రతి॥ యం = ఏ పరమాత్మను, సూర్య+సోమౌ = సూర్యచంద్రులు, తథా = అట్లే, విద్యుత్ = మెరుపు, భాసయితుం = ప్రకాశింపజేయుటకు, న+క్షమాః =

సమర్థములుకావో, యత్+భాసా+ఏతే = ఏ పరమాత్మ కాంతిచేతనే ఇవి, ప్రకాశంతే = ప్రకాశించునో

తాత్పర్యం

సూర్యచంద్రులు కానీ, విద్యుత్ కానీ దానిని వెలిగించలేవు. నిజానికి ఆత్మకాంతి వల్లనే ఇవన్నీ వెలుగుతాయి. ఆ ఆత్మ శంకరప్రభువు యొక్క అనుగ్రహం మనలను శుభాలతో కటాక్షించుగాక!

వ్యాఖ్య

భౌతిక కాంతులైన సూర్య చంద్ర తారక విద్యుదగ్నులు - ఇన్నింటికి మూలమైనది ఆత్మకాంతి. ఈ భౌతిక కాంతులు బాహ్యావిషయాలను వెలిగించగలవు. ఆత్మను వెలిగించలేవు. ఆత్మకాంతి ఈ భౌతిక కాంతులన్నింటినీ వెలిగించి చూపుతుంది.

ఈ ఆత్మే శంకరుడు. ఆయన అనుగ్రహం మనలను కాంతితో ఆనందంతో నింపును గాక! (ముండక 2.2.11)

ముండక రెండో అధ్యాయంలోని ముఖ్యభావాలు పూర్తయ్యాయి. ఇప్పుడు శ్రీ గురుదేవులు మూడో అధ్యాయంలోని ముఖ్యభావాలను ప్రారంభిస్తున్నారు. ఆత్మ అతి సూక్ష్మమైనందున దానిని సాధకులు సూటిగా అర్థం చేసుకోలేరు. అందువల్ల ఉపనిషత్తు మరో దృక్కోణం నుండి ఆత్మను సమీపిస్తోంది.

Sloka - 6.23

శ్లో॥ వృక్షే సమానే విహగౌ నివిష్టౌ

వేకోఽశ్నుతే తత్ఫలముచ్చగోఽన్యః।

పశ్యన్ననశ్నన్నభియః సుఖాత్మా

తమీశ్వరం సౌమ్యపురీశమీడే॥6.23॥

ప్రతి॥ వృక్షే - చెట్టునందు, సమానే = ఒకేజాతికిచెందిన, విహగౌ = రెండు పక్షులు, నివిష్టౌ = కూర్చుని ఉన్నవి, ఏకః = అందులో ఒకటి, తత్+ఫలః = ఆచెట్టు పండును, ఆశ్నుతే = తినుచున్నది, అన్యః = మరొకటి, ఉచ్చగః = ఎత్తైనకొమ్మపై కూర్చొని; పశ్యన్ = చూస్తూ, అనశ్నన్ = తినక, న+భియః = భయపడనిదై, సుఖ+ఆత్మ = ఆత్మయందు సుఖిస్తూ, ఉన్నదో, సౌమ్యపురీశం = ఉత్తరకాశీశ్వరుడైన, తం = ఆ, ఈశ్వరం = శివుని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఒకేవృక్షంమీద రెండుపక్షులు కూర్చొన్నాయి. ఒకటి పళ్ళు తింటుంది. రెండోది ఎత్తైన కొమ్మమీద కూర్చొని పళ్ళు తినకుండా కేవలం చూస్తోంది. ఈ నిత్యానంద ఆత్మ అయిన సౌమ్యపురీశుని నేను స్తోత్రాలతో నుతిస్తాను.

వ్యాఖ్య

మరచి పోడానికి వీలులేని మహాఅద్భుత నిగూఢచిత్రణ ఈ ఉపమానం.

ఒకే చెట్టు వంటి శరీరంలో రెండు పక్షులున్నాయి – ఈశ్వరుడు, జీవుడు. జీవుడు ఫలాన్ని తింటూంటే, దేవుడు తినకుండా ఫలాలు తినే పక్షిని చూస్తూంటాడు. సమిష్టి ద్వారా ఈశ్వరుడుగా వ్యక్తమయ్యే ఆత్మే ఈ చూచే పక్షి. ఈశ్వరుడైన పక్షి ఏమీ తినదు కాబట్టి నిత్యసంతోషి. మాయవల్ల వ్యామోహం చెందదు. ఈశ్వరుడు, జీవుడు ఒకే దివ్యాత్మయొక్క స్వరూపాలే అయితే వారి ఉపాధులు వేరు కాబట్టి వేరుగా కనబడుతారు. ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుడే ఈ పరమాత్మ. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను. స్తోత్రాల ద్వారా ఆయన అనుగ్రహాన్ని పొందగోరుతాను. (ముండక 3.1.1)

Sloka - 6.24

శ్లో॥ యత్సత్యవాదేన సతాధిగమ్యం

సంగమ్య యన్నాతివదంతి విజ్ఞాః।

యత్క్రీడమాత్మజ్ఞతమం సమర్చ్య

మర్త్యోఽభ్యుదేత్యస్తు గతిః స శంభుః॥6.24॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ పరమాత్మ, సత్యవాదేన = సత్యవాదముగల, సతా = సజ్జనునిచే, అధిగమ్యం = పొందదగియున్నదో, యత్ = ఏ పరమాత్మను, సంగమ్య = చేరి, విజ్ఞాః = విజ్ఞులు, న+అతివదంతి = అతివాదం చేయరో, యత్ = ఏ, ఆత్మజ్ఞతమం = ఆత్మను బాగుగానెరిగి, క్రీడం = క్రీడించు నట్టి ఆ పరమాత్మను. సమ్+అర్చ్య = బాగుగాపూజించి, యః+మర్త్యః = ఏ మనుష్యుడు, అభి+ఉదేతి =

అభ్యుదయమును పొందుచున్నాడో సః = అట్టి, శంభుః = శివుడు, గతిః = శరణ్యముగా, అస్తు = అగుగాక!

తాత్పర్యం

మహాత్ములతో సంవాదముల ద్వారా పొందబడదగినది ఆత్మ. ఆత్మానుభవం పొందినాక అతడు ఇక వాదనలలోకి దిగడు. ఆ తరువాత అతడు ఆత్మలో రమిస్తూ ఆత్మతో క్రీడిస్తాడు. సామాన్య మానవుడు అట్టి మహాత్ముణ్ణి ఆరాధించి భౌతిక సుఖాలను ఆధ్యాత్మిక వికాసాన్ని పొందుతాడు. ఆ ఆత్మే నా శంభుడు. ఆయనను చేరుకోడమే నా గమ్యం.

వ్యాఖ్య

ఉపనిషత్తుల అధ్యయనం, మహాత్ములతో, సత్సంగం ద్వారా అనుమానాలను నివృత్తి చేసుకోవడం మొదలైనవి సత్యాన్ని తెలుసుకొనే పద్ధతులు. ఒకసారి ఆత్మను అందుకున్నాక సాధకుడు సిద్ధులపై నిశ్శబ్దం వహిస్తాడు. ఆత్మ ఉన్నదా లేదా అని, దాని స్వభావ మేమిటి అని ఏ వివాదాలూ లేవవు. ఆ పరమసత్యం ఉన్నదని కాని లేదని కాని నిరూపించడానికి కూడా ఇచ్ఛ ఉండదు.

ఆత్మదర్శనమైన మహాత్ముడు తనలో తాను ఆత్మలో రతిచెందుతూ, ప్రపంచబాహుళ్యాన్ని చూచినప్పుడు ఆత్మరూపాలైన వాటితో క్రీడిస్తూ ఉంటాడు.

ఆత్మగా నిరంతరం నిలిచి ఉండే ఆ మహాత్ముడు ధ్యాననిమగ్నుడైనా ప్రపంచంలో మెలగినా భగవద్రూపుడే. ఆయనను ఆరాధించి ప్రేమించడం, మన ఆధ్యాత్మిక భౌతికాభ్యుదయానికి తోడ్పడుతుంది. (ముండక 3.1.5–10)

చివరిశ్లోకంలో శ్రీ గురుమహారాజు మూడో అధ్యాయంలోని రెండో ఖండం యొక్క భావాలను పొందుపరుస్తున్నారు.

Sloka - 6.25

శ్లో॥ కామైషిభిశ్చ బలరిక్తనరైరలభ్యః
సన్యాసహీనతపసాపి న లభ్యతే యః।
యల్లబ్ధితస్తు సుధియః సరితో యథాబ్ధిం
యం సంవిశంతి వికలాస్తముమేశమీడే॥6.25॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, కామైషిభిః = కోర్కె కోరువారైన, బలరిక్త+నరైః = ఆత్మబలములేని మానవులచే, అలభ్యః = పొందబడడో, సంన్యాసహీన తపసా+అపి = సన్యాసములేని తపస్సుచేతకూడా, న+లభ్యతే = పొందబడడో, యత్ = ఏ పరమాత్మను, లబ్ధితః+తు = పొందుటవలన కూడా, సుధియః = పండితులు, సరితః = నదులు, యథా = ఎట్లు, అబ్ధిం = సముద్రమును, సంవిశంతి = చేరుచున్నవో, (అట్లు), వికలాః = (పదహారు) కళలు (బ్రహ్మమునందు) లీనమైపోయినవారై, యం = ఏ పరమాత్మను, (సంవిశంతి = చేరుచున్నారో) తం = అట్టి, ఉమేశం = పార్వతీపతిని, ఈడే = స్తుతిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

కామితార్థాలను కోరేవారికీ, ఆత్మబలం లేనివారికీ, సన్యాసం (త్యాగభావం) లేని తపస్సు చేసేవారికీ ఏ పరమాత్మ లభించడో, ఎవరిని పొందిన జ్ఞానులు, నదులు

సముద్రంలో కలసి తమ నామరూపాలను కోల్పోయినట్లుగా పరమాత్మలో విలీనమవుతారో - అట్టి ఉమేశుని నేను స్తుతిస్తున్నాను.

వ్యాఖ్య

ఆధ్యాత్మిక వికాసం మన మనోబుద్ధుల పరికరంలో కావలసిన అర్హతలను సృజించకుండా ఉండదు. నిద్రకు ఉపక్రమించినప్పుడు, జాగ్రదావస్థలోని అన్ని సంపర్కాలను పూర్తిగా వదిలేసినప్పుడు తప్ప నిద్రలోకి జారుకోలేరు. అలాగే విషయ ఉద్రేక - తలపుల ప్రపంచంలోని వాటికోసం ఉన్న అన్ని కోరికలు ఆగిపోయినప్పుడు కాని ధ్యానంలో మనస్సు నిమగ్నం కాజాలదు.

అధ్యయన మననాల వలన మనదృష్టి స్పష్టమవుతుంది. ధ్యానంలో కలిగే అనుభవంవలన నానాటికి సూక్ష్మమైన ఆనందం పెరుగుతున్నప్పుడు, ఆ మార్గాన్ని అనుసరించి ఆత్మ దగ్గరకు చేరి ఇంకా విస్తృతమైన లోతైన అనుభవాలను పొందాలనే నిర్ణయం దృఢపడుతుంది. ఈ దృఢత్వం లేని సాధకుడు ఉన్నత ధ్యానస్థితిలో నిలచేంత బలంగా ఉండడు.

శక్తి వృథాగా దుర్వినియోగం కాకుండా పొదుపు చేసుకోడానికి ఆత్మ నిగ్రహము, ఇలా పొదుపు చేసిన దానిని సృజనాత్మకంగా వినియోగించడము తపస్సు అనబడుతుంది. దానిని కొంతవరకు సాధకుని సంకల్పబలం ద్వారా, నిర్ణయంలోని దృఢత్వంవల్ల సాధించవచ్చును. కేవలం ఇవి మాత్రమే చాలవు. అనంతకోటి జన్మలుగా పేరుకుంటూ వచ్చిన వ్యామోహశక్తి చాలా ప్రబలమైనది. కర్త - భోక్త భావాలుగా వెలువడే అహంకారాన్ని వదలకుండా తపస్సు వలన అక్కడకి చేరలేము.

ఒక్కసారి ఆత్మపదాన్ని చేరిన తరువాత ఆ మహాత్ముడు ఆ అనుభవంతోనే జీవిస్తాడు. అందులోంచి బైటికి రాడు. ఆ అనుభవం కాలాతీతమైనది. కాలంలో అంతంకాదు. అలాంటి మహాత్ముడు ప్రపంచబాహుళ్యంలో పనిచేసినా అది ఆయనకు ఆత్మలోని ఆటే. ఆయన విజ్ఞానస్థాయిలో, దానిని ఆత్మ అనేకమై తనతోతాను ఆడుకునే ఆటగానే చూస్తాడు. ఆత్మక్రీడలో అలిసి మనస్సును ముడిచిపెట్టి తన ధ్యానస్థితిని చేరుకున్నప్పుడు, ఆయన ఆత్మలో నిలుస్తాడు. అందుచేత శుద్ధమైన ఆత్మలో ఆత్మగా నిలిచి రతి చెందుతాడు.

ఈ ఆత్మ శ్రీ ఉమేశుడు, ఉపనిషన్మాత అయిన ఉమాదేవి భర్త పరమాత్మయే. స్తోత్రాలద్వారా ఆయన అనుగ్రహాన్ని కోరుకుంటాను!

***

॥7.0॥

7. 7. సప్తమ స్తబకం

ఈ అధ్యాయంలో రెండు ప్రధాన ఉపనిషత్తుల భావాలను వివరిస్తారు. మొదటి ఏడు శ్లోకాలు మాండూక్యోపనిషత్తుకు చెందినవి. మిగిలినవి తైత్తిరీయాన్ని గురించి ఉంటాయి.

అథర్వణ వేదానికి చెందిన మాండూక్యోపనిషత్తు అతిగొప్ప ఉపనిషత్తుగా భావించబడుతుంది. చాలా కొద్ది వ్యవధిలో అతిసూక్ష్మమైన బోధతో పూర్తిగా పరిపక్వత చెందిన సాధకుడికి నిజాత్మస్వరూపానికి సూటిగా మార్గనిర్దేశం చేసింది. సాధారణ మానవులుగా మనం జాగ్రదవస్థ నుండి స్వప్నానికి, అక్కడనుండి గాఢనిద్రాస్థితికి కప్పగంతులు వేస్తాము. సామాన్యులందరి సాధారణ అనుభవాన్ని వాడుతూ ఈ అనుభవాలన్నింటికి మూలమైన పరమ వస్తువును ఇది చూపుతుంది. కాబట్టి ఈ ఉపనిషత్తును మాండూక్యోపనిషత్తు అన్నారు. మాండూకం అంటే కప్ప.

శ్రీ గౌడపాదాచార్యులు తన కారికల ద్వారా ఉపనిషత్తులోని మహిమాన్వితమైన భావాలను మనం తెలుసుకోడానికి వీలుగా చిన్నచిన్న కంతలను (ఇరుకుదారులను) ఏర్పాటు చేశారు. ఎనిమిదో శతాబ్దానికి కారికలను కూడా అర్థం చేసుకోలేని దుఃస్థితికి సాధకులు జారారు. అందువల్ల శ్రీ శంకరాచార్యులు ఉపనిషన్మంత్రాలు, గౌడపాద కారికలు ఈ రెంటిమీద విస్తృతమైన భాష్యం వ్రాశారు.

పందొమ్మిదో శతాబ్దం వచ్చేసరికి శంకరభాష్యం కూడా అర్థం చేసుకోవడం కష్టమైంది. అందువల్ల పూనా నుండి శ్రీ ఆనందగిరి టీకా లభించింది. ఈ

సాహిత్యమంతా పెట్టుకొని మనం మాండూక్యమును అధ్యయనం చేసి, ఆత్మధ్యానంలో ఉన్నప్పుడు మనస్సును ఎటు మళ్ళించి స్థిరత్వాన్ని సంపాదించుకోవచ్చునో కొంతవరకు అర్థం చేసుకోవచ్చు.

Sloka - 7.01

శ్లో॥ ప్రణవేనాభిధేయం యత్ ప్రణవైకకలేవరమ్ ।

ప్రణవేనోపలక్ష్యం చ తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.1॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ బ్రహ్మస్వరూపం, ప్రణవేన = ఓంకారముచే, అభిధేయం = చెప్పబడుతుందో, ప్రణవ+ఏక+కలేవరం = ఓంకారమే శరీరంగా గలదో, ప్రణవేన = ఓంకారముచే, ఉపలక్ష్యం+చ = గుర్తింపబడుతుందో, తం = ఆ, కాశికాపతిం = కాశీశ్వరుని, వందే = నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

ఓంకారమనే పేరుతో నిర్దేశింపబడుతూ, ఓంకారద్వారా ఆత్మరూపం నిరూపింపబడుతూ, ఓంకారోపాసన ద్వారా అందుకోబడే ఆత్మస్వరూపుడైన ఉత్తరకాశీ విశ్వనాథునికి నేను వంగి నమస్కరిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఏ ధ్వనిని వింటే ఒక వస్తువు మన మనస్సుకు స్ఫురిస్తుందో అది ఆ వస్తువుయొక్క పేరు. 'ఓం' అనే ధ్వని ఆద్యంతాలతో కూడిన బాహ్యక్రీడకు,

మారిపోయే పదార్థాలకు అతీతమైన పరమసత్యాన్ని గురించిన స్ఫురణను మన మనస్సులోకి తీసుకొని రావాలి.[5] *

భక్తి పూరితమైన హృదయం సాలగ్రామంలో విష్ణువును దర్శించినట్లు, శివలింగంలో శివుణ్ణి దర్శించినట్లు, క్రాసులో జీసస్ క్రైస్టును దర్శించినట్లు, వేదాంతంలో సాధకులు చిట్టచివరి లక్ష్యంగా ఎంచుకునే పరమసత్యానికి ఓంకారం సంకేతం.

'ఓం' అనేది ఒక పేరని, ఆత్మను సూచిస్తుందని అన్నప్పుడు మనం పొరపాటు పడడానికి అవకాశం ఉన్నది. సాధారణంగా నామం, రూపం - రెండూ వేరువేరుగా ఉంటాయి. నామాన్నిబట్టి రూపాన్ని గ్రహిస్తాము. ఇక్కడ అలాకాదు, ఓంకారధ్వని, సూచితమైన పరమాత్మ రెండూ వేరువేరు కాదు. ఓంకారమే పరమాత్మ. అందుకే శ్రీ గురుదేవులు "ఓంకారం ఎవరి రూపమో" అంటున్నారు. సముద్రపునీరే అన్ని కెరటాలు అయినట్లు 'ఓం' అనే వాచక నిర్దేశితమైన వాచ్యం ఆత్మ ఒకటే. అంటే వాచకమే వాచ్యం. ఇలా ఓంకారమే వాచ్యం ఏకమైన ఆత్మ కాబట్టి మనం చూచే అన్ని నామరూపాలు, జగన్నాటకమూ ఓం అనే ఆత్మను ఎరగని అజ్ఞానంవల్ల సృజింపబడిన మిథ్యారోపాలు.

Sloka - 7.02

శ్లో॥ అయమాత్మా పరం బ్రహ్మ బ్రహ్మ చైతచ్చరాచరమ్ ।

చతుశ్చరణసంయుక్తం తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.2॥

ప్రతి॥ అయం+ఆత్మా = ఈ ఆత్మస్వరూపం, పరం బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మమే,

బ్రహ్మ+చ+ఏతత్ = ఈ బ్రహ్మమే, చరాచరం = చరాచరము,

చతుః+చరణసంయుక్తం = నాలుగు పాదాలతో కూడినది.

తాత్పర్యం

ఈ చరాచరప్రపంచమంతా ఏ బ్రహ్మమని ముందుగా సూచించబడిందో, అదే బ్రహ్మము లోపల ఉన్న చైతన్యకేంద్రమైన ఆత్మ. దానికి నాలుగు పాదాలున్నాయని ఉపనిషత్తు సూచిస్తుంది. ఆ ఆత్మబ్రహ్మ పరమాత్మయే ఉత్తరకాశీశుడైన శ్రీ విశ్వనాథుడు. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను.

వ్యాఖ్య

అద్వితీయమైన ఆత్మకు ఓంకారమనే పేరు గలదని వెనుకటి శ్లోకంలో చెప్పబడింది. బ్రహ్మండంగా రూపొందిన నామరూపాలన్నీ ఈ బ్రహ్మముయొక్క వ్యక్తస్వరూపాలే. లేస్తూ పడుతూ నృత్యం చేసే అన్ని అలలకు సముద్రం ఆధారమైనట్లు, అనేకత్వపు ఆట యావత్తుకూ ఏకసత్యమే ఆధారం.

మన ప్రతిఒక్కరిలోను ఉన్న ప్రాణజ్యోతి, హృదయంలోని చైతన్య జ్యోతి, ఆత్మసారం పరబ్రహ్మ తప్ప వేరుకాదు.

బ్రహ్మమునకు నాలుగు పాదాలున్నాయని చెప్పబడింది. ఈ పాదాలు పశువులకు ఉండే నాలుగు కాళ్ళ లాంటివి కాదు. ఇవి రూపాయలో ఉండే నాలుగుపావలాల వంటివి. రూపాయిని చిల్లరగా మార్చుకొన్నప్పుడు రూపాయి నాలుగుపావలాలుగా ముక్కలవుతుంది.

ఏ విభజనలూ లేని ఏకాత్మను అందుకోడంలో సాధకులకు తోడ్పడటం కోసం ఋషులు పరమసత్యాన్ని ఈవిధంగా వివరించారు. అనేక పర్యాయాలు ఉపనిషత్తులలో ఆత్మ నిష్కలమని, అంటే విభజనలు లేనిదని చెప్పాయి. సర్వవ్యాప్తమైన ఆత్మ సర్వత్ర సమంగా ఉన్నదని, అమలమని (రెండోది ఉంటే మలినమౌతుంది) వర్ణించారు. అయితే మాండూక్యంలో ఆత్మకు నాలుగు పాదాలున్నాయని పేర్కొనబడింది. పైవర్ణనలకు వ్యతిరేకమైనట్లనిపిస్తుంది. నిజానికి ఇందులో విరుద్ధత ఏమీ లేదు.

'ఓం' అనే ఆత్మమీద అవిద్యా కారణంగా అనుభవ పరికరాలు, అనుభవ రంగాలు ఆరోపించబడినట్లే, 'ఓం' అనే ఆత్మపైన మూడు అవస్థలను - అకారం మేలుకున్నవానిని విశ్వుడు, ఉకారం స్వప్నాన్ని చూచే తైజసుణ్ణి, మకారం నిద్రపోయే ప్రాజ్ఞుడిని, శ్రీ గురువుగారు ఆరోపిస్తున్నారు. 'నేను' అనుభవాలు పొందే మూడు అవస్థలను మూడు మాత్రలమీద ఇలా ఆరోపించాక, శ్రీగురువు రెండు ఓంకార ధ్వనులమధ్య ఉన్న నిశ్శబ్దాన్ని నిర్దేశించి ఆ అమాత్ర 'ఓం' కారమే ఆత్మ అని చెబుతారు. ఇదే ఆత్మ అయిన శుద్ధచైతన్యం. ఆత్మ అయిన ఈ శుద్ధ చైతన్యమే స్థూలశరీరం ద్వారా వ్యక్తమై మేలుకున్నప్పుడు స్థూల ప్రపంచాన్ని చూచి,

సూక్ష్మశరీరంలో స్వాప్నికుడు అవుతుంది. కారణ శరీరంలో గాఢనిద్రద్వారా సుఖాన్ని శాంతిని పొందుతుంది.

ఈ మూడు శరీరాలను అధిగమించి విశ్వ, తైజస, ప్రాజ్ఞులుగా అనుభవాలను పొందనప్పుడు మీరు శుద్ధ ఆత్మచైతన్య స్థాయిలో ఉంటారు. మీలోని ఈ ఆత్మ బహుళ ప్రపంచానికి అధిష్ఠానమైన పరబ్రహ్మము.

ఆత్మ అయిన ఈ బ్రహ్మమే సౌమ్య కాశీశుడు, విశ్వనాథప్రభువు. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను. (మాండూక్య 2)

Sloka - 7.03

శ్లో॥ జాగ్రత్ స్థానో బహిః ప్రజ్ఞః స్థూలాన్ భుంక్తే హి యోఽఙ్గవాన్ ।
విశ్వాత్మనా విశ్వమూర్తిం తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.3॥

ప్రతి॥ యః = ఏ, అంగవాన్ = శరీరి, జాగ్రత్+స్థానః = జాగ్రదవస్థలో ఉంటూ, బహిఃప్రజ్ఞః = బాహ్యజ్ఞానాన్ని పొందుతాడో, స్థూలాన్ = స్థూలవిషయాలను, భుంక్తే = అనుభవిస్తాడో, విశ్వాత్మనా = విశ్వాత్మరూపంగా, విశ్వమూర్తిం = విశ్వరూపుడైన, తం = అతనిని, వందే = నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

జాగ్రదవస్థలో ప్రపంచంవైపుకి బహిర్ముఖమైన ప్రజ్ఞతో స్థూల విషయవస్తువులను అనుభవించేటప్పుడు విశ్వుడనబడే జాగ్రదాత్మకు ఏడు అంగాలుంటాయని

వర్ణించబడింది. స్థూలవస్తువులు, వ్యక్తులు అందరితో కూడిన సమష్టి ప్రపంచరూపుడైన విశ్వాత్ముడు కాశీనాథుడే. ఆయనను గాఢభక్తితో కొలుస్తాను.

వ్యాఖ్య

నా స్థూలశరీరం ద్వారా వ్యవహరించే చైతన్యం వ్యష్టి అయిన 'నేను' అవుతుంది. ఈ “నేను” నా మెలకువ స్థితిలో నా స్థూల ప్రపంచాన్ని చైతన్య రూపియై చూస్తుంది. అన్ని స్థూలరూపాలలోని ఆత్మ ఒక్కటే. అందుచేత ఆయన సమష్టి విశ్వుడు. సర్వప్రపంచమూ ఆయనే.

ఇలా విశ్వరూపుడైన విశ్వుడు విరాట్పురుషుడు. ఆయనకు ఏడు అంగాలున్నట్లు వివరింపబడింది 1) బహిరాకాశంలో కనిపించని దూరంలో ఉన్న ఆయన శిరస్సు, 2) సూర్యచంద్రులాయన నేత్రాలు, 3) వాయువు ఆయన ఊపిరి, 4) అంతరాకాశం ఆయన ఉరఃస్థలం(chest), 5) నీరు ఆయన మూత్రం, 6) భూమి ఆయన పాదాలు, 7) అహవనీయాగ్ని ఆయన నోరు - ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఆయన ఏడు అవయవాల వర్ణన ఈ ప్రకారంగా ఉన్నది. (మాండూక్య 3)

Sloka - 7.04

శ్లో॥ స్వప్నస్థానోఽవహిః ప్రజ్ఞః సూక్ష్మాన్ భుంక్తేఽథ యోఽఙ్గవాన్ ।
తైజసీభూయ విశ్వేశం తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.4॥

ప్రతి॥ అథ = మరియు, యః = ఏ, అంగవాన్ = శరీరి, స్వప్నస్థానః = స్వప్నావస్థలో ఉంటూ, అవహిఃప్రజ్ఞః = బహిర్ముఖం కాని స్వప్నజ్ఞానము కలిగి

ఉంటాడో, సూక్ష్మాన్ = సూక్ష్మవిషయాలను, భుంక్తే = అనుభవిస్తాడో, తైజసీభూయ = తైజసరూపుడై, విశ్వేశం = విశ్వేశ్వరుడైన, తం కాశికాపతిం = ఆ కాశీపతిని, వందే = నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

స్వప్నస్థానంలో వ్యవహరిస్తూ బహిర్ముఖం కాని చైతన్యంతో సూక్ష్మవిషయాలను అనుభవిస్తూ స్వాప్నికుడైన ఆత్మ తైజసునిలా వ్యవహరిస్తాడు. ఇలా వ్యవహరించే తైజసుడు విశ్వానికి నాథుడు, కాశీనాథుడే. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఇప్పుడు శ్రీ గురుదేవులు ఓంకారంలో రెండో విభజన అయిన ఉకారమాత్రగా ఉండే స్వాప్నికుణ్ణి గురించి ప్రస్తావిస్తున్నారు.

స్థూల శరీరంనుండి తన చైతన్యాన్ని ఉపసంహరించుకొన్నప్పుడు ఆ వ్యక్తికి ఇక స్థూలప్రపంచంలోని విషయాలు అగుపడవు. సూక్ష్మశరీరం ద్వారా వ్యవహరించుతూ స్వాప్నికుడైన "నేను" ఒక సూక్ష్మప్రపంచాన్ని సృజించి అనుభవిస్తాను. ఈ ప్రపంచాన్ని నావ్యక్తిగత వాసనలు కల్పించుతాయి. ఆ సమయంలో ఆత్మ తైజసుడిగా మారి జీవిస్తుంది. ఎలాగైతే విశ్వుని యొక్క సమిష్టిరూపం విరాడ్రూపమో, అలాగే తైజసుని సమిష్టిరూపం హిరణ్యగర్భుడనబడుతుంది. ఇలా తైజసుని రూపంలో వర్తించే ఆత్మ ప్రపంచానికి నాథుడైన విశ్వనాథుడు. ఆయనే ఉత్తర కాశీ ప్రభువు. నేను ఆయనను ఆరాధిస్తాను. (మాండూక్య 5)

Sloka - 7.05

శ్లో॥ సుప్తిస్థానో ఘనప్రజ్ఞః సుఖం భుంక్తే చ యః స్వయమ్ ।
ప్రాజ్ఞనామ్నా ప్రబోధాత్మా తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.5॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, స్వయం = తానుగా, సుప్తిస్థానః = నిద్రావస్థలో ఉంటూ, ఘనప్రజ్ఞః = ఘనీభవించిన చైతన్యం గలవాడై, సుఖం = సుఖమును, భుంక్తే = అనుభవిస్తూ, ప్రాజ్ఞనామ్నా = ప్రాజ్ఞుడు అనే పేరుతో, ప్రబోధాత్మా = చైతన్యస్వరూపుడై పిలువబడుచున్నాడో.

తాత్పర్యం

గాఢనిద్రావస్థలో పరమచైతన్యం విషయరహిత చైతన్యరాశిగా తనకు తానుగా ఆనందాన్ని అనుభవిస్తూ ప్రాజ్ఞుడని పిలువబడుతుంది. ఆ ఆత్మ ఉత్తర కాశీప్రభువు. ఆయనను భక్తితో నమస్కరిస్తాను.

వ్యాఖ్య

అకార, ఉకార మాత్రలుగా నిర్దేశింపబడే జాగ్రత్స్వప్నావస్థలలోని మానవుణ్ణి వివరించాక శ్రీ గురుదేవులు ఈ శ్లోకంలో గాఢనిద్రావస్థలోని శూన్య స్థితిని వర్ణిస్తున్నారు. ఇందులో ఆత్మ ప్రాజ్ఞుడుగా వ్యవహరిస్తుంది. ఈ అవస్థలో స్థూల సూక్ష్మ శరీరాలు రెండూ లేవు. కాబట్టి స్థూల సూక్ష్మ విషయాలు ఏవీ ఉండవు. అది విషయరహితమైన స్థితి. విశ్వ, తైజస స్థితులలోవలె చైతన్యం విషయాల మధ్య చెదిరిపోదు. ఇక్కడ ఉండేది ఒకే చైతన్యం. అది కేవలం అవిద్యాస్థితిని వెలిగిస్తుంది.

ఇలా విశ్వతైజస ప్రాజ్ఞుల రూపాలలో క్రీడించే ఆత్మ కాశీప్రభువు శ్రీ విశ్వనాథుడు. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను. (మాండూక్య 6)

Sloka - 7.06

శ్లో॥ అదృశ్యోఽవ్యవహార్యో యః శివః శాంతశ్చ నిర్ద్వయః ।

అప్రజ్ఞః శుద్ధతుర్యాత్మా తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.6॥

ప్రతి॥ యః = ఏ, శుద్ధతుర్యాత్మా = శుద్ధమైన తురీయాత్మ, అదృశ్యః = చూడబడనివాడు, అవ్యవహార్యః = వ్యవహారానికి అతీతుడు, శివః = మంగళరూపుడు, శాంతః = పరమశాంతుడు, నిర్ద్వయః = ద్వంద్వరహితుడు, అప్రజ్ఞః = విషయం-ప్రజ్ఞకు అతీతుడు, తం కాశికాపతిం = ఆ కాశీశ్వరుని, వందే = నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

తురీయమైన శుద్ధచైతన్యం ఇంద్రియగోచరం కాని అతీతవస్తువు. కర్మేంద్రియాలు కూడా దానిలో వ్యవహరించలేవు. అది నిత్యమంగళము, ప్రశాంతము, అద్వితీయము, అప్రజ్ఞము అయిన శుద్ధవస్తువు. ఆ ఆత్మ అయిన ఉత్తర కాశీశునికి నేను నమస్కరిస్తాను.

వ్యాఖ్య

సామాన్యమానవు లందరూ జీవించే జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులనే మూడు చైతన్యావస్థలూ తురీయావస్థ అయిన ఏక చైతన్యం యొక్క విలాసాలు.

ఈ శుద్ధచైతన్యమే అసలు ద్రష్ట. అందులో ఏ విషయాలూ లేవు. అక్కడ జ్ఞానేంద్రియాలు సంచరించలేవు. (అదృశ్యం) కర్మేంద్రియాలు వ్యవహరించ లేవు (అవ్యవహార్యం). అందుచేత అది శుద్ధమైనది, మంగళప్రదమైనది. నిత్యశాంతము, అద్వితీయము.

దానిని "ప్రజ్ఞ" అనడానికి కూడా వీలులేదు. ఎరుగబడే వస్తువులున్నప్పుడే ఎరుక. లేదా ప్రజ్ఞ అనడానికి వీలుంటుంది. వస్తువులేవీ లేక కేవలం ఒక్క చైతన్యమే ఉన్నప్పుడు అది 'ప్రజ్ఞ' అనే సందర్భం కాదు. ఇక్కడ మీరు చూచే వస్తువులలో అది ఆడుతుంది, ప్రజ్ఞ అనబడుతుంది. అక్కడ దానిని "అప్రజ్ఞ" అనాలి.

ఇది ఆత్మ, తుర్యం. నాలుగోదిగా చెప్పబడే ఈ ఆత్మ నా ఉత్తర కాశీ ప్రభువైన విశ్వనాథుడు. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను. (మాండూక్య 7)

Sloka - 7.07

శ్లో॥ అకారేణ తథోకారమకారాభ్యాంచ సంస్థితః ।

ఓంకారాత్మా యస్తురీయస్తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.7॥

ప్రతి॥ యః = ఏ ఆత్మస్వరూపము, ఆకారేణ = అకారముచే, తథా = అట్లే, ఉకారమకారాభ్యాం+చ= ఉకారమకారాలచేతనూ, సంస్థితః = ఉండునో, ఓంకారాత్మా = ఓంకారస్వరూపుడు, తురీయః = మోక్షరూపుడో -

తాత్పర్యం

అకార, ఉకార, మకారాలు, రెండు ఓంకారధ్వనుల మధ్య ఉన్న నిశ్శబ్దం —— ఈ ఓంకారంలో నాలుగు పాదాలు కలిగిన ఆత్మ ఉన్నది. అమాత్రమైన ఓం తురీయావస్థ. పరమమైన నాలుగో పాదమే ఉత్తరకాశీశుడైన ప్రియ విశ్వనాథుడు. ఆయనను నేను ఆరాధిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఓంకారంలో అకార, ఉకార, మకారాలనే మూడు అక్షరాలు ఉన్నాయి. అవి మేలుకొన్నవాడిని, స్వాప్నికుణ్ణి, గాఢనిద్రలో ఉన్నవానిని సూచిస్తాయి. ఈ మూడింటికన్నా, వాటి అనుభవాలకన్నా భిన్నమైనది ఆత్మజ్ఞానమైన శుద్ధపదం. అదే నాలుగోది. ఈ నాలుగోపాదం "అమాత్ర ఓం" ద్వారా సూచితమౌతుంది. "అమాత్ర" అంటే రెండు ఓంకారాల మధ్యనున్న నిశ్శబ్దం. (మాండూక్య 8–12)

ఎనిమిదో శ్లోకం నుండి శ్రీ గురుమహారాజ్ కృష్ణయజుర్వేదానికి చెందిన తైత్తిరీయోపనిషత్తును విశదీకరిస్తారు. శిక్షావల్లి యొక్క నాలుగో అనువాకంలో ఓంకారం సాధకుని యొక్క సత్కామనలను తీర్చుతుందని చెప్పబడిఉన్నది.

Sloka - 7.08

శ్లో॥ ఓంకారాత్మా మహానింద్రః ప్రజ్ఞాం ప్రజ్ఞానమేవ చ ।

యో దదాతి తదర్థిభ్యస్తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.8॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, ఓంకారాత్మా = ఓంకారస్వరూపుడు, మహేనింద్రః = మహాప్రభువు/పరమేశ్వరుడు, ప్రజ్ఞాం = మేధాశక్తిని, ప్రజ్ఞానం+ఏవ+చ = ప్రజ్ఞానమును కూడా, తత్+అర్థిభ్యః = వాటిని కోరువారికి, దదాతి = ఇస్తున్నాడో.

తాత్పర్యం

ఓంకారస్వరూపుడైన పరమాత్మ జపపూజాదులవల్ల ఆరాధింపబడినప్పుడు, ఆయన తగిన వివేకాన్ని ప్రసాదిస్తాడు. ఆ వివేకద్వారా భక్తుడు తన మనోవాంఛకు అనుగుణంగా పరమపదమైన శుద్ధచైతన్యాన్ని అందుకుంటాడు. ఆ సౌమ్య కాశీశునికి నేను నమస్కరిస్తాను.

వ్యాఖ్య

శ్రీ గురుదేవులు ఈ శ్లోకం నుండి తైత్తిరీయోపనిషత్తులోని భావాలను ఉపయోగిస్తున్నారు. తైత్తిరీయం కృష్ణ యజుర్వేదంలో ఉన్నది. అందులోని భావాలు మూడు వల్లులు అంటే మూడు తీగలుగా సాగుతుంది శిక్షావల్లి, బ్రహ్మానందవల్లి, భృగువల్లి అనేవి ఆ మూడు. ఎనిమిది, తొమ్మిది శ్లోకాలలో శ్రీ స్వామీజీ మొదటి వల్లిలోని నాలుగో అనువాకంలోని బోధను చాలా సన్నిహితంగా అనుసరిస్తారు. ఓంకారోపాసనవల్ల చురుకైన, తేజోవంతమైన బుద్ధిని కోరినవారు దానిని, ఆంతరంగిక సంపదని కోరుకున్నవారు దానినిపొంది తద్వారా ఆధ్యాత్మిక జీవితంలో అత్యున్నతస్థాయిని చేరవచ్చును.

ఈ శ్లోకంలో ఉదహరించబడిన అనువాకంలో ఋషి ఓంకారోపాసన విషయం తెలుపుతున్నారు. జప, హోమ పూజాదులద్వారా ఓంకారం ఉపాసింపబడినప్పుడు

సాధకుడు తాను కోరుకునే ప్రజ్ఞను నైతికవిలువలను పొందగలడు. ధ్యానంలో విజయవంతంగా నిలిచి శుద్ధచైతన్య పదాన్ని చేరడానికి ప్రజ్ఞ, నైతికవిలువలు చాలా అవసరం.

ఆ ఓంకారసారం సౌమ్య కాశీశుడు. ఆయనను నేను ఆరాధించి నమస్కరిస్తాను.

"సమేంద్రో మేధయా స్పృణోతు" అమృతస్య దేవధారణో భూయాసమ్" వంటి మంత్రాలను ప్రతిభావంతమైన బుద్ధిని కోరుకునేవారు జపించాలని ఉపనిషత్తు సందేశం. తైత్తిరీయంలోని అతిసూక్ష్మమైన బోధను లోతుగా అధ్యయనం చేసి తెలుసుకోడానికి ఇది అవసరం. (తైత్తిరీయ 1.4.1)

కేవలం బుద్ధితో గ్రహిస్తే చాలదు. మనలో సరైన విలువలు, నైతిక ఆధ్యాత్మిక సంపద కావాలి. దానినే "లక్ష్మీ" అంటారు. వీటిని కూడా మనం ఓంకారంవల్ల పొందవచ్చును.

Sloka - 7.09

శ్లో॥ అన్నపానే శ్రియం గాశ్చ ఛాత్రాన్ కీర్తిం చ కీర్తితః ।
యో దదాతి తదర్థిభ్యస్తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.9॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, అన్నపానే = అన్నపానాలను, శ్రియం = సంపదను, గాః+చ = గోవులను, ఛాత్రాన్ = శిష్యులను, కీర్తిం+చ = కీర్తిని, కీర్తితః = స్తుతింపబడినవాడై, తత్+అర్థిభ్యః = తన భక్తులకు, దదాతి = ఇస్తున్నాడో.

తాత్పర్యం

ఏ ఓంకారం పూజింపబడి ఉపాసింపబడినప్పుడు భక్తులు కోరుకునే అన్నపానాలు, ధనం, పశుసంపద, అనేక శిష్యులు, గొప్ప కీర్తి లభిస్తాయో, ఆ ఓంకారమైన పరమాత్మ కాశీపతికి నేను నమస్కరిస్తాను.

వ్యాఖ్య

తైత్తిరీయంలో ఈ నాలుగో అనువాకంలో హోమం చేయడానికి అనువైన మంత్రాలనేకం ఇవ్వబడినాయి.

"అన్నపానే చ సర్వదా"

"తతో మే శ్రియ మావహ"

"లోమశం పశుభిః సహ స్వాహా"

"ఆమాయం తు బ్రహ్మచారిణః స్వాహా"

మొదలైనవి. ధనం, వస్తుసంపద, తినడానికి - త్రాగడానికి పుష్కలంగా ఆహారపానీయాలు, చేతలో - తలపులో ఉదారులైన శిష్యవర్గము మొదలైనవి. అయితే ఇవన్నీ గురుకులాశ్రమాలకోసం కాని, వ్యక్తిగత సుఖాలకోసం కాదని గమనించాలి. (తై. 1. 4, 2)

ఇప్పుడు వ్యాహృతిరూపంలోను, పాంక్తరూపంలోను ఓంకారోపాసన ఇవ్వబడుతోంది.

Sloka - 7.10

శ్లో॥ యద్ వ్యాహృత్యాత్మనా పాంక్తస్వరూపేణ చ చింత్యతే ।

చింతకైర్బ్రహ్మ నిశ్చింతైస్తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.10॥

ప్రతి॥ యత్ బ్రహ్మ = ఏ బ్రహ్మస్వరూపం, నిశ్చింతైః = చెదరని మనస్సు కల, చింతకైః = ధ్యానకర్తలచే, వ్యాహృతి+ఆత్మనా = భూర్భువాదివ్యాహృతులచే, పాంక్తస్వరూపేణ+చ = పాంక్తస్వరూపములచేతను, చింత్యతే = ధ్యానింపబడుతున్నదో.

తాత్పర్యం

ఏకాగ్రచిత్తులై చెదరని మనస్సుతో ఓంకారాన్ని వ్యాహృతుల రూపంలోను పాంక్త రూపంలోను ధ్యానించి సాధకులు ఏ పరబ్రహ్మమును ఉపాసిస్తారో ఆ బ్రహ్మమే కాశీపతి. ఆయనను నేను ఆరాధించి ప్రణమిల్లుతాను.

వ్యాఖ్య

శిక్షావల్లిలో 5, 6 అనువాకాలలో వ్యాహృతుల రూపంలో ఓంకారాన్ని ఉపాసించే విధానం చెప్పబడింది. ఏడో అనువాకంలో పాంక్తరూపాలలో (అయిదేసి రూపాలుగా) ఓంకారోపాసన విధించబడిఉన్నది. ఐదైదుగా ఉన్న ఇవి 1) ఐదు లోకాలు, 2) అయిదుగురు దేవతలు, 3) అయిదు భూతాలు (ఇవి ఆధిదైవికము), 4) అయిదు ప్రాణాలు, 5) కళ్లు మొదలైన అయిదు ఇంద్రియాలు, 6) అయిదు ధాతువులు, (అవి అధ్యాత్మికము). వ్యాహృతుల రూపంగా ఉన్న సమిష్టి ప్రపంచాన్ని,

పాంక్తరూపంలో ఉన్న వ్యక్తి అంటే వ్యష్టిని నిర్దేశిస్తాయి. వ్యష్టి - సమిష్టి - ఈరెండూ పరబ్రహ్మ రూపాలే, ఓంకారసారమే. జీవజగత్తుల ఈ మొత్తాన్ని కలిపి ప్రజాపతి అంటారు. అందువల్ల ఓంకారాన్ని ప్రజాపతిగా ఉపాసించేవాళ్లు విశ్వనాథుని పూర్తి మహిమను అనుభవించగలుగుతారు.

నిజమైన సాధకుడి హృదయంలో ఉండవలసిన సద్గుణాలు, ప్రవర్తనలో తెచ్చుకోవలసిన సౌశీల్యం ఉపనిషత్తు పేర్కొన్నది. ముఖ్యమైన వీటిని మరిచి ఆధ్యాత్మిక దివ్యపథంలో ముందుకు పోలేక చిక్కుకుపోకుండా ఉండడానికి గాను శ్రీ గురుదేవులు వీటిని ఎత్తిచూపుతున్నారు.

Sloka - 7.11

శ్లో॥ సత్యోక్త్యా ధర్మచారేణ స్వాధ్యాయాధ్యయనేన చ ।
యద్బ్రహ్మ సేవ్యతే సద్భిస్తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.11॥

ప్రతి॥ యత్+బ్రహ్మ = ఏ పరబ్రహ్మము, సత్య+ఉక్త్యా = సత్యవాక్యంతో, ధర్మచారేణ = ధర్మాచరణంతో, స్వాధ్యాయ+అధ్యయనేన+చ = స్వాధ్యాయం, అధ్యయనములతో, సద్భిః = సత్పురుషులచే, సేవ్యతే = సేవింపబడుతున్నదో.

తాత్పర్యం

సత్యవాక్కును అభ్యసిస్తూ, ఇంద్రియనిగ్రహాన్ని అలవరచుకుంటూ, నిజాయితీ జీవనంలో నిలిచి, శాస్త్రాలను నిరంతరం అధ్యయనం చేస్తూ ఉత్తమ సాధకులు ఏ పరబ్రహ్మమును ఉపాసిస్తారో ఆ ఉత్తరకాశీశునికి నేను నమస్కరిస్తాను.

వ్యాఖ్య

స్వార్థకామన లేకుండా ఆధ్యాత్మిక జీవనంలోని నియమాలనన్నింటినీ దీక్షతో అభ్యసించినప్పుడు ఆ అభ్యాసాలు సాధకుని మనోబుద్ధుల్ని నిర్మలం గావిస్తాయి. శుద్ధమైన మనస్సు జాగృతమై, చురుకుగా ఆత్మానుభవంకోసం ఎదురుచూస్తూ ఉంటుంది. అలాంటి మనస్సు ధ్యానానికి తగిన స్థిరత్వాన్ని పొందుతుంది. సాధకుడు సునాయాసంగా, సుఖంగా, మధ్యలో ఏ అవాంతరాలూ లేకుండా శుద్ధచైతన్య పరబ్రహ్మ స్వరూపంలోకి చేరుకోగలుగుతాడు. ఆ బ్రహ్మమే ఉత్తరకాశీశుడు. ఆయనకు నా నమస్కారాలు!

Sloka - 7.12

శ్లో॥ దానాగ్నిహోత్ర మిజ్యా చ శ్రౌతస్యైతద్ధి లక్షణమ్ ।
స్మార్తో వర్ణాశ్రమాచారో యమై శ్చ నియమై ర్యుతః॥

సత్యం జ్ఞానమనంతం యద్బ్రహ్మ బుద్ధ్వా విపశ్చితః ।
భుంజతే సకలాన్ భోగాన్ తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.12॥

ప్రతి॥ దాన+అగ్ని హోత్రం = దానాగ్ని హోత్రాలు, ఇజ్యా+చ = యాగము చేతను కూడిన, ఏతత్ = ఇదియే, శ్రౌతస్యలక్షణం = శ్రోత్రియుని లక్షణం, వర్ణ+ఆశ్రమ+ఆచారః = చాతుర్వర్ణాలు, చతురాశ్రమాలు, ఆచారాలు, యమైః = యమములతోను, నియమైః = నియామాలచేతను, యుతః = కూడినవాడు, స్మార్తః = స్మార్తుడు, యత్+బ్రహ్మ = ఏ పరబ్రహ్మస్వరూపమును, సత్యం =

సత్యము, జ్ఞానం = జ్ఞానము, అనంతం = అనంతము అని, బుద్ధ్వా = తెలిసికొని, విపశ్చితః = పండితులు, సకలాన్ = సమస్తమైన, భోగాన్ = భోగాలను, భుంజతే = అనుభవిస్తున్నారో, తం కాశికాపతిం = ఆ కాశీశ్వరుని, వందే = నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

వేదాలలో విధింపబడిన దానాలు, అగ్ని హోత్రాలు, యజ్ఞాలు, ధర్మశాస్త్రాలలోని వర్ణాశ్రమాచారాలు, యమనియమాలతో కూడుకున్న విజ్ఞానులు త్రికాలాబాధితమైన సత్యము, శుద్ధచైతన్య స్వరూపమైన జ్ఞానము అనంతమూ అయిన బ్రహ్మసాక్షాత్కారంపొంది ప్రాపంచిక భోగాలన్నింటినీ పొందుతారు. కాశికాపతి అయిన ఆ పరబ్రహ్మకు నేను ప్రణమిల్లుతాను.

శ్రౌతస్మార్తాచరణాలతో కూడిన విజ్ఞానులు త్రికాలాబాధితమైన సత్యము, శుద్ధచైతన్యస్వరూపమైన జ్ఞానము, అనంతమూ అయిన బ్రహ్మసాక్షాత్కారాన్ని పొంది సమస్త భోగాలనూ అనుభవిస్తారు. కాశికాపతి అయిన ఆ పరబ్రహ్మకు నేను ప్రణమిల్లుతాను.

వ్యాఖ్య

పరమపదమైన బ్రహ్మముయొక్క ఉత్తమోత్తమ నిర్వచనం తైత్తిరీయం రెండో వల్లిలో ఉన్నది. పరబ్రహ్మన్ని వాక్కుతో వర్ణించడానికి వీలులేదు. కాబట్టి దీనిని నిర్వచనం అనడానికికూడా వీలులేదు. సూచనం అనవచ్చును. ప్రతివాని

హృదయంలోను కేవల సాక్షిరూపంలో ఉండి, ప్రతి అనుభవాన్ని వెలిగించే శుద్ధచైతన్యాన్ని సూచించే మూడు నిర్దేశాలు అవి.

మనలోని ఎరుకసారమే అది మూడుకాలాలలోను మారదు. బాల్యంలో, యౌవనంలో, మధ్యవయస్సులో, వృద్ధాప్యంలో మన అన్ని అనుభవాలను వెలిగిస్తూ ఉంటుంది. కాబట్టి సత్యం అనబడుతుంది. మన శారీరక మానసిక బౌద్ధిక అనుభవాలు మారినా మన చుట్టూతా ఉండే ప్రపంచంలో అన్ని పరిస్థితులూ మారినా, సంఘటనలు, సన్నివేశాలూ మారినా ఏకమై సమమైన చైతన్యం వాటినన్నింటినీ మన ఎరుకలోనికి సూటిగా చేర్చుతుంది.

ఎవరికాంతిలో మన అనుభవాలన్నీ ప్రవేశించి, వెలిగి, మనకు వ్యక్తిగతమైన స్వంతజ్ఞానంగా నిలిచిపోతాయో ఆ చైతన్యం అది. అది అనంతం. దేని చేతా, ఎప్పుడూ అది పరిమితం కాదు (పరిచ్ఛేద రహితం)

యావత్ప్రపంచానికి అధిష్ఠానమైన ఈ బ్రహ్మము మన అందరి హృదయాలలోను సాక్షిచైతన్యమైన ఆత్మయే. ఈ ఆత్మను తెలుసుకోగానే మనం బ్రహ్మమునుకూడా తెలుసుకుంటాము. పడకగదిలో ఉన్న ఒక బల్బులోని కరెంటును తాకగానే ప్రపంచంలో ఉన్న యావత్తు కరెంటును గురించీ తెలుసుకున్నట్లే.

ఈ బ్రహ్మమే ఉత్తరకాశీశుడు. నా ప్రియ సౌమ్య కాశీశునికి ప్రణమిల్లుతాను.

"తస్మా దేతస్మా దాత్మనః" - (ఆ బ్రహ్మమైన ఈ ఆత్మనుండి) అని ఉపనిషత్తు ప్రకటించినప్పుడు ఆత్మే పరబ్రహ్మమని ఋషి స్పష్టంగా సూచిస్తున్నాడు. మన బుద్ధిలోని సారంగా చైతన్యకేంద్రం ఉన్నది. అదే ఆత్మ. దీనిని తెలుసుకొంటే

ప్రపంచబాహుళ్యానికి వెనుక ఉన్న ముఖ్యసారాన్ని తెలుసుకున్నట్లే, ప్రతికెరటంలోను సారంగా సముద్రమే ఉన్నది! ఒక కెరటంలోని నీటిని రుచిచూస్తే సముద్రాన్నంతనూ రుచిచూచినట్లే. (తై 2. 1, 2)

Sloka - 7.13

శ్లో॥ వ్యోమవాతాదికం సర్వం సంభూతం భూతభౌతికమ్ ।
ప్రత్యగాత్మాత్మనో యస్మాత్తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.13॥

ప్రతి॥ యస్మాత్ = ఏ ఆత్మనుండి, ప్రత్యగాత్మాత్మనః = ప్రత్యగాత్మస్వరూపమైన బ్రహ్మనుండి, వ్యోమవాతాదికం = ఆకాశం, వాయువు మొదలైనవి, సర్వం భూతభౌతికం = సమస్త భూతాలు, భౌతికప్రపంచం, సంభూతం = పుట్టినవో, తం కాశికాపతిం = ఆ కాశీపతిని, వందే = నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

అందరిలోని ప్రత్యగాత్మ అయిన పరబ్రహ్మమునుండి ఆకాశము మొదలైన పంచమహాభూతాలు ఉదయించాయి. వాటి పరస్పర సమ్మేళనంలో అన్ని నామరూపాలు సంభవించాయి. ఆ పరబ్రహ్మమే సౌమ్య కాశీశుడు. ఆయనకు ప్రణామాలర్పిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఒక సజీవవ్యక్తిలో వ్యక్తమయ్యే పరబ్రహ్మం అతడి ఆత్మ. ఆయన నుండి పంచమహాభూతాలు - ఆకాశ, వాయు, అగ్ని, జల భూములు వ్యక్తమయ్యాయి.

పరస్పరం అవి కలియడంతో భూమినుండి ఓషధులు, వాటి నుండి ఆహారం, అందులో నుండి బీజం, తల్లిదండ్రుల బీజాలనుండి మానవులు ఏర్పడ్డారు. సృష్టిని గురించి చెప్పిన క్రమాలలో ఇది ఒకటి.

ఇలా పరబ్రహ్మం నుండి జగత్తుకు ఉపాదానకారణమైన పంచమహాభూతాలు, నామరూప యుక్తమైన భౌతిక ప్రపంచము రూపొందింది. (తై 2.5.1)

Sloka - 7.14

శ్లో॥ అన్నాది పంచకోశేభ్యో యోఽన్య ఆనంద ఆంతరః ।

బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా చ తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.14॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరబ్రహ్మము, అన్నాది+పంచకోశేభ్యః = అన్నమయాది పంచకోశాలకంటే, అన్యః = భిన్నమైనది, ఆనందః = ఆనందరూపము, ఆంతరః = ఆంతరము, బ్రహ్మపుచ్ఛం = బ్రహ్మపీఠము/ఆధారం, ప్రతిష్ఠా+చ = ప్రతిష్ఠయు అవుచున్నదో.

తాత్పర్యం

పంచకోశాలకు అతీతమైనది, కేవలం ఆనందరూపమైనది, అన్నికోశాలకు లోపల నిత్యం నివసిస్తూ ఆనందమయకోశానికి ప్రతిష్ఠ అయిన ఆ బ్రహ్మమే కాశీపతి. ఆయనకు నేను ప్రణమిల్లుతాను.

వ్యాఖ్య

ప్రాణిలో ప్రాణకేంద్రాన్ని చుట్టుకొని ఉన్న పదార్థాలను వేరువేరు స్థౌల్యాలతో(gross elements) ఉండే అయిదుకోశాలుగా వేదాంతం విభజించి వివరిస్తుంది.

అతిస్థూలమై అన్నింటికన్న బయట ఉన్నదానిని అన్నమయకోశం అంటారు. అరిగించుకొని జీర్ణంచేసుకొన్న అన్నంతో ఇది తయారవుతుంది. దీనిని స్థూలశరీరం అనికూడా అంటారు. మన మెలకువ సమయంలో ఇందులో ఉండి వ్యవహరిస్తాము.

పంచప్రాణాలు ఇంద్రియ మనోబుద్ధులతో కూడినది సూక్ష్మశరీరం. స్వప్నావస్థలో మనం ఇందులో ఉండి వ్యవహరిస్తాము. దానిని ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ కోశాలని కూడా అంటారు.

ఏమీ తెలియని అయోమయస్థితిని "అవిద్య" అంటారు. అదే అయిదోది అయిన ఆనందమయకోశం. గాఢనిద్రావస్థలో మనం అందులో ఉంటాము.

ఈ అయిదూ పరమాత్మను కప్పిపెట్టుతాయి కాబట్టి కోశాలన్నారు. పట్టుపురుగు తనలోంచే తయారుచేసుకొన్న పట్టుదారంతో తన చుట్టూరా అల్లుకొని చివరికి అందులో చిక్కుపడిపోయి బాధపడుతుందో, అలాగే ఆత్మ కూడా తన ఆలోచనా కల్పనాలతో వాటిలో చిక్కుపడిపోతుంది.

అన్నమయంనుండి ఆనందమయం వరకు[6] ఈ కోశాలు ఒకదానిలో ఒకటి ఉన్నట్లుగా భావించబడుతాయి. వేదాంతపు భాషలో సూక్ష్మమైనది లోపల ఉన్నట్టు లెక్క. ఇలా ఏర్పాటైన కోశాలు 'గుహ' వలె ఉంటాయి. ఈ గుహలోని ఆత్మను కనుక్కోవాలి.

ప్రతికోశము ఒకపక్షిలా ఉంటుందని ఉపనిషత్తు వర్ణించింది. ప్రారంభదశలో ఉండే ఈ వర్ణన సాధకులకు ఎంతో ఉపయోగంగా ఉంటుంది. అన్నమయ కోశవర్ణన ఇలా ఉన్నది.[7] ఈ తలయే దాని శిరస్సు. ఈ కుడి చేయి దాని కుడిరెక్క. ఈ ఎడమచెయ్యి దాని ఎడమరెక్క. ఈమధ్య ఉండే శరీరం దాని ఆత్మ. ఈ కాళ్లు దానితోక. దానిమధ్య మనం నడిచి ఒక దిక్కును అనుసరిస్తాము.

అయిదు కోశాలకు భిన్నంగా మనలోనే ఈ ఆత్మ ఆనందమయ కోశానికి పుచ్ఛంగా అధిష్టానం (ప్రతిష్ఠ)గా ఉన్నది. ఇది ధ్యానాభ్యాసంకోసం ఇవ్వబడింది. నిజంగా ఆత్మ అయిన బ్రహ్మము ఆనందమయకోశానికి తోక కాదు, బ్రహ్మము అన్నికోశాలకు భిన్నము, స్వతంత్రము. ఈ కోశాల వివరణలన్నీ పది దశల్లో శుద్ధచైతన్యం యొక్క పరమసాన్నిధ్యాన్ని మనం చేరుకోడానికే ఇవ్వబడినాయి. (తై 2. 1–5)

ఈ బ్రహ్మము "నాస్తి" అని అన్నాడా, ఆ వ్యక్తి నాస్తికుడే అవుతాడు!

Sloka - 7.15

శ్లో॥ యద్బ్రహ్మ సద్ఘనం మూఢో వేద యోఽసచ్ఛరీరకమ్ ।

అసన్నేవ భవత్యేష తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.15॥

ప్రతి॥ యత్+బ్రహ్మ = ఏ బ్రహ్మస్వరూపాన్ని, యః మూఢః = ఏ మూర్ఖు డయితే, సత్+ఘనం = ఘనీభవించిన ఉనికిగల దానిని, అసత్= లేనిదానినిగను,

శరీరకం= శరీరము కలదిగాను, వేద = తెలిసికొను చున్నాడో, ఏషః = యితడు, అసన్+ఏవ =అసత్తే, భవతి = అవుతాడు

తాత్పర్యం

సద్ఘనమైన ఈ చైతన్య స్వరూపాత్మను అసత్తని ఏమూర్ఖుడు తలపోస్తాడో అతడు అసత్తే అవుతాడు. ఆ బ్రహ్మమే కాశీశుడు. ఆయనకు భక్తితో ప్రణమిల్లుతాను!

వ్యాఖ్య

ముక్తసరిగా చెప్పాలంటే ఆత్మ అయిన ఆయనను కాదనే వాళ్లుండరు. ఆయనను కాదంటే తన్ను తాను కాదని త్రోసివేసుకొన్నట్లే, ఆయనే తనకు అస్తిత్వాన్ని ఇచ్చేది. 'నాకు తండ్రి లేడు' అని తన అస్తిత్వాన్నే కొట్టివెయ్యకుండా ఎవరైనా అనగలరా? తండ్రి లేడంటే తాను లేనట్లే!

Sloka - 7.16

శ్లో॥ జగత్సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశజ్జీవభావభృత్ ।
కామితా చ తపస్వీ యస్తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.16॥

ప్రతి॥ జగత్+సృష్ట్వా = లోకమును సృష్టించి, తత్+ఏవ = దానినే, అనుప్రావిశత్ = ప్రవేశించినవాడు, జీవభావభృత్ = జీవభావాన్ని ధరించినవాడు, కామితా+చ = సృష్టిని కోరినవాడు, తపస్వీ+చ = తపస్సు చేసినవాడూ అయిన.

తాత్పర్యం

ఏకమైన ఆ పరమాత్మ నామరూపాలతో, మార్పులతో కూడిన జగత్తును సృష్టించి అందులోకి ప్రవేశించి జీవుడిగా వ్యక్తిత్వాన్ని పొందాడు. ప్రపంచసృష్టిని కోరినవాడూ, తపస్సు చేసినవాడూ అయిన పరమాత్మయే కాశికేశ్వరుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు.

వ్యాఖ్య

ప్రపంచాన్ని సృజించాక సృష్టితో తాదాత్మ్యం పొంది ప్రవేశించాడు. ప్రవేశించి చేతనత్వం, చురుకు కలిగిన పరిమిత ప్రాణి అయ్యాడు. అదే మీరూ, నేనూ. ఇలా తన మహిమను తాను తెలుసుకొని తాదాత్మ్యం పొందిన ఆ బ్రహ్మము సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తి మంతుడు అయిన ఈశ్వరుడయ్యాడు. తన జ్ఞాన ఇచ్ఛా క్రియా శక్తుల్ని తెలుసుకున్న భగవంతుడు సృష్టిచెయ్యాలని కోరకుండా ఉండలేదు. అందుచేత ఆయన సృష్టికర్త అయ్యాడు. సృష్టి చేశాక దానిని ప్రేమించి, శరీరమనోబుద్ధులతో తాదాత్మ్యం చెంది పరిమితుడై దర్శించే భావించే విచారించే జీవుడయ్యాడు. ఇవన్నీ గొలుసుగా ఒకదానివెంట ఒకటిగా వచ్చిన ఆలోచనా పరంపరలో జరిగాయి. మనోబుద్ధులతో ఆలోచనాప్రవాహం ఏర్పడడమే దేశ కాలాలకు మూలం.

పరిమితమైన ప్రపంచబాహుళ్యాన్ని చూస్తూ మనం ప్రస్తుతం ఈ పరిస్థితిలో ఉన్నాము. ప్రతి ఒక్కరు దర్శించే, భావించే, జీవి ఆనందాన్ని తిరిగి పొంది అనుభవించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు, అయితే దీనికోసం అతడు శరీర మనోబుద్ధుల సహాయంతో 'విషయాలు - ఉద్రేకాలు - తలపులు' ప్రపంచంలో పరుగులు పెట్టవలసిందే. ఇవన్నీ కాలపరిధిలోవే. కాబట్టి పరిమితమై ఆశాశ్వతమై అంతమయిపోతాయి. అందువల్ల పూర్ణతృప్తి లేక జీవి తిరిగి తిరిగి

సంపాదించడానికి, అట్టిపెట్టుకోవడానికి, అతుక్కుపోడానికి మళ్ళీమళ్ళీ అనుభవించడానికి ప్రయత్నిస్తూ తన పరిస్థితిని మెరుగు చేసుకోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నాడు. ప్రతి అనుభవానికి కాలంయొక్క కాటు ఉన్నది. అందుకే అవి మారిపోతాయి.

ఇలా అన్నిటికన్నా నిత్యంగా ఉండే సత్యం పరబ్రహ్మం. సరిగా విచారించి తెలుసుకున్నప్పుడు చివరికి జీవుని అసలు రూపం బ్రహ్మమే.[8] *

ఇంకా:

Sloka - 7.17

శ్లో॥ సచ్చత్యచ్చాభవద్బ్రహ్మ మూర్తామూర్తాత్మకం జగత్ ।

జడాజడవిభిన్నం యత్తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.17॥

ప్రతి॥ యత్+బ్రహ్మ = ఏ పరబ్రహ్మము, సత్+చ = సత్యమును, త్యత్+చ = అసత్తునూ, మూర్త+అమూర్త+ఆత్మకం = సాకార, నిరాకారాత్మకము, జడ+అజడ+విభిన్నం = జడ, చైతన్యరూప భేదములతో కూడిన, జగత్ = ప్రపంచముగా, అభవత్ = అయినదో.

తాత్పర్యం

ఏకమైన ఆ బ్రహ్మమే సాకారము, నిరాకారము అయి, జడచైతన్యాలై, అనుక్షణం మారే ఈ ప్రపంచమయ్యాడు. ఆ బ్రహ్మమే నా కాశీశుడు. ఆయనకు వినయపూర్వకంగా నమస్కరిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఒకే సముద్రమే చిన్న పెద్ద అలలు అయినట్లు, ఒకే బంగారం అన్ని నగలూ అయినట్లు, ఒకే బ్రహ్మం ప్రపంచంలోని జడము, చైతన్యములతో కూడిన ప్రాణులు కూడా అయి ఉన్నాడు. భూమి, నీరు, అగ్ని - ఇవి సాకారాలు. ఇవి మూర్తి లేదా సత్తు. గాలి, ఆకాశం నిరాకారం. ఇది అసత్ లేదా అమూర్తి, ఈ అయిదు భూతాలు తమ పరస్పర సంపర్కాలతో స్థూల సూక్ష్మశరీరాలన్నీ తయారై జీవుడు, అతడు వ్యవహరించి అనుభవాలు పొందడానికి అనువైన జగత్తు ఏర్పడుతాయి.

పరబ్రహ్మలో మార్పులు లేవు. ఏక ప్రశాంతాత్మపైన ప్రపంచబాహుళ్యంలోని మార్పులన్నీ ఆరోపింపబడుతాయి (ఆపాదింపబడుతాయి). ఆ ఆత్మే సౌమ్య కాశీశుడైన విశ్వనాథుడు. ఆయనకు భక్తితో ప్రణామాలర్పిస్తాను.

Sloka - 7.18

శ్లో॥ రసవద్బ్రహ్మ యల్లబ్ధ్వా బుధః పిబతి యద్రసమ్ ।
రసం బాహ్యం బహిష్కృత్య తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.18॥

ప్రతి॥ యత్+రసవత్+బ్రహ్మ = ఏ రసస్వరూపమైన పరబ్రహ్మమును, లబ్ధ్వా = పొంది, బుధః = పండితుడు, బాహ్యం+రసం = భౌతికానందాన్ని, బహిష్కృత్య = బహిష్కరించి, యత్+రసం = ఏ ఆనందాన్ని, పిబతి = గ్రోలుచున్నాడో.

తాత్పర్యం

బాహ్యవిషయ వస్తువుల సుఖాన్ని వదిలేసి ఆనందరసమైన బ్రహ్మమును సాక్షాత్కారం చేసుకొన్న మహాత్ముడు అంతస్సుఖాన్ని గ్రోలుతాడు. బ్రహ్మము కాశీ విశ్వనాథుడే. ఆయనకు నేను ప్రణమిల్లుతాను.

వ్యాఖ్య

ఇంద్రియ మనోబుద్ధులద్వారా బాహ్యవిషయాలను, వ్యక్తుల్నీ స్పృశించినప్పుడే మనకు ప్రాపంచిక సుఖానుభవం కలుగుతుంది. అది విషయాధారమైన సుఖమే. విషయ, ఉద్రేక, తలపుల ప్రపంచంలో గుడ్డిగా పెట్టుకొన్న ప్రమేయాలను విడిచి, మనస్సు యొక్క పూర్తిదృష్టిని లోపలికి మళ్ళించినప్పుడు, మనస్సుశాంతమై, జాగృతమై ఉత్తమానుభవానికి ఎదురుచూస్తూ చైతన్యకేంద్రమైన ఆత్మ వైపుకి తిరుగుతుంది. ఆ సమయంలో వర్ణనాతీతమైన శుద్ధచైతన్యానందం కలుగుతుంది. దానిని దేవుడనండి. సత్యమనండి. అదే ఇక్కడ ఉన్న అన్ని ఆకారాలలో, అన్ని ప్రాణులలో రమించే అద్వితీయ శుద్ధచైతన్య పదమైన బ్రహ్మము. ఇదే నా ప్రీతిపాత్రుడైన కాశీ విశ్వేశ్వరుడు, సౌమ్య కాశీశుడు. ఆయనకు భక్తితో ప్రణమిల్లుతాను. (తై 2.5.7)

Sloka - 7.19

శ్లో॥ అదృశ్యేఽనాశ్రయేఽనాత్మ్యే యస్మిన్ బ్రహ్మణి నిష్ఠయా ।
అభయం విందతే విద్వాన్ తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.19॥

ప్రతి॥ అదృశ్యే = కనబడని, అనాశ్రయే = వేరే ఆధారం లేని, అనాత్మ్యే = శరీరరహితమైన, యస్మిన్ బ్రహ్మణి = ఏ బ్రహ్మమందు, నిష్ఠయా = నిష్ఠచే, విద్వాన్ = పండితుడు, అభయం = అభయమును, విందతే = పొందుచున్నాడో.

తాత్పర్యం

దృశ్యం కాని, వేరే ఆధారం లేని, అశరీరియైన బ్రహ్మమును గురించి ధ్యానం చేస్తూ విద్వాంసుడు జాగృతుడైనప్పుడు, ఆ ఆనందంలో అతడు అన్ని ఆందోళనలు, భయాలనుండి విముక్తుడౌతాడు. ఆ బ్రహ్మమే సౌమ్య కాశీశుడు. ఆయనకు భక్తిపురస్సరంగా నమస్కరిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పరమాత్మ విషయ, ఉద్రేక, తలపుల ప్రపంచంలోని వస్తువుకాదు. అందుచేత ఇంద్రియాలచేత గానీ, మనోబుద్ధులవల్ల గానీ చూడబడడు. “అదృశ్య” అనడం అందుకే.

యావత్ ప్రపంచానికి ఆయన అధిష్ఠానం, ఆధారం. ఆయన సర్వవ్యాపి కాబట్టి ఆయనకు వేరే ఆధారం అక్కరలేదు. “ఆయన తన మహిమలో తాను నిలిచి ఉంటాడు” అని ఉపనిషత్తు ఎలుగెత్తి చెబుతుంది.

పరమాత్మ పదంలో ధ్యానం ద్వారా ప్రతిష్ఠితుడైనప్పుడు, ఆ విజ్ఞాని శరీరమనోబుద్ధులనే పరికరాల నిరంకుశాధికారం నుండి, విషయ ఉద్రేక తలపుల అనుభవరంగాల ఆకర్షణలనుండి పూర్తిగా విముక్తుడవుతాడు. (తై 2.7)

Sloka - 7.20

శ్లో॥ యోఽద్వయైకరసే యస్మిన్నుదరం కురుతేఽన్తరమ్ ।

స భయం విందతే బాలస్తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.20॥

ప్రతి॥ యః = ఏ, బాలః = అజ్ఞాని, యస్మిన్ = ఏ, అద్వయ+ఏకరసే = అద్వైత పరబ్రహ్మస్వరూపమందు, అంతరం = భేదమును, ఉదరం = లేశమాత్రమును, కురుతే = కల్పించుచున్నాడో, సః = అతడు, భయం = భయాన్ని, విందతే = పొందుచున్నాడో.

తాత్పర్యం

శుద్ధ అద్వయ పరబ్రహ్మంలో ఎవరు కొద్దిగానైనా భేదాలు చూస్తారో ఆ అజ్ఞాని బాలకుడు జననమరణాల భయంతో జీవిస్తాడు. ఆ పరబ్రహ్మమైన కాశికాపతికి నేను భక్తితో ప్రణామం చేస్తాను.

వ్యాఖ్య

జిజ్ఞాసువు యొక్క చివరి లక్ష్యం శుద్ధచైతన్యపదం. పరిమితులు లేని, అద్వయమైన, మార్పులు లేని, పరిపూర్ణమైన ఆనందపదం దానితో తాదాత్మ్యం

పొందడానికి బదులు జిజ్ఞాసువు కొద్దిపాటిగానైనా ద్వైతభావాన్ని పట్టుకొని కూర్చున్నాడా అతడు ఆనందానుభవంనుండి తన్ను తాను బహిష్కరించుకున్నట్లే.

Sloka - 7.21

శ్లో॥ భియా యస్మాద్వాతి వాయుః సూర్యాగ్నీ తపతోఽనిశమ్ ।
ధావతో మృత్యురింద్రశ్చ తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.21॥

ప్రతి॥ యస్మాత్ = ఏ పరబ్రహ్మమువలన, భియా = భయభక్తులచే, వాయుః = గాలి, వాతి = వీచుచున్నదో, అనిశం = ఎల్లప్పుడు, సూర్య+అగ్నీ = సూర్యాగ్నులు, తపతః = తపించుచున్నవో, మృత్యుః = యముడు, ఇంద్రః = దేవేంద్రుడు, ధావతః = తమ తమ కర్తవ్యమునకు పరుగిడుచున్నారో.

తాత్పర్యం

ఏ పరబ్రహ్మ భయభక్తులవలన వాయువు వీస్తుందో, సూర్యాగ్నులు తపించుతాయో, మృత్యువు, ఇంద్రుడు తమ తమ కర్తవ్యాలకై పరుగెత్తుతారో ఆ పరబ్రహ్మమే కాశీపతి. ఆయనకు నేను ప్రణామాలర్పిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఇక్కడ భయమంటే శిక్షింపబడుతామన్న భయం కాదు. ప్రేమగౌరవాలున్నచోట హృదయంలో జనించే భయమది. ప్రకృతిలోని అన్ని వస్తువులలోను కనిపించే నియమబద్ధతవల్లనే మనం నివసించే ఈ ప్రపంచం ఒకతీరుగా నడుస్తోంది. ఇది అయోమయం కాదు. ఒక శాసకుడు, పాలకుడు ఉండి అందరిచేత ప్రేమింపబడి,

గౌరవింపబడుతున్నప్పుడు ఆయన శాసనాలను భయ భక్తులతో అందరూ, అన్నీ పాటిస్తారు. ఏవి ఉల్లంఘించరు. ఆయన వాటి వెనుక కొరడా ఝళిపిస్తూ బెదరిస్తున్నట్టుగా ప్రకృతిలోని ప్రతిఒక్క విషయం ఆయన శాసనాలను సంపూర్ణంగా పాటిస్తాయి.

మనుష్యుడికి ఒక్కడికే ఈ శాసనాలకు ఎదురుతిరిగే 'స్వాతంత్ర్యం' ఉన్నది. అయితే అలా ఉల్లంఘించినప్పుడల్లా మనం ఎన్నో సమస్యలను దుఃఖాలను సృజించుకుంటున్నాము. మనం పర్యవేక్షించి చూసుకుంటే మన అశాంతి, ఉద్రిక్తత, దుఃఖాలు అన్నీ మానవకృతాలేనని ప్రకృతివల్లనో భగవంతుడివల్లనో కలిగినవి కావనీ గ్రహించుతాము. (తై 2. 8)

Sloka - 7.22

శ్లో॥ యదానందమహాంభోధేర్విప్రుషో హి వపుష్మతామ్ ।

బ్రహ్మాదీనాం య ఆనందాస్తం వందే కాశికాపతిమ్ ॥7.22॥

ప్రతి॥ యః= ఏ పరబ్రహ్మము, యత్+ఆనందమహాంభోధేః = ఏ ఆనంద రూపమయిన సముద్రంయొక్క, వపుష్మతాం = ప్రాణులయొక్క, విప్రుషః = నీటి బిందువులు, బ్రహ్మ+ఆదీనాం = బ్రహ్మాదులయొక్క, ఆనందాః = ఆనందములును

-

తాత్పర్యం

అనంతానంద సముద్రమైన పరబ్రహ్మస్వరూపంతో పోల్చితే అన్ని ప్రాణుల విషయానందాలు, సృష్టికర్త ఆనందం కూడా కలిసినా, ఆ సముద్రంలో ఒక నీటిబొట్టు వంటివి. ఆ ఆనందరూప కాశీపతికి నేను భక్తితో ప్రణమిల్లుతాను.

వ్యాఖ్య

లెక్కల అధికారులు అంకెలతో ఆడుకున్నట్లే సామాన్య మానవుడికి అర్థంకావడంకోసం ఉపనిషత్తు ఋషి అనంతానందాన్ని లెక్కలుకట్టి చూపు తున్నాడు. ఎంతో సమర్ధవంతమైన సూక్ష్మమైన విశ్లేషణం చేసి ఆనందపు అంచనాలు ఇవ్వబడుతున్నాయి. ఈ లోకంలో, స్వర్గంలో అన్ని ప్రాణుల అన్ని సుఖాలు కూడి, ప్రజాపతి ఆనందాన్ని కూడా కలిపి ఈ మొత్తం ఆనందం బ్రహ్మానంద సముద్రంలో ఒక చుక్క అని ప్రకటింపబడింది. బహుళ ప్రపంచంలో ఉన్న విషయానందం విలువ ఇంతే.

మనస్సు సంపూర్ణంగా శాంతమైనప్పుడు ఆక్షణంలో ప్రతి ఒక్కడూ సుఖాన్ని అనుభవిస్తాడు. కోరికలతో సతమతమయ్యే మనస్సు దానికా క్షణంలో ఉన్న కోరిక తీరినప్పుడు క్షణకాలం శాంతిస్తుంది. ఆక్షణంలో ఒక ఆనంద రేఖ మెరుపులా వస్తుంది. సామాన్య మానవుడు ఆ ఆనందాన్ని తన కామ్య వస్తువు ఇచ్చిందనుకుంటాడు.

నిజానికి ఆవస్తువులోనే సుఖం ఉండిఉంటే ప్రతివస్తువును పొందినప్పుడూ ప్రతివ్యక్తికి ఏకమైన సమానమైన సుఖం కలగాలి. అలా ఉండదు. ఒక వ్యక్తికి ఆ వస్తువులో ఎంతగాఢమైన కోరిక ఉన్నదో అంతలోతైన ఆనందమే లభిస్తుంది.

నిజంగా జరిగేదేమంటే, మనస్సు శాంతించినప్పుడు లోపలనుండి ఆత్మ స్వరూపమైన ఆనందం మెరుపులా వచ్చి కనబడుతుంది. అది పరమాత్మసారం. (తై 2.8)

Sloka - 7.23

శ్లో॥ సంప్రాప్య యద్బ్రహ్మ వచోవిదూరం

ఆనందభాజోఽతితరంతి భీతిమ్ ।

శ్రేయోంఽహసీ నిర్దహతశ్చ నైతాన్

సోదేతు చిత్తే మమ శంభుమూర్తిః ॥7.23॥

ప్రతి॥ యత్ బ్రహ్మ = ఏ బ్రహ్మమును, వచోవిదూరం = వాక్కులకు దూరమైనదిగా, సంప్రాప్య = పొంది, ఆనందభాజః = ఆనందం పొందువారు, భీతిం = సంసారభయాన్ని, అతితరంతి = దాటుచున్నారో, శ్రేయః+అహసీ = పుణ్యపాపాలను, నిర్దహతః+చ = కాల్చినవారై, న+ఏతాన్ = వాటిచేత ఇక స్పృశింపబడరో, సః శంభుమూర్తిః = ఆ శంభుమూర్తి, మమ చిత్తే = నా చిత్తమందు, ఉదేతు = ఉదయించుగాక.

తాత్పర్యం

వాక్కులకు దూరమైన బ్రహ్మచైతన్యపదాన్ని ధ్యానం ద్వారా పొంది, తన స్వస్వరూపమైన ఆనందంలో రమిస్తున్న ఆ నిర్భయుడు దైనందిన జీవితంలోని

భయాలు, బెంగలు, విచారాలవల్ల స్పృశించబడదు. ఆ బ్రహ్మపదమే కాశీవిశ్వనాథుడు. నా హృదయంలో ఆ సదాశివమూర్తి ఉదయించును గాక!

వ్యాఖ్య

వాక్కుకు సంబంధించిన పరికరాలనన్నింటినీ వెలిగించేది ఆత్మ చైతన్యం. అందువల్ల వాక్కు దానిని వెలిగించలేదు. కారునడిపే డ్రైవరు తన కారుక్రింద పడలేడు!

ఈ ఆత్మపదంలోకి విధానోక్త పద్ధతిలో ధ్యానం ద్వారా చేరుకున్నప్పుడు (సంప్రాప్య), ఆ మహాత్ముడు ఆత్మ స్వరూపమే అయిన ఉత్తమోత్తమానందాన్ని అనుభవించి ఆనందిస్తాడు.

ఆ స్థాయిలో ఆయన పరిమితుడైన జీవికాడు. శరీర మనో బుద్ధుల కోరికలచేత, విషయ ఉద్రేక – తలపుల ప్రపంచంలోని మార్పులచేత చెదరడు. అహంభావుల సామాన్య దుఃఖాలకు అతీతుడై అతడు ఆనందంలో జీవిస్తాడు.

తన వాసనలన్నీ దహింపబడినందున వెనకాల చేసిన దుష్కర్మలు, చేయని సత్కర్మలు అతణ్ణి ఇంక బాధపెట్టవు. కలగనేవాడి దుఃఖాలు మేలుకున్న వాడివెంట పడుతాయా?

రెండుశ్లోకాలలో శ్రీ గురుదేవులు భృగువల్లిలోని భావాలను పొందుపరుస్తున్నారు.

Sloka - 7.24

శ్లో॥ శాఖానిశాధీశవదంతరాత్మా

యోఽన్నాదికోశైరుపలక్ష్యతేఽద్ధా ।

సమాధినోద్యత్తపసేంద్రియాణాం

సోదేతు చిత్తే మమ శంభుమూర్తిః ॥7.24॥

ప్రతి॥ యః+అంతరాత్మా = ఏ అంతరాత్మ, శాఖా+నిశాధీశవత్ = చంద్రశాఖా న్యాయరీతిగా, అన్నాది+కోశైః = అన్నమయాది కోశాల ద్వారా, అద్ధా = స్పష్టంగా, ఉపలక్ష్యతే = గుర్తింపబడుచున్నదో, సమాధినా = సమాధిరూపమైన, ఉద్యత్+తపసా = ఉద్భవించిన తపస్సుచే, ఇంద్రియాణాం = ఇంద్రియాల సమాధానంతో, సః శంభుమూర్తిః = ఆ శంభుమూర్తి, మమ చిత్తే ఉదేతు = నా చిత్తంలో ఉదయించుగాక.

తాత్పర్యం

ఒక వృక్షశాఖద్వారా చంద్రుణ్ణి చూపినట్లుగా, అన్నాది కోశాలద్వారా, ఇంద్రియాలను మరియు మనస్సును శాంతింపజేసిన సాధకుడికి ఆత్మ నిర్దేశింపబడుతుంది. ఆ పరమాత్మ నా సౌమ్య కాశీశరూపంలో నా హృదయంలో ఉదయించును గాక!

వ్యాఖ్య

దీనిని చంద్రశాఖాన్యాయమంటారు. విదియ నాడు సన్నగా గోరువలె ఉండే చంద్రరేఖను చూపడానికి, ఒక చెట్టు కొమ్మకొసను చూపి దానిమీదుగా చంద్రరేఖను నిర్దేశిస్తారు. ఆ ప్రకారంగానే శుద్ధచిత్తం కలిగిన సాధకుడు ధ్యానం చేస్తున్నప్పుడు, శ్రీగురువు అయిదు కోశాలనూ చూపి, వాటిద్వారా వాటిని చైతన్యవంతం చేసే ఆత్మవైపుకు అతడి దృష్టిని మరల్చుతాడు.

అన్ని పద్ధతులలో జరిగే ధ్యానానికి అంతిమ లక్ష్యమైన ఆనందరూపాత్మ కాశీవిశ్వనాథుడు. ఆయన మంగళస్వరూపం నా హృదయంలో భాసించునుగాక!

Sloka - 7.25

శ్లో॥ యద్బ్రహ్మతామేత్య బుధోఽభిగాయ-

త్యన్నం తథాత్తాహమహో విచిత్రమ్ ।

తయోశ్చ కర్తాఽహమేవ సర్వం

సోదేతు చిత్తే మమ శంభుమూర్తిః ॥7.25॥

ప్రతి॥ బుధః = పండితుడు, యత్+బ్రహ్మతాం = ఏ బ్రహ్మతత్త్వాన్ని, ఏత్య = పొంది, అభిగాయతి = గానం చేస్తున్నాడో; తథా = అట్లు, అహం = నేను, అన్నం = అన్నమును, అత్తా = తినువాడును, అహో విచిత్రమ్ = ఓహో! ఆశ్చర్యకరము, తయోః+చ కర్తా = ఆ రెండింటికీ కర్తను, అహం+ఏవ = నేనే, సర్వం = సమస్తమును అయిన, సః శంభుమూర్తిః = ఆ శంభుమూర్తి, మమ చిత్తే ఉదేతు = నా చిత్తంలో ఉదయించుగాక.

తాత్పర్యం

బ్రహ్మపదమైన శుద్ధచైతన్యాన్ని అందుకొన్నప్పుడు ఆ మహాత్ముడు సామగానం చేస్తాడు: "ఓహో! అద్భుతం! నేను రెండోది లేని శుద్ధసర్వవ్యాప్తాత్మనైనా, నేను జడమైన అన్నమూ, అన్నభోక్తనూ కూడా! ఈ రెంటినీ సృజించిన కర్తను, చైతన్యం ఇచ్చేవాడినీ నేనే!" ఆ బ్రహ్మపదం, ప్రియ కాశీపతి శంభురూపంలో నిరంతరం నా హృదయంలో నిలుచునుగాక!

వ్యాఖ్య

ఏకమైన ఆత్మే భోగించే జీవుడుగాను, భోగింపబడే ప్రపంచంగాను అగుపడుతుంది. మేలుకున్న మీ మనస్సే మీలో కలగనేవాడు, అతడికి కనబడే కలప్రపంచమూ కూడా. ఈ భోక్త-భోగ్య సమావేశాన్ని సృజించి, ఆడించి, చేతనత్వాన్ని ఇచ్చేవాడు కూడా ఆత్మ అయిన నేనే! ఈ ప్రపంచంకూడా అలాంటి దైనందిన విచిత్రమే!

ముక్తసరిగా చెప్పాలంటే ఆ పదంలో నేను ఒక్కడినే ఇక్కడ కదిలి వ్యవహరించే వ్యక్తుల - విషయాల ప్రపంచము, వారికలయికలు, స్పందనలు, స్వంత అనుభవాలు కూడా నేనే! ఆ బ్రహ్మము, కాశికాపతి మంగళమూర్తి శంభుడు తన మహత్తరమైన మహిమతో నాలో నిరంతరం ఉదయించి కనబడుచుండును గాక!

*

॥8.0॥

8. *8.* అష్టమ స్తబకం

ఈ స్తబకంలో శ్రీ గురుదేవులు ఋగ్వేదానికి చెందిన ఐతరేయోపనిషత్తులోని ముఖ్యభావాలను పేర్కొంటారు.

Sloka - 8.01

శ్లో॥ యః పరాత్మైక ఏవాసీదగ్రే కిఞ్చన నాభవత్ ।
అన్యద్వస్తు సదాఖండం కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.1॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, పరాత్మా+ఏకః+ఏవ = పరమాత్మగా ఒక్కటిగానే, ఆసీత్ = ఉన్నాడో, అగ్రే = సృష్టికి ముందు, కించన = ఏమియును, న+అభవత్ = లేదు, అన్యత్+వస్తు = ఇతర వస్తువు, సదా+అఖండం = ఎల్లప్పుడూ అఖండమైనది, తం = అట్టి, కాశీశం = కాశీశ్వరుని, ఉపాస్మహే = ఉపాసిస్తున్నాము.

తాత్పర్యం

సృష్టికి ముందు పరాత్మ ఒక్కటే ఉన్నది; వేరే ఏదీ సృష్టింపబడలేదు. ఎప్పుడూ పరిమితులకు లోను కాని అద్వితీయమైన ఆ బ్రహ్మమే కాశీపతి. ఆయనను ఆరాధించి పూజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

సృష్టికి పూర్వం ప్రపంచం అవ్యక్తంగా, అవ్యాకృతంగా ఉన్నప్పుడూ వ్యాకృతమై దృశ్యమైన ఈ స్థూలరూపంలోకి వచ్చినప్పుడూ ఎప్పుడూ అది కేవలం ఆత్మస్వరూపమే. అలలన్నీ కదులుతున్న సముద్రరూపాలు తప్ప వేరుకాదు. అన్ని అలలకు సముద్రమే అధిష్ఠానం. అలాగే ఈ ప్రపంచంలోని, నామరూపాలన్నింటికీ ఆయన ఏకమైన అధిష్ఠానం. ఈ బాహుళ్యమంతా ఆయన మీద అధ్యారోపింపబడి ఉన్నది. ఈ ప్రపంచం పరబ్రహ్మ యొక్క వ్యక్త రూపమే. అయితే ఇంద్రియాలు, మనోబుద్ధులు దానిని వికృతంగా మార్చి చూపుతున్నాయి.

శక్తిమంతంగా కదిలి మారే ప్రపంచబాహుళ్యం ఏ శుద్ధ చైతన్యం యొక్క క్రీడయో ఆ శుద్ధచైతన్యం ప్రేమాస్పదుడైన సౌమ్య కాశీశుడే! ఆయనను ఆరాధించి పూజిస్తాను.

సమిష్టి వాసనలలో వ్యక్తమయ్యే పరమాత్మ ఈశ్వరుడై, అనేకంతో కూడిన ప్రపంచాన్ని సృజించగోరుతాడు. (ఐ 1. 1)

Sloka - 8.02

శ్లో॥ య ఐక్షత సృజే లోకానితి లోకాన్ ససర్జ చ ।

అంభోముఖాన్ లోకపాంశ్చ కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.2॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరబ్రహ్మ, లోకాన్ = లోకాలను, సృజే+ఇతి = సృష్టించెదనని, ఐక్షత = ఆలోచించెనో, అంభోముఖాన్ = అంభస్సు మొదలైన లోకాలను, లోకపాన్+చ = లోకపాలకులను కూడా, లోకాన్ = లోకాలను, ససర్జ+చ = సృష్టించెనో.

తాత్పర్యం

పరమాత్మ లోకాలను సృజించాలని సంకల్పించి వాటిని సృష్టించాడు; అలాగే అంభస్సు మొదలైన లోకాలను, లోకపాలకులను కూడా సృజించాడు. ఆ పరమాత్మ ఆరాధనీయుడైన కాశీపతి. ఆయనను ప్రేమతో ఆరాధిస్తాను.

వ్యాఖ్య

రెండోది లేని ఏకమైన పరమాత్మ తన్ను తానెరిగినప్పుడు సర్వజ్ఞుడు సర్వశక్తిమంతుడు, ప్రాణులు - జడాలతో కూడిన ప్రపంచానికి ఈశ్వరుడవుతాడు. ఈశ్వరుణ్ణి సమిష్టి వాసనలు ప్రేరేపించగా, ఆ వాసనలు వ్యక్తమవడానికి వీలుగా ప్రపంచాన్ని సృజించడానికి సంకల్పించాడు. ఇలా బ్రహ్మ దేవుడుగా సృష్టికర్త అయ్యాడు. సృష్టించాడు. ఆయనే విష్ణువుగా రక్షిస్తాడు. పరమ శివుడుగా ధ్వంసం చేస్తాడు.

అన్ని ఆకారాలకు నీరు ముఖ్యమైనది. నీటితో ఘనీభవించిన పదార్థాలే ఆకారాలు అవుతాయి. వేడిచేసి నీటిని తీసివేస్తే స్థూల ఆకారం పొడి అయిపోతుంది. ఆకారం నిలవదు.

ఇందులో మరో సూచన కూడా ఉండవచ్చును. స్వర్గానికి పైన ఉన్న లోకాలన్నింటినీ "అంభస్సు" అని మన సనాతన శాస్త్రాలలో పేర్కొన్నారు. ఇలా స్వర్గం నుండి క్రింద అన్ని లోకాలను (అంభోముఖాన్ లోకపాలాన్ చ). రక్షించే నిమిత్తం అగ్ని మొదలైన లోకపాలకుల్ని సృజించాడు. ఇలాగ విరాట్పురుషుడు సమిష్టి ప్రపంచాన్ని జ్ఞానం ద్వారా సృజించాడు (జ్ఞానమయ తపస్సు ద్వారా)

యోచించి, ప్రతి ప్రాణికి కావలసిన అవయవాలన్నింటినీ కూడా ఊహించాడు. ఇది ఐతరేయోపనిషత్తులోని మొదటి ఖండం యొక్క సారాంశం. (ఐతరేయ 1.2.3)

ఇప్పుడు గురుదేవులు తన హృదయాధినాథుడైన సౌమ్య కాశీశుని ఉపనిషత్తులోని రెండో ఖండం ద్వారా ఉపాసిస్తున్నారు.

Sloka - 8.03

శ్లో॥ అగ్న్యాది లోకపాలానాం స్థానాని చ పితామహః ।
పురుషే నిరణైషీద్యః కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.3॥

ప్రతి॥ యః+పితామహః = ఏ పితామహుడైన పరబ్రహ్మ, పురుషే = పురుషునియందు, అగ్ని+ఆది+లోకపాలానాం = అగ్ని మొదలైన లోకపాలకుల యొక్క, స్థానాని+చ = స్థానాలను కూడా, నిరణైషీత్ = నిర్ణయించెనో.

తాత్పర్యం

పితామహారూపంలోని పరమాత్మ విరాట్పురుషునిలో అగ్ని మొదలైన లోకపాలకుల ఆశ్రయాలను, వ్యవహారాలను నిర్ణయించాడు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీప్రభువే. ఆయనను ఆరాధించి సేవిస్తాను.

వ్యాఖ్య

అనుభవ రంగాలైన లోకాలను నిలబెట్టే అధినేతలు లోకపాలకులు. వీరు మన ఇంద్రియ శక్తులే. ప్రతి ఇంద్రియశక్తికి నిర్ణీతమైన రంగంలో నిశ్చితమైన వ్యవహారం

ఉన్నది. అందుచేత వాటిలో ఎటువంటి గందరగోళమూ ఉండదు. వాళ్ళ రంగాలు ఎక్కడా, ఎప్పుడూ కలిసిపోవడం అంటూ ఉండదు.(ఐ 2, 3)

ఈ శక్తుల స్థానాలు ఏమిటో తరువాత శ్లోకంలో చెప్పబడుతుంది.

Sloka - 8.04

శ్లో॥ దేహే ముఖమధిష్ఠానమగ్నేర్వాయోశ్చ నాసికే ।
రవేశ్చ నేత్రే యశ్చక్రే కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.4॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరబ్రహ్మ, దేహే = శరీరమందు, ముఖం = ముఖాన్ని, అగ్నేః = అగ్నికి, అధిష్ఠానం = స్థానంగా, నాసికే = నాసికలను, వాయోః+చ = వాయువుకు, నేత్రే = నేత్రాలను, రవేః+చ = సూర్యునికి, చక్రే = చేసెనో.

తాత్పర్యం

ఈ శరీరంలో నోటిలో అగ్ని వ్యవహరిస్తుంది; వాయువు ముక్కుపుటాలలో, సూర్యుడు కళ్లలో వ్యవహరిస్తారు. ఇలా లోకపాలకులకు వ్యవహారరంగాలు ఏర్పరచిన పరమాత్మ సౌమ్య కాశీశుడే. ఆయనను నేను ఆరాధించి పూజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

విరాట్పురుషునిలోని మూలశక్తులు మన వ్యవహారాలకు అధిష్ఠానదేవతలుగా ఉంటాయి.

ఇలా అగ్ని వాక్కుకు అధిపతి, సూర్యుడు కంటి చూపునకు అధిపతి. వాయువు ముక్కుకు అధిపతి. అవి ఆయాస్థానాలకు సూత్రప్రాయమైన అధిష్ఠానాలు. ఆ

వ్యవహారాలు నెరవేరడానికి ఆయా లోకపాలకులు అవసరం. జ్ఞాన కర్మేంద్రియ శక్తులే అవి. (ఐ 2. 4)

Sloka - 8.05

శ్లో॥ దిశాం తు కర్ణౌ శుభ్రాంశోర్హృదయంచ మహాప్రభుః ।

యోఽథ నాభిం వ్యధాన్ మృత్యోః కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.5॥

ప్రతి॥ యః+మహాప్రభుః = ఏ మహాప్రభువు, కర్ణౌ = చెవులను, దిశాం = దిక్కులకు, హృదయం = హృదయాన్ని, శుభ్రాంశోః = చంద్రునికి, అథ = తరువాత, నాభిం = నాభిని, మృత్యోః = మృత్యుదేవునికి, వ్యధాన్ = నియమించెనో.

తాత్పర్యం

దిక్కులకు చెవులను, చంద్రుణ్ణి హృదయాన్ని ఏలడానికి, నాభి వద్ద మృత్యువును నియమించిన ఆ మహాప్రభువు కాశీపతియే. ఆయనను ఆరాధించి పూజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఇలా విశ్వశక్తులను సృజించి ఇంద్రియ శక్తులకు అధిపతులుగా నియమించి వాళ్ళను ఏర్పాటు చేశాక, ప్రభువు వాటిని ఆకలి దప్పులకు గురిచేసినట్లు ఐతరేయం రెండవ ఖండంలో చెబుతుంది. ఆకలి దప్పులతో తహతహలాడుతూ పరమాత్మకు అవి మొరబెట్టుకొన్నాయి - "మాకు ఆనందాన్ని తృప్తిని ఇచ్చే విషయాలను స్వేచ్ఛగా తీరుబడిగా భోగించడానికి అనువైన నివాసస్థానాలను ఏర్పాటుచేయి. వాటికోసం

ఆవును, గుర్రాన్ని ఆయన చూపాడు. వాటికి ఆ శరీరాలు తృప్తిని ఇవ్వలేదు. మానవ శరీరాన్ని చూచినప్పుడు అవి పరిపూర్ణంగా తృప్తిపడ్డాయి. ఈ దేవతలు ముందు చెప్పిన క్రమంలో తమతమ స్థానాలలో వ్యష్టి మానవశరీరాలలో స్థిరపడి తమ ప్రభావాన్ని చూపసాగాయి. దానితో రెండో ఖండం ముగింపుకి వస్తుంది.

ఇక మూడో ఖండం, పరమాత్మ అనుకున్నాడు - పురుషుణ్ణి, లోక పాలకులను, వాళ్ళ ధర్మాలను, స్థానాలను ఏర్పాటుచేసి ఆకలి దప్పులు కూడా పెట్టాడు. వాళ్ళ తుష్టికీ పుష్టికీ అన్నాన్ని కూడా ఏర్పాటు చేయాలి. అమితమైన ప్రేమ వల్ల ఆయన ఇలా సంకల్పించాడు.

Sloka - 8.06

శ్లో॥ యో లోకలోకపాలేభ్యస్సృష్టాన్నంచ పృథగ్విధమ్ ।
ప్రాణేనాగ్రాహయద్ధాతా కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.6॥

ప్రతి॥ యః+ధాతా = ఏ ధాత అయిన బ్రహ్మ, లోక+లోకపాలేభ్యః = లోకాలకు, లోకపాలకులకు, పృథగ్విధం = వేర్వేరు విధాలైన, సృష్టం+అన్నం+చ = సృష్టించిన అన్నమును, ప్రాణేన = ప్రాణవాయువుచేత, అగ్రాహయత్ = గ్రహింపజేసెనో.

తాత్పర్యం

లోకాలకు, లోకపాలకులకు వివిధమైన అన్నాన్ని సృష్టించి, ప్రాణవాయువు సహాయంతో దానిని గ్రహించి ఆనందించే ఏర్పాటుచేశాడు. ఆ ఏర్పాటు చేసిన పరమాత్మ కాశీపతియే. ఆయనను ఆరాధించి పూజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ప్రపంచాన్ని, ఇంద్రియాలను, ఇంద్రియ శక్తులను సృష్టించిన తరువాత ప్రాణ వాయువు సహాయంతో నోటికి ఆహారాన్ని స్వీకరించేట్లు (అనుభూతులు పొందే శక్తి) చేసి శరీరంలోని అన్ని శక్తులకు తృప్తి, పోషణ కలిగించాడు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీశుడే. ఆయనకు నా వినమ్ర నమస్కృతుల నర్పిస్తాను.

ఉపనిషత్తు ప్రకారం లోకపాలకుల ఆహారం నిమిత్తం అయిదు మహా భూతాలను సృజించి వాటి పరస్పర సంయోగాల ద్వారా ప్రాపంచిక చరాచర రూపాలన్నింటినీ సృష్టించాడు. విషయాలు, ప్రాణులు ఇలా ఏర్పడ్డాయి.

లోకపాలకుల్ని చూచి అన్నం తనను తినివేస్తారని భయపడి పరిగెత్త సాగింది. ప్రాణవాయువు వాటిని నిరోధించింది. ఇలా విషయ - ఉద్రేక - తలపుల ప్రపంచాన్ని శరీర మనోబుద్ధులు ఆస్వాదించి తృప్తిపడతాయి - నోటిలో పనిచేసే వాయుశక్తిని ప్రాణ వాయువు అని ఉపనిషత్తు పేర్కొన్నది. (ఐ 3.1)

Sloka - 8.07

శ్లో॥ మూర్ధానం ప్రవిదార్యైతత్ కార్యకారణసంహతిమ్ ।
ప్రాపద్యత చ యః స్రష్టా కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.7॥

ప్రతి॥ యః+స్రష్టా = ఏ సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మ, మూర్ధానం = శిరస్సులోని బ్రహ్మరంధ్రమును, ప్రవిదార్య = చీల్చి, ఏతత్ = ఈ, కార్యకారణ+సంహతిం = కార్య-కారణ సంఘాతమైన శరీరాన్ని, ప్రాపద్యత+చ = ప్రవేశించెనో.

తాత్పర్యం

పరమాత్మ తాను నివసించి సుఖించడానికిగాను కార్యకారణ సంఘాతమైన శరీరంలో తలభాగాన్ని చీల్చి బ్రహ్మరంధ్రం ద్వారా లోపలికి ప్రవేశించాడు. ఆయన నా ప్రీతిపాత్రుడైన కాశీశుడే. ఆయనను ప్రేమించి ఆరాధిస్తాను.

వ్యాఖ్య

తలలో మూడు (నడినెత్తి) మీద మెత్తగా ఉండే స్థానం బ్రహ్మరంధ్రం. దానిద్వారా ప్రభువు ప్రవేశించి శరీరంలో అధ్యక్షత వహించి దాని అన్ని కార్యాలకు చేతనత్వాన్ని ఇస్తాడు. "ప్రవేశించడం" అంటే శరీర మనోబుద్ధులతో తాదాత్మ్యం వహించడమే.

ఈ తాదాత్మ్యం బుద్ధిస్థాయిలో జరుగుతుంది. ఇది పరమ తప్పిదం. సరైన విచక్షణ లేక జరుగుతుంది. ఈ ప్రకారంగా పరమేశ్వరుడు దర్శించే - భావించే - వివేచించే వాడు అయిన పరిమిత జీవుడుగా నటించ సాగుతాడు. పరమాత్మే కాశీశుడు. ఆయనను ప్రేమతో భక్తితో ఆరాధిస్తాను.

పరబ్రహ్మం ఈ రంధ్రం ద్వారా ప్రవేశించినందున దానికి బ్రహ్మరంధ్రం అనే పేరు కలిగింది.

Sloka - 8.08

శ్లో॥ విదృతిర్నాందనంచేతి గీయతే వేదపారగైః ।
యత్రప్రవేశసృతిర్భక్త్యా కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.8॥

ప్రతి॥ యత్+ప్రవేశసృతిః = ఏ బ్రహ్మరంధ్ర ప్రవేశమార్గము, వేదపారగైః = వేదవేత్తలచేత, భక్త్యా = భక్తితో, విదృతిః = విదృతి అని, నాందనం+చ+ఇతి = నాందనం అని కూడా, గీయతే = పాడబడుచున్నదో.

తాత్పర్యం

పరమాత్మ శరీరంలోకి ప్రవేశించిన ద్వారాన్ని విదృతి అని, నాందనం అని కూడా అంటారు. ఆయన తలను చీల్చి ప్రవేశించాడు; అందుకే అది విదృతి అనబడింది. ఈ ద్వారం నుండే పరిమిత పరికరాలను వదలి జీవుడు శుద్ధానంద పదాన్ని చేరుకుంటాడు; అందుకే ఇది నాందనం అనబడుతుంది.

Sloka - 8.09

శ్లో॥ తథా ప్రవిష్టో యస్సాక్షాజ్జీవభావేన వేశ్మసు ।
త్రిషు సంక్రీడతే నిత్యం కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.9॥

ప్రతి॥ తథా = అట్లే, ప్రవిష్టః = ప్రవేశించిన, యః = ఏ పరబ్రహ్మ, సాక్షాత్ = ప్రత్యక్షముగా, జీవభావేన = జీవభావంతో, త్రిషు+వేశ్మసు = మూడు అవస్థల గృహాలలో, నిత్యం = ఎల్లప్పుడూ, సంక్రీడతి = క్రీడించుచున్నాడో.

తాత్పర్యం

ఏ శుద్ధ సత్యాత్మస్వరూపం జీవభావంగా శరీరాలలో ప్రవేశించి జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి ప్రపంచాలలోని అనుభవరంగాలలో క్రీడిస్తుందో, ఆ బ్రహ్మమే కాశీశుడు. ఆయనను భక్తితో సేవిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పరిమిత జీవుడైన ఆత్మ శరీర మనో బుద్ధులతో భ్రాంతి వల్ల తాదాత్మ్యం పొంది జాగ్రత్, స్వప్నము, గాఢ నిద్రా స్థితులు - మూడింటిలో సంచరిస్తూ సుఖదుఃఖాల పంటలను భోగిస్తుంది. ఆయనే బాధపడేవాడు, కర్మచేసేవాడు, భోగించేవాడు కూడా! ఆ బ్రహ్మమే కాశీశుడు. ఆయనను ప్రేమతో భక్తితో సేవిస్తాను.

Sloka - 8.10

శ్లో॥ జాగ్రదాద్యభిమానేన సంసరన్ తద్గుణార్దితః ।
గురూక్త్యా బ్రహ్మ యః పశ్యేత్ కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.10॥

ప్రతి॥ యః+బ్రహ్మ = ఏ పరబ్రహ్మ, జాగ్రత్+ఆది+అభిమానేన = జాగ్రదాది అవస్థలలో అభిమానంతో, సంసరన్ = సంచరిస్తూ, తత్+గుణ+ఆర్దితః = వాటి గుణాలచే పీడింపబడి, గురు+ఉక్త్యా = గురువారి బోధచేత, పశ్యేత్ = దర్శింపబడుచున్నదో.

తాత్పర్యం

జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి ప్రపంచాలలో అభిమానంతో సంచరిస్తూ వాటి గుణాల వలన వేధింపబడుతున్న జీవుడు సద్గురు బోధల వల్ల పరబ్రహ్మను దర్శిస్తాడు. ఆ సౌమ్య కాశీశుణ్ణి ఆరాధించి పూజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

మూడు అవస్థలలోని చైతన్యానికి అహంకార, కామపూర్వకమైన సంబంధాల వల్ల సుఖదుఃఖాలు జనించుతాయి. వాటి వల్ల వేధింపబడుతూ పరమాత్మే మిథ్యా బాధలను అనుభవిస్తుంది. గురుసహాయంతో అందులోంచి బయట పడుతుంది.

శ్రీ గురు సహాయంతోనే జీవుడు, తన ఆత్మ స్వరూపాన్ని తిరిగి పొంద గలుగుతాడు. గురువు దారి చూపుతాడు. శిష్యుడు గురువు బోధించిన పద్ధతి ప్రకారం ధ్యానిస్తాడు. దీని వల్ల మనస్సు శుద్ధమై, శాంతమై, జాగృతమై స్థిరమైన ధ్యానస్థితిని పొంది, ఆత్మను సాక్షాత్కారం చేసుకుని శుద్ధచైతన్య పదంలో మేల్కొంటుంది. ఇలా జ్ఞానాన్ని పొంది ముక్తుడవుతాడు. (ఐ 3, 13) ఇక్కడితో ఉపనిషత్తులోని మూడోఖండంలోని భావాలు పూర్తి అయ్యాయి.

Sloka - 8.11

శ్లో॥ గర్భబాలజరత్తాది చక్రేఽస్మిన్ జీవనామభృత్ ।
యోఽయం భ్రాంత్యా బంభ్రమితి కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.11॥

ప్రతి॥ యః+అయం = ఏ పరబ్రహ్మ, అస్మిన్+చక్రే = ఈ సంసారచక్రంలో,
గర్భ+బాల+జరత్+ఆది = గర్భవాసము, బాల్యము, వృద్ధాప్యము మొదలైన

స్థితులలో, జీవనామభృత్ = జీవుడనే పేరును ధరించి, భ్రాంత్యా = భ్రాంతితో, బంభ్రమితి = సంచరిస్తున్నాడో.

తాత్పర్యం

గర్భస్థ శిశుత్వం, బాల్యం, వృద్ధాప్యం మొదలైన స్థితులను అనుభవించే జీవుడిగా కనిపించే పరమాత్మ, తన నిజస్వరూపాన్ని ఎరగని అవిద్యలో భ్రాంతివల్ల తిరిగి తనకు సరిపడే యోనిలో మరో కొత్త జీవితాన్ని వెదుక్కుంటాడు. ఆ పరమాత్మే కాశీశుడు. ఆయనను ఆరాధించి పూజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

జాగ్రదవస్థను విస్మరించడంవల్ల ఎలా మనం స్వయంగా సృష్టించు కొన్న కలలోని అనుభవాలతో తాదాత్మ్యం చెంది భ్రాంతి పడతామో, అలాగే ఆత్మ కూడా తన్ను తాను విస్మరించి శరీర - మనో - బుద్ధుల పరికరాల ద్వారా విషయ-ఉద్రేక-తలపుల ప్రపంచాన్ని గుర్తించి పరిమితమైన జీవుడుగా వ్యవహరిస్తుంది. ఇలా వ్యవహరిస్తున్నప్పుడు కూడా అతడు పరమాత్మయే వేరుకాదు. మీరు కలలో బాధపడుతున్నప్పుడు కూడా సుఖంగా ఏ ప్రమాదమూ లేక గదిలో నిద్రపోతున్నవారే.

గర్భంలో, బాల్యంలో, వృద్ధాప్యంలో బలహీనతలతో పరిమితుడైన జీవుడుగా వ్యవహరించే పరమాత్మ చనిపోయి తన వాసనలను ఖర్చు చేసుకోవడానికి అనువైన రంగానికి తగిన గర్భాన్ని వెదుక్కుంటాడు. ఆ పరమాత్మ నా సౌమ్య కాశీశుడే! ఆయనను ఆరాధిస్తాను. (ఐ 6. 1)

ఇవి అన్నీ ఆత్మ నెరుగని ఆవిద్యాకారణంగా కలుగుతాయి. ఆధ్యాత్మికంగా ప్రగతిని పొంది శుద్ధమైన హృదయంతో ధ్యానంలో జీవుడు ముక్తుడై శుద్ధచైతన్య పరమపదంలోకి మేల్కొన్నప్పుడు దాని పరిభ్రమణలు ఇక బాధాకరంగా, భ్రాంతి జన్యకంగా ఉండడం మానివేస్తాయి. కలలోంచి మేల్కొన్నాక కలలోని బాధలు ఏం చేస్తాయి? ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం తెలుపుతుంది.

Sloka - 8.12

శ్లో॥ అవిద్యాజాలకం భిత్వా శ్యేనవత్ యత్రప్రబోధతః ।

నిర్ముక్తో నిశ్చరేత్ కశ్చిత్ కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.12॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ పరబ్రహ్మ బోధవలన, శ్యేనవత్ = డేగవలె, కశ్చిత్ = ఒకానొకుడు, అవిద్యాజాలకం = అవిద్య అనే వలను, భిత్వా = చీల్చి, ప్రబోధతః = జ్ఞానబోధవలన, నిర్ముక్తః = ముక్తుడై, నిశ్చరేత్ = బయటకు వచ్చునో.

తాత్పర్యం

వలలో చిక్కుకున్న గ్రద్ద దానిని తెంపివేసి విడుదల పొంది తన సహజ స్వాతంత్ర్యాన్ని తిరిగి పొందినట్లే, అవిద్యాజాలాన్ని తెంపివేసి జీవుడు శుద్ధాత్మపదంలో జాగృతుడవుతాడు. ఇలా విడుదలై సంచరించే వారు అరుదుగా ఉంటారు. ఆ శుద్ధాత్మ కాశీశుడు. ఆయనను ఆరాధించి పూజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

శుద్ధాత్మపదాన్ని ఎరుగని అవిద్య కారణంగా మనం ప్రపంచ మిథ్యా భ్రాంతులను నిలుపుకుంటాము. విషయ వస్తువుల ఆకర్షణలకు, వాటి వల్ల వచ్చే అల్పసుఖాలకు లోనై భ్రాంతుల జాలంలో చిక్కుకుంటాము. సాక్షాత్తు ఆత్మ స్వరూపాన్ని గుర్తెరగడంద్వారా ఈ అవిద్యా పంజరంలోనుండి విడివడినప్పుడు జాగృతుడైన ఆ జ్ఞాని విముక్తుడై అనంతానందంలో స్వతంత్రంగా జీవిస్తాడు. (ఐ 4. 5)

Sloka - 8.13

శ్లో॥ అవిద్యాకామకర్మాణి విభిద్య విబుధాగ్రణీః ।
యద్భవత్యాత్మభేదే శ్రీకాశీశం తముపాస్మహే ॥8.13॥

ప్రతి॥ విబుధ+అగ్రణీః = పండితశ్రేష్ఠుడు, అవిద్యా+కామ+కర్మాణి = అవిద్య, కామం, కర్మలను, విభిద్య = ఛేదించి, యత్+బ్రహ్మ = ఏ బ్రహ్మస్వరూపమై, ఆత్మభేదే = దేహపాతానంతరం, భవతి = అవుతాడో.

తాత్పర్యం

హృదయగ్రంథులను తెంచిన ఉత్తమ విజ్ఞాని, శరీరం నశించిన తరువాత పరమాత్మలో పూర్తిగా ఐక్యమవుతాడు. ఆ ఆత్మే సౌమ్య కాశీశుడు. ఆయనను ఆరాధించి పూజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

మన వ్యక్తిత్వంపైన ఉన్న సంకెళ్ళను హృదయ గ్రంథులంటారు. అవి మూడింటి వలన ఏర్పడుతాయి - ఆత్మయొక్క ఆనందస్వరూపాన్ని గుర్తెరగని స్థితి అవిద్య, ఆ కారణంగా కలిగే కోరికల పరంపర కామం, ఉన్న కోరికలను తీర్చుకోవడానికి శ్రమపడి చేసేవి కర్మలు.

ఈ మూడింటికి ప్రాథమిక కారణం మొదటిదైన అవిద్యయే. శుద్ధ చైతన్యం యొక్క అద్భుతానంద స్థితిని సూటిగా అనుభవించి తెలుసుకున్నప్పుడు దాని కోసం కృషిచేయవలసిన అవసరం ఉండదు. ఇలా ఆధ్యాత్మికంగా వికసించి ఆత్మసాక్షాత్కారం అయినవాడు శరీరాన్ని విడిచిన తరువాత తిరిగి మరో శరీరంలోకి ప్రవేశించి విషయ రంగంలో తిరుగాడవలసిన అవసరం లేదు. దివ్యాత్మలో లీనమైపోతాడు.

ఇక్కడితో ఉపనిషత్తుయొక్క నాలుగో ఖండంలోని భావాలను శ్రీ గురు దేవులు సమాప్తం చేశారు.

Sloka - 8.14

శ్లో॥ కోఽయమాత్మేతి సంసారాద్వ్యావివృత్సుభిరాత్మని ।
అన్విష్యతేఽన్వహం యః శ్రీకాశీశం తముపాస్మహే ॥8.14॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, సంసారాత్ = సంసారబంధం నుండి, వ్యావివృత్సుభిః = తప్పించుకొనగోరువారిచే, కః+అయం+ఆత్మా+ఇతి = “ఈ ఆత్మ ఎవరు?” అని, ఆత్మని = ఆత్మయందు, అన్వహం = ప్రతిదినమూ, అన్విష్యతే = వెదుకబడుచున్నాడో.

తాత్పర్యం

బహుళ ప్రపంచములోని పరిమిత జీవితం నుండి విముక్తులు కాగోరిన తపోనిష్ఠులైన ఋషులు, "ఈ ఆత్మ ఎవరు?" అని నిత్యము హృదయాలలో విచారణ చేస్తూంటారు. ఆ ఆత్మయే కాశీశుడు. నేను ఆయనను భక్తితో ఆరాధిస్తాను.

వ్యాఖ్య

లోలోపలే ఆత్మవిచారణద్వారా ఆత్మ స్వరూపాల్ని వారు గుర్తెరుగుతారు. అది ఎలా సాధ్యమవుతుందో స్ఫూర్తిమంతమైన క్రింది అయిదు శ్లోకాలలో ఈ విషయం తెలుపబడుతోంది. (ఐ 5.1)

Sloka - 8.15

శ్లో॥ చక్షుర్భూతేన మనసా నానారూపాణి పశ్యతి ।
ప్రత్యగాత్మాత్మనా యః శ్రీకాశీశం తముపాస్మహే ॥8.15॥

ప్రతి॥ యః+ప్రత్యగాత్మా = ఏ అంతరాత్మ, ఆత్మనా = ఆత్మచేత, చక్షుర్భూతేన = కన్నురూపమైన, మనసా = మనస్సుచేత, నానారూపాణి = అనేకరూపాలను, పశ్యతి = చూస్తున్నదో.

తాత్పర్యం

ఎవరు పరిమితుడైన జీవుడుగా మారి కన్నుగా మారిన మనస్సుద్వారా వివిధరూపాలను చూస్తాడో ఆ ప్రత్యగాత్మ అయిన సౌమ్యకాశీశుణ్ణి నేను ఆరాధించి పూజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

మనస్సు వెనక లేకపోతే ఇంద్రియాలు చురుకెక్కి జ్ఞానంతో వ్యవహరించవు. గాఢనిద్రలో మనస్సు విశ్రాంతి తీసుకొంటుంది. అందుకే ఏ దృశ్యాలు కనబడవు. అందుకే గురుదేవులు 'కంటి రూపంలోని మనస్సు' చూస్తుందన్నారు. అయితే కేవలం మనస్సు తనకు తానుగా కళ్ళద్వారా చూడలేదు. దానిలో చైతన్యం ఉండాలి. చైతన్యం యొక్క మూలస్థానం ఆత్మ. అందుచేత ఇక్కడ ఆత్మ మనస్సు కారణంగా మనస్సునుండి చూస్తుందని వివరింపబడింది. (ఐ 5.1,2)

Sloka - 8.16

శ్లో॥ శ్రోత్రభూతేన మనసా నానాశబ్దాన్ శృణోతి చ ।
ప్రత్యగాత్మాత్మనా యః శ్రీకాశీశం తముపాస్మహే ॥8.16॥

ప్రతి॥ యః+ప్రత్యగాత్మా = ఏ అంతరాత్మ, ఆత్మనా = ఆత్మచేత, శ్రోత్రభూతేన = చెవిరూపమైన, మనసా = మనస్సుచేత, నానాశబ్దాన్ = అనేక శబ్దాలను, శృణోతి+చ = వింటున్నదో.

తాత్పర్యం

పరిమిత జీవుడై కర్ణంగా మారిన మనస్సుద్వారా వివిధ శబ్దాలను వినే ఆ పరమాత్మ శ్రీ కాశీశుణ్ణి నేను ఆరాధించి ఉపాసిస్తాను.

Sloka - 8.17

శ్లో॥ ఘ్రాణభూతేన మనసా గంధాన్ జిఘ్రత్యనూనకాన్ ।
ప్రత్యగాత్మాత్మనా యః శ్రీకాశీశం తముపాస్మహే ॥8.17॥

ప్రతి॥ యః+ప్రత్యగాత్మా = ఏ అంతరాత్మ, ఆత్మనా = ఆత్మచేత, ఘ్రాణభూతేన = నాసికారూపమైన, మనసా = మనస్సుచేత, అనూనకాన్ = నానారకాలైన, గంధాన్ = వాసనలను, జిఘ్రతి = వాసన చూస్తున్నదో.

తాత్పర్యం

పరిమితజీవుడై ముక్కుగా మారిన మనస్సుద్వారా అనేకరకాల వాసనలను అనుభవించే ఆ పరమాత్మ శ్రీ కాశీశుణ్ణి నేను ఆరాధించి ఉపాసిస్తాను.

Sloka - 8.18

శ్లో॥ వాణీభూతేన మనసా వక్తవ్యం వ్యాకరోతి చ ।
ప్రత్యగాత్మాత్మనా యః శ్రీకాశీశం తముపాస్మహే ॥8.18॥

ప్రతి॥ యః+ప్రత్యగాత్మా = ఏ అంతరాత్మ, ఆత్మనా = ఆత్మచేత, వాణీభూతేన = వాక్రూపమైన, మనసా = మనస్సుచేత, వక్తవ్యం = చెప్పదగినదానిని, వ్యాకరోతి+చ = విశదీకరిస్తున్నదో.

తాత్పర్యం

పరిమిత జీవుడై వాక్కుగా మారిన మనస్సుద్వారా పెక్కు అర్థాలతో కూడిన అనేక ధ్వనులను చేసే ఆ పరమాత్మ శ్రీ కాశీశుణ్ణి నేను ఆరాధించి ఉపాసిస్తాను.

Sloka - 8.19

శ్లో॥ జిహ్వాభూతేన మనసా జానాతి వివిధాన్ రసాన్ ।
ప్రత్యగాత్మాత్మనా యః శ్రీకాశీశం తముపాస్మహే ॥8.19॥

ప్రతి॥ యః+ప్రత్యగాత్మా = ఏ అంతరాత్మ, ఆత్మనా = ఆత్మచేత, జిహ్వాభూతేన = నాలుకరూపమైన, మనసా = మనస్సుచేత, వివిధాన్ = అనేకములైన, రసాన్ = రుచులను, జానాతి = తెలుసుకుంటున్నదో.

తాత్పర్యం

పరిమితజీవుడై జిహ్వగా మారిన మనస్సుద్వారా రకరకాల రుచులను ఆస్వాదించే ఆ పరమాత్మ శ్రీ కాశీశుణ్ణి ఆరాధించి ఉపాసిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఆత్మ వేరు వేరు ఉపాధులనుండి ఇలా వ్యవహరిస్తున్నప్పుడు జరుగుతున్న క్రియలను బట్టి వేరువేరు పేర్లను పొందుతుంది. ఈవిషయం రానున్న మూడు శ్లోకాలలో చెప్పబడుతుంది.

Sloka - 8.20

శ్లో॥ సంజ్ఞానాజ్ఞానవిజ్ఞానప్రజ్ఞానాని చ శేముషీ ।
యద్బ్రహ్మణోఽభిధాః శ్రీమత్ కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.20॥

ప్రతి॥ సంజ్ఞానం, అజ్ఞానం, విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞానాని+చ, శేముషీ = సంజ్ఞానము, అజ్ఞానము, విజ్ఞానము, ప్రజ్ఞానము మరియు తెలివి అనే ఇవి, యత్+బ్రహ్మణః = ఏ బ్రహ్మము యొక్క, అభిధాః = పేర్లుగా పిలువబడుచున్నవో.

తాత్పర్యం

సంజ్ఞానము, అజ్ఞానము, విజ్ఞానము, ప్రజ్ఞానము, శేముషీ - ఇవి వేర్వేరు పేర్లతో సూచించే శ్రీ కాశీశుణ్ణి భక్తితో ఉపాసిస్తాను.

వ్యాఖ్య

(1) పరిపూర్ణమైన జ్ఞానం సంజ్ఞానమనబడుతుంది. (2) సమష్టి అయిన అవిద్య అజ్ఞానం. అందులో కనబడే ఈశ్వరుడు కూడా అజ్ఞానం వల్ల గోచరమయ్యే వారే. అందుకే అజ్ఞానం. (3) అనుభవజ్ఞానం విజ్ఞానం. (4) విషయరహితమైన కేవలజ్ఞానం ప్రజ్ఞానం. (5) తెలివిరూపంలో బయటికి వచ్చేది శేముషి - అన్నియు పరమాత్మ పేర్లే.

Sloka - 8.21

శ్లో॥ దృష్టిర్ధృతిశ్చ మననం మనీషా జూతిసంస్మృతీ ।

యద్బ్రహ్మణోఽభిధాః శ్రీమత్ కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.21॥

ప్రతి॥ దృష్టిః = చూపు, ధృతిః+చ = ధైర్యము, మననం = మననము, మనీషా = తెలివి, జూతి = వేగము/ప్రేరణ, సంస్మృతీ = జ్ఞాపకశక్తి, యత్+బ్రహ్మణః = ఏ బ్రహ్మము యొక్క, అభిధాః = పేర్లుగా పిలువబడుచున్నవో.

తాత్పర్యం

దృష్టి, ధృతి, మననం, మనీషా, జూతి, సంస్మృతి - ఇవన్నీ తన పేర్లే అయిన పరమాత్మ శ్రీ కాశీశుణ్ణి నేను ప్రేమతో ఉపాసిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఇవి అన్నీ మనోబుద్ధులలోని రకరకాల ఆలోచనలే. మిగతావాటిని తరువాత శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 8.22

శ్లో॥ సంకల్పోఽధ్యవసాయోఽసుస్తృష్ణా స్త్రీసంగమస్పృహా ।

యద్బ్రహ్మణోఽభిధాః శ్రీమత్ కాశీశం తముపాస్మహే ॥8.22॥

ప్రతి॥ సంకల్పః = సంకల్పము, అధ్యవసాయః = నిర్ణయము, అసుః = ప్రాణము, తృష్ణా = కోరిక, స్త్రీసంగమస్పృహా = సంగమేచ్ఛ, యత్+బ్రహ్మణః = ఏ బ్రహ్మము యొక్క, అభిధాః = పేర్లుగా పిలువబడుచున్నవో.

తాత్పర్యం

సంకల్పం, నిర్ణయం (అధ్యవసాయం), ప్రాణం, తృష్ణా, స్త్రీసంగమస్పృహా - ఇవన్నీ తన పేర్లయిన పరమాత్మ శ్రీ కాశీశుణ్ణి ప్రేమతో ఆరాధిస్తాను.

వ్యాఖ్య

మనోబుద్ధుల పరికరాల పరిమితులవలన నియమింపబడిన ఆలోచనల రూపంలో పరమాత్మే కనబడుతున్నాడు. అందువలన పైవన్నీ బ్రహ్మను నిర్దేశించే వర్ణనలు.

Sloka - 8.23

శ్లో॥ బ్రహ్మా త్వమద్రీశభిదద్రిశాయిన్

ప్రజాధిభూశ్చాదితిజాస్త్వమేవ ।

ప్రజ్ఞాతనుస్త్వం హి జగత్ ప్రతిష్ఠా

బ్రహ్మాత్మనే తేఽస్తు నమో నమస్తే ॥8.23॥

ప్రతి॥ బ్రహ్మా = సృష్టికర్త బ్రహ్మ, త్వం = నీవు, అద్రీశభిత్ = ఇంద్రుడు, అద్రిశాయిన్ = కైలాసవాసి, ప్రజాధిభూః = ప్రజాపతి, అదితిజాః = దేవతలు -

ఇవన్నీ, త్వం+ఏవ = నీవే; త్వం+హి = నీవే, జగత్+ప్రతిష్ఠా = ప్రపంచానికి ఆధారం, ప్రజ్ఞాతనుః = ప్రజ్ఞాస్వరూపుడు, బ్రహ్మాత్మనే = బ్రహ్మస్వరూపుడవైన నీకు, నమోనమస్తే = పునఃపునః నమస్కారాలు.

తాత్పర్యం

ఓ గిరీశా! అద్రిశయనా! పరమశివా! నీవే సృష్టికర్త బ్రహ్మవు. నీవే అద్రిభేదనం చేసిన ఇంద్రుడవు. నీవే ప్రజాపతివి. అదితి పుత్రులైన దేవతలు కూడా నీవే. ప్రజ్ఞాస్వరూపుడవు. జగత్ప్రతిష్ఠవు నీవే. బ్రహ్మస్వరూపా, నీకు వినయపూర్వకమైన ప్రణామాలు పునః సమర్పిస్తాను.

Sloka - 8.24

శ్లో॥ త్వమేవ ఖం వాయురథానలశ్చ
త్వమేవ పాథః పృథివీ త్వమేవ ।
ప్రజ్ఞాతనుస్త్వం హి జగత్ ప్రకాశో
బ్రహ్మాత్మనే తేఽస్తు నమో నమస్తే ॥8.24॥

ప్రతి॥ బ్రహ్మాత్మనే = ఓ పరమేశ్వరా! త్వం+ఏవ = నీవే, ఖం = ఆకాశం, వాయుః = గాలి, అథ = మరియు, అనలః+చ = అగ్ని, త్వం+ఏవ = నీవే, పాథః = నీరు, పృథివీ = భూమి, జగత్+ప్రకాశః = ప్రపంచాన్ని ప్రకాశింపజేయువాడు, ప్రజ్ఞాతనుః = ప్రజ్ఞాస్వరూపుడు; తే = నీకు, నమోనమస్తే = పునఃపునః నమస్కారాలు.

తాత్పర్యం

ఓ పరమేశ్వరా! నీవే ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని, నీరు, భూమి. శుద్ధచైతన్యరూపుడవైన నీ కాంతివల్లనే యావత్ ప్రపంచం నిలిచి ఉంది. బ్రహ్మస్వరూపుడవైన నీకు వినయపూర్వకమైన నమస్కారాలు పునఃపునః సమర్పిస్తాను.

Sloka - 8.25

శ్లో॥ త్వమేవ గావస్తురగానగాశ్చ

ఖగాశ్చ యత్ కిఞ్చిదిదం సమగ్రమ్ ।

ప్రజ్ఞాతనుస్త్వం హి జగద్విభర్షి

బ్రహ్మాత్మనే తేఽస్తు నమస్సహస్రమ్ ॥8.25॥

ప్రతి॥ త్వం+ఏవ = నీవే, గావః = ఆవులు, తురగాః = గుర్రాలు, నగాః+చ = కొండలు, ఖగాః+చ = పక్షులు, యత్+కించిత్+ఇదం+సమగ్రమ్ = ఈ సమస్తమూ, ప్రజ్ఞాతనుః = జ్ఞానస్వరూపుడవైన, త్వం+హి = నీవే, జగత్ = జగత్తును, విభర్షి = భరిస్తున్నావు, బ్రహ్మాత్మనే = బ్రహ్మస్వరూపుడవైన, తే = నీకు, నమః+సహస్రమ్ = సహస్రనమస్కారాలు, అస్తు = అగుగాక!

తాత్పర్యం

ఓ కాశీవిశ్వనాథుడా, నీవు శుద్ధచైతన్య స్వరూపుడివి. చైతన్యరూపివిగా యావత్ ప్రపంచ బాహుళ్యాన్ని భరిస్తున్నావు. ప్రపంచంలోని ఆవులు, గుర్రాలు, పర్వతాలు, పక్షులు, చరాచరాలన్నీ వేరువేరు రూపాలలో ఉన్న నీవే. నీకు నా సహస్ర ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

సముద్రంలోని అలలన్నీ నిజంగా సారంలో సముద్రమే. అన్ని నగలలోని సారమూ బంగారమే. పరమాత్మయే సారమైన ప్రపంచబాహుళ్యం. పరమాత్మ ఆధారంగానే నిలిచి ఉన్నది.

కలలోని పర్వతాలు, వ్యక్తులూ చురుకైన మెలకువ మనస్సు యొక్క కల్పనలు తప్ప వేరు కాదు.

అలానే ప్రపంచంలోని చరాచరాలు, ప్రాణులు, పదార్థాలు ఏకదివ్య చైతన్య పరబ్రహ్మ స్వరూపం మీది అధ్యారోపాలే!

***

॥9.0॥

9. 9. నవమ స్తబకం

రాబోయే మూడు స్తబకాలలో (9—11) శ్రీ గురుదేవులు సామవేదానికి చెందిన ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని భావాలను ఉదహరిస్తారు. ఈ ఉపనిషత్తులో ఎనిమిది అధ్యాయాలు ఉన్నాయి. మొదటి అయిదు ఉపాసనకు చెందినవి. మిగిలినవి పూర్తిగా వేదాంతపరమైనవి. ప్రస్తుత స్తబకంలో నాలుగు అధ్యాయాలను క్లుప్తంగా వివరిస్తున్నారు.

Sloka - 9.01

శ్లో॥ ఉద్గీథవర్ణే పరమే పరాత్మా

శ్రుత్యేకసారే చ గుణోపజుష్టే।

ఉద్గాతృవర్యైస్సముపాస్యతే యః

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.1॥

ప్రతి॥ యం = ఏ, పరాత్మా = పరబ్రహ్మ, శ్రుత్యేకసారే = వేదసారమైన, గుణ+ఉపజుష్టే = గుణవిశిష్టమైన, పరమే = శ్రేష్ఠమైన, ఉద్గీథవర్ణే = ప్రణవమందు, ఉద్గాతృవర్యైః = సామవేదగాయకులచే, సముపాస్యతే = ఉపాసింపబడుచున్నాడో, తం = ఆ సౌమ్యపురాధినాథం = సౌమ్యకాశీశుని, ఆశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

శ్రుతుల ప్రధాన ఏకసారం అయిన పరమానందం, ఓంకార రూపమైన పవిత్ర ఉద్గీథ ద్వారా ఉపాసింపబడే పరమాత్మ శ్రీ సౌమ్యపురీశుడే. ఆయన పాదాలను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పరమానందయుతమైన ఓంకారం పరమాత్మ యొక్క శబ్దసంకేతం. దానినే సామవేదంలో ఉద్గీథ అంటారు. ఉద్గాతృలనే సామగాయకులు ఉపాసించుతారు. (ఛాందోగ్య 1. 1)

Sloka - 9.02

శ్లో॥ ప్రాణాత్మనాఽధ్యాత్మమథాధిదైవం

సూర్యాత్మనా చాక్షరసుప్రతీకే।

ఉద్గీథవిత్ పశ్యతి యం హి దేవం

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.2॥

ప్రతి॥ యం + దేవం + హి = ఏ దేవునైతే, ఉద్గీథవిత్ = సామవేదపారకుడు ప్రాణాత్మనా = ప్రాణస్వరూపంగా అధ్యాత్మమును = ఆధ్యాత్మికమును, అథ = మరియు, అధిదైవం = అధిదైవమును, సూర్యాత్మనా + చ = సూర్యస్వరూపంగా అధిదైవమును, అక్షరసుప్రతీకే = ఓంకారమందు, పశ్యతి = చూచునో

తాత్పర్యం

ఉపాసకుడు వ్యష్టిలో ప్రాణస్వరూపునిగా, సమష్టిలో సూర్యస్వరూపునిగా ఉన్న దేవుని ఏకపరమాత్మ ఓంకారరూప ఉద్గీథంగా గుర్తించుతాడు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్యపురాధినాథుని పాదాలను ఆశ్రయించుతాను.

వ్యాఖ్య

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో మానవహృదయాలలో దైవాసుర శక్తులమధ్య నిత్యమూ జరిగే సంఘర్షణ నిగూఢంగా సూచితమైంది. జ్ఞానేంద్రియ మనోపరికరాల ద్వారా ఓంకారోపాసన చేయడానికి మనుష్యుల్ని వారి ఉదారస్వభావం ప్రేరేపించినప్పుడు ఫలితాలు సరిగా రాలేదు. ప్రతిధ్యాన మార్గంలోను ఆసురికశక్తులు అడ్డుతగులుతాయి. ఎందుకంటే అతడిలో అనేక విచ్ఛిన్నకర వాసనలున్నాయి. అవే పాపాలు.

అప్పుడు ఉదాత్తుడైన సాధకుడు ఓంకారోపాసనను ముఖ్యప్రాణంగా ప్రాణస్ఫూర్తిగా చేయసాగేసరికి తేలికగా, సూటిగా జయం లభించింది. క్షుద్రభావనలు సాధకుణ్ణి ఏవిధంగా కదిలించలేకపోయాయి. అంటే సాధకుడు ముందు ఓంకారాన్ని తన ప్రాణానికి సంకేతంగా, చైతన్య స్రవంతికి మూలంగా, ప్రాణస్ఫూర్తిగా గుర్తించాలి.

బాహ్యప్రపంచంలోని సూర్యుడు, జీవిలోని ప్రాణము ఏకాత్మవిలాసాలే. రెండూ కాంతినిచ్చే వెలుగులే. రెండూ లోపల, బయట కూడా ప్రాణాన్ని వెచ్చదనాన్ని ఇస్తాయి.

Sloka - 9.03

శ్లో॥ జ్యోతిర్మయశ్మశ్రుకచోఽర్కబింబే

కంజేక్షణస్తిష్ఠతి యోగిగమ్యః।

ఉన్నామభృద్యోఽయమృగాది గేష్ణః

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.3॥

ప్రతి॥ అర్కబింబే = సూర్యబింబమందు, జ్యోతిర్మయః = జ్యోతిస్వరూపుడు, శ్మశ్రు+కచః = ప్రకాశమయమైన గడ్డం, కేశములు గలవాడు, కంజేక్షణః = కమలనేత్రుడు, యోగిగమ్యః = యోగులకు పొందదగినవాడు, ఉన్నామభృత్ = ఉన్నతమైన ఓంకారనామాన్ని ధరించినవాడు, యః + అయం = ఆ ఈ పరమాత్మ, ఋగ్+ఆది+గేష్ఠః = ఋగ్వేదాదులలో గేయుడై స్తుతింపబడువాడు——

తాత్పర్యం

జ్యోతిర్మయమైన గడ్డం, కేశములతో, ఎర్రతామరలవంటి కళ్ళతో సూర్యబింబం మధ్యలో ఆసీనుడై యోగులకు దర్శనమిచ్చే పరబ్రహ్మ సౌమ్యపురీశుని పాదాలవద్ద ఆశ్రయం పొందుతాను.

వ్యాఖ్య

సూర్యునిలో ఉన్న దివ్యపురుషుడు జీవులందరికీ ప్రాణదాత. ఆయనను ఆరాధించినవారు ఆయనే పరబ్రహ్మమని గుర్తిస్తారు. పదార్థ గోళమైన సూర్యబింబం ద్వారా వ్యక్తమయ్యే పరమాత్మే సూర్యుడి నుండి అంతు లేకుండా వెలువడే శక్తికి,

కాంతికి కారణం. అదే లేకపోతే భూమిపైన ప్రాణి ఉదయించడానికి, నిలవడానికి ఆస్కారం లేదు. సూర్యునిలోని ఈ దివ్యతత్త్వాన్ని జ్వలించే భగవంతుడని ఉపాసన కోసం వేదాలలో పేర్కొన్నారు. ఆ పరమాత్మ నా ఏకైక శరణ్యమైన సౌమ్య కాశీశుడే!

Sloka - 9.04

శ్లో॥ హృన్మందిరాంతఃస్థితమాత్మదేవం

ఆనర్చ యం భూదివిషత్ కుల్మాషైః।

ఉషస్తిరాధోరణభుక్తశేషైః

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.4॥

ప్రతి॥ భూదివిషత్ = బ్రాహ్మణుడైన, ఉషస్తిః = ఉషస్తి అను పేరు గల వైదిక ఋషి, ఆధోరణ = మావటివాడు(మావటివానిచే), భుక్తశేషైః = తినగా మిగిలిన, కుల్మాషైః = ఎండిన ఉలవలచే, హృత్ + మందిర + అంతస్థితం = హృదయమందిరం లోపల ఉన్న, ఏ ఆత్మదేవుణ్ణి = ఏ ఈశ్వరుని, ఆనర్చ = అర్చించెనో——

తాత్పర్యం

వేదకాలంనాడు ఉషస్తి అనే ప్రసిద్ధ ఋషి ఒక మావటివాడు తింటున్న పాసిపోయిన కుల్మాషమనే ఉలవ/పప్పుధాన్య పదార్థాన్ని తీసుకొని తన హృదయనాథుణ్ణి అర్చించాడు. ఆ ఆత్మ సౌమ్యపురీశుని పాదాలను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఒకానొకప్పుడు ఉషస్తి అనే ఋషి, ఆయన భార్య కురుభూమిలో సంచరిస్తున్నారు. అప్పుడక్కడ కరువు తాండవిస్తోంది, ఋషి ఆకలితో నీరసించి చనిపోయే స్థితిలో ఉన్నాడు. ఆ మావటీడు పాసిపోయిన కుల్మాష పదార్థాన్ని తింటున్నాడు. ఆకలికి తాళలేని ఋషి తనకు కూడా కాస్త పెట్టమని ప్రాధేయపడ్డాడు. ఆ మావటీడు సిగ్గుపడుతూ వినయంగా, "అయ్యా, ఇది నేను సగం తిని ఎంగిలి చేసిన పదార్థం. నా వద్ద మరేమీ లేదు" అన్నాడు. ఆ ఋషి ఆ ఎంగిలి కూడునే అతడి చేతిలోంచి లాక్కుని భగవంతుడికి నైవేద్యం పెట్టి ప్రాణదేవుణ్ణి తృప్తిపరిచాడు. ఆ మావటీడు కొద్దిగా నీటిని ఇచ్చాడు కాని ఆ పావన మూర్తులు స్వీకరించలేదు. ఏమని అడిగితే ఋషి ఇలా జవాబిచ్చాడు- "ప్రాణాన్ని రక్షించుకోడానికి ఏమైనా తినవచ్చును. ఎంగిలైనా ఫరవాలేదు. కాని అమూల్యమైన నీ కొద్దిపాటి నీటిని నేను పుచ్చుకొంటే నేను సుఖాల వెంట పడుతున్నట్లే. ఆ పని మాత్రం చేయను." ఈ గాథ ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉన్నది.

ఇలా ఋషి చేత ఎంగిలి ద్వారా ఆరాధింపబడిన ఆత్మ కాశీశుడే. ఆయన పాదాల వద్ద శరణు పొందుతాను.

ఆధ్యాత్మిక సాధన కోసం, సమాజ సేవ కోసం అపవిత్రమైన ఆహారాన్నైనా స్వీకరించి శరీరాన్ని నిలబెట్టుకోవడం అవసరమని ఈ కథ ఉత్తమోత్తమ సూచన చేస్తున్నది.

Sloka - 9.05

శ్లో॥ యాః పంచసప్తాపి చ భక్తయస్తద్-

యుక్తస్య సామ్నో య ఉపాసితౄణామ్।

తత్తద్ధియారాతి ఫలం చ తత్తత్

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.5॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరబ్రహ్మ, సామ్నః = సామవేదం యొక్క, ఉపాసితౄణామ్ = ఉపాసకులకు, యాః = ఏ, పంచ+సప్త+అపి+చ = ఐదు, ఏడు విధాలైన, భక్తయః = భక్తి విధానాలు ఉండగా, తత్ + తత్ + ధియా = వారివారి జ్ఞానంచే, (తద్యుక్తస్య = ఆయా సామానికి అనుసంధానమైన), తత్ + తత్ + ఫలం + చ = ఆయా ఫలాన్ని, ఆరాతి = ప్రసాదించుచున్నాడో——

తాత్పర్యం

ఐదు, ఏడు విధాలుగా విధింపబడిన సామోపాసనలను ఆయా భక్తులు దీక్షతో అనుష్ఠించినప్పుడు, ఆయా ఫలాలను పరమాత్మ ద్వారా వారు పొందుతారు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్యపురాధినాథుని పాదాలను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో దీర్ఘమైన ఉపాసనలు ఉన్నాయి. వర్షం, నీరు, ఋతువులు, జంతువులు —— ఇవన్నీ సామోపాసనలోనివే. రెండవ అధ్యాయంలో

8–22 ఖండాల వరకు ఏడు ఉపాసనలు చెప్పబడి ఉన్నాయి. వివరాలు ఇక్కడ అవసరం లేనందున వదిలేస్తున్నాము (ఛాందోగ్య 2.1-22).

ధర్మము మూడు విధాలుగా విభజింపబడింది: 1) గృహస్థులకు అగ్నిహోత్రము, 2) వానప్రస్థులకు కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాలు, తపస్సు, 3) బ్రహ్మచారులకు ఆత్మముఖులై ఆశ్రమంలో ఉంటూ అధ్యయన ధ్యానాదులు చేయడం. ఈ మూడు సాధనలను దీక్షతో చేసిన ఆయా ఆశ్రమస్థులు ఆయా స్వర్గాలలో ఆయా ఫలాలను పొందుతారు. ఈ విషయం రాబోయే శ్లోకం తెలుపుతుంది.

Sloka - 9.06

శ్లో॥ యజ్ఞాదిభిః కృచ్ఛ్రముఖైస్తపోభిర్
నోపైతి యం నైష్ఠికచర్యయా వా।
లోకస్సులోకో భవతీవ ధర్మైః
తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.6॥

ప్రతి॥ యజ్ఞ + ఆదిభిః = యజ్ఞయాగాదులచే, కృచ్ఛ్రముఖైః = కష్టసాధ్యాలైన, తపోభిః = తపస్సులచే, నైష్ఠికచర్యయా + వా = నియమనిష్ఠలచే గాని, యం = ఏ పరమాత్మను, న + ఉపైతి = పొందలేడో, ధర్మైః = ధర్మాలచే, లోకః = లోకము, సులోకః = మంచి లోకముగా, భవతి + ఇవ = అగుచున్నట్లున్నదో, తం = ఆ, సౌమ్యపురాధినాథం = సౌమ్యకాశీశుని, ఆశ్రయే = ఆశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

యజ్ఞదానాదుల ద్వారా, కృచ్ఛ్ర మొదలైన తపస్సుల ద్వారా, నిత్యమూ బ్రహ్మచర్యంలో ధ్యానంలోనే దినాన్ని గడపడం ద్వారా ఉత్తమ లోకాలలోని సుఖానుభూతులు పొందుతారు, అయితే పరమాత్మను పొందలేరు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్యపురీశుడు. ఆయన పాదాలను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పైన చెప్పబడినవి ఉత్తమ జీవిత విధానాలు, నిజమైన సాధకుడికి చాలా పుణ్యాన్ని కలిగిస్తాయి. కాని వాటి ఫలితంగా స్వర్గాది సుఖాలు మాత్రం దొరుకుతాయి. వారు శారీరక మానసిక బంధనాల నుండి పూర్తి విముక్తిని పొందలేరు. విముక్తి పరమాత్మ మీది ధ్యానంవల్లనే లభిస్తుంది (ఛాందోగ్య 2.23.1).

హృదయాలను నిర్మలం చేసుకుని నిరంతర ధ్యానం వల్ల పరమాత్మ యొక్క అపరోక్షానుభూతిని పొందిన వారికే ముక్తి వస్తుంది.

Sloka - 9.07

శ్లో॥ తుర్యాశ్రమీ తుర్యపదే హి యస్మిన్
ధర్మోజ్ఝితే బ్రహ్మణి సంస్థితస్సన్।
అమృత్యుభావం సముపైతి శశ్వత్
తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.7॥

ప్రతి॥ తుర్యాశ్రమీ = సన్న్యాసి, ధర్మ + ఉజ్ఝితే = లౌకిక ధర్మముచే విడువబడిన, తుర్యపదే = నాల్గవదైన మోక్షమైన, యస్మిన్ + బ్రహ్మణి = ఏ పరబ్రహ్మమందు,

సంస్థితః + సన్ = ఉంటూ, శశ్వత్ = మాటిమాటికి, అమృత్యుభావం = శాశ్వతత్వమును, సముపైతి = పొందుచున్నాడో——

తాత్పర్యం

సన్న్యాసి తురీయాన్ని గురించి ధ్యానిస్తాడు. అదే బ్రహ్మపదం. లక్షణాలకు అతీతమైంది. దాని ద్వారా మృత్యురహిత అమృతపదాన్ని చేరుకుంటాడు. ఆ పరబ్రహ్మము సౌమ్యకాశీశుడే. ఆయన పాదాలను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

సన్న్యాసి అంటే కాషాయం ధరించి, సమాజ జీవితానికి రోజంతా దూరంగా ఉంటూ ఆశ్రమంలో ఏకాంత జీవితం గడిపేవాడు కాదు. నిలకడగా ధ్యానం సాగించడానికి తగిన మనోనైర్మల్యాన్ని సాధించి, నిరంతర దీక్షతో తన మనస్సుకు మూలకారణమైన ఆత్మపదాన్ని అందుకోడానికి ప్రయత్నించే వ్యక్తిని ఇక్కడ 'సన్న్యాసి' అంటున్నారు. అతనికి తన వ్యక్తిత్వపు పరిధులు, అంటే జీవభావం తెలుసు. అందుకే దుఃఖాల ఎల్లలను దాటి బయటపడాలని ప్రయత్నిస్తాడు.

అలాంటి సాధకులు నిరంతరం ధ్యానమగ్నులై ఉంటూ దినదినమూ జీవితంలో జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తులనే మూడు అవస్థలలోను లభించే అనుభవ రంగాలను అధిగమించి తురీయంలో మేలుకుంటారు. అందుకే బుద్ధిస్థాయిలో ఉండే భావాలేవీ ఆ పదాన్ని నిర్వచించలేవు. శరీర మనోబుద్ధులు చూచే అన్ని లక్షణాలనూ వెలిగించేది శుద్ధచైతన్యం. అందుచేత అది అన్ని లక్షణాలకు అతీతం. ఇలా పరబ్రహ్మము యొక్క తురీయావస్థలో జాగృతుడైన సాధకుడు కాలబద్ధమైన

శరీరమనోబుద్ధులకు అతీతుడై, నిరంతరం మార్పులతో కూడిన వాటి అనుభవ రంగాలను కూడా దాటుతాడు. అతడు అందుకునేది ఒక విలక్షణమైన పదం. "శాశ్వతం", "అవ్యయం", "నిత్యం", "అమృతం", "అవికారం", "ధ్రువం" అనబడే పదం అది. ఆ శుద్ధాత్మయే ఉత్తరకాశీ విశ్వనాథుడు. ఆయనను శరణు జొచ్చుతాను (ఛాందోగ్య 2.23.1).

ఈ పదం ఓంకారం అనబడుతుంది. అందుచేత ఇప్పుడు ఓంకారం యొక్క విశిష్టత కీర్తింపబడుతున్నది.

Sloka - 9.08

శ్లో॥ ఛందాంసి సారో భువి భూర్భువఃస్వః

తత్రాపి తేషు ప్రణవోఽఖిలాత్మా।

అగ్రాహి ధాత్రా స తు యత్ప్రతీకః

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.8॥

ప్రతి॥ ధాత్రా = బ్రహ్మచే, భువి = భూలోకంలో, ఛందాంసి = వేదాలను, భూః + భువః + స్వః = ఈ మూడు, వ్యాహృతులనెడు, సారః = సారాన్ని, తత్రాపి = అందులోను, తేషు = వాటియందు, అఖిలాత్మా = సర్వాత్మయైన, ప్రణవః = ఓంకారము, అగ్రాహి = గ్రహించెనో, స తు = ఆ ఓంకారమే, యత్ + ప్రతీకః = ఎవనికి ప్రతీకముగా నున్నదో——

తాత్పర్యం

ప్రజాపతి అయిన ఆ బ్రహ్మదేవుడు ప్రపంచంలోని నామరూపాలన్నింటినీ విశ్లేషించి వడగట్టి వాటి సారాన్ని మూడు వ్యాహృతులుగా గుర్తించాడు - భూః, భువః, సువః, అనేవి అవి. తిరిగి వాటిని విశ్లేషించి వడగట్టి వాటి సారం ప్రణవమైన ఓంకారమని గాఢధ్యానంలో తెలుసుకున్నాడు. ఇదే చివరి లక్ష్యమైన మోక్షస్థానమని అర్థం చేసుకున్నాడు. ఓంకారం శుద్ధాత్మ యొక్క శబ్దసంకేతం. ఆ ఆత్మే సౌమ్యపురాధినాథుడు. ఆయనను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

అన్ని నామరూపాలు ఓంకారంలో నుండి ఉద్భవిస్తాయి, ఇది ఉపనిషత్తుల ప్రసిద్ధ నిర్ణయం. ఓంకార సంకేతం అ, ఉ, మ, అనే మూడు ధ్వనుల సంయోగం వల్ల ఏర్పడింది.

'అ'కారం లేకుండా ఏ భాషలోను ఏ పదం ఉచ్చరింపబడలేదు. ఇలా ఓంకారంలోని మొదటి మాత్ర 'అకారం' అన్ని భాషలలోని ధ్వనులను ఇముడ్చుకుంటుంది. ఇలా ఓంకారం అన్నింటినీ తనలో ఉంచుకొని అన్ని ధ్వనులలోను వ్యాపించి ఉన్నదని మననం చేసుకునే సాధకుడు సుందరమైన ముక్తిపథంలో అడుగుపెట్టుతాడు (ఛాందోగ్య 2.23.2-5).

ఇంతవరకు శ్రీ గురుదేవులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని రెండో అధ్యాయం యొక్క సారాన్ని వివరిస్తూ వచ్చారు. ఇక ముందు మూడో అధ్యాయంలోని ముఖ్యమైన సూర్యోపాసన చెప్పబడుతుంది. సూర్యుడు అన్ని ప్రాణులకు ముఖ్య ఆధారం.

Sloka - 9.09

శ్లో॥ ఆదిత్యగాత్రస్సురమాక్షికత్వమ్

అధ్యస్య సద్ధీభిరుపాస్యతే యః।

దివాదయో వంశముఖా హి యత్ర

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.9॥

ప్రతి॥ యః + ఆదిత్యగాత్రః = ఏ సూర్యశరీరి, సురమాక్షికత్వమ్+అధ్యస్య = దేవమధు భావనను ఆరోపించి, సద్ధీభిః = పండితులచే, ఉపాస్యతే = సేవింపబడుచున్నాడో, యత్ర = ఎచ్చటయితే, ద్యు + ఆదయః = స్వర్గాది లోకాలు, వంశముఖాః + హి = సూర్యాదులో——

తాత్పర్యం

ఉత్తమ సాధకులు సూర్యరూపాన్ని దేవమధువుగా, పరమాత్మ యొక్క ప్రతీకగా ఉపాసిస్తారు. ఏ సూర్యరూపం దేవ(ప్రాణ) మధువో, స్వర్గాదులు ఆ మధువుకు తేనెపట్టు వలె, ఆ పరమాత్మ సౌమ్యపురాధినాథుణ్ణి ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఉపాసన కోసం సూర్యుణ్ణి 'మధువు' అంటారు. మనం చేసిన అన్ని మానసిక, శారీరక కర్మల ఫలమే ఆ మధువు. స్వర్గం ఆ మధువును సేకరించి ఉంచే తేనెపట్టు. ఈ అధ్యాయంలోని 11వ ప్రపాఠకం[9] "దేవమధు" ఉపాసనను విధిస్తుంది. ఈ

ఉపాసన వల్ల అంతరంగం శుద్ధమై, ధ్యానం గాఢమై శుద్ధాత్మ పదంలోకి మేల్కొనగలుగుతారు (ఛాందోగ్య 3.1.11).

ఇప్పుడు బ్రహ్మోపాసనను శ్రీ గురుదేవులు గాయత్రి రూపంలో పేర్కొంటారు.

Sloka - 9.10

శ్లో॥ గాయత్ర్యుపాధేః పురుషస్య యస్య

పాదోఽస్తి సర్వం జగదాత్మనిష్ఠమ్।

పాదత్రయం వైకృతదూరదూరం

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.10॥

ప్రతి॥ గాయత్రీ + ఉపాధేః = గాయత్రీ ఉపాధి గల, యస్య = ఏ, పురుషస్య = పురుషుని యొక్క, పాదః = ఒకే పాదం, సర్వం = సమస్తమైన, జగత్ + ఆత్మనిష్ఠం = పరమాత్మ నిష్ఠమగుచున్నదో, అదే పాదత్రయం = మూడు పాదాలుగా, వైకృతదూరదూరం = వికారాలకు అతీతంగా ఎంతో దూరమై ఉన్నదిగా, (అస్తి = కలదో)

తాత్పర్యం

గాయత్రీ రూపమైన పురుషునికి వ్యక్తప్రపంచంలోని నామరూపాలన్నీ ఏకమాత్ర అయిన అకారమే. అకార, ఉకార, మకార మాత్రలు——మూడింటి యొక్క అనంత వికారాలు ఆ నిశ్చల నిర్వికార పరమాత్మకు ఎంతో దూరంగా ఉంటాయి. ఆ సౌమ్య కాశీనాథుని నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పరమాత్మ గాయత్రిగా ఉపాసింపబడుతాడు. అకారమాత్ర అయిన మొదటి పాదంలో జాగ్రదావస్థలోని అన్ని అనుభవాలు ఇమిడి ఉన్నాయి. శుద్ధ చైతన్యపదంలో అకార, ఉకార, మకార మాత్రలైన జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తులనే మూడు అవస్థలూ ఉండవు. ఆత్మ రెండు ఓంకార ధ్వనులకు మధ్య ఉన్న నిశ్శబ్దం —— అమాత్ర ఓంకారం ద్వారా నిర్దేశింపబడుతుంది. తక్కిన మూడు మాత్రలూ ఈ నిత్య సర్వవ్యాప్త నిశ్శబ్ద సాక్షి చైతన్యంలో లేచిపడే అలజడులు.

శరీర మనోబుద్ధుల ద్వారా విషయ, ఉద్రేక, తలపుల ప్రపంచంలో కలిగే అనుభవాలు ఆత్మలో ఉండవు. నాలుగోది అయిన తురీయావస్థ అనేకంలో ఉన్న అన్ని అనుభవాలకు దూరంగా ఉంటుంది. ఈ శుద్ధచైతన్యమే కాశీవిశ్వనాథుడు (ఛాందోగ్య 3.12.1–6).

Sloka - 9.11

శ్లో॥ శ్రోత్రాక్షివాక్ప్రాణమనోఽభిధానైర్

ద్వాఃస్థైర్నిరుద్ధం నృపతేరివైతత్।

యద్బ్రహ్మణో హర్మ్యమగమ్యమస్మాత్

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.11॥

ప్రతి॥ శ్రోత్ర + అక్షి + వాక్ + ప్రాణ + మనస్ + అభిధానైః = చెవి, కన్ను, వాక్కు, ప్రాణము, మనస్సు- అనెడి పేర్లుగల, ద్వారపాలకైః = ద్వారపాలకులచే,

నృపతేః + ఇవ = రాజువలె, యత్+బ్రహ్మణః = ఏ బ్రహ్మయొక్క, అగమ్యం = గోచరము కాని, ఏతత్ + హర్మ్యం = ఈ మేడ, నిరుద్ధం = కాపాడబడుచున్నదో, అస్మాత్ = అందువలన——

తాత్పర్యం

రాజభవనంలో మహారాజు యొక్క భద్రత కోసం ద్వారపాలకులు ఉన్నట్లుగా, హృదయంలో పరమాత్మ విశ్రమించే స్థానం జ్ఞానేంద్రియాల అధిదేవతలచేత రక్షింపబడుతూ ఉంటుంది. అందుచేత పరమాత్మను చేరడం కష్టం. ఈ పరబ్రహ్మ సౌమ్య కాశీనాథుడే. ఆయన పాదాల వద్ద ఆశ్రయం పొందుతాను.

వ్యాఖ్య

సూర్యచంద్రులు, ఇతర అధిష్ఠాన దేవతలు హృదయంలో వసించే పరమాత్మను ద్వారపాలకులలాగా సేవిస్తూ ఉంటారు. ఇంద్రియాలను, వాటి బాహ్యదృష్టిని మనం జయిస్తే తప్ప లోపలికి ప్రవేశించి భగవంతుణ్ణి కలవలేము. అందుకే సామాన్య మానవుడు ఆత్మను అందుకోవడానికి కష్టపడతాడు. ఆ ఆత్మ సౌమ్య కాశీశుడు. నా హృదయంలో నిరంతరం వసించి ఉండే ఆయనకు నేను ఆత్మార్పణం చేసుకుంటాను.

ఆత్మను సూటిగా తెలుసుకోడానికి మనలను ఆటంకపరిచే అయిదు ఇంద్రియాలను గురుదేవులు పేరుపేరునా చెప్పారు: చెవి, కన్ను, వాక్కు, ప్రాణము, మనస్సు - ఈ అయిదు భగవంతుని రాజభవనంలో కేవలం ద్వారపాలకులే! వాళ్ళను లోబరచుకొని వశం చేసుకోనంతవరకు మనం హృదయంలోనికి

ప్రవేశించలేము. ధ్యాననిమగ్నులమై హృదయస్థానంలోని పరమాత్మ భవనంలోకి వెళ్ళి పరమాత్మలో లీనం కాలేము. కాశీ విశ్వనాథుణ్ణి భక్తితో సేవించడం, ఉపాసించడం ఒక్కటే ఈ ద్వారపాలకుల్ని మన వశంలోకి తెస్తుంది (ఛాందోగ్య 3.13.1-6).

గాయత్రి రూపంలో ఉపాసించబడిన ఈ పరమేశ్వరుణ్ణి ఇప్పుడు జఠరాగ్నిగా దర్శింపబడుతున్నాడు.

Sloka - 9.12

శ్లో॥ యజ్జ్యోతిషో లింగమిహోష్ణిమాంగే

కర్ణాపిధానే చ రవోఽ◌ంతరంగే।

యశ్శ్రూయతే స్యందననిఃస్వనాభః

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.12॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ బ్రహ్మయొక్క, జ్యోతిషః లింగం = సూర్యాగ్ని, ఆంగే = శరీరమందు, ఉష్ణిమా = వెచ్చదనము, కర్ణాపిధానే = చెవులను మూయుట చేత, అంతరంగే = ఆత్మయందు, రవః = శబ్దము, స్యందన = తేరుయొక్క, నిఃస్వన + ఆభః = శబ్దముతో సమానముగా, యః = ఏ ధ్వని, శ్రూయతే = వినబడునో, తం = అట్టి, సౌమ్యపురాధినాథం = కాశీశ్వరుని, ఉపాశ్రయే = సమాశ్రయిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

శరీరంలోని వెచ్చదనం మనలో జఠరాగ్ని రూపంలో ఎవరు ఉన్నట్లు సూచనయో, చెవులు మూసుకొన్నప్పుడు రథాలు పరుగెడుతున్నట్లు లోపల వినవచ్చే శబ్దం ఎవరి సాన్నిధ్య సూచనయో, ఆ పరబ్రహ్మమైన సౌమ్యపురాధినాథుణ్ణి నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో మనలో నిత్యమూ ఉండే పరబ్రహ్మోపాసనకు ఈ రెండు పద్ధతులు బోధింపబడినాయి- 1) భగవంతుడే మన శరీరానికి వెచ్చదనాన్ని ఇస్తాడు. 2) చెవులు మూసుకున్నప్పుడు వినబడే పెద్ద ధ్వనులు ఆయన నుండే వస్తాయి (ఛాందోగ్య 3.13.7—8).

Sloka - 9.13

శ్లో॥ యజ్జం హి విశ్వం యదనం చ యల్లం
తస్మాదిదం సర్వముపాస్యతే జ్ఞైః।
బ్రహ్మేతి యత్సంయతశేముషీకైః
తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.13॥

ప్రతి॥ యత్ + జం = ఏ పుట్టుక, యత్ + అనం = ఏ స్థితి, యత్ + లం = ఏ లయము, సర్వం + విశ్వం + ఇదం = ఈ ప్రపంచమంతయును, బ్రహ్మ + ఇతి = బ్రహ్మమని, సంయత = నిగ్రహించబడిన, శేముషీకైః = పండితులైన జ్ఞానులచేత, యత్ = ఏ పరబ్రహ్మము, ఉపాస్యతే = సేవింపబడుతూందో, తస్మాత్ = అందువలన——

తాత్పర్యం

ఏ పరబ్రహ్మం నుండి ప్రపంచంలోని నామరూపాలు జనించుతాయో (యజ్జం), ఎవరి శక్తి కారణంగా మన ఇంద్రియాలు వ్యవహరిస్తాయో (యదనం), తిరిగి ఎవరిలోకి ప్రతిదీ లయమై పోతుందో (యల్లం), ఎవరి కారణంగా ధీరులు ఇంద్రియాలను నిరోధించి, మనస్సులను శమింపజేసి సర్వనామరూప జగత్తును ఆ బ్రహ్మమే అని ఆరాధిస్తారో, ఆ శుద్ధాత్మ సౌమ్యపురీశుని ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఈ వ్యక్తప్రపంచంలోని అన్ని విషయాలు - ప్రాణులు పరబ్రహ్మంలో నుండి జనించి, నిలిచి, సంచరించి, చివరకు ఆయనలోనే లీనమై పోతాయి. అందువలన మనం చూచేది, వినేది, అన్నీ బ్రహ్మమే. సముద్రంలో నుండి అలలు లేచి, నిలిచి, ఆడి, తిరిగి అందులోకే విరిగి పడిపోతాయి. అందుచేత అవన్నీ సముద్రమే. అలాగే ఇంద్రియాల ద్వారా చూడబడే నామరూప జగత్తు, ఆలోచనల వల్ల తెలుసుకోబడేదీ కూడా బ్రహ్మమే తప్ప వేరు కాదు.

శుద్ధహృదయులైన సాధకులు తమ ఇంద్రియాల బాహ్య ప్రవాహ వేగాన్ని అరికట్టి శుద్ధాత్మను ధ్యానించి అందుకోగలరు. వివేకులైన సాధకుల అంతిమ గమ్యమైన పరమాత్మ సౌమ్య కాశీనాథుడు. ఆయననే నేను శరణు పొందుతాను (ఛాందోగ్య 3.14.1).

Sloka - 9.14

శ్లో॥ మనోమయం భాఃకృతి సర్వకర్మ

కామాది చ ప్రాణకలేవరం చ।

బ్రహ్మేతి విద్భిః క్రియతే క్రతుర్యత్

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.14॥

ప్రతి॥ మనోమయం = మానసాకారమైన, భాః + కృతిః = తేజోరూపమై, సర్వకర్మ + కామ + ఆది + చ = సమస్త కర్మలు, కోరికలు మొదలగువాటిని, ప్రాణకళేబరం + చ = ప్రాణము, కళేబరమును, బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మమును, ఇతి = అని, విద్భిః = పండితులచే, యత్ = ఏ, క్రతుః = యజ్ఞం, క్రియతే = చేయబడుచున్నదో—

తాత్పర్యం

చైతన్య ప్రకాశంగా పరమాత్మ మనస్సు ద్వారా దర్శనమిస్తాడు. సర్వకామనలు, కర్మలు, ప్రాణాలు, శరీరం - ఇవి భగవంతుడేనని అర్థం చేసుకొన్న సాధకులు ఆత్మధ్యానాన్ని కొనసాగిస్తారు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్యకాశీశుణ్ణి నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

శక్తిరూపమైన విద్యుత్తును అర్థం చేసుకోవడం కష్టం. అయితే బల్బులోని కాంతిగా, హీటరులోని వేడిగా, రేడియోలోని శబ్దంగా తెలుసుకోవడం తేలిక.

అలాగే పరబ్రహ్మను మనస్సుకు చైతన్యాన్ని ఇచ్చేదిగా, అన్ని కర్మలుగా, కామనలుగా, అన్ని ప్రాణాలకు వెనక ఉన్న శక్తిగా భావిస్తారు.

ఇది ఒక ఉపాసనావిధానం. సాధకుడు ఈ పద్ధతిలో ఉపాసించి ఆత్మను అందుకుంటాడు. ఈ ఆత్మ సౌమ్య కాశీశుడైన విశ్వనాథుడు! బ్రహ్మాండాధిపతి అయిన ఆయనను నేను శరణువేడుతాను.

Sloka - 9.15

శ్లో॥ హృత్పుండరీకాంతరణీయ ఆస్తే

శ్యామాకతః సర్షపతోఽపి వా యత్।

జ్యాయో దివో బ్రహ్మ తథాంతరిక్షాత్

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.15॥

ప్రతి॥ యత్ + బ్రహ్మ = ఏ పరబ్రహ్మ, హృత్+పుండరీక = హృదయపద్మము యొక్క, అంతరః = లోపలివాడై, అణీయాన్ = అత్యంత సూక్ష్మమైనవాడై, ఆస్తే = ఉన్నాడో, సర్షపతః + అపి = ఆవగింజకంటె, శ్యామాకతః + వా = చిన్నవాడై, దివః = స్వర్గముకంటె, తథా = అట్లే, అంతరిక్షాత్ = ఆకాశముకంటె, జ్యాయః = పెద్దవాడో——

తాత్పర్యం

అందరి హృదయ గుహలలో శ్యామాకధాన్యముగాని ఆవగింజగాని కన్నా సూక్ష్మంగా నివసించి ఉంటూనే ఆకాశమంతటా వ్యాపించి ఉండే పరబ్రహ్మం సౌమ్య కాశీశుని నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఏ ఆకాశంలో బ్రహ్మాండాలు పరిభ్రమిస్తున్నాయో, ఆ ఆకాశాన్ని బ్రహ్మమైన పరమాత్మ వ్యాపించి ఉన్నాడు. ఆయనే ప్రతివారి హృదయంలోను ఉన్నాడు. సూదిబెజ్జంలో ఉన్నది, సూర్యమండలం యావత్తూ నిలిచి పరిభ్రమించే ఆకాశమూ ఒక్కటే.

ఇది ఛాందోగ్యంలో విధించిన మరో ఉపాసన. ఈ ఉపాసన ద్వారా సాధకులు అంతఃకరణ శుద్ధిని పొందుతారు (ఛాందోగ్య 3.14.3).

ఇక్కడితో పద్నాలుగవ ఖండాన్ని ముగించి శ్రీ గురుదేవులు పదిహేనవ ఖండంలోని ముఖ్యాంశాలకు వస్తున్నారు.

Sloka - 9.16

శ్లో॥ కోశాకృతిం యం పరికల్ప్య కేచిత్
పుత్రస్య దీర్ఘాయురభీప్సయైవ।
ధ్యాయంతి జాపోపహితం కుబుధ్నం
తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.16॥

ప్రతి॥ కేచిత్ = కొందరు, యం = ఏ బ్రహ్మను, కోశ+ఆకృతిం = అన్నమయాది కోశాల రూపంగా, పరికల్ప్య = భావించుకొని, పుత్రస్య = కుమారుని యొక్క, దీర్ఘ + ఆయుః = దీర్ఘాయువగు, అభీప్సయా + ఏవ = కోరిక చేతనే, జాప+ఉపహితం = జపముతో పాటు, కుబుధ్నం = భూమి వంటి ఆధారముతో కూడినదిగా భావింపబడిన బ్రహ్మను, ధ్యాయంతి = ధ్యానించుచున్నారో——

తాత్పర్యం

పుత్రుడి దీర్ఘజీవితం కోసం ఒక భక్తుడు కోశరూపంలో భగవంతుణ్ణి ఊహించుకొని జపంతో సహా ఆ బ్రహ్మాన్ని ధ్యానిస్తాడు. ఆ బ్రహ్మమైన సౌమ్యపురాధినాథుణ్ణి ఆశ్రయిస్తాను (ఛాందోగ్య 3. 15).

ఇప్పుడు పదహారో ఖండంలోని సారాంశం చెప్పబడుతుంది.

Sloka - 9.17

శ్లో॥ యద్బ్రహ్మబుద్ధ్యా మనసోఽప్యుపాసః
చతుష్పదస్య క్రియతేఽభియుక్తైః।
వాక్ప్రాణచక్షుఃశ్రవణైరుమేశం
తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.17॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, బ్రహ్మబుద్ధ్యా = బ్రహ్మ అను జ్ఞానముతో, చతుష్పదస్య = నాలుగు అంగాలైన, మనసః = మనస్సు యొక్క, ఉపాసః = ఉపాసనము, వాక్ +

ప్రాణ + చక్షుః + శ్రవణైః = వాక్కు, ప్రాణము, కన్నులు, చెవులచే, అభియుక్తైః = కూడినవారిచే, క్రియతే = చేయబడుచున్నదో, తం = ఆ——

తాత్పర్యం

కొందరు మనస్సుపైన ధ్యానం చేస్తూ దాని నాలుగు భాగాలను——వాక్కు, ప్రాణం, కళ్ళు, చెవులు——బ్రహ్మమని ఉపాసిస్తారు. ఆ పరబ్రహ్మమైన సౌమ్యపురీశుణ్ణి నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

వాక్కు, ప్రాణం, కళ్ళు, చెవులు ఈ నాలుగింటిలో మనస్సు ఎప్పుడూ నిమగ్నమై ఉంటుంది. అందుచేత వీటిని మనస్సు యొక్క నాలుగు పాదాలంటారు. ఇవి చైతన్యం ప్రాణస్పందనగా జీవుడిలో వ్యక్తమవుతున్నప్పుడే ఉంటాయి. మనస్సు వెనకాల శక్తిగా ప్రకటమయ్యేది బ్రహ్మమే. ఇలా ధ్యానించే వారు అంతరంగ శుద్ధిని పొంది స్థిరచిత్తంలో శాంతంగా నిరంతర ధ్యానంలో నిమగ్నులవుతారు (ఛాందోగ్య 3. 18–1, 2).

Sloka - 9.18

శ్లో॥ యద్బ్రహ్మబుద్ధ్యా ఖముపాస్యతేఽధి
దైవం చతుష్పాదనలానిలాభ్యామ్।
అర్కేణ దిగ్భిశ్చ మహద్భిరుచ్చైః
తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.18॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, బ్రహ్మబుద్ధ్యా = బ్రహ్మ అనెడి జ్ఞానంచే, చతుష్పాత్ = నాలుగు పాదాలు గల, ఖం = ఆకాశం, అధిదైవం = అధిదైవం, అనల+అనిలాభ్యామ్ = అగ్ని, వాయువులచే, అర్కేణ = సూర్యునిచే, మహద్భిః = గొప్పవైన, దిగ్భిః + చ = అష్టమహాదిక్కులచే, ఉచ్చైః = గొప్ప ఉపాసకులచే, ఉపాస్యతే = ఉపాసింపబడుచున్నాడో, తం = అట్టి, సౌమ్యపురాధినాథం = కాశీశ్వరుని, ఆశ్రయే = శరణు కోరుచున్నాను.

తాత్పర్యం

కొందరు అధిదైవ దృష్టితో ఆకాశాన్ని అగ్ని, వాయువు, సూర్యుడు, దిక్కులనే నాలుగు పాదాల బ్రహ్మంగా ఉపాసిస్తారు. ఆ బ్రహ్మమైన సౌమ్య కాశీనాథుని నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

సూర్యుడు, వాయువు, అగ్ని, దిక్కులు - ఈ నాలుగు ఆకాశబ్రహ్మంలోని భాగాలుగా కొందరు ఉపాసిస్తారు. ఆధ్యాత్మిక జీవనాన్ని, సమిష్టి జీవనాన్ని సమంగా ఎంచుతూ చేసే బ్రహ్మోపాసన ద్వారా సాధకుడు జీవిత మాధుర్యాన్ని, కీర్తిని పొందుతాడని ఉపనిషత్తులు చెబుతాయి (ఛాందోగ్య 3–18).

ఇంతవరకు మూడో అధ్యాయంలోని ముఖ్యాంశాలు చెప్పబడినాయి. ఇకనుండి శ్రీ గురుదేవులు నాలుగో అధ్యాయంలోని ముఖ్య భావాలను ప్రారంభిస్తారు. మొదటి శ్లోకంలో సంవర్గ విద్య ఉపాసనను శ్రీ గురుదేవులు పేర్కొంటున్నారు.

Sloka - 9.19

శ్లో॥ వాతాత్మనా యోఽగ్నిముఖాన్ హి దేవాన్

సంవృంక్త ఏషోఽనువిభావ్యతేఽతః।

సంవర్గధర్మేణ మహావిభూతిః

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.19॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, అగ్నిముఖాన్ + హి + దేవాన్ = అగ్ని మొదలగు దేవతలను, వాత + ఆత్మనా = వాయురూపంగా, సంవృంక్తే = తనలో లీనపరచుకొనునో, అతః = అందుచేతనే, సంవర్గధర్మేణ = సంవర్గధర్మముచే, మహావిభూతిః = మహావిభూతిగా, అనువిభావ్యతే = భావింపబడుతున్నాడో——

తాత్పర్యం

అనుపమాన మహిమ కలిగిన ఆత్మ వాయురూపంలో అగ్ని, నీరు మొదలైన భూతాలను తనలో ఇముడ్చుకుంటుంది. సాధకులు ఆత్మ యొక్క సంవర్గ ధర్మాన్ని గురించి ధ్యానం చేస్తారు. ఈ ఆత్మ సౌమ్యకాశీశుణ్ణి, నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

నిప్పు ఆరిపోయినప్పుడు అగ్నిస్థానం చల్లబడిపోతుంది. వేడి వాయువులో లీనమవుతుంది. నీరు ఆవిరయినప్పుడు అది వాయువులో కలిసిపోతుంది. ఇలా వ్యక్తమై ప్రకటమైన భూతశక్తులను వాయువు స్వీకరించి తనలో కలిపివేసుకొంటుంది. అవి అదృశ్యమవుతాయి. ఇలా సాధకులు బ్రహ్మమును

గురించి ఉపాసన చేస్తారు. వారికి ఆత్మసాక్షాత్కారమైన సమయంలో ప్రపంచంలోని నామరూపాలన్నీ ఆత్మలో లీనమై అదృశ్యమవుతాయి.

బాహ్యప్రకృతి ధ్యానంలో (ఆధిదైవిక) వాయువు సర్వాన్ని తనలో ఇముడ్చుకోవడం అనేది ముఖ్యమైనది. సాధకుడు బ్రహ్మజ్ఞానం పొందినప్పుడు బ్రహ్మానుభవం కూడా అంతే. ఆ అనుభూతిలో అన్నీ లయమైపోతాయి (ఛాందోగ్య 4-1, 2, 3).

తరువాతి శ్లోకంలో ఆధ్యాత్మిక సంవర్గ భావం పేర్కొనబడుతోంది.

Sloka - 9.20

శ్లో॥ ప్రాణాత్మనాఽధ్యాత్మమపీక్ష్యతే యః

సంవర్గధర్మే దృశమధ్యగచ్ఛత్।

శూద్రోఽపి జానశ్రుతిరేత్య రైక్వాత్

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.20॥

ప్రతి॥ జానశ్రుతిః = జానశ్రుతి అనే, శూద్రః + అపి = శూద్రుడైన (జానశ్రుతి మహారాజు) కూడా, రైక్వాత్ = రైక్వఋషి వలన, అధ్యాత్మం = ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానాన్ని, ఏత్య = పొంది, దృశమ్ = జ్ఞానదృష్టిని, అధ్యగచ్ఛత్ = పొందెనో, (అట్లు) యః = ఈ బ్రహ్మ, ప్రాణాత్మనా = ప్రాణరూపముగ, సంవర్గధర్మే = సంవర్గధర్మమందు, అధ్యాత్మం + అపి = ఆ ఆధ్యాత్మికత గూడ, ఈక్షతే = చూడబడుచున్నదో——

తాత్పర్యం

ఆధ్యాత్మికంగా వ్యక్తి తనలోని ప్రాణాన్ని సంవర్గభావన చేస్తూ పరబ్రహ్మాన్ని ఉపాసిస్తాడు. జానశ్రుతి రైక్వఋషి చేత శూద్రుడని సంబోధింపబడి, ఆయన నుండి ఈ ఉపాసనను నేర్చుకున్నాడు. ఆ బ్రహ్మమైన సౌమ్యపురీశుణ్ణి నేను ఆశ్రయిస్తాను. ఈ సందర్భంలో రైక్వఋషి యొక్క కథ వివరంగా తెలుపబడుతుంది.

వ్యాఖ్య

నిద్రలో మన దృశ్యాలు, కర్మలు ప్రాణంలో లీనమైపోతాయి. ఉదయం లేవగానే మళ్ళీ అందులోంచే ప్రకటమవుతాయి. అలాగే తెలివితో మనం చేసే ప్రతిపని బ్రహ్మ నుండి ఉదయిస్తుంది. అన్నింటిలోని ఏకసారమైన ఆత్మను సాక్షాత్కారం చేసుకొన్నప్పుడు మన ప్రతి దృశ్యం, ప్రతి కర్మ శుద్ధచైతన్య రూపమైన పరమాత్మలో కలిసి పూర్తిగా అదృశ్యమైపోతాయి.

జానశ్రుతి మహారాజు రైక్వఋషి ప్రశంసను విన్నప్పుడు, అతడు ఆయన వద్దకు వెళ్ళి సంవర్గవిధాన బ్రహ్మోపాసనను నేర్చుకోవాలని నిర్ణయించుకున్నాడు. ఋషికి తన సంపదను, రాజ్యంలో ఒక భాగాన్ని, తన కుమార్తెను ఆయనకు అర్పించాడు. ఋషి ఆయనకు జ్ఞానాన్ని ఇచ్చి, రాజ కానుకలను తిరస్కరించాడు. జ్ఞానం కోసం ధనాన్ని, భూమిని, కన్యకను సమర్పించిన రాజు మనస్తత్వాన్ని "శూద్ర" అని ఋషి ఖండించాడు("హంసల మాటలు విని జానశ్రుతికి 'శోకం' (Grief) కలిగింది కాబట్టి"). గురుసేవ చేసి జ్ఞానం పొందడం శ్రేష్ఠం. ధనం ద్వారా పొందటం 'క్షుద్రం'

అని బ్రహ్మసూత్రాలలో వ్యాసులవారు పేర్కొన్నారు (`శుగస్య తదనానాదరశ్రవణాత్...` బ్ర. సూ. 1–3–34). శంకర భాష్యంలో కూడా ఇదే చెప్పబడింది.

వ్యాసుడు, శంకరుడు శూద్రులు వేదాలను చదవడానికి, నేర్చుకోడానికి అర్హులు కారని అన్నట్లుగా ఇక్కడ తోస్తుంది. కానీ ఈ ఉపనిషత్తులోనే శూద్రులు కూడా ఈ మహాజ్ఞానానికి అర్హులైనట్లుగా కనబడుతుంది.

(రైక్వుడు జానశ్రుతితో అన్న మాటలు: "ఓ శూద్రుడా, నాకు కానుకలుగా అర్పించిన దండలు, రథాలు, గోవులు మొదలైన వాటిని నీవే ఉంచుకో.")

** గమనిక: సత్యకామ జాబాలి గౌతమఋషి వద్దకు వెళ్ళాడు. ఉన్న సత్యాన్ని చెప్పాడు —— "నా తండ్రి ఎవరో, నా గోత్రమేమిటో ఎరుగను." సత్యం చెప్పినందుకు ఋషి అతడు బ్రాహ్మణుడని అంటూ స్వీకరించాడు.

Sloka - 9.21

శ్లో॥ ప్రకాశవానేవమనంతవాంశ్చ

ప్రదీప్తిమానాయతనీ చ పాదాః।

యద్బ్రహ్మణో భాంతి విచింతకానాం

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.21॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, బ్రహ్మణి = బ్రహ్మయందు, ప్రకాశవాన్ = ప్రకాశవంతుడును, ఏవం = అట్లే, అనంతవాన్ + చ = అనంతరూపుడును, ప్రదీప్తిమాన్ =

ప్రకాశమయుడును, ఆయతనీ + చ = విశాలుడును అను, పాదాః = నాలుగు పాదాలు, విచింతకానామ్ = జిజ్ఞాసువులకు, భాంతి = భాసించుచున్నవో—

తాత్పర్యం

తేజస్సు, అనంతం, ప్రదీప్తం, ఆయతనం అను చతుష్పాదంగా ఉపాసింపబడిన బ్రహ్మమైన సౌమ్యపురీశుని నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

సత్యకాముడు మొదలైనవారి చేత ఇలా చతుష్పాద బ్రహ్మము ఉపాసింపబడింది. ఈ నాలుగు రూపాలు పరబ్రహ్మము పైన ఉపాసనా భాగంగా ఆపాదించబడినాయి.

సత్యకామ జాబాలి గురుకులంలో విద్యాభ్యాసం నిమిత్తం గౌతమఋషి వద్దకు వెళ్ళాడు. అతణ్ణి అడవికి వెళ్ళి గురుకుల గోవులను కాపలా కాయమని గురువు ఆదేశించాడు. "అయ్యా అవి వెయ్యి గోవులైనాక తిరిగి వస్తాను" అని ఆ కుర్రవాడు అన్నాడు. గురుసేవా తత్పరతలో అతడు పదేళ్లు గడిపాడు. అప్పటికి గోవుల మంద వెయ్యింటికి పెరిగింది. అతడు తిరిగి రావడానికి నిర్ణయించుకొన్నాడు. ఆ సమయంలో ఆలమందలోని వృషభం ద్వారా వాయుదేవుడు అతడికి పరబ్రహ్మం యొక్క ప్రకాశతత్త్వాన్ని బోధించాడు. రెండో రోజు అగ్నిదేవుడు భగవంతుని అనంతతత్త్వాన్ని బోధించాడు. మూడో రోజు హంస (సూర్యుడు) భగవంతుని ప్రదీప్తతత్త్వాన్ని బోధించాడు. చివరి రోజు ప్రాణం, భగవంతుని ఆయతన తత్త్వాన్ని బోధించింది.

ఈ కథ ఆధారంగా శ్రీ గురుదేవులు పై శ్లోకాన్ని రచించారు (ఛాందోగ్య 4.4.8).

Sloka - 9.22

శ్లో॥ చతుష్పదం బ్రహ్మ చ షోడశాంశం

సముచ్చితం యన్మునిరాదిదేశ।

జాబాలకాయైతదనన్వయాయ

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.22॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, మునిః = గౌతమముని, అనన్వయాయ = గోత్రము తెలియని, జాబాలకాయ = జాబాలునికి, చతుష్పదం = నాలుగు పాదాలు గలదియును, షోడశ + అంశం = పదారు కళలు కలదియును, సముచ్చితం = సమాహార రూపమయిన, బ్రహ్మ = బ్రహ్మజ్ఞానమును, ఆదిదేశ = ఉపదేశించెనో——

తాత్పర్యం

తన గోత్రాన్ని తెలియజేయలేకపోయినా సత్యనిష్ఠ గల జాబాలునికి గౌతమఋషి బ్రహ్మము యొక్క నాలుగు పాదాలను, పదారు అంశాలను ఉపదేశించారు. ఆ బ్రహ్మమైన సౌమ్యపురీశుని నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఉపకోశలుడనే గురుకులవాసి. ఆయన గురువైన సత్యకామఋషి అతడికి ఉపదేశం చేయలేదు. ఉపకోశలుడు తన ఇష్టదైవమైన అగ్నిదేవుని ఆరాధనలో ఉపవాసాలు, తీవ్రమైన తపస్సు చేస్తూ ప్రార్థనలు చేశాడు. త్రేతాగ్నులు అతనికి దర్శనమిచ్చి బ్రహ్మవిద్యను నేర్పాయి.

Sloka - 9.23

శ్లో॥ ప్రాణో హ్యసౌ బ్రహ్మనిరుక్తమేతత్

కం బ్రహ్మ ఖం చేత్యనలైస్త్రిభిశ్చ।

కార్యేతరాకారమకారణం యత్

తమాశ్రయే సౌమ్యపురాధినాథమ్॥9.23॥

ప్రతి॥ కం = సుఖం/ఆనందం, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము, ఖం = ఆకాశము అను, త్రిభిః = మూడైన, అనలైః + చ = అగ్నులచే, అసౌ + ప్రాణః = ఈ ప్రాణము, బ్రహ్మ = బ్రహ్మముగా, నిరుక్తం = నొక్కి చెప్పబడిందో, కార్య + ఇతర + ఆకారం = కార్యానికి భిన్నమైన స్వరూపముగలది, అకారణం = కారణరహితముగా, యత్ = ఏ బ్రహ్మమున్నదో ——

తాత్పర్యం

త్రేతాగ్ని దేవతలు ఇలా ఉపదేశించారు. "ఈ ప్రాణం బ్రహ్మము. అది ఆనందబ్రహ్మము (కం). అది ఆకాశబ్రహ్మము (ఖం)". ఈ బ్రహ్మమే కార్యము,

కారణము కూడా. దానికి మాత్రం కారణం లేదు. ఈ బ్రహ్మము సౌమ్యపురీశుని నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

మన పరికరాల స్పందనలన్నీ కేవలం ఆత్మసాన్నిధ్యం వల్లనే జరుగుతున్నాయి. అందరిలోను వ్యక్తమయ్యే ఈ శక్తినే "ప్రాణము" అంటారు. ఈ ప్రాణం బ్రహ్మము యొక్క వ్యక్తస్వరూపం.

బ్రహ్మము ఆనందరూపం (కం). అది హృదయాకాశంలో ఉన్నది. ఇలా బ్రహ్మము హృదయాకాశంలో ప్రాణంగా వ్యక్తమయ్యే ఆనందమే. ఇక్కడ కార్యకారణాలు రెండూ బ్రహ్మమే అని తెలుపుతూ బ్రహ్మమునకు వెనుక మాత్రం ఏ కారణం లేదని వివరించబడింది. అది అకారణం.

నిత్యశాశ్వత వస్తువైన బ్రహ్మమును గురించి ధ్యానించేటప్పుడు అంతశ్శుద్ధి కోసం ఈ ఉపాసన ఇవ్వబడింది. అకారణమైన శుద్ధసారం కాలపరిధిలో కార్యకారణాలుగా క్రీడిస్తుంది. కాలగణనలో ముందున్నది కారణం, తరువాత ఉన్నది కార్యము. చెట్టు దృష్ట్యా విత్తనం కారణం. విత్తు దృష్ట్యా చెట్టు కారణం. కార్యకారణాలనేవి బుద్ధినిర్ణయాలు. ఈ రెండూ చైతన్యంవల్ల వెలిగింపబడతాయి. వెలిగించే కాంతి వెలిగింపబడే వాటికన్నా ఎప్పుడూ భిన్నమైనదే. అగ్నిదేవతలచేత కార్యకారణ బ్రహ్మంగా ఉపదేశించబడిన బ్రహ్మము సౌమ్యకాశీశుణ్ణి నేను ఆశ్రయిస్తాను (ఛాందోగ్య 4–10).

పరమపవిత్రమైన దివ్య అగ్నిదేవతలు ఉపకోశలునితో ఇలా అన్నారు: "ఇంతమాత్రమే నీకు మేము ఉపదేశిస్తున్నాము. మిగతాది నీకు మీ గురువు నుండి

లభిస్తుంది". గురువు సత్యకాముడు ఆశ్రమానికి తిరిగివచ్చి, సంతృప్తితో వెలిగిపోతున్న శిష్యుడి ముఖం చూచి, "ఈ విద్యను నీకు ఎవరు నేర్పారు?" అని అడిగాడు. ఉపకోశలుడు జరిగినదంతా చెప్పాడు. పరమానందభరితుడైన సత్యకాముడు, "ఆ దేవతలు నీకు స్థూలమైన చిన్న ఉపాసనను నేర్పారు. ఇప్పుడు నేను నీకు ఉత్తమజ్ఞానాన్ని ప్రసాదిస్తాను. దానివల్ల నీవు పాపాలవల్ల తాకబడక నీటిపైన తామరాకు వలె అవుతావు" అన్నాడు.

Sloka - 9.24

శ్లో॥ వశ్యేక్షణైశ్శమపరైరపరాజితైర్యశ్

చక్షుఃస్థః ఏష పురుషః పురు దృశ్యతేఽస్య।

స్థానేఽపి సర్పిరుదకం చ న సించతి శ్రీ-

విశ్వేశమేతమభయం శరణం ప్రపద్యే॥9.24॥

ప్రతి॥ శమపరైః = నిగృహీతములైనవి, అపరాజితైః = గెలువబడని, వశ్య+ఈక్షణైః = స్వాధీనమైన చూపులతో = చూపులచే, చక్షుస్థః = కంటి యందున్న, ఏషః = ఈ, పురుషః = మహాపురుషుడు, పురు దృశ్యతే = ప్రధానుడుగా చూడబడునో, అస్య = అతని, స్థానే + అపి = ఉన్నచోటు నందు కూడా, సర్పిః = నెయ్యి, ఉదకం + చ = నీరును, న + సించతి = తడుపదు, ఏతం = ఈ, శ్రీవిశ్వేశం = శివుని, అభయం = భయములేని, శరణం = దాపును, ప్రపద్యే = పొందుచున్నాను.

తాత్పర్యం

కళ్లు మొదలైన ఇంద్రియాలను వశపరచుకొని ఇంద్రియ విషయాల వల్ల చలించని యోగులు కుడికంటిలో నివసించే ప్రాణాధిపతి బ్రహ్మను సాక్షాత్తు దర్శిస్తారు. ఆయన వసించే కంట్లో నెయ్యి లేదా నీరు పోసినా అవి అక్కడ నిలవవు; జారిపోతాయి. ఆ కంటిలోని ప్రభువే అభయస్థానమైన ప్రియకాశీపురాధీశుడు. ఆయనను నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పరమపావనుడైన పురుషుడుండే స్థానం కుడికన్ను. ఎవరూ తాకి మలినపరచలేనంత పరమ పవిత్రమైనది. ఇక ఆ పురుషుడు ఎంత పవిత్రుడు, తాకబడరాని వాడూ అయిఉండాలి? సాధకుడు ఆ పరమాత్మ తన కుడికంట్లోనే ఉండి వ్యక్తమవుతున్నాడని గుర్తించి తాదాత్మ్యం పొందితే, ఇక ఎలాంటి పాపాలు అతణ్ణి తాకవు. అతడి కర్మలు ఇక వాసనలను సృజించవు.

అగ్నులు ఉపకోశలుడికి అవ్యక్తమైన శుద్ధబ్రహ్మమును[10] గురించి ఉపదేశించారు. అతడి గురువైన సత్యకామ జాబాలి, ఆ పరమాత్మ వ్యక్తి యొక్క కుడికంట్లో ఉంటూ అతడి జాగ్రదావస్థలో ఎంతో చురుకుగా ప్రపంచాన్ని దర్శించేవాడని బోధచేశాడు. ఇలా కుడికంటిలోని ప్రభువును ఆరాధించే సాధకుడు అన్నిటికన్నా ఎక్కువైన స్వర్గం—బ్రహ్మలోకాన్ని పొందుతాడు.

Sloka - 9.25

శ్లో॥ చిత్తే యదక్షిపురుషేక్షకమర్చిరుచ్చైః

ఘస్రార్జునోదగయనాని నయంతి వైధీమ్।

సంవత్సరో రవిశశాంకశతహ్రదాశ్చ

పశ్చాత్పుమాన్పురముదేతు స విశ్వనాథః॥9.25॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, ఉచ్చైః + అర్చిః = ఉజ్జ్వలతేజస్సు, అక్షిపురుషేక్షకం = కంటి తేజఃప్రదానకంగా తపస్సుచేయు సాధకుని (మరణానంతరం), ఘస్ర+అర్జున+ఉదగ్+అయనాని = పగలు, శుక్లపక్షం, ఉత్తరాయణం మొదలైన మార్గాలను, పశ్చాత్ = తర్వాత, సంవత్సరః = సంవత్సరము, రవిశశాంకశతహ్రదాః+చ = సూర్యచంద్రవరుణలోకాలును, వైధీం + పురం = బ్రహ్మలోకమును, నయంతి = పొందించుచున్నారో, సః = ఆ తేజోరూపుడైన, పుమాన్ = పురుషుడు, విశ్వనాథః = కాశీశ్వరుడు, చిత్తే = నా చిత్తమందు, ఉదేతు = ప్రత్యక్షమగుగాక!

తాత్పర్యం

కుడికంటిలోని ఈ ప్రభువును దీక్షతో ఆరాధించే ఉపాసకుడు మరణించాక జ్వాలాదేవత (అర్చి-అభిమానిదేవత) అతణ్ణి తీసుకువెడుతుంది. అటు పిమ్మట పగలుదేవత (ఘస్ర-దివసాభిమానిదేవత), శుక్లపక్ష దేవత (అర్జున), ఉత్తరాయణ దేవత, సంవత్సరదేవత, తరువాత సూర్యుడు, చంద్రుడు, తరువాత విద్యుద్దేవత...

ఈ ప్రకారం ఒక ప్రదేశం నుండి మరో ప్రదేశానికి ఇంకా ఇంకా ఉన్నతంగా తీసుకుని పోతాయి. విద్యుద్దేవతా లోకంలో బ్రహ్మలోకం నుండి ఒక దివ్యపురుషుడు వచ్చి అతణ్ణి పరమగమ్యునికి తీసుకుని వెళ్తాడు. కుడికంటిలోని ఆ ప్రభువు నా విశ్వనాథప్రభువు. నిత్యము ఆయన నా హృదయంలో వెలుగొందునుగాక! (చిత్తే ఉదేతు).

వ్యాఖ్య

ఆయనను గురించి, ఆయన మహిమలను గురించి ఎప్పుడూ భక్తితో నా హృదయంలో రమించెదనుగాక!

ఉపాసకుని మరణం తరువాత బ్రహ్మలోకానికి వెళ్లే ఆహ్లాదకరమైన ఈ మార్గం చదవడానికి అద్భుతంగా ఆసక్తికరంగా ఉంటుంది. ఒక్కొక్క దేవతే కొంతవరకు తీసుకువెళ్ళి అతణ్ణి అంతకన్నా ఉన్నతమైన దేవతకు ఒప్పగిస్తుంది. అతడు విద్యుల్లోకానికి చేరేసరికి బ్రహ్మలోకం నుండి దివ్యపురుషుడు వచ్చి, కుడికంటిలోని ప్రభువు ఉపాసకుణ్ణి క్షేమంగా చూచుకుంటూ బ్రహ్మలోకానికి తీసుకుపోతాడు (ఛాందోగ్య 4.15.5).

***

॥10.0॥

10. 10. దశమ స్తబకం

వెనకటి అధ్యాయంలో శ్రీ గురుదేవులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని మొదటి నాలుగు అధ్యాయాలను వివరించారు. ఈ స్తబకంలో తరువాతి అధ్యాయాలను కొనసాగిస్తున్నారు.

Sloka - 10.01

శ్లో॥ ప్రాణాత్మనా దేహముపాశ్రితో యః

శ్రేష్ఠస్తథా జ్యేష్ఠతరశ్చ నిత్యమ్।

వాగాదికాన్ ధారయతీచ్ఛయైష

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.1॥

ప్రతి॥యః = ఏ, ఆత్మా = ఆత్మ, ప్రాణాత్మనా = ముఖ్యప్రాణంగా, దేహం = శరీరాన్ని, ఆశ్రితః = ఆశ్రయించియున్నదో, ఏషః = ఈ ఆత్మ, శ్రేష్ఠః = ఉత్తమమై, తథా = అట్లే, జ్యేష్ఠతరః + చ = సర్వోత్కృష్టమైన ప్రాణమై, ఇచ్ఛయా = కోరికచే, నిత్యం = ఎల్లప్పుడు, వాక్ + ఆదికాన్ = వాక్కు మొదలగు వానిని, ధారయతి = ధరించుచున్నదో, తస్మై = అట్టి, శివాయ = శివునికి, నమః = నమస్కారము, అస్తు = అగుగాక! నమః + అస్తు = పునర్నమస్కారము.

తాత్పర్యం

వాక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రం మొదలైన వాటికి శక్తినిచ్చే ప్రాణాలకన్న జ్యేష్ఠుడుగా, శ్రేష్ఠతరుడుగా పరమాత్మ ఈ శరీరంలో ఉంటాడు. ఆయన ఇచ్చ ప్రకారం అవి ఆ ఇంద్రియాలకు చేతనత్వాన్ని ఇస్తూ, నిగ్రహిస్తూ, నడిపిస్తూంటాయి. ఆ శివునికి నమస్కారాలు, నమోవాకాలు!

వ్యాఖ్య

ఈ స్తబకంలో మకుటంలో శ్రీ గురుదేవులు పరమశివునికి ప్రీతితో రెండేసి సార్లు నమస్కారం అర్పిస్తున్నారు. సౌమ్యకాశీశుని పట్ల ఆయనకున్న భక్త్యావేశం అట్టిది!

ముఖ్యప్రాణరూపంలో ప్రముఖంగా శక్తిని ప్రసాదించే పరమాత్మను జ్యేష్ఠుడు, శ్రేష్ఠుడు అని వర్ణించారు. తల్లిగర్భంలో పిండం ఉన్నప్పుడు వాక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రం, ఆలోచనాశక్తిని కలిగించే ప్రాణాలు వ్యక్తం కావడానికి ముందే పిండానికి ప్రాణంపోసి చేతనత్వాన్ని ఇచ్చి నిలబెట్టే ఈ ప్రాణస్ఫూర్తి ఉన్నది. పిండంలో మొట్టమొదటి ప్రాణస్పందనకు కారణం కాబట్టి ఆయన శ్రేష్ఠుడు.

ఆయన జ్యేష్ఠుడు, ఉత్తముడు. ఆయనే లేకపోతే వాక్కు, చక్షుఃశ్రోత్రాలను పనిచేయించే ఇతర ప్రాణాలు ఏవీ శరీరంలో ఒక్క క్షణం ఉండలేవు, పని చేయలేవు. ఆయన ముందు జీవిలో ఉండాలి, తరువాత అవి పనిచేస్తాయి.

ఈ భావాన్ని ఛాందోగ్యోపనిషత్తు చాలా విస్తృతంగా ఒక కథ రూపంలో వెల్లడిస్తుంది. అది చాలా పెద్దగా ఉంటుంది కాబట్టి ఇప్పుడు చెప్పబడటం లేదు. ఇతర ప్రాణాలంటే వాక్కు, కన్ను, చెవి, మనస్సును ప్రేరించే ప్రాణశక్తులు.

ఆత్మను ఈ ప్రకారంగా ముఖ్యప్రాణరూపంలో ఉపాసించే సాధకుడు ఉత్తమము, ఉదాత్తము అయిన స్థితిని పొంది జ్యేష్ఠుడుగా పరిగణించబడతాడు.

ప్రాణోపాసన యొక్క గొప్పదనం ఇక్కడ వివరించబడింది. ఇంద్రియ, మనోబుద్ధులు ముఖ్యప్రాణరూపమైన ఆత్మసాన్నిధ్యంలోనే, ఆయన అనుగ్రహంవల్లనే వ్యవహరించగలవు. ఆయన అనుగ్రహం వెనక్కి వెళ్ళిందా, అన్నీ జడం, నిశ్చేతనం అయిపోతాయి.

Sloka - 10.02

శ్లో॥ శ్రద్ధాది జుహ్వత్యనలేషు దేవా

ద్యులోకముఖ్యేష్వథ పూరుషాత్మా।

నిష్పద్యతే పంచసు యః పరాత్మా

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.2॥

ప్రతి॥దేవాః = దేవతలు, అనలేషు = అగ్నులందు, శ్రద్ధా + ఆది = శ్రద్ధాదులను, జుహ్వతి = వ్రేల్చుతారో, అథ = మరియు, యః = ఏ, పరాత్మా = పరమాత్మ స్వరూపమయిన, పూరుష + ఆత్మా = ముఖ్యాత్మ, పంచసు = అయిదైన, ద్యులోకముఖ్యేషు = స్వర్గాది లోకాలలో, నిష్పద్యతే = పుట్టుచున్నదో.

తాత్పర్యం

స్వర్గం మొదలైన వాటిలో దేవతలు శ్రద్ధ మొదలైన వాటిని ఆహుతులుగా అర్పిస్తారు. దానివల్ల అయిదింటి ద్వారా జీవుడిగా ఉదయించే పరమశివునికి నమస్కారాలు, నమోవాకాలు!

వ్యాఖ్య

బ్రహ్మదేవుని నుండి చిన్న గడ్డిపోచ వరకు వ్యక్తమైన జీవులందరి జీవితాలు ఎలాంటి మార్పులతో కూడి ఉన్నాయో ఈ శ్లోకం వివరిస్తుంది. ఈ నిజాలను లోతుగా అర్థం చేసుకొన్న సాధకులకు లౌకిక స్వర్గసుఖాల పట్ల పరమ వైరాగ్యం ఉదయించక మానదు. జీవులందరూ తప్పనిసరిగా జననమరణాల వలయంలో అంతులేకుండా తిరుగవలసి ఉంటుంది. మానవ జీవితమనే అద్భుతలీల - అతడి పుట్టుకకు వెనకాల ఉన్న రహస్య ప్రక్రియ అంతా వివరించబడుతోంది. తల్లిగర్భంలో మానవ శిశుపిండంగా ఏర్పడడానికి ముందు, జీవుడు అయిదు దశలలో ప్రయాణించాలి. ఆ అయిదు దశలను అయిదు అగ్నిమార్గాలన్నారు. ప్రతి దశలోను అయిదు రకాల ఆహుతులు హోమంగా చేయబడాలి. దీనిని పంచాగ్నివిద్య అంటారు.

ముఖ్యప్రాణంగా తాదాత్మ్యం చెందిన ఆత్మ మరణసమయంలో శరీరాన్ని వదిలినప్పటి నుండి తిరిగి మళ్ళీ గర్భస్థశిశువు అయ్యేంతవరకు సూక్ష్మమైన అయిదు అగ్నిపరీక్షలకు లోనుకావాలి. స్వర్గం, విద్యుద్వర్షాల ప్రపంచం, భూమి, పురుషుడు, స్త్రీ - ఈ అయిదింటి ద్వారా ప్రయాణించడానికి అర్పించవలసిన ఆహుతులు ఇవి: శ్రద్ధ, సోమం, వర్షం, ఆహారం, వీర్యం. ఈ ఆహుతులు, పునర్జన్మ ప్రయాణాల ద్వారా తిరిగి పురుషరూపమైన గర్భస్థశిశువుగా ఏర్పడుతాడు. ఇలా ఏర్పడేది సౌమ్యకాశీశప్రభువే! ఆయనకు నా నమస్కారాలు! నమస్కారాలు!

నిత్యమూ గృహస్థులు త్రిసంధ్యలలో మూడుసార్లు అర్పించే అగ్నిహోత్రాన్ని ఇక్కడ శ్రద్ధ క్రింద వర్ణించారు. 'శ్రద్ధ' అనడానికి ప్రత్యేక కారణం ఉన్నది. ఈ మూడు

సమయాల ఆహుతులను గాఢమైన భక్తితో, చలించని విశ్వాసంతో అర్పించాలి. శ్రద్ధ ఉన్నప్పుడే వాటి ఫలితం లభిస్తుంది. పితృకర్మలను 'శ్రాద్ధం' అనడం కూడా అందుకే, భక్తి విశ్వాసాలతో అర్పించబడాలి.

అగ్నికి అర్పించే ఈ ఆహుతుల ద్వారా మరణానంతరం జీవుడు ముందు స్వర్గాన్ని చేరుకుంటాడు. ఆ తరువాత తనకున్న పుణ్యాన్ని అనుసరించి అంతకన్న ఎక్కువైన సోమలోకాన్ని చేరడానికి తగిన శరీరాన్ని పొందుతాడు. ఆ పుణ్యం ఖర్చు కాగానే సోమలోకం నుండి క్రిందికి దిగి పర్జన్యలోకానికి అంటే "మెరుపులు-వర్షం" లోకానికి దిగివస్తాడు. అక్కడ మెరుపులు-వర్షం ద్వారా అధోముఖంగా భూమివైపుకి ప్రయాణిస్తాడు. భూమిని చేరి మానవులు తినడానికి పనికివచ్చే ధాన్యం, దినుసుల ఆహారరూపాన్ని ధరిస్తాడు. పురుషుడు ఆహారాన్ని తినగానే అతడిలో బీజరూపమవుతాడు. "వీర్యం" అని నిర్దేశింపబడిన ఈ బీజం స్త్రీ గర్భంలోకి చేరుతుంది. ఇలా శ్రద్ధగా అర్పించిన ఆహుతుల ద్వారా జీవుడు మానవశిశువుగా మారుతాడు. ఉపనిషత్తు ఈ ప్రయాణానికి చెందిన జ్ఞానాన్ని 'పంచాగ్నివిద్య' అన్నది. ఈ విద్య శ్వేతకేతువుకు, పాంచాల భూపతి ప్రవాహణుడికి మధ్య జరిగిన సంభాషణ ద్వారా వివరించబడింది. ప్రవాహణుడు ఆ సంవాదంలో పంచాగ్ని విద్యను ఇలా వర్ణించాడు.

జిజ్ఞాసువులు మూడు ఆశ్రమాలకు చెందినవారై ఉంటారు: గృహస్థులు, వానప్రస్థులు, నైష్ఠిక బ్రహ్మచారులు. ఈ మూడు తరగతుల వారు నిత్యమూ త్రికాలాలలో ఈ ఆహుతుల్ని అర్పించాలి. 'ఆహవనాగ్ని' అంటే ఈ అగ్నిహోత్రానికి

సమిధలు, ధూమం, అర్చికలు, అంగారాలు, స్ఫులింగాలు అనే అయిదు అంశాలు ఉంటాయి. ఈ అయిదు, పైన వివరించిన పంచాగ్నులలోను ఉంటాయి.

'శ్రద్ధ' అనే మొదటి అగ్నిహోత్రం ద్వారా చేరుకునేది స్వర్గస్థానం. ఇందులో ఈ అయిదు అంశాలు ఇవి: 1) సూర్యుడు—సమిధ, 2) సూర్యకిరణాలు—ధూమం, 3) వెలుగుతో కనబడే పగలు-అర్చికలు, 4) సోముడు—అంగారాలు లేదా బొగ్గులు, 5) నక్షత్రాలు-స్ఫులింగాలు. ఇవి చాలా సున్నితమైన సాంకేతికోపాసనలు. జిజ్ఞాసువుల కోసం ఉపనిషత్తుల ఋషులు వీటిని ఏర్పాటుచేశారు. వేదకాలంలో అగ్నిహోత్రం సర్వసాధారణంగా జరిగేది. కాబట్టి ధ్యానం కోసం ఇలా అయిదేసి అంశాల అగ్ని ఉపాసన ఇవ్వబడింది. పంచాగ్ని విద్య అనే పేరు కూడా అందుకే ఏర్పాటు అయింది.

శ్రద్ధను అర్పించి జీవుడు మొదట అందుకునే స్థానం స్వర్గం. పై సంకేతాల వర్ణనలను విశ్లేషించి పరిశీలించి ధ్యానించినప్పుడు జీవుడు ఉత్తమ వాసనలను అనుసరించి ఊర్ధ్వగామియై ప్రయాణిస్తాడని గోచరిస్తుంది. అతడు ఆచరించే ఆధ్యాత్మిక సాధనలు, తపస్సు కారణంగానే స్వర్గం లభిస్తుంది. నిర్మలంగా, స్వార్థరహితమైన ఆధ్యాత్మిక జీవితాన్ని గడపడం ద్వారా ఉత్తమమైన, తేజోవంతమైన ఊర్ధ్వలోకాలను పొంది స్వర్గంలో సుఖిస్తారని సాధకులకు ఈ వర్ణనలు హామీ ఇస్తాయి.

ఈ స్వర్గలోకాలలో జీవులు ఎంతకాలం ఉంటారనేది వారు ఇక్కడ జీవించి ఉండగా సాధన చేసిన సమయంలో ఏయే వాసనలు, కోరికలు వాళ్ళ సాధనకు కారణం అయ్యాయో దాని మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. వాళ్ళ ఉద్దేశ్యాలు, కోరికలు పూర్తిగా స్వార్థపరంగా ఉండి, అహంకారంతో స్వర్గలోక సుఖాలు అనుభవించడం

మేరకే ఉంటే, అక్కడ వాళ్ళ ఉనికి వారు చేసిన పుణ్యకర్మల మేరకే ఉంటుంది. ఈ పరిమిత కర్మలు ముగియగానే వారు తిరిగి భూమి మీద పుట్టాలి. శుద్ధమై, స్వార్థరహితమై, అహంకారపూరితమైన కోరికలు లేకుండా దివ్యమై, నిర్మలమైన భావాలతో ఇక్కడ సాధన చేసి ఉన్నట్లయితే జీవుడు భూమిపైన తిరిగి పుట్టడు. స్వర్గానికి ఇంకా పైన ఉన్న ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళ్ళి సర్వవ్యాప్తమైన పరమాత్మలో కలిసిపోయే స్థానం వరకు వెళతాడు.

ప్రస్తుత శ్లోకంలో జీవుడు మానవశిశువుగా తిరిగి జన్మపొందే సిద్ధాంతం ప్రస్తావించబడింది. అందుకని పై లోకాలకు వెళ్ళకుండా క్రింది లోకానికి దిగివచ్చే విషయమే ఇక్కడ ఉన్నది. ఈ క్రింది లోకం పర్జన్యలోకం లేదా వర్షలోకం.

ఇలాంటి జీవులు స్వర్గాన్ని చేరుకున్నాక చంద్రలోకంలోకి ప్రవేశించడానికి తగిన రూపాన్ని ధరిస్తారు. దానినే శాస్త్రాలలో 'పితృలోకం' అన్నారు. చంద్రలోకంలోని స్వర్గసుఖాలను అనుభవించాక పుణ్యాలన్నీ ఖర్చయిపోయిన జీవుడు చంద్రుని దివ్యలక్షణాలను పొంది క్రిందికి దిగడం ప్రారంభిస్తాడు. చంద్రలోకంలో జీవుడు సంపాదించుకొనే చంద్రలక్షణాలు ఆ లోకంలోని సుఖాలన్నింటినీ అనుభవించడానికి, తిరుగు ప్రయాణానికి కూడా తోడ్పడతాయని తోస్తుంది. అందుకే సోముణ్ణి కూడా ఆహుతి క్రింద పేర్కొన్నారు. శ్రద్ధ జీవుణ్ణి స్వర్గానికి తీసుకువెళ్లుతుంది. సోముడు అతణ్ణి పర్జన్యలోకానికి క్రిందకి తీసుకువస్తాడు. ఇదే విద్యుల్లోకం, వర్షలోకం కూడా.

విద్యుల్లోకంలో జరగవలసిన యజ్ఞం సోముణ్ణి ఆహుతిగా ఇవ్వడం. ఇందులో హోమం తాలూకు అయిదు అంశాలు ఉండాలి. అవి ఇవి—— 1) వాయువు-

సమిధలు, 2) మేఘాలు-దాని పొగ, 3) విద్యుత్తు-దాని అర్చికలు, 4) మెరుపులు-అంగారాలు లేదా బొగ్గులు, 5) ఉరుములు-నిప్పురవ్వలు. ఈ యజ్ఞంతో జీవుడు మేఘాల (వర్షం) లోకి సూక్ష్మరూపంతో ప్రవేశిస్తాడు.

ఇక తరువాత స్థాయి. జీవుడు వర్షంగా భూమిలోకి ప్రవేశించి మానవులు తినే ధాన్యంగా మారుతాడు. భూమిపై జరిగే మూడో యజ్ఞంలో అయిదు అంశాలు ఇవి—— 1) పంటలు పండడానికి సరైన ఋతువులు కావాలి. అందుచేత ఋతువులు సమిధలు, 2) పైన వ్యాపించి ఉన్న ఆకాశం పొగ, 3) ఆకాశంలో వెలిగే చంద్రుడు, నక్షత్రాలు అర్చికలు, 4) అంతా ప్రశాంతంగా ఉండే నాలుగు దిక్కులూ బొగ్గులు లేదా అంగారాలు, 5) అవాంతర దిశలు ఆగ్నేయ, వాయవ్య, నైరుతి, ఈశాన్యాలు నిప్పురవ్వలు. వర్షాల కారణంగా భూమిపైన జనించే మొక్కలు, చెట్ల ద్వారా మానవులకు పనికివచ్చే ఆహారదినుసులు లభిస్తాయి. జీవుడు ధాన్యరూపాన్ని పొందుతాడు.

అటుపిమ్మట జీవుడు పురుషుడిలోకి ప్రవేశిస్తాడు. అతడిలో ఆహారం అరగడం నాలుగో యజ్ఞం. ఇందులోని అయిదు అంశాలు ఇవి —— 1) వాక్కు, ఇది పురుషుడి అన్ని కర్మలకు ముఖ్యమైన సమిధ. 2) ప్రాణం– ఇది ధూమం; ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాలుగా ఉండే రెండు క్రియలూ పొగలో కూడా ఉంటాయి. 3) నాలిక-అర్చికలు. ఆహారాన్ని అందుకొని రుచులు చెప్పేది ఇదే. 4) మిలమిల మెరిసే కళ్లు అంగారాలు లేదా మండుతున్న బొగ్గులు, 5) అన్ని ప్రక్కలా చెదిరి ఉన్న ధ్వనులను వినే చెవులు నిప్పురవ్వలు. ఈ స్థానంలోకి అర్పించే ఆహుతులు రకరకాలైన ఆహారపదార్థాలు. ఈ యజ్ఞం ద్వారా పురుషుడు తినే ఆహారం నుండి బీజం

ఏర్పడుతుంది. దానిని రేతస్సు అంటారు. జీవుడు ఆహారరూపం వదిలి రేతస్సు రూపం ధరిస్తాడు.

చివరి అగ్ని స్త్రీ. ఆమెలో జరిగే యజ్ఞానికి అయిదు అంశాలు ఇవి—— 1) నాభిస్థానం-సమిధ, 2) పురుషునితో సంగమం-ధూమం, 3) గర్భం-అర్చికలు, 4) సంగమం ద్వారా స్త్రీ గర్భంలోకి ప్రవేశించే పురుషబీజం-అంగారాలు, లేదా బొగ్గులు, 5) స్త్రీ పురుషులిద్దరికి సంగమం ద్వారా కలిగే ఆనందం-నిప్పురవ్వలు. పురుషుడర్పించే వీర్యమే ఆహుతి. దానితో పునర్జన్మ కోసం జీవుడికి మానవ శిశురూపం వస్తుంది.

ఇలా శాస్త్రాలు బోధించే పంచాగ్ని విద్యను ఉపాసించి క్షుణ్ణంగా అర్థం చేసుకొన్న గృహస్థులు, వానప్రస్థులు, నైష్ఠిక బ్రహ్మచారులు, మరణానంతరం 'అక్షిపురుషుని' ఉపాసనలో వర్ణించినట్లుగా ఉత్తరదిక్కుగా ప్రయాణిస్తారు. వీరి ప్రయాణం తరువాతి శ్లోకంలో వివరింపబడుతుంది.

Sloka - 10.03

శ్లో॥ పంచాగ్నివిద్యో గృహమేధివర్య-

స్తపోధనో నైష్ఠికవేదగశ్చ।

సౌరాయణం యంతి హి యం న సద్యో

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.3॥

ప్రతి॥పంచాగ్నివిద్యః = పంచాగ్ని విద్యలను తెలిసినవాడు, గృహమేధివర్యః = ఉత్తమ గృహస్థుడు, తపోధనః = తపోధనుడు, నైష్ఠికవేదగః + చ = నైష్ఠికబ్రహ్మచారియు, సద్యః = వెంటనే, యం = ఏ పరమాత్మను, సౌరాయణం = సూర్యుని అధిష్ఠానమును, న + యంతి = పొందరో——

తాత్పర్యం

పంచాగ్ని విద్యను ఎరిగిన ఉత్తమ గృహస్థుడు, వానప్రస్థుడు, నైష్ఠిక బ్రహ్మచారి, తమ శరీరాలను వదిలినప్పుడు సూర్యమార్గాన ప్రయాణిస్తారు. అయ్యో! పాపం వాళ్లు సూటిగా అందుకోలేని ఆ పరమశివునకు నా నమస్కారాలు! నమోవాకాలు!

వ్యాఖ్య

సూటిగా ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందలేని సాధకుల గతిని శ్రీ గురుదేవులు నిరసిస్తున్నారు. "యం సద్యః న యంతి" - ఇక్కడే సాక్షాత్తుగా పరమాత్మను దర్శించలేరు. ఉపనిషత్తులను బట్టి చూస్తే ఆత్మ నెరిగిన బ్రహ్మజ్ఞానికి ఎక్కడికో ప్రయాణం అంటూ ఉండదు (న తస్య ప్రాణా ఉత్క్రామంతి). అతడు తన బ్రాహ్మీస్థితిలోకి మేల్కొని బ్రహ్మమే అవుతాడు. అలా ఆత్మజ్ఞాని అయిన మహాత్ముడు ఇంక ఏ లోకాలకూ వెళ్ళడు. దేశకాలాల పరిధితో ఆయన పయనించవలసిన లోకమంటూ ఉండదు. దేశకాలాలు ఎక్కడ నుండి ఉత్పన్నమవుతాయో ఆ సర్వవ్యాప్త బ్రహ్మమే అవుతాడు. కుండ బద్దలైనప్పుడు కుండలోని ఆకాశం సర్వవ్యాప్తమైన ఆకాశంలో కలిసిపోయినట్లు, బ్రహ్మజ్ఞాని తన మర్త్యశరీరాన్ని వదిలి పెట్టినప్పుడు సర్వవ్యాప్తమైన పరబ్రహ్మంలో లీనమైపోతాడు. కలలోంచి

మేల్కొన్నప్పుడు కలగనేవాడు, అతడి కలప్రపంచమూ రెండూ మేలుకొన్నవాడి మనస్సుగా మారిపోతాయి. తిరిగి జన్మను పొంది కర్మేంద్రియాల ద్వారా ఖర్చుచేసుకోవలసిన వాసనలేవీ అతడిలో మిగలవు.

ముందు పేర్కొనబడిన మూడు రకాల వాళ్లలో వాసనలు పూర్తిగా క్షయం కానందున వాళ్లు ఉత్తర లోకాలకు వెళ్ళి అక్కడుండి వాటిని క్షయం చేసుకోవాలి. అందువలన వాళ్లు సూర్యమార్గాన అంటే ఉత్తరాయణం ద్వారా బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళి అక్కడ ఉన్నతమైన సుఖభోగాలను అనుభవిస్తారు. ఈ ఉపాసకులు తిరిగి భూలోకానికి రారు. బ్రహ్మదేవుని ఆయువు పూర్తి అయ్యేంతవరకు బ్రహ్మలోకంలోనే ఉండి, బ్రహ్మ ప్రళయసమయంలో ఆయనతోబాటు పరబ్రహ్మంలో కలిసిపోతారు. ఇది క్రమముక్తి. క్రమముక్తికి, సద్యోముక్తికి ఉండే తేడాని శ్రీ గురుదేవులు ఇక్కడ విశదీకరించారు.

రాబోయే శ్లోకంలో అతిరహస్యమైన ఈ పంచాగ్ని విద్యని గౌతమగోత్రానికి చెందిన ఆరుణి ఋషికి, క్షత్రియకులానికి చెందిన ప్రవాహణుడనే రాజకుమారుని ద్వారా నేర్పబడిందని నిరూపణం చేస్తున్నారు.

Sloka - 10.04

శ్లో॥ పంచాగ్నివిద్యామపరన్నిగూఢాం

యద్బ్రహ్మబుద్ధేరధిరోహిణీం ప్రాక్।

ప్రవాహణం క్షత్రియమేత్య విప్రో

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.4॥

ప్రతి॥ప్రాక్ = మునుపు, విప్రః = బ్రాహ్మణుడైన గౌతముడు, ప్రవాహణం = ప్రవాహణుడను పేరు గల, క్షత్రియం = రాజును, ఏత్య = పొంది, యత్ = ఏ, బ్రహ్మబుద్ధేః = బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందుటకు, అధిరోహిణీం = పొందదగిన, నిగూఢాం = రహస్యమైన, పంచాగ్నివిద్యాం = పంచాగ్ని విద్యను, అపఠత్ = చదివెనో——

తాత్పర్యం

భగవంతుని కృపవల్ల, ఆశీస్సుల వల్ల ఈ నిగూఢ సనాతన పంచాగ్ని విద్య క్షత్రియుడైన ప్రవాహణ మహారాజుచేత బ్రాహ్మణుడైన గౌతమఋషికి పరమాత్మను అందుకునే సాధనాక్రమంలో ఒక మెట్టుగా నేర్పబడింది. ఆ పరమాత్మ పరమశివునికి పునఃపునః నా నమోవాకాలు!

వ్యాఖ్య

పూర్వకాలంలో పంచాగ్ని విద్య కేవలం రాజవంశీకులైన మహారాజులకే తెలిసి ఉండేది, బ్రాహ్మణులకు తెలియదు. పాంచాలరాజు అయిన ప్రవాహణుడు, ఆరుణి కుమారుడైన శ్వేతకేతువు అనే బ్రాహ్మణకుమారుడికి బోధించాడు. శ్వేతకేతువు విద్య నిమిత్తమే మహారాజును సమీపించాడు. ఈ రహస్యవిద్య కోసం శ్వేతకేతువు మహారాజును ఏ విధంగా సమీపించాడో అయిదో అధ్యాయంలో 3–9 ఖండాలు వివరంగా తెలుపుతాయి.

తరువాతి శ్లోకంలో వేదాల కర్మకాండ భాగంలోని యజ్ఞయాగాదులు (ఇష్టం), సత్రాల నిర్మాణం, వైద్యశాలల నిర్మాణం, చెరువులు, నూతులు త్రవ్వించడం, చెట్లు

నాటడం వంటి సమాజసేవా కార్యక్రమాలు (పూర్తం) ఉత్తమ లోకాలను చేరుకొని సుఖించాలనే స్వార్థకామనలతో చేసి, మరణానంతరం ఉత్తమ చంద్రలోకానికి దక్షిణాయనం ద్వారా చేరుకొనే పద్ధతి వర్ణించబడుతుంది.

Sloka - 10.05

శ్లో॥ ఇష్టాదికృద్ధూమనిశాసితైః షణ్-
మాసైశ్చ పిత్రా నభసా చ నీతః।
చాంద్రీం పురీమేతి హ యన్న యాత్యోం
నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.5॥

ప్రతి॥ఇష్టాదికృత్ = గృహస్థుడు, ధూమనిశాసితైః = ధూమదేవత, రాత్రిదేవతలచే, షణ్మాసైః + చ = ఆరు నెలలైన దక్షిణాయనముచే, పిత్రా = పితృలోకముచే, నభసా + చ = ఆకాశముచే, నీతః = తీసుకునిపోబడినవాడు, చాంద్రీం పురీం = చంద్రలోకాన్ని, ఏతి = చేరుచున్నాడు-కాని, యత్ = ఏ పరమాత్మనైతే, న + యాతి = చేరడంలేదో, ఓం నమః + శివాయ = ఓం నమశ్శివాయ అని——

తాత్పర్యం

ఇష్టాపూర్తాలను చేసిన గృహస్థులు శరీరాలను వదిలేసినప్పుడు వాళ్ళ జీవాత్మలను ముందు ధూమదేవత, తరువాత రాత్రిదేవత, అటుపిమ్మట కృష్ణపక్షదేవత, ఆ వెనువెంటనే దక్షిణాయనదేవత ఒక్కొక్కరుగా తీసుకువెళుతారు. అక్కడనుండి వారు పితృలోకం నుండి విశాలమైన, ఉన్నతమైన ఆకాశంలో ప్రయాణించి

సోమలోకాన్ని చేరుకుంటారు. పాపం! వారు తెలుసుకోలేని పరమశివునకు పునఃపునః నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

వాసనల ఒత్తిడి కారణంగా, అంతులేని స్వార్థకామనల వలన జీవుడు ఎన్నెన్ని యాతనలలో పడుతూ జననమరణాల విషచక్రంలో పడి తిరుగులాడుతూ ఉంటాడో వర్ణింపబడుతోంది. ఈ జన్మలోనే ఆత్మను అందుకోలేక ఏ ప్రకారంగా తప్పిపోతాడో మన మనస్సుకు హత్తుకొనేట్లు తెలియజెప్పడానికే దీనిని వివరిస్తున్నారు.

ఈ శ్లోకంలో పేర్కొనబడిన సాధకుడు సామాన్య గృహస్థుడు. చిత్తశుద్ధితో నిత్యమూ పూజలు, ప్రార్థనలు చేస్తూ, తన హోదాకి తగినట్లు సమాజసేవ చేస్తూ ఉదార జీవనాన్ని గడిపేవాడే. అయితే అతడి ఇష్టాపూర్తాలు, అంటే సాధన, సేవ కూడా స్వార్థమైన కోరికలతో చేయడం వల్ల, మరణసమయంలో అతడు ఖర్చుకాని వాసనల బరువును మోసుకుంటూ పోతాడు. ఈ బరువు పూర్తిగా ఖర్చు అయిపోయేంతవరకూ అతడికి ఆత్మసాక్షాత్కారం కాదు. అంతవరకు ఈ జననమరణాలు తిరిగి తిరిగి కలుగుతూనే ఉంటాయి. చనిపోయాక అతడి ప్రయాణం చాలా దీర్ఘమైంది. సూర్యుడి దక్షిణాయన మార్గమంతా పొగతో, చీకటితో నిండి ఉంటుంది. ఈ విషయం గీతలోను, ఉపనిషత్తులలోను కూడా వివరింపబడింది.

సోమలోకంలో, స్వర్గంలో పరిధులు-పరిమితులతో కూడిన సుఖభోగాలనుభవించి, పుణ్యం ఖర్చు అయిపోయాక అతి బాధాకరమైన తిరుగు

ప్రయాణాన్ని ప్రారంభించి ఈ లోకాన్ని చేరుతాడు. తిరుగు ప్రయాణంలోని మజిలీలు రాబోయే శ్లోకంలో ఉన్నాయి.

Sloka - 10.06

శ్లో॥ ఖం వాయుధూమాభ్రబలాహకాశ్చ

ధారా చ వృష్టేర్యవకాదిరేతః।

ఏతైః పతత్యత్ర స యన్న యాత్యోం

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.6॥

ప్రతి॥ఖం = విశ్వాంతరాళం, వాయు = వాయువు, ధూమ = పొగ, అభ్ర = మేఘం, బలాహకాః + చ = నల్లమేఘములును, వృష్టేః = వర్షము యొక్క, ధారా + చ = ధారయును, యవక + ఆది = ధాన్యమాదిగా గల, రేతః = జీవపదార్థాలును - అను, ఏతైః = వీటిచే, సః = అతడు, అత్ర = ఇచ్చట, పతతి = పడిపోతున్నాడు, యత్ = దేనిని - ఏ పరబ్రహ్మను, న యాతి = పొందడో, ఓం- తస్మై = ఆ, శివాయ = శివునికి, నమః = నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఆకాశం, వాయువు, పొగ, తెల్లమేఘం, నల్లమేఘం, వర్షం, వరిధాన్యంగా క్రమంగా మారి రేతస్సుగా తయారవుతాడు. ఇలా ఇక్కడికి పతనమైనవాడు ఏ పరమశివుని చేరలేడో ఆయనకు నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

ఆ జీవుడు శుద్ధుడు, ఉదారుడు అయి, క్రౌర్యం, హింస, భ్రాంతి లేనివాడైతే ఒక ఉత్తమ మానవుడి రూపం ధరిస్తాడు. లేకపోతే దుర్మార్గురాలైన స్త్రీలాగా, దుష్టపురుషుడిగా, లేదా హీనమైన జంతురూపంలోనో పుట్టుతాడు. తరువాత శ్లోకం వివరాలను అందిస్తుంది.

Sloka - 10.07

శ్లో॥ కల్యాణకర్మా కమనీయయోనిం
కపూయకర్మా చ కపూయయోనిమ్।
ప్రపద్యతేఽజ్ఞో హహ యం న యాత్యోం
నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.7॥

ప్రతి॥అజ్ఞః = అజ్ఞాని, కల్యాణకర్మా = శుభకర్మలు చేయువాడైతే, కమనీయయోనిం = ఉత్తమ జన్మను, కపూయకర్మా + చ = నీచకర్మను చేయువాడైతే, కపూయయోనిం = నీచ జన్మను, ప్రపద్యతే = పొందుచున్నాడు కాని, అహహ = అయ్యయ్యో! యం = ఏ పరమాత్మ స్వరూపాన్ని, న + యాతి = పొందుట లేదు.

తాత్పర్యం

ఆత్మనెరుగని అజ్ఞాని పుణ్యకర్మలు కలిగి ఉంటే బ్రహ్మ, క్షత్రియులుగా ఉదాత్తమైన రూపంలో తిరిగి జీవిస్తాడు. బాగా పాపకర్మలు కలిగి ఉంటే సమాజంలో

అధమస్థాయిలో చండాలుడిగా జీవిస్తాడు. లేదా ఇంకా క్రిందికి దిగి జంతులోకంలో కుక్క, పంది, ఆవు మొదలైన జన్మలను పొందుతాడు. ఇలా తమలోనే ఉన్న పరమాత్మను తెలుసుకోలేని అజ్ఞానం కారణంగా గుణవంతులు, ఉదారులు కూడా జననమరణాల విషవలయంలో చిక్కుకుపోవడం ఎంత దయనీయమైన విషయం! ఆ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

ఇక తరువాతి శ్లోకంలో గురుదేవులు పంచాగ్ని విద్య యొక్క ఉత్తమ సాధనను గాని, ఇష్టాపూర్తాల అల్పసాధనని గాని ఏదీ చేయని నికృష్టులు చనిపోయాక ఏమవుతారో వర్ణిస్తున్నారు.

Sloka - 10.08

శ్లో॥ విద్యాథవేష్టాది న సేవ్యతే యైః

తే యాంతి దంశాదిపదం తృతీయమ్।

పథశ్చ్యుతా యత్పదదూరదూరం

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.8॥

ప్రతి॥యైః = ఎవరిచే, విద్యా + అథవా + ఇష్ట + ఆది = పంచాగ్ని విద్యయో లేక, ఇష్టాపూర్తము మొదలగు పూజో, న + సేవ్యతే = సేవింపబడదో, తే = వారు, దంశాదిపదం = క్రిమికీటకాది జన్మ అగు, తృతీయం = మూడవ దానిని, యాంతి = పొందుచున్నారు, పథశ్చ్యుతా = మోక్షమార్గము నుండి తొలగినవానికంటే, యత్ = ఏ పరబ్రహ్మ, పదదూరదూరం = సుదూరంగా ఉంటుందో——

తాత్పర్యం

పంచాగ్ని విద్య సాధన గాని, ఇష్టాదులు గాని చేయని మూడోరకం వారు భూమిపైన జుగుప్సాకరమైన పురుగులు, దోమలు, నల్లులు, కీటకాలుగా పుట్టుతారు. పథానికి అతి దూరమైన చోట పడి ఏ పదాన్ని అందుకోలేరో ఆ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

మూడో రకానికి చెందిన మనుష్యులు వేరే ఉంటారు. పంచాగ్ని విద్యను అనుసరించి ఉత్తమ ధ్యానాన్నీ చేయరు, మామూలు పూజలు, ప్రార్థనలూ చేయరు, సమాజపరమైన కర్తవ్యాన్ని (పూర్తం) కూడా నెరవేర్చరు. ఈ నికృష్టులు ఉత్తమమైన స్వర్గంగా క్రమముక్తిని పొందటానికి గాని, కనీసం తాత్కాలిక స్థానాన్ని పొందటానికి గాని నోచుకోరు. పరమాత్మ పదానికి ఎంతో దూరంగా జీవిస్తూ వేలాది సంవత్సరాలైనా అందులోంచి బయటపడే ఉపాయం లేక జీవిస్తారు. క్రిమికీటకాలుగా పుట్టిన తదుపరి, ఆ దుర్మార్గమైన జీవుళ్లకు ఉత్తమగతులు దాదాపు మృగ్యమే. క్షణంలో పుట్టి క్షణంలో మరణించే నీచమైన, చంచలమైన జీవితం అది. ఒక జీవుడికి రాగల అతిదుర్భర క్లేశం అది.

ప్రపంచ బాహుళ్యంలో, మార్పులలో చిక్కుకుపోయిన అభాగ్యజీవుల శోచనీయస్థితిని కళ్లకు కట్టినట్లు శ్రీ గురుదేవులు వర్ణించారు. ఇకముందు దుఃఖాలతో కూడుకొన్న ప్రపంచ బాహుళ్యంలో నుండి అద్భుతమైన మానవ

యంత్రాన్ని పొందిన మానవుడు త్యాగజీవితాన్ని గడుపుతూ పరమాత్మను తెలుసుకొని ఎలా బయటపడగలుగుతాడో వివరిస్తున్నారు.

Sloka - 10.09

శ్లో॥ కష్టాగతిర్జన్మజరాదిదుఃఖోత్-

ప్లుష్టా హి యం సంసరణస్య ధీరః।

తస్మాజ్జుగుప్సేత బుభుత్సమానో

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.9॥

ప్రతి॥యం = ఏ పరబ్రహ్మమును, బుభుత్సమానః = తెలుసుకొనగోరువాడగు, ధీరః = పండితుడు, సంసరణస్య = సంసారము యొక్క, ఉత్ప్లుష్టా = కాల్చివేయబడినది, ఉత్కృష్టా = దాటదగిన, జన్మజరాదిదుఃఖ = పుట్టుక, ముసలితనము మొదలగు బాధలతో కూడిన, కష్టాగతిః = కష్టమయిన మార్గమని, తస్మాత్ = అందుచేత, జుగుప్సేత = ఈసడించుకొనునో——

తాత్పర్యం

దుఃఖాలతో, మార్పులతో కూడిన ఈ సంసారంలో జీవితం అతికష్టమైనది. తోసుకుంటూ వచ్చే వృద్ధాప్యం, నిస్సత్తువ, మరణాలతో దహించివేస్తుంది. మరణానంతరం వచ్చే దేవయానం (సూర్యమార్గం, ఉత్తరాయణం), పితృయానం (చంద్రమార్గం, దక్షిణాయనం) రెండూ జుగుప్సాకరమైనవే. వివేకియైన సాధకుడు

ఏ పరమశివుని సాక్షాత్కారం కోరి అల్ప సాధనలను త్యజిస్తాడో, ఆయనకు నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

మూడో రకానికి చెందిన మనుష్యుల గతి ఎంతో దుర్భరంగా, బాధామయంగా ఉంటుంది. అయితే దేవయాన, పితృయానాలు అంతా ఆనందమయంగా ఉంటాయని చెప్పడానికి వీలులేదు. వాళ్లు కూడా భయాందోళనలతో, జనన మరణాల విచారాలతో కూడుకొని ఉంటారు. స్వర్గంలోని చంద్రలోకాన్ని చేరాక కూడా ఆ జీవుడు తిరిగి మానవుడుగా పుట్టడానికి లక్షలాది సంవత్సరాలు పట్టుతుంది. చంద్రలోకంలోని సుఖాలను అనుభవిస్తున్నప్పుడు కూడా వారికి ఈ సుఖాల నుండి ఎప్పటికైనా పతనం వస్తుందని నిత్యమూ బెంగలు, భయాలు పడుతూనే ఉంటారు.

పతనమై క్రిందికి వచ్చాక కూడా వెంటనే మానవులుగా పుడతారని నమ్మకం లేదు. వర్షపునీటి ద్వారా ఆ జీవుడు దిగి వచ్చినప్పుడు ఆ నీరు భూమి మీద కాక నదులలో పడవచ్చును. ఆ నదులు అతణ్ణి సముద్రంలోకి తీసుకుపోతే ఆవిరై మేఘంలోకి వెళ్లి, మళ్లీ వర్షపునీటితో దిగిరావాలి. ఇలా జీవులు తిరిగి మానవులుగా జనించే కాలం అనిశ్చితం. ఎంతో దీర్ఘకాలం పట్టవచ్చును. ఒకవేళ జీవులు ధాన్యంగా మారినా, వారు మానవులకు ఆహారమై జీర్ణమైనప్పుడే పురుషుడిలో బీజంగా మారే అవకాశం వస్తుంది. ఇది కూడా అనిశ్చితమైనదే.

పోనీ దేవయానంలో ప్రయాణించి బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళి అక్కడ క్రమముక్తిని పొందవచ్చునుకదా అనుకుంటే, బ్రహ్మదేవుడు పరమాత్మలో కలిసిపోడానికి

ఎన్నికోట్ల సంవత్సరాలు పడుతుందో! అన్నికోట్ల సంవత్సరాలూ అక్కడ వేచి ఉండవలసిందే. అక్కడి కాలమానమైనా ఎంతో భయం గొలుపుతుంది.

అందువల్ల సరైన వివేచనం వల్ల తేలికగా ఈ సంసారంపట్ల పరమ వైముఖ్యాన్ని పెంచుకోవచ్చును. అరుదైన, ఉత్తమమైన మానవజన్మను పొందాక ఈ జన్మలోనే ప్రతిఒక్కరూ లోనున్న ఈశ్వరుణ్ణి తెలుసుకోవడమే తమ లక్ష్యంగా పెట్టుకోవాలి.

రాబోయే శ్లోకంలో వైశ్వానరబ్రహ్మము వివరించబడుతుంది.

Sloka - 10.10

శ్లో॥ ద్యుమూర్ధముఖ్యావయవైర్విశిష్టం

వైశ్వానరం కృత్స్నముపాసతే యమ్।

ఆత్మానమాత్మన్యమలాంతరంగాః

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.10॥

ప్రతి॥ద్యుమూర్ధ = స్వర్గమనెడి శిరస్సు, ముఖ్య + అవయవైః = మొదలగు ప్రధానాంగాలతో, విశిష్టం = కూడిన, యం = ఏ, వైశ్వానరం = అగ్నిదేవుని, కృత్స్నం = సమగ్రంగా, ఆత్మానం = పరబ్రహ్మను, ఆత్మని = ఆత్మయందు, అమలాంతరంగాః = పరిశుద్ధ మనస్కులు, ఉపాసతే = సేవించునో——

తాత్పర్యం

ఆకాశం తన తలగా, తక్కిన లోకాలన్నీ తన అవయవాలుగా కల సర్వవ్యాప్త విరాడ్రూప వైశ్వానరుణ్ణి, తమ ఆత్మరూపిని, నిర్మల హృదయులు తమలోనే ధ్యానించుతారో, ఆ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

ఔపమన్యవఋషి వైశ్వానరబ్రహ్మాన్ని 'విశ్వనరుడు' అనే పదంలోని పూర్తి సత్యాన్ని గ్రహించకుండానే ఉత్తమ ఊర్ధ్వలోకాలుగా ఉపాసించాడు. విశ్వనరుడంటే వ్యక్తరూపంలో సర్వత్రా వ్యాపించి బ్రహ్మాండాన్నంతా సజీవం చేసేవాడని, అవ్యక్త రూపంలో సర్వాతీతంగా ఉండేవాడనీ అర్థం. అందుచేత ఔపమన్యవఋషి ఉపాసన పరమాత్మ యొక్క వ్యక్తరూపంలో ఒక భాగంపైనే జరిగింది. ఆకాశాన్ని నిర్దేశించే 'తలని' మాత్రమే ఉపాసించాడు. సత్యయజ్ఞ ఋషి ఈ సర్వవ్యాప్త పరమాత్మను సూర్యునిగా ఉపాసించాడు. అలాగే ఇంద్రద్యుమ్నుడు, జనఋషి, బుద్ధాయనుడు (బుడిలుడు) ఉద్దాలకుడు వైశ్వానరబ్రహ్మను వాయువుగా, ఆకాశంగా, జలంగా, భూమిగా ఉపాసించారు. వారు అర్థం చేసుకున్న దానిని బట్టి వాళ్ళవాళ్ళ ఉపాసన జరిగింది. ఇవి అన్నీ పరమాత్మలో వేరువేరు భాగాలే. వారు సమగ్రమైన వైశ్వానర రూపాన్ని తెలుసుకోలేకపోయామని గ్రహించారు. దానిని తెలుసుకోడానికి అశ్వపతి మహారాజు వద్దకు వచ్చారు. ఆయన వారికి వైశ్వానరబ్రహ్మము యొక్క పరమసత్యాన్ని గురించి జ్ఞానబోధ చేశాడు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని అయిదో అధ్యాయంలో ఈ సన్నివేశం సాకల్యంగా వివరింపబడింది. ఈ శ్లోకంలో శ్రీ గురుదేవులు దీనినే ప్రస్తావించారు.

రాబోయే శ్లోకంలో అశ్వపతి మహారాజు ఆ ఋషులకు చేసిన బోధ ఉన్నది.

Sloka - 10.11

శ్లో॥ ప్రాదేశమాత్రం ప్రభుమీశ్వరం యం

వైశ్వానరం హ్యశ్వపతేరవాయన్।

విప్రాశ్చ రాజన్యపతేరజన్యం

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.11॥

ప్రతి॥రాజన్యపతేః = రాజర్షియైన, అశ్వపతేః = అశ్వపతి వలన, అజన్యం = జన్మలేని, ప్రాదేశమాత్రం = అంగుష్ఠమాత్రమయిన, ప్రభుం = ప్రభువును, ఈశ్వరం = రక్షకుడును అయిన, వైశ్వానరం = అగ్నిదేవుని, విప్రాః + చ = ఐదుగురు బ్రహ్మర్షులు, అవాయన్ = గ్రహించిరో——

తాత్పర్యం

ఆ బ్రాహ్మణ ఋషులు ఐదుగురికి రాజర్షి అశ్వపతి మహనీయమైన వైశ్వానరబ్రహ్మము జనన-మరణ సంసారానికి అతీతమైన ఆత్మయే అని బోధించాడు. ఆత్మ అన్ని ప్రాణుల హృదయాలలో బొటనవేలు, చూపుడు వేలు కలపగా ఏర్పడేంత (ప్రాదేశమాత్రం) చిన్న స్థలంలో ఇమిడి ఉంటూనే యావత్తు బ్రహ్మాండానికి ప్రభువుగా, ఈశ్వరుడుగా శాసించి నియమిస్తుందనీ బోధించాడు. ఆ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

అశ్వపతి మహారాజు ఆ ఋషులకు తాము ఇన్నాళ్ళు ధ్యానించినది పరమాత్మలోని వేర్వేరు అంగాలని మాత్రమే స్పష్టపరిచాడు. వైశ్వానరుడు ప్రపంచంలోని సర్వప్రాణులలో ఉంటాడు. అంటే ఊర్ధ్వలోకం నుండి అధోలోకం వరకూ ఉన్న అన్ని ప్రాణుల హృదయాంతరాళాలలోని సారం ఆయనే. ఆయన తల ద్యులోకం, కళ్లు - సూర్యుడు, ఊపిరి - వాయువు, శరీరం—ఆకాశం, ఆయన వస్తి/ఉపస్థ—నీరు, పాదాలు-భూమి. ఈ వైశ్వానరుడు ఆధిదైవికమైన సర్వాతీత పరమాత్మగా, ఆధ్యాత్మికమైన సర్వభూతాంతరాత్మగా భావింపబడాలి.

అయిదో అధ్యాయం ఇక్కడితో ముగిసింది. ఇక్కడి నుండి ఆరో అధ్యాయంలో ముఖ్యబోధ ప్రారంభమవుతుంది. ఆరుణి ఋషి యొక్క కుమారుడు శ్వేతకేతువు గురుకులంలో వేదవేదాంగాలు అభ్యసించి ఇంటికి వచ్చాడు. తన అధ్యయన జ్ఞానంతో మిథ్యాగర్వం, అభిమానం పెంచుకొని ఉబ్బిపోతున్నాడు. కుమారుడి అవలక్షణాలు చూచి తండ్రి ఆరుణి అన్నాడు: “నాయనా, గురుకులంలో నేర్చిన విద్యను గురించి మిడిసిపడుతూ, అహంకారంతో నిండి ఉన్నావు. ఏ విద్యను తెలుసుకుంటే మిగిలిన అన్ని విద్యలూ తెలియబడతాయో, ఆ విద్యను మీ గురువు వద్ద నేర్చుకున్నావా?” శ్వేతకేతువుకి ఆ విద్య తెలియదు. "అదేమి విద్య?" అని ప్రశ్నించాడు. ఇలా ఆరుణి తన కుమారుడిలో బ్రహ్మజిజ్ఞాసను రేకెత్తించాడు!

ఆరో అధ్యాయం ఈ ప్రకారం తండ్రీకుమారుల మధ్య జరిగిన నిగూఢ సంవాదం. ఆరుణి ఋషి తన కుమారుడు శ్వేతకేతువుకి "తత్త్వమసి" అన్న మహావాక్యాన్ని తొమ్మిది పర్యాయాలు వేరువేరు ఉపమానాల ద్వారా బోధిస్తాడు. ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 10.12

శ్లో॥ యేన శ్రుతేన శ్రుతమేవ సర్వం

యచ్చేన్మతం స్యాన్మతమేవ సర్వమ్।

యన్నిశ్చితం నిశ్చితమేవ సర్వం

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.12॥

ప్రతి॥యేన = ఏ, శ్రుతేన = శ్రవణముచే, సర్వం = అంతయు, శ్రుతం + ఏవ = వినబడినదియే (శ్రవణం), యత్ = ఏది, మతం = అనిపించినదో, సర్వం = అంతయు, మతం + ఏవ = తోచినదో (మననం), యత్ = ఏది, నిశ్చితం = నిర్ణయింపబడ్డదో, సర్వం = అంతయు, నిశ్చితం + ఏవ = నిశ్చయింపబడినదిగనే (నిదిధ్యాసనం) స్యాత్ = అయినదో, తస్మై = అట్టి——

తాత్పర్యం

ఏది వినడంవల్ల వినవలసిన సర్వమూ వినడం జరుగుతుందో, దేనిని గురించి చింతించడంవల్ల ధ్యానింపబడవలసినవన్నీ ధ్యానింపబడుతాయో, దేనిని గురించి బుద్ధిలో నిర్ణయం చేయడంవల్ల నామరూప జగత్తులోని యావత్తు నిర్ణయింపబడుతుందో, ఆ పరమశివునకు నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

పరమాత్మను గురించి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు —— అంటే వినడం, మననం చేయడం, ధ్యానించడం జరిగితే, ప్రపంచంలో ఉన్న అన్ని నామరూపాలను

గురించి శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలు చేసినట్లే. పరమాత్మ చైతన్యంలో మేలుకొన్నాక నామరూపాలతో కూడిన మిథ్యాప్రపంచాలన్నీ మటుమాయం అవుతాయి. అందువల్ల ఏకమైన, అద్వితీయమైన ఆత్మను గురించి తప్ప వినవలసిందీ, యోచింపవలసిందీ, అనుభవించవలసిందే అంటూ మరొకటి లేదు. పరమాత్మనెరుగని అజ్ఞానంలో మిథ్యాభ్రాంతిగా పుట్టినవే బ్రహ్మలోకం నుండి అధోలోకం వరకూ ఉన్న అన్ని నామరూపాలూ! ఈ మిథ్యాభ్రాంతికి కారణం పరమాత్మను గురించిన అజ్ఞానం. ఒక్కసారి పరమాత్మను గురించి అనుభవం సరిగా కలిగినప్పుడు మిథ్యాభ్రాంతి వెంటనే తొలగిపోతుంది. కారణం అంతమొందినప్పుడు కార్యం నిలవలేదు. ఈ తర్కం తరువాతి శ్లోకంలో చెప్పబడుతోంది.

Sloka - 10.13

శ్లో॥ వికార ఏతత్ ఖలు నామమాత్రం

జగద్యథా మృణ్మయమాశ్రయో యః।

మృత్పిండవత్ సంతతసత్యమూర్తిః

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.13॥

ప్రతి॥మృణ్మయం = మట్టిరూపమైన, ఏతత్ = ఈ, జగత్ = ప్రపంచము, నామమాత్రం + యథా = ఎట్లు నామమాత్రమో అట్లే, యః = ఏ,

సంతతసత్యమూర్తిః = శాశ్వత పరబ్రహ్మ, మృత్పిండవత్ = మట్టిముద్ద వలె, వికారః = రూపము మారిన, ఆశ్రయః = మూలాధారమో.——

తాత్పర్యం

ఈ నామమాత్రమైన ప్రపంచం ఎప్పుడూ మారుతూ ఉంటుంది, భ్రాంతిమూలకమైనది. అది తన కారణమైన పరమాత్మకన్న భిన్నమైనది కాదు. రకరకాల ఆకారాలు, పరిమాణాలు ఉన్న మట్టికుండలన్నింటికీ మట్టి ఒక్కటే కారణము, సత్యమూ. వివిధాలుగా ఉండే కుండలలో వేటికీ మట్టికి భిన్నంగా సత్తా లేదు. కారణమైన మట్టి సత్తాకు భిన్నంగా కార్యమైన కుండలకు వేరే సత్తా ఎలా లేదో, అలాగే ప్రపంచంలోని నామరూపాలు వేటికీ స్వతఃసిద్ధమైన పరమాత్మకన్న అన్యమైన సత్తా వేరుగా లేదు. ప్రపంచ బాహుళ్యం ఎప్పుడూ మారుతూ ఉంటుంది. అధిష్ఠానమైన బ్రహ్మము మార్పులకు అతీతమై ప్రకాశమానమైన సత్యంగా భాసిస్తుంది. ఆ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

ఉద్దాలక ఋషి తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు బోధించిన తొమ్మిది ప్రసిద్ధమైన ఉపమానాలలో ఇది మొదటిది. ప్రపంచానికి, పరబ్రహ్మానికి మధ్య ఉన్న సంబంధం దీని ద్వారా వివరింపబడింది. కుండలకు ఉపాదాన కారణం మట్టి, అందువల్ల ఏ కుండ మట్టికన్న భిన్నం కాదు. అలాగే ప్రపంచ నామరూపాలకు ఉపాదాన కారణం పరబ్రహ్మము. అందువల్ల అవి పరబ్రహ్మముకన్న భిన్నం కావు. కార్యాలకు కారణంకన్న భిన్నమైన సత్తా ఉండదు.

మరో ఉపమానం ద్వారా ఈ విషయమే తరువాతి శ్లోకంలో పునరుద్ఘాటింపబడుతోంది.

Sloka - 10.14

శ్లో॥ వికార ఏతత్ ఖలు నామమాత్రం

జగద్యథా హైమమథాశ్రయో యః।

హేమోపమస్సంతతసత్యమూర్తిః

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.14॥

ప్రతి॥హైమం = స్వర్ణమయమైన, ఏతత్ = ఈ, జగత్ = జగత్తు, యథా = ఎట్లు, నామమాత్రం = నామమాత్రమో అట్లే, యః = ఏ, హేమ + ఉపమః = బంగారుతో పోల్చదగిన, సంతతసత్యమూర్తిః = శాశ్వత పరబ్రహ్మము, వికారః = రూపాంతరమయిన, ఆశ్రయః + ఖలు = మూలాధారము కదా!

తాత్పర్యం

గాజులు, దుద్దులు వంటి బంగారు ఆభరణాలన్నీ ఏ ఆకారంలో ఉన్నా వాటి అసలు సారం బంగారమే. అలాగే ప్రపంచ బాహుళ్యంలోని ఏ నామరూపాలైనా అవి మార్పులేని అధిష్ఠానమైన పరబ్రహ్మమే. ఆ నిత్య సత్యమైన పరమశివునకు నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

ఉపనిషత్తులోని రెండో ఉపమానం పై శ్లోకంలో ఇవ్వబడింది. మూడో ఉపమానం తరువాత శ్లోకంలో పేర్కొనబడుతోంది.

Sloka - 10.15

శ్లో॥ వికార ఏతత్ ఖలు నామమాత్రం

జగద్యథా పైండమథాశ్రయో యః।

పిండోపమస్సంతతసత్యమూర్తిః

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.15॥

ప్రతి॥పిండం = ఇనుప ముద్ద వంటి, ఏతత్ = ఈ, జగత్ = జగము, నామమాత్రం + హి = నామమాత్రమో, అథ = అట్లే, యః = ఏ, పిండ + ఉపమః = ఇనుప ముద్ద వంటి, సంతతసత్యమూర్తిః = శాశ్వత పరబ్రహ్మ, వికారః = రూపాంతరితమైన, ఆశ్రయః + ఖలు = మూలాధారము కదా!

తాత్పర్యం

శుద్ధమైన ఇనుము బాకు, కత్తెర, ఖడ్గం, కత్తి మొదలైన పరికరాలుగా మారినప్పుడు ఆ నామరూపాలన్నీ ఇనుమే. వాటి నిజస్వభావం ఎప్పుడూ ఇనుముగానే ఉంటుంది. అలాగే భ్రాంతిమూలకమై నిత్యమూ మారుతూ ఉండే ప్రపంచ బాహుళ్యంలోని నామరూపాలు నిజంగా ఉన్నట్లు కనబడతాయి. కాని వాటి నిజస్వభావం అధిష్ఠానం, ఆధారం అయిన నిత్యసత్య పరమాత్మ తప్ప వేరు కాదు. ఆ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 10.16

శ్లో॥ అగ్రే సదాసీదసతః కథం స-

జ్జాయేత యత్సర్వమిదం ససర్జ।

త్రివృత్కృతైరగ్నిపురోగమైరోం

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.16॥

ప్రతి॥అగ్రే = మొదట, సత్ = సత్యము, ఆసీత్ = ఉండెను కాన, అసతః = అసత్తు నుండి, సత్ = సత్యము, కథం = ఎట్లు, జాయేత = పుట్టును? యత్ + ఇదం సర్వం = ఏ ఈ సమస్తము, అగ్నిపురోగమైః = అగ్ని, నీరు, భూమి అను, త్రివృత్ + కృతైః = మూడు మహాభూతాలచే, ససర్జ = సృష్టింపబడెనో——

తాత్పర్యం

సృష్టికి పూర్వం సత్తు ఉన్నది. లేకుంటే అసత్తు నుండి సత్తైన ఈ యావత్తు ప్రపంచం ఎలా వస్తుంది? అగ్ని, జల, భూమి రూపాలుగా మూడుగా ప్రకటమయిన ఆ పరమాత్మ పరమశివునకు నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

కుండ తయారుకావడానికి పూర్వం మట్టి సత్తా మాత్రమే ఉన్నది. అలాగే జగత్తు వ్యక్తం కావడానికి పూర్వం కేవలం పరబ్రహ్మ తన శుద్ధసత్తా రూపంలో ఉన్నది. జాగ్రత్, స్వప్నాలలో వ్యక్తమయ్యే నామరూపాలు సుషుప్తిలో అనుభవానికి రావు. సుషుప్తిలో అనుభవమయ్యేది ఆత్మ యొక్క శుద్ధసత్తా రూపమే. నామరూపాలు లేక

ఘనీభవించిన శుద్ధచైతన్యమే! అందులో స్వాప్నికుడు, మేలుకొన్నవాడు స్వప్న, జాగ్రత్ ప్రపంచాలను సృజించుకోడానికి కావలసిన సరుకు అంతా ఉన్నది. పరబ్రహ్మమంటే ఈ విశాలమైన బ్రహ్మాండంగా విచ్చుకోడానికి సిద్ధంగా ఉన్న పరమశక్తివంతమైన శుద్ధసద్రూపం. అదే పరమపవిత్రమైన ఓంకారం! ఆ పరమశివునకు నా ప్రణామాలు.

ఇక్కడ శ్రీ గురుదేవులు ముందు వైనాశికులనే శూన్యవాదులు అంటే నాస్తికవాదాలను ఎదుర్కొంటున్నారు. బౌద్ధులలో ఇదొక శాఖ. నాస్తికుల వాదన ప్రకారం ఈ నామరూప జగత్తు శూన్యం నుండి ఉద్భవించింది. అసత్తులో నుండి సత్తు ఎలా వస్తుంది? (అసతః సత్ కథం జాయేత?) అని గురుదేవులు ప్రశ్నిస్తున్నారు. ఏమీ లేని దాంట్లోంచి ఏదైనా ఎలా వస్తుంది? వంధ్యాస్త్రీ శిశువును ప్రసవించగలదా? నాస్తికుల వాదాలకు వేదాలలో ఎక్కడా ఆధారం లేదు. శూన్యత్వమనేది చైతన్యమంటూ ఉన్నప్పుడేగా తెలిసేది? అదే శూన్యాన్ని తెలుపుతుంది. అందుచేత ఆ చిద్భావము లేదా చైతన్యం పరబ్రహ్మం యొక్క సద్రూపం.

సృష్టికి పూర్వం పరబ్రహ్మం కేవల శుద్ధ సద్భావంగా ఉంటాడు. సృష్టికి కావలసిన శక్తి వ్యక్తమవడానికి సిద్ధంగా ఉన్నప్పుడు పరమాత్మలో ఒక బృహత్కామన ఉదయిస్తుంది- "ఏకంగా ఉన్న నేను అనేకం ఎందుకు కాగూడదు?". ఈ బృహత్కామన నుండి మహాభూతమైన అగ్ని - తేజస్వరూపం ఉదయించింది. ఆ తరువాత జలమహాభూతం, దాని వెనువెంటనే పృథివి మహాభూతం జనించాయి. ఈ మూడు మహాభూతాలు పరస్పర కలయికల వల్ల స్థూలమైన విశాల బ్రహ్మాండం

ఎంతో శక్తిమంతంగా ఏర్పడింది. ఇలా బ్రహ్మాండాన్ని సృజించి పరమాత్మ అందులో జీవరూపంలో ప్రవేశించాడు. ఈ జీవభావం ఆయనలో ప్రతిఫలించే ఆయన ప్రతిబింబమే! దాని వల్లనే బ్రహ్మాండం చేతనత్వాన్ని పొంది, సజీవమై, శక్తివంతమై పనిచేయసాగింది. ఈ విషయాలన్నీ ముమ్ముందు వివరించబడుతాయి.

Sloka - 10.17

శ్లో॥ ప్రాణాది సమ్యగ్ధ్రియతే చ యేన

జీవాత్మనా విశ్వమనుప్రవిశ్య।

వ్యాకుర్వతా నామ చ రూపమస్మై

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.17॥

ప్రతి॥యేన = ఏ, జీవాత్మనా = పరమాత్మచే, విశ్వం = సృష్టి సమస్తమును, అనుప్రవిశ్య = ప్రవేశించి, ప్రాణ + ఆది = ప్రాణము మొదలగు వాటిని, సమ్యక్ = బాగుగా, ధ్రియతే = ధరింపబడుచున్నదో, నామ = పేరును, రూపం = రూపమును, వ్యాకుర్వతా = విశ్లేషించుచు, అస్మై = ఈ——

తాత్పర్యం

సమిష్టి విశ్వరూప జగత్తులోకి ప్రవేశించి పరబ్రహ్మము పరిమితరూపుడై ప్రాణము మొదలైన సృష్టి పరికరాల ద్వారా స్వతంత్రంగా కార్యకారణ సంబంధంతో వర్తించే అనంత నామరూపాలను సృజించి ప్రకాశింపజేశాడు. ఆ పరమాత్మ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

అనంతమై ఆదిమధ్యాంతరహితుడైన పరమానంద స్వరూప పరబ్రహ్మము స్వేచ్ఛగా పరిమిత నామరూప జగత్తుగా మారి అంతులేని దుఃఖాలను అనుభవిస్తున్నాడని చెబితే అది విశ్వసనీయం గాని, తార్కికంగాని కాదు. ఈ విషయం మనం గుర్తించకుండా ఉండలేము. అందుచేత సమిష్టి ప్రపంచంతో తాదాత్మ్యం పొందే పరమాత్మ ప్రతిబింబమే వ్యష్టిలో పరిమిత జీవాత్మ అవుతుందని గ్రహించడం తార్కికంగా, హేతుబద్ధంగా ఉంటుంది.

Sloka - 10.18

శ్లో॥ బుద్ధ్యాదిమాత్రాన్వయజో హి యద్వ-

దాదర్శబింబః ప్రతిభాతి జీవః।

యా దేవతా న చ్యవతే మహిమ్నో

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.18॥

ప్రతి॥యత్ = ఏ, బుద్ధ్యాది = బుద్ధి మొదలగు, మాత్ర + అన్వయజః = అల్పమాత్రల సంయోగము గల, జీవః = జీవము, ఆదర్శబింబః + వత్ = అద్దంలోని ప్రతిబింబం వలె, ప్రతిభాతి = ప్రకాశిస్తున్నాడు. యా దేవతా = ఏ దేవుడు, మహిమ్నః = మహిమ నుండి, న + చ్యవతే = జారిపడడో——

తాత్పర్యం

అద్దంలోని ప్రతిబింబం లాగే, బుద్ధి మొదలైన పరికరాలలో ప్రతిఫలించే శుద్ధ పరమాత్మతత్త్వమే పరిమితంగా, ఆద్యంతాలతో కూడినదిగా కనబడే జీవభావం. ఇలా కనిపించినా ఏ దేవుని మహిమ ఇసుమంతైనా తగ్గదో, ఆ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

జీవాత్మ పరిమితులు ఉన్నట్లు కనబడినా నిజానికి ఈ పరిమితులు బుద్ధి, మనస్సు, ఇంద్రియాల పరిమితులు——జీవభావానివి కాదు. అందువలన ఇంత బ్రహ్మాండము, ఇంతమంది జీవులను సృష్టించినా జీవుల పరిమితులు, గుణాలు పరమాత్మను ప్రభావితం చేయలేవు. ఆకాశంలో మిరుమిట్లు గొలుపుతూ వెలిగిపోయే సూర్యుడు భూమి మీద వేర్వేరు స్థానాలలో ప్రతిఫలించి విరిగిపోయి, తరిగిపోయి కనిపించే ప్రతిబింబాల వల్ల ప్రభావితుడు కాడు. ఒక మనుష్యుని నీడో, ప్రతిబింబమో, ప్రతిబింబించే వస్తువు దోషం వల్ల మారిపోయి కనిపించినా, అసలు మనుష్యుణ్ణి ఏమీ చేయలేదు. అలాగే బ్రహ్మ ప్రతిబింబమైన జీవుడి సుఖదుఃఖాలు బుద్ధితో, మనస్సుతో తాదాత్మ్యం చెందడం వల్ల వస్తాయి. అవి పరమాత్మను ఎప్పుడూ తాకవు. పరమాత్మను ఎరుగని అవిద్య కారణంగానే జీవుడు బుద్ధితో, మనస్సుతో తాదాత్మ్యం పొందుతాడు.

ఇలా అగ్ని, నీరు, భూమి, ఈ మూడింటిని సృజించాక వాటిని వేరువేరు నిష్పత్తులలో కలవడం వల్ల నామరూప జగత్తు పరబ్రహ్మం వల్ల తయారు చేయబడింది. ప్రపంచ బాహుళ్యంలోని అన్ని రూపాలు ఈ మూడింటి కలయిక తప్ప వేరు కాదు. ఇది ఎలా సాధ్యమయిందో రాబోయే నాలుగు శ్లోకాలు వివరిస్తాయి.

Sloka - 10.19

శ్లో॥ తేజోఽ◌ంబుపృథ్వీమయమగ్నితత్త్వం

తేభ్యో న భిన్నం న చ వస్తుతస్సత్।

తథా జగద్యస్య వికారమాత్రం

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.19॥

ప్రతి॥అగ్నితత్త్వం = అగ్నితత్త్వం, తేజః + అంబు + పృథ్వీమయం = తేజస్సు, నీరు, భూమి స్వరూపంగా ఉన్నదో, తేభ్యః = ఈ మూడింటి నుండి, న భిన్నం = భిన్నం కాదో, వస్తుతః = నిజానికి, న చ సత్ = వాస్తవమును కాదో, తథా = అట్లు, జగత్ = ఈ విశ్వం, యస్య = ఏ పరమాత్మ యొక్క, వికారమాత్రం = రూపాంతరం మాత్రమో——

తాత్పర్యం

స్థూలమైన అగ్ని మహాభూతం సూక్ష్మతత్త్వమైన తేజస్సు, జలం, పృథ్వి-ఈ మూడింటితో తయారయింది. అందుచేత అది ఈ మూడింటికన్న భిన్నమైంది కాదు. అంటే అగ్ని మహాభూతం అనేది వేరుగా లేనే లేదు. దానిని విశ్లేషించినప్పుడు అందులోని ఎరుపు అగ్నితత్త్వానిది, తెలుపు జలతత్త్వానిది, నలుపు పృథ్వితత్త్వానిది. అలాగే జగత్తు కేవలం ఎవరి వికారమాత్రమో ఆ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

పరబ్రహ్మం చేత సృజింపబడ్డ అగ్ని, జల, పృథ్వి తత్త్వాల కలయికల వల్లనే నామరూప ప్రపంచం ఏర్పడింది. అందుచేత అనేకంతో కూడిన ప్రపంచం ఒక తయారీ వస్తువు. అంటే కార్యం. దానికి మూలకారణం పరబ్రహ్మము. ఏ కార్యమూ కారణంకన్న భిన్నం కాదు. అది స్వంత సత్తాని కలిగి ఉండదు కాబట్టి ప్రపంచం యొక్క మూలసత్తా పరబ్రహ్మమే. ప్రపంచం యొక్క సత్తా కేవలం నామమాత్రమే, పైపైన కనిపించేదే.

తరువాతి శ్లోకంలో సూర్యుని ఉపమానం ఇవ్వబడుతోంది.

Sloka - 10.20

శ్లో॥ తేజోఽ ఁంబుపృథ్వీమయ ఏష సూర్య-

స్తేభ్యో న భిన్నోఽస్తి వివేకకాలే।

తథా జగన్నాస్తి హిరుగ్యతోఽస్మై

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.20॥

ప్రతి॥ఏషః సూర్యః = ఈ సూర్యభగవానుడు, తేజః + అంబు + పృథ్వీమయః = తేజస్సు, నీరు, భూమి-రూపాత్మకమైనవాడు, కాని, తేభ్యః = ఈ మూడింటికంటే, వివేకకాలే = వివేచన చేసినప్పుడు, న + భిన్నః + అస్తి = వేరుగా కనబడదు, తథా = అట్లు, జగత్ = జగము, హిరుగ్యతః = భిన్నంగా, న + అస్తి = లేదు, అస్మై = అట్టి పరమాత్మకు——

తాత్పర్యం

ఈ సూర్యుడు తేజస్సు, జల, పృథ్వీ-తత్త్వాల కలయికే. వివేచనం చేసినప్పుడు ఆ మూడింటికన్న భిన్నుడు కాదు. అలాగే ఈ జగత్తు ఎవరికన్న లేశమైనా భిన్నం కాదో ఆ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

సూర్యుడు ఆకాశంలో ఉన్నట్లుగా చూచేవాళ్ళకు కనబడుతుంది. అయినా సూర్యుడి సత్తా కేవలం పైకి తోచేదే. అగ్ని, జల, పృథ్వీ తత్త్వాలు తప్ప ఆయనకు వేరే సత్తా లేదు. అలాగే ఈ నామరూప జగత్తు కూడా ఆ మూడు భూతాల కలయికే. ఆ మూడు తత్త్వాలకు మూలమైన పరబ్రహ్మమే ఈ జగత్తు యొక్క అసలు సత్తా. జగత్తుకు వేరే సత్తా లేదు.

మూడోదిగా చంద్రుని ఉపమానం తరువాత ఇవ్వబడుతోంది.

Sloka - 10.21

శ్లో॥ తేజోఽ ంబుపృథ్వీమయ ఏష చంద్ర-
స్తేషాం హి రక్తార్జునకృష్ణరూపైః।
రూపీ భవత్యేవమిదం యదీయం
నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.21॥

ప్రతి॥ఏషః + చంద్రః = ఈ చంద్రుడు, తేజః + అంబు + పృథ్వీమయః = తేజస్సు, నీరు, భూమి అను త్రిపుటి స్వరూపుడు, తేషాం + హి = ఈ మూడింటి యొక్క, రక్త + అర్జున + కృష్ణరూపైః = ఎరుపు, తెలుపు, నలుపు, రూపాలతో,

రూపీ భవతి = రూపం కలవాడవుతున్నాడు, ఏవం = ఇట్లే, ఇదం = ఈ, యదీయం = తన పరమాత్మ స్వరూపం——

తాత్పర్యం

చంద్రుడు తేజస్సు, జల, పృథ్వితత్త్వాలతో నిండినవాడు. వాటి యొక్క ఎరుపు, తెలుపు, నలుపుల రూపాల సమ్మేళనమే అతడి రూపం. అలాగే ఇది (ఈ ప్రపంచం) ఎవరిదో ఆ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

చంద్రుడు కూడా ప్రపంచంలోని మిగతా వాటిలాగే అగ్ని, జల, పృథ్వీ-తత్త్వాల కలయిక వలన జనించాడు. అందుచేత చంద్రుని ఆకారంలో కనబడేది ఆ మూడు తత్త్వాల రంగులే. వాటికి భిన్నంగా చంద్రుని రూపంలో ఉన్నది యావత్తు మిథ్య మాత్రమే. అలాగే ఈ దృశ్యప్రపంచం యావత్తు ఆ పరబ్రహ్మ మూలకారణంగా కలిగినదే. బ్రహ్మముకన్న భిన్నం కాదు.

నాలుగో ఉపమానం విద్యుత్తు తరువాతి శ్లోకంలో పేర్కొనబడుతోంది.

Sloka - 10.22

శ్లో॥ తేజోఽ౦బుపృథ్వీవికృతిశ్చ విద్యుద్

విచారితేఽపైతి తటిత్ప్రతీతిః।

తథా యదగ్రే న జగద్విభాత్యేం

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.22॥

ప్రతి॥విద్యుత్ = కాంతి (మెరుపు), తేజః + అంబు + పృథ్వి + వికృతిః = తేజస్సు, నీరు, భూమిల వికారము, విచారితే = పరిశీలించగా, తటిత్ + ప్రతీతిః + అపైతి = మెరుపు అనే భావన తొలగిపోతుంది, తథా = అట్లు, జగత్ = జగత్తు, యత్ + అగ్రే = ఏ పరమాత్మకు పూర్వం, న + విభాతి = భాసించదో- "ఓం", తస్మై = అట్టి——

తాత్పర్యం

విద్యుత్-తేజస్సు, జల, పృథ్వి-తత్త్వాల వికృతి రూపమే. విచారణ చేయగానే విద్యుత్ రూపం తొలగిపోతుంది. అలాగే ఎవరికి పూర్వం జగత్తు ప్రకాశించదో, ఆ పరమాత్మ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

అగ్ని, సూర్య, చంద్ర, విద్యుత్తుల ఉపమానాల దృష్ట్యా జగత్తు యొక్క నిజతత్త్వాన్ని గురించి లోతుగా మననం చేసినప్పుడు, ఈ ప్రపంచానికి మూడు సూక్ష్మతత్త్వాల (తేజస్సు, జల, పృథ్వితత్త్వాలు) కన్న వేరే సత్తా లేదని గోచరిస్తుంది. ఆ మూడు సూక్ష్మతత్త్వాలు ప్రపంచరూపంలో ఏర్పడడానికి కారణం పరబ్రహ్మ సంకల్పం. అందువల్ల సృష్టికి పూర్వం ఉన్నది పరమాత్మ యొక్క సద్రూపం మాత్రమే. వీసమైనా విశ్వరూపం లేకుండానే త్రికాలాలలోను మారకుండా ఉండేది పరమాత్మ సద్రూపం ఒక్కటే.

పై శ్లోకాల ద్వారా మూడు ప్రాథమిక తత్త్వాలైన అగ్ని, జల, భూముల సమ్మేళనం వల్ల కలిగే కార్యరూపాలను తెలియజెప్పారు. ఈ మూడు తత్త్వాలు ప్రాణుల శరీరాలలో ఏయే రూపాలలో ఉంటాయో ఇకముందు చెప్పబడుతుంది.

Sloka - 10.23

శ్లో॥ అన్నస్య ధాతుర్జలతేజసోశ్చ

హృత్ప్రాణవాచోఽణుతమోఽభిమానీ।

యస్తత్ర కర్తృత్వపదే పతత్యోం

నమశ్శివాయాస్తు నమోఽస్తు తస్మై॥10.23॥

ప్రతి॥భూజలతేజసోః + చ = భూమి, నీరు, అగ్ని– అనువాటి నుండి పుట్టిన, అన్నస్య = అన్నమునకు, క్రమంగా, హృత్ + ప్రాణ + వాచః = మనస్సు, ప్రాణము, వాక్కు- అనునవి పుట్టుచున్నవి, అణుతమః = పరమాణు స్వరూపమయిన, అభిమానీ = అధిష్ఠాత అయిన, యః = ఏ పరమాత్మ, తత్ర = ఆ పై సృష్టిక్రమంలో, కర్తృత్వపదే = కర్తృత్వ స్థానమున, పతతి = ఉన్నాడో, 'ఓం' - తస్మై——

తాత్పర్యం

భూ, జల, తేజస్సుల వల్ల ఏర్పడే అన్నం యొక్క సూక్ష్మాంశము మనస్సు, ప్రాణము, వాక్కులుగా మారుతాయి. వాటితో తాదాత్మ్యం పొంది కర్తృత్వభావాన్ని

సంపాదించుకొని పతనమయ్యే శుద్ధాత్మ పరమశివునికి నా పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

భూ, జల, తేజస్సుల తత్త్వాలు మూడు రూపాలైన అన్నంగా ప్రాణులలో ఏ ప్రకారంగా రూపొందుతుందో శ్రీ గురుదేవులు విశదీకరిస్తున్నారు. మానవుడు తినే ఆహారంలో మూడు రకాలు ఉంటాయి: స్థూలం, సూక్ష్మం, బాగా సూక్ష్మంగాను ఉంటాయి. పృథ్వీతత్త్వంలోని స్థూలభాగం మనుష్యుడు విసర్జించే మలంగాను, కొంత సూక్ష్మమైన భాగం మాంసంగాను, ఎక్కువ సూక్ష్మమైనది మనస్సుగాను మారుతుంది.

జలతత్త్వంలోని స్థూలభాగం మూత్రంగాను, కొంత సూక్ష్మమైనది నెత్తురుగాను, బాగా సూక్ష్మమైనది ప్రాణవాయువుగాను మారుతుంది. అగ్నితత్త్వంలోని స్థూలభాగం ఎముకల క్రింద, కొంత సూక్ష్మభాగం మజ్జ క్రింద, బాగా సూక్ష్మమైనది వాక్కు క్రింద మారుతుంది.

మనం నెయ్యి, నూనె స్వీకరించినప్పుడు వాటిలో ఎక్కువగా అగ్నితత్త్వం ఉంటుంది. కాబట్టి వాక్కు, దాని తాలూకు అవయవాలు దృఢపడుతాయి. నీటిని త్రాగకపోతే ప్రాణం పోతుంది. అన్నం తినకపోతే మనస్సు బలహీనమవుతుంది. అందుచేత మనస్సు—అన్నమయం, ప్రాణం—జలమయం, వాక్కు—తేజోమయం.

స్థూలాహారం చేత పోషింపబడే మనస్సును గురించి శ్రీ గురుదేవులు తరువాతి శ్లోకంలో ఇంకా వివరిస్తున్నారు.

Sloka - 10.24

శ్లో॥ నాశ్నాతి పంచదశ చేత్ పురుషో దినాని

భాయాన్న షోడశకలః పఠితం హి కించిత్।

తస్మాన్మనోఽన్నమయమంబు పిబేన్న బాధః

ప్రాణస్య తత్ర విహరన్ గతిరస్తు శంభుః॥10.24॥

ప్రతి॥షోడశకలః = షోడశ కళలు గల, పురుషః = పురుషుడను సాధకుడు, పంచదశదినాని = 15 రోజులు, న + అశ్నాతి చేత్ = ఉపవాసమున్నచో, కించిత్ + పఠితం హి = ఏ కొంచెము చదివినను, భాయాత్ న = ప్రకాశించదు; పఠితమైనది గుర్తుకు రాదు, తస్మాత్ = అందువలన, అన్నమయం = అన్నమయమైన, మనః = మనస్సు, అంబు = నీటిని, పిబేత్ = త్రాగినచో, ప్రాణస్య = ప్రాణానికి, న + బాధః = బాధలేదు, తత్ర = అచ్చట, విహరన్ = విహరించు, శంభుః = శివుడు, గతిః + అస్తు = దిక్కగుగాక!

తాత్పర్యం

ఎవరైనా పదిహేను రోజులు వరుసగా అన్నం తినకపోతే, పదహారో కళగా మాత్రం మిగిలిన మనస్సులో చదివినదేదీ ప్రకాశించదు. అందుచేత మనస్సు అన్నమయం. నీరు త్రాగుతూ ఉంటే ప్రాణం పోదు. ప్రాణరూపంతో అందులో విహరించే శంభుడు నాకు గతి యగును గాక!

వ్యాఖ్య

ఇక్కడ "షోడశకలః" అంటే పదహారు కళల చంద్రుడిగా శోభించే మనస్సు. అన్నంతో పదిహేను కళలుగా ఆలోచనలను పొందే మనస్సు పదహారోది. ఒక్కొక్క కళ ఒక్కొక్క దినం తినే ఆహారం. మానవుడు చదివిన విద్యను జ్ఞాపకం ఉంచుకున్నప్పుడే మనస్సుకు జ్ఞానం కలుగుతుంది. ఆహారం స్వీకరించనప్పుడు ఈ జ్ఞాపకం నశించిపోయి ఏ విద్యా స్ఫురించదు. “అన్నం” అనే పదం క్రిందికి మానవుడు తినే అన్ని రకాల ఆహారాలు వస్తాయి.

ప్రాణాన్ని నిలుపుకోడానికి నీళ్ళు త్రాగడం అవసరం. మనం తినే ఆహారం మన ఆలోచనలను ఎలా అదుపుచేస్తుందో చెప్పే ఈ శ్లోకాల భావం భగవద్గీత 17వ అధ్యాయంలో ఇంకా వివరంగా పేర్కొనబడి ఉన్నది.

ఆత్మ యొక్క ప్రతిబింబమైన జీవుడు మనోబుద్ధులతో తాదాత్మ్యం పొంది, వాటిని జాగ్రత్, స్వప్నావస్థలలో వినియోగించుకుంటాడు. గాఢనిద్రలో వాటిని తనలో మూసిపెట్టుకొని తనలో తాను నిలిచిపోతాడు. ఈ విషయాన్ని ఈ స్తబకంలోని చివరి శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 10.25

శ్లో॥ పాయాదుపాధ్యుపహితః పురుషోఽనువేలం

ధ్యాయన్నివ వ్యవహరన్నివ దృశ్యమానః।

యస్యాం వివిధ్యుపశమే పరదేవతాయా-

మానందధామ్ని వినిమజ్జతి మాం స శంభుః॥10.25॥

ప్రతి॥ఉపాధి = భిన్న శరీరాకారాలను, ఉపహితః = పొందిన, పురుషః = పరమ పురుషుడు, ధ్యాయన్ + ఇవ = ధ్యానించువాని వలె, వ్యవహరన్ + ఇవ = ప్రవర్తించువాని వలె, దృశ్యమానః = కనిపించుచున్నవాడై, పాయాత్ = రక్షించుగాక, యస్యాం = ఏ, పరదేవతాయాం = పరదేవతలో, వివిధ్యుపశమే = పై ఉపాధి వైవిధ్యము నశించినపుడే, సః = ఆ, శంభుః = శివుడు, మాం = నన్ను, ఆనందధామ్ని = ఆనంద సాగరంలో, వినిమజ్జతి = ముంచివేయును.

తాత్పర్యం

నిత్యమూ ఉపాధులతో కూడి ఉన్న పురుషుడు యోచిస్తున్నట్లు, వ్యవహరిస్తున్నట్లు కనబడతాడు. ఏవి విశ్రమించినప్పుడు విడివడి పరదేవత అయిన ఆనందధామంలో మునిగిపోతాడో ఆ శంభుడు నన్ను రక్షించును గాక!

వ్యాఖ్య

గురుదేవులు ఇక్కడ దేహంలో ఉన్న ఆత్మను పెద్ద పట్టణంలోకి ప్రవేశించిన పురుషునితో పోల్చుతున్నారు. ఆత్మ శరీరమనోబుద్ధులతో తాదాత్మ్యం పొంది దర్శించే-భావించే-విచారించే జీవుడిగా మారి విషయ-ఉద్రేక-తలపులుగా పొందే అనుభవాలు, పురుషుడు పట్టణంలో పొందే అనుభవాల వంటివని శ్రీ గురుదేవులు పోల్చుతున్నారు. శరీరమనోబుద్ధులతో తాదాత్మ్యం పొందినప్పుడు జాగ్రదవస్థానుభవాలు, మనోబుద్ధులతో తాదాత్మ్యం పొందినప్పుడు స్వప్నానుభవాలు వస్తాయి. గాఢనిద్రలో ఈ మూడు పరికరాలతో తాదాత్మ్యాన్ని

వదిలేసి జీవుడు తన శుద్ధానంద స్వరూపాన్ని చేరుకుంటాడు. 'సుషుప్తి'లో తన ఆత్మ వద్దకు తిరిగివస్తాడు. ఆ శుద్ధాత్మే సౌమ్యకాశీశుడు.

ఇంతవరకు ఉపనిషత్తులో 5వ అధ్యాయము, 6వ అధ్యాయంలో 1–7 ఖండాలు ఉదహరించబడినవి. ఆరో అధ్యాయంలో 'తత్త్వమసి' మహావాక్యం యొక్క ప్రతిభావంతమైన వివరణ ఉన్నది. ఉద్దాలకుడనే మహాఋషికి, ఆయన కుమారుడు శ్వేతకేతువుకి మధ్య జరిగిన సంవాదం అది. ముందు భగవంతునికి ప్రపంచానికి మధ్య ఉన్న సంబంధం మట్టి-కుండలు, బంగారం-ఆభరణాలు, ఇనుము-పనిముట్లు ఉపమానాల ద్వారా వివరించబడింది. ఆ తరువాత ఆత్మ శరీరమనోబుద్ధులతో తాదాత్మ్యం పొందడం వలన జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులలో ప్రపంచబాహుళ్యం ఎలా సృజింపబడిందో వివరించబడింది. ఈ సంవాదం ఆరో అధ్యాయంలో కొనసాగుతుంది. రాబోయే స్తబకంలో దాని సారాంశం వస్తుంది.

***

॥11.0॥

11. 11. ఏకాదశ స్తబకం

ఈ స్తబకంలో ఛాందోగ్యోపనిషత్తు ఆరో అధ్యాయంలో మిగిలిన అంశాలు, ఏడు, ఎనిమిది అధ్యాయాల భావాలు చెప్పబడతాయి.

Sloka - 11.01

శ్లో॥ శరీరశృంగో హ్యయమన్నమూల-

స్తస్యాపి చాపోఽగ్నిరపాం చ మూలమ్।

అగ్నేశ్చ యన్మూలమమూలమేత-

త్తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.1॥

ప్రతి॥శరీరశృంగః = శరీరానికి మూలకారణమైన, అయం = ఈ పరబ్రహ్మము, అన్నమూలః = అన్నమును మూలముగా కలది, తస్య + అపి = దానికిని, ఆపః = నీరు, మూలం = మూలము, అపాం + చ = నీటికి, అగ్నిః = అగ్ని, మూలం = మూలాధారం, అగ్నేః + చ = ఆ అగ్నికి కూడా, యత్ మూలం = ఏది మూలమైనదో, ఏతత్ = ఇది, అమూలం = మూలాధారం లేనిది, తం = అట్టి, విశ్వనాథం = శివుని, శరణం = శరణమును, ప్రపద్యే = ప్రార్థిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

శరీరానికి అన్నం మూలం. దానికి నీరు, నీటికి అగ్ని మూలం. అగ్నికి ఏది మూలమో ఆ పరమాత్మ అమూలం. ఆ విశ్వనాథుణ్ణి శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

ప్రపంచంలోని నామరూపాలకు, ప్రాణులకు మూలమైన అకారణకారణం పరబ్రహ్మమని సూచింపబడుతోంది. ఆ బ్రహ్మము నుండే ఇవన్నీ వస్తాయి, దాని వల్లనే నిలుస్తాయి, అందులోనే కలిసిపోతాయి. ఇక్కడ పరమాత్మను కార్యకారణ సంబంధం ద్వారా నిర్దేశిస్తున్నారు. శ్వేతకేతువు అడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానంగా ఉద్దాలకుడు ఈ సమాధానాన్ని ఇచ్చాడు.

"ఈ శరీరం బీజం వలె కార్యమైనట్లయితే, ఈ కార్యానికి మూలకారణం ఏది?" సుషుప్తి అవస్థలో జీవులు పొందే అనుభవాల ద్వారా అకారణమైన ఆత్మను నిర్దేశిస్తూ ఉద్దాలక ఋషి కార్యకారణ నియమం ద్వారా అన్నం, నీరు, అగ్నిని ఉదహరిస్తూ అకారణకారణమైన బ్రహ్మ యొక్క సద్రూపాన్ని సూచించాడు.

అన్ని ప్రాణుల స్థూలశరీరాలు తినబడే అన్నంవల్ల పుట్టుతాయని ఎరుగుదుము. ఆ తిన్న అన్నమే పురుషుడి బీజంగా ఎలా మారుతుందో కూడా ఎరుగుదుము. అందువల్ల స్థూలశరీరంలో జనించే బీజం అన్నమనే కారణం నుండి జనించిన కార్యం. మామూలుగా ఆకలి వేసినప్పుడు అన్నం తింటాము. స్థూలశరీరంలో తయారయ్యే వేరువేరు రసాయనాల పరస్పర వ్యవహారాల వల్ల ఆహారం అరిగిపోయినప్పుడు ఆకలి వేస్తుంది. శరీరంలోని రసాయనాలన్నీ ద్రవరూపాలు, ఇవి జలతత్త్వం. అందువలన మనకు కలిగే ఆకలికి కారణం నీరు. ఇలా అన్నం కార్యము, నీరు మూలకారణం.

దాహం వేసినప్పుడు మనం నీరు త్రాగుతాము. దాహం ఎందుకవుతుంది? ముందు త్రాగిన నీటిని శరీరం జీర్ణం చేసుకుని నెత్తురుగా, మూత్రంగా, ప్రాణంగా మార్చివేస్తుంది. శరీరంలోని వేడి ఈ ప్రకారంగా నీటిని ఇలా మారుస్తుంది. ఈ వెచ్చదనం అగ్నితత్త్వమైన తేజస్సు. అందుచేత మనం త్రాగే నీటికి మూలకారణం తేజస్సు. ఈ తేజస్సు శరీరంలో జీవుడున్నంత కాలం ఉంటుంది. ప్రాణం నిర్గమించినప్పుడు శరీరం చల్లబడిపోతుంది. అందుచేత మనలోని ప్రాణం జీవులందరిలోని తేజస్సుకు మూలకారణం.

జీవులలోని ప్రాణతత్త్వానికి కారణం ఏది? అది అకారణమైన కారణం, శుద్ధాత్మయే! అయితే ఇలా కారణాలను అన్వేషించే తర్కం వల్ల ఆత్మ లభించదు. కారణాన్ని వెదుక్కునేది బుద్ధిలోని జిజ్ఞాస. శుద్ధాత్మ చేత ఆడించబడే బుద్ధి ఆత్మను ఒక విషయంగా ఎప్పటికీ కనుక్కోలేదు. అద్దాన్ని తీసివేసినప్పుడు అద్దంలోని ప్రతిబింబం అదృశ్యమైనట్లే, ఆత్మదర్శనమైనప్పుడు బుద్ధి ఆత్మలో లీనమైపోతుంది. ఈ ఆత్మే సౌమ్యకాశీశుడైన విశ్వనాథప్రభువు. ఆయనకు నా అనంతకోటి ప్రణామాలు!

అగ్ని, జల, భూతత్త్వాల్లోని సూక్ష్మాంశాలు మానవశరీరంలో వాక్కు, మనః, ప్రాణాలుగా ఎలా మారుతాయో ముందే వివరింపబడింది. మరణకాలంలో జీవుడు శరీరంలో నుండి నిష్క్రమించినప్పుడు ఈ మూడూ శరీరంలో నుండి ఎలా వెళ్ళిపోతాయో రాబోయే శ్లోకం వివరిస్తుంది (ఛాందోగ్య 6. 8).

Sloka - 11.02

శ్లో॥ యతోఽస్య వాణీ మనసి ప్రశామ్య-

త్యనే మనోఽగ్నౌ స చ హవ్యవాహః।

యస్మిన్పరే బ్రహ్మణి చాప్రకంప్యే

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.2॥

ప్రతి॥యతః = ఏ చనిపోయే వాని నుండి, అస్య = అతని, వాణీ = వాక్కు, మనసి = మనస్సునందును, మనః = మనస్సు, అనే = ప్రాణవాయువు నందు, ప్రాణే = ప్రాణవాయువునందు, సః చ + హవ్యవాహః = ఆ ప్రాణవాయువు, అగ్నౌ = తేజస్సు/అగ్నిలో, అప్రకంప్యే = కంపనరహితమైన, యస్మిన్ పరే బ్రహ్మణి = ఏ పరబ్రహ్మమందు, ప్రశామ్యతి = లీనమవుతుందో——

తాత్పర్యం

పురుషుడు మరణించినప్పుడు అతడి వాక్కు మనస్సులో లయిస్తుంది. మనస్సు గాఢనిద్రలో వలె ప్రాణశక్తిలో లయిస్తుంది. ఆ సమయంలో మరణించే పురుషుడు పూర్తిగా నిశ్చేతనుడవుతాడు. గతించిన తన జన్మను గురించి ఏ జ్ఞానమూ ఉండదు. మనోవాక్కులు లయించిన ఆ ప్రాణశక్తి తేజస్సులో లయిస్తుంది. ఇదే శరీరంలోని వెచ్చదనం. ఈ స్థితిలో పురుషుడు శరీరమంతటా ఎంతో యాతనని పొందుతాడు. క్రమంగా శారీరక సంచలనాలన్నీ ఆగిపోయి చివరికి శరీరం నిర్జీవమైన కట్టెగా మిగిలిపోతుంది. అప్పటికీ శరీరం ఇంకా వెచ్చగానే ఉంటుంది,

తేజోరూపమైన ప్రాణం ఇంకా ఉన్నట్లుగా సూచన. చుట్టుప్రక్కల వారు అతడు ఇంకా బ్రతికి ఉన్నాడో లేదో తెలుసుకోలేరు. క్రమంగా శరీరం చల్లబడుతుంది. అప్పటికి తేజస్సు రూపమైన ప్రాణం కూడా జీవుడిలో లయమవుతుంది. జీవుడు దేహాన్ని వదిలి సర్వవ్యాప్తమైన పరమాత్మలో లీనమవుతాడు. ఇదే సౌమ్యకాశీశుడైన విశ్వనాథప్రభువు. ఆ విశ్వనాథునికి నా ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

ఒక మనుష్యుడు మరణించినప్పుడు నిష్క్రమించే జీవి తన స్థూలశరీరాన్ని మాత్రమే వదలుతాడు. ఇది స్థూలమైన అన్నసారాంశం వల్ల జనించింది (అన్నమయకోశం). మనోబుద్ధులతో ఉండే సూక్ష్మశరీరం ఇంకా జీవిని చుట్టుకునే ఉంటుంది. ఈ సూక్ష్మశరీరాన్ని అంటిపెట్టుకొని ఉన్న కోరికలు, వాసనలు ఉదాత్తము, ఆధ్యాత్మికము అయి పరమాత్మను వెదుక్కునేవిగా ఉంటే ఆ జీవుడు ఉత్తమలోకాలవైపుగా పయనించి చివరికి పరమాత్మను తెలుసుకుంటాడు. అతడు తిరిగి మానవరూపాన్ని ధరించడు. అలాకాక మరణ సమయంలో జీవికి కేవలం భౌతికమైనవి, అహంకారంతో కూడుకొన్నవి అయిన కోరికలు తీర్చుకోవలసినవి ఉంటే, వాటిని తీర్చుకోడానికి తిరిగి మానవుడిగానో, మరో ప్రాణిగానో పుట్టుతాడు.

ఇది మన గాఢ నిద్రలోని అనుభవం లాంటిదే. శరీరమనోబుద్ధులతో తాదాత్మ్యం చెంది ఉన్న జీవభావం ఆత్మలో పూర్తిగా లీనమైపోయినప్పుడు గాఢనిద్రాస్థితి అనుభవమవుతుంది. నిజానికి ఇది రోజూ వచ్చే తాత్కాలిక మరణం. ఈ తాత్కాలిక మరణం నుండి మేలుకొని కోరికలు ప్రేరేపింపగా జాగ్రత్స్వప్న

లోకాలలో అనుభవాలు పొందుతుంది. ప్రపంచంలో తిరిగి పుట్టిన జీవుల పరిస్థితి కూడా సరిగ్గా అంతే.

పై రెండు శ్లోకాలలోను జగత్తులలోని నామరూపాలకు చివరి కారణమైన పరబ్రహ్మ సద్భావరూపం వివరింపబడింది. వేదాలలోని "తత్త్వమసి" మహావాక్యంలోని ఈ పరమసత్యాన్ని గురించి పండితులైన జిజ్ఞాసువులు మననం చేసి పరమాత్మను తాము సూటిగా చేరుకుంటారు. ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం వెల్లడిస్తుంది.

Sloka - 11.03

శ్లో॥ అణిష్ఠమాత్మా జగతశ్చ మూలం

సర్వస్య సాక్షాత్ సుధియో విదంతి।

యద్బ్రహ్మ సత్తత్త్వమసీతి వాక్యాత్

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.3॥

ప్రతి॥అణిష్ఠం = సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైన(పరమాణువునందున్న), ఆత్మా = ఈ పరమాత్మ, సర్వస్య = సమస్తమైన, జగతః = జగత్తునకు, సాక్షాత్ = ప్రత్యక్షమైన, మూలం = మూలమని, సుధియః = పండితులు, విదంతి = తెలియుచున్నారు, యత్ = ఏ, తత్త్వం + అసి + ఇతి వాక్యాత్ = "తత్త్వమసి" ఇత్యాది వాక్యము నుండి, సత్ = సత్యమైనదిగా తెలిసికొంటున్నామో——

తాత్పర్యం

అన్ని ప్రాణులలోని సారమై, అంతరాత్మగా చరించి ప్రాణాన్నిచ్చే సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైన పరమాత్మ, అలాగే విస్తృతమైన జగత్తులోని బాహుళ్యానికి ఆఖరి కారణమైన పరమాత్మను గురించి విద్వాంసులైన జిజ్ఞాసువులు "తత్త్వమసి" మహావాక్యాన్ని గురించి మనన నిదిధ్యాసలు చేస్తూ అందుకునే పరమాత్మ విశ్వనాథుని నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

మానవుడు తన్ను తాను ఎరుగని అజ్ఞానం ఈనాటిదీ, నిన్నటిదీ కాదు. ఈ నామరూప జగత్తు యొక్క సృష్టికి ముందే ఉన్నది. అది ఎప్పుడు మొదలైందో ఎవరూ చెప్పలేరు. అందుకే అది అనాది. ఇలా సృష్ట్యాది నుండి అజ్ఞాన తిమిరంలో ప్రాపంచిక జీవితంలోని బాధలను, పీడలను అనుభవిస్తూనే ఉన్నాడు. ఇలా బాధపడే మానవుల దురదృష్టానికి వగచి ఆత్మదర్శనం పొందిన మహాత్ములు, "నాయనా! భ్రాంతిమాత్రమైన ఈ ప్రాపంచిక దుఃఖాలను ఎందుకు అనుభవిస్తావు? ఈ బాహుళ ప్రపంచంలో నీవు కర్తవు, భోక్తవు, దుఃఖపడేవాడివి కాదు. ప్రపంచంలోని యావత్తు ప్రాణులకు, వస్తువులకు ఆదికారణమైన పరమాత్మవు నీవు! కారణం ప్రతి కార్యంలోను ఉంటుంది. కాబట్టి నీవు కూడా కార్యమే కాబట్టి నీవు నిజానికి కారణంకన్నా భిన్నం కాదు. నీవు పరమాత్మవే. నీలో ఉన్న పరమాత్మ స్వరూపమే నీది. "తత్త్వమసి" అన్న మహాసత్యం. దానిని గురించి నీవు యోచించి ధ్యానించావా పరమాత్మతో నీ తాదాత్మ్యాన్ని పూర్తిగా తెలుసుకుంటావు."

ఇంతవరకు జరిగిన చర్చలో పరమాత్మే సత్యమని తెలుసుకున్నాము. మిథ్య అయిన ఈ ప్రపంచానికి అకారణకారణం ఆయన. జీవుడు మనోబుద్ధుల

పరికరాలలో ప్రతిఫలించే పరమాత్మ యొక్క ప్రతిబింబమేనని, కేవలం భ్రాంతిజన్యమేనని కూడా తెలుసుకున్నాము. ఈ జీవుడు ప్రతిరాత్రి సుషుప్తిలో తన స్వస్వరూపాన్ని చేరుకుంటాడని చెప్పబడింది. "స్వం అపి ఇతి" సుషుప్తి అని నిర్దేశింపబడింది. అయితేనేం, జీవుడు అక్కడ ఆత్మను గుర్తించలేడు. తన సద్భావమే కదా, ఎందుకు గుర్తించలేడు? ఈ కారణం రాబోయే శ్లోకంలో తెలుపబడుతుంది.

Sloka - 11.04

శ్లో॥ ప్రజాస్తరూణాం రసవత్సుషుప్తౌ

సంపద్య యస్మిన్ సతి నిర్విశేషాః।

వాక్యేన యత్తత్త్వమసీతి వేద్యం

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.4॥

ప్రతి॥తరూణాం రసవత్ = చెట్ల పువ్వులలోని తేనెచుక్కల వలె, సుషుప్తౌ = గాఢనిద్రలో, ప్రజాః = ప్రజలు, యస్మిన్ = ఎవని యందు, సంపద్య = చేరి, నిర్విశేషాః = సర్వసములై (అగుచున్నారో), తత్త్వమసి + ఇతి + వాక్యేన = తత్త్వమసీతి వాక్యముచే, యత్ = ఏ పరబ్రహ్మము, వేద్యం = తెలియబడవలెనో.

తాత్పర్యం

చెట్టు నుండి సేకరింపబడిన మధువులాగా ప్రజలు గాఢనిద్రలో దేనిని పొందాక ప్రత్యేకత లేని స్థితిని పొందుతారో, "తత్త్వమసి" మహావాక్యం ద్వారా ఏది తెలుసుకోబడుతుందో, ఆ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

తేనెటీగలు అనేకరకాల వృక్షాలు, మొక్కల నుండి తేనెను సంగ్రహిస్తాయి. ఈ తేనెలలోని తీపి వేరువేరుగా ఉంటుంది. అయినా ఇవన్నీ కలిసి తేనెతుట్టెలో భద్రపరచబడినప్పుడు వాటి రుచులలోని తేడాను గ్రహించడం సాధ్యం కాదు. అలాగే ఎవరి ప్రత్యేకత వారికి ఉన్నా, గాఢనిద్రలోకి జారుకున్న జీవులు సమిష్టిరూపమైన పరమాత్మలో లీనమై తమ ప్రత్యేకతలను కోల్పోతారు. అందుచేత ఆత్మను కనుక్కోలేరు. "తత్త్వమసి" మహావాక్యాన్ని గురించి లోతుగా మనన నిదిధ్యాసలు చేయడంవల్లనే తెలుసుకోగలరు. ఇది ఉద్దాలక ఋషి తేజస్వి అయిన తన కుమారుడు శ్వేతకేతువుకు ఇచ్చిన తొమ్మిది ఉపమానాలలో ఒకటి. "తత్త్వమసి" మహావాక్యాన్ని గురించి లోతుగా ధ్యానించడంవల్లనే జిజ్ఞాసువుకు ఆత్మబోధ కలుగుతుందని దాని ద్వారా బోధించాడు (ఛాందోగ్య 6.9).

తరువాతి శ్లోకంలో మరో ఉపమానం వస్తుంది. గాఢనిద్రలోను, మరణించినప్పుడు, ప్రపంచప్రళయం సంభవించినప్పుడు పరమాత్మలో లీనమయ్యే జీవులకు పరమాత్మ సంగతి తెలియకపోవడమే కాదు, తెల్లవారి లేచినప్పుడు, తిరిగి జన్మించినప్పుడు, లేదా క్రొత్త సృష్టిలో క్రొత్త జన్మను సంపాదించినప్పుడు, తమ స్వస్వభావమైన పరమాత్మ నుండి జనిస్తున్నామనే సంగతి గుర్తుండదు, జ్ఞాపకం రాదు. అంటే వారు పరమాత్మలో కలిసిపోయినప్పుడు ఆ సంగతి ఎరుగరు. క్రొత్త అనుభవాల కోసం మరల పుట్టినప్పుడు పరమాత్మ నుండి వేరై వచ్చామని ఎరుగరు. నిద్రలేచిన మనిషి ఇంకొకరి ఇంటికి వెళ్ళవచ్చును. ఆ రెండో ఇంట్లో ఉన్నా తాను ఎక్కడి నుండి వచ్చాడో గుర్తుంటుంది. అయితే జీవుడిగా క్రొత్త అనుభవాల కోసం

పుట్టినప్పుడు ఆ సంగతి వారికి తెలియదు. ఎందువలననో ఈ రాబోయే శ్లోకం ఉపమానాలతో సహా వివరిస్తుంది.

Sloka - 11.05

శ్లో॥ అబ్ధేర్యథాబ్ధిం ప్రవిశంతి నద్యో

వ్యాఘ్రాదయో యద్ధ్యపియంతి తద్వత్।

వేద్యం విచారేణ చ తత్త్వమస్యాః

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.5॥

ప్రతి॥అబ్ధేః = సముద్రమును, యథా = ఎట్లు, నద్యః = నదులు, అబ్ధిం = సముద్రమును, ప్రవిశంతి = చేరుచున్నవో, తత్ + వత్ = అట్లే, వ్యాఘ్రాదయః = పులులు మొదలగు జంతువులు, యత్ + హి = దేనినైతే, అపియంతి = లీనమవుతున్నాయో, అస్యాః = ఈ, తత్త్వమసి = దేవతా తత్త్వము, వ◌ిచ◌ారేణ = బ్రహ్మవిద్యా విచారముచే, వ◌ేద◌్యం = తెలియబడవలెను——

తాత్పర్యం

నదులు సముద్రాలలో చేరి వాటిలో కలిసిపోతాయో, అలాగే పులి మొదలైనవి కూడా కలిసిపోతాయి. అవి ఎక్కడ కలిసిపోతాయో దానిని "తత్త్వమసి" వాక్య విచారణవల్ల తెలుసుకోవాలి. ఆ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

ఏ ప్రాంతాల నుండి ప్రవహించే నదులైనా అన్నీ సముద్రంలోకి ప్రవేశించి తమ తమ ప్రత్యేకతలను వదిలి పూర్తిగా లీనమైపోతాయి. ఒకసారి కలిసిపోయాక తమ పేర్లను, తమ నీటి మొత్తాన్ని, తమ తీపి గుణాన్ని, తమ దిక్కును తిరిగి పొందవు. పులులు, పురుగులు, ఈగలు, మనుష్యులు, నిద్రలో, చావులో, ప్రళయంలో పరమాత్మలో కలిసినప్పుడు అలాగే తమ ప్రత్యేకతలను పోగొట్టుకుంటారు. అయితే నదులలాగా కాక, పరమాత్మ నుండి బయటికి వచ్చినప్పుడు తమ ప్రత్యేకతలను తిరిగి తెచ్చుకుంటారు. పరమాత్మలో లీనమైనప్పుడు గాని, తిరిగి వేరై వచ్చినప్పుడు గాని, పాపం వారికి ఆ సంగతే తెలియదు. పరమాత్మను గురించిన జ్ఞానం కోసం "తత్త్వమసి" మహావాక్యాన్ని సరిగా అధ్యయనం చేసి, అర్థం చేసుకుని, లోతైన మననం చేసి, గాఢంగా ధ్యానించాలి. అలా తెలుసుకోబడే పరమాత్మ విశ్వనాథుడే. ఆయనకు నా ప్రణామాలు!

Sloka - 11.06

శ్లో॥ అజీవమేతన్మ్రియతే శరీరం

వృక్షోఽపి శుష్యత్యపజీవకశ్చేత్।

స ఏవ సద్యత్త్రిపదైకవేద్యం

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.6॥

ప్రతి॥అజీవః = జీవం లేని, ఏతత్ = ఈ, శరీరం = శరీరం, మ్రియతే = మరణించుచున్నది, వృక్షః + అపి = చెట్టు కూడా, అపజీవకః = చేవ ఉడిగినచో, శుష్యతి = ఎండిపోవును, యత్ = ఏ పరబ్రహ్మము, త్రిపద + ఏకవేద్యం = (తత్ + త్వం + అసి) మూడు పదాలచే ముఖ్యంగా తెలియబడవలసినదో, సః + ఏవ = అదియే, సత్ = పరమార్థం——

తాత్పర్యం

ప్రాణం పోయినప్పుడు నశించేది శరీరమే. ప్రాణం పోయినప్పుడు చెట్టైనా ఎండిపోతుంది. "తత్త్వమసి" అనే మూడు పదాలవల్ల తెలుసుకోబడవలసినది ఒక్కటే అప్పుడుంటుంది. ఆ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

ఒక చెట్టు కొమ్మను నరికినప్పుడు లేదా ఆ కొమ్మ ఎండిపోయినప్పుడు చెట్టు చావదు. ఆ కొమ్మలోని ప్రాణం మిగతా చెట్టును చేరుతుంది. ఆ చెట్టులోని అన్ని భాగాలలోని ప్రాణం పోయినప్పుడే చెట్టంతా ఎండిపోతుంది. అప్పుడైనా చెట్టులోని ప్రాణం నశించదు. ఏ పరికరం ద్వారా చెట్టులో ప్రాణం వ్యక్తమైందో ఆ పరికరమే నశిస్తుంది. అలాగే మనకు కూడా ఏవైనా అవయవాలు తెగిపోయినా, పాడైపోయినా తొలగించబడినా మనం మరణించము. ఆ భాగాన్ని అచేతనం చేసిన ప్రాణం అక్కడి నుండి తొలగిపోతుంది. మొత్తం శరీరంలో వ్యాపించి నిలిచి ఉన్న ప్రాణం వదిలినప్పుడే శరీరం నశిస్తుంది. అందుకని మరణం శరీరానికే, ప్రాణానికి కాదు.

ఆత్మరూపి అయిన జీవునికి మరణం లేదు. ఛాందోగ్యం 10, 6 అధ్యాయంలోని అయిదు, ఆరు శ్లోకాలు ఉద్దాలక ఋషి బోధించిన 4, 5 ఉపమానాలను వర్ణిస్తాయి.

శ్వేతకేతువుకు వచ్చిన తదుపరి అనుమానం ఇది- నామరూప రహితమైన సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ రూపియైన సద్బ్రహ్మ ఇంత పెద్ద నామరూప జగత్తుగా ఎలా మారుతుంది? వటవృక్షం-విత్తనం ఉదాహరణ ద్వారా ఈ సంశయం నివారింపబడింది. ఈ వివరణ రాబోయే శ్లోకంలో ఉన్నది. ఇది ఏడవ ఉపమానం.

Sloka - 11.07

శ్లో॥ న్యగ్రోధబీజాద్విటపీవ జజ్ఞే

యతః సతోఽణిమ్న ఇదం సమగ్రమ్।

శ్రద్ధావతా యత్త్రిపదైశ్చ వేద్యం

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.7॥

ప్రతి॥న్యగ్రోధబీజాత్ = మర్రి విత్తనము నుండి, విటపీ + ఇవ = మహావటవృక్షము వలె, ఇదం = ఈ, సమగ్రం = విశ్వము, యతః = ఏ, అణిమ్నః = పరమాణువైన, సతః = సత్తు నుండి, జజ్ఞే = పుట్టెనో, శ్రద్ధావతా = శ్రద్ధాళువుచే, యత్ = ఏ బ్రహ్మము, త్రిపదైః + చ = తత్, త్వం, అసి అను మూడు పదాలచే, వేద్యం = తెలియబడదగినదో.

తాత్పర్యం

అతిచిన్న విత్తనం నుండి ఎంతో పెద్దదైన మఱ్ఱిచెట్టు వచ్చినట్లే, పరమాణువు కన్న సూక్ష్మమైన పరమాత్మ సద్భావం నుండి ఈ బ్రహ్మాండం యావత్తు ఏర్పడింది. "తత్త్వమసి" వాక్యంలోని మూడు పదాలను గురించి శ్రద్ధాళువు మననం చేయడం వల్ల తెలియబడే ఆ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంలో శ్రీ గురుదేవులు "శ్రద్ధ" యొక్క ప్రాముఖ్యతను విశదీకరిస్తున్నారు. శ్రద్ధ అంటే గురువు వాక్యాలలో, పవిత్రమైన శాస్త్రాలలో అకుంఠితమైన విశ్వాసం. "తత్", "త్వం'', "అసి" అన్న మూడు పదాల మీద పూర్తి విశ్వాసం ఉన్నవాళ్లే మహావాక్యంలోని ఈ మూడు చిన్న పదాలను గురించి దీర్ఘంగా, గాఢంగా మననం చేయగలరు. జీవి లోపలి ఆత్మ - సర్వాతీతమైన పరమాత్మల ఏకత్వాన్ని గురించి కేవలం బౌద్ధిక స్థాయిలో అర్థం చేసుకోవడం వల్ల లాభం లేదు. బుద్ధిలోని జ్ఞానకాంతి సహాయంతో మనన నిదిధ్యాసల ద్వారా ఈ ఏకత్వాన్ని హృదయంలో అనుభవం చేసుకోవాలి. క్రమంగా సాధకుడు తనలోని ఆత్మ, నామరూప జగత్తు రూపంగా వ్యక్తమయ్యే పరమాత్మ తప్ప మరొకటి కాదు అనే అనుభవంలోకి జాగృతుడవుతాడు. ఇలా ఉద్దాలకుడు “ఓ శ్వేతకేతూ! నీవే అది!" అని బోధించాడు. విశ్వనాథప్రభువుగా వ్యక్తమయ్యే ఆ పరమాత్మను నేను శరణు పొందుతాను (ఛాందోగ్య 6. 12).

శ్వేతకేతువుకు తరువాత వచ్చిన అనుమానం ఇది - నామరూప జగత్తుకు కారణమైన పరబ్రహ్మ మఱ్ఱిచెట్టు యొక్క విత్తనం కంటికి కనబడినట్లుగా మనకు

ఎందుకు కనబడదు? మనం కంటితో ఎందుకు చూడలేము? నీరు-ఉప్పు ఉపమానం ద్వారా ఈ అనుమానం నివారించబడుతోంది.

Sloka - 11.08

శ్లో॥ యథాప్సు లీనం లవణం న పశ్యే-
దణిమ్న ఏవం యదలభ్యమక్షైః।
గ్రాహ్యం చ బుద్ధ్యా త్రిపదైర్గురూక్తైః
తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.8॥

ప్రతి॥యథా = ఎట్లు, అప్సు = నీటి యందు, లీనం = కలిసిన, లవణం = ఉప్పు, న పశ్యేత్ = చూడబడదో, ఏవం = అట్లే, అణిమ్నః = పరమాణు రూపం నుండి, యత్ = ఏ పరమాత్మ, అక్షైః = కన్నులచే, అలభ్యం = చూడబడదో——, గురూక్తైః = గురువుచే చెప◌్పబడిన (మూడు పదాలచే), త్రిపదైః = తత్ + త్వం + అసి- అను మూడు పదాలచే, బుద్ధ్య◌ా + చ = బుద్ధి చేతను, గ్రాహ్యం = తెలియబడదగినది——

తాత్పర్యం

నీటిలో కరిగిపోయిన ఉప్పును ఎలా కంటితో చూడలేరో, అలాగే సూక్ష్మమైన ఆత్మ కంటికి గోచరం కాదు. గురువు బోధించిన "తత్త్వమసి" మహావాక్యంలోని మూడు పదాల ద్వారా బుద్ధికి గ్రాహ్యం అవుతుంది. ఆ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

నీళ్ళలో కరిగిన ఉప్పును నీటి వంక చూడటం వల్ల, తాకడం వలన కనుక్కోలేము. రుచిచూసి పరీక్షించడం వల్లనే తెలుసుకోగలుగుతాము. అలాగే ఈ విశ్వానికి మూలకారణమైన పరమాత్మ సర్వంలో ఉన్నాడు. కాని ఇంద్రియ మనోబుద్ధుల గుర్తింపునకు ఆయన అందడు. విజ్ఞుడైన గురువు బోధన వల్లనే దానిని తెలుసుకోవాలి. ఆయన సూచించిన సాధనా పద్ధతులను అవలంబించి, అభ్యసించి, అందుకోవాలి. ఉద్దాలక ఋషి బోధించిన ఎనిమిదో ఉపమానం ఇక్కడ పేర్కొనబడింది (ఛాందోగ్య 6. 13).

శ్వేతకేతువుకు తరువాత కలిగిన సంశయం ఇది: "తండ్రీ!, నీటిలో ఉన్న ఉప్పును పైనుండో, ప్రక్కనుండో, అడుగునుండో, కొద్ది నీటిని తీసుకొని రుచి చూస్తే ఉప్పు అందులో ఉన్నట్లుగా తెలుస్తుంది. అలాగే సర్వవ్యాప్తమైన పరమాత్మను తెలుసుకోడానికి ఏదైనా ఉపాయం ఉన్నదా?" దానికి సమాధానం తరువాతి శ్లోకంలో వస్తుంది.

Sloka - 11.09

శ్లో॥ విక్రోశతాఽబద్ధదృశా స్వనీవృన్-

నరేణ గమ్యేత యథా యథోక్తమ్।

ఆచార్యవాన్నృచ్ఛతి యత్త్రిశబ్దైః

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.9॥

ప్రతి॥యథా = ఎట్లు, విక్రోశతా = ఏడ్చుచున్న, ఆబద్ధదృశా = కండ్లకు గంతలు కట్టబడిన, స్వనీవృత్ = స్వదేశానికి చేరదలచిన, నరేణ = ఆపన్నుడైన మనుష్యునిచే, యథా + ఉక్తం = చెప్పబడిన ప్రకారం, యథా = ఏ విధముగా, గమ్యేత = చేరునో (అట్లు), త్రిశబ్దైః = తత్ + త్వం + అసి– అనెడి మూడు పదాలచే, యత్ = ఏ పరబ్రహ్మమును, ఆచార్యవాన్ = గురువు చేత, ఋచ్ఛతి = పొందుచున్నాడో——

తాత్పర్యం

దొంగల చేత దోచుకోబడి, బద్ధుడై కళ్ళ గంతలతో దారి తెలియక ఆక్రోశించే వ్యక్తికి, గంతలు, కట్లు విప్పి దారి చూపితే అతడు తన గమ్యాన్ని అందుకోగలడో, అలాగే "తత్త్వమసి" మూడు పదాల ద్వారా బోధించే ఆచార్యుడు గల వ్యక్తి కూడా అందుకోగలిగిన ఆ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

అడవులలో ఒంటరిగా ప్రయాణం చేసే మనుష్యుని మీద బందిపోటు దొంగలు దాడిచేసి, కట్టేసి, కళ్ళకు గంతలు కట్టి దోచుకుని పోయారు. ఆ అడవిలో దిక్కులు తెలియక విలపించే ఆ పాంథుడికి సజ్జనుడెవరైన బంధనాలు, గంతలు విప్పి దారి చూపితే చక్కగా తన స్థానాన్ని చేరుకుంటాడు.

జీవుడైనా అంతే. శరీరమనోబుద్ధులలో కలిగిన తాదాత్మ్యం వలన అహంకారంతో గుడ్డివాడై అగచాట్లు పడుతున్నాడు. గురువు ఉపదేశం వలన అజ్ఞానం నశించి, అహంకార బంధనం నుండి విముక్తుడై, తన స్వస్వరూపమైన

అనంతాత్మ స్వభావాన్ని తిరిగి పొందగలడు. ఆ అనంతాత్మ విశ్వనాథప్రభువును నేను శరణు పొందుతాను.

తన నిజస్వరూపాన్ని గుర్తెరుగనందున ఆత్మ తన అనంత స్థాయి నుండి క్రిందికి దిగజారుతుంది. ఈ అజ్ఞాన కారణంగానే శరీరమనోబుద్ధులతో తాదాత్మ్యం పొంది అహంకారవశమై గుడ్డిగా అనేక భ్రాంతులకు లోనవుతుంది. ఈ అహంకారభావంతో బహుళప్రపంచంలో వచ్చే అన్ని సుఖదుఃఖాలకు కర్తృత్వాన్ని, భోక్తృత్వాన్ని సంపాదించుకుంటుంది. అనంత పరమేశ్వర కృప వలన, లేదా పూర్వజన్మలలో సంపాదించుకున్న పుణ్యకర్మల వలన, ఆధ్యాత్మిక సాధనల వలన, ఒక సద్గురువును కలుసుకోగలుగుతాడు. అడవిలో చిక్కుకుపడ్డ మనిషికి దయగల పాంథుడు లభ్యమైనట్లే, సద్గురువు లభించడంవల్ల మూడు పదాలతో కూడిన మహావాక్యాన్ని గురువు నుండి శ్రవణం చేసి మననం చేసిన జీవుడు శ్రీగురుప్రసాదం వల్ల సంసార బంధనాల నుండి పూర్తిగా విడుదల పొంది ఆత్మజ్ఞాని అవుతాడు. స్వస్వరూపంలోకి మేల్కొని జీవన్ముక్తుడవుతాడు. ఆ పరమేశ్వరుడే సౌమ్యకాశీవిశ్వనాథుడు. ఆయనను శరణు జొచ్చుతాను.

చివరిదైన తొమ్మిదో ఉపమానం ఇక్కడ పేర్కొనబడింది (ఛాందోగ్య 6. 14).

శ్వేతకేతువు చివరి అనుమానం ఇది: అలాంటి జీవుడికి సాక్షాన్మోక్షం వస్తుందా?....జీవన్ముక్తియా? లేక దేహం రాలిపోయాక క్రమముక్తియా? ఈ సంశయం తరువాతి శ్లోకంలో నివారితమవుతుంది.

Sloka - 11.10

శ్లో॥ మూర్ఖో ముమూర్షుః సతి యత్ క్రమేణ

విద్వాన్ముముక్షన్నపి తాదృశైవ।

సంపద్యతే యత్ర పదత్రయేణ

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.10॥

ప్రతి॥క్రమేణ = క్రమముగా, మూర్ఖః = మూర్ఖుడు, ముమూర్షుః + సతి = చావగోరినవాడై, తాదృశ + ఏవ = అట్లే, విద్వాన్ = విద్వాంసుడు, ముముక్షన్ + అపి = మోక్షము కోరుచున్నవాడైనను, యత్ర = ఎక్కడైతే, పదత్రయేణ = "తత్, త్వం, అసి" అనే పదత్రయముచే, యత్ = ఏ పరబ్రహ్మము, సంపద్యతే = పొందబడుచున్నదో,—

తాత్పర్యం

మరణించే జీవుడు మూర్ఖుడు కానీ, క్రమముక్తి పొందేవాడు కానీ, మోక్షం పొందిన విద్వాంసుడు కానీ అందరూ ఒకే రకంగా పరమాత్మ సద్భావంలో లీనమవుతారు. మూడు పదాల మహావాక్యం ద్వారా అందుకోబడే అనంత పరమాత్మ విశ్వనాథుని నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

జీవుడు మరణించినప్పుడు పరమాత్మ సద్భావంలో లీనం కావడం తప్పనిసరి. ఆత్మతత్త్వం ఎరుగని అజ్ఞాని జీవి కర్మ, వాసనలు, లేదా సంస్కారాలను అనుసరించి

తిరిగి పుట్టుతాడు. బ్రహ్మజిజ్ఞాసువు ఈ లోకానికి తిరిగి రాకుండా పరబ్రహ్మంలో లీనమవుతాడు.

ఛాందోగ్యం 6. 15 లోని భావం పై శ్లోకంలో ఉదహరించబడింది. ఇప్పుడు శ్వేతకేతువుకి ఇంకో సంశయం. విద్వాంసుడు, మూర్ఖుడు ——ఇద్దరూ మరణించినప్పుడు పరమాత్మ సద్భావాన్నే పొందుతారు కదా, మూర్ఖుడు ఎందుకు తిరిగి జన్మిస్తాడు, విద్వాంసుడు ఎందుకు తిరిగి రాడు? తరువాతి శ్లోకం మరో ఉపమానంతో ఈ సంశయాన్ని నివారిస్తుంది.

Sloka - 11.11

శ్లో॥ సంపద్య యస్మిన్ బుధోఽబుధస్తు

ప్రపద్యతే జన్మ మృషాభిసంధః।

జ్వలత్కుఠారగ్రహవత్త్రిగమ్యం

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.11॥

ప్రతి॥యస్మిన్ = ఏ బ్రహ్మసత్తులో, బుధః = పండితుడు, సంపద్య = పొంది, జన్మ = పుట్టుకను, న ప్రపద్యతే = పొందడు, అబుధః + తు = మూర్ఖుడైతే, మృషా + అభిసంధః = మిథ్యాభిసంధి/అజ్ఞాన సంకల్పంతో కూడినవాడై, జ్వలత్ = మండుచున్న, కుఠారగ్రహవత్ = గొడ్డలిని పట్టుకొన్నట్టు, జన్మ = పుట్టుకను, ప్రపద్యతే = పొందుచున్నాడు, త్రిగమ్యం = మూడు పదాల ద్వారా పొందదగు——

తాత్పర్యం

దేనిని పొంది కూడా అజ్ఞాని మండుతున్న గొడ్డలిని పట్టుకున్నట్లు మిథ్యాగ్రహణం చేసినందున తిరిగి జన్మను పొందుతాడు. మూడు పదాల ద్వారా అందుకోబడే ఆ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

సామాన్య అజ్ఞాన మానవుడు చిట్టచివరి సమయంలో ప్రబలంగా తలచుకున్న అహంకారజనిత కామన వల్ల తిరిగి జన్మ కోసం ఈ లోకానికి వస్తాడు. ఈ విషయాన్ని స్పష్టం చేయడానికి గాను వెనకటి రోజుల్లో నేరవిచారణ సమయంలో అవలంబించిన పద్ధతిని ఉదహరిస్తున్నారు. దొంగ అని అనుమానించబడిన వానిని ఎర్రగా కాలిన ఇనుప గొడ్డలిని పట్టుకోమనేవారు. నిజంగా అతడు దొంగతనం చేసి ఉంటే చెయ్యి కాలుతుందని, నిర్దోషి అయితే కాలదని ఆనాటి విశ్వాసం. అలాగే పరమాత్మను ఎరిగిన విద్వాంసుడు భగవంతుణ్ణి అంటిపెట్టుకున్నందువల్ల సంసారతాపాలవల్ల దహించుకుపోడనీ, అజ్ఞాని అయినవాడు మృషాప్రపంచాన్ని పట్టుకున్నందువల్ల సంసారదవాగ్నిలో వేగిపోతాడనీ సూచన. మహావాక్యంలోని మూడు పదాల మనన నిదిధ్యాసలు చేసినప్పుడే అతడు నిజంగా బ్రహ్మమును తెలుసుకుంటాడు.

బ్రహ్మమును ఎరుగని వానిలో శరీరం నశించినప్పుడు వాసనలు క్షయం కావు. అతడు వాసనల ప్రేరణ వల్ల తిరిగి ఒక క్రొత్త శరీరాన్ని ధరిస్తాడు. బ్రహ్మజ్ఞాని తన ప్రారబ్ధ వాసనలను, సంచిత వాసనలను కూడా క్షయం చేసుకుంటాడు. స్వార్థరహితమై, భగవదర్పితమైన జీవితం ద్వారా ప్రారబ్ధాన్ని, ఆత్మజ్ఞానమనే అగ్నిలో కాల్చివేయడం వల్ల సంచితాన్ని రెంటినీ క్షయం గావించుకున్న

మహాత్మునిలో శరీరాన్ని విడిచే సమయంలో ఏ వాసనా ఉండదు. మరణ సమయంలో బ్రహ్మమును గురించే ఒక్కటే ఆలోచన అతడిలో ప్రబలంగా ఉంటుంది. దేనిని గురించి యోచిస్తే దానినే పొందుతాడని, అదే అవుతాడని ప్రపంచంలోని ధర్మం. అందువలన భగవంతుని గురించి యోచిస్తూ అతడు భగవంతునిలో జాగృతుడవుతాడు. బ్రహ్మమే అవుతాడు. ఆ స్థితి జననమరణరహితమైనది.

“అలా మహావాక్య సహాయంతో తత్, త్వం, అసి అన్న మూడు పదాల మనన నిదిధ్యాసల ద్వారా అందుకోబడే ఆ పదం, ఓ శ్వేతకేతుడా, నీవే!” ఈ బోధతో శ్వేతకేతువు సంశయాలన్నీ తీరిపోయాయి. ఆత్మను అందుకున్నాడు (ఛాందోగ్య 6. 15).

ఇక్కడితో ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని 6వ అధ్యాయం పూర్తి అయింది. 3-11 శ్లోకాలలో శ్రీ గురుదేవులు "తత్త్వమసి" మహావాక్యబోధను క్షుణ్ణంగా వివరించారు. ఉద్దాలక ఋషి తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువుకు తొమ్మిది ప్రసిద్ధమైన ఉపమానాల ద్వారా ఆత్మ-పరమాత్మల ఐక్యతను గురించి నిర్ధారణ చేసిన విధానం ఎంతో అందంగా ఈ శ్లోకాలలో చెప్పబడింది:

1) మట్టి-కుండలు, 2) బంగారం-బంగారు నగలు, 3) ఇనుము- ఇనుప పనిముట్లు, 4) తేనె-తేనెటీగలు, 5) నదులు-సముద్రము, 6) మర్రిచెట్టు-దాని విత్తనము, 7) ఉప్పు-ఉప్పునీరు, 8) చెట్టు-ఎండిన కొమ్మలు, 9) దొంగలు-గంతలు కట్టబడిన పాంథుడు.

రాబోయే శ్లోకాలలో ఛాందోగ్యం యొక్క 7, 8 అధ్యాయాలు వివరించబడుతాయి. రాబోయే శ్లోకంలో ఏడో అధ్యాయం మొదలవుతుంది. భగవాన్ సనత్కుమారుడు, నారదఋషిల మధ్య ఆత్మబోధను గూర్చిన సంవాదం ఇందులో ఉన్నది. నారదుడు నాలుగు వేదాలు, ఆరు వేదాంగాలు, మిగిలిన అన్ని ఆధ్యాత్మిక, భౌతిక శాస్త్రాలు అధ్యయనం చేశాడు. ఇంత విజ్ఞానం ఉన్నా అతడిని శోకం, కామం, క్రోధం వదలలేదు. అవి అప్పుడప్పుడు అతణ్ణి విచారాలలో పడవేస్తూ ఉండేవి. మార్పులతో నిండిన ప్రాపంచికానుభవాల నుండి ఒక్కసారిగా విముక్తి పొందడానికి ఆత్మబోధ, ఆత్మానుభవం వినా మరో మార్గం లేదని అతడు గ్రహించాడు. తన అన్నలలో పెద్దవాడైన భగవాన్ సనత్కుమారుణ్ణి సమీపించాడు. తరువాతి శ్లోకంలోని విషయం ఇది.

Sloka - 11.12

శ్లో॥ శాస్త్రాణ్యధీత్యాపి శుశోచ మోహా-

న్మహర్షిరాత్మానవబోధహేతోః।

యదాత్మయాజీ హ్యాశుగాత్మతుష్టః

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.12॥

ప్రతి॥మహర్షిః = నారదమహర్షి, ఆత్మా = ఆత్మను గూర్చి, అనవబోధ = తెలియని, హేతోః = కారణం వలన, శాస్త్రాణి = శాస్త్రాలను, అధీత్య + అపి = అధ్యయనం చేసి కూడా, మోహాత్ = అజ్ఞానంతో, శుశోచ = దుఃఖించెను, యత్

= ఏ, ఆత్మయాజీ = ఆత్మారాధకుడు, ఆశుగాత్మతుష్టః = త్వరగా ఆత్మలో తృప్తి పొందినవాడో, తం = అట్టి, విశ్వనాథం = శివుని, ప్రపద్యే = శరణుగోరితిని.

తాత్పర్యం

ఆధ్యాత్మిక, లౌకిక శాస్త్రాలన్నింటిని అధ్యయనం చేసి పూర్తిగా గ్రహించినప్పటికీ, లౌకిక జీవితం వల్ల కలిగే శోకమోహాలు ఆత్మజ్ఞానం లేనందున నారదుణ్ణి వదలలేదు. ఏ ఆత్మను ఆరాధించి, అందులో రమించుతూ అనంతానందాన్ని పొందుతారో, ఆ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

లౌకికమే కాని, ఆధ్యాత్మికమే కాని శాస్త్రాధ్యయనం, విద్వత్తు, వివరించి వ్యాఖ్యానించే నేర్పు——ఇవేవీ లోపల ఆత్మజ్ఞానం లేకపోతే పరిపూర్ణం కావు. చివరికి అవి శోకమోహాలలోనే అంతమొంది, అతణ్ణి జననమరణాల విషమవలయంలో పడవేస్తాయి.

రానున్న మూడు శ్లోకాలలో భగవాన్ సనత్కుమారుడు నారదఋషికి బ్రహ్మోపాసనను నేర్పి, ఒక్కొక్క అంశంపైన ఎలా ధ్యానించాలో చెప్పిన విధానం వివరింపబడుతుంది.

Sloka - 11.13

శ్లో॥ యద్బ్రహ్మబుద్ధ్యాహ్వాయవాఙ్మనాంసి

సంకల్పచిత్తే చ విచింతయంతి।

ధ్యానం చ విజ్ఞానమథో బలం చ

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.13॥

ప్రతి॥యత్ + బ్రహ్మబుద్ధ్యా = ఏ బ్రహ్మజ్ఞానంచేత, ఆహ్వయ + వాక్ + మనాంసి = పేరు, వాక్కు, మనస్సులను, సంకల్పచిత్తే + చ = సంకల్పమును, చిత్తమును, ధ్యానం + చ = ధ్యానాన్ని, విజ్ఞానం = విజ్ఞానం, అథ = ఇంకా, బలం చ = బలమును, విచింతయంతి = ధ్యానింపబడుచున్నవో, తం = ఆ——

తాత్పర్యం

పరబ్రహ్మ బుద్ధి ద్వారా 1) పేర్లు, 2) వాక్కు, 3) మనస్సు, 4) సంకల్పం, 5) చిత్తం, 6) ధ్యానం, 7) విజ్ఞానం, 8) బలం - ఈ ఎనిమిదీ ఒకదానికొకటి ఎక్కువ ప్రశస్తమైనవిగా ధ్యానించాలి. ఆ పరబ్రహ్మమైన విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణు పొందుతాను.

వ్యాఖ్య

ఛాందోగ్యం ఏడో అధ్యాయంలో 26 ఖండాల ద్వారా సనత్కుమార భగవానుడు నారదునికి చేసిన బ్రహ్మవిద్యాబోధ చాలా స్పష్టంగా ఉంటుంది. ఉదాత్తమైన ఈ బోధను స్వామి తపోవనం 13–18 వరకు ఉన్న ఆరు శ్లోకాలలో సంక్షిప్తపరచారు. ఆత్మవిద్య కోసం సనత్కుమారుణ్ణి నారదుడు ఎలా సమీపించాడో వెనకటి శ్లోకం చెప్పింది. అతడు బ్రహ్మవిద్యోపదేశాన్ని ఎలా పొందాడో ఈ శ్లోకం చెబుతుంది.

నారదుడు సనత్కుమారుణ్ణి సమీపించినప్పుడు, సనత్కుమారుడు అతణ్ణి అంతవరకు ఏమి నేర్చుకున్నాడో, అభ్యసించాడో వివరాలు అడిగారు. నారదుడు తాను నేర్చుకున్న అద్భుతమైన విద్యల జాబితాను ఇచ్చాడు. వేదాలలో ప్రారంభమైన ఈ జాబితా నృత్య, గాన, చిత్రలేఖనాలతో పూర్తి అవుతుంది. సనత్కుమారుడు నారదుడితో అవన్నీ శుష్కమైన నామమాత్రమైన విద్యలే అని తెలిపాడు. వాటికంటే ఎక్కువైనది, పవిత్రమైనది ఏమైనా ఉన్నదా అని నారదుడు ప్రశ్నించాడు. సనత్కుమారుడు నామాల కన్న వాక్కు ఎక్కువ అని సూచించారు. అంటే అన్ని భాషలకన్న వాటికి కారణమైనది ఎక్కువ. అన్ని విద్యల పేర్లు మాటలేగా? అందుచేత నామాలకన్న పలికే వాక్కు ఎక్కువ. భాషలోని అచ్చులు, హల్లులు కలిసి నామాలు అవుతాయి. వాక్కు నుండి అవి వెలువడుతాయి. అందుచేత వాక్కు ఎక్కువ.

ఇలాగే వాక్కుకన్న మనస్సు ఎక్కువ. మనస్సులో ఏదో అనుకోకుండా వాక్కు బయటకి రాదు. సంకల్పం లేకుండా మనస్సులో ఆలోచన రాదు. అందుచేత సంకల్పం మనస్సుకన్న ఎక్కువ. ఒక విషయాన్ని సంకల్పించడానికిగాను త్రికాలాలలో దాని ప్రయోజనం ఏమాత్రం ఉంటుందో విచక్షణతో పరిశీలించాలి. లేకపోతే సంకల్పం ఏర్పడదు. అందువల్ల విచక్షణతో కూడిన చిత్తం లేదా బుద్ధి ఎక్కువైనది.

ఒకే తీరులో అన్నింటిని గురించి యోచించి అంచనాలు కట్టితేగాని సరైన విచక్షణ కాదు. దీనినే ధ్యానం అన్నారు. చిత్తము కన్న ధ్యానం ఎక్కువ. వేరువేరు శాస్త్రాలలో ఉన్న విజ్ఞాన◌ాన్ని అభ్యాస క్రమాన్ని పాటించి తెలుసుకోవాలి. లేకపోతే ధ్యానం కుదరదు. అందుచేత ధ్యానం కన్న విజ్ఞానం ఎక్కువ. దీనికంతటికీ

కావలసింది మనోదార్ఢ్యం. ఆ బలమే లేకపోతే ఏదీ సాధించలేము. అందువల్ల విజ్ఞానం కన్న బలం ఎక్కువ.

సనత్కుమారుడు నారదుడికి వ్యక్తిలో ఉండే ఈ లక్షణాలన్నింటినీ పరమాత్మ వ్యక్తస్వరూపాల క్రింద ధ్యానించాలని బోధించాడు. ఆయనే సౌమ్యకాశీశుడు, ఆయనను నేను శరణు పొందుతాను (ఛాందోగ్య 7. 1—3).

Sloka - 11.14

శ్లో॥ అన్నం చ పాథోఽగ్నిమనంతకం చ

స్మృతిం తథాశా మథ సూత్రదేవమ్।

బ్రహ్మేతి యత్ సుష్ఠు విదంతి సంతః

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.14॥

ప్రతి॥సంతః = సత్పురుషులు, యత్ = ఏ బ్రహ్మతత్త్వమును, అన్నం + చ = అన్నముగను, పాథః + అగ్నిం = నీరుగా, అగ్నిగా, అనంతకం + చ = ఆకాశముగాను, స్మృతిం = స్మరణగా, తథా = అట్లే, ఆశాం = కోరికగా, అథ = మరియు, సూత్రదేవం = ప్రాణశక్తిగా, బ్రహ్మ + ఇతి = పరబ్రహ్మగా, సుష్ఠు = బాగుగా, విదంతి = తెలుసుకొనుచున్నారో, తం——

తాత్పర్యం

ఆత్మజిజ్ఞాసువు 1) అన్నము, 2) నీరు, 3) అగ్ని, 4) ఆకాశము, 5) స్మృతి, 6) ఆశ, 7) ప్రాణము - ఇవి ఒకదానికన్న ఒకటి ఎక్కువ ప్రశస్తమైనవిగా ధ్యానించాలి. ఆ పరమాత్మ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

బోధను కొనసాగిస్తూ సనత్కుమారుడు నారదుడికి అన్నం, నీరు, అగ్ని, ఆకాశము, స్మృతి, కామము, ప్రాణము - ఒకదానికన్న ఒకటి ఎక్కువైన పరబ్రహ్మ స్వరూపాలుగా ధ్యానించమని బోధించాడు. ఏ ప్రకారంగా అవి ఒకదానికన్న ఒకటి ఎక్కువ?

వెనుకటి శ్లోకంలో బలం, ఆ శ్లోకంలో చెప్పబడిన ఎనిమిదింటిలోను శ్రేష్ఠమని తెలుపబడింది. అన్నం వల్లనే మనస్సుకి బలం వస్తుంది. జీర్ణమైన అన్నంలో సూక్ష్మమైన భాగం మనస్సుకు బలాన్ని ఇస్తుంది. పది రోజులు ఉపవాసం చేశామా, మనస్సు యొక్క శక్తి యావత్తు ఉడిగిపోతుంది. మనం తినే అన్నం వర్షం వల్ల లభిస్తుంది. అందువల్ల అన్నంకన్న నీరు ఎక్కువ. వేడి, విద్యుత్తుల వల్ల వర్షాలు కలుగుతాయి. అందుచేత నీటికన్న అగ్ని ఎక్కువ. ఆకాశంలోనే సూర్యచంద్రాగ్నులు, భూమిపైన ఉన్న కాంతులు నిలిచి ఉన్నాయి. అందుచేత అగ్నికి కారణమైన ఆకాశం అగ్ని కన్న ఎక్కువ. ఆకాశం, అందులో ఉన్న వస్తువులు మన ఎరుకలోకి వచ్చినప్పుడే అవి ఉన్నట్లు. గుడ్డివానికి కాంతి లేనట్లు, ఎరుకలేని వానికి ఆకాశం లేదు. అందుచేత స్మృతి, లేదా తెలివి ఆకాశంకన్న ఎక్కువ.

ఏ విషయాన్నైనా మనం కోరుకున్నప్పుడే తెలుసుకుంటాము. అందువల్ల తెలివికి మూలం ఆశ. అది తెలివికన్న ఎక్కువైనది. మనస్సులో ప్రాణశక్తి ఉండి

దానిని కదిలించినప్పుడే కోరిక అనేది కలుగుతుంది. చక్రనాభికి చట్రం యొక్క ఆకులన్నింటినీ గ్రుచ్చి ఉంచినట్లు, ప్రాణం ఉన్నప్పుడే పైవి అన్నీ సచేతనమై కదులుతాయి. అందుచేత ప్రాణం అన్నిటికన్నా శ్రేష్ఠమైనది. ఇవి అన్నీ పరబ్రహ్మ స్వరూపాలుగా ధ్యానింపబడాలి. ఆ పరబ్రహ్మమే విశ్వనాథుడు!

ఈ శ్లోకం ఛాందోగ్యం 7వ అధ్యాయంలో 15వ ఖండం వరకు ఉన్న భావాలను క్లుప్తంగా వివరించింది. ఈ ప్రాణశక్తికి మూలం పరమాత్మ. ఆయనను ఛాందోగ్యంలో "భూమా" అన్నారు, అంటే అతి మహిమాన్వితమైన బ్రహ్మము అన్నమాట. అతిప్రశస్తమైన ఈ బ్రహ్మమును తెలుసుకున్నప్పుడే తక్కినవన్నీ తెలియబడతాయి. అలా తెలుసుకున్నవాడు సర్వజ్ఞుడవుతాడు. ఈ శ్రేష్ఠమైన పరబ్రహ్మమును బోధించడానికిగాను సనత్కుమారుడు కార్యకారణసిద్ధాంతాన్ని ఉపయోగిస్తున్నాడు.

Sloka - 11.15

శ్లో॥ సత్యస్య విజ్ఞానమథాస్య తర్కః
శ్రద్ధాస్య నిష్ఠాఽథ చ హేతురస్యాః।
తస్యాః క్రియా యత్సుఖమేవ తస్యాః
తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.15॥

ప్రతి॥యత్ = ఏ బ్రహ్మజ్ఞానము, సత్యస్య = సత్యము యొక్క, విజ్ఞానం = అనుభవజ్ఞానమో, అథ = మరియు, అస్య = ఆ విజ్ఞానం యొక్క, తర్కః = తార్కిక

నిర్ణయమో, అస్య = దాని యొక్క, శ్రద్ధా = శ్రద్ధయో, అథ = మరియు, అస్యాః = ఆ శ్రద్ధకు, హేతుః = కారణమైనది, నిష్ఠా + చ = నిష్ఠయో, తస్యాః = ఆ అంకితభావము యొక్క, క్రియా = ఏకాగ్రతయో, తస్యాః = ఆ ఏకాగ్రత యొక్క, సుఖం + ఏవ = సుఖమో, తం——

తాత్పర్యం

మహిమాన్వితమైన, శక్తివంతమైన ఈ బ్రహ్మమును సరిగా తెలుసుకోడానికి, విశదీకరించడానికి అనుభవంతో కూడిన విశేషజ్ఞానం అంటే విజ్ఞానం కావాలి. పరమసత్యాన్ని గురించిన తర్కసహాయంతో మననం చేసినప్పుడే విజ్ఞానం కలుగుతుంది. సత్యాన్ని గురించి తర్కబద్ధంగా యోచించడానికి గురువాక్యాలలో, శాస్త్రాలలో శ్రద్ధ ఉండాలి. గురువును భక్తిప్రపత్తులతో, ప్రేమతో సేవించినప్పుడే శ్రద్ధ ఏర్పడుతుంది. ఇలా సేవించడానికి ఇంద్రియనిగ్రహము, మనోనిగ్రహము, 'క్రియ' ఉండాలి. ఇలాంటి క్రియను చేయగలగడానికి నిత్యమూ, అవ్యయమూ అయిన ఆత్మానందాన్ని అందుకోవాలనే ప్రబలమైన, తీవ్రమైన కాంక్ష ఉండాలి, లేకపోతే సాధ్యపడదు. ఆ ఆత్మ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

సృష్టికర్త బ్రహ్మదేవుని వద్ద నుండి అల్పమైన తృణం వరకు ఉన్న నామరూపాలన్నింటికీ కారణమై, అన్ని ప్రాణులలోని ప్రాణంగా వ్యక్తమయ్యే మహిమాన్విత పరమాత్మను గురించి నారదుడికి బోధించాక, సనత్కుమారుడు ఈ బోధను చేయడానికి స్వానుభవం ఉన్న మహాత్ముడే అర్హుడని ప్రకటించాడు. ఈ

సత్యాన్ని కేవలం బుద్ధితో అర్థం చేసుకొంటే చాలదు. ఆ అనుభవం ఎలా కలుగుతుందో పై శ్లోకం వివరిస్తుంది. ఒక క్రమప్రకారం ఆధ్యాత్మిక సాధనను చేసినప్పుడే ఆ మహదనుభవం కలుగుతుంది.

తనకు ఆత్మానుభవం కావాలని నారదుడు అన్నప్పుడు, భగవాన్ సనత్కుమారుడు కార్యకారణ పద్ధతిని అనుసరించి అవలంబించవలసిన సాధనాక్రమాన్ని వివరించాడు.

మొట్టమొదటగా సాధకుడిలో ప్రాపంచిక దుఃఖాల నుండి విడుదల పొందాలనే తీవ్ర ముముక్షుత్వం ఉండాలి. పరమసత్యం కోసం అంత తీవ్రకాంక్ష ఉన్నప్పుడు ఇంద్రియ నిగ్రహాలు, ఏకాగ్రత వాటంతట అవే వస్తాయి. ఇలా స్వశిక్షితుడైన జిజ్ఞాసువు ఆత్మవిద్యాగురువును భక్తిప్రపత్తులతో సేవిస్తాడు. గురుసేవ ద్వారా గురుబోధలో, శాస్త్రాలలో చెదరని విశ్వాసాన్ని పొందుతాడు. ఒకసారి జిజ్ఞాసువులో ఈ శ్రద్ధ కుదిరిందా, తార్కిక చింతనా, ధ్యానమగ్నమైన మననము సునాయాసంగా కుదురుతాయి. ఈ మననపూర్వక ధ్యానం నిరంతరం కొనసాగుతూ, గాఢమవుతూ ఉండగా, ఆనందకరమైన ఆత్మానుభవం కలుగుతుంది. ఆత్మానుభవంలో ఆత్మ యొక్క ఆనందస్వభావం తెలిసి, దానిని వివరించే నేర్పు ఏర్పడుతుంది. ఆ పరమాత్మే సౌమ్యకాశీశుడైన విశ్వనాథప్రభువు. ఆయనను నేను శరణు పొందుతాను (ఛాందోగ్య 7.16–25).

ఆంతరంగికమైన ఆత్మానుభవం యొక్క రూపం తరువాతి శ్లోకంలో వర్ణించబడుతుంది. నారదుడు ఈ అనుభవం కోసం ఉవ్విళ్ళూరేట్లు చేయడం కోసం సనత్కుమారుడు దీనిని వర్ణిస్తున్నాడు.

Sloka - 11.16

శ్లో॥ సుఖం తు భూమా న హి సౌఖ్యమల్పే

యస్మిన్నదృగ్దృశ్యవిభిత్తిలేశః।

యో వై మహిమ్ని ప్రతితిష్ఠతి స్వే

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.16॥

ప్రతి॥భూమా సుఖం తు = పారమార్థిక సుఖమే; న హి = కాదు; అల్పే సౌఖ్యం = అల్పమైన దాంట్లో సుఖం లేదు, యస్మిన్ = దేనియందు, దృక్-దృశ్య-విభిత్తి-లేశః = ద్రష్ట మరియు దృశ్యముల యొక్క భేదలేశము, న = లేదో, యః = ఎవడు, స్వే = తనదైన, మహిమ్ని = మహిమ యందు, ప్రతితిష్ఠతి = నిలకడగా ఉన్నాడో, తం——

తాత్పర్యం

సర్వశక్తిమంతుడైన పరమాత్మ స్వభావం ఎనలేని ఆనందం, అల్పమైన క్షణికమైన సౌఖ్యం కాదు. ఆయనలో దృక్-దృశ్య విభేదాలు లేవు. అది తన పరమపదస్థానంలో అద్వితీయమై, స్వతంత్రమై, నిరాధారంగా నిలిచి ఉంటుంది. ఆ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

ఒకే సత్యాన్ని వివరించినా చెప్పే పద్ధతిలో, వ్యక్తీకరించే విధానంలో ఒక మహాత్మునికి మరో మహాత్మునికీ మధ్య ఎంతో తేడా ఉంటుంది. ఉపనిషత్తులు,

భగవద్గీతల ద్వారా ఇది స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. ఇక్కడ సద్గురు సనత్కుమారుడు పరమాత్మను "భూమా" అన్నాడు. “భూమా” అంటే పెద్దదని, అతులమైనదని, శక్తిమంతమైనదనీ అనేకార్థాలు ఉన్నాయి. బ్రహ్మము అన్ని మాటలకు, వర్ణనలకు అతీతమైనా, సాధకులు ధ్యానించుకోడానికి వీలుగా ఏదో ఒక విధమైన అనువైన సూచనను గురువు ఇవ్వాలి. లేకపోతే శిష్యులకు పట్టుచిక్కదు.

తెలియని వస్తువును తెలిసిన వాటి ద్వారా తెలియజెప్పడం శాస్త్ర విధానం. నారదుడికి ప్రాపంచికమైన సుఖాలు, ఆనందాలు బాగా తెలుసును. అందువల్ల “భూమా”ను అనుభవంగా తెలుసుకొనడం వలన కలిగే ఆనందం ప్రపంచంలో నారదుడు అనుభవించిన అన్ని సుఖాలకన్న మిన్న అయినదని సనత్కుమారుడు బోధించాడు. ప్రాపంచిక సుఖాలు అత్యల్పమైనవి, క్షణికమైనవి. బ్రహ్మానందంతో పోల్చితే ఎంతో హీనంగా అగపడుతాయి. అలాంటి ఆత్మానుభవం ఉన్న మహాత్మునికి జీవితంలో ఎంత నిండైన సంతృప్తి ఉంటుందంటే, ఆయనకు జీవితంలో వెదుక్కోవలసింది కాని, కోరవలసింది కాని మిగలదు.

ఈ ప్రపంచంలో ద్రష్ట కన్న దృశ్యాలు, భావుకుడి కన్న భావాలు, తలిచేవాడి కన్న తలపులు భిన్నంగా గోచరిస్తాయి. "భూమా" అనుభవమైనప్పుడు ప్రపంచ బాహుళ్యానికి చెందిన అన్ని ఊహలు, దృగ్-దృశ్యాలు, భావుక-భావనలు, యోచించేవాడు-యోచనలు మటుమాయం అవుతాయి. విషయ-ఉద్రేక-తలపుల ప్రపంచం నిరంతరం మార్పులతో కూడినందున ఎప్పుడూ నశించుతూనే ఉంటుంది. పరబ్రహ్మము ఒకడే నిత్యసత్యము, జననమరణరహితము.

శిష్యుడైన నారదుడికి మరో సంశయం ఉన్నది. "భూమా" దేని ఆధారంగా నిలిచి ఉన్నది? నామరూప జగత్తు వలె కాక, పరబ్రహ్మ తన మహిమలోనే తాను నిలిచి పూర్ణంగా, స్వస్వతంత్రంగా, ఏకసత్యంగా నిలిచి ఉంటుందని సనత్కుమారుడు స్పష్టం చేశాడు. ఈ దృశ్య ప్రపంచానికి అది ఒక్కటే ఆధారం. ఆ పరబ్రహ్మమే విశ్వనాథుడు. నాకు సర్వాశ్రయమైన ప్రభువు! ఉపనిషత్తులోని ఈ మహోత్కృష్ట భావాన్ని శ్రీ గురుమహారాజు ఎంతో సుందరంగా, భావగర్భితమైన ఈ శ్లోకంలో ఇమిడ్చారు (ఛాందోగ్య 7. 23–24).

నారదుడిలో ఆత్మజిజ్ఞాసను పెంచడానికిగాను పరబ్రహ్మమును గురించి ఇంత వివరంగా సనత్కుమారుడు బోధించాడు. “భూమా” వర్ణన తరువాతి శ్లోకంలో కూడా వస్తుంది.

Sloka - 11.17

శ్లో॥ స్వాత్మా చ భూమా పురతశ్చ పశ్చా-

ద్యస్మాత్ సముద్భూతమశేషవిశ్వమ్।

స్వారాజ్యవాన్ క్రీడతి యద్విజానన్

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.17॥

ప్రతి॥పురతః = ముందు, ఆత్మా = ఆత్మ, భూమా = పరమమైనచో, పశ్చాత్ = తర్వాత, యస్మాత్ = ఏ పారమార్థికమైన ఆత్మ నుండి, అశేషవిశ్వం = సమస్త

విశ్వము, సముద్భూతం = పుట్టెను, యత్ = దేనిని, విజానన్ = తెలిసి, స్వారాజ్యవాన్ = మోక్షసామ్రాజ్యాధీశుడు, క్రీడతి = విహరించునో.

తాత్పర్యం

స్వాత్మ అయిన “భూమా" ముందు, వెనక, సర్వవ్యాపకుడుగా ఉన్నాడు. ఆయన నుండి అశేషంగా ఉండే ఈ నామరూప జగత్తు ఉదయించింది. ఈ 'భూమా'ను ఇలా తెలుసుకొని, గ్రహించి, దర్శించినవారు ఏ బంధనాలూ లేక పూర్తిగా స్వతంత్రులై జీవితాన్ని ఒక క్రీడగా ఎంచి జీవిస్తారు. ఆ భూమా విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

పరమాత్మ సర్వవ్యాపకుడు. దశదిశలా వ్యాపించి ఉన్నాడు. ఈ విశాల ప్రపంచం లోపలా, పైనా కూడా ఉన్నాడు. నామరూప జగత్తు ఆయనలో జనించి, ఆయన ఆధారంగా నిలిచి, ఆయనలో లీనమవుతుంది. దీనిని తెలుసుకున్న మహాత్ముడు జీవించి ఉండగానే ముక్తుడవుతాడు. నిత్యానందంతో, ఆత్మరతితో, ఆత్మక్రీడ గావించుతూ తన ఇచ్చ వచ్చిన రూపాన్ని ధరించుతూ జీవిస్తాడు (ఛాందోగ్య 7.25).

కేవలం బుద్ధి యొక్క తెలివి వల్ల చేసే వాదాల ద్వారా కానీ, శాస్త్రాధ్యయనం వల్ల కాని, దీక్ష లేకుండా చేసే ఆధ్యాత్మికాభ్యాసాల వల్ల కాని ఆత్మజ్ఞానం లభించదు. మానవ జన్మకు చరితార్థతని సమకూర్చే అంతిమ లక్ష్యానికి దగ్గరి దారులు, అడ్డ దారులు లేవని శ్రీ గురుదేవులు ఖచ్చితంగా ప్రకటిస్తున్నారు. దీక్షతో,

ఏకాగ్రచిత్తంతో, ఏకలక్ష్యంలో చేసే మానవ ప్రయత్నాలు మాత్రమే దానిని సాధించగలవు. ఈ సందర్భాలు అతిముఖ్యమైనవి, తప్పనిసరిగా చేయవలసినవి అయిన సాధనలు రాబోయే శ్లోకంలో ఇవ్వబడుతున్నాయి.

Sloka - 11.18

శ్లో॥ ఆహారశుద్ధౌ ఖలు సత్త్వశుద్ధిః

తస్యాంచ భూమాత్మని నిశ్చలాధీః।

యస్మింస్తతశ్చాఖిలపాశమోక్షః

తం విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥11.18॥

ప్రతి॥ఆహారశుద్ధౌ = ఆహారశుద్ధి యందు, సత్త్వశుద్ధిః + ఖలు = సాత్త్వికశుద్ధి కలుగును గదా, తస్యాం = ఆ, భూమా + ఆత్మని + చ = పరమాత్మ యందు, నిశ్చలా + ధీః = ఏకాగ్రబుద్ధి, తతః = తర్వాత, యస్మిన్ = ఏ పరమాత్మ యందు, అఖిలపాశమోక్షః + చ = సర్వబంధాల నుండి విముక్తి కలుగునో, తం = ఆ, విశ్వనాథం = శివుని, శరణం = రక్షకునిగా, ప్రపద్యే = పొందుచున్నాను.

తాత్పర్యం

ఆహారశుద్ధితో సత్త్వశుద్ధి, సత్త్వశుద్ధితో భూమాలో నిశ్చలమైన ధ్యానం, దానివల్ల అన్ని పాశాల నుండి మోక్షము కలుగుతుంది. భూమా అయిన ఆ విశ్వనాథుణ్ణి నేను శరణువేడుతాను.

వ్యాఖ్య

మానవుడు తినే ఆహారంపైన అతడి మనస్తత్త్వం ఆధారపడి ఉంటుందని ఇదివరకే తెలుసుకున్నాము. మనం స్వీకరించే ఆహారంలోని ఉత్తమోత్తమ సారం ఆలోచనల క్రింద వ్యక్తమై మనసు ఏర్పడుతుంది. ఆహారం రాజసికమైనది, తామసికమైనది అయితే మనస్స్వభావం అశాంతితోనో, అజ్ఞానంతోనో నిండి ఉండక తప్పదు. సాత్త్వికమైన ఆహారాన్ని స్వీకరించినప్పుడు మన ఆలోచనలు ఉదాత్తమైనవి, ఉదారమైనవి, ఆధ్యాత్మిక పరమైనవి అవుతాయి. మనస్సు శుద్ధమై శాంతపడుతుంది. సాత్త్వికమైన మనస్సు ద్వారానే శుద్ధాత్మను గూర్చిన ధ్యానం సఫలమవుతుంది.

ఆహారమన్నప్పుడు శ్రీ గురుదేవులు కేవలం నోటితో స్వీకరించే స్థూలాహారాన్నే ఉద్దేశించడం లేదు. పంచేంద్రియాల ద్వారా మనం స్వీకరించే అన్ని అనుభవాలూ, ప్రేరణలూ ఆహారమే! సాధకుడు తన ఇంద్రియాలకు సాత్త్వికమైన ప్రేరణలు కలిగేట్లు చూచుకోవాలని గురుదేవుల హెచ్చరిక. ఇంద్రియాల ద్వారా మనస్సుకు వచ్చిన అన్ని ప్రేరణలు సాత్త్వికమైనవి అయినప్పుడు మనోబుద్ధులు శుద్ధంగా, నిశ్చలంగా ఉంటాయి. కామ, రాగ, ద్వేషాలనే విచ్ఛిన్నకర శక్తులు శుద్ధాంతరంగంలో ఉండవు. ఈ వినాశకర శక్తుల్ని వేదాంత పరిభాషలో "హృదయగ్రంథులు" అంటారు. ఈ గ్రంథులనే ముడులు తెగిపోగానే సాధకుడు అన్ని బంధనాల నుండి విముక్తుడవుతాడు. 'పాశ' మను పదంలో ఈ మూడు అజ్ఞాన గ్రంథులు సూచింపబడ్డాయి. ఆత్మను ప్రతిబింబించే మనోబుద్ధి పరికరం అన్ని మాలిన్యాల

నుండి విడివడి, ప్రతిబింబాన్ని పూర్ణంగా, సమగ్రంగా చూపిస్తుంది (ఛాందోగ్య 7. 26).

తరువాతి శ్లోకం నుండి ఛాందోగ్యం 8వ అధ్యాయంలోని భావాలు సంక్షేపించబడతాయి. ఇప్పటివరకు దేశకాలాలనధిగమించే పరబ్రహ్మం యొక్క అనంతాద్వితీయ స్వభావమే వర్ణింపబడింది. ఈ ఉపాసనలు ఎంతో పరిపక్వదశలో ఉన్న ఉత్తమ శ్రేణి సాధకుడికే పనికి వస్తాయి. నారదుని వంటి సాధకుడికే అది సాధ్యపడుతుంది. అందుచేత ఋషి తన అత్యున్నత స్థాయి నుండి దిగివచ్చి మందబుద్ధులైన సామాన్య సాధకుల కోసం సగుణ బ్రహ్మోపాసనను ఇప్పుడు బోధిస్తారు. సత్యసంకల్పంలో, సత్యకామంతో హృదయపద్మంలో ధ్యానం చేసే విధానాన్ని రాబోయే శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 11.19

శ్లో॥ బ్రహ్మాలయే దహరసద్మని పద్మతుల్యే

యద్బ్రహ్మ ఖాదపి మహత్తరమంతరాస్తే।

నాంహో న తృట్ క్షుత్ జరశ్చ విమృత్యుశోకః

సత్యేచ్ఛ సత్యకలనశ్చ గతిస్స శంభుః॥11.19॥

ప్రతి॥పద్మతుల్యే = సహస్రార పద్మ సమానమైన, బ్రహ్మాలయే = పరబ్రహ్మమందు, దహరసద్మని = దహరాకాశమందు, యత్ = ఏ, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము, ఖాత్ + అపి = ఆకాశము కంటె, మహత్తరం = ఎక్కువ, అంతర = మధ్యలో, ఆస్తే =

ఉన్నాడో, న అంహః = పాపం లేనివాడు, న తృట్, క్షుత్, జరః + చ = తృష్ణ, ఆకలి, ముదిమి లేనివాడు, విమృత్యుశోకః = చావు, దుఃఖమును లేనివాడు, సత్యేచ్ఛః = సత్యమైన కోరికలు గలవాడు (సత్యకాముడు), సత్యకలనః + చ = సత్యసంకల్పుడును, అయిన, సః + శంభుః = ఆ శివుడు, గతిః = దిక్కు.

తాత్పర్యం

హృదయాకాశ భవనంలో, బ్రహ్మాలయంలో, పద్మము వంటి హృదయంలో మహాకాశంకన్న విశాలమై, పాపము, ఆకలి, వృద్ధాప్యం లేక, మరణ శోకరహితమైన ఏ బ్రహ్మమును సత్యవంతుడై, సత్యసంకల్పుడైన సాధకుడు పొందుతాడో, ఆ శంభుడు నాకు గతి యగుగాక!

వ్యాఖ్య

8వ అధ్యాయంలోని 1-3 ఖండాల భావాలను శ్రీ గురుదేవులు ఈ శ్లోకంలో కుదించారు. విఖ్యాతమైన దహరావిద్యను ఈ శ్లోకం పేర్కొంటోంది. అవ్యయ, నిర్గుణ, నిరాకార పరమాత్మను ధ్యానించేపాటి శుద్ధహృదయం, ఏకాగ్రచిత్తం, పరిపూర్ణ వైరాగ్యం లేని సామాన్య సాధకుల కోసం ఈ ఉపాసన విధించబడింది. సాధారణ దశలోని సాధకులు ఉత్తమోత్తమ సత్యాన్ని అందుకోడానికి సగుణరూపుడైన హృదయాధివాసుణ్ణి మనం ఎలా ధ్యానించాలో నిర్దేశింపబడింది.

అందరి అంతరాంతరాలలోను ఆధ్యాత్మిక హృదయం ఒక పద్మాకారంలో ఉన్నదని శ్రుతి చెబుతుంది. ఈ పద్మమే అతి సూక్ష్మమైనది. అందులో ఇంకా సూక్ష్మమైన ఆకాశం ఉన్నది. సాధకుడు ఈ ఆకాశంలో తన హృదయాధిసాధుణ్ణి

ధ్యానించాలి. 'అంత అల్పమైన సూక్ష్మవస్తువును గురించి ధ్యానించి ఏమి ప్రయోజనం' అని సాధకుడు అనుకోవచ్చును. ఈ సంశయ నివారణ కోసం వెనువెంటనే శ్రుతి ఇలా ప్రకటిస్తుంది: ఈ సూక్ష్మస్థానంలోని ఆత్మ, సూర్య చంద్ర తారాగణాలను, సముద్రాలు, నదులు, వాయువు మున్నగువానినన్నింటిని కలిగి ఉన్న స్థూలమైన మహాకాశం కన్న విస్తృతమైనదని, ఎక్కువ శక్తిమంతమైనదని వివరిస్తుంది. భూతకాలంలో అనుభవమైనవి, ఇప్పుడు అనుభవమవుతున్నవి, భవిష్యత్తులో అనుభవానికి రాబోయేవి అన్నీ ఈ హృదయాకాశంలో ఉన్నాయి. అది దేశకాలాలకు అతీతమైనది.

ఇలా అంతర్యామి అయిన ప్రభువు యొక్క శక్తిని, మహిమను వర్ణించినప్పుడు సాధకుడిలో మరో అనుమానం లేవవచ్చును - 'ఇంత శక్తి, మహిమ కలిగిన ఆత్మ దేశకాలాలకు, ఆకలి దప్పులకు, జరామృత్యువులకు లోను కాకుండా ఉంటుందా' అని. మళ్ళీ శ్రుతి విస్పష్టం చేస్తుంది- ఆయన శక్తి, మహిమ ఇలాంటి పరిమితులకు లోను కావు. ఈ హృదయాధివాసుణ్ణి ఆయన దివ్యలక్షణాలతో, మహిమ, శక్తి యుతంగా సాధకుడు దర్శించగలిగినప్పుడు అతడి కామనలు, సంకల్పాలు అన్నీ నెరవేరుతాయి, అని కూడా శ్రుతి వాగ్దానం చేస్తుంది. ఆ శంభునాథుడే ఈ ప్రభువు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు.

రోజూ రాత్రిళ్లు గాఢనిద్రలో ఉన్నప్పుడు మహిమాన్వితుడైన ఈ అంతర్యామి ప్రభువును మనం తెలుసుకుంటూనే ఉన్నాము. అయితే, మన దౌర్భాగ్యం! మన అజ్ఞాన కారణంగా ఆయనను గుర్తించలేము, ఎరుగము. మానవుడి ఈ దయనీయస్థితిని తరువాతి శ్లోకం వర్ణించుతుంది.

Sloka - 11.20

శ్లో॥ యద్వత్ సువర్ణనిధిమూర్ధ్వచరా అపీమే

యద్బ్రహ్మ హంత హృదిశం హ్యనృతాపిధానాః।

యంతస్తథాప్యహరహర్న లభంత ఏతత్

లోకాసులోకనిలయోఽస్తు లోకాస్సులోకనిలయోఽస్తు గతిస్స

శంభుః॥11.20॥

ప్రతి॥ఊర్ధ్వచరాః + అపి = నేలపైన నడచువారైనను, ఇమే = ఈ అజ్ఞానులు, యత్ + సువర్ణనిధిం + వత్ = భూమిలో నున్న సువర్ణనిధిని వలె, అనృత + అపిధానాః = అసత్యముచే కప్పబడినవారు, హృదిశం = హృదయంలో నిద్రించు, యత్ + బ్రహ్మ = ఏ బ్రహ్మను, (తెలిసికొనలేరో), హంత = అయ్యో! తథా + అపి = అయినప్పటికీని, యంతః = ఈ భూచరులయిన, లోకాః = సామాన్యప్రజలు, ఏతత్ = ఈ బ్రహ్మతత్త్వమును, న + లభంతే = పొందలేరు, అహరహః = ప్రతిరోజూ, అసులోకనిలయః = ప్రాణము (ఆత్మ) మరియు లోకములకు నిలయమైనవాడు, సులోకనిలయః = స్వర్గవాసియైన, సః + శంభుః = ఆ శివుడు, అనుగతిః + అస్తు = శరణమగుగాక!

తాత్పర్యం

భూమిపైన నడుస్తున్నవానికి భూమిలో ఉన్న సువర్ణనిధి ఎలా గోచరించదో, పాపం గాఢనిద్రలో ఉన్నవానికి మహిమాన్వితమైన తన ఆత్మస్వరూపం గోచరం కాదు.

రోజు రోజూ ఆత్మప్రభావం అడుగడుగునా వెల్లడి అవుతున్నా, అయ్యో! లోకంలో తన ప్రమేయాల వల్ల దానిని తెలుసుకోడానికి కూడా ఇచ్ఛగించదు. ఊర్ధ్వ, అధోలోకాలన్నింటికి ఆధారమైన ఆ ప్రభావశాలి శంభుడు నాకు గతి యగునుగాక!

వ్యాఖ్య

ఛాందోగ్యం 8వ అధ్యాయంలోని 3వ ఖండ భావాలు ఈ శ్లోకంలో పొందుపరచబడి ఉన్నాయి. దినదినమూ గాఢనిద్రలో ఆత్మప్రభావం వ్యక్తమవుతున్నా తెలుసుకోలేని మానవుని మూర్ఖత ఇక్కడ నిరసింపబడుతోంది. దానితో పాటే సగుణోపాసన ద్వారా అంతర్యామి అయిన ప్రభువును ఆరాధించి చేరుకునే సాధకుని గొప్పదనం కూడా ఈ అధ్యాయం శ్లాఘిస్తుంది. అలాంటి సాధకుణ్ణి ప్రశంసించడంతోబాటు, ఉపనిషత్తు బ్రహ్మచర్యం యొక్క ప్రాముఖ్యతను కూడా నొక్కి చెబుతుంది. అన్ని ఉపాసనలకు మూలం 'బ్రహ్మచర్యం'. రాబోయే శ్లోకంలో గురుదేవులు దీనిని వివరిస్తారు.

Sloka - 11.21

శ్లో॥ యస్సేతురేష జగతాం విధృతిర్విభాతః
శశ్వన్న యత్ర దినరాత్రికథాప్రసంగః।
యోషావితృష్ణమతిరేవ న వాక్ప్రవీణో
యం ప్రాప్తుమర్హతి సదాస్తు గతిస్స శంభుః॥11.21॥

ప్రతి॥యః = ఏ, విధృతిః = విధృతి రూపమును, విభాతః = ప్రకాశమానుడునయిన, ఏషః = ఈ, జగతాం సేతుః = లోకాలకు సేతువు వంటివాడు, శశ్వత్ = ఎల్లప్పుడు, దినరాత్రి కథాప్రసంగః = ఎక్కడ రేయింబవళ్ళ ప్రసక్తి లేదో, యోషావితృష్ణమతిః = స్త్రీ విషయ తృష్ణ లేని మతి గలవారిచే పొందదగినవాడో, న + వాక్ప్రవీణః = వాక్చాతుర్యమున కందడో, అట్టి, యం = ఏ పరమశివుని, ప్రాప్తుం = పొందుటకు, అర్హతి = తగియున్నాడో, సః + శంభుః = ఆ శివుడు, సదా = ఎల్లప్పుడు, గతిః + అస్తు = శరణమగుగాక——

తాత్పర్యం

తన వ్యక్తరూపంలో శంభుడు ఈ సంసారాన్ని దాటడానికి శంభుడే వంతెన అయి సహాయపడుతాడు. పరబ్రహ్మం నోటిమాటల ద్వారా తెలియబడడు. రేయింబవళ్ళు తన దివ్యమహిమతో వెలుగొందుతూ, కామంచేత గాని స్త్రీని గురించిన ఆలోచనల చేత గాని కళంకితం కాని బ్రహ్మచర్యాభ్యాసం వల్లనే తెలుసుకోబడే శంభుడే నాకు గతి యగునుగాక!

వ్యాఖ్య

ఛాందోగ్యం 8వ అధ్యాయంలోని 4, 5 ఖండాల భావాలు ఇందులో ఉదహరింపబడినాయి. ఊర్ధ్వ, అధోలోకాలన్నింటికి పరమాత్మ అధిష్ఠానమని వెనుకటి శ్లోకం వర్ణించింది. ఈ శ్లోకం ఆయనను సంసారాన్ని దాటడానికి సహాయపడే వంతెన అని వర్ణిస్తోంది. అంటే గమ్యము, గమనము కూడా ఆయనే. అలాగే ధ్యానించాలి. ఆయన సగుణోపాసన ద్వారా అద్వితీయ

నిర్గుణసత్యస్వరూపాన్ని చేరుకోవాలి. ఆయనను దేశకాలాతీతమైన పరమసత్యంగా ఉపాసించాలి. రాత్రింబవళ్లు, ఋతువుల మార్పులు, కాలపరిమాణాలు——వేటివల్ల తాకబడడు. ఆయన త్రికాలాలలో ఒకే విధంగా ఉంటాడు.

అంతర్యామి అయిన ప్రభువును చేరుకోడానికిగాను తప్పనిసరిగా చేయవలసిన ఆధ్యాత్మికాభ్యాసం బ్రహ్మచర్యాన్ని గురించి గురుదేవులు నిష్కర్షగా చెబుతున్నారు. అస్ఖలిత బ్రహ్మచారులమని చెప్పుకుంటూ విషయభోగాలలో వర్తించే దొంగ సన్యాసులను గురుదేవులు చూసి ఉండవచ్చును. సన్యాసాశ్రమానికి కళంకం తీసుకొని వచ్చే కపటుల్ని, దంభాచారులను గురుదేవులు బయటపెట్టుతున్నారు. తాము స్వయంగా బ్రహ్మస్వరూపులమే అని గొప్పలు చెప్పుకుంటూ, తాము అనుభవించే విషయభోగాలు తమని అంటవని చాటుకుంటూ ఉంటారు. లోకాన్ని నమ్మిస్తున్నామని వారు అనుకోవచ్చును. తమ్ము తాము మాత్రం మోసగించుకుంటున్నారు.

అస్ఖలిత బ్రహ్మచర్యం ఖచ్చితంగా అస్ఖలితంగా ఉండవలసిందే. అన్ని ఇంద్రియాలను నియమించే సంయమనం ఉండాలి. సంభోగవాంఛ గాని, ఆ విషయమై ఆలోచనాలేశం గాని మచ్చుకైనా ఉండరాదు. శుద్ధ జ్ఞానమార్గమైన నిర్గుణోపాసనకు గాని, భక్తిమార్గమైన సగుణోపాసనకు గాని బ్రహ్మచర్యం ప్రాథమిక సాధన. మొదటి మార్గంలో అది జ్ఞానాన్ని పెంచుతుంది. రెండో మార్గంలో మనోబుద్ధుల్ని శుద్ధం చేస్తుంది.

అంతర్యామి అయిన పరమాత్మను ఉపాసించే సగుణోపాసనను 'దహరావిద్య' అంటారు. ఈ సాధకులు సుషుమ్ననాడి ద్వారా ప్రయాణించి బ్రహ్మలోకాన్ని చేరుకుంటారు. ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం విశదపరుస్తుంది.

Sloka - 11.22

శ్లో॥ నీలాశ్చ రక్తధవలా హృదయస్య నాడ్యః

సృప్తా హి యత్ర ఘృణయో మిహిరస్య తాసు।

మూర్ధన్యయా రవిమతో ద్రుహిణం తతశ్చ

సంయాతి యద్దహరవిత్ స హరో గతిర్మే॥11.22॥

ప్రతి॥యత్ = ఏ, దహరవిత్ = సగుణోపాసకుడు, నీలాః = నీలవర్ణమును, రక్తధవళాః + చ = ఎరుపు తెలుపును అయిన, హృదయస్య = హృదయము యొక్క, నాడ్యః = (సుషుమ్నా) నాడులు, యత్ర = ఎచ్చట, సృప్తాః = పయనించునో, తాసు = ఆ నాడులందు, మిహిరస్య = సూర్యుని యొక్క, ఘృణయః = కిరణాలు, సంచరించునో- అతః = తరువాత, మూర్ధన్యయా = మూర్ధన్య నాడి ద్వారా, రవిం = సూర్యుని, అతః + చ = అక్కడ నుండి, ద్రుహిణం = బ్రహ్మలోకాన్ని/హిరణ్యగర్భుని, సంయాతి = చేరునో, సః + హరః = ఆ శంకరుడు, మే గతిః = నాకు శరణము.

తాత్పర్యం

సగుణబ్రహ్మమును అన్వేషించే సాధకుడు చనిపోయినప్పుడు సుషుమ్నానాడి ద్వారా నిష్క్రమించి సూర్యలోకాన్ని చేరుకుంటాడు. అక్కడ నుండి బ్రహ్మలోకానికి వెళ్తాడు. అక్కడ సృష్టికర్త ఉన్నంత కాలం నివసించి, ప్రపంచప్రళయం సంభవించినప్పుడు బ్రహ్మదేవునితో పాటు పరమాత్మను చేరుకొని లీనమైపోతాడు. ఆ పరమాత్మ అయిన హరుడు నాకు శరణ్యమగునుగాక!

వ్యాఖ్య

స్వామి తపోవనం ఈ శ్లోకంలో ఛాందోగ్యం 8వ అధ్యాయంలోని 6వ ఖండం యొక్క భావాలను ఇమిడ్చారు. స్థూలహృదయం నుండి శాఖలుగా వెలువడే 101 సూక్ష్మనాడుల విషయం ప్రస్తావనకు వస్తుంది. అవి సూర్యరశ్మిలోని ఏడు రంగులకు అనుగుణమైన వేర్వేరు రంగులను కలిగి ఉంటాయని శాస్త్రాలు వర్ణిస్తాయి. స్థూలహృదయం నుండి విస్తరించే ఈ నాడులు దేహమంతటా ఆపాదమస్తకం వ్యాపించి ఉంటాయి. అవి సూర్యకిరణాలలోని తేజంతో కూడా నిండి ఉంటాయి. జాతీయ రహదారులు గ్రామాలకు, పట్టణాలకు సంబంధాలు ఏర్పరచినట్లుగా ఈ నాడులు, సూర్యకిరణాలు పరస్పరం ముడిపడి ఉంటాయి. గురుదేవులు హృదయంలో నుండి విస్తరించే నాడులు నీలం, ఎరుపు, తెలుపు రంగులలో ఉంటాయని చెబుతున్నారు. వీటిలో ఒకటి హృదయం నుండి తలలో మాడు వైపుకి వెళ్లుతుంది. దానిని సుషుమ్నానాడి అంటారు. ఇక్కడ నుండే సగుణోపాసన చేసిన సాధకుడు హిరణ్యగర్భుని లోకానికి వెళ్తాడు. ప్రపంచప్రళయం సంభవించినప్పుడు అతడు ఆత్మజ్ఞానియై అద్వితీయ పరమాత్మలో లీనమైపోతాడు. ఆ పరబ్రహ్మమే సౌమ్యకాశీశుడైన హరుడు. ఆయన నాకు శాశ్వతమైన శరణ్యమగునుగాక!

రాబోయే శ్లోకంలో 8వ అధ్యాయం 7వ ఖండంలోని భావాలు ఉన్నాయి. ఈ భావాలు ఉపనిషత్తులో ఆసక్తికరమైన కథ రూపంలో ఉన్నాయి. ఒకసారి ప్రజాపతి ఆత్మను గురించి ఈ విధంగా ప్రకటించారు: ఆత్మ ధర్మాధర్మాలకు అతీతమైనది, జరామృత్యువులు లేనిది. దాని ద్వారా అన్ని కోరికలు నెరవేరుతాయి, సర్వసంకల్పాలు సత్యమవుతాయి. అందుచేత సర్వజీవులు దానిని అన్వేషించి అందుకోవాలి. ఆత్మను గురించి గురువు వద్ద శ్రవణం చేసి, అధ్యయనం చేసి అందుకుంటే అతడు అన్ని లోకాలను పొందగలడు, అన్ని కామాలను తీర్చుకోగలడు.

దేవాసురులు ఆ మాట విన్నారు. దేవతల రాజు ఇంద్రుడూ, రాక్షసుల రాజు విరోచనుడు ఆత్మను పొందాలని నిర్ణయించుకున్నారు. ప్రత్యేకంగా బ్రహ్మను కలిసి ఈ మహాసత్యాన్ని గురించి అడిగారు. విరోచనుడికి తరువాత ఏమి జరిగిందో రానున్న శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 11.23

శ్లో॥ అక్షిస్థ ఏష పురుషః ఖలు దృశ్యతే యో

బ్రహ్మైతదేతదభయం హ్యసురః ప్రజేశాత్।

శ్రుత్వైవమంబుగతబింబమవేక్ష్య చాత్మా

యో దేహ ఇత్యధిజగామ గతిస్స శంభుః॥11.23॥

ప్రతి॥యః = ఏ, అక్షిస్థః = కంటిలో నుండెడి, పురుషః = పురుషుడు, దృశ్యతే ఖలు = చూడబడుతున్నాడో, ఏతత్ = ఇది, అభయం = భయములేని, బ్రహ్మ + ఏవ = బ్రహ్మయే యని, అసురః = రాక్షసుడు, ప్రజేశాత్ = ప్రజాపతి వలన, శ్రుత్వా = విని, ఏవం = అట్లే, అంబుగత = నీటి యందున్న, బింబం = ప్రతిబింబాన్ని, అవేక్ష్య = చూచి, యః + దేహః = ఏ శరీరము, ఆత్మా + ఇతి = ఆత్మగా, అధిజగామ = తెలుసుకొనెనో, సః + శంభుః = ఆ శివుడే, గతిః = శరణము.

తాత్పర్యం

'కంటిలో కనబడే పురుషుడే బ్రహ్మమని, అభయమైనదని' బ్రహ్మ ద్వారా విరోచనుడు విని, నీటిలో ప్రతిబింబాన్ని చూచి దేహమే ఆత్మ అని ఎంచుకున్నాడు. ఇలా స్థూలశరీరంగా భావింపబడిన శంభుడు నాకు గతి యగుగాక!

వ్యాఖ్య

ఇంద్రుడు, విరోచనుడు ఇద్దరూ ప్రజాపతిని సమీపించి బ్రహ్మమును గురించి తెలుసుకోగోరినప్పుడు, ఆయన వాళ్ళను ఆశ్రమంలో ముప్పైరెండు సంవత్సరాల కఠినబ్రహ్మచర్యాన్ని పాటించమని ఆదేశించాడు. వాళ్లు అలాగే ఉండి తిరిగి ప్రజాపతిని సమీపించారు. అక్షిపురుషుడే బ్రహ్మమని ఆయన ఉపదేశించాడు. దానికి వివరణగా నీటిలో, అద్దంలో వలె ఆత్మ అంతటా ప్రతిఫలిస్తుందని కూడా చెప్పాడు.

ఈ బోధను బాగా మననం చేసుకొన్న పిమ్మట, ముందు ఇద్దరూ నీటిలో కనబడిన ప్రతిబింబమే ఆత్మ అని నిర్ణయించుకున్నారు. నీళ్లల్లో గాని, అద్దంలో గాని కనబడేది ప్రతిబింబమేగా? కన్ను చూచేది స్థూలశరీరం యొక్క ప్రతిబింబమే కాబట్టి స్థూలశరీరమే ఆత్మ అని విరోచనుడు తుది నిర్ణయానికి వచ్చాడు.

విరోచనుడు పూర్తిగా బాహ్యదృష్టి కలవాడు, లోతైన మననం గాని యోచనగాని చేయగలిగిన స్వభావం కాదు. గురుబోధను, పరమసత్యాన్ని గురించి ఇచ్చిన వివరణలను విమర్శనాత్మకంగా యోచించలేని, బాహ్యదృష్టితో ఉండే సాధకులందరి గతే ఇంతే. తమ ఇంద్రియాలతో చూచేదే నిజమనుకుంటారు. ఆధునిక భౌతికవాదులందరూ విరోచనుడి వంటి వారే... జిజ్ఞాస ఉన్నా, గురువు చేసే బోధలలోని నిగూఢసత్యాన్ని గురించి విమర్శ, మననం, చేసేందుకు తగిన బుద్ధివైశారద్యం కాని, మనోనిర్మలత్వం కాని, నిస్సంగభావం కాని, ఉండవు.

ప్రజాపతి అక్షిపురుషుడని వర్ణించినప్పుడు జడమైన నేత్రేంద్రియాన్ని కాక, దర్శించే పురుషుణ్ణి ఉద్దేశించాడు. ఇంద్రియ, మనోబుద్ధులన్నింటి ద్వారా దర్శించే వాడిని ప్రజాపతి నిర్దేశించాడు. సద్గురువు ప్రజాపతి నిర్దేశించినది కంటిలో ద్రష్టగా, చెవిలో శ్రోతగా, ముక్కులో ఘ్రాణిగా, త్వక్కులో స్పర్శయితగా, జిహ్వలో రసయితగా, మనస్సులో భావుకుడుగా, బుద్ధిలో విచారశీలిగా ఉండే ఆత్మనే. ఈ సందర్భంలో కేనోపనిషత్తులోని భావాలను గుర్తు చేసుకోవాలి.

ముందు దేవతల రాజు ఇంద్రుడు కూడా స్థూలశరీరమే ఆత్మ అనుకున్నాడు. అయితే మననం చేసుకుని అనుమానం కలగగా బ్రహ్మదేవుని వద్దకు తిరిగి వచ్చి, ఆయన ప్రబోధంలో అనుమాన నివృత్తి చేసుకొన్నాడు. ఉపనిషత్తులోని కథ ప్రకారం

ఇంద్రుడు మూడు పర్యాయాలు గురువు వద్దకు తిరిగి వచ్చాడు. మొత్తం నూటొక్క సంవత్సరాలు నైష్ఠిక బ్రహ్మచర్యాన్ని పాటిస్తూ గడిపాడు. ఈ విషయాన్ని తరువాతి శ్లోకం వివరిస్తుంది. ఇక్కడ గురుదేవులు ఛందస్సుని మార్చారు. ఉపనిషత్తులోని మిగిలిన అన్ని భావాలను ఉదహరిస్తున్నారు.

Sloka - 11.24

శ్లో॥ శ్రుత్వా చాక్షుషపూరుషం గురుముఖాచ్ఛాయేతి జగ్రాహ

పశ్చాద్దోషమవేక్ష్య తత్ర మఘవాన్ శుశ్రావ యం స్వాప్నికమ్।

సౌప్తం చాప్రియవిత్తిమంధతమసం చాత్రాపి పశ్యంస్తతః

తుర్యబ్రహ్మతయాఽగ్రహీద్యమభయం దద్యాత్ స కాశీపతిః॥11.24॥

ప్రతి॥మఘవాన్ = ఇంద్రుడు, యం = ఏ, చాక్షుషపూరుషం = అక్షిస్థపురుషుని, గురుముఖాత్ = గురూపదేశంచే, శ్రుత్వా = విని, ఛాయా + ఇతి = ప్రతిబింబమని, జగ్రాహ = తెలిసికొనెనో, తత్ర = అచ్చట, పశ్చాత్ = తర్వాత, దోషం = దోషమును, అవేక్ష్య = గుర్తించి, యం = ఏ, స్వాప్నికం = స్వప్నరూప పురుషుని గూర్చి, శుశ్రావ = వినెనో, అత్రాపి = అచ్చట గూడ, అప్రియవిత్తిం = అప్రియముచే తెలిసిన, అంధతమసం = అంధకారాత్ముడునయిన, సౌప్తం = నిద్రించిన వానిని, పశ్యన్ = చూచినవాడై, యం = ఎవనిని, తుర్యబ్రహ్మతయా = మోక్షరూపునిగ, అగ్రహీత్ = గ్రహించెనో, సః + కాశీపతిః = ఆ శంకరుడు, అభయం = శరణును, దద్యాత్ = ఇచ్చుగాక!

తాత్పర్యం

ఇంద్రుడు గురుముఖంగా చాక్షుషపురుషణ్ణి గురించి విని, ఛాయయే ఆత్మ అనుకున్నాడు. తరువాత అందులోని దోషం తెలిసి స్వప్నపురుషణ్ణి గురించి విన్నాడు. తరువాత సుషుప్తిని గురించి తెలుసుకొని అది కూడా అంధతమస్సుతో కూడినదని తెలుసుకొని తురీయావస్థ బ్రహ్మమని తెలుసుకున్నాడు. ఆ కాశీపతి నాకు అభయమిచ్చును గాక!

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంలో తన అప్రతిమానమైన శైలిలో గురుదేవులు 8వ అధ్యాయంలోని 9–11 ఖండాల భావాలనన్నింటినీ సంగ్రహపరిచారు. శార్దూలవిక్రీడితమనే పేరు గల వృత్తాన్ని వాడడం ఆయనకు సంస్కృత భాషలో ఉన్న అపారమైన పాండిత్యాన్ని కాక, మూడు ఖండాల భావాలను ఒక్క శ్లోకంలో ఇమిడ్చే నేర్పును కూడా విశదీకరిస్తుంది.

దేవతల అధిపతి ఇంద్రుడు బ్రహ్మదేవుని వద్ద నుండి పరమసత్యాన్ని గురించిన బోధ పొందడానికి ఎంత సాధన చేయవలసివచ్చిందీ వర్ణింపబడుతోంది.

రాక్షసరాజు లాగే ఇంద్రుడు కూడా స్థూలశరీరంలో ప్రతిఫలించే ఆత్మస్వరూపమే పరమసత్యంగా భావించినా, దేవలోకానికి తిరిగి వెళ్తూ చేసిన మననం వల్ల అతడిలో అనేక సంశయాలు ఉద్భవించాయి.

కంటిలోని పురుషుడైన ఆత్మ అమృతరూపుడనీ, మార్పులు లేనివాడనీ, ఆనందస్వభావుడనీ బ్రహ్మదేవుడు చెప్పాడు. శరీరమైన ఆత్మకు ఆ వర్ణనలు అతకవు. శరీరం మారుతుంది, నశిస్తుంది కూడా.

ఇందువల్ల తిరిగి బ్రహ్మదేవుని వద్దకు వచ్చి సంశయ నివారణం కోరాడు. మరో ముప్పైరెండు సంవత్సరాలు కఠిన బ్రహ్మచర్యంలో గడుపుమని బ్రహ్మదేవుడు ఆనతిచ్చాడు.

సాధనాకాలం పూర్తి అయ్యాక ఇంద్రుడు గురువుని సమీపించాడు. ఈసారి బ్రహ్మదేవుడు కంటిలోని పురుషుడు కేవలం జాగ్రదావస్థలో మాత్రం కనబడేవాడు కాదని, స్వప్నావస్థలో స్వప్నాన్ని కూడా చూస్తాడని అదే బ్రహ్మమనీ బోధించాడు.

ఈ బోధతో సంతృప్తిపడి ఇంద్రుడు దేవలోకానికి ప్రయాణం కట్టాడు. అయితే త్రోవలో మననం చేసుకొంటుండగా కొత్త అనుమానాలు వచ్చాయి.

జాగ్రదావస్థ కంటిలో చూచేవాడు మాత్రమే కాదని, స్వప్నావస్థలో కూడా బ్రహ్మము చూస్తాడని గురువు బోధ. పగలున్న శారీరక బాధలేవీ రాత్రి కలలో తెలియవన్న మాట నిజమే.

అయితే కలలో స్వాప్నికుడు మరణించిన పుత్రుల కోసం, బంధువుల కోసం విలపిస్తాడు. పర్వతాల మీద నుండి తన్ను ఎవరో కిందకి తోసినట్లు కల వస్తే ఎంతో బాధపడతాడు. ఆత్మ మరణానికి అతీతమని, ఆనంద రూపమని చెప్పినందున కలను చూచేవాడు కూడా ఆత్మ కాదు. ఈ అనుమానంతో ఇంద్రుడు తిరిగి బ్రహ్మదేవుడి వద్దకు వచ్చి సంశయ నివారణం చేయమని అడిగాడు.

మళ్ళీ ముప్పైరెండు సంవత్సరాల కఠిన బ్రహ్మచర్యం అవలంబించుమని బ్రహ్మదేవుడు చెప్పాడు.

ఈ సాధన కూడా ముగించి ఇంద్రుడు గురువుని సమీపించాడు. ఈసారి బ్రహ్మదేవుడు ఆత్మ కంటిలోని ద్రష్ట, కలలోని స్వాప్నికుడు మాత్రమే కాదని, గాఢనిద్రను అనుభవించే వాడు కూడానని బోధించాడు.

దీనితో పూర్తి తృప్తి పొంది ఇంద్రుడు స్వర్గానికి ప్రయాణించాడు. అయితే మార్గంలోనే అతడి మనస్సును అనుమానాలు వేధించాయి. గాఢ నిద్రలోని పురుషుడు పూర్తి అజ్ఞానంలో మునిగి ఉంటాడు.

నిద్రిస్తున్నానని కూడా ఎరుగడు. దాదాపు మరణావస్థే అది. జరామరణాలకు అతీతము, సర్వజ్ఞము అని చెప్పబడిన ఆత్మ ఇది ఎలా అవుతుంది?

అనుమానాలు తీర్చుకోవడం కోసం ఇంద్రుడు తిరిగి బ్రహ్మదేవుని సమీపించాడు. తన శిష్యుడు అంత దీక్షతో సాధనను కొనసాగిస్తున్నందుకు బ్రహ్మదేవుడు సంతోషించాడు.

అతడిలో మిగిలిఉన్న మాలిన్యాన్ని కడిగివేయడానికిగాను మరో అయిదు సంవత్సరాలు కఠిన బ్రహ్మచర్యాన్ని పాటించుమన్నాడు. అప్పటికి గానీ పరమసత్యాన్ని గురించి బోధించి లాభం లేదు.

ఈ చివరి సాధన అయ్యాక ఇంద్రుడు గురువుని సమీపించాడు. బ్రహ్మవిద్యను పొందడానికి పూర్తి అర్హతను పొందిన ఇంద్రుణ్ణి చూచి ప్రజాపతి, చివరికి కంటిలోని ద్రష్ట, కలలోని స్వాప్నికుడు, గాఢనిద్రను అనుభవించే ఆత్మ తురీయమైన బ్రహ్మమనీ, మూడు అవస్థలకు సాక్షి అనీ చెప్పాడు.

ఆ పరమాత్మ సౌమ్యకాశీశుడైన విశ్వనాథుడే. ఆయనకు నేను సర్వసమర్పణం చేసుకుంటాను.

దేవతల అధిపతి ఇంద్రుడు నూటొక్క సంవత్సరాల తీవ్ర బ్రహ్మచర్యంతో కూడిన సాధన చేశాకనే తన గురువు నుండి బ్రహ్మవిద్యను పొందాడు.

ఆత్మదర్శనం పొందడానికి నిరంతరాయమైన, అకుంఠితమైన సాధన ఎంత అవసరమో ఈ స్తబకంలోని చివరి శ్లోకం తెలియజెప్పుతుంది.

Sloka - 11.25

శ్లో॥ మృత్యుగ్రస్తమిదం శరీరమమృతో హ్యాత్మా శరీరోజ్ఝితః

దేహాధ్యాసకృతం ప్రియాప్రియశతం హిత్వా చ తద్భావనామ్।

నిష్పద్యేత నిజాత్మనాఽఽత్మనిరతో విద్వానదభ్రాబ్దకైః

శ్రుత్వేతీంద్ర ఇయాయ యత్పరపదం పాయాత్స కాశీపతిః॥11.25॥

ప్రతి॥ ఇదం + శరీరం = ఈ శరీరము, మృత్యుగ్రస్తం = మరణధర్మానికి లోనైనది, శరీర + ఉజ్ఝితః = శరీరాన్ని విడిచిన, ఆత్మా + హి = ఆత్మ అయితే, అమృతః = అమృతరూపము, దేహ + అధ్యాసకృతం = దేహమను ఆరోపముచే కలిగిన, ప్రియ + అప్రియశతం = వందలాది ప్రియాప్రియాలను, తత్ + భావనాం చ = వాని గురించిన భావనలను, హిత్వా = విడిచి, నిజ + ఆత్మనా = తన ఆత్మచే, ఆత్మనిరతః = ఆత్మ యందు రమించునట్టి, విద్వాన్ = విద్వాంసుడు, అదభ్రాబ్దకైః = అనేక సంవత్సరాల సాధనచేత, నిష్పద్యేత = పుట్టునో, - ఇతి =

అని, శ్రుత్వా = విని, ఇంద్రః = ఇంద్రుడు, యత్ = ఏ, పరపదం = పరమ పదాన్ని, ఇయాయ = పొందెనో, సః = ఆ, కాశీపతిః = శంకరుడు, పాయాత్ = కాపాడుగాక!

తాత్పర్యం

మరణగ్రస్తమైనది ఈ శరీరం. ఆత్మ అమృతము, శాశ్వతము. దేహంతో తాదాత్మ్యం పొందడం వల్ల దేహం నుండి ఉద్భవించే వందలాది ప్రియాప్రియాలను ఖండించి, వివేకి ఆత్మలో రమిస్తూ ఆత్మభావనను పొందాలి. ఎన్నో సంవత్సరాల సాధన తరువాత ఇంద్రుడు పొందిన ఆ పరమపదం సౌమ్యకాశీపతియే!

వ్యాఖ్య

ఇది స్తబకంలోని చివరి శ్లోకం. ఇది కూడా గంభీరమైన "శార్దూలవిక్రీడితం" ఛందస్సులోనే ఉన్నది. ఛాందోగ్యం 8వ అధ్యాయం 12-15 ఖండాలలోని భావాలు ఇందులో పొందుపరచబడి ఉన్నాయి. 15వ ఖండంతో ఉపనిషత్తు సమాప్తమవుతుంది.

ఇక్కడ "శరీర"మన్నప్పుడు అన్నమయ, ప్రాణమయాలతో కూడిన స్థూలశరీరమూ, మనోమయ, విజ్ఞానమయాలతో కూడిన సూక్ష్మశరీరమూ, ఆనందమయమైన కారణశరీరమూ అన్నీ ఉన్నాయి.

అంతర్యామి అయిన పరమాత్మ జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి అవస్థలలో ఈ కోశాల వల్ల పరిమితులు చెందినట్లు అగపడుతుంది.

జాగ్రదావస్థలో ఆత్మ అనుభవించే అంతులేని సుఖదుఃఖాలకు కారణం స్థూలశరీరంతో పొందే తాదాత్మ్యమే. స్వప్నావస్థలో ఆత్మ పొందే బాధలు, ఆనందాలకు స్వాప్నికుడిగా మనోబుద్ధులతో పొందే తాదాత్మ్యమే కారణం.

గాఢనిద్రలో అనుభవించే శూన్యం, సుఖానుభూతికి గాఢనిద్రాపరుడిగా కారణశరీరంతో లేదా అవ్యక్త వాసనలతో పొందే తాదాత్మ్యం కారణం.

ఆత్మకు ఈ మూడు శరీరాలతో తాదాత్మ్యం ఉన్నంత కాలం సాధారణ మానవుడికి ప్రపంచంలో ఉండే ఈ మూడు రకాల అనుభవాలూ ఉంటూనే ఉంటాయి. ఈ మూడు శరీరాలు కాలం యొక్క గుప్పిట్లో ఉన్నందున అవి క్షణక్షణం మారుతూ ఉంటాయి.

నశించుతూ ఉంటాయి. మేలుకొన్నవాడిగా, స్వాప్నికుడిగా, గాఢనిద్రాపరుడుగా మారడానికి కారణం ఈ మూడు శరీరాలే. కాబట్టి వీటి కార్యమైన ప్రాపంచికానుభవాలు కూడా తప్పనిసరిగా మారుతూ ఉంటాయి.

ఆత్మ తన నిజస్వభావాన్ని ఎరుగక ఈ మూడింటితో పెట్టుకొన్న తాదాత్మ్యంవల్ల స్వయంగా తెచ్చుకొన్న ఈ విషాదాన్ని "అధ్యాస" అంటారు.

ఆత్మను ఎరుగని అవిద్య, నిత్య, శాశ్వత అనంత అమృత అవ్యయ ఆత్మ స్వభావాన్ని సరిగా అర్థం చేసుకోవడం వల్ల తొలగిపోతుంది. అన్ని ప్రాణులలోనూ ఈ అవిద్య గాఢంగా కూరుకుపోయి ఉన్నందువల్ల ఒక క్రమప్రకారం, దీక్షతో, పటిష్ఠతతో, దృఢనిర్ణయంతో చేసే ఆధ్యాత్మిక సాధనే దానిని తొలగించగలదు. దేవేంద్రుడు ఈ స్థితిని చేరుకోవడానికి నూటొక్క సంవత్సరాలు పట్టింది.

మనలాంటి సాధారణ సాధకులకు ఇంకా ఎక్కువ కాలం పట్టవచ్చును. అయితేనేం, నిరాశ చెందవలసిన పని లేదు. కాశీ విశ్వేశ్వర ప్రభు కరుణ వల్ల అది త్వరగానే పూర్తి కావచ్చును.

ఆయన అనుగ్రహం మన పైన ప్రసరించును గాక!

***

॥12.0॥

12. 12. ద్వాదశ స్తబకం

ఈ స్తబకంలో పూజ్య గురుదేవులు బృహదారణ్యకోపనిషత్తులోని ప్రారంభ బ్రాహ్మణాలను క్లుప్తీకరించారు. బృహదారణ్యకోపనిషత్తు శుక్ల యజుర్వేదంలోని కాణ్వ, మాధ్యందిన శాఖలకు చెందిన బ్రాహ్మణ భాగానికి చెందినది. ఉపనిషత్తు చాలా పెద్దదైనందున 'బృహత్' అనీ, ఇందులోని ఉపదేశాలన్నీ అరణ్యవాసులైన ఋషుల ద్వారా ఒసగబడినందున ఆరణ్యకమనీ పేరు పొందింది.

వేదాల కర్మకాండలో విధింపబడిన అన్ని యజ్ఞ ప్రక్రియలలోనూ అశ్వమేధయాగం ఎంతో పవిత్రమైనదనీ, ప్రముఖమైనదనీ, యజమానికి చాలా ఎక్కువైన పుణ్యాన్ని తెచ్చిపెడుతుందని అంటారు.

అయితే అశ్వమేధయాగంతో సహా కర్మకాండలోని ఏ యాగమూ పరబ్రహ్మను తెలుసుకోవడానికి ఉపయోగపడదు. ఈ భావం మొదటి శ్లోకంలో వెల్లడించబడుతోంది.

Sloka - 12.01

శ్లో॥ హయక్రతుప్రాగ్ర్య సమగ్రకర్మభి-

స్సముచ్చితోపాస్తిభిరప్యతద్విదా ।

న లభ్యతే భవ్యమభవ్యవస్తు య-

త్తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.1॥

ప్రతి॥ సమగ్రకర్మభిః = సమస్త కర్మలతో, సముచ్చిత + ఉపాస్తిభిః + అపి = శ్రేష్ఠమైన ఉపాసనలతోనూ కూడిన, హయక్రతుప్రాగ్ర్య = అశ్వమేధయాగము మొదలైన శ్రేష్ఠకర్మలూ, అతద్విదా = ఆత్మజ్ఞానము లేని వానిచే, యత్ = ఏ, భవ్యం = శ్రేష్ఠమైన, అభవ్యవస్తు = జననరహితమైన నిత్యసిద్ధ వస్తువు, న లభ్యతే = పొందబడదో, ఉత్తరకాశికాధవం = సౌమ్యకాశీశుని, తం ఆశ్రయామి = శరణు వేడెదను.

తాత్పర్యం

పరమభక్తితో, తీవ్రమైన దీక్షతో ఉపాసన చేస్తూ, పరమపవిత్రమైన ఉత్తమోత్తమమైన అశ్వమేధయాగాన్ని చేసిన సాధకుడైనా, కర్మకాండలోని విధులను తప్పకుండా ఆచరించినా, అది అతడిలోనే సదా వెలుగుతున్న ఆనందరూప, మహామహిమాన్విత పరమాత్మను చూపించలేదు. ఆ ఉత్తరకాశీ ప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పేరు సూచిస్తున్నట్లే బృహదారణ్యకోపనిషత్తు అన్నింటికన్నా పెద్ద ఉపనిషత్తు. మంత్రాల సంఖ్యలోనే కాదు, ఈ మహాగ్రంథంలో అంతటా విరివిగా వెదజల్లబడిన ఆధ్యాత్మిక సత్యాలలోని గుహ్యత, గంభీరత, ఔన్నత్యం - వీటినిబట్టి కూడా ఈ ఉపనిషత్తు ఎంతో గొప్పది.

శుక్లయజుర్వేదంలోని శతపథ బ్రాహ్మణంలో ఈ ఉపనిషత్తు ఉన్నది. కాణ్వము, మాధ్యందినము అని ఈ బ్రాహ్మణానికి రెండు ప్రఖ్యాత పాఠాలున్నాయి.

మాధ్యందిన శాఖలో 14 ఖండాలు, కాణ్వ శాఖలో 17 ఖండాలు ఉన్నాయి. ఈ రెండూ ఆరణ్యకాలతో సమాప్తమవుతాయి —— అంటే ఉపాసనా భాగాలతో పూర్తి అవుతాయి. మాధ్యందిన శాఖలోని 4–9 భాగాలు ఆరణ్యక భాగాలు, అవే బృహదారణ్యకోపనిషత్తు.

అలాగే కాణ్వ శాఖలోని 3-8 అధ్యాయాలు ఆరణ్యక భాగాలు బృహదారణ్యకోపనిషత్తుకు చెందినవి. ఆదిశంకరులు కాణ్వ శాఖలోని ఉపనిషత్తును తన మహాభాష్యానికి స్వీకరించారు.

ఈ ఉపనిషత్తులో ఆరు అధ్యాయాలు. అవే మధుకాండ, యాజ్ఞవల్క్య కాండ, ఖిలకాండ అని మూడు కాండలుగా విభజింపబడి ఉన్నాయి. ప్రతి కాండలో రెండేసి అధ్యాయాలున్నాయి.

ప్రతి అధ్యాయంలోనూ వేరువేరు బ్రాహ్మణాలున్నాయి. మొత్తం ఉపనిషత్తులో ఉన్నవి 47 బ్రాహ్మణాలు.

జగద్గురువు ఆదిశంకరాచార్యులు మహోత్కృష్టమైన ఈ ఉపనిషత్తు పైన ఎనలేని భాష్యాన్ని రచించారు. ఆయన ప్రఖ్యాత శిష్యుడు సురేశ్వరాచార్యులు శ్రీ శంకరభాష్యం పైన వార్తికాన్ని రచించారు. శ్రీ విద్యారణ్యస్వామి శంకరభాష్యం పైన భాష్యసారాన్ని రచించాడు. ఇంతమంది మహాత్ములు ఇన్ని భాష్యాలను రచించడం వల్లనే ఉపనిషత్తు యొక్క మహత్త్వాన్ని మనం ఊహించుకోవచ్చును.

వేదాంత సాధకులకు పరిచయమై ఉన్న పరమ సత్యాలన్నీ దాదాపు అద్భుతమైన ఈ ఉపనిషత్తు నుండి ఏరుకున్నవే![11]

ఈ ఉపనిషత్తులో పరమసత్యాన్ని బోధించిన విధానం తక్కిన ఉపనిషత్తులకన్నా కొద్దిగా భిన్నంగా ఉంటుంది.

వేదాలలోని ఆరణ్యకాల భాగాలు సాధకుల మనస్సును పూర్తిగా బాహ్య ప్రయోజనాలతో కూడిన కర్మకాండాభ్యాసాల నుండి మళ్ళించి, ఉత్తమోత్తమమైన ఆత్మ వైపునకు ఉన్నతంగా లేవనెత్తడానికి సహాయపడతాయి. ఈ విషయాన్నే గురుదేవులు ప్రబోధిస్తున్నారు.

ఈ ప్రపంచంలో చేసిన పుణ్యకర్మ వల్ల మరణానంతరం ఎలాంటి స్వర్గలోక సుఖాలు లభించినా, అది యావత్తూ కాలబద్ధమైనదే, అంతం కాక తప్పదు.

ఈ విషయాన్ని చెబుతూ ఆద్యంతాలు లేని ఆత్మానుభవం పొందడానికి వివేకి అయిన ప్రతి మానవుడు ప్రయత్నించాలని గురుదేవులు సూచిస్తున్నారు. ఆ ఆత్మయే నా ఆరాధ్యదైవం సౌమ్యకాశీశుడు!

గ్రంథ విస్తరణను తగ్గించడం కోసం ఉపనిషత్తు ప్రారంభంలో విపులమైన వర్ణనతో ఉన్న అశ్వమేధ యాగాశ్వాన్ని వివరించలేదు.

తరువాతి శ్లోకంలో యజ్ఞాశ్వాన్ని సృష్టికర్త, హిరణ్యగర్భుడు అయిన ప్రజాపతికి సంకేతంగా ఎలా ఉపాసించాలో చెప్పబడింది. అలాగే సృష్టికర్తయే సర్వవ్యాపకమైన పరమాత్మగా ఎలా ఉపాసింపబడాలో చెప్పబడింది.

ఈ కింద ఇవ్వబడిన యాగాశ్వ వర్ణన బృహదారణ్యకోపనిషత్తు భాష్యం పైన స్వామి మాధవానంద గారు రచించిన ఆంగ్ల అనువాదానికి తెలుగు అనువాదం-

"యాగాశ్వం యొక్క శిరస్సు - ఉదయసంధ్య. దాని నేత్రం - సూర్యుడు. దాని ప్రాణం – వాయువు. తెరిచి ఉన్న దాని నోరు - వైశ్వానరాగ్ని. దాని శరీరం -

సంవత్సరం. దాని పృష్ఠభాగం - దేవలోకం. పొట్ట - ఆకాశం. దాని గిట్టలు - భూమి. దాని ప్రక్కలు - నాలుగు దిశలు. దాని ప్రక్కటెముకలు - అవాంతర దిశలు. దాని నరాలు - ఋతువులు. దాని కీళ్ళు - నెలలు. దాని కాళ్ళు - పక్షాలు. దాని ఎముకలు — నక్షత్రాలు. మేఘాలు - దాని మాంసము. సగం అరిగిన ఆహారం - ఇసుక. దాని రక్తనాళాలు - నదులు. దాని కాలేయము, ప్లీహమూ - కొండలు. దాని కేశాలు, జూలు - ఓషధులు, వనస్పతులు. దాని ముందుభాగం - ఉదయించే సూర్యుడు. వెనుకభాగం —— అస్తమించే సూర్యుడు. దాని ఆవులింత - మెరుపులు. దాని కదలిక - ఉరుములు. దాని మూత్రం - వర్షం. దాని సకిలింపు - వాక్కు. (బృ.ఉ. 1.1.1)

దానిని చూపుతూ దాని ముందుగా కనబడిన 'మహిమాన్' అనే బంగారు పాత్ర — పగలు(తూర్పు). దాని వెనుక కనబడే రజతపాత్ర - రాత్రి.

దాని పుట్టుక తూర్పు సముద్రంలో. 'మహిమ' అనబడే రెండు గిన్నెలూ దానికి రెండు ప్రక్కలా ప్రత్యక్షమవుతాయి.

'హయం'గా దేవతల్నీ, 'వాజి'గా గంధర్వుల్నీ, 'అర్వన్'గా అసురుల్నీ, 'అశ్వం'గా మానవుల్నీ మోస్తుంది. దానికి పరమాత్మయే ఆధారం. (బృ.ఉ. 1.1.2)

Sloka - 12.02

శ్లో॥ ప్రజేశమధ్యస్యతి మేధ్యసైన్ధవే

యమగ్నివాయ్వార్యమభావభృచ్చ యః ।

క్రియాఫలం కారకమప్యయం విరాట్

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.2॥

ప్రతి॥ అగ్ని + వాయు + ఆర్యమన్/సూర్య + భావ + భృత్ = అగ్ని, వాయు, సూర్య రూపాలను ధరించిన, యః = ఎవడు, యం = ఏ, ప్రజేశం = ప్రజాపతిని, మేధ్యసైన్ధవే = యాగాశ్వమందు, అధ్యస్యతి = ఆరోపించుకొనునో, అయం = ఈ, విరాట్ = విరాట్పురుషుడు, క్రియాఫలం = క్రియాఫలమును, కారకం + అపి = సాధనముగాను అగుచున్నాడో

తాత్పర్యం

పరమాత్మ, సృష్టికర్త సృష్టికార్యాన్ని తనపైన అధ్యాసగా ఏర్పరచుకున్నాడు. తన విరాడ్రూపానికి సంకేతంగా పవిత్రాశ్వాన్ని యాగాశ్వంగా సమర్పించుకున్నాడు. దానికి కావలసిన అగ్ని, వాయు, సూర్య రూపాలను ధరించాడు.

తానే యజమానియై, యజ్ఞమై వస్తువులు, సామగ్రి అయ్యాడు. తన విరాడ్రూపంలో తిరిగి తానే యజ్ఞఫలమై స్వర్గలోకంగా మారాడు. ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఇందులో గురుదేవులు బృ.ఉ. 1. 2. లోని ఏడు మంత్రాల భావాలను చెబుతున్నారు.

ఈ మంత్రాలలో సృష్టికర్త అశ్వమేధయాగంలో అశ్వాన్ని తనకు సంకేతంగా ఎలా పెట్టుకున్నాడో విస్తారమైన వర్ణన ఉన్నది.

పరమాత్మ నుండి బ్రహ్మాండం తాలూకు నామరూపాలు వెలికి రావడానికి ముందు అంతయూ శూన్యమే నిండి ఉండేది. ఈ శూన్యాన్నే ఉపనిషత్తు

“మృత్యువు” అని పేర్కొన్నది. అలాగే “అశనాయ" (ఆకలి) అనే పదం ద్వారా కూడా ఈ అవ్యక్తస్థితిని సూచించింది. ఆకలి వేసినప్పుడు ఇతర ప్రాణులను నాశనం చేయడం తప్పనిసరి —— మొక్కలైనా, జంతువులు, పిట్టలు అన్నీ ప్రాణులే. లేకపోతే ఆకలి తీరదు. అందుకే మృత్యువు, అశనాయ పర్యాయపదాలుగా వాడబడినాయి.

పరమాత్మ అవ్యక్త మహత్తత్త్వంతో తాదాత్మ్యం పొందినప్పుడు కలిగే ఈ ఆకలి కాల స్వరూప ధర్మం అవుతుంది. ఇలా తాదాత్మ్యం పొందిన స్థితిని హిరణ్యగర్భుడంటారు.

సృష్టికి పూర్వం నామరూపజగత్తులన్నీ హిరణ్యగర్భునిలో అవ్యక్తరూపంలో ఇమిడి ఉన్నాయి. హిరణ్యగర్భుడు తనలో ఇమిడి ఉన్న నామరూపాలను సృజింపగోరినప్పుడు అతడు మొదటిసారి సమిష్టి మనస్సును సృజించాడు.

ఈ సమిష్టి మనస్సు పంచీకరణానికి ముందున్న శుద్ధమైన పంచతత్త్వాల సముదాయం తప్ప వేరుకాదు. తాను చేసిన మొదటి సృష్టితో పూర్తిగా తృప్తిపడి ప్రజాపతి గొప్పదైన అశ్వమేధయాగాన్ని చేసి సృష్టికార్యాన్ని నిర్వహించడానికి తగిన బలస్థైర్యాలను సమకూర్చుకోదలచాడు. అందుచేత ఏకాగ్రచిత్తంతో జగత్సృష్టి సంకల్పంతో తీవ్రమైన తపస్సుచేశాడు.

ఆ తపస్సు కారణంగా ఐదు మహాతత్త్వాలు ఆయనలోంచి బయల్వెడలాయి. సృష్టి విధానమైన వేదాలు కూడా ఆయనలోంచి బయల్వెడలాయి.

ఆయన వాటి నుండి తన తాదాత్మ్యాన్ని ఉపసంహరించుకున్నప్పుడు, అవి స్థూలంగా మారి, పొంగి, మలినపడి అపవిత్రమై అశ్వమేధ యాగానికి పనికిరాకుండా పోయాయి.

అందుచేత ఆయన తిరిగి వాటిలోకి ప్రవేశించి తన్ను తాను మూడుగా విభజించుకొని అగ్ని, వాయువు, సూర్యుడుగా వ్యక్తం అయ్యాడు.

దేశకాల పరిధుల్లో కార్యకారణసంబంధ శాసనాన్ని వ్యక్తం చేయడం ద్వారా ప్రపంచమంతటా వ్యాపించి సృష్టిని పూర్తిచేసి అశ్వమేధ యాగాన్ని పూర్తిచేశాడు.

ఇది సంకేతపూర్వమైన యాగం, మామూలు స్థూలమైన పద్ధతి కాదు. సృష్టిని చేయడమే అశ్వమేధం.

ఈ యాగంలో యజమాని, యజ్ఞం, ద్రవ్యాలు, పరికరాలు-అన్నీ హిరణ్యగర్భుడే-అంటే మహత్తత్త్వంతో తాదాత్మ్యం పొందిన పరమాత్మయే!

యజ్ఞఫలదాత కూడా సూర్యాగ్ని వాయు దేవతలుగా వ్యక్తమైన తానే. ఆ పరమాత్మయే నాకు ఏకశరణ్యమైన సౌమ్యకాశీశుడు!

తరువాతి శ్లోకంలో ముఖ్యప్రాణం యొక్క గొప్పదనము, మహిమ ధ్యానించే విధానము వర్ణింపబడుతోంది.

Sloka - 12.03

శ్లో॥ యమశ్మసజ్ఘట్టిత పాంసుపిణ్డవ-

ద్విశీర్యతే పఙ్కమభిద్రవత్ స్వయమ్ ।

ఉపాస్యరూపం హ్యనరూపరూపిణం

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.3॥

ప్రతి॥ అశ్మ = రాతిచే, సంఘట్టిత = కొట్టబడిన, పాంసుపిండవత్ = మట్టిముద్ద వలె, యం = ఏ పరమాత్మను (ఉపాసించగా), పంకం = పాపరూపమైన మలినాన్ని, స్వయం = తానుగా, అభిద్రవత్ = చెల్లాచెదరుగా, విశీర్యతే = నశించుచున్నదో, ఉపాస్యరూపం = ఉపాసనారూపుడును, అనరూప-రూపిణం = ప్రధాన ప్రాణరూపాన్ని ధరించినవాడైన, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

రాతితో కొట్టిన మట్టిపిండం విశీర్ణమై నశించినట్లు ముఖ్యప్రాణరూపమైన పరమాత్మను గురించి ధ్యానించినప్పుడు సాధకుని సంచితపాపాలన్నీ స్వయంగా నశించిపోతాయి. ఆ పరమాత్మ, ఉత్తరకాశీ ప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

పై శ్లోకంలో బృ.ఉ. 1. 3. లోని 28 మంత్రాల సారం పొందుపరచబడి ఉన్నది.

పరమాత్మ అన్నింటికి చేతనత్వాన్ని కలిగించే ముఖ్యప్రాణంగా ఉపాసించబడినప్పుడు, ఆసుర వినాశకర సంస్కారాలు పూర్తిగా నశించి సాధకుడు పరిశుద్ధుడవుతాడు.

అయితే ఇంద్రియగోళాలను (వాక్కు, కన్ను, చెవి, ముక్కు, చర్మం) చేతనత్వాన్ని ఇచ్చే ప్రాణంగానో, మనోబుద్ధులకు చేతనత్వాన్ని ఇచ్చే ప్రాణంగానో ఆత్మను ఉపాసించినప్పుడు ఈ ఉపాధులలో ఉద్భవించే ఉత్తమ లక్షణాలు, ఉపాధులలో

అంతర్గతమై ఉన్న విచ్ఛిన్నకర శక్తులవల్ల ఎదుర్కొనబడతాయి. వాక్కు వెల్లడించే ఉదారవాక్కును మనం ఉచ్చరించే దుర్భాషల వల్ల చెడిపోతుంది. కళ్ళు అందమైన దృశ్యాలనేకాక అసహ్యకరమైన దృశ్యాలను కూడా చూస్తుంది. చెవులు మధురమైన ధ్వనులతోబాటు కఠోరమైన ధ్వనులను కూడా వింటుంది. ముక్కు తియ్యటి వాసనలతోబాటు దుర్భరమైన కంపును కూడా భరించాలి. చర్మం మృదువైన ప్రేమపూరితమైన స్పర్శలనేకాక కఠిన క్రూర స్పర్శలను కూడా భరించాలి. మనస్సు ఉదాత్త భావాలతోబాటు క్షుద్ర నీచ భావాలను కూడా పొందుతుంది. ఇంద్రియ, మనోబుద్ధులద్వారా వచ్చే ఈ ద్వంద్వాలు దేవాసురుల మధ్య జరిగే సంఘర్షణగా ఈ మంత్రాలలో వర్ణించబడినాయి. ఉదారమైన వాక్కును, అందమైన దృశ్యాలు, శ్రావ్యమైన ధ్వనులు, మధురమైన వాసనలు, మృదుస్పర్శ, ఉదాత్తమైన భావాలు, ఉత్తమాదర్శాలు కోరుకొనే దేవతలు అసురుల ద్వారా ఓటమిని చవిచూస్తారు. అసురులు దుర్భాషలు, అసహ్యకరమైన దృశ్యాలు, కఠినమైన ధ్వనులు, కఠినమైన స్పర్శలు, దుర్వాసనలు, దుష్టమైన ఆవేశాలు, నీచమైన ఆలోచనలు—వీటిని సృజిస్తారు. అందుచేత దేవతలు ఇంద్రియ, మనోబుద్ధులచేత కలుషితం కాని ముఖ్యప్రాణాన్ని ఉపాసించారు.

ఆసుర సంపద యావత్తు రాతిపై పడ్డ మట్టి ముద్దలాగా నశించి పోయింది.

ఈ భావాలు ఛాందోగ్యోపనిషత్తును గురించి ఉన్న 10వ అధ్యాయంలో ఇదివరకే వెల్లడింపబడినాయి.

ఇక తరువాతి శ్లోకంలో నాలుగోది అయిన పురుషవిధ బ్రాహ్మణం క్లుప్తంగా తెలుపబడుతోంది. ముందు పరమాత్మ యొక్క మొదటిరూపం హిరణ్యగర్భుడు, ఇది ఈ శ్లోకంలో వివరింపబడుతుంది.

Sloka - 12.04

శ్లో॥ విరాట్ స్వరూపేణ య ఏకలః పురా

విభాయ పశ్చాద్బుబుధే న కిఞ్చన ।

మదన్యదస్తీతి తతః కుతో భయం

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.4॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, ఏకలః = ఒంటరిగా, పురా = మునుపు, విరాట్స్వరూపేణ = విరాడ్రూపముతో, విభాయ = భయపడి/భీతుడై, పశ్చాత్ = తరువాత, మత్ = నాకంటే, అన్యత్ + కించన = వేరేమియునూ, న + అస్తి + ఇతి = లేదని, బుబుధే = తెలిసికొనెనో, తతః = అందువలన, భయం = భయము, కుతః = ఎందులకు?

తాత్పర్యం

ముందు విరాడ్రూపుడై ప్రకాశిస్తూ ఒంటరిగా ఉండి భయపడ్డాడు. తరువాత నాకు అన్యమైనది ఇంకొకటి లేదని, ఎరిగి భయమెక్కడ? అనుకున్నాడు. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీ ప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

గురుదేవులు ఈ శ్లోకంలో బృ.ఉ. 1. 4 లోని మొదటి ఏడుమంత్రాలను పొందుపరుస్తున్నారు.

ఆత్మ స్వరూపాన్ని ఎరుగకపోవడం వల్లనే ఈ శరీరాన్ని, వ్యక్తుల్ని, వస్తువుల్ని నిజమని ఎంచి అధ్యస్తం చేసుకొంటున్నాడు. ఆత్మ నెరుగని అజ్ఞానం ఇటీవల క్రొత్తగా పుట్టిందికాదు.

అది సృష్టిప్రారంభం నుండి ఉన్నది. అందుకే దానిని 'అనాది' అంటారు. అందుకే ఈ శ్లోకంలో పరమాత్మ విరాట్టుగా వ్యక్తమైనప్పుడు క్షణంసేపు తన నిజస్వరూపాన్ని గురించి మైమరపు వచ్చిందని పేర్కొన్నారు.

మరపువల్లనే భయంవేసింది. సాధారణంగా భయం ఎప్పుడు కలుగుతుంది? రెండోవారు తనకు పోటీగానో, వ్యతిరేకంగానో. నాశనం చేయడానికో ఉన్నారని తెలిసినప్పుడు భయం వస్తుంది.

సరిగా విమర్శించి, రెండోవానితో తనసంబంధం ఏమిటో స్పష్టంగా తెలిసి విరోధం లేదని విశ్వాసం కలిగేంతవరకు భయం ఉండనే ఉంటుంది.

రజ్జువుని స్పష్టంగా చూచేంత వరకూ సర్పభయం ఉంటూనే ఉంటుంది. హిరణ్యగర్భుని సందర్భంలో ఈభయం అంత సేపు నిలవలేదు.

కొద్దిగా ఆలోచించగానే అతడికి అర్థమైంది 'రెండోవారంటూనే లేనప్పుడు భయానికి ఆస్కారమే లేదని, అద్వితీయ పరమాత్మక్రింద తానొక్కడే ఉన్నాడు.' ఇలా స్వస్వరూపాన్ని గుర్తెరగడమే జీవితగమ్యం.

ఈ బ్రాహ్మణంలో తరువాత తన ఒంటరితనాన్ని పోగొట్టుకోవడానికిగాను ప్రజాపతి తన్ను తాను స్త్రీ పురుషమిధునాలుగా ఎలా విభజించుకున్నాడో, తన్ను తాను పెంచుకొని లెక్కలేనన్ని, తెలుసుకొని అర్థంచేసుకోడానికి కూడా వీలులేనన్ని ప్రాణికోట్లుగా ఎలా తయారయ్యాడో వివరింపబడి ఉన్నది.

చాతుర్వర్ణ్యం అనేది ఎలా తయారయ్యిందో కూడా తెలుపబడింది. గురుదేవులు వాటిని పేర్కొనలేదు.

తరువాతి శ్లోకంలో మనం ప్రియంగా విలువైనదిగా ఎంచుకొనే అన్నింటి కన్న ఆత్మ ప్రియాతిప్రియమూ, అమూల్యము అని తెలుపబడుతోంది. తక్కినవన్నీ నిజానికి అప్రీతికరాలు, వినాశకరాలు.

Sloka - 12.05

శ్లో॥ సుతాత్ సువర్ణాదథ దైవవిత్తతో-

పృతిప్రియోఽభ్యన్తర ఏష పూరుషః ।

వినశ్యతి హ్యన్యదశేషమాత్మన-

స్తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.5॥

ప్రతి॥ సుతాత్ = కొడుకుకంటే, సువర్ణాత్ = బంగారంకంటే, అథ = మరియు, దైవవిత్తతః + అపి = దైవసంపద కంటే కూడా, అభ్యంతరః = లోపలివాడైన/అంతర్యామియైన, ఏషః = ఈ, పూరుషః = పురుషోత్తముడు, అతిప్రియః = అత్యంత ప్రియమైనవాడు, ఆత్మనః = పరమాత్మకంటె, అన్యత్ =

వేరయిన, అశేషం = అంతయు, వినంక్ష్యతి = నశించునో, తం = ఆ పరమాత్మను

తాత్పర్యం

కుమారులకన్న, బంగారంకన్న, దైవసంపదకన్న అతిప్రియమైనవాడు లోనున్న పురుషుడు. ఈ అంతరాత్మకన్న అన్యమైనవి యావత్తు నశించిపోయేవే. ఆపరమాత్మ ఉత్తరకాశీప్రభువుని నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 1.4.8వ మంత్ర భావం ఈ శ్లోకంలో వివరింపబడుతున్నది. ప్రపంచంలో ఏదీ ఆత్మకన్న ప్రియం కాదన్నమాట స్పష్టమే. తమ స్వార్థ ప్రయోజనాలకోసం మనుష్యులు తమ దగ్గర బంధువుల్ని కూడా త్యజించిన ఉదాహరణలు కోకొల్లలు.

1890 వ సంవత్సరంలో వచ్చిన కరువులో ఎందరో తల్లిదండ్రులు తమ ప్రాణాలని నిలబెట్టుకోవడం కోసం తమ పసిబిడ్డలను వదిలేశారు.

గుజరాతులోని కచ్, కథియావాడ్‌లలో సంభవించిన కరువులో వేలాది శిశువులు మరణించారు. అంటే ప్రపంచంలో ఆత్మకన్న ఎక్కువ ప్రియమైనది లేదని అందరూ ఒప్పుకునే విషయం.

అయినప్పటికీ ప్రియాతిప్రియమైన ఈ ఆత్మస్వరూపాన్ని తెలుసుకునేవారు ఎంతో అరుదు. ఇంత లోతైన అజ్ఞానంలో మునిగి ఉన్నాము. ఇదే ఆత్మ నెరుగని అవిద్య.

తరువాతి శ్లోకంలో 'అహం బ్రహ్మాస్మి' మహావాక్య విచారణవల్ల దేవతలు, మానవులు, ఇతరులు ఆత్మానుభవం పొందిన వైనం వివరింపబడుతోంది.

Sloka - 12.06

శ్లో॥ సురాశ్చ సర్వత్వమగుర్నరర్షయో

యదాత్మబోధేన తతోఽభవం మనుః ।

రవిశ్చ హేత్యైక్షత వామదైవతం

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.6॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, ఆత్మబోధేన = బ్రహ్మజ్ఞానంతో, సురాః = దేవతలు, నర + ఋషయః + చ = నరులు, ఋషులునూ, సర్వత్వం = బ్రహ్మతత్త్వమును, అగుః = పొందిరి, తతః = తర్వాత, మనుః = అభవం మనుః = "నేనే మనువును అయ్యాను", రవిః + చ = సూర్యుడుగను, వామదైవతం + హ + ఇతి = వామదేవుడు అనియు, ఐక్షత = చూచితిని.

తాత్పర్యం

దేవతలు, నరులు, ఋషులు 'అహం బ్రహ్మాస్మి' భావాన్ని అర్థం చేసుకుని ధ్యానించడంవల్ల సర్వవ్యాప్త బ్రహ్మత్వాన్ని పొందారు. వారు పుట్టుకలేని పరమాత్మయే అయ్యారు.

ఆ అనుభవంతో వామదేవ ఋషి తానే మనువు, సూర్యుడూ అయ్యానని ప్రకటించాడు! ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీప్రభువుని నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 1.4.9. 10 మంత్రాల సారాంశాన్ని గురుదేవులు ఈ శ్లోకంలో విశదీకరిస్తున్నారు.

వామదేవ ఋషి ఆత్మానుభవం పొంది సర్వవ్యాప్త బ్రహ్మమే అయినాడు. ఈ బ్రహ్మపదాన్ని పొంది ధైర్యంగా తానే సూర్యుడననీ, తానే మనువుననీ ప్రపంచంలోని నామరూపాలన్నీ తానేనని ప్రకటించాడు.

"నేను తప్ప ఈ ప్రపంచంలో మరొకటి లేదని" ఆ ఋషి ప్రకటించాడు. పరబ్రహ్మానుభవం కలిగిన ప్రతి ఒక్కరికీ వామదేవునికి వచ్చిన అనుభవమే వస్తుంది.

అవ్యక్తమైన పరబ్రహ్మము మొదటగా వ్యక్తమైనప్పుడు సృష్టికి ముందే ఆ వ్యక్తబ్రహ్మము తనను గురించి తానే "నేను బ్రహ్మమును" అని ధ్యానించాడు. ఆ ధ్యానఫలంగా సర్వవ్యాప్త వ్యక్తబ్రహ్మ మయ్యాడు.

దీని ననుసరించి దేవతలు, మానవులు, ఋషులు 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అనే మహామంత్రాన్ని జపించి ధ్యానించారు.

వాళ్ళందరూ వామదేవ ఋషిలాగే వ్యక్త బ్రహ్మం యొక్క సర్వాత్మత్వాన్ని పొందారు. వామదేవ ఋషి ఉదాహరణ ద్వారా 'అహం బ్రహ్మాస్మి' మంత్ర ప్రాముఖ్యత ఇక్కడ వెల్లడింపబడుతోంది.

తానే పరబ్రహ్మము అన్న ఉపాసన ఇది.

ఈ బ్రహ్మోపాసనలోని ప్రాముఖ్యత, మహిమ తెలియక ఎందరో సాధకులు వేరువేరు దేవతలను తమకన్న భిన్నంగా భావించి పూజించి ఉపాసిస్తారు.

ఉపాసకుడికి ఉపాస్య దేవతకు మధ్య స్పష్టమైన భేదం వారిచే పాటింపబడుతుంది. అలాంటి సాధకులు ఆవు తన యజమానిని సేవించినట్లే తమతమ ఉపాస్యదేవతలను సేవించేవారు అవుతారు.

ఈ భావం తరువాతి శ్లోకంలో స్పష్టీకరించబడుతోంది.

Sloka - 12.07

శ్లో॥ స్తుతిప్రణామప్రణిధానపూజనై-

ర్యదాత్మనోఽన్యాం భజతేఽనుదేవతామ్ ।

య ఆత్మఘాతీ స పశుర్దివౌకసాం

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.7॥

ప్రతి॥ స్తుతి = స్తోత్రము, ప్రణామ = నమస్కారము, ప్రణిధాన = ధ్యానము, పూజనైః = పూజలచే, యదా = ఎప్పుడు, ఆత్మనః = తనకంటె, అన్యాం = వేరైన, అనుదేవతాం = దేవతను, భజతే = కొల్చుచున్నాడో, యః ఆత్మఘాతి = ఏ ఆత్మఘాతుకుడో, దివౌకసాం = దేవతలకు, సః = అతడు, పశుః = పశువు వంటివాడు, తం= ఆ, ఉత్తరకాశికాధవమ్ = సౌమ్యకాశీశుని, ఆశ్రయామి = ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

తన ఆత్మకన్న భిన్నమైన దేవతలను స్తోత్రాలు, నమస్కారాలు, ఆత్మనివేదనలు, పూజలద్వారా సేవిస్తాడో, అతడు ఆత్మఘాతి. దేవతలకు పాలిచ్చే ఆవు లాంటివాడు. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 1.4. లోని 10-17 మంత్రాల భావాలు ఈ శ్లోకంలో విశదీకరింపబడుతున్నాయి. ఈ బ్రాహ్మణం ముగింపునకు వస్తుంది.

ఆవు మనకు పాలిచ్చి పోషిస్తున్నట్లే మన స్వర్గంలోని దేవతలను ప్రార్థనా, ప్రణామ, హోమాల ద్వారా పోషిస్తున్నా, వాళ్ళను మనకన్న అన్యంగా ఎంచుకుంటున్నాము కాబట్టి మనం వారికి పాడి ఆవు లాంటి వాళ్ళం. మందలోని ఒక ఆవును పులి ఎత్తుక పోతే ఆ మంద యజమానికి దుఃఖం, బాధ కలుగుతాయి

.

పిండాలద్వారా పితరులను, ఆహుతులద్వారా ఋషులను, యజ్ఞాలద్వారా దేవతలను, జపధ్యానాదులద్వారా స్వర్గవాసులను భక్తుడు ఉపాసిస్తాడు.

ఇవన్నీ మానేసి భక్తుడు తనలోని ఆత్మను తెలుసుకోడానికి ప్రయత్నిస్తే, దేవతలకు ఎంతోనష్టం, అందుకే ఆత్మసాధన చేసేవారిని స్వర్గంలోని దేవతలు ఆగ్రహంతో పరికిస్తారట!

ఏ కొద్దిమందిలోనో అరుదుగా ఆత్మజిజ్ఞాస ఉదయిస్తుంది. జిజ్ఞాస ఉదయించినా దానిని సఫలం చేసుకునే త్రోవలో ఎన్నెన్నో ఆటంకాలు, అవాంతరాలు కలుగుతాయి.

దశేంద్రియాలు, మనోబుద్ధులు, అధిష్ఠాన దేవతలు రకరకాల ఇబ్బందులనూ, అడ్డంకులనూ సృజించి సాధకులను బహిర్ముఖుల్ని చేసి, ఆత్మసాధనకు అడ్డపడుతారు.

ఇలా బహిర్ముఖులను గావించినప్పుడు, మనం 'నేను', 'నాది' అనే స్వార్థపూరిత తాదాత్మ్యంతో సంసారమనే సుడిగుండంలో చిక్కుకుపోతాము.

అందుచేత ఆత్మనిగ్రహంతో కూడిన క్రమబద్ధ జీవితం ద్వారా సాధకుడు ఈ అవాంతరాలనుండి బయటపడాలి.

తరువాతి శ్లోకంలో అందరిలోని అంతరాత్మ అయిన పరమాత్మ ఏడురకాల ఆహారాన్ని సృజించి దేవతలకు ప్రాణులకు ఏవిధంగా స్వయంగా విభజించి ఇచ్చాడో విశదీకరింపబడింది. దానిని సప్తాన్న బ్రాహ్మణం అంటారు.

ఈ సందర్భంలో దేవతలు, మానవులలో చాతుర్వర్ణ్య విభజన ఎలా వచ్చిందో చెప్పే భాగాన్ని శ్రీ గురుదేవులు వదిలేశారు.

Sloka - 12.08

శ్లో॥ పితృస్వరూపేణ చ యోఽన్నసప్తకం

విధాయ జన్తూన్ విబుధాన్ పశూనపి ।

అభాజయత్ స్వఇచ్ఛ యథాస్వమేవ త-

త్తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.8॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, పితృస్వరూపేణ = బ్రహ్మదేవుని రూపంతో, అన్నసప్తకం చ = ఏడు రకాల అన్నమును, విధాయ = సృష్టించి, జంతూన్ = జంతువులను, విబుధాన్ = పండితులను, పశూన్ అపి = పశువులను కూడా, యథాస్వం చ = తనను, అభాజయత్ = పంచెనో(పంచాడో), తత్ = ఆ ఆత్మ, స్వం + చ = తనకూ, యథాస్వం = యథాయోగ్యంగా, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

ప్రజాపతి హిరణ్యగర్భుడుగా వ్యక్తమైన ఏ పరమాత్మ ఏడురకాల అన్నాన్ని సృజించి అన్ని ప్రాణులకు, దేవతలకు, జంతువులకు, తనకు కూడా పంచాడో, ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఇందులో గురుదేవులు బృ.ఉ. 1. 5 లోని మొదటి మూడుమంత్రాల భావాలను చెబుతున్నారు.

ఇందులో 'పిత' అన్న పదం సమిష్టిలోని మహాతత్త్వంతో, సమిష్టి మనస్సుతో తాదాత్మ్యం పొందిన హిరణ్యగర్భుడిని నిర్దేశిస్తుంది. పూర్వం ఉన్న బ్రహ్మాండాల తాలూకు ఏఏ వాసనలు, అంతర్హితమైన కోరికలు తిరిగి వ్యక్తం కావడానికి పక్వమై ఉన్నాయో ఆ సమిష్టి వాసనలను బట్టి ప్రస్తుత బ్రహ్మాండం సృష్టి అవుతుంది.

వ్యష్టిలో 'పిత' అన్న ఈ పదం వ్యక్తిలో బయటకు వ్యక్తం కావడానికి సిద్ధంగా ఉన్న అవ్యక్త వాసనలు, తీరని కోరికలు, అహంభావంతో తాదాత్మ్యం పొందిన

ఆత్మకు అన్వయిస్తుంది. ప్రజాపతిచేత మొట్టమొదట సృజింపబడిన ఆహారం ఆయా ప్రాణుల స్వభావాన్ని బట్టి, సృష్టి అయిన విధానాన్ని బట్టి వాళ్ళకు సహజంగా కావలసిన ఆహారం. అది సమిష్టిగా సృష్టి అయినదని చెప్పడానికి కారణం - ఇది అందరికీ చెందినది. ఎవరికీ వ్యక్తిగతమైనది కాదు. ఎవరూ ఈ ఆహారాన్ని హస్తగతం చేసుకుని అధికారం చలాయించరాదు. అది అందరికీ అవసరాన్ని బట్టి పంచబడాలి. రెండోరకం అన్నం దేవతలకు ఆహుతులుగా సమర్పించబడాలి. మూడోరకం అన్నం దేవతలకు బలిగా సమర్పించబడాలి. నాలుగోరకం అన్నం తల్లిపాలు. అప్పుడే పుట్టిన శిశువులకూ, దూడలకూ ఏర్పాటు అయింది.

మిగిలిన మూడురకాల అన్నాన్ని ప్రజాపతి తన కోసం సృజించుకొన్నాడు —— అవి వాక్కు, మనస్సు, ప్రాణం. మనో వాక్ ప్రాణాలను తనకోసం సృజించుకొన్న ప్రజాపతికి 'వాఙ్మయ', 'మనోమయ', 'ప్రాణమయ' అనే పేర్లు వచ్చాయి. అంటే వాక్కు, ప్రాణము, మనస్సు కలవాడని అర్థం. ఇలా ఏడురకాల అన్నాలను ఎందుకు సృజించాడో తెలుసుకోవడానికి ఉపనిషత్తులలోని మంత్రాలను చదవాలి.

Sloka - 12.09

శ్లో॥ మనోమయః ప్రాణమయోఽథ వాఙ్మయః

పితృత్వమాసాద్య జిఘత్సతీవ యః ।

ఫలాన్యజన్మా నిజకర్మయన్త్రిత-

స్తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.9॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, మనోమయః = మనోమయము, ప్రాణమయః = ప్రాణమయము, అథ = మరియు, వాఙ్మయః = వాఙ్మయరూపంతో, పితృత్వం = బ్రహ్మత్వమును, ఆసాద్య = పొంది, అజన్మా = పుట్టుక లేనివాడై, నిజ = తన, కర్మ = కర్మలచేత, యంత్రితః = నియంత్రించ బడినవాడై, ఫలాని = ఫలములను, జిఘత్సతి ఇవ = భుజించాలనుకుంటున్నట్టుగా, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

జన్మ అంటూలేని ఏ పరమాత్మ వాఙ్మయ, ప్రాణమయ, మనోమయుడై హిరణ్యగర్భుని రూపంలో పితృత్వాన్ని చేపట్టి తన కర్మలచేత నియంత్రితుడై ఫలాలను భుజిస్తాడో, ఆ ఉత్తరకాశీ ప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంలో మూడో మంత్రంలోని భావం ఇంకా విస్తృతంగా విశదపరచబడుతోంది. వాఙ్మనః ప్రాణాలనే ఆహారాలను సమిష్టిలో ప్రజాపతి, వ్యష్టిలో జీవుడు ఎందుకు స్వీకరించారో చెప్పబడుతోంది.

ఈ మూడు ఆహారాల ఆధ్యాత్మిక తత్త్వాన్ని గ్రహించాలి. జీవస్వరూపంగా వ్యక్తమైన దానిని నిలబెట్టడానికి వాక్కు, ప్రాణం, మనస్సు అవసరం. ఇంద్రియ వ్యాపారాలను మనస్సే చేస్తుంది. ఇంద్రియాలనుండి మనస్సు వెనక్కి ఉపసంహరించుకోబడినప్పుడు వాటికి తమ తమ రంగాలలో వ్యవహరించే నేర్పు ఉండదు. ఇలా మనస్సును సంపాదించి, అన్ని కోరికలకు ఆలవాలం చేసుకుని

అందులో పరమాత్మ స్థిరపడగలడు. తమ కోరికలను వెలిబుచ్చుకోవడానికి వాక్కు ఒకటే మార్గం. జంతువులు, పక్షులు కూడా తమ తమ ధ్వనులద్వారా తమ అవసరాలను వెల్లడిస్తాయి. అవన్నీ వాక్కే! - అచ్చులు, హల్లులతో కూడిన మానవభాష కావచ్చును; జంతువులు, పక్షులు, ఇతర ప్రాణులు చేసే అవ్యక్త నాదాలు కావచ్చును.

అన్ని ప్రాణులలో వెలువడే ముఖ్యప్రాణశక్తి ఇక్కడ 'ప్రాణం' అని ఉదహరించబడింది. అది వ్యవహరించే విధానాన్నిబట్టి వేరువేరు పేర్లు ఏర్పడినాయి. నాసికాపుటాలద్వారా ప్రయాణించి హృదయాన్ని తాకే ముఖ్యప్రాణాన్ని 'ప్రాణవాయువు' అంటారు. గుండెక్రింద పనిచేస్తూ మలమూత్రాలను వెలికి తోసేసే ముఖ్య ప్రాణాన్ని 'అపానవాయువు' అంటారు. ప్రాణాపానాలను నియమిస్తూ శరీరానికి పనిచేసే శక్తినిచ్చే దానిని "వ్యానవాయువు" అంటారు. శరీరంలో అన్నిభాగాలకు పుష్టినిస్తూ శిరస్సువైపుకి ఊర్ధ్వంగా ప్రయాణించి, చనిపోయినప్పుడు శరీరాన్ని విసర్జించే దానిని "ఉదానవాయువు" అంటారు. జీర్ణమైన ఆహారాన్ని శరీరంలోని అన్ని భాగాలకు పంచి ఇచ్చే దానిని "సమానవాయువు" అంటారు. మొత్తం ఈ వ్యవహారాలన్నీ సమరసంగా కలిసి పనిచేసేట్లు కనిపెట్టి చూసే ముఖ్యప్రాణాన్ని "ఆన" అంటారు.

ఈ బ్రాహ్మణంలో 4-15 మంత్రాలు ఈ మూడు ఆహారాల ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక రూపాలు విస్తృతంగా చర్చించబడినాయి. శ్రీ గురుదేవులు వాటిని వదిలేసి తరువాతి శ్లోకంలో ఏయే కర్మలద్వారా మానవ, పితృ, దేవలోకాలను పొందవచ్చునో తెలుపుతున్నారు.

Sloka - 12.10

శ్లో॥ మనుష్యలోకస్స్వసుతేన కర్మణా

పితుశ్చ లోకస్సురవేశ్మవిద్యయా ।

విజయ్య ఏతైర్న విజీయతే తు య-

స్తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.10॥

ప్రతి॥ స్వసుతేన = కుమారునిచే, మనుష్యలోకః = మానవలోకము, కర్మణా = కర్మలచే, పితుః+లోకః+చ = పితృలోకమును, విద్యయా = ఉపాసనాదివిద్యచే, సురవేశ్మ = బ్రహ్మలోకము, విజయ్య = జయించదగినది, ఏతైః = ఈ మూడింటిచే, యః+తు = ఎవడైతే, న+విజీయతే = జయింపబడదో, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

పుత్రులవల్ల మనుష్యలోకాన్ని, కర్మలవల్ల పితృలోకాన్ని, విద్య ద్వారా బ్రహ్మలోకాన్ని అందుకోవచ్చును. అయితే, వీటిద్వారా ఏ పరమాత్మను పొందలేమో, ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 1. 5. లో చివరివైన 16-23 మంత్రాలు ఈ శ్లోకంలోను, తరువాతి దాంట్లోను కూడా వివరించబడినాయి. పుత్రుడున్నప్పుడే తండ్రికి తాను కష్టపడి సంపాదించిన దానిని సరైన వారసుడికి అప్పగించాననే పరమతృప్తి కలుగుతుంది.

అందుకే ఈ లోకాన్ని పొందడం, స్థిరపడడం పుత్రుడి ద్వారా లభిస్తుందన్నారు. శ్రాద్ధకర్మలు, ఉత్తమ ధార్మిక కర్మలు చేయడం వలన పితృలోకమూ, విద్య లేదా ఉపాసనవల్ల బ్రహ్మలోకము లభిస్తుంది. నామరూపాలతో కూడిన ఈ మూడు ప్రపంచాలు కేవలం భ్రమాత్మకమైనవి, తాత్కాలిక మైనవి కాబట్టి నిజమైన విచక్షణాజ్ఞానం కల మానవుడు, వాటిని విసర్జించి పరమాత్మను వెదుక్కోవాలి.

Sloka - 12.11

శ్లో॥ భవోఽయమవ్యక్తతదన్యలక్షణ-

స్త్రయం హి వై నామ చ రూపకర్మణీ ।

అతో విరజ్యేత బుధో యదీప్సయా

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.11॥

ప్రతి॥ అయం = ఈ, భవః = లోకము, అవ్యక్త = అవ్యక్తమును, తత్+అన్య లక్షణః = వ్యక్తమును అనులక్షణాలుకలదై, నామ + రూప + కర్మణి +చ = నామరూపకర్మలను, త్రయం + హి + వై = త్రిపుటిరూపమే, అతః = అందుచే, బుధః = పండితుడు, యత్ = ఏ, ఈప్సయా = బ్రహ్మతత్త్వాన్ని తెలుసుకొనే కోరికచే, విరజ్యేత = విరక్తుడవుతాడో, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

ఈ ప్రపంచం స్థూలము, సూక్ష్మమూ కూడా. నామ, రూప, కర్మలనేవి మూడే దాని లక్షణాలు. దేనిని పొందగోరిన వివేకి వీటినుండి విరక్తుడవుతాడో ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

సరిగా యోచించే బుద్ధిమంతునికి నామరూపాల వైవిధ్యమంతా నామం, రూపం, క్రియ అనే మూడు భ్రాంతులవల్ల తయారయిందని అర్థమవుతుంది. దేవదత్తుడు, రాముడు, కృష్ణుడు అన్న నామాలు; తెలుపు, నలుపు, ఎరుపు అన్న ఆకారాలు; ప్రతిబింబించడం, కనబడడం, కదలిక అన్న క్రియలు అన్నీ భ్రాంతులే. ఒక్క క్షణం కనబడి మరుక్షణంలో మాయమవుతాయి. అందుచేత మానవజీవితానికి ఒక్కటే పరమార్థం, లక్ష్యం - పరమాత్మను కనుక్కోవడమే!

ఈ శ్లోకంతో ఐదు బ్రాహ్మణాలతో కూడిన ఒకటో అధ్యాయం ముగిసింది. తరువాతి శ్లోకం నుండి రెండో అధ్యాయం మొదలవుతుంది.

Sloka - 12.12

శ్లో॥ రవీన్దువిద్యుత్ప్రముఖేషు పూరుషో
విచిన్త్యతే బ్రహ్మ తదన్యదూచివాన్ ।
అజాతశత్రుర్మునయేఽపి యత్పరం
తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.12॥

ప్రతి॥ తత్+అన్యత్+ఊచివాన్ పూరుషః = బ్రహ్మజ్ఞానములేని పురుషుడు, రవి+ఇందు+విద్యుత్+ప్రముఖేషు = సూర్యచంద్ర విద్యుదాదులందు, బ్రహ్మ = బ్రహ్మగా, విచింత్యతే = ధ్యానించునో, యత్పరం = దేనికంటె, మునయే+అపి = మునికికూడా, అజాతశత్రుః = అజాతశత్రువు బోధించెనో, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

సూర్యునిలో, చంద్రుడిలో, విద్యుత్తులో ఉన్న పురుషుణ్ణి బ్రహ్మగా ముని ధ్యానించగా, అది బ్రహ్మం కాదని, వాటికన్నా భిన్నమైనదని అజాతశత్రువు ఏ పరమాత్మ తత్త్వాన్ని బోధించి సరిదిద్దాడో, ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

గురుదేవులు బృ.ఉ. 2. 1 లోని 1-14 మంత్రాల సారాన్ని ఈ శ్లోకంలో పొందుపరిచారు. మొదటి అధ్యాయంలో నిజమైన సాధకుడు అంతర్ముఖ విచారణద్వారా తన ఆత్మను గురించే ధ్యానం చేయాలని నిస్సందేహంగా రుజువు చేయబడింది. ఉపాసన యొక్క పరమావధి ఆత్మను గురించిన సరైన సమగ్రమైన జ్ఞానాన్ని సంపాదించడం, అనుభూతిని పొందడం. అన్నింటికన్నా అమూల్యమైనది, శాశ్వతమైనది కాబట్టి ఆత్మనే కోరి, భజించి, ధ్యానించి అందుకోవాలని చెప్పబడింది.

అయితే మొదటి అధ్యాయంలో విధింపబడిన ఉపాసన బహిర్ముఖమైనది. కర్మవిధి ముసుగులో కప్పబడిఉన్నది, సూటిగా ఆత్మను ప్రకాశింపజేయదు. అందువలన ఈ అధ్యాయంలో ఋషి ఆత్మను వెల్లడించే ఆధ్యాత్మిక ఉపాసనలను విధించి ఆత్మానుభవానికి సాధకుణ్ణి దగ్గరికి చేర్చుతారు. ఇది ఒక చక్కని కథ ద్వారా నిరూపించబడుతోంది. దానిద్వారా ఇందులోని భావాలు తేలికగా, స్పష్టంగా, సూటిగా అర్థమవుతాయి.

గర్గగోత్రానికి చెందిన గార్గ్యముని అనే బ్రహ్మజిజ్ఞాసువు బాహ్యమైన వ్యక్తరూపాన్ని బ్రహ్మోపాసనగా చేసి బ్రహ్మమంటే ఆధిదైవిక శక్తులలో ఇమిడిఉండి వాటికి శక్తినిచ్చే తత్త్వమని తప్పునిర్ణయానికి వచ్చాడు. దీనివల్ల అతడికి పరమాత్మతత్త్వాన్ని గురించిన అజ్ఞానంతోబాటు అహంకారాన్నీ, అభిమానాన్ని కూడా పెంచింది. తాను బ్రహ్మజ్ఞానినని చెప్పుకుంటూ కాశీరాజైన అజాతశత్రువువద్దకు వెళ్ళి ఆయనకు బ్రహ్మవిద్యా ఉపదేశం చేస్తానన్నాడు. రాజు అజాతశత్రువు బ్రహ్మజ్ఞాని. అతడిలో ఎలాంటి కల్మషమూ, మోసమూ లేవు. ఎంతో వినయశీలి. గార్గ్యమునిని సగౌరవంగా ఆహ్వానించి మన్నించాడు. సాధారణంగా పండితులు, జిజ్ఞాసువులు, బ్రహ్మవిద్యాపారంగతులు, పండిత సత్కారం ఘనంగా చేసే వితరణగుణం కలిగిన జనక మహారాజువద్దకు వెళ్తారు. ఆయన వద్దకు వెళ్ళకుండా తన వద్దకు వచ్చినందుకు, అడగకుండానే బ్రహ్మవిద్యను ఉపదేశిస్తానన్నందుకు గాను సంతోషించి గార్గ్యమునికి వేయి గోవులను, గురుదక్షిణను ఇస్తానన్నాడు. ఇలా దక్షిణను వాగ్దానం చేసి బ్రహ్మవిద్యను ఉపదేశించమని అడిగాడు.

1) గార్గ్యుడిలా అన్నాడు - రాజా, బ్రహ్మోపాసనలో ముఖ్యప్రాణాన్ని సూర్యునిలో ఉన్న పురుషుడిగా, కంటిలో ద్రష్టగా పరబ్రహ్మగా నేను ఉపాసిస్తాను.

అది పరబ్రహ్మం కాదని, పరిమితబ్రహ్మము యొక్క జ్ఞానాన్నే కలిగిస్తుందని అజాతశత్రువు బదులు చెప్పాడు.

2) అప్పుడు గార్గ్యుడు రెండో ఉపాసన చెప్పాడు - ముఖ్యప్రాణాన్ని చంద్రుడిలో ఉన్న పురుషునిగాను, మనస్సులో భావించేవాడిగాను, పరబ్రహ్మగా ఉపాసిస్తానన్నాడు.

అజాతశత్రువు అది పరిమితమైన బ్రహ్మము యొక్క జ్ఞానమేనని బదులు చెప్పాడు.

3) విద్యుత్తులోని శక్తిగా, చర్మంలోని స్పర్శగా, హృదయంలోని అనుభవదారుడిగా ఉపాసిస్తానని గార్గ్యుడు అన్నాడు.

ఇలా వరుసగా గర్గ్యముని పదకొండురకాల ఉపాసనలు చెబుతూ వచ్చాడు.

4) వాయువుగా, ప్రాణాలుగా, హృదయంలోని భావుకుడుగాను——

5) అగ్నిలోని చోదనంగా, వాక్కులోని వక్తగా, హృదయంలోని అనుభవదారుడిగాను-

6) నీటిలోని శక్తిగా, రేతస్సులోని బీజంగా, హృదయంలోని అనుభవదారుడిగాను-

7) అద్దంలోని ప్రతిబింబంగా, హృదయంలోని అనుభవదారుడిగా-

8) మానవుడు నడుస్తుండగా అతడి ఉనికిని తెలియజేసే ధ్వనిగా, ముఖ్యప్రాణంగాను-

9) దశదిశలుగా, హృదయంలో వినేవాడుగా, హృదయంలో అనుభవదారుడిగాను-

10) ఆకారాల నీడగా, ఆత్మనెరుగని అజ్ఞానం యొక్క పొరగాను–

11) ప్రజాపతిగాను, బుద్ధిలో విచారశీలిగా, హృదయంలో అనుభవదారుడిగాను-

గర్గ్యముని ఈ ఉపాధులన్నింటిలో పనిచేసే ముఖ్యప్రాణాన్ని, అందులోని సూక్ష్మరూపాన్ని పరబ్రహ్మగా ఉపాసిస్తున్నాడు. ఈ పదకొండు ఉపాసనలద్వారా అనంతమైన పరబ్రహ్మస్వరూపాన్ని అందుకోవడం సాధ్యం కాదు. అజాతశత్రువు నిష్కర్షగా ఈ విషయాన్ని గార్గ్యుడికి చెప్పవలసివచ్చింది. ముని కొంతసేపు నిశ్శబ్దంగా ఉన్నాడు. తరువాత పరబ్రహ్మతత్త్వాన్ని తనకు ఉపదేశించుమని రాజును అడిగాడు. ఆయన బ్రాహ్మణుడు, తాను క్షత్రియుడు. తన కన్నా ఎక్కువైన కులానికి చెందినవానికి ఉపదేశం చేయడానికి అజాతశత్రువు కొంచెం వెనకాడాడు. అయితేనేం, చివరికి బ్రహ్మవిద్యను ఉపదేశించాడు. ఆ ఉపదేశం ఏమిటో తరువాతిశ్లోకం వివరిస్తుంది.

పై కథలోని మిగతా వివరాలను తెలుసుకోవడానికి ఉపనిషత్తును, దాని భాష్యాన్ని చదవాలి.

Sloka - 12.13

శ్లో॥ హృదమ్బుజే వ్యోమని యత్ర ధీమయః

సుఖేన శేతే నృపబాలవిప్రవత్ ।

అఖణ్డసద్బ్రహ్మ తదేవ సాక్షిచిత్

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.13॥

ప్రతి॥ యత్ర = ఏ, హృదంబుజే = మనః కమలమనెడి, వ్యోమని = ఆకాశమందు, ధీమయః = పండితుడు, నృప + బాల + విప్రవత్ = రాజు, బాలుడు, బ్రాహ్మణునివలె, సుఖేన = సుఖముగా, శేతే = నిదురించుచున్నాడో, తత్ + ఏవ = అదియే, అఖండసత్ + బ్రహ్మ = పరమాత్మ, సాక్షిచిత్ = సాక్షిచైతన్యము, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

గాఢసుషుప్తిలో పరబ్రహ్మము హృదయపద్మంలో తన అనంత సద్భావంలో తేజోమయమై, మహిమాన్వితమై సర్వజ్ఞమై సాక్షి చైతన్యంగా ఉండి సామ్రాట్టులాగా, బాలుడిలాగా, ఆత్మజ్ఞాని అయిన బ్రాహ్మణుడివలె అఖండానందాన్ని అనుభవిస్తూ పడుకొని ఉంటాడు. ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంలో 2వ అధ్యాయంలోని మొదటి బ్రాహ్మణంయొక్క 15–20 మంత్రాలభావం సూచితమైంది. సాంప్రదాయానుసారంగా శిష్యుణ్ణి అధ్యయనంలోకి దించకుండా, అజాతశత్రువు గార్గ్యమునిని చేయి పట్టుకొని గాఢనిద్రలో మునిగిఉన్న ఒక మనుష్యుని వద్దకు తీసుకుని వెళ్ళాడు. వేరువేరు పేర్లతో

పిలిచి అతణ్ణి లేపబోయాడు. ఆ మనిషి లేవలేదు. అతడి శరీరాన్ని పట్టుకొని కుదిపేసరికి లేచాడు. అతణ్ణి ఉదాహరణగా చూపుతూ రాజు, "ఇతడు గాఢనిద్రలో ఉన్నప్పుడు సర్వజ్ఞమైన అతడి ఆత్మ ఎక్కడ ఉన్నది?" గార్గ్యుడు సమాధానం చెప్పలేకపోయాడు. అతడి కా విషయం తెలియదు. అప్పుడు ఆతనికి సుషుప్త్యవస్థలో ఆత్మ ఎక్కడ ఉన్నదో బోధింపబడింది.

ఇంద్రియాలు, మనోబుద్ధులద్వారా వ్యక్తమైనప్పుడు ఆత్మ ప్రదర్శించే తన అన్ని ప్రత్యేకతలను ఉపసంహరించుకొని గాఢనిద్రలో తన స్వస్వరూపాన్ని చేరుకుంటారని ఆజాతశత్రువు చెప్పాడు. ఇలా ఉపసంహరించు కొన్నప్పుడు ఆత్మ హృదయాకాశంలో ఉంటుంది. హృదయ కమలంలో ఉండే ఆకాశం అది. అంతా జాగ్రత్స్వప్నావస్థలలో శరీరమనోబుద్ధులద్వారా విస్తరించుకునే ప్రత్యేకజ్ఞానాలన్నీ గాఢనిద్రలో వెనక్కి లాగుకోబడుతాయి. "స్వయం ఆపితి ఇతి" అంతా తనలోకి తిరిగివస్తాయి ఈ స్థితిలో చూపు, వినికిడి, స్పర్శ, వాసనచూడడం, మాట్లాడడం, యోచించడం ఈ శక్తులన్నీ ఉపసంహరించుకోబడి శుద్ధాత్మలో లీనమైపోతాయి. అది అనంత సర్వజ్ఞ సాక్షిగా ఉండిపోతుంది.

ఉపనిషత్తులో ఈ అంతరాత్మయొక్క ప్రత్యేక జ్ఞానాలు జాగ్రత్స్వప్నాలలో డెబ్బయిరెండుకోట్ల సూక్ష్మచైతన్య నాడులద్వారా ఇంద్రియ, మనోబుద్ధులలో నుండి విస్తరించుకొంటుందని చెప్పబడింది. ఆ విచ్చుకోడం జీవులకర్మలను, వాసనలను అనుసరించి ఉంటుంది గాఢనిద్రలో ఉపసంహరణకూడా ఈ డెబ్బయిరెండుకోట్ల నాడులద్వారానే జరుగుతుంది. ఇలా పూర్ణంగా ఉపసంహరించుకొన్న ఆత్మ “పురీతత్" అనే నాడిలో వసించి ఉంటుందని కూడా ఉపనిషత్తు పేర్కొన్నది. ఈ

ఉపసంహరణను అమాయకుడైన పసిబాలుడు, మహా చక్రవర్తి, ఆత్మజ్ఞాని అయిన బ్రాహ్మణుని సుఖశాంతిపూర్వకమైన దివ్య సుషుప్తితో పోల్చారు.

తన సద్భావరూపంలో ఉన్న పరమాత్మ వ్యష్టి, సమిష్టిస్థాయిలలో ఈ విధంగా జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులలో విస్తరణ, ఉపసంహరణలను చేయడం సాలీడు తనలోంచి బయటకు తెచ్చి, దిగమ్రింగే తంతువుతో పోల్చారు. అగ్ని నుండి వేలాదిగా ఎగిరివచ్చే విస్ఫులింగాలతో కూడా పోల్చబడింది. అన్ని మార్పులకు గుణాలకు అతీతుడైన పరమాత్మ దేనిమీద ఆధారపడకుండానే ఏడులోకాలుగా, వాక్కు, చూపు మొదలైన ప్రాణాలుగా విస్తరించుకుంటాడు, తిరిగి తనలోకి కలిపివేసుకుంటాడు.

తరువాతి శ్లోకంలో ముఖ్యప్రాణాన్ని హృదయంలో నివసించే పసిపాపగా కొందరు సాధకులు ఉపాసించే విధానం చెప్పబడింది.

Sloka - 12.14

శ్లో॥ విదన్తి యం ప్రాణశరీరకం శిశుం

శరీరమాధానమముష్య కేచన ।

శిరోవరాధానమథాన్నబన్ధనీ

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.14॥

ప్రతి॥ కేచన = కొందరు, యం = ఏ ముఖ్యప్రాణమును, ప్రాణశరీరకం = ప్రాణమున్న శరీరముగల, శిశుం = శిశువుగా, విదంతి = తెలుసుకుంటున్నారు, అముష్య = ఈ ముఖ్యప్రాణమునకు, శరీరం = శరీరము, ఆధానం = ఆధారము,

శిరః = శిరః + వరాధానం = శిరస్సే ప్రత్యేకాధారం = ఆధారము, అథ = మరియు, అన్నబంధనీ = అన్నమే బంధనరజ్జువు, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

కొందరు సాధకులు ఈ ముఖ్యప్రాణాన్ని శరీరాన్ని ఆధారం చేసుకొన్న శిశువుగా ఉపాసిస్తారు. ఏడుకన్నాలతో కూడిన శిరస్సు ముఖ్యప్రాణంయొక్క శరీరం కాబట్టి ఏడుకన్నాలను ఎంతో పవిత్రంగా ఎంచుతారు. ముఖ్యప్రాణం ఈ శరీరానికి అన్నమనే రజ్జువుతో బంధింపబడిఉంటుంది. ముఖ్య ప్రాణాన్ని ఎరిగిన వాళ్లు పరమాత్మను ఎరుగుదురు. ఆ ఉత్తర కాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 2. 2. లోని ముఖ్యభావాలు ఈ శ్లోకంలో పొందుపరచబడి ఉన్నాయి. ఇంద్రియాలు స్వతహాగా బహిర్ముఖమైనవి. ముఖ్యప్రాణం అంతర్ముఖం విషయ వస్తువులతో దానికి సూటిగా సంబంధం లేదు. అందుకే అంతర్ముఖుడైనాడు. ఈ కారణంచేత అంతర్ముఖమై తనలో తాను నిమగ్నమై ఉండే శిశువుతో పోల్చారు. రెండుకళ్ళు, రెండుచెవులు, రెండుముక్కులూ, నోరు_ ఈ ఏడింటి ద్వారా ప్రాణంయొక్క వ్యవహారాలు నడుస్తాయి. ఈ ఏడూ తలలోనే ఉన్నాయి కాబట్టి శిరస్సు ముఖ్యప్రాణమనే శిశువుకి ముఖ్యాధారం. మనం తినే అన్నం ద్వారా ముఖ్యప్రాణం శరీరంలో నిలిచి వృద్ధిపొందుతుంది. అందుచేత అన్నమే ప్రాణాన్ని శరీరానికి బంధించి ఉంచే త్రాడు.

పరమాత్మను శరీరంలో ఉన్న ముఖ్యప్రాణంగా ధ్యానిస్తూ శరీరం దానికి ప్రాథమిక ఆధారమనీ, తల దానికి ప్రత్యేక ఆధారమనీ తెలిసిన సాధకుడు ఇంద్రియాలను నిగ్రహించి దానిని శక్తిమంతం చేసుకుంటాడు. తాను ఇంద్రియాలపైన పూర్తి స్వాధీనతను పొందగలుగుతాడు. ఈ ఏడింటి మీద పూర్తి అధికారం పొందాలని ఆశించేవాడు తక్కిన ఇంద్రియాలను నిగ్రహించడం తప్పనిసరి.

ఉపనిషత్తులో దీనిని శిశుబ్రాహ్మణ మన్నారు. దాని సారమే ఈ శ్లోకంలో చెప్పబడింది. తరువాతి శ్లోకంలో వ్యక్తమైన పరమాత్మ యొక్క సద్భావం వివరింపబడుతుంది. సగుణబ్రహ్మకు స్థూల సూక్ష్మ రూపాలు రెండు ఉంటాయి. రెండురూపాల సగుణబ్రహ్మనికి అతీత మైనది నిర్గుణ పరబ్రహ్మము. అది అవ్యక్తం, మనస్సుకు, వాక్కుకు అందదు. “నేతి”, “నేతి" అనే అభ్యాసంవల్ల మాత్రమే దానిని తెలుసుకొని సాక్షాత్కారం చేసుకోవచ్చును. ఈ భావాలన్నీ రాబోయే శ్లోకంలో ఉన్నాయి.

Sloka - 12.15

శ్లో॥ సదస్తి మూర్తం కుజలానలాత్మకం

త్యదస్త్యమూర్తం మరుదమ్బరాత్మకమ్ ।

అతీత్య చైతేఽవధిభూర్విభాతి య-

త్తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.15॥

ప్రతి॥ కు + జల + అనల + ఆత్మకం = భూమి, నీరు, అగ్ని రూపాత్మకమైన, మూర్తం = ఆకారము, సత్ + అస్తి = సత్తుగా ఉన్నది, మరుత్ + అంబర + ఆత్మకం = వాయువు, ఆకాశరూపమయిన, అమూర్తం = ఆకారములేని, త్యత్ = త్యత్తు ఉన్నది(అమూర్తమైనది / పరోక్షమైనది), ఏతే = ఈ రెంటిని, అతీత్య = దాటి, అవధిభూః = చరమరూపమై, యత్ = ఏది, విభాతి = భాసిల్లునో, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

తన సద్భావంలో పరమాత్మ భూ, జలాగ్ని రూపాన్ని ధరించినప్పుడు స్థూలమై ఇంద్రియాలకు గోచరమవుతాడు. వాయు, ఆకాశ రూపాలను ధరించినప్పుడు సూక్ష్మరూపియై అమూర్తరూపంలో ఉంటాడు. ఈ రెంటికీ అతీతమై నిత్యమూ పరమసత్యమై ప్రకాశించే ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బృ. ఉ 2. 3. లోని భావాలు ఈ శ్లోకంలో పేర్కొనబడినాయి. దీనిని మూర్త అమూర్త బ్రాహ్మణ మంటారు. పరమాత్మ యొక్క వ్యక్త స్వభావం స్థూల సూక్ష్మ రూపాలు రెండుగా విశ్లేషించబడింది. సమిష్టి, వ్యష్టి రెండు స్థాయిలలోను ఈ విశ్లేషణ జరిగింది. సమిష్టి స్థాయిలో అంటే ఆధిదైవికంలో భూజలాగ్నులు సగుణబ్రహ్మము యొక్క వ్యక్త స్వరూపాలు. ఇది ఆయన స్థూలవ్యక్తిత్వం. కంటికి కనబడుతుంది. ఈ మూటిని సృజించడానికి కారణం సూర్యశక్తి కాబట్టి కంటికి దృశ్యమైన సూర్యుడు స్థూల సగుణబ్రహ్మముయొక్క సారభూత వ్యక్తరూపు.

ఆకాశము, వాయువు రెండూ కంటికి కనబడవు. అవి సగుణబ్రహ్మము యొక్క సూక్ష్మరూపం. ఈ రెంటిసారమూ సూర్యునిలో ఉన్న పురుషుడు. సూర్యునిలో వెలుగొందే పరమాత్మసారం ఈ పురుషుడు.

వ్యష్టిలో ప్రాణం, మానవహృదయంలోని ఆకాశం- ఈ రెంటినీ వదిలేస్తే మిగిలిన యావత్తు దేహము భూజలాగ్నుల స్థూలరూపం, ఈ స్థూలరూపానికి సారమైన ప్రతినిధి కుడికన్ను. ప్రాణము ఆకాశము సగుణబ్రహ్మము యొక్క సూక్ష్మరూపం కుడికంటిలోని ద్రష్ట వాటి సారం.

సగుణబ్రహ్మములో నిజానికి ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మిక తత్త్వాలలో భేదం లేదు. ఉపాధులతో ఉండే తాదాత్మ్యంవలన సమిష్టి వ్యష్టిస్థాయిలలో సగుణ బ్రహ్మము ఎలా వ్యక్తమౌతుందో తెలుపడంకోసమే ఈ భేదం చూపబడింది. ఈ విషయం ఏడో ప్రపాఠంలో చెప్పబడింది. తరువాతి దానిలో కూడా చెప్పబడుతుంది.

సగుణబ్రహ్మముయొక్క స్థూల సూక్ష్మ రూపాలనే భావాలు పరమాత్మను గురించి మనలో ఉన్న అవిద్యావిక్షేపాలవల్ల కలుగుతున్నాయి. వీటికి నిగూఢమైన మన వాసనలే కారణం. పరమాత్మను తెలుసుకోగోరే జిజ్ఞాసువు "నేతి", "నేతి" విధానం ద్వారా ఈ సగుణబ్రహ్మ రూపాల నన్నింటిని తిరస్కరించి సర్వాతీతమైన బ్రహ్మని హృదయంలో దర్శించాలి.

తరువాతి శ్లోకంలో మైత్రేయబ్రాహ్మణం వివరింపబడుతుంది. యాజ్ఞవల్క్యమహర్షికి ఇద్దరు కాత్యాయిని, మైత్రేయి అని భార్యలు. వారిలో మైత్రేయి చాలా తెలివైంది, జిజ్ఞాసకలది. సన్యసించడానికి సిద్ధపడుతున్న యాజ్ఞవల్క్యుడు తన భౌతిక సంపదను ఇద్దరిభార్యలకు సమానంగా పంచిఇచ్చాడు. మైత్రేయి భర్తని

ప్రశ్నించింది- "స్వామీ! భూమిలో ఉన్న యావత్సంపదని మీరు నాకు ఇచ్చినా దానివల్ల నాకు మోక్షం వస్తుందా? ప్రాపంచిక బంధనాలనుండి పూర్తి విడుదల కలుగుతుందా?" మహర్షి తన భార్యకి ఇచ్చిన జవాబు రాబోయే శ్లోకంలో కనబడుతుంది.

Sloka - 12.16

శ్లో॥ న విత్తపూర్ణాచలయా చ లభ్యతే

యదాత్మభావామృతభావనిర్వృతిః ।

సుఖం సుఖాన్యాహరతీవ విత్తవాన్

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.16॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, ఆత్మభావ = ఆత్మరూపముచే, అమృత = శాశ్వతమైన భావనిర్వృతిః = ఆనందమనునది, విత్తపూర్ణాచలయా = సంపదతో నిండిన భూమిచేతను + చ = భూమిచేతను, న + లభ్యతే = పొందబడదు. విత్తవాన్ = ధనికుడు, సుఖాని + ఆహరతీ + ఇవ = సుఖాలను పొందుచున్నవానివలె, సుఖం = సుఖమును, (పొందుచున్నాడు), తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

సంపూర్ణ విత్తంతో కూడిన యావద్భూమినీ సంపాదించినా మానవుడు పరమాత్మ స్వలక్షణమైన శాశ్వతానందాన్ని పొందలేడు. ధనవంతుడు సుఖంగా అన్ని

భోగాలను పొందగలడు, ఆత్మానందాన్ని కాదు. ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 2. 4 లోని 1. 2 మంత్రాభావాలు ఇక్కడ చెప్పబడినాయి. యాజ్ఞవల్క్యుడు తన భార్య మైత్రేయితో ఇలా అన్నాడు- "భూమిలోని యావత్సంపద నీకు ఉంటే ఇతర భాగ్యవంతులలాగే బాహ్యప్రపంచంలోని భోగాలు, సుఖాలు నీకు లభిస్తాయి. భోగాలు కోరేవారికి మోక్షకాంక్ష లేశమైనా ఉండదు. కాబట్టి మోక్షం ఎన్నటికీ దొరకదు."

భర్త జవాబును వినగానే మోక్షంకోసం తపిస్తున్న మైత్రేయి యాజ్ఞవల్క్యుడితో అన్నది "మోక్షం ఇవ్వని ఈ సంపదవల్ల నాకేమి ప్రయోజనం?" అన్నది. అక్కడితో ఆగక తనకు శాశ్వతపదాన్ని ప్రసాదించే జ్ఞానబోధ చేయుమని అడిగింది. అందుకు సమాధానంగా ఆయన అన్ని భోగాలపట్ల పూర్తి నిస్సంగాన్ని పెంచుకోమని ఆమెకు సలహా ఇచ్చాడు. ఇది తరువాతి శ్లోకంలోని విషయం.

Sloka - 12.17

శ్లో॥ యదాత్మకామాయ పతిః ప్రియో భవే-

ద్యదాత్మకామాయ చ కామినీ ప్రియా ।

యదాత్మకామాయ సుతః ప్రియో భవే-

త్తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.17॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, ఆత్మకామాయ = ఆత్మ కొరకు, పతిః = భర్త, ప్రియః = ప్రియమైనవాడు, భవేత్ = అగును, యత్ = ఏ, ఆత్మకామాయ = తన కొఱకు, కామినీ + చ = కామినియు, ప్రియా = ప్రియురాలు, భవేత్ = అగును, యత్ = ఏ, ఆత్మకామాయ = తనకొఱకు, సుతః = పుత్రుడు, ప్రియః = ప్రియమైనవాడు, భవేత్ = అగును, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

ఏ ఆత్మకోసం పత్నికి పతి ప్రియుడవుతాడో, ఏ ఆత్మకోసం పతికి పత్ని ప్రియురాలవుతుందో, ఏ ఆత్మకోసం తండ్రికి సుతుడు ప్రియుడవుతాడో, ఆ ఆత్మ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 2. 4. లోని 4, 5 మంత్రాల భావాలు ఇందులో ఇమిడి ఉన్నాయి. నామరూపాల భ్రాంతి పూర్వకమైన ఈ జగత్తులో ఏ వస్తువు దానికోసమే ప్రీతికరం కాదు[12]. అన్ని వస్తువులు తన ఆత్మకోసమె ప్రియంగా ఎంచుకోబడుతాయి. ఇదే భావం తరువాతి శ్లోకంలో కూడా వెల్లడించబడుతోంది.

Sloka - 12.18

శ్లో॥ యదాత్మకామాయ వసు ప్రియం భవే-

త్తథా చ లోకామరజన్తవః ప్రియాః ।

యదాత్మనోఽర్థే నిఖిలం చ వల్లభం

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.18॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, ఆత్మకామాయ = ఆత్మకోసమే, వసు = సంపద, ప్రియం భవేత్ = ప్రీతిపాత్రము, తథా + చ = అట్లే, లోక + అమర + జంతవః = లోకాలు, దేవతలు, ప్రాణులును, ప్రియాః = ప్రియములు యత్ = ఏ, ఆత్మనః = ఆత్మయొక్క, అర్థే = కొఱకు, నిఖిలం + చ = సమస్తమును: వల్లభం = ప్రీతిపాత్రము, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

ఏ ఆత్మకారణంగా సంపద ప్రియమవుతుందో, ఏ ఆత్మ కారణంగా లోకాలు, దేవతలు, ప్రాణులు ప్రియం అవుతాయో, ఏ ఆత్మకోసం యావత్తు ప్రియం అవుతుందో ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంలోకూడా ముందు మంత్రాలభావాలే వెల్లడింపబడ్డాయి. ఈ రెండుమంత్రాలలో ఇచ్చిన ఉదాహరణల ద్వారా యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి ఐహికాముష్మిక వస్తువు లన్నింటిపట్ల మనకుండే ప్రేమలకు, వ్యామోహాలకు, ఆవేశాలకు, కామాలకు ప్రాథమిక మూలకారణం ఆత్మ అని, ఆత్మ మాత్రమేనని ఉద్ఘాటించాడు. ఆత్మకోసం కాకపోతే భార్య, పుత్రులు, భర్త, ఆస్తి, ఆధ్యాత్మిక ప్రగతులు - వీటికి విలువ, వినియోగం ఉండవు. ఆత్మ కాని దీనికోసం మనం

మమకారం పెట్టుకున్నా దానికి ప్రాముఖ్యత లేదు. ఆత్మకి భిన్నమైనవన్నీ తుచ్ఛమైనవి, క్షుద్రమైనవి అంతరాత్మపట్ల దృఢభక్తి, అచంచల అనురాగమే సాధించబడవలసినది.

ఆత్మ అంటే ఏమిటి, దానిని సాక్షాత్కరింపజేసుకోవడమెలా అనే విషయాలు మహర్షి మైత్రేయికి బోధించాడు. రాబోయేశ్లోకం ఈ విషయాన్ని తెలుపుతుంది.

Sloka - 12.19

శ్లో॥ యదాత్మనః ప్రేష్ఠతమస్య దృష్టయే

శ్రుతిర్మతిర్ధ్యానమపి ప్రకీర్త్యతే ।

తథా విదన్ బ్రహ్మ భవత్యశేషవి-

త్తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.19॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, ప్రేష్ఠతమస్య = అత్యంత ప్రియమైన, ఆత్మనః = పరమాత్మను, దృష్టయే = చూచుటకొఱకు, శ్రుతిః = శ్రవణము, మతిః = మననము, ధ్యానం + అపి = నిదిధ్యాసనముకూడా, ప్రకీర్త్యతే = చెప్పబడుచున్నదో, తథా = అట్లు, విదన్ = తెలుసుకుంటూ, అశేషవిత్ = పరిపూర్ణజ్ఞాని, బ్రహ్మ = బ్రహ్మగా, భవతి = అగుచున్నాడు, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

ప్రియాతిప్రియమైన ఈ ఆత్మను దర్శించడానికి శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం విధానమని కీర్తింపబడుతాయి. అలా ఆత్మదర్శనాన్ని పొందిన విద్వాంసుడు సర్వజ్ఞుడవుతాడు. ఆ పరమాత్మ ఉత్తర కాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఈ బ్రాహ్మణంలో అయిదో మంత్రంలోని చివరి భాగాన్ని పై శ్లోకం వివరించింది. ఏ ఆత్మకోసం ఈ లోకంలోని అన్ని వస్తువులు ఇతర లోకాలు ప్రియమవుతాయో ఆ ప్రియాతిప్రియమైన ఆత్మను గురించియే తెలుసుకోవాలి. దానినే చూడాలి. దానిని గురించి శ్రవణంచేసి, మననం ద్వారా, గ్రహించి సాంప్రదాయానుసారం ధ్యానం చేయాలి.[13] సమర్థుడైన గురువును సమీపించి శాస్త్రాధ్యయనం చేయాలి. గురువుద్వారాను, శాస్త్రాలనుండి తెలుసుకున్న దానిని లోతుగా మననం చేయాలి. అటుపిమ్మటనే అంతర్ముఖుడై ధ్యానం చేయాలి. ఆత్మ నెరిగిన వాడు సర్వాన్ని ఎరిగినవా డవుతాడు. ఎందుకంటే ఆత్మ కంటే అన్యమైనది ప్రపంచంలో లేదు.

స్వర్గంలోని దేవతలందరూ పరమాత్మ యొక్క వేరువేరు వ్యక్తస్వరూపాలే. దేవతలను పరమాత్మకన్న భిన్నంగా ఆరాధించేవారు మోక్షాన్ని పొందరు. ఈ విషయం తరువాతి శ్లోకంలో స్పష్టీకరించబడుతున్నది.

Sloka - 12.20

శ్లో॥ యదాత్మనోఽన్యత్ర సురాదికాన్ విదన్

పరాక్రియేతాజ్ఞతమస్సదుష్టుతైః ।

జగత్సమస్తం హి సతత్త్వమాత్మన-

స్తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.20॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, ఆత్మనః = ఆత్మకంటె, అన్యత్ర = భిన్నంగా, సురాదికాన్ = దేవాదులను, విదన్ = తెలిసి, సదుష్టుతైః = దుష్టమైన/అసమ్యక్ స్తుతులచే, అజ్ఞతమః = అత్యంత అజ్ఞాని, పరాక్రియేత = దూరంగా తొలగింపబడుచున్నాడు, సమస్తం + జగత్ = ఈ జగత్సర్వస్వము, ఆత్మనః = ఆత్మయొక్క, సతత్త్వం = స్వరూపమే, తం = ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును ఆశ్రయిస్తాను.

తాత్పర్యం

ఎవరైనా దేవతలు మొదలైన వారిని తమ ఆత్మకన్నా భిన్నంగా భావించి అజ్ఞానాంధకారంలో చిక్కుకొని ఆరాధించితే దానివల్ల వారు ఆత్మకు దూరమై పోతారు. సమస్తప్రపంచము పరమాత్మ స్వరూపమె. ఆ ఉత్తరకాశీప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకం ముందుశ్లోకంలోని భావంయొక్క విస్తరణ. బ్రాహ్మణంలోని 6వ మంత్రభావాన్ని కూడా ఈ శ్లోకం వివరిస్తుంది. పంచమహాభూతాలు, స్వర్గంలోని

దేవతలు, మానవులలోని చాతుర్వర్ణ్యాలు ప్రపంచంలోని చరాచరప్రాణులు - సర్వమూ ఆత్మలో పుట్టి ఆత్మలో నిలిచి ఆత్మలో కలిసిపోతాయి. అందువల్ల పరమ శక్తిమంతమైన అద్వయ పరమాత్మ కన్న భిన్నమైన దంటూనే లేదు. ఈ పరమసత్యాన్ని గ్రహించని వాడు ద్వైతమనే వలలో చిక్కుకొనిపోతాడు. పరమాత్మను గురించి ద్వైతభావం ఉన్న వాడు అద్వయాత్మను గుర్తించి మోక్షాన్ని పొందలేడు. అయితే అద్వయాత్మను గురించిన సమగ్రజ్ఞానం అంత తేలికగా లభించదు. తరువాత శ్లోకం ఒక ఉపమానంద్వారా దీనిని వివరిస్తుంది.

Sloka - 12.21

శ్లో॥ న కిఞ్చిదస్తి వ్యతిరేకతశ్చితే-

స్తతస్తదాత్మత్వమనాత్మవస్తునః ।

నినాదవద్దున్దుభిశఙ్ఖయోర్భృశం

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.21॥

ప్రతి॥ చితేః = చైతన్యంకంటె, వ్యతిరేకతః = భిన్నంగా, కించిత్ + న + అస్తి = ఏదీలేదు, తతః = అందువలన, తత్ = అది, అనాత్మవస్తునః = ఆత్మవస్తువు కానిదానికి, ఆత్మత్వం = ఆత్మస్వరూపమే, దుందుభి శంఖయోః = దుందుభి శంఖములయొక్క, నినాదవత్ = నాదమువలె, భృశం = మేలైనది.

తాత్పర్యం

అనంత శక్తులలో ఏకమైన ఆత్మయే జగత్తులోని బహురూపాలతో విజృంభించింది. అందుచేత చిత్తుకన్న వేరైన వస్తువే లేదు. అనాత్మగా వేర్వేరు రూపాలలో కనబడేది యావత్తు ఆత్మ తత్త్వమే. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీ ప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బ్రాహ్మణంలోని 7వ మంత్రభావం ఇందులో వివరింపబడింది. గట్టిగా మ్రోగుతున్న రణభేరీధ్వనులలో ఏ భేరీది పెద్ద ధ్వనో, దేనిది చిన్నధ్వనో వివరంగా తెలియదు. భేరీధ్వనితో పరిచయం ఉన్నందున అది భేరీధ్వని అనిమాత్రం గ్రహించగలం. అలాగే శంఖాలను గట్టిగా ఊదినప్పుడు అది శంఖధ్వని అని తెలుస్తుంది తప్ప ఫలాని శంఖధ్వని ఫలానా అని గుర్తించలేము. ఆధ్వనిలో క్రింద శ్రుతి, పై శ్రుతి దేనివో తెలుసుకోవడం కూడా సాధ్యం కాదు. ఫలానా భేరీధ్వని, ఫలానా శంఖధ్వని అని స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. ఎందుకంటే భేరీ, శంఖధ్వనుల ప్రత్యేకత ఆయా ధ్వనులలో వ్యాపించి ఉంటుంది కాబట్టి గుర్తుపట్టవచ్చును.

అలాగే నామరూపాల ప్రత్యేకతలతో ఉన్న అన్ని అనాత్మభావాలలోను పరమాత్మ యొక్క అనంతశక్తి చిద్రూపంలో వ్యాపించి ఉన్నది. ఇప్పటి వరకు నామరూప జగత్సృష్టిలో ఉన్న పరమాత్మ సర్వవ్యాపకత్వ స్వభావాన్ని వర్ణించడమైనది. రాబోయే శ్లోకంలో సృష్టికి పూర్వం ఉన్న పరమాత్మ స్వరూపం ఉదాహరణ పూర్వకంగా వివరింపబడుతోంది.

Sloka - 12.22

శ్లో॥ యథా పృథగ్ధూమకణా ధనఞ్జయా-

త్తథర్గ్యజుస్సామ చ నిస్సరన్తి హి ।

యతః పరాన్నిఃశ్వసితోపమం నరాత్

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.22॥

ప్రతి॥ యధా = ఎట్లు, ధనంజయాత్ = మండుచున్న అగ్నినుండి, పృథక్ = వేరుగా, ధూమకణాః = పొగ, నిప్పురవ్వలు మొదలైనవి (వచ్చుచున్నవో), తథా = అట్లు, యతః = ఏ, పరాత్ + నరాత్ = పురుషోత్తమునినుండి, నిఃశ్వసిత + ఉపమం = శ్వాసవలె, ఋక్ + యజుః + సామ + చ = ఋక్, యజుః, సామవేదాలు, నిస్సరన్తి హి = వెలువడుచున్నవి.

తాత్పర్యం

అగ్ని నుండి ధూమం, నిప్పురవ్వలు ఉదయించినట్లుగా ఋగ్యజుస్సామ వేదాల సర్వజ్ఞానం ధ్వనిరూపంలో, ఊపిరివలె అప్రయత్నంగా, అనాయాసంగా పరమాత్మ నుండి వెలువడుతుంది. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీప్రభువుని ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 2.4.10 వ మంత్రంలోని భావం ఈ శ్లోకంలో వివరించబడుతోంది. పొగ, మిణుగురులు, మంట, అన్నీ అగ్ని రగులుకోడానికి ముందే అవి అన్నీ అగ్నిలో నిబిడీకృతమై ఉన్నాయి. అలాగే సృష్టికి పూర్వమే పరమాత్మలో ప్రపంచ

నామరూపాలన్నీ అవ్యక్తంగా ఇమిడి ఉన్నాయి. నాలుగు వేదాలు, పురాణాలు, అన్ని శాస్త్రాలు, ఉపనిషత్తులు, మంత్రాలు, సూత్రాలు, వ్యాఖ్యానాలు సృష్టికి ముందే పరమాత్మలో అవ్యక్తంగా ఉన్నాయి. మనలో ఎంత అనాయాసంగా ఊపిరి సంచరిస్తుందో అంత తేలికగా అప్రయత్నంగా అవి పరమాత్మ నుండి బయటికి వచ్చి వ్యక్తమవుతాయి.

ఈ శ్లోకంతో జగత్తులోని నామరూపాలన్నీ పరమాత్మలోని అంశలే తప్ప వేరే కాదని వివరించడం పూర్తయింది. ఇప్పుడు ప్రళయం సంభవించాక బ్రహ్మము తప్ప మరేమీ మిగలదని స్పష్టం చేయబడుతోంది.

Sloka - 12.23

శ్లో॥ విలీయతేఽక్షే విషయః తదాత్మని

ధియాఞ్చ సోఽప్యాత్మని యత్ర శేముషీ ।

అనన్తవిజ్ఞానఘనేఽప్సముద్రవత్

తమాశ్రయామ్యుత్తరకాశికాధవమ్॥12.23॥

ప్రతి॥ విషయః = విషయ వస్తువు, అక్షే = ఇంద్రియమందును, తత్ = ఆ ఇంద్రియము, ఆత్మని = మనస్సునందును, సః + అపి = ఆ ఆత్మ కూడా, ఆత్మని = తనదైన, ధియాం + చ = బుద్ధియందును, యత్ర శేముషీ = ఎచ్చట ఆ బుద్ధి, అనంతవిజ్ఞానఘనే = పరమాత్మ జ్ఞానంలో, అప్ సముద్రవత్ = నీరు సముద్రమును చేరినట్లు, విలీయతే = లీనమగుచున్నది.

తాత్పర్యం

ప్రళయసమయంలోను, గాఢనిద్రా సమయంలోను విషయ వస్తువులు ఇంద్రియాలలోను, ఇంద్రియాలు మనస్సులోను, మనస్సు బుద్ధిలోను లయమవుతాయి. బుద్ధి సముద్రం వంటి ఏ అనంత విజ్ఞానంలో లీనమవుతుందో ఆ ఉత్తరకాశీ ప్రభువును నేను ఆశ్రయిస్తాను.

వ్యాఖ్య

బ్రాహ్మణంలోని 11 వ మంత్రాన్ని ఈ శ్లోకం వివరిస్తుంది. ఈ ప్రపంచసృష్టికి ముందు, సృష్టికి తరువాత కూడా పరబ్రహ్మమే ఉన్నది. ప్రళయం తరువాత కూడా పరబ్రహ్మమే ఉంటుంది. ప్రపంచంలో ఉండేవారు(ఉన్నవన్నీ) యావత్తు సముద్రంలో కలిసిపోయి సముద్రమే అయిపోయినట్లుగా ఈ ప్రపంచంలోని నామరూపాలన్నీ ఒక్కొక్కటే క్రమంగా లయమవుతాయి. రూప రస గంధ శబ్ద స్పర్శలుగా ఉండే ప్రాపంచిక విషయాలు ఇంద్రియ ప్రేరకాలు. అవి ఆయా ఇంద్రియాలలో, ఇంద్రియాలు మనస్సులో, మనస్సు బుద్ధిలోను లీనమవుతాయి. చివరికి బుద్ధి చైతన్యరాశి అయిన ఆత్మలో లీనమవుతుంది. అలాగే కర్మేంద్రియ విషయాలు కర్మేంద్రియాలలో లీనమవుతాయి. ఈ నామరూప జగత్తు యావత్తు ఇంద్రియాలు, వాటి విషయాలు తప్ప వేరు కాదు. అందుచేత ఇంద్రియాలు మనస్సులో లీనమైనప్పుడు ప్రపంచ ప్రళయం జరుగుతుంది. ఇలా ప్రపంచం యావత్తు లయమైనప్పుడు చివరికి మిగిలేది ప్రజ్ఞాన ఘనమైన చైతన్యమే. ఈ ప్రజ్ఞాన

ఘనమే ప్రపంచ ప్రళయం తరువాత ఉండే పరబ్రహ్మం యొక్క స్వరూపం. మిగిలిన వివరాలకు ఉపనిషత్తులో 2.4.11 వ మంత్రాన్ని చదవండి.

ఇంతవరకు వర్ణింపబడినది సృజింపబడిన ప్రపంచ యొక్క స్వభావము, ప్రాకృతప్రళయం జరిగినప్పుడు నిలిచి ఉండే పరబ్రహ్మ స్వరూపము. తరువాతి శ్లోకంలో పరమాత్మ యొక్క పరమ అవ్యయ ఆత్మ స్వరూపాన్ని స్వాత్మానుభవంగా అందుకున్నప్పుడు నామరూపాలనే ఆలోచనలు కూడా అంతరించిపోయే పరమపదస్థితి సోదాహరణంగా వివరింపబడుతోంది.

Sloka - 12.24

శ్లో॥ లవణశకలమప్సు ప్రాస్తమస్తం గతం స-
త్తదను పృథగమూభ్యశ్శక్యతే నోద్ధగ్రహీతుమ్ ।
విదపి యదపి యాతస్తద్వదుద్భిన్నమాత్రో
భవతి న బహుసంజ్ఞస్తం భజే విశ్వనాథమ్॥12.24॥

ప్రతి॥ అప్సు = నీటి యందు, ప్రాస్తం = పడవేయబడిన, లవణశకలం = ఉప్పురాయి, అస్తంగతం = స్వరూపమును కోల్పోవును, తదను = అటు పిమ్మట, అమూభ్యః = ఆ నీటి నుండి, పృథక్ = వేరుగా, ఉద్గ్రహీతుం = తీసుకొనుటకు, నశక్యతే = వీలుపడదు, తద్వత్ = అట్లే, విదపి = జ్ఞాని కూడా, ఉద్భిన్నమాత్రే = భిన్నరూపాత్మకముగా వేరుపడి, బహుసంజ్ఞః అపి = అనేక నామములతో

నున్నను, యత్ = పరమాత్మ, న భవతి = వేరుకాడో, తం విశ్వనాథం భజే = ఆ విశ్వనాథుని సేవింతును.

తాత్పర్యం

ఉప్పుగడ్డ నీటిలో పడినప్పుడు అది కరిగిపోయి నీటిరూపాన్ని ధరిస్తుంది, మళ్ళీ తన గట్టిగా ఉండే గడ్డరూపాన్ని పొందలేదు. అలాగే పరమాత్మ యొక్క అనంత సచ్చిదానంద స్వభావాన్ని తెలుసుకున్న వానికి శరీరేంద్రియ మనో బుద్ధులనే యోచన గాని, తాదాత్మ్యంగాని, పరిమితులకు లోబడడంగాని ఉండదు. ఆ పరమాత్మ విశ్వనాథుణ్ణి నేను భజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఉపనిషత్తులోని 2.4.12 వ మంత్రంలోని ముఖ్యభావాన్ని గురుదేవులు ఈ శ్లోకంలో వివరిస్తున్నారు. పరమాత్మను అద్వయానంత ఆత్మగా, చిదానంద సత్యరూపంగా తెలుసుకున్నవానికి కర్తృత్వ భోక్తృత్వభావం, కర్మజ్ఞానం ఉండవు. ఈ విషయం రాబోయే శ్లోకంలో వివరింపబడుతోంది.

Sloka - 12.25

శ్లో॥ స్ఫుటసముదితసమ్యగ్విత్తితో యస్య భిత్తి-

ర్వ్యపసరతి సమూలం విశ్వమాత్మైవ భాతి ।

తదను కథముతిష్ఠేత్ కర్తృకర్మక్రియాది-

వ్యవహృతిరసతీయం విశ్వనాథస్సమావ్యాత్॥12.25॥

ప్రతి॥ యస్య = ఏ పరబ్రహ్మ యొక్క, స్ఫుట సముదిత సమ్యగ్వృత్తితః = వ్యక్తముగా ఏర్పడిన సరియైన జ్ఞానాకారము వలన, సమూలం భిత్తిః = మూలముతోడి భేదభిత్తి, వ్యపసరతి = తొలగిపోవునో, విశ్వమ్ = ప్రపంచమంతయు, ఆత్మా ఏవ భాతి = ఆత్మగానే భాసించునో, తదను = పిమ్మట, కర్తృ కర్మ క్రియ ఆది = కర్త, కర్మ, క్రియ మొదలగు, ఇయం అసతీ వ్యవహృతిః = లేనట్టి ఈ వ్యవహారము, కథం ఉత్తిష్ఠేత్ = ఎట్లుండును? సః విశ్వనాథః = ఆ ఆత్మ స్వరూపుడైన శివుడు, మా అవ్యాత్ = నన్ను కాపాడుగాక.

తాత్పర్యం

సాధకుని హృదంతరాళంలో అనంతపరిపూర్ణ అద్వయ మహిమాన్విత పరబ్రహ్మజ్ఞానం ఎప్పుడు ఉదయిస్తుందో, దానిని గురించి చిట్టచివరి సందేహం నామావశేషంగా కూడా లేకుండా గతించిపోతుందో, అతడు తనను తాను సర్వవ్యాప్త పరబ్రహ్మంగా తెలుసుకుంటాడు. ఆత్మదర్శన సమాధిస్థితిలో ద్వైత రంగానికి చెందిన కర్తృత్వ భోక్తృత్వ క్రియాభావన లేశమాత్రమైనా ఉండదు. ఆ విశ్వనాథుడు నన్ను రక్షించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 2.4.13, 14 మంత్రాల సారాన్ని ఈ శ్లోకంలో వివరిస్తూ గురుదేవులు ఈ అధ్యాయాన్ని ముగిస్తున్నారు. ప్రాకృతప్రళయం ఏర్పడినప్పుడు శుద్ధచైతన్యఘనంగా పరబ్రహ్మము మిగిలి ఉంటుందనీ, వ్యష్టి చైతన్యం ఉండదని వివరించబడింది. వ్యష్టి చైతన్యం అంతరించిపోతే ఆత్మను తెలుసుకునేది ఎవరు?

తెలుసుకునేవాడు ఉన్నంత వరకు వ్యష్టి ఉన్నట్లేగా? అది నశించిపోతుందనడం ఎలా? మైత్రేయి యొక్క ఈ సందేహాన్ని యాజ్ఞవల్క్యుడు నివృత్తి చేస్తున్నాడు.

ప్రపంచ ప్రళయం సంభవించినప్పుడు నామరూపాలను తెలుసుకునే వ్యక్తి చైతన్యం నశించిపోతుంది. ఆ వ్యక్తుల చైతన్యాలన్నీ ఆత్మలో కరిగిపోయి చైతన్యఘనంగా తయారవుతాయి. అలా చైతన్యఘనంగా ఉండే ఆత్మకు నాశనం అంటూ ఉండదు. చైతన్యం వేటినుండి వ్యక్తమైనదో ఆ ఉపాధులు నశించినప్పుడు, ఆ ఉపాధుల ద్వారా తెలుసుకోబడే నామరూపాల జ్ఞానం నశించిపోతుంది, కాని ఆ చైతన్యం విజ్ఞానాత్మగా నిలిచిపోతుంది. ఈ సంగతిని ఇంకా స్పష్టంగా వివరించడం కోసం యాజ్ఞవల్క్యుడు ద్వైత రంగంలోనే ద్రష్ట - దృశ్యం, శ్రోత - శ్రుతం, స్పర్శయిత - స్పర్శ మొదలైనవి నిలిచి ఉంటాయని విశదీకరించాడు. ఏకమైన ఆత్మను చూడడం వల్ల ద్వైతం నశించినప్పుడు ద్రష్టత్వం, శ్రోతృత్వము, కర్తృత్వం, కర్మ, కర్మ ప్రయోజనం అన్నీ అంతర్ధానమవుతాయి. ఈ అద్వయానుభవమే పరబ్రహ్మ స్వరూపం. నా శరణ్యమైన ఉత్తరకాశీపతి ఆయనే! ఈ చివరి రెండు శ్లోకాలు మాలినీవృత్తంలో ఉన్నాయి.

***

13. 13. త్రయోదశ స్తబకం

పన్నెండో స్తబకం చివరిభాగంలో త్రికాలాలలోను, ప్రపంచ సృష్టి స్థితి లయాలలోను పరమాత్మ తప్ప వేరే ఏదీ లేదని నిరూపించబడింది. అద్భుతమైన ఈ సిద్ధాంతానికి ఉపసంహారంగా పదమూడో స్తబకంలో మధుబ్రాహ్మణంలోని సారాంశం పేర్కొనబడుతున్నది. ఆధిదైవిక, ఆధిభౌతిక, ఆధ్యాత్మిక స్థాయిలు మూడింటిలోను పెక్కులుగా కనబడే వస్తువులు, ప్రాణులు అన్నీ ఒక్క పరమాత్మ వలననే సచేతనం, శక్తిమంతం గావింపబడుతున్నాయి. వాటి అన్నింటికీ ఏక ఆధారం పరమాత్మయే. అద్వయ బ్రహ్మము, ఈశ్వరుడు, జీవాత్మ అనే మూడు విభేదాలు ఆభాసమాత్రమే. సమిష్టి వ్యష్టి స్థాయిలలో ఉన్న తాదాత్మ్యాన్ని బట్టి కనబడుతాయి.

Sloka - 13.01

శ్లో॥ పృథ్వీసమస్తజనిమన్మధుజంతువర్గః

పృథ్వీమధుద్వివిధపూరుష ఏష పృథ్వ్యామ్।

మూర్త్యాం చ యస్స మధు తన్మధుకారణాత్మా

బ్రహ్మాస్తి యత్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.1॥

ప్రతి॥ పృథ్వీ = పృథివి, సమస్తజనిమత్ జంతువర్గః = పుట్టిన సమస్తమైన ప్రాణి సముదాయమునకు, మధు = తేనెవలె తియ్యనైనది; ఏషః ద్వివిధపూరుషః = ఈ సమిష్టి వ్యష్ట్యాత్మకమైన పురుషుడు, పృథ్వ్యాం = పృథివి యందు, పృథ్వీమధు =

పృథివిని మధువుగా కలవాడు; మూర్త్యాం చ = మూర్త జాతమునందు, యః అస్తి = ఏ విరాట్ పురుషుడున్నాడో, సః మధు = అతడు మధు స్వరూపుడు; తత్ మధుకారణాత్మా బ్రహ్మ = ఆ మధువుకు కారణమైన బ్రహ్మ, తత్ బ్రహ్మ = అది బ్రహ్మ. తం విశ్వనాథం = అట్టి విశ్వనాథుని, అనిశం = ఎల్లప్పుడు, స్మర = స్మరించుము.

తాత్పర్యం

ప్రపంచంలోని ప్రాణులందరికీ పృథివి తియ్యనైన తేనె వంటిది. పృథ్వి తనపైన జీవించే ప్రాణులందరినీ నిలబెట్టి ఉంచుతుంది, తియ్యగా ఉంటుంది. అనంత జ్ఞానస్వరూపమైన పరమపురుషుడు భూమిపై జీవించే అన్ని ప్రాణుల యొక్క మధురసారం. అలాగే పరమాత్మకు ఈ ప్రాణులందరూ తియ్యటి తేనె వంటివారు. దేహధారులైన ప్రాణులందరికీ ప్రకాశవంతమై మృత్యురహితమైన అంతరాత్మ తేనెవలె తియ్యగా ప్రియంగా ఉంటుంది. ప్రతి ప్రాణి యొక్క శరీరం కూడా అంతరాత్మకు అంత తియ్యటిది, మధురమైనది. ఆధిదైవిక, ఆదిభౌతిక, ఆధ్యాత్మిక రూపాలలో మధురమధువుగా వర్ణించబడిన పరమాత్మ సౌమ్య కాశీశుడైన విశ్వనాథుడు. ఓ మనసా, ఆయనను నిత్యమూ స్మరించు!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 2.5 లో ఉన్న మధుబ్రాహ్మణాన్ని ఈ శ్లోకం ఉదహరిస్తున్నది. బ్రాహ్మణంలోని మొదటి మంత్రంలోని భావాలు ఇందులో ఉన్నాయి —— 1) భూమి, 2) భూమిపైన ఉన్న అన్ని ప్రాణులు, 3) సమిష్టిరూపంలో అంతరాత్మ విరాట్

పురుషుడుగా, 4) అన్ని ప్రాణులలోని అంతరాత్మ - ఈ పరమాత్మ నాలుగు రకాలుగా ఇక్కడ వర్ణించబడింది. అవి తేనెవలె పరస్పరం ప్రియమైనవి, మధురమైనవి. ఎన్నో తేనెటీగలు నిస్వార్థంగా పనిచేసిన దాని ఫలంగా లభించే మాధుర్యం తేనె; అలాగే పైన చెప్పిన పరమాత్మ నాలుగు రూపాలు పరస్పరం వ్యవహరించుతూ, కార్యకారణ సంబంధంతో, పరస్పరం సహకారం ఇచ్చుకుంటూ ప్రతిదీ మిగతావాటిని తేనె వలె మధురంగా భావించుకొంటుంది. దీనిలో ప్రతిదీ తక్కినవాటికి కార్యము, కారణమూ కూడా. ఇలా పరస్పర కార్యకారణ సంబంధాలతో వ్యవహరించడమనేది అన్నింటికీ మూలంగా ఒక అకారణమైన కారణం ఉన్నప్పుడే సాధ్యపడుతుంది. అకారణమైన ఈ కారణం నిత్యశాశ్వత సత్యమైన పరమాత్మయే. ప్రపంచంలోని నామరూపాలన్నీ ఈ శాశ్వత నిత్య పరమాత్మ యొక్క వ్యక్త రూపాలు. దీనినే బ్రహ్మమన్నారు. 'సమిష్టి పురుషుడు', 'పృథ్వీ పురుషుడు' అన్న పదాలు హిరణ్యగర్భుణ్ణి, అంతరాత్మను సూచిస్తాయనీ, 'శరీరపురుషుడు' అన్న పదం జీవుణ్ణి సూచిస్తుందనీ గ్రహించాలి.

శ్లోకంలోని చివరి పాదంలో మధురాతిమధురమైన విశ్వనాథ ప్రభువుని గురించి యోచించి చింతించుమని గురుదేవులు మనస్సుకి ప్రబోధం చేశారు. పరాభక్తికి, పరాప్రేమకు తార్కాణమది. బ్రాహ్మణంలోని 2, 3, 4 మంత్రాలలో నీరు, అగ్ని, వాయువులకు సంబంధించిన ఇలాంటి వర్ణనయే ఉన్నది. వాటిని శ్రీ గురుదేవులు వదిలేశారు. సూర్యునికి చెందిన సమిష్టి వ్యష్టి స్థాయిలలో ఆత్మ యొక్క నాలుగు రూపాలను తరువాతి శ్లోకంలో పేర్కొంటున్నారు.

Sloka - 13.02

శ్లో॥ పూషా సమస్తజనిమన్మధుజంతువర్గః

పూష్ణోమధుద్వివిధపూరుష ఏష పూష్ణి।

నేత్రే చ యస్సమధు సర్వమధూద్వహం స-

ద్బ్రహ్మాస్తి యత్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.2॥

ప్రతి॥ సమస్తజనిమత్ జంతువర్గః = సమస్త పుట్టుకలుగల ప్రాణికోటి, పూషామధు = సూర్యుడు తేనెగాగలది; ఏష ద్వివిధపూరుషః = ఈ సమిష్టి వ్యష్ట్యాత్మకమైన పురుషుడు, పూష్ణి = సూర్యునియందు, పూష్ణోమధు = సూర్యుని తేనెగా గలది; నేత్రే చ = నేత్రమునందు, యః = ఏ సూర్య దేవత కలడో, సః మధు = ఆ దేవత మధువు; సర్వమధూద్వహం = ఈ సమస్త మధువులను ధరించిన, యత్ సద్బ్రహ్మ అస్తి = ఏ సదాత్మకమైన బ్రహ్మ కలదో, తం విశ్వనాథం = ఆ బ్రహ్మ స్వరూపుడైన విశ్వనాథుని, స్మర = స్మరించుము.

తాత్పర్యం

సూర్యుడు సమస్త ప్రాణులకు మధువు. అన్ని ప్రాణులు సూర్యునికి మధువు. పరమాత్మ అధిదైవంగా సూర్యునిలో పురుషునిగా వ్యక్తమవుతూ తన అధ్యాత్మరూపంగా ప్రతి ప్రాణిలో కుడికంటిలో ద్రష్టగా ఉన్నాడు. వ్యష్టి సమిష్టి రెండురూపాలలోని ప్రాణులన్నీ పరమాత్మకు మధువే. అలాగే రెండు రూపాలలోని పరమాత్మను ప్రాణులన్ని మధువుగా ఎంచుకుంటాయి. మధురమైన

మధురూపమైన పరమాత్మ ఒక్కటే ఆధిదైవస్థాయిలో హిరణ్యగర్భుడుగాను, ఆధ్యాత్మికస్థాయిలో జీవుడిగాను, ఆధిభౌతిక స్థాయిలో ప్రాణులుగాను ఉన్న అందరికీ శాశ్వతమైన ఆధారము, అధిష్ఠానము. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీశుడైన విశ్వనాథుడు. మనసా, ఆయనను నిత్యమూ స్మరించుము.

వ్యాఖ్య

బ్రాహ్మణంలోని అయిదో మంత్రం ఈ శ్లోకంలో వివరింపబడింది. ఇందులో వెల్లడించబడిన భావాలు సరిగ్గా ముందు శ్లోకంలో ఉన్న పద్ధతిలోనే ఉన్నాయి. పరమాత్మలో మనం భావన చేసే అధిదైవిక, ఆధిభౌతిక, ఆధ్యాత్మిక విభజనలు కేవలం ఊహా మాత్రాలేనని చెప్పడమే ఉపనిషత్తు ఉద్దేశ్యం. పరమాత్మ పైన ఆధ్యాస అయిన ఈ మూడు విభజనలలోని మధురమైన మధువుసారం ఆ పరమాత్మయే భిన్నం కాదు.

ఈ బ్రాహ్మణంలోని 6-14 మంత్రాలలో నాలుగు రకాలైన పరమాత్మ యొక్క మధురూపం వర్ణించబడి ఉన్నది. అవి కేవలం పునరుక్తులే. పూజ్య గురుదేవులు వాటిని దాటవేయడం ఉచితమనుకున్నారు. వాటిని అధ్యయనం చేయదలచుకున్న సాధకులు వ్యాఖ్యానంతో కూడిన ఉపనిషత్తు మంత్రాలను చదవడం మంచిది.

Sloka - 13.03

శ్లో॥ యద్బ్రహ్మభూతవిబుధే నిఖిలాత్మభూతే

భూతాని చేంద్రియగణా భువనాత్మదేవాః।

సర్వేఽర్పితాస్సమమరా ఇవ చక్రనాభౌ

రే రే మనస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.3॥

ప్రతి॥ యత్ నిఖిలాత్మభూతే బ్రహ్మభూతే విబుధే = ఏ సమస్త ఆత్మస్వరూపుడు, బ్రహ్మస్వరూపుడు అయిన జ్ఞానియందు, భూతాని = జీవజాలము, ఇంద్రియగణాః = ఇంద్రియగణములు, భువనాత్మదేవాః చ = ప్రపంచాత్మక దేవతలును, సర్వే = ఈ అందరు, చక్రనాభౌ = చక్రము యొక్క ఇరుసునందు, అరాః ఇవ = అరలవలె, సమం = సమముగా, అర్పితాః = అర్పించబడిరి, రే రే మనః = ఓ మనసా! తం = అట్టివానిని (విశ్వనాథుని), అనిశం స్మర = ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

పరమాత్మను సర్వవ్యాప్త పరమాత్మగా తెలుసుకున్న విజ్ఞానికి అన్ని ప్రాణులు, సమిష్టి ఇంద్రియాలు, పదునాలుగు లోకాలు, భూమిపైన ఉన్న అందరు దేహధారులు, విశాలబ్రహ్మాండంలో ఉన్న అందరు జీవులు, అగ్ని, వాయువు మొదలైన అందరు దేవతలు చక్రనాభికి గ్రుచ్చబడి ఉన్న ఆకులలాగా పరమాత్మ పైన అధ్యస్తం చేయబడి ఉన్నారు. ఆభాస మాత్రమైన నామరూపాల జగత్తుకు ఏక ఆధారము, అధిష్ఠానము ఆ పరమాత్మయే. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీశుడైన విశ్వనాథుడు. మనసా! ఆయనను నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు.

వ్యాఖ్య

బ్రాహ్మణంలోని 15 వ మంత్ర భావాన్ని ఈ శ్లోకం వివరిస్తుంది. చక్రంలో ఇరుసు లేదా నాభి ఒక్కటే చుట్టూతా ఉండే చట్రాన్ని, ఆకులను కలిపి ఉంచే ఆధారం. ఆకులు చట్రాన్ని నాభిని కలుపుతాయి. ఆకుల గుండ్రని కదలిక పూర్తిగా నాభి మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. చక్రం కదిలినప్పుడు ఆకుల కదలికే కనబడుతుంది. నాభి కదలిక చాలా స్వల్పంగా, దాదాపు కనబడకుండా ఉంటుంది. అలాగే వాటి వాటి వ్యష్టి సమష్టి పరిధుల్లో పరిభ్రమించే నామరూపాల జగత్తులు అన్నీ పరమాత్మ పైన ఉన్న అధ్యారోపణలు తప్ప వేరు కాదు. సర్వవ్యాప్తమైన పరమాత్మను తెలుసుకున్న ఆత్మజ్ఞాని తన స్వరూపాన్నే అంతటా చూస్తాడు. ఇన్నేళ్ళుగా అనుభవమైన అన్ని ప్రపంచాలు కేవలం ఆభాసలుగా తనపైనే అధ్యాసలుగా గోచరమవుతాయి.

ఇక్కడ గురుదేవులు 'రే, రే' అని మనస్సును ఉద్బోధిస్తున్నారు. పరిపూర్ణమైన నిస్సంగభావంలో నామరూపాలను పూర్తిగా త్యజించవలసిన అవసరాన్ని నొక్కి చెప్పడం కోసమే రెండుసార్లు ఉద్బోధ చేయబడింది. పరమాత్మను గూర్చిన నిత్యస్మరణ, జాగరూకత ఉండాలి.

ప్రాపంచిక విషయాల పైన దృష్టి, చింతన పూర్తిగా ఉన్నవారికి పరమాత్మను గురించిన స్పృహ లేశమైనా ఉండదు. అసలు అలాంటి దేవుడు ఉన్నాడా అని కూడా తరచు ప్రశ్న వేస్తూ ఉంటారు. ఇలాంటి వారిని ఉద్దేశిస్తూ తరువాతి శ్లోకంలో గురుదేవులు వాళ్లు సత్యాన్ని వదిలిపెట్టి భ్రాంతిజన్యమైన మిథ్యావస్తువుల వెంటపడడాన్ని నిరసిస్తున్నారు.

Sloka - 13.04

శ్లో॥ యోఽయం పరాత్పరతరః పురురూపధారీ

మాయావశాత్ ప్రతిశరీరమనుప్రవిశ్య।

సర్వానుభూర్భవతి నిర్భయశోకమేకం

రే రే మనస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.4॥

ప్రతి॥ యః అయం = ఏ ఈ, పురురూపధారీ = విరాట్ రూపధారియైన, పరాత్ పరతరః = పరములన్నిటికంటే మిక్కిలి పరుడు అయిన, ఏకం = ఒక్కటి అయిన, నిర్భయశోకం = భయ శోకాలు లేని (ఆత్మ), మాయావశాత్ = మాయా కారణముగ, ప్రతిశరీరం అనుప్రవిశ్య = సమస్త ప్రాణి శరీరమును ప్రవేశించి, సర్వానుభూః భవతి = సమస్త జ్ఞాన స్వరూపుడుగా అగుచున్నాడు. రే రే మనః = ఓ మనసా, తం విశ్వనాథం అనిశం స్మర = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

ఓ మనస్సా, అందరిలోను ప్రత్యగాత్మ అయిన ఉత్తరకాశీశుడు విశ్వనాథుణ్ణి గురించి నిత్యమూ స్మరించు, ధ్యానించు. అందరిలోని పరమాత్మ ఒక్కడే అయినా తన భ్రాంతిపూర్వకమైన తాదాత్మ్యం వల్ల వేరువేరు నామాలు, రూపాలు ఉన్న ఆకారాలను ధరించి వారిలోని సుఖాలను దుఃఖాలను అనుభవిస్తున్నాడు. ఈ భ్రమ వల్లనే విషయ వస్తువుల యందు భోక్తగా, ద్రష్ట, శ్రోత, మంతగా

కనబడుతున్నాడు. నిజానికి పరమాత్మ అన్ని దుఃఖాలకు, భయాలకు, భ్రాంతులకు అతీతుడు. అద్వితీయమైన పరమాత్మ అన్నింటికీ సాక్షిగా ఉన్నాడు.

వ్యాఖ్య

మన ఆవరణ విక్షేపాల కారణంగా పరమాత్మ ప్రతివానిలో వేరువేరుగా కనబడినా, అందరిలో ఉన్న ప్రత్యగాత్మ ఆయన ఒక్కడే. ఎన్నింటిలోనో పెక్కు ప్రతిబింబాలుగా కనబడే సూర్యుని వంటివాడాయన. బ్రాహ్మణంలోని 19వ మంత్రం ఈ శ్లోకంలో వివరింపబడింది. దీనితో రెండో అధ్యాయంలోని అయిదో బ్రాహ్మణం ముగిసింది.

బ్రహ్మవిద్యను పొందడానికి చేసే పవిత్ర నిగూఢ సాధనలో మధువిద్య యొక్క ప్రాముఖ్యతను తెలియజెప్పడానికి గాను ఉపనిషత్తులో ఒక కథ ఇవ్వబడింది. గురుదేవులు దానిని వదిలేశారు. అయినా సందర్భం వచ్చింది కనుక ఇక్కడ క్లుప్తంగా పేర్కొనబడుతున్నది.

బ్రహ్మవిద్యను మధు విద్య ద్వారా నేర్చుకోవాలని ఇంద్రుడు ఎరుగును. అయితే అతడు దానిని దేవతలకు కూడా తెలుపకుండా పరమగోప్యంగా దాచాడు. దేవతల వైద్యులు, కవలలు అయిన అశ్వినీకుమారులు మధువిద్యను నేర్చుకోవాలని చాలా ఆకాంక్షతో ఉన్నారు. ధధ్యక్ అథర్వణ ఋషి మధు విద్యను అశ్వినీ దేవతలకు నేర్పాడు. దానిని నేర్చుకోడానికి గాను అశ్వినీ దేవతలు రెండు ఘోరకృత్యాలు చేశారు.

ఇంద్రుడే ధధ్యక్‌కు ఈ మధువిద్యను నేర్పాడు. ఆ విద్యను నేర్పడానికి ముందు అతని వద్ద ఒక ప్రమాణం చేయించాడు, ఆ విద్యను ఎవరికీ నేర్పనని. ఆ ప్రమాణాన్ని ఉల్లంఘిస్తే అతడి తలను ఖండించివేస్తానని ఇంద్రుడు హెచ్చరిక కూడా చేశాడు.

ఇంద్రుడికి జడిసి అశ్వినీకుమారులకు మధువిద్యను నేర్పడానికి ధధ్యక్ వెనుకాడాడు. ఇంద్రుని కోపం నుండి ధధ్యక్‌ను కాపాడుతామని అశ్వినీ దేవతలు హామీ ఇచ్చారు. వాళ్లు ధధ్యక్ తలను ముందే ఖండించి ఆ స్థానంలో ఒక గుర్రం తలను అమర్చారు. అప్పుడు ఆయన వద్ద నుండి మధువిద్యను నేర్చుకున్నారు. ఇంద్రుడికి ఇది తెలిసి తనకు ఇచ్చిన వాగ్దానాన్ని భంగం చేసినందుకు గాను ధధ్యక్ గుర్రపు తలను ఖండించాడు. అశ్వినీ దేవతలు తాము దాచి ఉంచిన ధధ్యక్ అసలు తలను అతని మొండెం మీద అతికించారు. ఇలా మధువిద్యను నేర్చుకోవడం కోసం రెండు పాపాలు చేశారు: తమ గురువు తలను ఖండించడం ఒకటి, ఒక గుర్రాన్ని చంపడం ఇంకొకటి. ఈ కథ వల్ల నేర్చుకోవలసింది ఏమిటంటే బ్రహ్మ విద్య కోసం ఎలాంటి పని అయినా చేయవచ్చునని.

బృ.ఉ.2.16, 17, 18 మంత్రాలలో ఈ కథ ఉన్నది. ఆరవ బ్రాహ్మణంతో రెండో అధ్యాయం ముగుస్తుంది. ఇందులో శతపథ బ్రాహ్మణంలో పేర్కొనబడిన మధువిద్య ద్వారా బ్రహ్మవిద్యను సంపాదించిన ఆచార్యశిష్య పరంపర ఉన్నది. దీనిని కూడా గురుదేవులు వదిలేశారు.

యాజ్ఞవల్క్య కాండమనే పేరు గల మూడో అధ్యాయాన్ని రాబోయే శ్లోకాలలో స్వామీతపోవనం వివరిస్తారు. రెండో బ్రాహ్మణంలోని భావాలు రాబోయే శ్లోకంలో వివరించబడినవి. జరత్కారగోత్రానికి చెందిన ఆర్తభాగునికి, యాజ్ఞవల్క్యునికీ మధ్య

గొప్ప వాదం జరిగింది. ముక్తిని సాధించడానికి పరబ్రహ్మను తెలుసుకోవడం ఒక్కటే మార్గమనేది వాదంలోని విషయం. తక్కిన సాధనలన్నీ జనన మరణ విషవలయాన్ని కొనసాగించి అనేక జన్మలలో సంపాదించిన పుణ్యపాప ఫలితాలను అనుభవింపజేస్తాయి. ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 13.05

శ్లో॥ పుణ్యేన పాపపటలేన చ తత్తదేత్య

జన్మేహ హంత విషయేంద్రియమృత్యుచక్రే।

భ్రామ్యత్యనారతమవైతి న మృత్యుమృత్యుం

యం కర్మఠస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.5॥

ప్రతి॥ కర్మఠః = కర్మలయందు ఆసక్తుడు, పుణ్యేన = పుణ్యముచేత, పాపపటలేన చ = పాప సముదాయముచేతను, ఇహ = ఈ లోకమునందు, తత్ తత్ జన్మ ఏత్య = ఆయా జన్మను పొంది, విషయేంద్రియమృత్యుచక్రే = విషయములతోడి ఇంద్రియాలనెడి మృత్యు చక్రమునందు, అనారతం భ్రామ్యన్ = ఎల్లప్పుడు తిరుగుచున్నాడు, హ౦ంత = అయ్యో, య౦ం మృత్యుమృత్యుం = ఏ మృత్యువుకే మృత్యువైనవానిని, స౦ః న అవైతి = అతడు తెలుసుకొనలేకున్నాడు. తం విశ్వనాథం అనిశం స్మర = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించు.

తాత్పర్యం

చాలామంది జీవులు ఇంద్రియాలు, విషయాలు, విషయభోగాల చట్రంలో బిగింపబడిన మృత్యు చక్రజాలంలో చిక్కుకుపోయి తమ తమ పుణ్యపాప కర్మానుసారం లెక్కలేనన్ని జననమరణాలు పొందుతూ ఉంటారు. అయ్యో, వాళ్లు ఆత్మనెరుగని మూల అవిద్య కారణంగాను, కర్మ విధి పట్ల ఉన్న గుడ్డి మమకారం వల్లను, అహంకారంతో నిండిన కర్మలు, వాటివల్ల కలిగే ఎడతెగని ఫలితాల వల్లను ఈ సంసారచక్రంలో ఇరుక్కుపోతారు. అందరినీ భయపెట్టే మృత్యువుకి మృత్యువైన నిత్యశాశ్వత పరమాత్మ కోసం వెదకి అందుకోరు కదా! ఎంత దయనీయులో! ఆ నిత్యశాశ్వత పరమాత్మ సౌమ్య కాశీశుడైన విశ్వనాథుణ్ణి ఓ మనస్సా! నిత్యమూ స్మరించి, ధ్యానించు.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. లోని మూడో అధ్యాయం 'యాజ్ఞవల్క్య కాండ' అనే పేరు కలిగింది. పేరు సూచిస్తున్నట్లే ఈ అధ్యాయంలో ఉపనిషత్తు సాహిత్యానికంతా తలమానికమని చెప్పదగిన యాజ్ఞవల్క్య ఋషి వాదం ఉన్నది. అత్యుత్తమ స్థాయిలో అత్యున్నత భావాలపైన జనక మహారాజు దర్బారులో జరిగిన తనకు సాటిలేని, అజేయమైన యాజ్ఞవల్క్యుని వాదం ఇది!

విదేహ రాజు అయిన జనకుడు ఒకసారి ఒక యాగాన్ని చేశాడు. ఆ సందర్భంగా బ్రాహ్మణులకు, అర్హత గలిగిన ఇతరులకు ఎన్నో దానాలు ఇవ్వవలసి ఉన్నది. ఈ విశిష్టమైన దానాల కోసం పాంచాల, కురుక్షేత్రాల నుండి ఎందరో విద్వాంసులైన బ్రాహ్మణులు వచ్చారు. అక్కడ సమావేశమై ఉన్న విద్వాంసుల మహాసభలో అందరికన్న ఎక్కువ విద్వత్తు కలిగిన వారెవరో తెలుసుకోగోరిన

జనకుడు వేయి గోవుల్ని సభకు తెప్పించాడు. వాటి కొమ్ములకు బంగారు తొడుగులున్నాయి. వాటిని చూపుతూ జనక మహారాజు అందరిలోకి గొప్పవాడైన విద్వాంసుడు ఆ గోవులన్నింటినీ దానంగా స్వీకరించవచ్చునని ప్రకటించాడు. అందరూ విన్నారు కాని సాహసించి స్వీకరించడానికి ఎవ్వరూ ముందుకు రాలేదు. అప్పుడు అక్కడే ఉన్న యాజ్ఞవల్క్యుడు ముందుకు వచ్చి తన శిష్యుడు బ్రహ్మచారియైన సోమశ్రవసుడితో ఆ గోవులన్నింటినీ ఆశ్రమానికి తోలుకు పొమ్మన్నాడు. యాజ్ఞవల్క్యుని ఈ ఔద్ధత్యానికి మిగిలిన బ్రాహ్మణులందరికీ కోపం వచ్చింది. అశ్వలుడనే ఋత్విక్కుడు ఆగలేక, "నీవేనటయ్యా బ్రహ్మనిష్ఠుడవైన బ్రాహ్మణోత్తముడివి?" అన్నాడు. యాజ్ఞవల్క్యుడు, "ఇక్కడున్న బ్రాహ్మణులందరికీ నా నమస్కారం. నాకు గోవుల అవసరం ఉన్నది. అందుకే ఆశ్రమానికి తీసుకుపోతున్నాను." అన్నాడు.

అక్కడున్న బ్రాహ్మణులలో చాలామందికి యాజ్ఞవల్క్యుని వేదవిజ్ఞానాన్ని, విద్వత్తును పరీక్షించాలని తోచింది. ఆ సమయంలో జరిగిన అత్యుత్తమమైన వాదం మూడో అధ్యాయంలోని విషయం. మొదటి వాదం అశ్వలుడికీ, యాజ్ఞవల్క్యునికీ మధ్య జరిగింది. 3వ అధ్యాయం మొదటి బ్రాహ్మణంలో 1-10 మంత్రాలతో ఈ వాదం ఉన్నది. అశ్వలుడు వేసిన అన్ని ప్రశ్నలకు యాజ్ఞవల్క్యుడు సముచిత సమాధానాలనిచ్చాడు. అయితే ఇవన్నీ వేదాంతంకన్న కర్మకాండకు ఎక్కువగా సంబంధించినవి కాబట్టి గురుదేవులు వాటిని ప్రస్తావించకుండా వదిలేశారు.

రెండో బ్రాహ్మణంలో 1–13 వరకు ఉన్న మంత్రాల భావాన్ని ఈ శ్లోకంలో ఉదహరించారు. జరత్కార గోత్రజుడైన ఆర్తభాగునికి, యాజ్ఞవల్క్యుడికి మధ్య

జరిగిన వాదం ఇది. వెనుకటి బ్రాహ్మణంలో కర్మ పరిమితుల్ని, కాలపరిమితుల్ని అధిగమించడం విషయమై వాదం జరిగింది. అయితే ఈ కాలకర్మ పరిధులు, పరిమితులు ఆత్మనెరుగని అజ్ఞానం వల్ల, తత్ఫలితంగా ఇంద్రియ, ప్రాణ, మనోవిషయ వస్తువులలో కలిగే తాదాత్మ్యం వల్ల ఏర్పడతాయి.

"అంగాలెన్ని? వాటి విషయాలు ఏమిటి?" అని ఆర్తభాగుడు అడిగాడు. జీవుడు తన నిజ స్వరూపాన్ని ఎరుగక, పరిమితులకు లోనై మనస్సు, ప్రాణం, ఇంద్రియాలు, విషయవస్తువులతో తాదాత్మ్యం పొంది మృత్యువు గుప్పిట్లో చిక్కుకుంటాడని యాజ్ఞవల్క్యుడు జవాబిచ్చాడు. ఇంద్రియాలు ఎనిమిది. వాటిని లొంగదీసే విషయాలు కూడా ఎనిమిది. ఈ వివరాలను మూడో బ్రాహ్మణంలో 1–10 మంత్రాలు వివరిస్తాయి.

1. వాసన చూచే ఇంద్రియం (ఘ్రాణం). దానిని నియమించే విషయం వాసన.
2. మాట్లాడే ఇంద్రియం వాక్కు. దానిని నియమించే విషయం నామము (పేరు).
3. రుచి చూచే ఇంద్రియం నాలుక. దానిని నియమించే విషయం రసం.
4. చూచే ఇంద్రియం కన్ను. దానిని నియమించే విషయం రూపం.
5. వినే ఇంద్రియం చెవి. దానిని నియమించే విషయం శబ్దము.
6. భావించి కామించేది మనస్సు. దానిని నియమించే విషయం కామనలు.
7. పని చేసే ఇంద్రియం చేతులు. వాటిని నియమించే విషయం కర్మ.
8. స్పృశించే ఇంద్రియం చర్మం. దానిని నియమించే విషయం స్పర్శ.

తన ప్రశ్నకి తృప్తికరమైన సమాధానం వచ్చాక ఆర్తభాగుడు మరో ప్రశ్న వేశాడు. "ఇవన్నీ పరిమితులకు లోనైనవి. అంతమొందే స్వభావం కలవి. ఈ

పరిధుల్ని, పరిమితుల్ని మ్రింగివేసే పరదేవత ఎవరో ఉన్నారని, అతడు భయంకరమైన మృత్యువునే మ్రింగే మృత్యువని విన్నాము. ఎవరతడు?" దానికి యాజ్ఞవల్క్యుడు జవాబిచ్చాడు. "అనంతమైన పరమాత్మను సరిగా తెలుసుకొని అందుకోవడంవల్ల మాత్రమే పరిమితులు, పరిధులు అంతమవుతాయి." పరమాత్మను అందుకున్నవాడే పరిమితుల్ని అధిగమిస్తాడు.

ఆర్తభాగుడు వేసిన ఇతర ప్రశ్నలకు సమాధానంగా యాజ్ఞవల్క్యుడు, శరీరం నశించినప్పుడు, ఆత్మనెరిగిన విద్వాంసుని ఆత్మ పరమాత్మలో లీనమవుతుందని, ఆత్మనెరుగని అజ్ఞాని ఆత్మ తన కర్మల కారణంగా జనన మరణాల విషవలయంలో చిక్కుకుని పాపపుణ్యాల ఫలితంగా సుఖదుఃఖాలను అనుభవిస్తూ ఉంటుందని చెప్పాడు. మృత్యువు యొక్క ఈ వల నుండి తప్పించుకోడానికి పరమాత్మను వెదుక్కుని అందుకోవడం ఒక్కటే మార్గం.

చిన్న చిన్న సత్కార్యాలు చేసినప్పుడు పై లోకాలలో స్వల్పకాలం పాటు నివసించి సుఖపడే యోగ్యత మాత్రమే కలుగుతుందని ఒప్పుకోవచ్చును. అశ్వమేధం వంటి ఘనమైన యజ్ఞాలు చేసినప్పుడో? వాటివల్ల శాశ్వత బ్రహ్మలోకవాసం లభిస్తుంది కదా? ఈ అనుమానానికి జవాబు తరువాతి శ్లోకంలో వస్తుంది.

Sloka - 13.06

శ్లో॥ పారిక్షితప్రభృతయః పురుపుణ్యపుంజ-

భాజోఽపి సూత్రభువనాది భవప్రభేదాన్।

గచ్ఛన్తి మోక్షభవనం న విశన్తి యస్య
రే రే మనస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.6॥

ప్రతి॥ పారిక్షిత ప్రభృతయః = అశ్వమేధాదులను చేసినవారు, పురు పుణ్య పుంజ భాజోఽపి = అధిక పుణ్య సముదాయములుగల వారును, సూత్రభువన ఆది భవప్రభేదాన్ = హిరణ్యగర్భలోకము మొదలయిన జన్మ విశేషములను, గచ్ఛన్తి = పొందుదురు; యస్య మోక్షభవనం = ఏ పరమాత్మ యొక్క మోక్షలోకమును, న విశన్తి = పొందలేరు. రే రే మనః = ఓ మనసా, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

అశ్వమేధ లేదా రాజసూయ యాగాన్ని చేసిన పారిక్షితుడు ప్రపంచంలో తాను చేసిన పాపాలన్నింటినీ క్షీణింపజేసుకుంటాడు. అరుదుగా ఉండే అలాంటి శుద్ధజీవులు సూక్ష్మరూపంలో ప్రయాణించి బ్రహ్మలోకాన్ని అందుకుంటారన్న మాట నిజమే. అయినా వాళ్లు సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైన పరబ్రహ్మధామాన్ని చేరలేరు. ఓ మనస్సా, ఆ పరబ్రహ్మమైన ఉత్తరకాశీశుడు విశ్వనాథుణ్ణి నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.3 యొక్క సారాంశం ఈ శ్లోకం. దీనిని భుజ్యు బ్రాహ్మణమంటారు. ఈ బ్రాహ్మణంలో రెండే మంత్రాలున్నాయి. జనకుడి దర్బారులో విశిష్టమైన వాదాన్ని

కొనసాగిస్తూ లాహ్యాయని కుమారుడు భుజ్యు అనే బ్రాహ్మణపండితుడు యాజ్ఞవల్క్యుని పాండిత్యాన్ని పరీక్షించడానికి లేచాడు. "పారిక్షితులంటే ఎవరు? ఎక్కడుంటారు?" అని అడిగాడు. అశ్వమేధయాగం చేసినవారు పారిక్షితులని, వాళ్లు ఉత్తమజీవులని సమాధాన మిచ్చాడు యాజ్ఞవల్క్యుడు. 'పారిక్షిత' అనేమాట శ్రుతులలో చాలా అరుదుగా వాడబడుతుంది. ఈ పదాన్ని యాజ్ఞవల్క్యుడు విన్నాడో లేదో తెలుసుకోవడానికే భుజ్యు ఈ ప్రశ్న వేశాడు. సరైన సమాధానం వచ్చేసరికి భుజ్యు, శరీరం రాలిపోయినప్పుడు పారిక్షితులు ఎక్కడికి వెళ్తారని ప్రశ్నించాడు. దానికి యాజ్ఞవల్క్యుడు వివరంగా సమాధానం ఇచ్చాడు.

"ఈ లోకం సూర్యుడు ముప్పై రెండు రాత్రింబవళ్ళు ప్రయాణించేంత విశాలమైనది. దాని చుట్టూరా సముద్రాలు విస్తరించుకొని ఉంటాయి. ఈ లోకంలోనే భూమిపైన ఉండే అన్నిప్రాణులు భోగాలను అనుభవిస్తారు. ఈ లోకాన్ని చుట్టుకొని దీనికి రెట్టింపు విశాలమైన మరోభూమి పరివేష్టించి ఉంటుంది. దానిని ఘనోదమనే సముద్రం చుట్టిఉంటుంది. ఆ భూమికి రెట్టింపుకొలత ఆ సముద్రానిది. ఈ సమిష్టి బ్రహ్మాండం రెండుగా చీలి ఉంటుంది. ఆ రెండు భాగాలకు మధ్య క్షురధార (కత్తి వాదర) లేదా ఈగ రెక్క మాత్రమే పట్టే సన్నని, సూక్ష్మమైన దారి ఉంటుంది. అశ్వమేధయాగం చేసిన ఉత్తమ జీవులు మరణించినప్పుడు అగ్నిదేవుడు వారిని ఆ సన్నని దారివరకు తీసుకువెళ్తాడు. ఆ దారిలో అగ్నిదేవుడు ప్రయాణించలేడు. కాబట్టి ఆ పుణ్యజీవులను వాయుదేవునికి అప్పగిస్తాడు. వాయుదేవుడు వారిని ఆ సూక్ష్మమార్గం ద్వారా ఆ లోకాలకు ఆవలగా తీసుకొని వెళ్తాడు. అప్పుడు వాళ్లు హిరణ్యగర్భుని లోకం అంటే బ్రహ్మలోకంలోకి

ప్రవేశిస్తారు.” యాజ్ఞవల్క్యుడు సరైన సమాధానం ఇచ్చినందున భుజ్యు నిష్క్రమించాడు.

అశ్వమేధం, రాజసూయం మొదలైన పెద్దపెద్ద యాగాలు చేసినవారు బ్రహ్మలోకము, లేదా ఇతర దేవలోకాలను శాస్త్రాలలో పేర్కొనబడినట్లు ఆయా యాగాల ఫలానుసారం పొందవచ్చును. కాని ఈ గొప్పకార్యాలన్నీ అహంకారం మీద ఆధారపడి చేసేవే. అందుచేత ఆ యజమానులకు పరిపూర్ణమైన మోక్షం లభించదు. పూర్ణ ముక్తికి పరమాత్మను తెలుసుకోవడం ఒక్కటే మార్గం.

తరువాతి శ్లోకంలో ఆత్మజ్ఞానం యొక్క లక్షణాలు వివరింపబడినాయి. ఇది ఉషస్త బ్రాహ్మణంలోది.

Sloka - 13.07

శ్లో॥ సాక్షాద్యదస్తి నిఖిలాత్మకమాత్మవస్తు

విజ్ఞాతి విజ్ఞమథ సంహతిసన్నియంతృ।

బ్రహ్మాద్వయం యదితరత్ ఖపురీవ చార్తం

రే రే మనస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.7॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏదయితే, అస్తి = కలదో, సాక్షాత్ = అదంతయూ, నిఖిలాత్మకం = సమస్త స్వరూపమైన, ఆత్మవస్తు = ఆత్మస్వరూపము, విజ్ఞ+ అతి విజ్ఞం = తెలియదగిన దానికంటే తెలియతగినది, అథ = ఇంకను, సంహతి సన్నియంతృ = అన్నిటి యందుంటూ నియామకమైనది, అద్వయం బ్రహ్మ =

ఏకాత్మకమైనబ్రహ్మ, యత్ = ఏదయితే, ఇతరత్ = బ్రహ్మభిన్నము, ఖపురి + ఇవ = ఆకాశనగరమువలె, చ + ఆర్తం = మరియు నశ్వరమైనదో (అసత్యమైనదో), రే రే మనః = ఓ మనసా, తం = ఆ విశ్వనాథుని, అనిశం స్మర = నిరంతరము స్మరించుము.

తాత్పర్యం

ఈజగత్తులో ఉండే అన్నింటిలోని అంతస్సత్యం పరమాత్మ. బుద్ధినికూడా వెలిగించేది అది. దాని సాన్నిధ్యంలో, దానికారణంగా కారణ సూక్ష్మ స్థూలాలనే మూడు శరీరాలు కార్యకారణ నియమప్రకారం వ్యవహరిస్తాయి. అయినా అది సర్వవ్యాప్తమైన అద్వితీయ పరబ్రహ్మంగానే ఉంటుంది. అదే లేకపోతే నామరూపాల జగత్తులన్నీ ఆకాశంలోని గంధర్వనగరాల వంటివే. అవన్నీ మిథ్య. ఆభాసమాత్రంగా గోచరిస్తాయి. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుణ్ణి, ఓమనస్సా నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు!

వ్యాఖ్య

బృ ఉ, 3, 4 లోని సారం ఈ శ్లోకం. ఈ బ్రాహ్మణాన్ని ఉషస్త బ్రాహ్మణ మంటారు. చక్రుని కుమారుడు ఉషస్థుడు. ఆ పండితుడు యాజ్ఞవల్క్యుని వేద విజ్ఞానాన్ని పరీక్షించడానికి పూనుకొన్నాడు. సర్వాతీత మయిన, అన్నింటికన్నా ప్రశస్తమైనది అయిన, అందరిలోను ప్రత్యగాత్మగా ఉండే పరమాత్మలక్షణం ఏమిటో స్పష్టంగా చెప్పమని అడిగాడు. దానికి సమాధానంగా యాజ్ఞవల్క్యుడు "నీలో ఉండే ఆత్మే అన్ని ప్రాణులలోని సారమైన ఆత్మ" అన్నాడు. ఈ ప్రత్యగాత్మ సాన్నిధ్యం

కారణంగానే పంచప్రాణాలు, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి తమ తమ వ్యవహారాలు చేస్తాయి.

ఉషస్థ అడిగిన మరోప్రశ్నకు జవాబుగా యాజ్ఞవల్క్యుడు ఈ ప్రత్యగాత్మను బాహ్యవస్తువుల్ని దర్శించినట్లుగా దర్శించడానికి వీలులేదని స్పష్టం చేశాడు. నడిచే ఎద్దునో, పరిగెత్తే గుర్రాన్నో ఇంద్రియాల ద్వారా చూచినట్లు ప్రత్యగాత్మని చూడడం కుదరదు. ప్రత్యగాత్మ శక్తిని ఇచ్చినప్పుడే ఇంద్రియాలకు చూపు, వినికిడి, స్పర్శ, ఆలోచనలు సాధ్యమవుతాయి. లోపల నుండి నిరంతరం శక్తిని ప్రసాదించే ఈప్రత్యగాత్మే కళ్లల్లోని ద్రష్ట, చెవిలోని శ్రోత, మనస్సులోని భావుకుడు, బుద్ధిలోని విచారశీలి. ఈ పరికరాల ద్వారా దానిని తెలుసుకోడానికి సాధ్యంకాదు. చూపబడేది, వినబడేది, అనుభవింపబడేది యావత్తు తెలుసుకొనే పరమాత్మకన్న భిన్నమైనది. దృశ్యం కాలానికి, కార్యకారణ నియమానికి లోబడిఉంటుంది అందుచేత అది నిత్యమూ మారుతూ ఆకాశంలోని హర్మ్యాలవలె అనిత్యంగా ఉంటాయి. ఈ జవాబుతో ఉషస్థ నిష్క్రమించాడు.

తరువాతి శ్లోకంలో కహోలబ్రాహ్మణంలోని ముఖ్యభావాలు వివరింపబడినాయి. ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందడంలో వచ్చే మూడు ఆటంకాలు 1) పుత్రేషణ, 2) ధనేషణ, 3) దారేషణ పూర్తివైరాగ్యభావంతో వీటిని త్యజించితే కాని ఆత్మజ్ఞానం లభించదు. రాబోయే శ్లోకంలోని విషయం అదే.

Sloka - 13.08

శ్లో॥ యద్ర్బహ్మ చైకమఖిలాంతరమస్యవిత్త్యై

ప్రత్యక్ షడూర్మిరహితం గుణినో హ్యగౌణమ్।

భిక్షార్థినస్స్వయమటంతి బుధా విధూయ

విశ్వైషణాస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.8॥

ప్రతి॥ అస్య = ఈ ప్రపంచమునకు, అఖిలాన్తరమ్ = అన్నిటికంటే సన్నిహితము ఏకం = ఒక్కటిగాను, షట్ + ఊర్మిరహితం = ఆరు తరంగములు లేనట్టి, ప్రత్యక్ = ప్రత్యక్ష స్వరూపమైన, అగౌణమ్ = ముఖ్యమునయిన, యద్ర్బహ్మ ఏ పరబ్రహ్మముగలదో, విత్త్యై = ఆ బ్రహ్మజ్ఞానము కొఱకు, గుణినః = గుణవంతులయిన, బుధాః = పండితులు, విశ్వ + ఏషణాః = ఈషణత్రయమును, విధూయ = విడిచి, స్వయం = స్వయముగా, భిక్షార్థినః = భిక్ష నెత్తుకొందురు, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

ఈ ప్రపంచంలోని చరాచర భూతాలన్నింటిలోని అంతరాత్మ పరబ్రహ్మం. ఈ ప్రపంచంలో జరిగే వాటన్నింటికీ అనంతసర్వసాక్షిగా వెలిగేది ఈ అంతరాత్మయే. ఈ ప్రపంచంలోని అన్ని ప్రాణులు లోనయ్యే జనన మరణాలు, క్షుత్పిపాసలు, భయమోహాలు-అనే ఆరు ఊర్మికలు ప్రత్యగాత్మని తాకవు. ఆది నిత్య ముక్తంగా, స్వతంత్రంగా పరిపూర్ణంగా అద్వితీయంగా ఉంటుంది. దానిని తెలుసుకొని

అందుకోడానికిగాను జిజ్ఞాసువు పుత్రేషణ, విత్తేషణ, దారేషణలను త్యజించి శమాదమాది షట్సంపత్తిని సంపాదించి సన్యసించాలి. చేతిలో భిక్షాపాత్రతో, అంతఃబాహ్యాలలో పరమాత్మచింతన చేస్తూ సంచరించాలి. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుణ్ణి, ఓమనస్సా నిత్యమూ స్మరించి, ధ్యానించు!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3. 5 లోని భావాలను ఈ శ్లోకం వివరిస్తుంది. దానినే కహోలబ్రాహ్మణ మంటారు.

కౌశికుని కుమారుడైన కహోలుడితో యాజ్ఞవల్క్యుని వాదం ఈ బ్రాహ్మణంతో జరిగింది. ముందు బ్రాహ్మణంలో ఉషస్టుడిలాగే కహోలుడు కూడా "అందరిలో ప్రత్యగాత్మగా ఉంటూనే దేనిచేత అడ్డగించబడని పరమాత్మ లక్షణాన్ని వివరించు" మని అడిగాడు, యాజ్ఞవల్క్యుడు, "నీలో ఉన్న ఆత్మే అందరిలోని ప్రత్యగాత్మ అని బదులు చెప్పాడు. అది ఏది?" అని కహోలుడు అడగగా యాజ్ఞవల్క్యుడు, లోపల ఉంటూ, సర్వానికి నిత్యసాక్షిగా ఉండి, ఆకలిదప్పులు, శోకమోహాలు, జరామరణాలచేత తాకబడనిది" అని చెప్పాడు. ఇంకా వివరిస్తూ దారాపుత్ర విత్తేషణలను త్యజించిన నిజమైన జిజ్ఞాసువు దానిని పొందుతాడని కూడా చెప్పాడు. ఇలాంటి త్యాగభావంతో సన్యసించిన జిజ్ఞాసువు నిత్యమూ ప్రత్యగాత్మని గురించి ధ్యానిస్తూంటాడు.

ప్రత్యగాత్మని పొందటానికి సరైన సన్యాసాన్ని స్వీకరించాలి. నిజమైన సన్యాసం ఏమిటో తరువాతి శ్లోకంలో చెప్పబడుతోంది.

Sloka - 13.09

శ్లో॥ యద్బ్రహ్మబోధమభికాంక్ష్య బుధా నిరీహా

ముండావివర్ణవసనాశ్చ వివర్ణలింగాః।

ఆరణ్యకేషు విచరంతి చ యత్ ప్రబుద్ధా

నిష్కించనాస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.9॥

ప్రతి॥ యత్ + బ్రహ్మబోధం = ఏ బ్రహ్మజ్ఞానమును, అభికాంక్ష్య = కోరిక, బుధాః = పండితులు, నిరీహాః = కోరికలు లేనివారై, ముండాః = గుండు గీయించుకొన్నవారై, వివర్ణవసనాః + చ = కాషాయవస్త్రాలను ధరించినవారై, వివర్ణలింగాః = వర్ణాశ్రమలింగాలను విడిచినవారై, ఆరణ్యకేషు = అడవులందు, విచరన్తి = సంచరించుచుందురు, యత్ + ప్రబుద్ధాః + చ = ఏ బ్రహ్మజ్ఞానమందు మేల్కొన్నవారు, నిష్కించనాః = ఐహిక ధనమేమీ లేనివారై ఉంటారు, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

పరమాత్మను తెలుసుకోగోరిన జిజ్ఞాసువులు ఒక సద్గురువు ముఖతః శాస్త్రాలను అధ్యయనంచేసి సర్వాతీత పరమాత్మను గురించి తెలుసుకున్నవారై కాషాయవస్త్రం ధరించి, ముండనం చేసుకుని, వర్ణాన్ని త్యజించి సర్వసంగపరిత్యాగం చేస్తారు వారు సన్యాసధారులై ఈషణత్రయాన్ని విసర్జించి పరమాత్మ చింతన చేస్తూ నిరీహులై సంచరిస్తారు. శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనల ద్వారా ఆత్మదర్శనం

పొందినవారు కూడా అరణ్యాలలో ఏకాంతంగా గడుపుతూ బ్రహ్మానందంలో రమించుతూంటారు. ఈ రెండురకాల సన్యాసులు బ్రహ్మవిదులై, బ్రహ్మనిష్ఠులై ఉంటారు ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుణ్ణి ఓ మనసా నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు.

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంలో గురుదేవులు రెండురకాల సన్యాసుల మధ్య భేదాన్ని నిరూపిస్తున్నారు. శాస్త్రాధ్యయనం ద్వారా ఆత్మదర్శనం పొందినవారిది 'విద్వత్సన్యాసం'. రెండోరకంవారు గురువువద్ద శాస్త్రాధ్యయనం చేసి ఆత్మను గురించి బుద్ధి స్థాయిలో తెలుసుకున్నవారు. ఆస్థాయిలోనే బ్రహ్మనిష్ఠులై పుత్రదారవిత్త కామనలను వదిలి వర్ణాన్ని విసర్జించి సన్యాసులై పరమాత్మ చింతన చేస్తూ సంచరించేవారు. వాళ్ళది 'వివిదిష సన్యాస ం'.

తరువాతి శ్లోకంలో శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనల వలన సాధకుడు పరమాత్మగానే రూపొందుతాడని శ్రీ గురుదేవులు వివరిస్తున్నారు.

Sloka - 13.10

శ్లో॥ నిశ్శేషమేతమవబుధ్ధ్యయమాత్మవిద్యా-
ద్విజ్ఞాననిష్ఠితమతిర్మనసైకశీలః।
పాండిత్యబాల్యమునితాభిరకృత్యశేషః
సర్వీభవేత్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.10॥

ప్రతి॥ ఆత్మవిత్ = ఆత్మ వేత్త, ఏతం + నిశ్శేషం = ఈ సమస్తము నుండి, అవబుద్ధ్య = మేల్కొని, యత్ విజ్ఞాన నిష్ఠితమతి = ఏ బ్రహ్మ విజ్ఞానమునందు పరిణతి చెందిన మతిగలవాడై, మనన + ఏకశీలః = మననమే ముఖ్య స్వభావముగలవాడై, పాండిత◌్రయ, బాల◌్రయ, మునితాభిః = పాండిత్యము, బాల్యము, మౌనములచే, అకృత్యశేషః = చేయదగినది లేనివాడై సర్వీభవేత్ = సమస్త పురుషుడుగా అగునో, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

సమర్థులైన ఆచార్యులవద్ద క్షుణ్ణంగా ఆత్మాభ్యాసం చేసి ఆత్మవిదుడైన వాడు నిత్యమూ మననశీలుడై అనాత్మను నిరాకరిస్తూ ఉండి ఇక శ్రవణమనన నిదిధ్యాసనలద్వారా సాధించవలసినదంటూ లేనివాడవుతాడు. సర్వమూ తానే అవుతాడు. ఆపరమాత్మ ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుణ్ణి ఓమనస◌ారా, నిత్యమూ స్మరించు ధ్యానించు!

రాబోయే మూడు శ్లోకాలలో గురుదేవులు ఇలా బ్రహ్మజ్ఞాని అయిన మహాత్ముడే నిజమైన బ్రాహ్మణుడని వక్కాణిస్తున్నారు.

Sloka - 13.11

శ్లో॥ యద్బ్రహ్మ సమ్యగవగచ్ఛతి యో మహాత్మా

ప్రత్యక్తయా భవతి విశ్వతనుశ్చ విద్వాన్।

స బ్రాహ్మణస్స పురుపూజ్యతమస్స ధన్య-

స్తస్మై నమస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.11॥

ప్రతి॥ యఃమహాత్మా = ఏ మహాత్ముడు, యత్ర్బహ్మా = ఏ పరబ్రహ్మను. ప్రత్యక్తయా = ప్రత్యక్ స్వరూపుడుగా, సమ్యక్ బాగుగా, అవగచ్ఛతి తెలుసుకొనునో, సః + విశ్వతనుః = విశ్వమే శరీరముగా గలవాడు, విద్వాన్ + చ = విద్వాంసుడు, సః బ్రాహ్మణః అతడు నిజమైన బ్రాహ్మణుడు, సఃపురుపూజ్యతమః = అతడు మిక్కిలి పూజ్యుడు సఃధన్యః = అతడు ధన్యుడు, తస్మై నమః = అతడికి నమస్కారము, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

పరబ్రహ్మమే తనలోని ఆత్మ అని తెలుసుకున్న మహాత్ముడు నిత్యమూ ఆత్మలో రమించుతూ ఆత్మతో క్రీడిస్తాడు. ఆయనే బ్రాహ్మణుడు. ఆయనను నిత్యము ఆరాధించి పూజించాలి. ఆయన దివ్యాతిదివ్యమైన వాడు ఆయనకు సహస్రప్రణామాలు! ఆయన ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుడే! ఓ మనస్సా, ఆయనను నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు!

నిజమైన బ్రాహ్మణుని వర్ణన తరువాతి శ్లోకంలో కూడా కొనసాగుతుంది.

Sloka - 13.12

శ్లో॥ వర్ణాశ్రమాస్పృగశరీరపదే హి యస్మిన్

తాదృగ్ధియైవ విహరేదిహ యో విపశ్చిత్।

స బ్రాహ్మణస్స బహుమాన్యతమస్స ధన్య-

స్తస్మై నమస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.12॥

ప్రతి॥ యః విపశ్చిత్ = ఏ పండితుడు, వర్ణ + ఆశ్రమ + అస్పృక్ = వర్ణాశ్రమములను అంటని, యస్మిన్ అశరీరపదే = రూపములేని పరబ్రహ్మమునందు, తాదృక్ ధియా + ఏవ = అట్టి బ్రహ్మజ్ఞానముతోనే విహరేత్ + ఇవ = విహరించునట్లు అగునో, సః = అతడు, బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుడు, సః = అతడు, బహుమాన్యతమః = పూజ్యతముడు, సః = అతడు, ధన్యః = ధన్యుడు, తస్మై నమః = అతడికి నమస్కారము, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

క్షుద్రమైన వర్ణాశ్రమ విభేదాలను అధిగమించి నిత్యమూ ఆశరీరపదమైన ఆత్మలో రమించే విజ్ఞానియే నిజమైన బ్రాహ్మణుడు. ఆయనను నిత్యమూ సమ్మానించి గౌరవించాలి. ఆయన పవిత్రుల కన్న పవిత్రుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు. ఆయన ఆత్మ ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుడే. ఓ మనస్సా! ఆయనను నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు!

తరువాతి శ్లోకంతో నిజమైన బ్రాహ్మణుని వర్ణన ముగింపుకి వస్తుంది.

Sloka - 13.13

శ్లో॥ విప్రోఽహమాఢ్యకులవానితి మన్యమానో

న బ్రాహ్మణశ్చిదహమిత్యనుచింతయన్ యత్।

స బ్రాహ్మణస్స బహుమాన్యతమస్స ధన్య-

స్తస్మై నమస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.13॥

ప్రతి॥ అహం = నేను, విప్రః = బ్రాహ్మణుడను, ఆఢ్యకులవాన్ = గొప్ప కులమువాడను, ఇతి = అని, మన్యమానః = తలచువాడు, న బ్రాహ్మణః = నిజమైన బ్రాహ్మణుడుకాడు, యత్ ఏ పరబ్రహ్మ, చిత్ = జ్ఞానము, అహం = నేను, ఇతి = అని, అనుచింతయన్ = చింతించు వాడు, సఃబ్రాహ్మణః = అతడు బ్రాహ్మణుడు, సఃబహుమాన్యతమః = మిక్కిలిపూజ్యతముడు, సఃధన్యః = వాడు ధన్యుడు, తస్మై నమః = అతడికి నమస్కారము, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

ఉత్తమబ్రాహ్మణకులంలో పుట్టాను కాబట్టి నేను బ్రాహ్మణుణ్ణి అని గర్వపడేవాడు నిజమైన బ్రాహ్మణుడు కాడు. నేను చిద్రూపాన్ని అని తెలుసుకొని నిత్యమూ చింతన చేసేవాడు మాత్రమే బ్రాహ్మణుడు ఆయనే నిత్యమూ సమ్మానానికి అర్హుడు. ఆయన

ధన్యుడు. ఆయనకు నా ప్రణామాలు. ఆయనే ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుడు. ఓ మనస్సా! నిత్యము ఆయనను స్మరించి ధ్యానించు.

వ్యాఖ్య

కేవలం బ్రాహ్మణవంశంలో పుట్టినవాడు వర్ణాన్నిబట్టి బ్రాహ్మణుడవుతాడు. నిజమైన బ్రాహ్మణుడు కాడు. ఆత్మజ్ఞానం ఉన్నవాడు ఏ కులంలో పుట్టినా బ్రాహ్మణుడే!

అద్భుతమైన తన కవిత్వ శైలిలో పై మూడు శ్లోకాలలో బ్రాహ్మణుణ్ణి వర్ణించి శ్రీ గురుదేవులు గార్గిబ్రాహ్మణాన్ని రాబోయే శ్లోకంలో వివరిస్తున్నారు, పరమాత్మ యొక్క శక్తివంతమైన వ్యక్తరూపసత్యమైన సూక్ష్మ ప్రాణ శక్తి. పరమాత్మకలిసి పంచభూతాలకు పడుగుపేకలని వివరించుతున్నారు.

Sloka - 13.14

శ్లో॥ ఓతంచ మిశ్రితమమిశ్రితభూతవర్గే
ప్రోతంచ సోఽథ సకలాశ్రయసూత్రదేవే।
ప్రాణాత్మని స్వయమతర్క్యమహిమ్ని సోఽప్య-
ద్భూతో యతస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.14॥

ప్రతి॥ అమిశ్రిత భూతవర్గే = అపంచీకరణ భూతవర్గమైన, సకలాశ్రయసూత్ర దేవే = సకలాశ్రయ సూత్రాత్మయైన, ప్రాణాత్మని = ప్రాణరూపమైన, ఆత్మయందు, సః = ఆ జీవుడు, ఓతంచ = పడుగుగా, ప్రోతం చ = పేకగాను, మిశ్రితం =

కలసియుండెను, సః = అట్టి జీవుడు, యతః = ఏబ్రహ్మవలన, స్వయం = స్వయముగా, అతర్క్యమహిమ్ని = ఊహించరాని మహిమకలిగ ిన, పరమాత్మయందు, ఉద్భూతః = మేల్కొనెను, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

పంచీకరణం చెందిన మహాభూతాలు, అపంచీకరణమైన భూతాలు పడుగుపేకలుగా ఉండి బ్రహ్మాండాన్ని నిలబెట్టుతున్నాయి. ఆ సూక్ష్మభూతాలకు పడుగుపేకగా ఉండి వాటికి శక్తిప్రదాత అయిన ఆశ్రయం సూత్ర దేవుడైన ముఖ్యప్రాణం నిలబెట్టుతోంది. ఆ దివ్యప్రాణశక్తి శుద్ధసర్వజ్ఞ, సర్వశక్తిమంత, లక్షణరహిత నిత్యవిముక్తమైన పరమాత్మ యొక్క వ్యక్త స్వరూపమే ఓ మనస్సా! ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుణ్ణి నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు.

వ్యాఖ్య

జనకమహారాజు సభలో వచక్నుడి కుమార్తె గార్గికి యాజ్ఞవల్క్య మహర్షికి మధ్య జరిగిన ప్రసిద్ధవాదం పై శ్లోకంలో పొందుపరచబడి ఉన్నది. ప్రఖ్యాతిగాంచిన మేధావి గార్గి ప్రశ్నలతీరు ఈ ప్రకారంగా నడిచింది. "ఓ మహర్షీ, బ్రహ్మాండంలో మనకు కనిపించేది యావత్తు సముద్ర జలాల చేత పడుగుపేకలుగా ఆవరించబడి ఉన్నది. నీరు దేని ఆధారంగా నిలబడి ఉన్నది?"

మహర్షి: నీరు వాయువు చేత పడుగు పేకగా కప్పబడి ఉన్నది.

గార్గి: ఆవాయువో?

మహర్షి: అంతరిక్షంవల్ల.

గార్గి: అంతరిక్షం దేనిచేత నిలబెట్టబడి ఉన్నది?

మహర్షి: గంధర్వలోకంవల్ల

గార్గి: గంధర్వలోకమో?

మహర్షి: సూర్యలోకంవల్ల.

గార్గి: సూర్యలోకం దేనివల్ల కప్పబడి ఉన్నది?

మహర్షి: సోమలోకంవల్ల.

గార్గి: సోమలోకమో?

మహర్షి: నక్షత్రలోకంవలన.

గార్గి: నక్షత్రలోకమో?

మహర్షి: దేవలోకంవలన.

గార్గి: దేవలోకమో?

మహర్షి: ఇంద్రలోకంవలన.

గార్గి: ఇంద్రలోకమో?

మహర్షి: ప్రజాపతిలోకంవలన.

గార్గి: ప్రజాపతిలోకమో?

మహర్షి: సూక్ష్మశరీరమైన హిరణ్యగర్భ లోకంవలన.

గార్గి: హిరణ్యగర్భలోకమో?

మహర్షి: నీప్రశ్న బుద్ధికి తర్కానికి అతీతమైనది. ఈప్రశ్నను వదిలిపెట్టకపోయావా, నీ తలపగిలి పోతుంది. నీబుద్ధిని వెలిగించే ప్రకాశాన్ని గురించి నీవు అడుగుతున్నావు.

ఇది విని గార్గి నిష్క్రమించింది.

తరువాతి శ్లోకంలో ఉద్దాలకునికీ యాజ్ఞవల్క్యునికీ జరిగిన వాదంలో వర్ణింపబడిన వ్యక్త పరమాత్మ వివరింపబడుతున్నది. దానిని అంతర్యామి బ్రాహ్మణమంటారు.

Sloka - 13.15

శ్లో॥ సూత్రంచ సంగ్రథితసర్వజగద్యథా స్రక్

సూత్రేణ తస్య చ నియంతృ యదంతరస్థమ్।

జానన్ భవత్యమరవిత్ స్వపరత్రయీవి-

న్నిశ్శేషవిత్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.15॥

ప్రతి॥ సూత్రేణ = దారముచే, యథా స్రక్ = దండవలె, సంగ్రథితసర్వజగత్ = సమస్త ప్రపంచము కూర్చబడినది, తస్య = ఆ ప్రపంచమునకు, ఆంతరస్థం = లోపలనుండు, సూత్రంచ = త్రాడే, నియంతృ నియమించునది అని, జానన్ తెలిసి, అమరవిత్ = దైవత్వమును తెలిసినవాడు, స్వపరత్రయీవిత్ = ఆత్మను, పరమును, వేదములను తెలిసినవాడును, నిశ్శేషవిత్ = సమస్తమును

తెలిసినవాడును, భవతి = అగుచున్నాడు, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

దండలో దారం పూలన్నింటినుండి పోతూ వాటిని కలిపిఉంచుతుందో అలాగే ముఖ్యప్రాణంగా వ్యక్తమైన పరమాత్మ అన్నింటికీ శక్తిని ప్రసాదిస్తూ, అన్నింటిలోని సారంగా ప్రపంచంలోని అన్నింట్లోను వసించి ఉంటుంది. ఇలా సూత్రరూపంలో అందరిలోని అంతరాత్మగా ఉన్న పరమాత్మను తెలుసుకున్న విజ్ఞాని పరబ్రహ్మను దేవతలందరి నియంతగా, జీవుల ఆత్మగా, వేదాలసారంగా తెలుసుకున్నవాడవుతాడు. ఆ విజ్ఞాని సర్వజ్ఞు డవుతాడు. అందరిలోను వసించి ఉన్న ఆత్మే బ్రహ్మాండానికి పరమ నియామకుడని తెలుసుకుంటాడు. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుణ్ణి, ఓ మనస్సా! నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.7.1. లోని సారాంశం ఈ శ్లోకంలో ఉన్నది. జనకమహారాజు దర్బారులో యాజ్ఞవల్క్యుడికీ ఉద్దాలకుడికి మధ్య వాదం జరిగింది. అథర్వుని కుమారుడు కబంధునిద్వారా బ్రహ్మలోకం వరకు ఉన్న యావత్తు బ్రహ్మాండాన్ని నియమించే శాసకునిగా అంతరాత్మను గురించి తెలుసుకున్నానని

ఉద్దాలకుడు అన్నాడు. “ఈలోకాన్ని, పైలోకాలను, అన్ని ప్రాణులలోపలి ప్రత్యగాత్మగా, అందరిలోని సారంగా ఉండి నియమించేవా డెవరు?" అని తాను వేసిన ప్రశ్నకి కబంధుడిలా సమాధాన మిచ్చాడు- "అందరిలోపల ఉన్న ప్రత్యగాత్మని

తెలిసినవాడు బ్రహ్మము నెరుగుతాడు. అన్నిలోకాలను, అందరిదేవతలను, అన్నివేదాలను, అన్నిప్రాణులను, ఆత్మను, సర్వాన్ని తెలుసుకుంటాడు."

యాజ్ఞవల్క్యుని సమాధానం రాబోయే నాలుగు శ్లోకాలలో ఉన్నది.

Sloka - 13.16

శ్లో॥ పృథ్వ్యాం స్థితోఽంతరతరో యమకృన్న పృథ్వీ

యం వేద యస్య పృథివీ తనురాత్మభూతమ్।

సర్వస్య నిర్వపుషమస్తసమస్తధర్మం

నారాయణం తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.16॥

ప్రతి॥ యం పృథివ్యాం = ఏ పృథివియందు స్థితః = ఉన్నట్టి, అంతరతరః = అంతరతరుడుగా, యమకృత్ = నియమించువాడును, అయిన, యస్య = ఏ బ్రహ్మయొక్క, ఆత్మభూతం = స్వరూపమును. పృథివీతనుః = పార్థివ శరీరము, న+వేద= తెలుసుకొనలేదో, సర్వస్య = సమస్తమైన, నిర్వపుషం = శరీరములేనట్టి, అస్తసమస్తధర్మం = పోయిన సమస్త ధర్మములు కలిగిన, యం + నారాయణం + వేద = ఏ నారాయణుని తెలుసుకొనునో, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

పృథివిలో ఉండి పృథివిని నియమించే దేవతలో ఈప్రత్యగాత్మ ఉన్నది. పృథివి ఆయనను ఎరగదు. పృథివిని అభిమానించే ఆ దేవతలో ఉన్న ఆయనని ఆ దేవత

కూడా ఎరగదు. పృథ్వీదేవత శరీరము, ఆధారము, నియమనము కూడా సర్వమూ ఈ ప్రత్యగాత్మదే. ఏ ఆకారములేని ఈ ఆత్మ అన్ని ప్రాణులలో ఉండి అన్నిధర్మాలకు అతీతమై ఉంటుంది. ఆ పరమాత్మే పరమప్రభు నారాయణుడు ఆయనే ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథప్రభువు. ఓ మనస్సా! ఆయనను నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.7.3 మంత్రభావం ఇందులో సూచింపబడింది.

శివకేశవులమధ్య భేదం చూపరాదని సగుణోపాసకుల కందరికీ శ్రీ గురుదేవుల సలహా. పరమాత్మలోనే విష్ణువనీ, శివుడనీ, ఆకారాలు సాధకుల ధ్యానానికి తోడ్పడటానికే ఏర్పరచబడినాయి. ఏ లక్షణమూ లేని, వర్ణనాతీతమైన నిష్కళ పరబ్రహ్మను గురించి తెలుసుకోడం ధ్యానించడం అంత సులభంకాదు. అద్వితీయ శుద్ధపరమాత్మను గురించి క్షుణ్ణంగా తెలుసుకొని శుద్ధమైన జ్ఞానంతో, ఏకాగ్రమైన చిత్తంతో గాఢమైన ధ్యానతత్పరతని పొందినప్పుడే సాధకుడు ఆ పరమాత్మవైపు పయనించగలడు. మనోబుద్ధులను అధిగమించేంతవరకు అన్ని ఉపాసనలూ సాకారోపాసనలే.

'నారాయణ', 'విశ్వనాథ' అన్న రెండుపదాలకు వ్యుత్పత్తిప్రకారం చూస్తే అర్థం ఒకటే. ఇవి ఒకే పరమాత్మ యొక్క నామాలు. విశ్వనాథు డంటే ప్రపంచానికి అధిపతి అని అర్థం. 'నారాయణ' అంటే సృష్టికి ముందు ఉన్న సమిష్టి కారణ జలాలలో ఉన్నవాడని అర్థం. అందుచేత ఈ రెంటికీ తేడా లేదు.

భూమిలో ఉన్న ప్రత్యగాత్మగా ఉన్న పరమాత్మను వర్ణించాక జలభూతంలో ఉన్న ప్రత్యగాత్మని తరువాతి శ్లోకంలో వివరిస్తున్నారు.

Sloka - 13.17

శ్లో॥ తిష్ఠన్ జలే నియమకృచ్చ జలస్య యోఽయం

నో వేత్తి కం జలతనుశ్చ జలాంతరాస్తే।

ఆత్మా చ కృత్స్నజగతో హ్యభవీ చ యః శ్రీ

నారాయణం తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.17॥

ప్రతి॥ జలే = నీటియందు, తిష్ఠన్ = ఉంటూ, జలస్య = నీటికి, నియమకృత్ = నియమించువాడు, యః = ఎవడు, యం + కం = ఏ నీటిని, నో + వేత్తి = తెలుసుకొనడో, జలతనుః + చ = నీటిశరీరుడై, జల + అంతః + ఆస్తే=నీటికి దేవతగానున్నాడో, కృత్స్నజగతః = సమస్త జగత్తునకు, ఆత్మా + చ = ఆత్మగాను, హి = ప్రసిద్ధముగా, అభవీ = అగుచున్నాడో, శ్రీ నారాయణం తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

జలమనే మహాభూతంలో వసించి ఉండే ప్రత్యగాత్మ దానిని నియమించి శాసిస్తాడు. ఆ మహాభూతంలో తాదాత్మ్యం పొందిన దేవతకు ఈప్రత్యగాత్మ సంగతి తెలియదు. అన్ని ఆకారాలకు అతీతమైన ఈప్రత్యగాత్మ జలాభిమాన దేవతయొక్క రూపాన్ని స్వీకరించి దానికి ముఖ్య ఆధారంగా నియామకుడిగా

ఉంటుంది ప్రపంచంలోని అన్ని ప్రాణులలోని ప్రత్యగాత్మ, అన్ని ధర్మాలకు అతీతుడైన పరమాత్మ ఆనారాయణమూర్తియే ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుడు. ఓ మనస్సా! ఆయనను నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.7.4–14 మంత్రాలలో ఉండే భావాలు 16, 17 శ్లోకాలలో పొందుపరచబడినాయి. భూమి, నీరు, అగ్ని అనే మూడుభూతాలలోను అంతరాకాశం, వాయువు, సూర్యుడు, ఆకాశం, చంద్రుడు, దిక్కులు, చీకటి వెలుగు ఇన్నింటిలోను ఆధిదైవిక రూపమైన పరమాత్మ స్వభావాన్ని ఆ మంత్రాలలో వర్ణించారు ఈ వర్ణనలన్నీ దాదాపు 16, 17 శ్లోకాలలోని వాటి లాగే ఉంటాయి. కాబట్టి శ్రీ గురుదేవులు వాటిని తిరిగి వేరుగా చెప్పలేదు. ఈ శ్లోకాలలోని వర్ణనలు అన్నింటికీ వర్తిస్తాయి.

Sloka - 13.18

శ్లో॥ భూతేషు తిష్ఠతి సమేషు నియామకశ్చ

తేషాం హి భూతతనురంతరగశ్చ యోఽసౌ।

నావైతి భూతతతిరాత్మదృశిం చ యం శ్రీ

నారాయణం తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.18॥

ప్రతి॥ సమేషు భూతేషు = సమస్తములయిన భూతములయందు, యః = ఎవడు, తిష్ఠతి = ఉన్నాడో, నియామకః +చ = నియామకుడగు చున్నాడో, తేషాం = ఆ

భూతములకు, భూతతనుః = భూతశరీరుడు, అంతరగః చ = అంతరగతుడును, అగునట్టి, అసౌ = ఈ, భూతతతిః = భూతసముదాయము, ఆత్మదృశిం = ఆత్మదృక్ స్వరూపమైన, యం + శ్రీ + నారాయణం = శ్రీనారాయణుని, న + అవైతి = తెలుసుకొనలేదో, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

ప్రత్యగాత్మ అన్నింట్లోను ఉండి వాటిని నియమించి శాసిస్తుంది. వాటి ఆకారాలు దాని వ్యవహార రంగాలుగా వర్తిస్తాయి. అందరి హృదయాంతరాళాల్లో ఉంటుంది. కాబట్టి అవి దానిని ఎరగవు. అన్ని ప్రాణులలోని ప్రత్యగాత్మ అయిన ఆ పరమాత్మ పరమపురుషుడైన నారాయణుడే. ఆయనే ఉత్తర కాశీశుడైన విశ్వనాథుడు. ఓ మనసా! ఆయనని నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.7.15 వ మంత్రంలోని భావాలు ఈ శ్లోకంలో వివరింపబడినాయి. గడ్డిపోచనుండి సృష్టికర్తవరకు ఉన్న అన్ని ఆకారాలలోను ఉన్న పరమాత్మ యొక్క ఆధిభౌతికరూపాన్ని ఇందులో వర్ణించారు.

తరువాతి శ్లోకంలో ప్రత్యగాత్మయొక్క ఆధ్యాత్మిక దర్శనాన్ని వర్ణిస్తున్నారు.

Sloka - 13.19

శ్లో॥ ద్రష్టా న దృష్టివిషయః శ్రుతిగోచరో న
శ్రోతాఽమతో మననకృచ్చ న బుద్ధిబోధ్యః।
బోద్ధా చ యోఽన్యరహితశ్చ యదన్యదార్తం
స్రక్సర్పవత్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.19॥

ప్రతి॥ద్రష్టా = చూచువాడు, న దృష్టివిషయః = కంటికి గోచరుడుకాడ◌ు, శ్రోతా= వినేవాడ◌ు, న శ్రుతి గోచరః = వినబడువాడుకాడు, మనన కృత్+చ= మననము చేయువాడు, అమతః = మననము చేయబడని వాడు, బోద్ధా = తెలుసుకొనువాడు, న బుద్ధిబోధ్యః = జ్ఞాన గమ్యుడు గ◌ాడ◌ు, యః = ఎవడ◌ు, అన్యరహితః = రెండవవాడు లేనివ◌ాడ◌ు, యత్ + అన్యత్ = పరబ్రహ్మకంటె భిన్నమైనద◌ి, స్రక్ సర్పవత్ = దండయందు పాములవల◌ె, న + ఆర్తం = మిథ్య, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

అన్ని ప్రాణులలోని ప్రత్యగాత్మ కంటిలోని ద్రష్ట. కంటిచేత చూడబడడు. అతడే చెవిలోని శ్రోత. చెవిద్వారా వినబడేవాడు కాడు. మనస్సులో మంతగా ఉంటాడు. మనస్సుచేత భావింపబడడు. బుద్ధిలో నిర్ణయాలు చేస్తాడు. బుద్ధిచేత నిర్ణయింపబడడు. అద్వితీయ శుద్ధాత్మ అయిన ఆయన లేకపోతే నామరూపజగత్తు

పూలమాల పైన సర్పదృశ్యంలాగా మిథ్యాభ్రాంతి అయిపోతుంది. ఆ పరమాత్మయే ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుడు. ఓ మనస్సా, ఆయనను నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు!

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంలో బృ.ఉ. 3.7.16–23 మంత్రాలసారం ఇమిడిఉన్నది. దీనితో అంతర్యామి బ్రాహ్మణం ముగిసింది.

ఇక తరువాతి శ్లోకంనుండి అధ్యాయం చివరివరకూ అక్షరబ్రాహ్మణంలోని సారాంశం ఇవ్వబడుతుంది. అవధులు, పరిధులు లేని అక్షరపరబ్రహ్మ వర్ణన ఇది.

Sloka - 13.20

శ్లో॥ సర్వేఽపి యేన విధృతాః ఖలు లోకిలోకాః
సోఽవ్యాకృతే నభసి తత్తు యదక్షరే చ।
గాంగేయకుండలనిభం ప్రతితిష్ఠతి శ్రీ-
సచ్చిద్ఘనం తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.20॥

ప్రతి॥ యేన = ఏ బ్రహ్మచేత, సర్వే = సమస్తమైన, లోకిలో కాః = లోకములు, విధృతాః + ఖలు = ధరింపబడి ఉన్నాయి, సః = వాడు, అవ్యాకృతేనభసి = నామరూపములచే వ్యాకరింపబడని[14] ఆకాశమునందు, తత్ + తు = ఆ ఆకాశము, యత్ + అక్షరే చ = ఏ పరబ్రహ్మయందు, గాంగేయ కుండలనిభం =

బంగారపుకుండలమునందువలె, సత్ + చిత్ + ఘనం = సత్, చిత్, ఘనము, ప్రతితిష్ఠతి = కలదో, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

బ్రహ్మాండంలోని సర్వప్రాణులు జగత్తులు అవ్యాకృతాకాశంలో సూక్ష్మమైన సర్వవ్యాప్త పరమాత్మచేత పెనవేసుకొనిపోయి వ్యాపింపబడి ఉన్నాయి. మాయకు అతీతమైన ఈశ్వరతత్త్వం స్వర్ణంలో స్వర్ణాభరణాలు ఉన్నట్లే అవ్యాకృతాకాశం పరమాత్మచేత వ్యాపింపబడి పరమాత్మలో నిలిచిఉన్నది. సచ్చిదానందఘనమైన అనంత పరమాత్మ ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుడే. ఓ మనసా, ఆయనను నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు!

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకాలలో గార్గికి యాజ్ఞవల్క్యునికీ మధ్య అక్షరపరబ్రహ్మమును గురించిన వాదం వర్ణింపబడుతున్నది. బృ.ఉ. 3.8.3 వ మంత్రం ఈ శ్లోకంలో సూచితమైనది.

"నీ తల పగిలిపోతుంది" అన్న యాజ్ఞవల్క్యుని హెచ్చరికతో తాత్కాలికంగా నిష్క్రమించిన గార్గి బ్రాహ్మణుల అనుమతితో మళ్ళీ ప్రశ్న వేసింది. ఆమె మొదటి ప్రశ్న "భూమికి క్రింద ఆకాశానికి పైన వ్యాపించిఉండి, భూమ్యాకాశాలు, వాటి మధ్యలోకూడా తానే అయి త్రికాలాలలో ఉండే వస్తువేది?" అని.

యాజ్ఞవల్క్యుడు సమాధానం ఇచ్చాడు - "ఓ గార్గి, ఆకాశానికి పైన అవ్యాకృతాకాశం. భూమికి క్రింద అని అడిగినవి సూత్రాత్మ. అది సూత్రాత్మతో

నిండి వ్యక్తప్రపంచం అవ్యాకృతాకాశంలో నీటిలో భూమివలె త్రికాలాలలో, సృష్టి స్థితిలయలు పొందుతూంటుంది."

అన్ని నగలూ బంగారంలో ఉన్నట్లే వ్యక్తప్రపంచం అవ్యాకృత సూక్ష్మ రూపంలోను, అది అద్వితీయ పరమాత్మలోను ఉంటాయి

తరువాతి శ్లోకంలో ఆక్షరపరబ్రహ్మవర్ణన కొనసాగుతున్నది.

Sloka - 13.21

శ్లో॥ అస్థూలమేతదనణుశ్రవణాక్షివాణీ-

హీనం హ్యలోహితమబాహ్యమనంతరం చ।

అప్రాణమస్తగుణమస్తి యదేవ భోక్తృ-

భోజ్యేతరత్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.21॥

ప్రతి॥ఏతత్ = ఈ ప్రపంచమంతయు, అస్థూలం = స్థూలముకానట్టి, అనణు = అణువుకానట్టి, శ్రవణాక్షివాణిహీనం = వాక్ చక్షుశ్శ్రోత్రములు లేని, అలోహితం = లోహితముకాని, అబాహ్యం = బాహ్యముకాని, అనంతరం చ= ఆంతరమును కాని, అప్రాణం = ప్రాణముకాని, అస్తగుణం = గుణములు శమించినదయి, యత్ + ఏవ = ఏబ్రహ్మ స్వరూపముగా, భోక్తృభోజ్య + ఇతరత్ = భోక్త, భోజ్యములకంటే భిన్నమై, అస్తి = కలదో, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

ఆ అక్షరబ్రహ్మము స్థూలమని, పెద్దదని, చిన్నదని, సూక్ష్మమని వర్ణింపనలవి కాదు. దానికి కన్ను, చెవి, వాక్కు మొదలైన ఇంద్రియాలు లేవు. దానికి అతీతమైనది లేదు. అది ఎంతచిక్కగా ఉంటుందంటే దానిలో లేశమైనా అంతరం లేదు. అది ప్రాణంకన్న ఎక్కువైనది. ధ్వని, స్పర్శమొదలైన విషయాలు దానికి పరిమితులు పెట్టవు. స్పృశించవు. అది భోక్త కాదు, భోగ్యం కాదు. ఆ అక్షరబ్రహ్మమే ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుడు. ఓ మనసా, ఆయనను నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.8.8 వ మంత్రంసారం ఈ శ్లోకంలో ఉన్నది. నిరాకరణ పద్ధతిప్రకారం యాజ్ఞవల్క్యుడు వర్ణనాతీతమైన పరబ్రహ్మను వర్ణిస్తున్నాడు. అనిర్వచనీయమైన దానిని వర్ణించడానికి, వర్ణనాతీతమైన దానిని వర్ణించడానికి అన్ని ఉపనిషత్తులు ఈమార్గాన్ని అవలంబిస్తాయి. ఏకాద్వితీయమైన ఆత్మకు ఏలక్షణాలూ లేవు. అన్నింటికీ అది అతీతమైనది.

పదార్థానికి, లక్షణాలకు, క్రియలకు - అన్నింటికీ అతీతమైన అక్షర బ్రహ్మము పై శ్లోకంలో సూచింపబడింది. అన్ని ధర్మాలకీ అతీతమైన శుద్ధ జ్ఞానంగా చూపబడింది.

తరువాతి రెండు శ్లోకాలలో ప్రకృతిలోని అన్ని శక్తుల్నీ, ఆకాశంలో సూర్యుడు, చంద్రుడు మొదలైన అన్ని ప్రకాశాలను నియమించి శాసించే అక్షరపరబ్రహ్మమహిమ వర్ణింపబడుతున్నది.

Sloka - 13.22

శ్లో॥ యస్య ప్రశాసనమహిమ్న ఇమౌ రవీందూ
స్వస్వోదయాస్తమయకర్మణి నిష్ఠితౌ స్తః।
స్వశ్చ స్థిరాస్థిరతరం స్ఫుటనాద్యపేతం
నిస్తిష్ఠతస్తమనిశం స్మర విశ్వనాథమ్॥13.22॥

ప్రతి॥ యస్య = ఏ బ్రహ్మయొక్క, ప్రశాసన మహిమ్నః = ప్రశాసించు మహిమచే, ఇమౌ = ఈ, రవి + ఇందూ = సూర్య చంద్రులు, స్వ+ స్వ + ఉదయ + అస్తమయకర్మణి = తమతమ ఉదయాస్తమయములను కర్మయందు, నిష్ఠితౌ = పరినిష్ఠులుగా, స్తః = ఉండిరి, స్థిర + అస్థిరతరం = శాశ్వతము అశాశ్వతమునయిన, స్ఫుటన + ఆది + అపేతం = కదలిక మొ॥వి లేనట్టి, స్వః + చ = స్వరూపుడుగా, నిస్తిష్ఠతః = నిశ్చలముగా నుండునట్టి, తం అనిశం స్మర విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ స్మరించుము.

తాత్పర్యం

ఎవరి ప్రచండశాసనంవల్ల సూర్యచంద్రులు నియమబద్ధులై ఉదయించి అస్తమిస్తారో, తమతమ స్థానాలలో స్థిరపడి ఉంటారో, ఎవరి దృఢశాసనంవల్ల భూమ్యాకాశాలు తమస్థానాలలో స్థిరంగా ఉండి బరువైన, అస్థిరమైన, క్షర స్వభావం కలిగిన మిగిలిన వాటిని తమతమ పరిధుల్లో సంచరింపజేస్తాయో ఆ

పరబ్రహ్మం ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుడు. ఓ మనసా, ఆయనను నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.8.9 వ మంత్రంలో భూమ్యాకాశాలను, అందులో ఉన్న జ్యోతులు సూర్యచంద్రులను నియమించే అక్షర బ్రహ్మమహిమ ఉన్నది. అది ఈ శ్లోకంలో సూచింపబడింది.

కాలంకూడా అక్షర పరబ్రహ్మం యొక్క ప్రబల శాసనాన్ని పాటిస్తుందని తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 13.23

శ్లో॥ యస్య ప్రశాసనమహిమ్న ఇమే చ కాలా

మాసర్తువత్సరపరాః కలయన్తి జంతూన్।

నద్యః స్రవంతి ధవలాద్ధిమశైలతశ్చ

గంగాదయస్తమనిశం స్మర భజ విశ్వనాథమ్॥13.23॥

ప్రతి॥ యస్య = ఏ బ్రహ్మయొక్క, ప్రశాసనమహిమ్నః = ఆజ్ఞాపించే శక్తిచే, ఇమే = ఈ, మాసర్తువత్సరపరాః = మాసములు ఋతువులు సంవత్సరపరములయిన, కాలాః = కాలములు, జంతూన్ = జీవులను, కలయన్తి = కాలము కలవిగా చేయుచున్నవో, ధవళాత్ = తెల్లనైన, హిమశైలతశ్చ = హిమగిరినుండి,

గంగాదయః = గంగ మొ॥ నద్యః = నదులు, స్రవంతి = ప్రవహించుచున్నవో, తం అనిశం భజ విశ్వనాథమ్ = ఆ విశ్వనాథుని ఎల్లప్పుడూ భజించుము.

తాత్పర్యం

అక్షరపరబ్రహ్మము యొక్క చండశాసనానికి లోబడి ప్రబలమైన కాలంకూడా నెలలు, ఋతువులు, సంవత్సరాలు, మొదలైన విభజనలతో అన్ని ప్రాణుల ఆయువును లెక్కించుతుంది. ఆయన మహిమాన్విత చండ శాసనానికి లోబడి గంగ, యమున, సింధు – మొదలైన నదులు హిమాలయపు ఔన్నత్యాల నుండి క్రిందికి ప్రవహించుతాయి. ఆ అక్షరబ్రహ్మము ఉత్తర కాశీశుడైన విశ్వనాథుడే ఓ మనసా, ఆయనను నిత్యమూ స్మరించి ధ్యానించు!

వ్యాఖ్య

దానితో గురుదేవులు 9వ మంత్రంలోని మిగతా భావాలను వివరించారు. ఈ రెండు శ్లోకాలలోని ముఖ్యాంశం ఏమంటే చరాచర ప్రపంచంలోని యావత్తూ అక్షరపరబ్రహ్మ శాసనానికి లొంగి తమతమ విధులను నిర్వహిస్తాయి.

చివరి రెండు శ్లోకాలలోను గురుదేవులు అక్షరబ్రహ్మమును శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనలవల్ల తెలుసుకోవడంవల్లనే అక్షరబ్రహ్మ పదవిని పొందుతారని స్పష్టం చేస్తున్నారు. కర్మలు, ఉపాసనలు, యజ్ఞ యాగాదులు ఎవరినీ అక్కడికి చేర్చవు.

Sloka - 13.24

శ్లో॥ యజనతపనబుద్ధిర్బుధ్యతే యన్న యస్సం-

సరతి స కృపణో యస్త్వక్షరం బ్రహ్మ సమ్యక్।

విగతవిషయతృష్ణో వేత్తి స బ్రహ్మభూతో

భవతి భవవిముక్త్యై భావయే తద్భవాంఘ్రిమ్॥13.24॥

ప్రతి॥ యస్తు = ఎవడయితే, యజనతపనబుద్ధిః = యజ్ఞముచేయు, తపస్సు చేయు బుద్ధిగలవాడై, యత్ = ఏ బ్రహ్మను, న బుధ్యతే = తెలుసుకొనలేడో, సః = వాడు, కృపణః = దీనుడై, సంసరతి = సంసారములో లీనమగును, యస్తు = ఎవడయితే, అక్షరం బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మను, విగతవిషయతృష్ణః = విషయవాంఛలు తొలగినవాడై, సమ్యక్ = బాగుగా, వేత్తి = తెలుసుకొనును, సః = వాడు, బ్రహ్మభూతః = బ్రహ్మ స్వరూపుడు, భవతి = అగుచున్నాడు, భవవిముక్త్యై = సంసారవిముక్తి కొఱకు, తత్ + భవాంఘ్రిమ్ = ఆ శివుని పాదముగా, భావయే = భావించెదను.

తాత్పర్యం

ఈ అక్షరపరబ్రహ్మాన్ని ఎరుగకుండా జప హోమ తపాదులలో నిమగ్నమై ఉండే సాధకుడు విషయ భోగాలలో తగుల్కొని జనన మరణ వలయంలో ఇరుక్కొని తాను సంపాదించుకున్న పుణ్యపాపాల అనుభవాలు పొందుతాడు. జనన మరణాల సుడిగుండంలోకి అతణ్ణి విసరికొట్టే విషయ వాసనల గుప్పిట్లో ఉండే

అతడి జీవితం దుఃఖభాజనం, దయనీయం అయినది. ఎవరిలో ప్రాపంచిక వాసనలు దహించుకు పోయాయో, వాడు దృఢమైన వైరాగ్యం, నిత్యచింతనలవల్ల శుద్ధమైన అక్షరబ్రహ్మాన్ని తెలుసుకుంటాడు. ఇలా ఆత్మజ్ఞానంతో బ్రహ్మమే అయి చావు పుట్టుకలకు మార్పులకు అతీతమైన నిర్మలశాశ్వత పదాన్ని పొందుతాడు. ఈ సంసారంనుండి విముక్తి పొందడానికిగాను నేను అక్షరపరబ్రహ్మ స్వరూపమైన విశ్వనాథుని పాదపద్మాలను ధ్యానిస్తాను!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.8.10 వ మంత్రంలో యాజ్ఞవల్క్యుడు తిరిగి వర్ణించిన అక్షరపరబ్రహ్మమును గురుదేవులు పై శ్లోకంలో వివరించారు.

చివరి శ్లోకంలో 11 వ మంత్రంలోని భావాలను వర్ణిస్తారు. జనన మరణ చక్రంనుండి తప్పించుకోడానికి అక్షరబ్రహ్మమును ఎరిగి తీరాలి. ఈవిషయమే ఇక్కడ ఒత్తి చెప్పబడుతోంది.

Sloka - 13.25

శ్లో॥ అచలితచితిమాత్రం హ్యక్షరం బ్రహ్మ యద్వై
ప్రచలితతనుతన్వాం దర్శనాదిక్రియాకృత్।
సకలసజనురంతర్యంతృ చోపాధిభేదా-
ద్భవతి భవవిముక్త్యై భావయే తద్భవాంఘ్రిమ్॥13.25॥

ప్రతి॥ యద్బ్రహ్మ = ఏ బ్రహ్మ, అక్షరం = నాశములేని, అచలితచితిమాత్రం వై= నిశ్చిత జ్ఞానస్వరూపమే, ఉపాధిభేదాత్ = ఉపాధి భేదమననుసరించి, తన్వాం = శరీరమునందు, ప్రచలితతను = చలించు ఇంద్రియము కలదియై, దర్శనాది క్రియాకృత్ = చూచుట మొ॥ క్రియలను చేయునది, సకలసజనుః + అంతర్యంతృ = సమస్త ప్రాణికోటి యందుండి నియమించునది, భవతి = అగుచున్నది, భవవిముక్త్యై = సంసారవిముక్తి కొఱకు, తద్భవాంఘ్రిమ్ (తత్ + భవ + అంఘ్రిమ్) = ఆ శివుని పాదములను, భావయే = ధ్యానించెదను.

తాత్పర్యం

ఉపనిషత్తులలో గొప్పగా వర్ణించబడిన ఈ అక్షరపర బ్రహ్మము క్రియారహిత మైనది, అఖండజ్ఞానరూప మైనది. అయినా దేహధారులందరికీ చూచి, విని, క్రియలు చేసేవాళ్లుగా తయారుచేస్తూ తాను క్రియలను చేపట్టుతున్నట్లుగా కనబడుతుంది. ఒకే సూర్యుని అన్ని వస్తువులు తమలో ఎలాగైతే ప్రతిబింబిస్తాయో అలాగే ప్రపంచంలోని అన్ని ప్రాణులలోని హృదయగుహలలో ప్రతిబింబించే ఈ అక్షర బ్రహ్మము తన ప్రతిబింబ మహిమవల్లనే అందులో ఉంటూ వారిక్రియలన్నింటినీ శాసిస్తూ ఉంటుంది. ఆ అక్షర పరబ్రహ్మమే సౌమ్య కాశీశుడైన విశ్వనాథుడు ఈ సంసారంనుండి విముక్తి పొందడానికిగాను నేను ఆయన పాదపద్మాలను ధ్యానిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంలో 11 వ మంత్రభావాన్ని గురుదేవులు తన అద్భుత శైలిలో విశదీకరిస్తున్నారు. మనకు తెలియడంకోసం పరమాత్మస్వరూపం మూడుస్థాయిలలో వర్ణింపబడుతోంది —— అక్షరబ్రహ్మము, అంతర్యామి, జీవుడు, మాయాబద్ధుడైన జీవుడు సత్యాన్ని ఎరుగని అజ్ఞానంలో కార్యకారణ శాసనానికి బద్ధుడై ఉంటాడు. అంతర్యామి ప్రతిప్రాణిలోని హృదయగుహలో వసించి ఉంటాడు. ఆయనకు శాశ్వతమైన, అనంతమైన జ్ఞానము, శక్తి ఉన్నాయి. శుద్ధసచ్చిదానంద మైనది అక్షరబ్రహ్మము. ఇది నిజమైన అపరోక్ష పరబ్రహ్మము. ఇంద్రియ, మనోబుద్ధులకు అందరానిది. అందువల్ల శ్రుతులలో "సత్యస్య సత్యం" అని వర్ణింపబడింది.

ఈ చివరి రెండు శ్లోకాలు మాలినీవృత్తంలోను అంతకు ముందువి వసంత తిలక వృత్తంలోను ఉన్నాయి.

***

14. 14. చతుర్దశ స్తబకం

అక్షరబ్రహ్మము యొక్క సారం పదమూడో స్తబకంలో వివరింపబడింది. యాజ్ఞవల్క్య కాండంలో ఉన్న పెక్కు భావాలను ముందు స్తబకంలో చెప్పడం జరిగింది. ఇక మిగిలింది శాకల్యబ్రాహ్మణం. ఆ బ్రాహ్మణం తాలూకు భావాలను ఇందులో మొదటి ఆరు శ్లోకాలు వివరిస్తాయి. ఈ బ్రాహ్మణం కూడా యాజ్ఞవల్క్యునితో జరిగిన బ్రాహ్మణమే. శాకల్యఋషి తన శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనాదుల ద్వారా పరబ్రహ్మ స్వరూపాన్ని ఒక విధంగా నిర్ణయించాడు. దాని విషయమే యాజ్ఞవల్క్యుడితో వాదించాడు కాబట్టి శాకల్యబ్రాహ్మణమని పేరు వచ్చింది.

పదమూడో స్తబకంలోని 20 వ శ్లోకంలో అక్షరబ్రహ్మన్ని గురించి వర్ణిస్తూ యావత్తు జగత్తు పడుగుపేకలవలె పరమాత్మలో జీవులలోని ప్రాణ రూపంగా, సూక్ష్మసత్యంగా, సూత్రంగా వ్యాపించి ఉన్నదని చెప్పబడింది. ప్రాణదేవుడిగా వ్యక్తమయ్యే ఆ పరమాత్మ యొక్క వివిధ మహిమలను ఇప్పుడు వర్ణిస్తారు.

Sloka - 14.01

శ్లో॥ ప్రాణాత్మనో యస్య మహావిభూతేః

విస్తారమాత్రం హి సమస్తదేవాః।

అనంతసంఖ్యా వసురుద్రముఖ్యాః

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.1॥

ప్రతి॥ సమస్తదేవాః = దేవతలందరు, అనంతసంఖ్యాః = అనంతసంఖ్యగల, వసురుద్రముఖ్యాః = వసురుద్రాదులు-, యస్య = ఎవనియొక్క, ప్రాణాత్మనః = ప్రాణస్వరూపుడైన, మహావిభూతేః = మహావిభూతి యొక్క, విస్తారమాత్రం హి = విస్తృతి రూపమే కదా, సః = ఆ, సౌమ్యనాథః = సౌమ్యకాశీశుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును, ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

ప్రపంచమంతా విస్తరించుకొని ఉన్న అధిష్ఠాన దేవతలందరూ ముఖ్య ప్రాణరూపాన్ని ధరించిన పరమాత్మ యొక్క అనంతమహిమల్ని ప్రకటించే చైతన్యాంశలే, వాళ్లలో వసురుద్రులు ప్రముఖులు. వారిసంఖ్య, సృజనాత్మక మహిమ అంతులేనిది. ప్రాణాత్మదేవతగా వ్యక్తమయ్యే ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి, అనంతస్వరూపుడు అమూల్యమైన బ్రహ్మవిద్యాసంపదని నాకు ప్రసాదించునుగాక!

వ్యాఖ్య

ఈ స్తబకంలోని మొదటి ఆరు శ్లోకాలలో గురుదేవులు శాకల్య బ్రాహ్మణాన్ని వివరిస్తారు. మొదటి శ్లోకంలో బృ.ఉ. 3.9.1—24 మంత్రాల సారం ఉన్నది. ఇందులో కూడా ప్రశ్నలు సమాధానాల రూపంలోనే వాదం జరుగుతుంది. శాకల్యుడు సునిశితమైన ప్రశ్నలతో యాజ్ఞవల్క్యుణ్ణి ఎదుర్కొన్నాడు. మొత్తంవాదంలోని సారభూతమైన వాదం ఈ శ్లోకంలో పేర్కొనబడింది. ప్రకృతిశక్తులపైన అధివసించి ఉండే అధిష్ఠాన దేవతలందరూ ప్రాణరూపంలో

వ్యక్తమైన పరమాత్మ యొక్క దివ్య మహిమలే. దీనిని ఎలా పరిగణించాలో శాకల్య – యాజ్ఞవల్క్య సంవాదం తెలుపుతుంది. పరమాత్మ యొక్క అనంత దివ్యలీలలు విశ్వమంతటా మహిమాన్వితమై సర్వాతీతమైన పరిమాణాలలో ఉంటాయి. ఆయన దివ్యాంశలు ప్రత్యగాత్మగా అంతరాంతరాలలో సూక్ష్మంగా అతిచిన్నవిగా కొద్దిపాటి వ్యక్తరూపాలలో ఉంటాయి. ఇలా వ్యాపకం సంకోచం ఉన్న ఆత్మయొక్క మహిమలే దేవతలుగా వర్ణించబడుతున్నాయి.

శాకల్యుడు యాజ్ఞవల్క్యుణ్ణి అడిగాడు - "దేవుళ్ళు ఎంతమంది?"

మహర్షి: 3003 మంది దేవతలు తమ దివ్యరూపాలలో ప్రపంచమంతటా విస్తరించుకొని ఉన్నారు. అయితే వారు తమ సూక్ష్మరూపాలలో 303, 33, 6, 3, 2, 1½, 1 ఇలా సంకోచం చెందుతారు. ఇలా సంకోచం చెందుతూ వాళ్లందరూ ముఖ్యప్రాణంగా ఉన్న పరమాత్మలో కలిసిపోతారు. అసంఖ్యాకంగా బ్రహ్మాండమంతా వ్యాపించిఉన్న దేవతలందరూ పరమాత్మ యొక్క దివ్యమహిమలు తప్ప వేరుకాదు.

శాకల్య: ముప్పై ముగ్గురు ముఖ్య దేవతలు ఎవరు?

యాజ్ఞ: వసువులు 8 మంది, రుద్రులు 11 గురు, ఆదిత్యులు 12 గురు ఇంద్రుడు, ప్రజాపతి.

శాకల్య: వాళ్ళ వివరాలు వేరువేరుగా చెబుతారా?

యాజ్ఞః అగ్ని, భూమి, వాయువు, అంతరాకాశం, సూర్యుడు, స్వర్గం, చంద్రుడు, నక్షత్రాలు - వీళ్ళు అష్టవసువులు. యావత్ప్రపంచం వారిచేత

వ్యాపింపబడి, వాళ్లలో నిలిచిఉన్నది. అందుకే వారిని వసువులన్నారు. ప్రపంచబాహుళ్యం వారిలో ఉన్నది. (వసతి ఇతి వసు)

పది ఇంద్రియాలు, మనస్సు ఇవి ఏకాదశరుద్రులు. వారు ఈ శరీరాన్ని వదిలి వెళ్ళేటప్పుడు బంధువులందరూ రోదిస్తారు. అందరినీ ఏడిపించే వాళ్లు కాబట్టి రుద్రులన్నారు. (రోదయంతి ఇతి రుద్రాః)

పన్నెండు నెలలు ద్వాదశాదిత్యులు. ప్రతినెలతోను తాదాత్మ్యం పొందేది సూర్యుడే. వాళ్లు చేసే సంవత్సర పర్యటనలో జీవుల ఆయువును హరించేస్తారు. ఆదానక్రియ చేస్తారు కాబట్టి ఆదిత్యులన్నారు.

ఇంద్రుడు వర్షించే మేఘంలోని ఉరుము ప్రజాపతి యజ్ఞాధిపతి. ప్రతి నిస్స్వార్థ కర్మలోను ఆయన అధ్యక్షుడు.

శాకల్య: కుంచించుకుపోయే మార్గంలో వచ్చే ఆరుగురు దేవతలెవరు?

యాజ్ఞ: చంద్రుడు, నక్షత్రాలు కాక మిగిలిన ఆరుగురు వసువులు.

శాకల్య: ముగ్గురు, ఇద్దరు, ఒకటిన్నర, ఒకరు అయిన దేవతలెవరు?

యాజ్ఞ: భూమి, అంతరాకాశం, దివి-వీళ్లు ముగ్గురు దేవతలు, తక్కినవాళ్లు వీళ్ళలో కలిసిపోతారు. అన్నం, ప్రాణం - ఇద్దరు దేవతలు.

తక్కిన దేవతలు వీళ్ళల్లో కలిసిపోతారు. తనశక్తితో కూడిన ముఖ్యప్రాణం ఒకటిన్నర దేవత. కదిలేవి, కదలనివి- ఈముఖ్య ప్రాణమహిమవల్ల విస్తరించుకొని వ్యాపిస్తాయి. పరమాత్మ సర్వప్రపంచంలోను వ్యాపించి అంతరాత్మగా ఉండే ఒక్క దేవుడు. అందుచేత అంతరాత్మ పరమాత్మ.

ఇదేవిధంగా దశదిశలలో ఉన్న అధిష్ఠానదేవతలందరూ ఈ ఉపనిషత్తులో సూచింపబడినారు. ఒక్కొక్క దిక్కులోని దేవతని వర్ణించే సమయంలో ఏ అంతస్సారంనుండి ఈ దేవతలు విస్తరించుకుంటూ వస్తున్నారో, ఆ సారమే హృదయసారం కూడా. అందుచేత ఉపనిషత్తుయొక్క సందేశం ఒకటే—— ప్రపంచంలోని ఉత్తమోత్తమమైన ప్రబలమైన శక్తులన్నీ హృదంతరాళంలోని సారమే. బాహ్యంలో వేర్వేరు శక్తులుగా వ్యక్తంకావడంకోసం తన అంతరాంతరాలలో ఉదయిస్తున్న సూక్ష్మ అంతఃప్రేరణలను నియమించి దారిలో పెట్టినప్పుడు బాహ్యశక్తుల్ని అవలీలగా వశంలో పెట్టుకోగలము. ప్రారంభదశలోని సాధనలను చేయడంద్వారా పొందే శక్తుల్ని సిద్ధులంటారు. ఆత్మసిద్ధిని పొందడానికి చేసే ఉత్తమ ఆధ్యాత్మికసాధనా మార్గంలో ఇవి అమితమైన ఆటంకాలుగా, ఆకర్షణలుగా అడ్డువస్తాయి. అందుచేత అల్పమైన ఈ సిద్ధుల ఆకర్షణలకు లొంగి పోరాదని హెచ్చరిక చేస్తూంటారు.

హృదంతరాళంలోని సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ సారమైన కేంద్రంమీదనే విశాలమైన స్థూలప్రపంచంయొక్క మూలం ఉన్నట్లే, సూక్ష్మమైన హృదయానికి స్థూలశరీరం ఆధారంగా ఉన్నది. ఈ స్థూల సూక్ష్మ నామరూప ప్రపంచాలు పరమాత్మమీద నిలిచిఉన్నాయి. ఈ విషయం తరువాతి శ్లోకంలో స్పష్టం చేయబడుతుంది.

Sloka - 14.02

శ్లో॥ సర్వం చ నామాకృతి కర్మరూపం

ప్రతిష్ఠితం వై హృది సా చ దేహే।

ఉభే చ యస్మిన్ క్రమశః పరస్మిన్

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.2॥

ప్రతి॥ నామాకృతికర్మరూపం = పేరు, రూపము, కర్మలరూపమయిన, సర్వం చ = సమస్తము, హృది = హృదయమందు ప్రతిష్ఠితం వై = ప్రతిష్ఠింపబడినది కదా, సా చ = ఆహృదయము, దేహే = దేహమందు, ఉభే చ = ఆరెండును, క్రమశః = క్రమముగా, యస్మిన్ = ఏ, పరస్మిన్ = పరబ్రహ్మయందు, ప్రతిష్ఠితం = ప్రతిష్ఠింపబడినది, సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

నామరూపాల జగత్తు, కర్మలు హృదయాంతరాళాలనుండి జనిస్తాయి. హృదయం స్థూలశరీరంలో ఉన్నది. స్థూలశరీరం, హృదయం పరమాత్మలో ఉన్నాయి. ఆ అనంత స్వరూప పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి, నాకు అమూల్యమైన బ్రహ్మ విద్యాసంపదని ప్రసాదించునుగాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.9.25, 26 మంత్రాలు పై శ్లోకంలో ఉదహరించబడినాయి. ఇది కూడా శాకల్యునికి యాజ్ఞవల్క్యునికీ మధ్య జరిగిన వాదమే. నామరూపాల స్థూల సూక్ష్మజగత్తులు ముఖ్యంగా అన్ని ప్రాణులలోనుండి ప్రసరించే పరమాత్మ ఆధారంగా నిలిచిఉన్నాయి. వ్యక్తమైన పరమాత్మ హిరణ్యగర్భుడు

ప్రపంచాలన్నింటికీ అకారణమైన కారణం, ఆ అకారణ కారణం హిరణ్యగర్భుడు సర్వకారణాలకు అతీతుడైన పరమాత్మలో నిలిచి ఉన్నాడు.

వర్ణనాతీతమైన పరమాత్మను 'నేతి', 'నేతి' అనే నిరాకరణ పద్ధతిద్వారా తెలుసుకోవలసిందే గాని మరో విధానం లేదు. ఆ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం వెల్లడిస్తుంది.

Sloka - 14.03

శ్లో॥ యన్నేతి నేతీతి నిషేధవాచా

నిర్దిశ్యతేఽగృహ్యమశీర్యమేతత్।

అసక్తమబద్ధమవ్యథమాత్మతత్త్వం

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.3॥

ప్రతి॥ యత్ ఏతత్ = ఏ ఈ పరబ్రహ్మ, అగృహ్యం = గ్రహింపబడనిది, అశీర్యం = శిథిలంకానిది, అసక్తం, అబద్ధం = ఆసక్తిలేని, బంధము లేనిది, అవ్యథం = బాధింపబడనిది, ఆత్మతత్త్వం = ఆత్మస్వరూపము, న ఇతి న ఇతి ఇతి = ఇది కాదిదికాదని, నిషేధవాచా = నిషేధ వాక్యముచే, నిర్దిశ్యతే = నిర్దేశింపబడుచున్నదో, సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

ఆ పరమాత్మ వర్ణనాతీతుడు. 'నేతి', 'నేతి' అన్న నిషేధవాక్యాలద్వారానే ఆయనని సూచించడానికి వీలవుతుంది. ఇంద్రియాలకు, జ్ఞానంతోకూడిన ఇతర పరికరాలకు అది గోచరం కాదు. అది నిత్యముక్త, నిస్సంగ, అవినాశి. సుఖదుఃఖాలకు అతీతమైనది. ఆ అనంత పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నాకు బ్రహ్మ విద్యా సంపదను అనుగ్రహించును గాక!

అయితే పరమాత్మ ఇంద్రియ, మనోబుద్ధులకు అందరానివాడా అన్న ప్రశ్న ఇంకా మిగిలే ఉంటుంది. తరువాతిశ్లోకం దానిని విశదం చేస్తుంది.

Sloka - 14.04

శ్లో॥ ప్రత్యక్షతర్కాద్యఖిలప్రమాణైః
ప్రమీయతే న శ్రుతిమూర్ధభిన్నైః।
యః పురుషః ప్రత్యగఖండబోధః
స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.4॥

ప్రతి॥ శ్రుతిమూర్ధభిన్నైః = ఉపనిషత్తులకంటే ఇతరములైన, ప్రత్యక్షతర్క + ఆది + అఖిలప్రమాణైః = ప్రత్యక్షము, తర్కము మొ॥ సమస్త ప్రమాణాలచే, యః = ఏ, ప్రత్యక్ = పరోక్షముకాని, అఖండబోధః = అఖండజ్ఞానరూపుడైన, పూరుషః = పురుషుడు, న ప్రమీయతే = తెలియబడదో. సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

ఇంద్రియాలు సూటిగా దర్శించడానికిగాని, వేదాంతమార్గాన్ని వదిలిపెట్టి స్వతంత్రంగా చేసే తర్క విజ్ఞాన విచారణలద్వారా గాని అఖండ శుద్ధ జ్ఞానరూప పరమాత్మ తెలియబడదు. ఆ అనంతశుద్ధ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నన్ను - బ్రహ్మ విద్యాసంపదలతో అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకం తిరిగి అదే మంత్రభావాన్ని లోతుగా వివరిస్తోంది. ఉపనిషత్తుబోధనలద్వారా సరైన శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసలద్వారా తప్ప అంతరాత్మను తెలుసుకోడానికి వేరే మార్గమేదీ లేదని యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి తిరిగి చెబుతున్నారు.

నశించి పోయిన శరీరం తిరిగి విత్తనాలద్వారా మొలకెత్తినట్లు, మరణించిన వారందరూ ఆ పరమాత్మ నుండె తిరిగి జనిస్తారు.—— ఈ విషయం రాబోయే శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 14.05

శ్లో॥ వృక్షే విశీర్ణే సముదేతి బీజాత్

నవీనవృక్షః సదణిమ్న ఇత్థమ్।

యతః ప్రరోహన్తి మృతా మనుష్యాః

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.5॥

ప్రతి॥ వృక్షే = చెట్టు, విశీర్ణే (సతి) = నశింపగా, బీజాత్ = విత్తనమునుండి, నవీనవృక్షః = క్రొత్తచెట్టు, సమ్ ఉదేతి = పుట్టుచున్నది, ఇత్థం = ఇట్లు, సదణిమ్నః = సూక్ష్మమైన అణురూపము అయిన, యతః = ఏ బ్రహ్మనుండి, మృతాః = మరణించిన, మనుష్యాః = మనుష్యులు, ప్రరోహన్తి = పుట్టుచున్నారో. సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

ఒకవృక్షం నశించినప్పుడు దాని సూక్ష్మమైన విత్తనాలద్వారా అదేరకం వృక్షం తిరిగి జనిస్తుంది అలాగే మనుష్యులు మరణించినప్పుడు అదే పరమాత్మనుండి సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైన మానవబీజాల ద్వారా వాళ్లు తిరిగి జనిస్తారు ఆ అనంత పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నాకు బ్రహ్మవిద్యాసంపదని అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.9.28 మంత్రంలో వృక్షానికి మానవునికి మధ్య ఉన్న సామ్యం చాలా వివరంగా వర్ణించబడింది. ఆ బ్రాహ్మణానికంతా సారమైన పరమాత్మ నిజస్వభావాన్ని వర్ణిస్తూ రాబోయే శ్లోకం ఈ పటిష్ఠమైన వాదఖండాన్ని ముగించుతుంది.

Sloka - 14.06

శ్లో॥ విజ్ఞానమానందఘనం యదస్తి

దాతుః పరం బ్రహ్మఫలం ప్రయచ్ఛత్।

ముక్తోపసృప్యం చ శివం ప్రశాంతం

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.6॥

ప్రతి॥యత్ = ఏ, విజ్ఞానం = విజ్ఞాన స్వరూపమైన, ఆనందఘనం = ఆనందఘనము(ముద్ద), అస్తి = కలదో, (అది) దాతుః = కర్మచేయువానికి, పరం = శ్రేష్ఠమైన, బ్రహ్మఫలం = బ్రహ్మప్రయోజనమును, ప్రయచ్ఛత్ = ఇచ్చెను, ముక్తోపసృప్యం = ముక్తులచే స్వస్వరూపముగా పొందబడునది, శివం = మంగళస్వరూపమైనది, ప్రశాంతం = ప్రశాంతమైన స్వరూపముగలది, సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

ఆ పరమాత్మ విజ్ఞానఘనం, ఆనందఘనం. పరమశుద్ధము. ప్రతికర్తకు కర్మానుసారంగా ఫలప్రదానం చేస్తాడు. నిజమైన ఆత్మ జిజ్ఞాసువులకు అన్ని బంధనాలనుండి ముక్తి కలిగించి శుద్ధమంగళమైన ఆధ్యాత్మిక ప్రశాంతత నిస్తాడు. ఆ అనంత పరమాత్మ సౌమ్యకాశీపతి నాకు బ్రహ్మవిద్యాసంపదను అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 3.9.28వ మంత్రంలోని 7వ భాగం యొక్క అర్థం ఇందులో చెప్పబడింది. తన వాదాన్ని ముగిస్తూ యాజ్ఞవల్క్యుడు పరమాత్మ యొక్క ముఖ్యలక్షణాలను పేర్కొన్నాడు. మనిషిని చెట్టుతో పోల్చినప్పుడు విచిత్రంగా ఉండే పుట్టుక, చావు, తిరిగి పుట్టుక - అన్నీ చెప్పాలి. అందుచేత మహర్షి ఆ విషయాన్ని వివరించారు. మానవుడు తిరిగి జన్మను పొందడమనేది తన పూర్వజన్మలో చేసిన కర్మఫలాలను సుఖదుఃఖ రూపాలుగా పొందడానికి గాను వాసనలు పరిపక్వ మైనప్పుడు జనించుతాడు. సరిగ్గా, న్యాయప్రకారం కర్మల ననుసరించి పరమాత్మే అతడికి కర్మఫలాలను ప్రదానం చేస్తాడు. బ్రహ్మసూత్రాలలోకూడా చాలా తార్కికంగా పరమాత్మయే ప్రాణులందరికీ తమ పాపపుణ్యాల ననుసరించి కర్మఫలప్రదానం చేస్తాడని నిర్ణయింపబడింది. (ఫలమత ఉపపత్తేః)

ఇక తరువాత బృ.ఉ. 4 వ అధ్యాయం షడాచార్య బ్రాహ్మణం యొక్క సారం ఇవ్వబడుతోంది. ఇది జనకునికి యాజ్ఞవల్క్యుడు ఉపదేశించాడు.

Sloka - 14.07

శ్లో॥ వాక్ప్రాణచక్షుః శ్రవణాని చిత్తం

బ్రహ్మేతి బుద్ధ్వా హృదయం చ విద్వాన్।

యద్బ్రహ్మ విజ్ఞాతుమగౌణమర్హేత్

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.7॥

ప్రతి॥ వాక్ = వాక్కు, ప్రాణ = ప్రాణము, చక్షుః = చక్షువు, శ్రవణాని = శ్రవణములు, చిత్తం = మనస్సు, హృదయంచ = హృదయమును, బ్రహ్మ ఇతి = బ్రహ్మ అని, బుద్ధ్వా = తెలిసికొని, విద్వాన్ = విద్వాంసుడు, అగౌణం = ముఖ్యమైన, యత్ బ్రహ్మ = ఏ పరబ్రహ్మను, విజ్ఞాతుం = బాగుగా తెలుసుకొనుటకు, అర్హత్ = అర్హుడగును, సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

కన్ను, చెవి, ముక్కు, మనస్సు, హృదయం - వాటిని వెలిగించే, లేదా అధివసించే ఆధిష్ఠాన దేవతలను గురించి నిర్ద్వయ అవ్యక్త పరమాత్మ యొక్క వ్యక్త స్వరూపాలను చింతించి ధ్యానించే సాధకుడు అన్ని పరిమితుల్ని, ఉపాధుల్ని అధిగమించే అనంత పరమాత్మను చేరుకోడానికి అర్హుడు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నాకు బ్రహ్మవిద్యాసంపదని ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

నాలుగో అధ్యాయంలోని మొదటి బ్రాహ్మణాన్ని యావత్తు ఈ శ్లోకంలో తన అద్భుతశైలిలో క్లుప్తంగా వివరించేశారు పూజ్యగురుదేవులు. బ్రాహ్మణంలోని ఏడు మంత్రాలు ఇందులో ఉదహరింపబడినాయి. ఈ భావాలుకూడా యాజ్ఞవల్క్యుడు జనకునికి ఇచ్చిన సలహాలోనివే!

పరమాత్మను గురించి పూర్ణంగా బోధచేయడానికి గాను యాజ్ఞవల్క్యుడు జనకుని దర్బారుకు వెళ్ళాడు. తాను ఈ మహాజ్ఞానాన్ని ఇవ్వడానికి ముందు ఇతర

ఆచార్యులు పరమాత్మను గురించి ఏమిబోధించారని జనకుణ్ణి అడిగాడు. అప్పుడు జనకుడు వాక్కు, కన్ను, చెవి, ప్రాణం, మనస్సు, హృదయం, మొదలైన ఇంద్రియాల అధిష్ఠానదేవతలన్నీ పరమాత్మ యొక్క వ్యక్తస్వరూపాలను బోధించినట్లు చెప్పాడు. అప్పుడు మహర్షి జనకునితో ఆచార్యులు నేర్పింది పరమాత్మలో ఒక భాగమేనని ఇది బ్రహ్మంలో ఒక పాదం మాత్రమేనని మొత్తం బ్రహ్మం కాదని వెటకారంగా అన్నాడు మహర్షి యొక్క నిర్దేశం ఏమంటే - ఇంద్రియాల అధిష్ఠానదేవతలు పరిమితులకు లోనైనవి. ఇంద్రియ గోళాలు, ఇంద్రియశక్తులు పరిమితుల్నే ఏర్పరుస్తాయి. అందుచేత ఆ శక్తుల్ని అన్ని పరిమితులకు, పరిధులకు అతీతమైన పరబ్రహ్మస్వరూపంగా ఇంద్రియాల ఉపాసన చేయాలి. ఇలా ఉపాసన చేసే సాధకుడు సర్వాతీతమైన ఉపాధి రహితమైన సర్వవ్యాప్త పరమాత్మను పొందగలడు. జనకునికి పైఉపాసనను నేర్పిన ఆచార్యులు చాలామందిలో - వాక్కు బ్రహ్మమని శిలిని కుమారుడు జీవలుడు, ప్రాణం బ్రహ్మమని శుల్బన్ కుమారుడు ఉల్లంకుడు, కన్ను బ్రహ్మమని వృషలుని కుమారుడు బార్ఢి, చెవి బ్రహ్మమని భారద్వాజుని కుమారుడు గార్దభి, మనస్సు బ్రహ్మమని సత్యకామ జాబాలుడు, హృదయం బ్రహ్మమని శకలుని కుమారుడు విదగ్ధుడు నేర్పారు. యాజ్ఞవల్క్యుడు వారి బోధలను పూర్తిగా కొట్టివేయలేదు. కొద్దిగా సవరించాడు. వాళ్లు చెప్పినది పరిమితులలో ఉన్న బ్రహ్మమని అది కూడా ఒక భాగమేనని వివరించాడు. ఈ ఉపాధులన్నింటికీ అతీతమైనది బ్రహ్మమని ధ్యానించాలి. ఆచార్యులు నేర్పిన దానికి ఇంకాకొంత కలపబడినది కాబట్టి ఇది ఆచార్యబ్రాహ్మణమని పిలువబడింది.

అన్నింటికన్న ముందు సృష్టికి పూర్వం బ్రహ్మ తన మహిమలో కలలో రమించుతున్నాడు. దీనిని జ్యోతిర్బ్రాహ్మణమన్నారు. దానిని రాబోయే శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 14.08

శ్లో॥ ఆదిత్యచంద్రాగ్నివచాంసి యత్ర

శామ్యంతి మర్త్యః కురుతే తదాత్వే।

యజ్జ్యోతిషా కర్మ నిజాత్మరూపః

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.8॥

ప్రతి॥ యత్ర = ఏ బ్రహ్మయందు, ఆదిత్య చంద్ర + అగ్నివచాంసి = సూర్య చంద్ర అగ్ని వాక్కులు అను తేజస్సులు, శామ్యంతి = శమించును, తదాత్వే = అప్పుడు, మర్త్యః = నరుడు, యత్ + జ్యోతిషా = ఏ జ్యోతిస్సుచే, కర్మ = కార్యము, కురుతే = చేయునో, నిజ + ఆత్మరూపః = నిజాత్మ స్వరూపుడైన, సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

రెండోది అయిన స్వప్నావస్థలోకి మనుష్యులు చేరినప్పుడు సూర్యుడు, చంద్రుడు, అగ్ని, వాక్కు కలలోని అనుభవాలను వివరించడానికి ఉండవు. అవి ఈ అవస్థలో పూర్తిగా నశించిపోతాయి. అయినా వాళ్లు స్వప్రకాశంలో స్వప్నానుభవాలను

పొందుతూ ఎన్నో పనులు చేస్తారు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నాకు బ్రహ్మవిద్యాసంపదని అనంతంగా ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.1–6 మంత్రాలు ఈ శ్లోకంలో ఉదహరింపబడినాయి. ఇక్కడకూడా యాజ్ఞవల్క్యుడు జనకుని ప్రశ్నలకు జవాబిస్తూ మెలకువ సమయంలో ఆత్మ సూర్యుడిగాను, సూర్యుడు అస్తమించినప్పుడు చంద్రునిరూపంలోను, ఆయన లేనప్పుడు అగ్నిరూపంలోను ప్రకాశిస్తుందనీ, అగ్ని లేనప్పుడు వాగ్రూపంలోను, వాక్కు అస్తమించినప్పుడు అది తన స్వయంప్రకాశంలో వ్యక్తమై అన్ని కర్మలను చేసి సుఖదుఃఖానుభవాలన్నింటినీ తనప్రకాశంలోనే చూస్తుందనీ బోధించాడు. సూర్యచంద్రాగ్ని వాక్కులు లేకుండా ఆత్మప్రకాశంతో సుఖదుఃఖాలు పొందే స్థితిని స్వప్నావస్థ అంటారు.

స్వప్నావస్థలోని పరమాత్మ స్వయం ప్రకాశ స్వభావాన్ని తరువాతి శ్లోకం వర్ణిస్తుంది.

Sloka - 14.09

శ్లో॥ యజ్జ్యోతిరంతర్హృది పూరుషాఖ్యం

పరత్ర చాత్రాపి మతిప్రధానమ్।

చరత్యథ ధ్యాయతి ఖేలతీవ

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.9॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, పూరుష + ఆఖ్యం = పరమ పురుషుడను పేరు గల, మతిప్రధానం = బుద్ధిప్రధానంగల, జ్యోతిః = జ్యోతిస్సు, అంతః = లోపల, హృది = హృదయమందు, పరత్ర = ఇతరత్ర, అత్ర + అపి + చ = ఇచ్చటకూడా, చరతి + ఇవ = చరించుచున్న దానివలె, ధ్యాయతి + ఇవ = ధ్యానించుచున్న దానివలె, ఖేలతి + ఇవ = క్రీడించుచున్న దానివలె (అగుచున్నచో) సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

పురుషుడని ఖ్యాతిపొందిన ఈ స్వయం ప్రకాశ పరమాత్మయే బుద్ధిని వెలిగిస్తుంది. బుద్ధితోపొందిన తాదాత్మ్యం పొందటంవల్ల జీవుడై సర్వాన్ని తెలుసుకుంటూ ఈ ప్రపంచమంతటా, పైప్రపంచం లోనూ కూడా సంచరిస్తూంటుంది. బుద్ధితో తాదాత్మ్యంవల్ల ఒక్కోసారి ధ్యానమగ్నమై శాంతిగాను, మరికొన్నిసార్లు విలాసంగా కదలి క్రియాత్మకంగాను అగుపడుతుంది. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీశుడు నాకు బ్రహ్మవిద్యాసంపదను అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.7వ మంత్రంలోని సారం ఇందులో వివరింపబడింది. ఇంద్రియ ప్రాణమనో బుద్ధులకు భిన్నమైన నిత్యప్రకాశాత్మను వేరుగా ఎలా తెలుసుకోవాలని జనకుడు ప్రశ్న వేశాడు. ఆత్మకు ఎలాంటిలక్షణాలూ లేవని స్పష్టపరుస్తూ యాజ్ఞవల్క్యుడు బుద్ధితో కలిసిన ఆత్మ ఒక్కొక్కసారి యోచిస్తున్నట్లు. మరొకసారి క్రియాత్మకంగాను కనబడుతూ కదలికను కలిగి ఉంటుంది. జాగ్రదవస్థను వదలిన

బుద్ధి స్వప్నంలోకి పోతుంది. అప్పుడు పరమాత్మకి జాగ్రదనుభవాలను మూసివేసి స్వప్నానుభవాలనే వెలిగిస్తుంది. అందుచేత పరమాత్మకి ఇంద్రియప్రాణ బుద్ధులతో ఉన్న సంగాన్నిబట్టే దానికి సత్తా ఉన్నట్లు ఎంచుకుంటాము. అందుకే బుద్ధితోను, ఇంద్రియాలతోను ఆత్మని ఒకటిగా భ్రమిస్తాము. సత్యస్థితిలో ఆత్మ ఈ పరికరాలకన్న భిన్నమైనది. ఆత్మయొక్క ప్రకాశమానమైన దివ్యతేజంలోనే అవి కదులుతూ పనిచేస్తాయి.

తరువాతి శ్లోకంలో ఆత్మ స్వప్నానుభవాలను స్వప్రకాశంతో ఆత్మ ఎలా వెలిగిస్తుందో వర్ణింపబడుతోంది.

Sloka - 14.10

శ్లో॥ యః పూరుషాత్మా విషయేంద్రియాద్యైః
సంకీర్ణభా జాగ్రతి భాత్యకీర్ణః।
స్వప్నే స్వయంజ్యోతిరలుప్తదృష్టిః
స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.10॥

ప్రతి॥ యః = ఏ, పూరుషాత్మా = పురుషస్వరూపము, విషయ + ఇంద్రియ + ఆద్యైః = విషయములు, ఇంద్రియాలు మొ॥ వానిచే, జాగ్రతి = జాగరణకాలమందు, సంకీర్ణభా = సంక్లిష్టమైన వెలుగుగా, భాతి = ప్రకాశించుచున్నది, స్వప్నే = స్వప్నమందు, అకీర్ణః = సంకీర్ణము కానటువంటి, అలుప్తదృష్టిః = నశించని దృష్టికలదై, స్వయంజ్యోతిః = స్వతస్సిద్ధమైన జ్యోతి,

భాతి = ప్రకాశించుచున్నది, సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

మెలకువస్థితిలో జీవాత్మగా వ్యక్తమయ్యే పరమాత్మ తన స్వయం ప్రకాశ మహిమతో ఇంద్రియప్రాణ మనోబుద్ధుల్ని, సూర్య చంద్రాగ్నుల్ని ఇతర బాహ్యప్రకృతి శక్తుల్ని వెలిగిస్తుంది ఈ అవస్థలో శుద్ధమైనదాని స్వయంప్రకాశం వెల్లడికాదు. మలినము, స్థూలము అయిన జ్ఞానేంద్రియాలు ప్రకృతి శక్తులు - వీటితో కలిసి అశుద్ధమై ఉంటుంది. స్వప్నావస్థలో ఈ స్థూలఇంద్రియాలు, సూర్యచంద్రులవంటి బాహ్యకాంతులు ఉండవు కాబట్టి ఆత్మ తన నిత్యనిర్మల శుద్ధచైతన్య కాంతిలో సాక్షిగా వెలుగుతూ తన అనుగ్రహంతో వాసనలవల్ల ఏర్పడే కలల అనుభవాలను వెలిగిస్తుంది. ఏ స్వయం ప్రకాశ మహిమవల్ల స్వప్నానుభవాలు వెలుగుతాయో ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీనాథుడు తన అనంతకరుణతో నాకు శాశ్వతమైన బ్రహ్మవిద్యాసంపదని అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.8-9 మంత్రాలభావాలు ఈ శ్లోకంలో ఉదహరించబడినాయి.

జీవాత్మకి ఈ జన్మలోని జీవితం, రాబోయే జన్మలోని జీవితం —— ఇలా రెండు స్థాయిలున్నాయి. ఈ రెండింటికీ మధ్యలో ఉన్న జీవాత్మస్థితిని స్వప్నమని ఇక్కడ వర్ణించబడింది. సాధారణంగా కలలో పొందే అనుభవాలు మెలకువ అనుభవాలను పోలి ఉంటాయి. అయితే ఒక్కొక్కసారి మెలకువ సమయంలో ఎన్నడూ చూడని

అనుభవాలు కలలోకి వస్తాయి పూర్వజన్మలోని సంస్కారాలు అలా ప్రకటమైనందున ఆ కలలు వస్తాయి. అలాగే జాగ్రత్స్వప్నాలకు భిన్నంగా పరలోకానుభవం ఉంటుంది. జీవాత్మ చేసే జ్ఞాన కర్మ సాధనని బట్టి, పూర్వ జన్మలలో సంపాదించిన అంతర్జ్ఞానాన్ని బట్టి పైలోకాలు అనుభవమవుతాయి. అవే మనకి స్వప్నంలో కలిగే సుఖదుఃఖానుభవాలకు కూడా కారణం. మెలకువలో మనకి తాదాత్మ్యం కలిగించే స్థూలశరీరం కూడా పూర్వ సంస్కారాల కారణంగా ఏర్పడింది. ఇదే కార్య కారణ సంబంధం. జీవుడు స్థూల విషయాల (స్థూల వాసనల) నుండి ఉపసంహరించుకొని సూక్ష్మ వాసనల స్వరూపాన్ని తనతో తీసుకొని పోతాడు. ఈ సూక్ష్మవాసనలతో పొందే తాదాత్మ్యాన్ని స్వప్నమంటారు. ఈ స్వప్నావస్థలో సూక్ష్మ వాసనలు తయారు చేసి పెట్టిన శరీరాన్ని ధరిస్తాడు. ఇక్కడ స్వయం ప్రకాశమహిమతో ఇంద్రియాలు, గోళాలు, అక్కడ లేకుండానే సంచరిస్తూ కలల అనుభవాలను పొందుతాడు. సూక్ష్మ వాసనలలో ఇరుక్కుపోయిన జీవుడు సాక్షిరూపంలో ఉండే స్వయంజ్యోతి ఆత్మద్వారా కలయొక్క సూక్ష్మానుభవాలను పొందుతాడు. అయితే కలలో కూడా స్వాప్నికుడు సూర్య చంద్రుల్ని రథాలను చూస్తాడు. అవి అన్నీ సూక్ష్మ వాసనలవల్ల సృజింపబడినవే. స్వయంజ్యోతి ఆత్మ కేవలం సాక్షిగానే ఉంటుంది. అయినా మనస్సులోని వాసనలు ఈ కలలను సృష్టిస్తాయి. ఈవిషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం స్పష్టం చేస్తుంది.

Sloka - 14.11

శ్లో॥ రథాన్ తురంగానథ రాజమార్గాన్

సరాంసి యోఽసౌ సృజతే స్రవంతీః।

మోదప్రమోదానపి పూరుషాత్మా

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.11॥

ప్రతి॥ యః + అసౌ = ఏ, ఈ, పూరుష + ఆత్మా = పూరుష స్వరూపమైన బ్రహ్మ, రథాన్ = రథములను, తురంగాన్ = గుర్రాలను, అథ = మరియు, రాజమార్గాన్ = రాజమార్గాలను, సరాంసి = సరస్సులను, స్రవంతీః = నదులను, మోదప్రమోదాన్ + అపి = సుఖసంతోషాలను కూడా, సృజతే = సృజించుచున్నది, సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

జీవాత్మ భావాన్ని స్వీకరించిన పరమాత్మ కలలోని జీవాత్మగా రథాలను, గుర్రాలను, చెరువులు, నదులు, వీధులు, మోదప్రమోదాలను సృష్టించినట్లు కనపడతాడు.

ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీనాథుడు నాకు బ్రహ్మవిద్యా సంపత్తిని అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.10వ మంత్రం ఇందులో విశదీకరింపబడింది.

ఈ శ్లోకం జాగ్రత, స్వప్నం ఈ రెండు అవస్థలలోని అనుభవాలకు మధ్య ఉన్న తేడాని వివరిస్తుంది.

జాగ్రదావస్థలో పరమాత్మ తన స్వయం ప్రకాశం ద్వారా ఇంద్రియ మనోప్రాణాలతో, బాహ్య ప్రాకృతిక శక్తులతో మిళితమై వాటిని వెలిగిస్తాడు.

కలలో ఏ బాహ్య స్పర్శలు లేకుండానే రథాలు, గుర్రాలు, చెరువులు, నదులు, అన్నీ సృష్టింపబడి వెలిగింపబడతాయి. నదులు లేనిచోట నదుల్ని స్వాప్నికుడే సృజిస్తాడు. గుర్రం, రథం లేకుండానే స్వాప్నికుడు వాటిని తయారుచేసి వెలిగిస్తాడు. ఇక్కడ చెప్పదలచుకొన్న భావం ఏమిటంటే, ఆత్మయొక్క స్వయంప్రకాశం వల్ల వెలిగి చురుకుదనాన్ని పొందే మనస్సు తన సూక్ష్మ వాసనల నుండి విషయాలను తయారుచేసుకుని అనుభవిస్తుంది. రూపమే లేని మనస్సు ఆత్మ ప్రసాదం వల్ల తన సూక్ష్మ వాసనల నుండి అనేక రూపాలను తయారు చేసుకుని భోగించి రమిస్తుంది.

ఈ భావాన్ని తరువాతి శ్లోకం కూడా వెల్లడిస్తుంది.

Sloka - 14.12

శ్లో॥ ఉచ్చావచాన్ సంస్కృతిమాత్రరూపాన్

నిర్మాయ నారీనగరాదికాన్ యః।

భుంక్తే స్వయంభాస్తు వివిక్తమూర్తిః

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.12॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరాత్మ, ఉచ్చావచాన్ = అధికములయిన, సంస్కృతిమాత్ర రూపాన్ = సంస్కారమాత్ర రూపాలయిన, నారీనగర + ఆదికాన్ = స్త్రీలు, నగరాలు మొ॥ వాటిని, నిర్మాయ = నిర్మించి, వివిక్తమూర్తిః = విభిన్నమూర్తిగా, స్వయంభాస్సు = స్వయంజ్యోతిస్సులందు, భుంక్తే = అనుభవిస్తున్నాడు, సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

పరమాత్మ జీవాత్మగా వ్యక్తిత్వాన్ని ధరించి కలలో పవిత్రమైన దేవతలను, అల్పమైన జంతుపక్షి రూపాలను తయారుచేసినట్లు కనపడతాడు, స్త్రీలను, నగరాలను తయారుచేసి ఆనందిస్తాడు.

ఈ సృష్టికి, భోగాలకు పరమాత్మ పూర్తిగా విభిన్నం, విలక్షణం. అది స్వయం ప్రకాశ మైనది. ఈ అన్ని అనుభవాలకు ఏకైక సాక్షి ఆ ప్రకాశాత్మ సౌమ్య కాశీనాథుడు. అనంతమైన కరుణతో నాకు బ్రహ్మవిద్యా సంపదను అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.13వ మంత్రంలోని భావాలు ఈ శ్లోకంలో ఉన్నాయి.

కలలో స్వాప్నికుని మనస్సే భోక్తగా, వివిధ భోగ్య విషయాలుగా తయారవుతుంది. ఆత్మ నిత్య సాక్షిగా, జ్ఞానరాశిగా నిలబడి ఉంటుంది. కలలో లాగే జాగ్రతలో కూడా ఆత్మ తన స్వయం ప్రకాశ మహిమతో కేవలం సాక్షిగానే

ఉంటుంది, శుద్ధమైన పరమాత్మ నిజానికి ఈ రెండు దశలలో సాక్షిత్వానికి కూడా అతీతమైనది.

ఈ విషయాన్ని తరువాతి శ్లోకం స్పష్టీకరిస్తుంది.

Sloka - 14.13

శ్లో॥ స్వప్నే చ యో జాగ్రతి జాగరూకః

తత్పుణ్యపాపాననుబద్ధ ఏవ।

సంక్రీడతేఽయం పురుషో హ్యసంగః

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.13॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పురుషోత్తముడు, స్వప్నే = స్వప్నమునందును, జాగ్రతి + చ = జాగ్రదవస్థ యందును, జాగరూకః = జాగరూకుడై, తత్ + పుణ్య పాప + అననుబద్ధః + ఏవ = ఆ పుణ్యపాపాలచే బద్ధుడు కానివాడే, అయం + పురుషః = ఆ యీ పురుషుడు, అసంగః = సంగములేకనే, సంక్రీడతే = క్రీడిస్తున్నాడు, సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

స్వప్న జాగ్రతలు రెంటిలోను వాటి పాపపుణ్యాల వల్ల తాకబడకుండా పరమాత్మ నిత్య జాగరూకమై, కేవలం ఎరుకతో తెలివిగా ఉంటుంది. నిత్య అసంగ వస్తువు

కాబట్టి అది అలా ఉండగలదు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీనాథుడు నాకు బ్రహ్మ విద్యాసంపదను ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.14వ మంత్ర భావం ఈ శ్లోకంలో ఉన్నది.

కల ఉదాహరణ ద్వారా ఆత్మ యొక్క స్వయం ప్రకాశ స్వభావం రుజువైంది. శరీరం రాలిపోయినప్పుడు కూడా సత్తా ఉంటుందనే సంగతి కూడా సంశయం లేకుండా నిరూపింపబడింది.

ఈ ఆత్మే గాఢ నిద్రలోని అనుభవాన్ని కూడా వెలిగిస్తుందని రాబోయే శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 14.14

శ్లో॥ యః సంప్రసాదే చ నిజస్వరూపే

స్ఫురత్యపాస్తార్తిశతః సుఖాత్మా।

స్వయంప్రభోఽయం పురుషో హ్యసంగః

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.14॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరాత్మ, సంప్రసాదే = గాఢనిద్రయందు, నిజస్వరూపే + చ = నిజస్వరూపము నందును, అపాస్త = గతించిన, ఆర్తిశతః = దుఃఖ శతం కలవాడై, సుఖ + ఆత్మా = సుఖ స్వరూపుడుగా, స్ఫురతి = ప్రకాశించును, అయం + పురుషః = ఈ పురుషుడు, స్వయంప్రభః = స్వయంజ్యోతి స్వరూపుడు,

అసంగః + హి = నిస్సంగుడు కదా, సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

గాఢనిద్రలో ఈ పరమాత్మ ఎలాంటి దుఃఖంచేతనూ తాకబడక, నిత్య సుఖ స్వరూపంతో, శుద్ధ స్వయం ప్రభతో ఉంటాడు. ఎందుకంటే శుద్ధాత్మ నిత్యము నిస్సంగమై వెలుగుతూ ఉంటుంది. ఈ అవస్థలో అది తన స్వస్వరూపంలో వెలుగుతూ ఉంటుంది. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీనాథుడు నాకు బ్రహ్మ విద్యానందాన్ని ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.15 వ మంత్రంలోని భావాలు ఈ శ్లోకంలో ఉన్నాయి.

మూడు అవస్థలలోను నిస్సంగమైన ఆత్మ తన స్వయంప్రకాశంతో దేనితోను సంబంధం లేకుండానే ఉంటుంది. ఉపనిషత్తులో ఈ విషయం చాలా విస్తారంగా వివరింపబడింది. గురుదేవులు దాని సారాన్ని మాత్రం క్లుప్తంగా వివరిస్తున్నారు.

జాగ్రత్స్వప్నాలలో సుఖదుఃఖాలతో నిమిత్తం లేకుండానే రకరకాలుగా ప్రయాణించి ఆత్మ తన స్వస్థితి అయిన శుద్ధ స్థితిని ఎలా చేరుతుందో రాబోయే శ్లోకంలో చక్కని సూక్ష్మమైన ఉదాహరణల ద్వారా తెలుపబడుతుంది.

Sloka - 14.15

శ్లో॥ స్వప్నే చ యో జాగ్రతి మత్స్యతుల్యః

చరత్యథ శ్యేనవదాత్మనీడమ్।

సుషుప్తమాసర్పతి పూరుషాత్మా

స సౌమ్యనాథః శ్రియమాదధాతు॥14.15॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పురుషుడు, స్వప్నే = స్వప్నమునందును, జాగ్రతి + చ = జాగ్రదవస్థ యందు, మత్స్యతుల్యః = చేపవలె, చరతి = చరించునో, మరియు, శ్యేనవత్ = డేగవలె, ఆత్మనీడం = తన గూటిని, సుషుప్తం = సుషుప్తావస్థలోనున్న, పూరుష + ఆత్మా = పురుష రూపము, ఆసర్పతి = ప్రవేశించును. సః = ఆ సౌమ్యనాథుడు, శ్రియం = శ్రేయస్సును (బ్రహ్మవిద్యా సంపదను), ఆదధాతు = ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

ఆ పరమాత్మ పరిమిత జీవుడుగా వ్యక్తిత్వాన్ని పొంది శరీరమనే పురంలో వసించి విశ్రాంతి పొందుతూ జాగ్రత్స్వప్నాలనే రెండు అవస్థలకు మధ్య చేపలాగా ఈదుతూ ఉంటాడు. ఈ రెంటిలోను ఈతను ముగించి డేగవలె పైకి ఎగిరి గాఢనిద్రలో తన శుద్ధ స్వరూపంలోకి నిష్క్రమిస్తాడు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నాకు అనంత బ్రహ్మవిద్యను అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.18-19 మంత్రాల భావాలకు గురుదేవులు ఈ శ్లోకంలో సుసూక్ష్మ వివరణ ఇచ్చారు.

నదీ మహాప్రవాహంలో పెద్ద చేప స్వేచ్ఛగా ఈదులాడుతుంది. నదికి ఆవల ఈవల ఉండే రెండు గట్లనూ తేలికగా స్పృశిస్తుంది. ఏ గట్టు మీది ఆకర్షణలు, అడ్డుకట్టలు దాని స్వేచ్ఛా గమనాన్ని అరికట్టలేవు. అలాగే జాగ్రత్స్వప్న స్థితులు రెంటిలోను ఆత్మ దేనికీ తగులుకోకుండా సంచరిస్తుంది.

డేగ స్వశక్తి వల్లనే ఆకాశంలో ఎంతో ఎత్తుకి ఎగిరిపోతుంది. ఎంత ఎత్తయినా, ఎంత దూరమైనా అది ఎగరగలదు. ఇలా ఎగిరెగిరి అలసినప్పుడు రెక్కలు ముడుచుకొని గూటికి వచ్చి పడుకుంటుంది. అలాగే స్వేచ్ఛగా జాగ్రత్స్వప్నాలనే రెండు అవస్థలలోను అనేక రకాల పరుగులు పెట్టిన ఆత్మ కారణ శరీరంలోకి వచ్చి విశ్రాంతి తీసుకుంటుంది.

ఇప్పటివరకు జాగ్రత్స్వప్నాలలో ఆత్మ నిస్సంగమై, విలక్షణమై ఉంటుందని, తాను స్వీకరించే స్థూల సూక్ష్మ శరీరాలకు కూడా భిన్నమైనదనీ చెప్పబడింది. ఇప్పుడు రాబోయే శ్లోకాలలో శుద్ధాత్మ - అవిద్య, అజ్ఞానం కన్నా కూడా భిన్నమైనదని బోధింపబడుతుంది. ఆత్మని ఎరుగకపోవడం అజ్ఞానం.

16-23 శ్లోకాలలో గురుదేవులు ఛందస్సుని మార్చారు. ఈ క్రొత్త ఛందస్సుని "మందాక్రాంత" అంటారు.

Sloka - 14.16

శ్లో॥ సృష్ట్వా స్వప్నే వివిధవిషయాన్ సూక్ష్మనాడీగతస్సన్ యద్యత్

పశ్యామ్యహం సకలం తత్తదాత్మైవ సాక్షాత్।

విద్వన్మూర్తిర్య ఇతి మనుతే గాఢసంస్కారతంత్రః

సౌమ్యాధీశః శ్రితసురతరుః శ్రేయసే నస్స భూయాత్॥14.16॥

ప్రతి॥ అహం = నేను, సూక్ష్మనాడీగతః + సన్ = సూక్ష్మనాడిని పొందిన వాడనై ఉంటూ, వివిధవిషయాన్ = అనేక విషయాలను, సృష్ట్వా = సృజించి, స్వప్నే = స్వప్నమునందు, యత్ + యత్ = దేనిదేనిని, పశ్యామి = చూస్తున్నానో, తత్ + తత్ + సకలం = ఆయా సమస్తము, సాక్షాత్ = సాక్షాత్తుగా, ఆత్మా + ఏవ = ఆత్మయే, యః = ఏ పరమాత్మ, విద్వన్మూర్తిః = విద్వాంసుడు, గాఢసంస్కారతంత్రః = నియమ నిష్ఠలతో కూడినవాడు——, ఇతి = అని, మనుతే = తలంచుచున్నాడో, శ్రితసురతరుః = ఆశ్రిత దేవతలకు కల్పతరువైన, సౌమ్యాధీశః = సౌమ్యాధీశుడు, నః = మనకు, శ్రేయసే = మంచికి, భూయాత్ = అగుగాక!

తాత్పర్యం

జీవాత్మ భావాన్ని పొందిన ఆత్మ స్వప్నంలో "హిత" అనబడే సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన నాడీకేంద్రాలలో వ్యాపించి ఉంటుంది. అవి వెంట్రుకలో వెయ్యో వంతు ఉంటాయి. వాటిలో ఉండే ఆత్మ వ్యక్తమై సూక్ష్మ వాసనల రూపాలలో ఉన్న ఎన్నెన్నో రకాల

విషయ వస్తువుల్ని సృజిస్తుంది. తన స్వస్వరూపాన్ని ఎరగని అజ్ఞానంలో తాను సృజించుకొన్న సూక్ష్మ విషయాలతో తాదాత్మ్యం పొందుతుంది. "నేను చూచేది యావత్తు ఆత్మయొక్క ప్రకటనే" అనుకుంటుంది. కలలో పొందే ఈ ఆత్మయొక్క ఈ భ్రాంతి అవిద్యయొక్క విస్తారమే తప్ప వేరుకాదు.

జాగ్రదవస్థలో ముందే పొందిఉన్న జాగ్రత్ ప్రపంచాన్ని, జాగ్రత్తలోని విషయాలను నిజమనుకుంటుంది. జాగ్రత్తలోని స్థూల విషయాలే స్వప్నంలో సూక్ష్మ రూపాలలో సూక్ష్మానుభవాలుగా కొనసాగుతాయి. అందువల్ల తీవ్రమైన ఉపాసన, గాఢమైన ఆధ్యాత్మిక సాధనతో పండితుడైన సాధకుడు మెలకువ ప్రపంచాన్ని, అందులోఉన్న విషయ వస్తువుల్ని శుద్ధాత్మ యొక్క వ్యక్తరూపాలుగా భావించుకొంటే అతడు కలలో కూడా ఆత్మానుభవాన్ని పొందగలడు.

ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీపతి అయిన విశ్వనాథ ప్రభువు దేవదారు వృక్షాల మధ్య నిలుచుండి ఏలే ప్రభువు, దేవలోకంలోని కల్పతరువుగా భక్తుల కోరికల్ని తీర్చే ప్రభువు నాకు మోక్షాన్ని ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.20వ మంత్రభావం ఈ శ్లోకంలో వివరింపబడింది.

సూక్ష్మశరీరం ఉండే స్థానాన్ని 'లింగ శరీరం' అంటారు. అది "హిత" అని చెప్పబడే సూక్ష్మ నాడీ కేంద్రాల చేత నిర్మితమై ఉన్నది. అవి అన్నీ సూక్ష్మమైన వాసనల చేత నింపబడి ఉంటాయి. ఇలా ప్రత్యేకతలతో కూడిన నాడీ కేంద్రాలతో కలిసిన ఆత్మ తాను శుద్ధమైనా, పూర్వజన్మలలో, జాగ్రదవస్థలలోను

సంపాదించుకున్న వాసనల ననుసరించి వేర్వేరు ఆకారాలను ధరించి వేర్వేరు సూక్ష్మానుభవాలను పొందుతుంది. ఇలా ఆత్మ భ్రాంతితో కూడిందని అనుకోడం ఆత్మనెరుగని అజ్ఞానంవల్ల ఏర్పడుతుంది. దీక్షతో సాధన చేసి ఒక సారి జాగ్రదావస్థలో ఆత్మ స్వరూపాన్ని గ్రహించినప్పుడు, అదే కలలోకి కూడా ప్రవేశిస్తుంది.

స్వప్నావస్థలో ఆత్మ తన స్వయం ప్రకాశమహిమతో తన్ను తాను చూచుకొంటుందని ముందే చెప్పబడింది. అక్కడ దానికి జ్ఞానేంద్రియాలు, కర్మేంద్రియాలు అక్కర్లేదు. ఇతర ఏ పరికరాలూ అక్కరలేదు.

ఇప్పుడు గాఢనిద్రలో పండితుడు, పామరుడు కూడా ఒకే ఆత్మని దాని నిత్యానంద రూపంలో అనుభవిస్తారని వివరింపబడుతోంది. సుషుప్తిలో ఆత్మని సూటిగా అనుభవించే సంగతిని జీవితంలోని ఒక సాధారణ ఉదాహరణ ద్వారా తెలుపుతున్నారు.

Sloka - 14.17

శ్లో॥ కాంతాశ్లిష్టః కిమపి కమనో వేత్తి నాంతర్న బాహ్యం

యద్వత్ స్వాత్మన్యభయతృషి యః ప్రాప్తనిర్భేదభావః।

ఆనందాత్మా స్వపితి చ తథా నీరుజః పూరుషాత్మా

సౌమ్యాధీశః శ్రితసురతరుః శ్రేయసే నస్స భూయాత్॥14.17॥

ప్రతి॥ కాంతా + ఆశ్లిష్టః = కాంతచేత కౌగిలించబడిన, కమనః = కాముకుడు, కిమ్ + అపి = దేనిని కూడా, అంతః = ఆత్మను కూడా, న వేత్తి = తెలియడు, బాహ్యం = బాహ్యమును కూడా, న వేత్తి = తెలుసుకోలేదు, యద్వత్ = ఎట్లు, యః = ఏ, ప్రాప్తనిర్భేదభావః = భేదములేని భావమును పొందినవాడై, ఆనంద + ఆత్మా = ఆనందరూపుడై, అభయతృషి = భయము లేకపోవుటచే తృప్తిపడిన, స్వ + ఆత్మని = స్వస్వరూపాత్మలో, స్వపితి + చ = నిద్రిస్తున్నాడో, తథా = అట్లు, నీరుజః = ఏ రోగమూ లేని, పూరుషాత్మా = పురుషోత్తమరూపుడు, సః సౌమ్యాధీశః = ఆ సౌమ్యాధీశుడు, శ్రితసురతరుః = ఆశ్రితులకు కల్పవృక్షమైనవాడై, నః = మనకు, శ్రేయసే = శ్రేయస్సు కొరకు, భూయాత్ = అగుగాక!

తాత్పర్యం

తన ప్రియకాంతను ఆశ్లేషం చేసుకొన్నవాడికి తన ప్రేమావేశంలో బాహ్యం గాని, అంతరంగం గాని తెలియదు. అలాగే జీవాత్మ గాఢనిద్రలో అద్వితీయ శుద్ధాత్మని సుఖంగా పెనవేసుకొని కరిగిపోయి నిర్భయమైన, మధురమైన, అతీతమైన, ప్రశాంతతని అనుభవిస్తూ పరిమితానుభూతులైన బెదిరింపు మొదలైన వాటిని మర్చిపోతాడు.

ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీపతి సౌమ్య కాశీశుడు. తన్ను శరణు జొచ్చే భక్తుల కోరికలన్నింటిని తీర్చుతాడు. ఆ అనంత ప్రభువు నన్ను అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.21వ మంత్రాన్ని ఈ శ్లోకం వివరిస్తుంది. గాఢనిద్రలో కూడా ఆత్మను గురించిన అజ్ఞానం పోదు. అది అవ్యక్తంగా బీజరూపంలో ఉంటుంది. అయితే జాగ్రత్స్వప్నావస్థలలో కనబడే భ్రాంతులు ఉండవు. అందువల్ల గాఢనిద్రావస్థలో జీవుడు అన్ని కోరికలకు, బాధలకు దూరంగా ఉంటాడు. ఈ అవస్థ ఆ రెంటికన్నా కొంత మెరుగుగా ఉంటుంది. ఈ అవస్థలో భయంకూడా ఉండదు. భయం తనకన్నా భిన్నమైన దానిని చూచినప్పుడే కలుగుతుంది. గాఢనిద్రలో ఉండేది ఆత్మ ఒక్కటే. కాబట్టి అక్కడ భయం ఉండదు.

గాఢనిద్రలో శుద్ధాత్మ ఏకంగా ఉంటుంది. ఆకారంలో, సత్తాలో కూడా తాను ఒక్కటే అయినందున ఆత్మ వెలిగించడానికి తానుగాని వస్తువంటూ ఉండదు. అందుచేత దానికి ప్రత్యేక జ్ఞానమనేది ఉండదు. తెలుసుకొనేందుకు వస్తువే లేదు. అందుచేత ఆత్మని వెలిగించేదని, స్వయం ప్రకాశమని వర్ణించి ప్రయోజనంలేదు. ఏ రూపమన్నా స్వీకరించవలసిన అవసరంకూడా అక్కడ లేదు. ఈ భావం రాబోయే శ్లోకంలో వర్ణింపబడుతోంది.

Sloka - 14.18

శ్లో॥ పశ్యన్నేవ స్వయమచలచిత్ దృశ్యజాతం న పశ్యత్యన్యత్ సుప్తే

కరణరహితః ప్రాజ్ఞభావం ప్రపన్నః।

ద్రష్టుర్దృష్టేర్భవతి విలయో నావినాశిత్వతో యః

సౌమ్యాధీశః శ్రితసురతరుః శ్రేయసే నస్స భూయాత్॥14.18॥

ప్రతి॥ పశ్యన్ ఏవ = చూస్తూనే ఉన్నా, స్వయం = తానే, అచలచిత్ = అచలమైన చైతన్యస్వరూపుడు, దృశ్యజాతం = దృశ్యవస్తు సమూహాన్ని, న పశ్యతి = చూడడు, అన్యత్ = వేరొకదానిని, సుప్తే = సుషుప్తిలో, కరణరహితః = పరికరరహితుడై, ప్రాజ్ఞభావం = ప్రాజ్ఞస్థితిని, ప్రపన్నః = పొందినవాడు, ద్రష్టుః = ద్రష్టుని, దృష్టేః = దృష్టికి, విలయః = లయం, న భవతి = కలుగదు, అవినాశిత్వతః = అవినాశిత్వం వల్ల, యః = ఎవడైతే, సౌమ్యాధీశః = సౌమ్యకాశీశుడు, శ్రితసురతరుః = శరణాగతులకు కల్పవృక్షుడైనవాడు, నః శ్రేయసే భూయాత్ = మన శ్రేయస్సుకు కారణమగుగాక.

తాత్పర్యం

గాఢనిద్రలో ఆత్మ ప్రాజ్ఞస్థితిని పొందుతుంది. అంటే రెండోది లేని శుద్ధాత్మజ్ఞానాన్ని పొందుతుంది. అక్కడ ప్రత్యేకజ్ఞానాన్ని కలిగించే ఇంద్రియ-మనోబుద్ధులు లేవు. అక్కడ దాని స్వయం ప్రకాశ రూపాన్ని తెలుసుకొనే అచలస్థితి. నిత్యసాక్షిగా తన్నుతానే చూచుకొంటుంది. చూడడానికి అక్కడ మరోవస్తువుగాని అనుభవంగాని ఉండదు. ద్రష్ట-దృశ్య భేదం అక్కడ ఇక ఉండదు. దృశ్యం అక్షరుడైన ద్రష్టలో కలిసిపోతుంది.

ఆ శుద్ధ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీపతిగా వసిస్తూ తన్ను భక్తితో కొలిచే భక్తులకు మోక్షాన్ని భోగాలను ప్రసాదిస్తాడు. తన అనంతకృపతో నాకు శ్రేయస్సును కలుగజేయును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.23వ మంత్ర భావం ఈ శ్లోకంలో చెప్పబడింది. గాఢ నిద్రలో ఆత్మ చూడడానికి వస్తువే లేదు. అందుచేత గాఢనిద్రలో ఆత్మ దేనినీ చూడదని సాధారణంగా అంటారు. అంటే ఆత్మకు చూచే శక్తి లేకుండా పోతుందని అనుకోరాదు. ఆత్మలో ద్రష్టగా చూచే శక్తి నశించదు. అయితే తనకి భిన్నంగా చూడవలసిన వస్తువు లేదు కాబట్టి అది దేనినీ చూడదని అంటారు. అగ్నిలోని వేడి, సూర్యునిలోని వెలుగు లాగా ద్రష్టలో చూచే గుణం సహజమైనది.

అద్వితీయాత్మని ఎరుగని అవిద్య కారణంగా మనం ఆత్మని ఆత్మ కన్నా భిన్నంగా భావిస్తాము. ఇలా మనం మిథ్యాభ్రాంతిలో ఉన్నప్పుడే ప్రాపంచిక వ్యవహారభాషలో మనకి దృష్టి వస్తుందనీ మనం వస్తువుల్ని దర్శిస్తామనీ అంటారు. గాఢనిద్రలో ఈ మిథ్యాభ్రాంతి లేదు. అందువల్ల అక్కడ చూడబడేది ఏదీ ఉండదు. ఆకారణంచేత ఆత్మ అక్కడ ఏమీ చూడదని అంటారు.

అగ్నిలోని వేడి, సూర్యునిలోని వెలుగులాగా ఆత్మలో ద్రష్టగా చూచేస్వభావం నిత్యమైనది. 4 వ అధ్యాయంలో ఆత్మలోని ద్రష్ట, ఘ్రాత, శ్రోత, రసయిత, భావయిత, మంతల(మంతృ- చింతకుడు) స్వభావం అక్షరమైనదని చెప్పబడింది.

ఈ శ్లోకంలో పరమసత్యస్థానంలో అద్వితీయాత్మకన్న భిన్నమైన రెండో వస్తువంటూ చూడడానికి లేదని చెప్పబడింది. జాగ్రత్స్వప్నాలలో మనం ఎన్నో వస్తువుల్ని ఆత్మ కన్న అన్యంగా చూస్తున్నాము కదా, అదెలా సాధ్యం?

ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 14.19

శ్లో॥ స్వస్మాదన్యత్ స్ఫురతి తమసా ప్రత్యుపస్థాపితం సత్

తత్ర ద్వైతే చరతి పురుధా ధీమయో యః పరాత్మా।

దృష్టిఘ్రాతి ప్రభృతికృతిభిర్జాగ్రతస్వాప్నభూమ్యోః

సౌమ్యాధీశః శ్రితసురతరుః శ్రేయసే నస్స భూయాత్॥14.19॥

ప్రతి॥ స్వస్మాత్ = తనకంటె, అన్యత్ = మరియొకటి, ప్రత్యుపస్థాపితం సత్ = నిక్షేపింపబడినదై, తమసా = అజ్ఞానంతో, స్ఫురతి = ప్రకాశిస్తున్నదో, తత్ర = అచ్చట, ద్వైతే = ద్వైతము నందు, యః = ఏ, పురుధా = గొప్పగా, ధీమయః = ప్రజ్ఞానరూపమయిన, పరాత్మా = పరబ్రహ్మ, చరతి = చరిస్తున్నాడు, జాగ్రతస్వాప్నభూమ్యోః = జాగ్రత, స్వప్నావస్థలందు, దృష్టి ఘ్రాతి ప్రభృతి = చూచుట, వాసన చూచుట మొ॥, కృతిభిః = పనులతో (చరించునో) సః సౌమ్యాధీశః = ఆ సౌమ్యాధీశుడు, శ్రితసురతరుః = ఆశ్రితులకు కల్పవృక్షమైనవాడై, నః = మనకు, శ్రేయసే = శ్రేయస్సు కొరకు, భూయాత్ = అగుగాక!

తాత్పర్యం

పరిమిత జీవభావాన్ని పొందిన పరమాత్మ అనాదినుండి తన్ను తాను ఎరగని అవిద్యలో మునిగిఉన్నాడు. గాఢమైన ఈ అనాది అవిద్య నుండి మిథ్యా భ్రాంతి అయిన నామరూప జగత్తు యొక్క బాహుళ్యం జనించింది. అతిక్రమించడానికి

వీలులేని కార్యకారణ శాసనంచేత జాగ్రత్స్వప్నావస్థలలో ఇంద్రియాల ద్వారా అన్ని వ్యవహారాలను చేస్తున్నట్లు కనపడతాడు. ఇలా జాగ్రత్స్వప్నాలలో ద్వైతానుభవాలను పొంది బాధపడే పరమాత్మ సౌమ్య కాశీనాథుడే. దేవదారు వృక్షాల మధ్య ఆధిపత్యం వహిస్తూ కల్పవృక్షంలా భక్తులకోరికల్ని తీర్చే అనంతప్రభువు నాపైన కరుణారసాన్ని కురిపించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.31వ మంత్రంలోని భావాలు ఈ శ్లోకంలో వెల్లడించబడినాయి.

దృక్-దృశ్యం, శ్రోత-శ్రుతం, స్పర్శయిత-స్పర్శ, భోక్త-భోగ్యం, భావుకుడు-భావం, మంత-మంతవ్యం - ఈ ద్వైత భావాలు జాగ్రత్స్వప్నావస్థలు రెంటిలోను ఉన్నాయి. ఇక్కడ కేవలం ఆత్మను గూర్చిన అజ్ఞానమే కాక మిథ్యాభ్రాంతి కూడా ఉన్నది.

జాగ్రత్తు నుండి స్వప్నానికి ఆత్మ ప్రయాణించినట్లే, ఈ లోకం నుండి ఊర్ధ్వలోకాలకు కూడా ప్రయాణిస్తుంది. ఈ సంగతిని తరువాతి శ్లోకం అనువైన ఉదాహరణలతో బోధిస్తుంది.

Sloka - 14.20

శ్లో॥ భారాక్రాంతం శకటమివ యో లింగమాస్థాయ విద్యా-

కర్మాశ్లిష్టం వపురభినవం పూర్వదేహాత్ ప్రయాతి।

జాగ్రత్స్వప్నక్రమవదమృతం చాత్తి జీవత్వభృచ్ఛ్రీ-

సౌమ్యాధీశః శ్రితసురతరుః శ్రేయసే నస్స భూయాత్॥14.20॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరాత్మ, భార + ఆక్రాంతం = బరువుతో నిండిన, శకటం + ఇవ = బండివలె, లింగం = శరీరమును, ఆస్థాయ = పొంది, విద్యాకర్మ + శిష్టం = జ్ఞానకర్మతో కూడిన, అభినవం = క్రొత్తదైన, వపుః = శరీరము, పూర్వదేహాత్ = పూర్వ జన్మము నుండి, ప్రయాతి = పయనించును, జీవత్వభృత్ = జీవత్వమును పొందినవాడై, జాగ్రత్ + స్వప్న + క్రమవత్ = మేల్కొను నిద్రించు క్రమము వలె, అమృతం + చ = అమృతమును కూడా, అత్తి = భుజిస్తున్నాడు, సః సౌమ్యాధీశః = ఆ సౌమ్యాధీశుడు, శ్రితసురతరుః = ఆశ్రితులకు కల్పవృక్షమైనవాడై, నః = మనకు, శ్రేయసే = శ్రేయస్సు కొరకు, భూయాత్ = అగుగాక!

తాత్పర్యం

పరిమిత జీవభావాన్ని స్వీకరించి స్థూలశరీరాన్ని మరణసమయంలో వదిలిపెడతాడు. ఇలా దేహాన్ని విడిచి ఆయన తన వాసనల ననుసరించి లింగ శరీరాన్ని పొందుతాడు.

ఇలా స్థూల శరీరాన్ని వదిలిన జీవాత్మ బరువు వేసిన బండిలాగా పూర్వజన్మ వాసనల బరువుతో బాధపడుతాడు. అతడు ముందు జన్మలో చేసిన ఉపాసన, కర్మ అతడు స్వీకరించే సూక్ష్మ శరీరాన్ని రూపొందించి అతడు ప్రయాణించే విధానాన్ని

కూడా నిర్ణయిస్తాయి. లింగ శరీరాన్ని ధరించిన జీవాత్మ ఇతర ప్రపంచాలను చేరుకొని సుఖదుఃఖ రూపాలుగా వచ్చే తన కర్మ ఫలాన్ని అనుభవిస్తాడు.

బరువుతో నిండిన బండిని లాగడానికిగాను దానిని లాగే గాడిద, తోలేమనిషి ఎన్నోరకాల అరుపులు, చప్పుళ్ళు చేస్తారు. అలాగే జీవాత్మ కూడా వాసనల బరువుని మోసుకుంటూ స్థూలశరీరాన్ని వదిలిపెట్టి వెళ్లేప్పుడు మరణవేదనతో దీనంగా విలపిస్తూ బాధతో భయంకరంగా అరుస్తాడు.

జీవాత్మ స్థూలశరీరాన్ని వదిలి లింగశరీరాన్ని ధరించి ఇతర లోకాలకు వెళ్లడం సరిగ్గా జాగ్రదవస్థనుండి జీవుడు సూక్ష్మశరీరంలోని స్వప్నావస్థకి వెళ్ళడంలాగే ఉంటుంది.

ఆ పరమాత్మ భక్తుల కోరికల్ని తీర్చే సౌమ్య కాశీపతియే. ఆయన కరుణాశీస్సులు మాపైన ప్రసరించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.3.35వ మంత్రంలోని భావాలు ఈ శ్లోకంలో వివరింపబడినాయి.

గురుదేవులు 32-34 మంత్రాలను వదిలేశారు. వీటిలో యాజ్ఞవల్క్యుడు మనుష్యులు అనుభవించే యావత్తు ఆనందం బ్రహ్మానందంలో ఒక లేశమాత్రమని వివరింపబడింది. మనుష్యులు, పితరులు, గంధర్వులు, స్వర్గలోక వాసులు, దేవతలు, హిరణ్యగర్భుడు ఈ అందరి ఆనందాలలో తేడాలు వివరింపబడినాయి. చివరికి ముగింపుగా బ్రహ్మానందం అన్నింటికన్నా ఎక్కువైనదని ఋషి చెబుతాడు.

గాఢ నిద్రలోని ఆత్మ ఆ ఆనందమయ స్థితిలో ఉంటుందని, దానిని అందుకోవడమే జీవితం యొక్క పరమార్థమని చెప్పాడు.

ఈ మంత్రాలలో తరతమానందాలను వర్ణించిన తరువాత జీవాత్మ పరలోకానికి వెళ్ళడం విషయం ప్రస్తావించాడు. జీవాత్మ పరలోక ప్రయాణం జాగ్రత్తు నుండి స్వప్నానికి వెళ్ళడం వంటిదే. స్వప్నావస్థలో జీవుడు తన సూక్ష్మ వాసనలను తీసుకొని స్థూల దేహాన్ని వదిలి, సూక్ష్మ రూపంలో స్వప్నానికి వెళ్తాడు. అలాగే చనిపోయినప్పుడు కూడా ముందు జన్మలో సకామంగా చేసిన కర్మలు, ఆలోచనలు, పొందిన ఉద్రేకాలు - వీటివల్ల ఏర్పడిన వాసనల బరువుని మోసుకుంటూ పోతాడు.

ఈ సూక్ష్మ వాసనలతో ఏర్పడిన లింగ దేహం వాసనల ఒత్తిడి వల్ల పై లోకాలకో, క్రింది లోకాలకో పోతుంది.

సరైన విచక్షణాజ్ఞానం ఉన్న జిజ్ఞాసువు జీవితంలో భక్తితో, నిస్సంగ భావంతో జీవించి భరించరాని బాధానుభవాలను తప్పించుకోవాలని శ్రుతి నొక్కిచెబుతోంది.

దీనితో 4 వ అధ్యాయంలో 3 వ బ్రాహ్మణం పూర్తయింది. 4 వ బ్రాహ్మణంలోని ముఖ్య సారాన్ని తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

చనిపోయిన జీవాత్మ స్థూలశరీరాన్ని వదిలి లింగశరీరంలో ఇతర లోకాలలో పూర్వకర్మఫలాలను అనుభవించడానికి పోతుందని ఇప్పుడే వివరించబడింది.

రాబోయే శ్లోకంలో జీవాత్మ దేహంలోని ఏ భాగాలనుండి నిష్క్రమిస్తుందో చెబుతున్నారు.

Sloka - 14.21

శ్లో॥ యోఽయం మూర్ధ్నా నయనసుషిణా వాఽన్యరంధ్రేణ

దేహాన్నిష్క్రామ్యాన్యత్ సపది వపురబ్జన్తువజ్జీవమూర్తిః।

ధార్మం ధర్మాదథ చ దురితాద్దౌరితం చాదదీత

సౌమ్యాధీశః శ్రితసురతరుః శ్రేయసే నస్స భూయాత్॥14.21॥

ప్రతి॥ యః + అయం = ఏ ఈ ఆత్మ, మూర్ధ్నా = శిరోరంధ్రముచే, నయనసుషిణా = కన్నుల రంధ్రములచే, వా = కాని, అన్యరంధ్రేణ = ఇతర రంధ్రాలచే, దేహాత్ = శరీరము నుండి, సపది = వెంటనే, అబ్జంతు = నీటి జంతువు, జలగవలె, జీవమూర్తిః = జీవరూపమై, అన్యత్ + వపుః = మరొక శరీరమును (చేరుతుంది), ధర్మాత్ = ధర్మము నుండి, ధార్మం = ధర్మమును, అథ = మరియు, దురితాత్ = పాపము నుండి, దౌరితం + చ = పాపమును, ఆదదీత = పొందుచున్నది. సః సౌమ్యాధీశః = ఆ సౌమ్యాధీశుడు, శ్రితసురతరుః = ఆశ్రితులకు కల్పవృక్షమైనవాడై, నః = మనకు, శ్రేయసే = శ్రేయస్సు కొరకు, భూయాత్ = అగుగాక!

తాత్పర్యం

జీవితంలో ఎన్నో పుణ్యకార్యాలు ఆధ్యాత్మిక సాధన చేసిన జీవాత్మ మరణసమయంలో బ్రహ్మరంధ్రము నుండి నిష్క్రమించి బ్రహ్మలోకాన్ని

అందుకొంటుంది. అది చేసిన కర్మలు, ఉపాసనలు సరియైనవైతే కంటి నుండి నిష్క్రమించి ఆదిత్యలోకాన్ని చేరుతుంది.

అలాగే తాను చేసిన పాపపుణ్య కర్మల ననుసరించి శరీరంలోని క్రింది భాగాల గుండా నిష్క్రమించి ఊర్ధ్వ అధో లోకాలకు గమించి సుఖదుఃఖాలు పొందుతుంది. చనిపోయే సమయంలో జీవాత్మ పూర్వవాసనల ననుసరించి తను వెళ్ళడానికి అనువైన సూక్ష్మశరీరాన్ని ధరించి దానితో పూర్తిగా తాదాత్మ్యం పొందుతుంది. గడ్డిపోచ మీద ప్రాకే జలగ తృణం నుండి తృణాన్ని పట్టుకొని ముందుకు పోయినట్లే జీవాత్మ ఒక శరీరాన్ని వదిలి మరో శరీరాన్ని పట్టుకొని ముందుకు పోతుంది.

ఇలా జీవాత్మ భావాన్ని పొందే పరమాత్మ సౌమ్య కాశీనాథుడే. అపార కరుణతో తనభక్తులకు మోక్షాన్ని కూడా ప్రసాదించగలడు. ఆ కరుణాసముద్రుడైన ప్రభువుయొక్క కృప నాపైన ఎప్పుడూ ప్రసరించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.4.2, 3 మంత్రాలు ఈ శ్లోకంలో పేర్కొనబడినాయి.

మరణ సమయంలో స్థూలేంద్రియాల నుండి ప్రాణాల నుండి జీవాత్మ మళ్ళిపోయి లింగ శరీరాన్ని ధరించి హృదయం నుండి స్వయంప్రకాశాలైన సూక్ష్మ నాడుల ద్వారా నిష్క్రమిస్తుంది. ఆ జన్మలో సాధన, పుణ్యకర్మలు చేసిఉండి ఆదిత్య లోకానికి తగిఉంటే కంటిద్వారా బయటికి వెళ్ళుతుంది.

కంటికి సూర్యుడికి మధ్య ఉన్న సంబంధం ముందు ఎన్నోసార్లు ఉపనిషత్తులో పేర్కొనబడింది. జీవుని సాధన అంతకన్న చాలా ప్రశస్తమైనదైతే జీవాత్మ ఇంకా మంచి లోకానికి అర్హమై బ్రహ్మరంధ్రంద్వారా బయటికివెళ్ళి బ్రహ్మ లోకాన్ని చేరుతుంది.

అంత ప్రశస్తమైన కర్మలుగాని సాధన కాని లేకపోతే జీవాత్మ క్రింది భాగాల నుండి నిష్క్రమిస్తుంది. లింగ శరీరాన్ని ధరించే సమయంలో సూక్ష్మమైన ఇంద్రియాలను తనతో తీసుకొని పోతుంది.

లౌకిక కర్మలు, సంపాదించుకున్న లౌకికజ్ఞానం, సంస్కారాల ఒత్తిడి - వీటివల్ల తాను ఏ జన్మని పొంది ఎలా జీవించాలో తెలుసుకుంటుంది.

అందులో జీవాత్మకి స్వాతంత్ర్యం లేదు కర్మ, వాసనలను బట్టి ఆక్రొత్త జీవితాన్ని తీసుకోవలసిందే. అందుకనే మన శాస్త్రాలన్నీ పుణ్యకర్మలు ఆధ్యాత్మిక సాధన ఉన్నప్పుడే శుద్ధమైన సాత్త్విక సంస్కారాలు లభించి జీవుడు ఉన్నతమైన ఎక్కువైన జీవితాన్ని పొందగలడని ఏకగ్రీవంగా ఘోషిస్తాయి. చనిపోయాక జీవుడు వెంట తీసుకు వెళ్ళ గలిగినవి తాను సంపాదించిన పుణ్యపాప కర్మ ఫలాలను మాత్రమే.

జీవుడు ఒకదేహమునుండి వెళ్ళి మరోదేహాన్ని సంపాదించుకునే విధానం ఇక్కడ ఎంతో స్పష్టంగా వర్ణించబడింది. అది సరిగ్గా జలగ ఒక గడ్డి పోచ మీద నుండి మరొక గడ్డిపోచమీదికి వెళ్ళడం వంటిదే. రెండో గడ్డిపోచను పట్టుకొని అక్కడ పట్టు చిక్కాకనే మొదటి దానిని వదులుతుంది. అలాగే సంస్కారానుగుణ్యమైన లింగ శరీరాన్ని పట్టుకున్నాకనే స్థూలదేహాన్ని వదులుతుంది. మేలుకున్నవాడు కలలోకి వెళ్ళడం కూడా సరిగ్గా ఇలాగే ఉంటుంది.

ఆత్మజ్ఞానం లేక అహంకారంతో నిండి, కోరికలతో సతమతమయ్యే జీవులకే ఈ ప్రయాణాలు. పరమాత్మను జ్ఞానసాధనద్వారా అందుకున్న వారికి కాదు. కుండ పగిలినప్పుడు కుండలోని ఆకాశం బాహ్యకాశంలో కలిసిపోయినట్లు, మరణ సమయంలో జ్ఞానుల శుద్ధమైన ఆత్మ పరమాత్మలో కలిసిపోతుంది.

Sloka - 14.22

శ్లో॥ భోక్తుం భోగాన్ భ్రమతి విషయాసక్తితోఽత్రాప్యముత్ర

బ్రహ్మజ్ఞానాదథ చ జనుషే నాస్తతృష్ణః స్వధిష్ణ్యమ్।

ప్రాప్తః ప్రాణోత్క్రమణవిరహాద్యాతి యో జీవమూర్తిః

సౌమ్యాధీశః శ్రితసురతరుః శ్రేయసే నస్స భూయాత్॥14.22॥

ప్రతి॥ విషయ + ఆసక్తితః = విషయాలలో ఆసక్తి కలుగుట వలన, భోగాన్ = భోగాలను, భోక్తుం = అనుభవించుటకు, అత్ర = ఈ లోకమునందు, అముత్ర + అపి = పరలోకమందును, భ్రమతి = తిరుగును, అథ = మరియు, బ్రహ్మజ్ఞానాత్ = బ్రహ్మజ్ఞానము వలన, అస్తతృష్ణః = కోరికలు లేనివాడై, స్వధిష్ణ్యమ్ = తన స్వరూపాన్ని/స్థానాన్ని/ప్రజ్ఞను, న జనుషే = వదలని / వదలనటువంటి (వదలడు), ప్రాప్తః = పొందిన, యః = ఏ, జీవమూర్తిః = జీవుడు, ప్రాణ + ఉత్క్రమణ విరహాత్ = ప్రాణము యొక్క వెడలుటలోని ఎడబాటుచే, యాతి = పోవునో, సః సౌమ్యాధీశః = ఆ సౌమ్యాధీశుడు, శ్రితసురతరుః = ఆశ్రితులకు

కల్పవృక్షమైనవాడై, నః = మనకు, శ్రేయసే = శ్రేయస్సు కొరకు, భూయాత్ = అగుగాక!

తాత్పర్యం

విషయ వస్తువులపైన ఉన్న గాఢమైన మమకారం వల్లనే పరిమిత జీవాత్మ భావాన్ని పొందిన పరమాత్మ అనంతమైన జనన మరణ చక్రంలో చిక్కుకుపోయి ఈ లోకంలోను, ఇతరమైన ఊర్ధ్వ అధో లోకాలలో సుఖదుఃఖాలు పొందుతాడు.

బ్రహ్మజ్ఞాని శుద్ధమైన స్వస్వరూపంలో ఉన్నందున విషయ వస్తువుల వలనుండి పూర్తిగా విముక్తుడౌతాడు. స్థూల శరీరాన్ని వదిలేసినప్పుడు అతడిలో కోరిక గాని వాసనల ఒత్తిడి గాని ఉండదు. కాబట్టి అతడు లింగ శరీరాన్ని ధరించే ప్రసక్తే రాదు. మరోజన్మ అనేదే ఉండదు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీనాథుడు. కల్పతరువులాగా భక్తుల కోరికలు తీర్చుతాడు. ఆయన అనుగ్రహాశీర్వాదాలు నాపైన ప్రసరించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.4.6వ మంత్రం ఈ శ్లోకంలో ఉదహరించబడింది.

విషయ వస్తువులపైన గట్టి వ్యామోహాలు పెంచుకొన్నవాడు మరణించినప్పుడు ఆవ్యామోహాల ముద్రలు మనస్సుమీద ఉంటాయి. అందుచేత మనస్సు ప్రధానంగా ఉండే లింగ శరీరం ఈ కోరికల ముద్రలను కూడా తనతో తీసుకొనిపోతుంది. అందువల్ల జీవుడు ఆ కోరికలను తీర్చుకోడానికి ఎన్నో జన్మ లెత్తవలసి ఉంటుంది.

అంటే జనన మరణ విషచక్రంలో ఇరుక్కుపోయాడన్నమాటే. అయితే ఎవరిలో విషయ వస్తువుల వ్యామోహం పూర్తిగా నశించి, ఆత్మను తెలుసుకోవాలనే కామన ఒక్కటే మిగిలిందో అలాంటి వ్యక్తిలో వాసనల ఒత్తిడి ఉండదు. అతనిలోని ప్రాణం ఈ దేహాన్ని వదిలి మరోదేహాన్ని పట్టుకొనే ప్రమేయం ఉండదు. అతడు శుద్ధబ్రహ్మమే అవుతాడు.

ఈ ప్రపంచం కర్మభూమి. ఎవరి నియతకర్మను వారు చేయాలి. తక్కిన లోకాలు భోగభూములు. ఆ లోకాలను పొందాక వాళ్ళందరికీ అక్కడ సుఖదుఃఖ అనుభవాలు అయ్యాక, మళ్ళీ ఈ కర్మభూమికి తిరిగి రావాలి. విషయ వస్తువులకు తగులుకొన్న జీవులకు వర్తించే నియమం అది. కేవలం ఆత్మకాముడైనవాడో, ఆత్మను అందుకొని ఆప్తకాముడవుతాడు. ఆత్మను పొంది నిష్కాముడవుతాడు. అందుచేత నిష్కాముడు అకాముడై ఏవిధమైన జన్మాంతర ప్రయాణాలు చేయనక్కరలేదు. ఈ జన్మలోనే తన నిజస్వరూపాన్ని గుర్తెరుగుతాడు. తన శరీరాన్ని వదిలేసినట్లు ఇతరులకు కనిపించినా అతడికి చావు, పుట్టుక లేవు. సముద్రాన్ని చేరిన నది సముద్రమే అయినట్లు ఆయన పరబ్రహ్మమే అవుతాడు.

ఇలా ఆత్మజ్ఞాని అయిన మహాత్ముడు జీవన్ముక్తుడని పిలువబడుతాడు. ఆయనకు స్థూలశరీరం ఇంకా ఉన్నా ఆశరీరంతో అహంకారబద్ధ తాదాత్మ్యం ఉండదు. బ్రతికి ఉన్నా శరీర స్పృహ ఉండదు. దానికి సంబంధించి నంత వరకు అతడు మరణించినట్లే. ఈ విషయం తరువాతి శ్లోకం సముచితమైన ఉదాహరణ ద్వారా వెల్లడిస్తుంది.

Sloka - 14.23

శ్లో॥ జిజ్ఞాసంతే యదిహ వివిధైః కర్మభిర్నిర్నిమిత్తైః

పుణ్యాపుణ్యే తరతి సుతరాం యద్విదన్ బ్రహ్మ సాక్షాత్।

శేతే యద్విద్వపురురగనిర్మోకవత్ ప్రాస్తమారాత్

సౌమ్యాధీశః శ్రితసురతరుః శ్రేయసే నస్స భూయాత్॥14.23॥

ప్రతి॥ ఇహ = ఈ లోకమునందు, నిర్నిమిత్తైః = కారణములు లేని, వివిధైః = అనేకములయిన, కర్మభిః = కర్మలచే, యత్ = దేనిని, జిజ్ఞాసంతే = తెలుసుకోగోరుచున్నారో, పుణ్య + అపుణ్యే = పుణ్యపాపాలను, సుతరాం = పూర్తిగా, తరతి = దాటుచున్నాడో, యత్ విదన్ = దేనిని తెలిసికొని, సాక్షాత్ = ప్రత్యక్షముగా, బ్రహ్మ = బ్రహ్మను, శేతే = నిద్రిస్తున్నాడో, యత్ = ఏ, విత్ వపుః = జ్ఞాని యొక్క శరీరము, ఉరగ = పాము యొక్క, నిర్మోకవత్ = కుబుసమువలె, ఆరాత్ = తన నుండి దూరముగా, ప్రాస్తః = విడువబడినది, , సః సౌమ్యాధీశః = ఆ సౌమ్యాధీశుడు, శ్రితసురతరుః = ఆశ్రితులకు కల్పవృక్షమైనవాడై, నః = మనకు, శ్రేయసే = శ్రేయస్సు కొరకు, భూయాత్ = అగుగాక!

తాత్పర్యం

నిజమైన బ్రహ్మజిజ్ఞాస కలవాడు నిష్కామ నిస్స్వార్థ కర్మలతో సహా రకరకాలైన సాధనలలో నిమగ్నుడవుతాడు. బ్రహ్మజిజ్ఞాస ద్వారా తాను బ్రహ్మమునని తెలుసుకొని పాపపుణ్యాలను తేలికగా అధిగమిస్తాడు. అట్టి ఆత్మజ్ఞాని తన స్థూల

సూక్ష్మ శరీరాలను తుచ్ఛమైనవిగా ఎంచి పాము కుబుసాన్ని వదిలినట్లు అవలీలగా త్యజిస్తాడు.

ఆ పరమాత్మే సౌమ్య కాశీనాధుడై భక్తుల కోరికలను కల్పవృక్షంలా తీర్చుతాడు. ఆ అపార కరుణా సముద్రుడు నాపైన అనుగ్రహపు జల్లులను కురిపించును గాక!

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.4.7వ మంత్రం ఈ శ్లోకంలో ఉదహరింపబడింది.

మానవజీవితంయొక్క నాలుగో పురుషార్థం అంటే మోక్షం ఏదో ఊర్ధ్వ లోకాలలో సంపాదించుకోవలసింది కాదు. ఈ లోకంలోనే ఈ జీవితంలోనే సాధింపబడవలసిన లక్ష్యం. అది ముక్తి లేదా అమృతత్వ సిద్ధి అంటే ఆత్మని తన స్వరూపమని తెలుసుకొని తక్కినవి మిథ్యే అని తెలుసుకోవడమే. తన సూక్ష్మ దేహాలతో సహా ఈ దృశ్యమాన నామరూప జగత్తు అసత్యమని, అనాత్మ అని తెలుసుకోవడమే ఆత్మప్రాప్తి.

పాముకి వదలిన కుబుసంతో ఎంత ప్రయోజనం ఉంటుందో తన స్థూల సూక్ష్మ దేహాలతో ఆత్మజ్ఞానికి అంతే ఉపయోగం. ప్రాణంలో శరీరంలో ఉండి దానిని ఆడిస్తున్నా ఆయనకు దానితో ఎలాంటి సంగమూ ఉండదు. ఆయన తన స్వయం ప్రకాశమైన సర్వవ్యాప్తమైన బ్రాహ్మీ స్థితిలో జాగరూకుడై ఉంటాడు.

ఆత్మ స్వరూపం బ్రహ్మమే, ముందు భాగాలలోనే తార్కికంగా ఈ విషయం నిరూపింపబడింది. జీవన్ముక్తుని లక్షణాలుకూడా చెప్పబడినాయి.

అయితే ఈ ఉదాత్త భావాలు ఆధ్యాత్మిక సాధనలో బాగా స్థిరపడిన జిజ్ఞాసువులకే వర్తిస్తాయి. ఈ అత్యుత్తమ సాధన స్థితికి రావడానికిగాను సాధకుడు ముందు దశలలో ఎంతో తీవ్రమైన సాధనలను చేసి శరీరాన్ని ఆత్మజ్ఞానం పొందడానికి తగినట్లు చేసుకోవాలి.

ఈ చివరి రెండు శ్లోకాలలో ఆ విషయమే వివరింపబడుతుంది. ఆత్మను గురించిన జ్ఞానం పెరుగుతున్న కొద్దీ కష్టమని అనిపించిన ఆధ్యాత్మిక సాధనలు ఎంతో సహజంగా కొనసాగుతాయి. ఆత్మను గురించిన అవిద్య నెమ్మదిగా అదృశ్యమవుతుంది. అయితే ఈ రోజుల్లో కొందరు ఆధ్యాత్మిక తత్త్వపరులు, గురువులు చేస్తున్నట్లుగా ఆధ్యాత్మిక సాధనలు తరువాత వదిలివేయరాదు.

ఆ అవిద్య పూర్తిగా నశించడానికి ఈ సాధనలను ఎంతో దీక్షగా, గాఢంగా నిరంతరం చేయడం అవసరం. చివరికి స్వయం ప్రకాశమైన సర్వజ్ఞానమైన సర్వవ్యాప్తమైన శుద్ధానందరూపమైన ఆత్మ అనుభవమవుతుంది. అందువల్ల సాధకులు ఉత్సాహంతో, సంతోషపూర్వకంగా ఈ సాధనలను చేస్తూనే ఉండాలని రాబోయే శ్లోకం ఉద్బోధిస్తుంది.

"స్రగ్ధర" అనే ప్రసిద్ధ ఛందస్సులో చివరి రెండు శ్లోకాలు ఉన్నాయి.

Sloka - 14.24

శ్లో॥ శాంతిర్దాంతిస్తితిక్షా హ్యుపరతిరథ యచ్చిత్తనైశ్చల్యమేతైః

యో యత్ ప్రత్యక్ ప్రపశ్యత్యహమిదమితి స బ్రాహ్మణో బ్రహ్మతుల్యః।

ముఖ్యం బ్రాహ్మణ్యమేతన్న వికృతసుకృతైః క్షీయతే వర్ధతే వా

వందే తం హైమభూమీధరశిఖరలసత్ సౌమ్యకాశీపురీశమ్॥14.24॥

ప్రతి॥ శాంతిః = శాంతి, దాంతిః = దాంతి, తితిక్షా = తితిక్ష, ఉపరతిః = ఉపరతి, అధ = మరియు, యత్ = ఏ, చిత్తనైశ్చల్యం = మనోనిగ్రహము అను, ఏతైః = వీటిచే, యః = ఎవడు, యత్ = దేనిని, ప్రత్యక్ = ప్రత్యక్షముగా, ఇదం = ఇది, అహం + ఇతి = నేను అని, ప్రపశ్యతి = చూచునో, సః = ఆ, బ్రాహ్మణః = ఆ బ్రాహ్మణుడు, బ్రహ్మతుల్యః = బ్రహ్మసమానుడు, ఏతత్ = ఈ, ముఖ్యం = ముఖ్యమైన, బ్రాహ్మణ్యం = బ్రాహ్మణ్యము, వికృతసుకృతైః = పాపపుణ్యములచే, న + క్షీయతే = నశించదు, న వర్ధతే వా = వృద్ధి చెందదు, తం = అట్టి, హైమభూమీధర = హిమాలయ పర్వతము యొక్క, శిఖర = శిఖరమునందు, లసత్ = ప్రకాశించుచున్న, సౌమ్యకాశీపురీశం = సౌమ్యకాశీశుని, వందే = నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యం

శాంతి, దాంతి, తితిక్ష, ఉపరతి మొదలైన అభ్యాసాల వల్ల సాధకుడు ఆత్మధ్యానంలో ఏకాగ్రచిత్తాన్ని పొందుతాడు. ఈ ధ్యానం గాఢమైనప్పుడు తానే ఆత్మనని క్రమంగా తెలుసుకుంటాడు.ఇలా ఆత్మని తెలుసుకున్నవాడే నిజమైన బ్రాహ్మణుడు. ఆయన పరమాత్మ నిజస్వరూపాన్ని పొందుతాడు.

అందుచేత అతడు హిరణ్యగర్భునిలాగ, ఈశ్వరునివలె గౌరవాలు, పూజలు పొందుతాడు. ఇదే ఉత్తమమైన బ్రాహ్మణత్వం. ఆ తరువాత ఆయన పాపంవల్ల తగ్గడు, పుణ్యంవల్ల పెరగడు. ఆయన ఆత్మజ్ఞానకాంతి వేడికి పాపపుణ్యాలు కాలి నశించిపోతాయి. ఆ తరువాత ఆయనకు వాటితో సంబంధం గాని ప్రయోజనం గాని ఉండదు.

ఆ పరమాత్మే హిమాలయ శిఖరాలపైన ఏలుతున్న సౌమ్య కాశీపతి విశ్వనాథుడు. ఆ ఉత్తరకాశీప్రభు పాదాలవద్ద నేను ప్రణమిల్లుతాను.

వ్యాఖ్య

బృ.ఉ. 4.4.23వ మంత్ర సారం ఇందులో వివరింపబడింది.

ఆత్మజ్ఞానియైన మహాత్ముని మహిమ నిత్యము ఎనలేనిదై ఉత్తమోత్తమంగా ప్రకాశిస్తూ ఉంటుంది. ఆయన పనులవల్ల అది తరగదు, పెరగదు. పాపపుణ్యాలు ఆతనికి చెందవు. శమదమాది షట్సంపత్తి వల్ల ఆయన ఈ స్థానాన్ని చేరుకుంటాడు. ఆయన ఇంద్రియాలు పూర్తిగా అదుపులో ఉంటాయి. ఆయన మనస్సు పూర్తిగా ప్రశాంతమవుతుంది. విత్తేషణ, పుత్రేషణ, భోగేచ్ఛ అనే మూడు బంధనాల నుండి విడివడతాడు. ఆయన మనస్సు ఏకాగ్రంగా ఉంటుంది.

ఆయన ధ్యానం సఫలమై ప్రయోజనకరమవుతుంది. ఆయన ఆత్మస్వరూపాన్ని తెలుసుకొని ప్రపంచం యావత్తు ఆత్మ యొక్క ప్రకట రూపమని తెలుసుకుంటాడు. ఆయన పాపరహితుడు, నిష్కళంకుడై, నిజమైన బ్రాహ్మణుడవుతాడు. ఆయన సంశయాలు అంతమవుతాయి. ఆయన బ్రహ్మస్వరూపుడవుతాడు.

యాజ్ఞవల్క్యుడు బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని గురించిన తన ప్రవచనాన్ని దాదాపు ముగించాడు. నాలుగో భాగంలోని ముఖ్యభావాలన్నీ పూర్తి అయ్యాయి. ఇది ఉపనిషత్తులో బ్రహ్మజ్ఞానానికి సంబంధించిన ముఖ్యమైన అధ్యాయం.

ఖిలకాండ అని చెప్పబడే 5, 6 అధ్యాయాలు చాలా ఉపాసనలు, కర్మ అభ్యాసాలతో కూడి ఉంటాయి. ఈ రెండు అధ్యాయాల సారం రాబోయే శ్లోకంలో గురుదేవులు క్లుప్తీకరించారు. దీనితో ఈ అధ్యాయం ముగింపుకి వస్తుంది.

Sloka - 14.25

శ్లో॥ పూర్ణం పూర్ణప్రతిష్ఠం నిరుపచరితసద్వస్తు యద్బ్రహ్మ సాక్షాత్
అధ్యస్తైర్నామరూపైరుపహితపదవీమాప్నువద్భూరిభేదైః।
కర్మోపాస్తిప్రకారైః కమితృభిరితరైశ్చైతదారాధ్యతేఽద్ధా
వందే తం హైమభూమీధరశిఖరలసత్ సౌమ్యకాశీపురీశమ్॥14.25॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏది, పూర్ణం = పరిపూర్ణము, పూర్ణ = నిండిన, ప్రతిష్ఠ = స్థితి, నిరుపచరిత = సాటిలేని చరితగలది, అధ్యస్తైః = ఆరోపింపబడిన, నామరూపైః = నామరూపాలచే, భూరిభేదైః = అనేకభేదాలతో, ఉపహిత పదవీం = ఉచితస్థానమును, ఆప్నువత్ = పొందునటువంటిది, సాక్షాత్ + బ్రహ్మ = ప్రత్యక్షబ్రహ్మమే, కర్మ + ఉపాస్తి ప్రకారైః = కర్మ ఉపాసనా ప్రకారాలచే, ఇతరైః = ఇతరములయిన, కమితృభిః = కోరికలచే, ఏతత్ + అద్ధా = ఈ బ్రహ్మతత్త్వము,

ఆరాధ్యతే = ఆరాధింపబడుచున్నాడో, తం = అట్టి సౌమ్యకాశీశుని, వందే = నమస్కరించుచున్నాను.

తాత్పర్యం

పరమాత్మ ఎప్పుడూ దేశకాలాలనధిగమించి ఉంటాడు. కార్యరూపంగా వ్యక్తమైన నామరూపజగత్తుకు ఆయన అకారణమైన కారణం. ఆయన నిత్యుడు, పరిపూర్ణుడు, అనంతుడు. ఏ ఉపాధులు పరమాత్మకి అవధులు కల్పింపలేవు. ఆయన నిత్యసత్యమై, పరమసత్తాయై, అనంత సత్యంగా భాసిస్తాడు. స్వార్థంతో అహంకారంతో కామనలతో ప్రాపంచిక దృష్టితో ఉన్నవాళ్లు, స్వార్థమమకారాలు లేక, నిరహంకారులై, అకాములై పూర్తిగా దైవచింతనాపరులైన వారు అందరి చేత ఆయన ఆరాధింపబడుతాడు.

మొదటి రకంవారు ఆయనని వ్యక్త ప్రపంచంలో వెదుక్కుంటూ కోరికలు తీర్చుకోడానికి ఉపాసిస్తారు. అందుకనే స్వార్థంతో, స్వార్థపరమైన కామనలతో అన్నిరకాలకర్మల్ని చేస్తారు. వారికి ఇహాముత్ర భోగాలు కావాలి. రెండోరకం వాళ్లు పరిపూర్ణమైన భక్తిశ్రద్ధలతో, నిస్స్వార్థంగా, పూర్ణవైరాగ్యంతో ఆత్మసమర్పణం చేసుకుంటారు.

సకాములు, అకాములు ఇలా ఇద్దరూ వేరువేరు సంకల్పాలతో పరిపూర్ణ పరమాత్మను సేవిస్తారు. ఆ పరమాత్మయే హిమాలయాలపై ఉత్తరకాశీనాథుడుగా ఆధిపత్యం వహించే విశ్వనాథుడు. ఆయనకు నా నమస్సులు!

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంలో గురుదేవులు ఖిలకాండ అనబడే భాగంలో 5 వ అధ్యాయ సారాన్ని పొందుపరిచారు. ఈ అధ్యాయంలో 15 బ్రాహ్మణాలు ఉన్నాయి. ఆధ్యాత్మిక జిజ్ఞాసువులకు వేర్వేరు ఉపాసనలున్నాయి. వాటిద్వారా అనంత నిరాకార నిర్గుణ స్వరూపంగాను, పరిమిత వ్యక్త స్వరూపాలలోను పరమాత్మను ఉపాసించవచ్చును. అనంతసత్యము, వ్యక్తమైన పరిమితసత్యము రెండూ ఒక పరిపూర్ణబ్రహ్మమని స్పష్టం చేసిన మహర్షి సోపాధిక, నిరుపాధిక ఉపాసనల రెండింటికీ ముందు దమ, దాన, దయలు అనే సాధనలను అభ్యసించాలని చెప్పారు.

బ్రహ్మదేవుడు దేవతలు, మానవులు, అసురులు —— ముగ్గురికి 'ద' అనే అక్షరంమీద ఉపాసన చేయమని బోధించినట్లు అందులో మనకి తెలుస్తుంది. దేవతలు దానిని దమంగాను, మానవులు దానంగాను, అసురులు దయగాను భావించారు. ఈ మూడురకాల సాధకులు ఈ మూడు లక్షణాలను అలవరచుకున్నాకనే ఉపాసనని ప్రారంభించాలి. తరువాత ఋషి వేర్వేరు ఉపాసనలను విధించాడు—— (1) బుద్ధిమీద నిలిపి హృదయాన్ని మెరుగుపరిచేవి, (2) పరమాత్మ యొక్క స్థూల సూక్ష్మ లక్షణాలను హృదయంలో ఉపాసించేవి, (3) కంటిలోని ద్రష్ట, మింటిలోని సూర్యుడు- ఇద్దరినీ ఉపాసిస్తూ వ్యక్తావ్యక్త స్వరూపాలు రెండూ ఒకే పరమాత్మ అని ధ్యానించడం, (4) మనస్సులో ప్రతిబింబించే ఆత్మోపాసన, (5) విద్యుత్తులోని ఆత్మోపాసన, (6) వాక్కులోని ఆత్మోపాసన, (7) వైశ్వానరుడుగా అన్నాన్ని అరిగించడానికి జఠరాగ్నిగా కనబడే అగ్ని యొక్క

ఉపాసన, (8) అన్నలక్షణాలు, ప్రాణశక్తి-రెంటి కలయికలోని ఆత్మోపాసన, (9) గాయత్రీ ఉపాసన.

ఆరో అధ్యాయంలో అయిదు బ్రాహ్మణాలు ఉన్నాయి. ఇక్కడి వర్ణన పై ఉపాసనల వివరణమే. ఇవన్నీ ముందు ఖండాలలో ఏదో రూపంలో చెప్పబడినందున గురుదేవులు వాటిని వదిలేశారు. అయితే ఉపనిషత్తుని పూర్తిగా చదవదలచుకొన్న జిజ్ఞాసువులు భగవత్పాదశంకరుల భాష్యసహాయంతో ఆ అధ్యాయాలు చదవడం మంచిది.

ఇలా మధుకాండ, మునికాండ (లేదా యాజ్ఞవల్క్య కాండ), ఖిలకాండ అనే విభజనలతో ఉన్న ఆరు అధ్యాయాల బృహదారణ్యకోపనిషత్తులోని సారం క్లుప్తంగా సూచింపబడింది. ఇందులో వేదాంతంలో తెలుసుకోవలసిందంతా ఉన్నది. ఈ గొప్పదైన పెద్ద ఉపనిషత్తు శుక్లయజుర్వేదంలోని శతపథ బ్రాహ్మణంలో ఉన్నది.

***

15. 15. పంచదశ స్తబకం

శ్లో॥ నిగమమూర్ధతరోర్గళితం ఫలం।
శుకముఖాదమృతద్రవసంయుతమ్॥

ప్రతి॥ నిగమమూర్ధతరోః = వేదమనే మహావృక్ష శిఖరమునుండి, గళితం = జారిపడినదియు, శుకముఖాత్ = చిలుక నోటి నుండి జారిన, అమృతద్రవ = అమృతముతో, సంయుతం = కూడిన, ఫలం = ఫలముగా, నిగమం = వేదము, భవతి = అగుచున్నది.

ఉపనిషత్తులు అనేకం ఉన్నాయి. వాటిలో దశోపనిషత్తులు చాలా గొప్పవి, ప్రధానమైనవి. ఇంతవరకు వచ్చిన పద్నాలుగు స్తబకాలలో గురుదేవులు ఆ పది ఉపనిషత్తుల సారాన్ని మథించి తీశారు. ఇకనుండి ఇతర ఉపనిషత్తులు వివరింపబడుతాయి.

పదిహేనో స్తబకంలో శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తును 24 శ్లోకాలలోను, బ్రహ్మబిందూపనిషత్తును 25 వ శ్లోకంలోను చెబుతున్నారు.

ఈ ఉపనిషత్తులో కూడా దశోపనిషత్తులలోని ఉదాత్తభావాలే ఉంటాయి, అయితే వీటిలోని భాష, శైలి స్పష్టంగా తేలికగా ఉంటాయి. ఈ శ్లోకాలలో వాటిసారం మాత్రమే ఉన్నందున జిజ్ఞాసువులకు ఆత్మను గురించి మనన స్మరణ ధ్యానాదులు తేలికగా సాధ్యపడుతాయి.

ఫలవృక్షాలలో పళ్లకు ఉండే మాధుర్యం బెరడులో కాని కొమ్మలలో కాని ఉండదు. వృక్షాలకు కాచే ఫలాలలోనే మధురమైన రుచి, వాసన ప్రవేశిస్తాయి.

అందుకే చెట్లలో పండ్లనే మనం ప్రేమిస్తాము. అవే మనకి తృప్తినిస్తాయి. ఫలాలలో కూడా పండిన పళ్లే చాలా తియ్యగా ఉంటాయి. కాబట్టి చిలకలు కూడా వాటినే ముందు తింటాయి. అందుచేత పరిపక్వమైన ఫలాలు యావత్తు వృక్షం యొక్క మాధుర్యమూ, సారమూ అని చెప్పవచ్చును.

అలాగే దశోపనిషత్తులు పెద్ద పెద్ద శాఖలతో బాగా విస్తరించుకున్న మహావృక్షంతో ఉపమింపబడినాయి. మిగిలిన ఉపనిషత్తులు ఈ మహావృక్షానికి పండిన పళ్ళ వంటివని పూజ్య గురుదేవులు అంటున్నారు. స్వామి తపోవనం ఆ పండ్ల మాధుర్యాన్ని తనివితీరా చవిచూచిన చిలక. వారు చవిచూచిన వాటి మాధుర్యాన్ని తాము అనుభవించుతున్న ఆత్మానందానుభూతితో సులలితంగా మిశ్రితం చేసి మనకిచ్చారు. అందుచేత ఆత్మవిద్యానుభవం కోరే జిజ్ఞాసువులు ఉత్తేజకరమైన ఈ శ్లోకాల అమృతానందాన్ని నిత్యమూ పానంచేసి ఉత్తేజనాన్ని పొంది మత్తచిత్తులు కావాలి.

శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులో జగత్తు యొక్క కారణం చర్చించబడింది. కాలమే ప్రపంచ కారణమని చాలామంది మేధావులు ఎంచుతారు. జీవుల స్వభావం కారణమని మరికొందరు ఎంచుతారు. ఈ విషయం మొదటి శ్లోకంలో చెప్పబడింది.

ఈ శ్లోకాలు అనుష్టుప్ ఛందస్సులో ఉన్నాయి.

Sloka - 15.01

శ్లో॥ కాల ఏవ జగన్మూలం స్వభావ ఇతి చాపరే।

వదంతి యమజానంతః స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.1॥

ప్రతి॥ యం = ఏ పరమాత్మను, అజానంతః = తెలియనట్టివారు, జగత్ + మూలం = జగత్తుకు మూలము, కాలః + ఏవ = కాలమే, అపరే = మరికొందరు, స్వభావః + ఇతి + చ = సహజమని, వదంతి = చెప్పుచున్నారో, సః + ప్రభుః + శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = ప్రేమను ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

కొందరు మేధావులు జగత్తు యొక్క సృష్టి, స్థితి, లయలకు నిరంతరం ప్రవహించే కాలమే కారణమని ఎంచుతారు. నిప్పుకి వేడి, భూమికి గట్టిదనం లక్షణాలు అయినట్లు ప్రతి వస్తువుకి ఉన్న స్వభావధర్మమే జగత్తుకు కారణమని మరికొందరంటారు. ఎవరిని ఎరుగనందున ఇలా వారు వాదిస్తారో, ఆ శక్తిమంతుడైన పరమాత్మ శంభుడు నన్ను కరుణతో అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులోని మొదటి రెండు మంత్రాల సారం ఇందులో ఉన్నది.

బ్రహ్మాండం యొక్క సృష్టిస్థితిలయలకు కారణమేదో తెలుసుకోడానికి గాను చేరిన సత్యాన్వేషకుల సత్సంగ సభతో ఉపనిషత్తు ప్రారంభమవుతుంది. వారు ఒక విషయం చర్చించారు. చర్చనీయాంశమైన ప్రశ్న ఇదీ- వేదాలలో పరబ్రహ్మము నుండి బ్రహ్మాండం జనించినట్లు మనం చదివాము. మనం అందరం ఏ బ్రహ్మము నుండి జనించామో ఆ బ్రహ్మము యొక్క స్వభావం ఏమిటి? మనలను ఎవరు నిలబెట్టి ఉంచుతున్నారు? మన నిజస్వభావం ఏమిటి?"

కొందరు వేదప్రకారం కాలమే కారణమని చెప్పబడిందన్నారు. అందరూ కాలానికి లోబడి జీవించేవారే. మరికొందరు ప్రతి విషయానికి ఉన్న స్వభావమే నామరూపజగత్తుకు కారణమన్నారు.

ఇంకొందరు వేరువేరు నిష్పత్తులలో ప్రకృతి కలయికలు చెందడంవల్ల ప్రపంచం ఏర్పడిందన్నారు. మరికొందరు జగత్తు యాదృచ్ఛికంగా అకారణంగా ఏర్పడిందన్నారు. ఈ సంగతిని తరువాతి శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 15.02

శ్లో॥ భూతాని జగతో మూలం యదృచ్ఛేతి చ కేచన।

జానంతి యమజానంతః స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.2॥

ప్రతి॥ యం = ఏ పరమాత్మను, అజానంతః = తెలియనట్టివారు, జగతః = జగత్తునకు, మూలం = మూలముగా, భూతాని = పంచభూతాలను, కేచన = మరికొందరు, యదృచ్ఛా + ఇతి + చ = యాదృచ్ఛికమని, జానంతి = తెలియుచున్నారో, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

పదార్థవాదులు ప్రకృతి రకరకాలుగా పరస్పరం కలయడం వల్ల జగత్తు ఏర్పడిందంటారు. మరికొందరు కాలం, స్వభావం, నియతి ఏదీ కారణం కాదని కార్యకారణ సంబంధం లేకుండా కేవలం యాదృచ్ఛికంగానే జగత్తు ఏర్పడిందనీ

అంటారు. ఈ వాదాలు లేవదీసే వారందరూ మూలకారణమైన పరమాత్మను ఎరుగకపోవడం విచిత్రం. ఏ కారణాన్ని ఎరుగక ఇలా వాదిస్తారో ఆ శంకరుడు నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తరువాతి శ్లోకంలో పరమాత్మయే ప్రపంచానికి మూలకారణమని వివరింపబడుతోంది.

Sloka - 15.03

శ్లో॥ గుణైర్నిగూఢో యో దేవః కారణానాంచ కారణమ్।
స ఏవ జగతో మూలం స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.3॥

ప్రతి॥ యః + దేవః = ఏ పరమాత్మ, గుణైః = త్రిగుణాలచే, నిగూఢః = కప్పబడియున్నాడో, కారణానాం + చ = కారణాలకును, కారణం = కారణమగుచున్నాడో, సః + ఏవ = అతడే, జగతః = జగత్తునకు, మూలం = ఆధారము, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

పరమాత్మ యొక్క ప్రబల శాసకశక్తి వలన సత్త్వరజస్తమస్సులనే త్రిగుణాత్మకమైన మాయతో కూడిన నామరూపాల బ్రహ్మాండం సృష్టించబడినది. అందుచేత ప్రపంచానికి మూలకారణం పరమాత్మయే. ఆ పరమప్రభు శంభుడు నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

పరమాత్మను ఉపాసించడంవల్ల ఈ మాయావరణాన్ని ఛేదించవచ్చునని తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 15.04

శ్లో॥ విశ్వమాయా వినాశస్స్యాద్యస్య దేవస్య దర్శనాత్।
అక్షరస్య క్షరేశస్య స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.4॥

ప్రతి॥ అక్షరస్య = నాశములేని, క్షరేశస్య = నాశమునకు ప్రభువైన, యస్య = ఏ, దేవస్య = పరమాత్మ యొక్క, దర్శనాత్ = దర్శనమువలన, విశ్వమాయా వినాశః = సర్వమాయానాశము, స్యాత్ = అగునో, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

శుద్ధబ్రహ్మమైన పరమప్రభువు అక్షరుడు, శాశ్వతుడు. ఈ క్షర ప్రపంచానికి ఆయన ప్రభువు. ఆయనను ఆరాధించి తెలుసుకోవడం వల్లనే బాహుళ్యంతో కూడిన ప్రపంచము, దాని ఉపాదానకారణమైన మాయ అంటే అవిద్య శాశ్వతంగా తొలగిపోతాయి. ఈ బహుళప్రపంచానికి ఆధారమైన పరమాత్మ శ్రీ శంభుడు నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తరువాతి శ్లోకంలో ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవికమైన అన్ని దుఃఖాల నివారణ ఆత్మజ్ఞానంవల్లనే సాధ్యపడుతుందని చెప్పారు.

Sloka - 15.05

శ్లో॥ క్లేశపాశాపహానిస్తు దేవం జ్ఞాత్వైవ నాన్యథా।

బ్రహ్మశబ్దాభిధేయం యం స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.5॥

ప్రతి॥ క్లేశపాశ + అపహానిః = దుఃఖపాశమును పోగొట్టునది, యం = ఏ, బ్రహ్మశబ్ద + అభిధేయం = బ్రహ్మ శబ్దముచే చెప్పబడు, దేవం = దేవుని, జ్ఞాత్వా + ఏవ = తెలిసినపుడే అగుచున్నది, అన్యథా = వేరుగా, న (భవతి) = కాదు, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

జీవులందరిలోని ఆత్మయే పరమాత్మ అని తెలిసి అనుభవసిద్ధం చేసుకోవడం వల్ల అజ్ఞానం, మమకారం, క్రోధం మొదలైన ప్రాపంచికమైన దుఃఖాలు బంధనాలు తెగిపోతాయి.

మనల్ని బంధించి ఊపిరాడకుండా తన గుప్పిట్లో పెట్టుకొనే వాటి నుండి విముక్తి పొందటానికి వేరే మార్గం లేదు. ఆ పరమాత్మ అయిన శ్రీ శంకర భగవానుడు, ప్రభువు నా పట్ల ప్రీతుడగునుగాక!

ఆ పరమాత్మయే మనశరీరంలో వెలుగుతున్న ఆత్మ. దానిని సోదాహరణంగా తరువాతి శ్లోకం వర్ణించుతుంది.

Sloka - 15.06

శ్లో॥ యోనినిష్ఠో యథా వహ్నిస్తద్వదాత్మాపి దేహగః।

యోఽదృశ్యో దృశ్యతేఽభ్యాసాత్ స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.6॥

ప్రతి॥ యోనినిష్ఠః = కారణభూతమైన కొయ్యయందుండు, వహ్నిః + యథా = అగ్ని ఎట్లో, తద్వత్ = అట్లే, దేహగః = శరీరగతమైన, ఆత్మా + అపి = ఆత్మకూడా——, అదృశ్యః = కనిపించని, యః = ఏ పరమాత్మ, ఆభ్యాసాత్ = అభ్యాసమువలన, దృశ్యతే = కనబడుచున్నాడో, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

కాష్టంలో అగ్నిలాగా దేహంలో ఆత్మ ఉన్నది. అభ్యాసంవల్ల అదృశ్యంగా ఉన్నది కనిపిస్తుంది. ఆ పరమాత్మ శంభుడు నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

వ్యాఖ్య

కాష్ఠంలో కనిపించకుండా అగ్ని ఉన్నది. దానిని ముట్టించే వరకు అగ్ని పైకి కనబడదు. కట్టెను సరిగా అంటించినప్పుడు అగ్నియొక్క నిజస్వరూపం గోచరమవుతుంది. అలాగే ప్రతిదానిలోను అంతర్హితంగా ఆత్మ ఉన్నది. ప్రస్తుతం అది మనకు గోచరించదు. కట్టెకి నిప్పు అంటించో, రాపిడిపెట్టడం వల్లనో అందులో ఉన్న అగ్నిని ప్రత్యక్షం చేసుకున్నట్లే మనలో నిత్యమూ వెలుగుతున్న ఆత్మని

బాహ్యవిషయాలనుండి ఇంద్రియ, మనోబుద్ధుల్ని మళ్లించి అంతర్ముఖం చేసి ఓంకార ధ్యానం చేయడంవల్ల దర్శించవచ్చును. ఓం అనేది ఆత్మయొక్క సంకేతం.

వెనకటి రోజుల్లో రెండు కట్టెలను నిలువుగా పెట్టి ఒరిపిడి పెట్టడం ద్వారా హోమాగ్నిని రగుల్కొల్పేవారు. ఆ రాపిడికి లోన ఉన్న అగ్ని ప్రకటమయ్యేది. అలాగే ఓం అనే సంకేతాన్ని పై కర్రగాను, వెనక్కి మళ్ళించిన ఇంద్రియ, మనో బుద్ధుల్ని క్రింది కర్రగాను భావించుకోవాలి. తదేకచిత్తంతో ఓంకార ధ్యానాన్ని అభ్యసించడంవల్ల ఆత్మజ్ఞానం ఈ శరీరంలోనే కలుగుతుంది. బుద్ధిలోని విచక్షణవల్ల స్థిరత్వము, ఇంద్రియాలను విషయవస్తువుల నుండి మళ్ళించడంవల్ల శుద్ధత్వము పొందిన మనస్సే ఏకాగ్రంగా ధ్యానించగలదు.

తరువాతి శ్లోకంలో పరమాత్మ యొక్క సర్వవ్యాపకత్వం వర్ణించబడింది.

Sloka - 15.07

శ్లో॥ క్షీరే సర్పిర్యథా తద్వదాత్మా యస్సర్వగోఽద్వయః।

గృహ్యతే సత్యతపసా స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.7॥

ప్రతి॥ యథా = ఎట్లు, క్షీరే = పాలయందు, సర్పిః + యథా = వెన్న ఎట్లో, తత్ + వత్ = అట్లు, యః = ఏ, అద్వయః = ద్వయముకాని, సర్వగః = సర్వగతమైన, ఆత్మా = ఆత్మ, సత్యతపసా = బ్రహ్మతపస్సుచే, గృహ్యతే = స్వీకరించబడునో, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

పాలలో వెన్నలాగా అద్వితీయమైన ఆత్మ సర్వవ్యాప్తమై ఉన్నది. సత్యంలో నిలబడి తీవ్రమైన తపస్సుతో ఏకాగ్రమైన చిత్తంతో ధ్యానించడంవల్ల అది లభ్యమవుతుంది. ఆ పరమాత్మయే శ్రీ శంకర భగవాన్ ప్రభువు. ఆయన నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

వ్యాఖ్య

పాలలోని అన్ని కణాలలోను వెన్న వ్యాపించి ఉన్నట్లే పరమాత్మ అంతటా ఉండి అణువులు పరమాణువులలో కూడా వ్యాపించి ఉన్నాడు.

ఆత్మ అంతటా ఉంటే మనకి ఎందుకు కనిపించదు? దానిని ఎలా తెలుసుకోవాలి?

దానికి సరైన తపస్సు, సత్యనిష్ఠ కావాలి. ఆలోచనలను, వాక్కును, క్రియలను జాగరూకతతో ఏకతాటి మీద నడపడంవల్ల మనస్సు సత్యంలో నిలబడుతుంది.

ఇలా ధ్యాన సిద్ధమైన మనస్సును తపస్సులో ఎలా ఏకాగ్రం చెయ్యాలో అందరికీ తెలియదు. అందుకే తరువాతి శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 15.08

శ్లో॥ సమే దేశే విశుద్ధే చ గుహాదౌ వాతవర్జితే।

స్థిత్వైవ యమనుధ్యాయేత్ స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.8॥

ప్రతి॥ సమే = సమతలమైన, విశుద్ధే = పరిశుద్ధమైన, దేశే = ప్రదేశమందు, వాతవర్జితే = గాలిపాటులేని, గుహా + ఆదౌ = గుహ మొ॥ ప్రదేశములందు,

స్థిత్వా + ఏవ = ఉండే, యం = ఏ పరమాత్మను, అనుధ్యాయేత్ = ధ్యానించునో, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

వాయుతీవ్రత్వం లేని గుహలు మొదలైన వాటిలో చదునుగా శుభ్రంగా ఉండే భూమిపైన ఉంటూ ఆయనని నిరంతర చింతన చేయాలి. ఆ పరమాత్మ శ్రీ శంకర భగవాన్ ప్రభువు నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

వ్యాఖ్య

భూమి సమంగా శుభ్రంగా ఉండాలి. ఎక్కువ గాలి వీస్తే ధ్యానానికి అంతరాయం కలుగుతుంది. సాధకుడు ప్రశాంతంగా, నిశ్శబ్దంగా, నిశ్చింతగా ఉండాలి. గుహలో అయితే శ్రేష్ఠం. ఇవన్నీ అయాచితంగా లభిస్తాయి. ఇక కూర్చుని ధ్యానం చేసుకోవడానికి గాను సుఖమైన ఆసనాన్ని అవలంబించాలి. నింపాదిగా తొందరపాటు లేకుండా అభ్యాసం చేయాలి.

ఇలా ఆత్మ పైన ధ్యానించే యోగికి ఆత్మానుభవం కావడానికి ముందు ఈ క్రింది విధాలైన అనుభవాలు వస్తాయి.

Sloka - 15.09

శ్లో॥ యస్యాభివ్యక్తితః పూర్వమర్కధూమాది దర్శనమ్।

సంభవేద్యోగినాం యోగే స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.9॥

ప్రతి॥ యోగినాం = యోగులకు, యోగే = యోగమునందు, యస్య = ఎవని యొక్క, అభివ్యక్తితః = ప్రత్యక్షము వలన, పూర్వం = మొదట, అర్క + ధూమ + ఆది దర్శనం = సూర్యుడు, పొగ మొ॥వాని దర్శనం, సంభవేత్ = కలుగునో, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

యోగి ఆత్మను దర్శించడానికి ముందు అతడికి ధ్యానంలో సూర్యుడు, ధూమం, అగ్ని, వాయువు, విద్యుత్తు, చంద్రుడు—— వీటి దర్శనం అవుతుంది. ఆ పరమాత్మే శ్రీ శంకర భగవాన్ ప్రభువు. ఆయన నా పట్ల ప్రీతుడగునుగాక!

ఈ దర్శనాల తరువాత ఆత్మదర్శనం స్వయంగా లభిస్తుంది.

Sloka - 15.10

శ్లో॥ కృతార్థీ భ్రాజతే యోగీ తేజోమయకలేవరః।
ప్రత్యఞ్చం వీక్ష్య యం సాక్షాత్ స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.10॥

ప్రతి॥ యం = ఏ పరమాత్మను, ప్రత్యఞ్చం = అంతర్ముఖమైన ఆత్మను, సాక్షాత్ = ప్రత్యక్షముగా, వీక్ష్య = చూచి, తేజోమయ = తేజస్సుతో నిండిన, కళేబరః సన్ = శరీరముగల, యోగీ = యోగి, కృతార్థః = కృతార్థుడుగా, భ్రాజతే = ప్రకాశించుచున్నాడో,- సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

గాఢమైన ధ్యానంలో ఆ యోగి నెమ్మదిగా అద్వయమైన ఆత్మలో మేల్కొని కృతార్థుడవుతాడు. ఆ తరువాత నిత్యకాంతితో జ్యోతి స్వరూపుడైన పరమాత్మగా భాసిస్తాడు. ఆ పరమాత్మయే శంభుప్రభువు. ఆయన నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

అలా ఆత్మ దర్శనమైన యోగి తన జాగ్రదావస్థలో జాగ్రత్ప్రపంచాన్ని యావత్తు పరమాత్మ యొక్క ప్రకట స్వరూపంగా దర్శిస్తాడు.

Sloka - 15.11

శ్లో॥ విశ్వబాహుర్విశ్వమూర్తిర్విశ్వేశో విశ్వభావనః।
విశ్వాధారశ్చ యో రుద్రః స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.11॥

ప్రతి॥ విశ్వబాహుః = విశ్వబాహుడు, విశ్వమూర్తిః = విశ్వమూర్తి, విశ్వేశః = విశ్వేశుడును, విశ్వభావనః = విశ్వభావకుడును, విశ్వ + ఆధారః + చ = విశ్వాధారుడునైన, యః రుద్రః = ఏ రుద్రుడున్నాడో, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

ఆ యోగి జాగ్రదావస్థలో సర్వవ్యాపకుడైన భగవంతుణ్ణి అనంత బాహువులతో అనంతశరీరాలతో చూస్తాడు. విశ్వానికి కర్తగా, ఏకాధారంగా చూస్తాడు. ఆ పరమాత్మయే శ్రీ శంకర భగవానుడు, పరమేశ్వరుడు, రుద్రుడు.

ఆ అనంత ప్రభువు నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

వ్యాఖ్య

విశ్వంలో ఉన్న అందరి జీవుల చేతులు, దేహాలు అన్నీ ఆయన చేతులూ, దేహాలే అంటే ఆయన అందరిలోనూ వ్యాపించి ఉన్నాడని భావం.

వర్ణన ఇంకా కొనసాగుతోంది.

Sloka - 15.12

శ్లో॥ జ్యాయోఽణీయో వా న కించిద్యస్మాత్ స్తబ్ధశ్చకాస్తి యః।
వృక్షవన్మోక్షదో మోక్షః స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.12॥

ప్రతి॥ జ్యాయః = సర్వాధికుడు, అణీయః + వా = అణుస్వరూపుడుగానో, యః = ఎవడున్నాడో, యస్మాత్ = ఎవనికంటె, న+ కించిత్ + అస్తి = ఏదియును లేదో, వృక్షవత్ = చెట్టువలె, యః = ఎవడు, స్తబ్ధః = నిశ్చలుడుగా, చకాస్తి = ప్రకాశించుచున్నాడో, మోక్షదః = ముక్తినిచ్చుచున్నాడో, మోక్షః = మోక్షస్వరూపుడో, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

ఆ పరమాత్మ పెద్దదానికన్నా పెద్దవాడు, చిన్నదానికన్నా చిన్నవాడు. ఆయన వృక్షంవలే స్థిరుడు. సర్వత్ర ప్రకాశిస్తాడు. ఆయనే మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తాడు. ఆయనే మోక్షం. ఆ పరమాత్మ శ్రీ శంకరప్రభువు నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

వ్యాఖ్య

ఆయన అణుపరమాణువులకన్నా సూక్ష్మమైనవాడు. ఆయన ప్రబలమైన దానికన్న ప్రబలుడు.

వర్ణన ఇంతతో ఆగలేదు. ఇంకా కొనసాగుతోంది.

Sloka - 15.13

శ్లో॥ యోషా పుమాన్ కుమారశ్చ కుమారీ చాస్తి యో విరాట్।

దండగ్రాహీ చ జరఠః స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.13॥

ప్రతి॥ యః + విరాట్ = ఏ విరాట్ స్వరూపుడు, యోషా = స్త్రీ, పుమాన్ = పురుషుడు, కుమారః + చ = కుమారుడుగాను, కుమారీ+చ = కుమార్తెగాను, దండగ్రాహీ = ఊతకఱ్ఱను పట్టుకొన్న, జరఠః + చ = వృద్ధుడుగా ఉన్నాడో, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

ఆ పరమాత్మ విరాట్ రూపి. స్త్రీగా, పురుషుడుగా, బాలుడిగా, బాలికగా, కఱ్ఱపట్టుకొన్న వృద్ధుడుగా అన్ని రూపాలలోను ఆయనే ఉన్నాడు. ఆ పరమాత్మ శ్రీ శంకరభగవానుడు నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

వ్యాఖ్య

ఒకే అద్వితీయ సర్వవ్యాపక పరమాత్మ తన మాయాశక్తివల్ల అనేక రూపాలు ధరించినట్లు కనబడుతాడు. మాయ ఆవరణ విక్షేపాలుగా వ్యక్తమవుతుంది.

పరమాత్మ మాయాశక్తిలో వేరువేరు నామరూపాలను, పరిమిత జీవ రూపాలను ధరిస్తుంది. ఇలా స్వీకరించిన పరిమితులను వదిలించుకొని బయటపడడానికి చాలా ప్రయత్నం కావాలి. ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 15.14

శ్లో॥ అజయా మోహితో భుంక్తే జనస్తాం న జిహాసతి।

గుణమయ్యా తు యచ్ఛక్త్యా స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.14॥

ప్రతి॥ అజయా = అవిద్యచే, మోహితః = మోహితుడైన, జనః = జనుడు, భుంక్తే = భుజించుచున్నాడో(అనుభవించుచున్నాడో), గుణమయ్యా = త్రిగుణాత్మకమైన, యత్ + శక్త్యా = ఏ శక్తితో, తాం = ఆ అజ్ఞానమును, న జిహాసతి = వదలిపెట్టుటలేదో, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

అనాది అవిద్యకారణంగా మూడుగుణాల కలయికవల్ల మానవుడు నిత్యమూ బహుళప్రపంచంలో సుఖదుఃఖానుభవాలు పొందుతూ ఉంటాడు. అతడెన్ని ప్రయత్నాలు చేసినా పరమప్రభు మాయాశక్తి గుప్పిట్లోంచి తప్పించుకోవడం చాలా

కష్టమవుతుంది. ఆ పరమప్రభువు సర్వశక్తిమంతుడైన శంకర భగవానుడు. ఆ ప్రభువు నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

వ్యాఖ్య

సాంఖ్యశాస్త్రం ప్రపంచానికి 'ప్రధానం' ఉపాదాన కారణమని చెబుతుంది. వైశేషిక దర్శనం అణువులు, పరమాణువుల వల్ల ప్రపంచం ఏర్పడిందంటుంది. బౌద్ధులు క్షణిక విజ్ఞానంవల్ల ప్రపంచం కనబడుతోందంటారు. నాస్తికులు ప్రపంచం శూన్యం నుండి వచ్చిందంటారు. ఇవేవీ నిజానికి కారణం కావు. పరమాత్మయే కారణమని వేదాంతం ఘోషిస్తుంది.

ఆ పరమాత్మయే రెండు స్థాయిలలో వ్యవహరించి జీవుని లోపల నిస్సంగుడైన అనంతాత్మగా ఉంటూ బాహ్యంలో పరిమిత జీవుడై భ్రాంతిలో విషయ వస్తువుల తాదాత్మ్యంతో మమకారంలో మునిగిపోతాడు.

ఈ విషయాన్ని తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 15.15

శ్లో॥ మాయయా సృజతే విశ్వం మాయీ యస్సంగవర్జితః।

అన్యస్తు సజ్జతే తస్మిన్ స శంభుః ప్రీయతాం ప్రభుః॥15.15॥

ప్రతి॥ సంగవర్జితః = నిస్సంగుడైన, యః = ఏ, మాయీ = ఐంద్రజాలికుడు, విశ్వం = విశ్వమును, మాయయా = మాయచేత, సృజతే = సృష్టించుచున్నాడో, తస్మిన్ = ఆ విశ్వమందు, అన్యః + తు = మరియొకడు, సజ్జతే =

చిక్కుకొనుచున్నాడు, సః ప్రభుః శంభుః = ఆ ప్రభువైన శంకరుడు, ప్రీయతాం = నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

తాత్పర్యం

ఆ పరమాత్మ తన మాయశక్తిని ధరించి మాయావి లాగా ఈ నామ రూపాల విశాలప్రపంచాన్ని తయారు చేస్తాడు. దానితో ఆయనకు సంగంలేదు. మోహితుడై భ్రాంతిలో పడిన జీవుడు మరో ప్రక్క పూర్తి అజ్ఞానంలో మునిగిపోయి ప్రాపంచిక భ్రమల్లో చిక్కుకుంటాడు. ఆ పరమేశ్వరుడైన శంకర భగవానుడు నా పట్ల ప్రీతుడగును గాక!

వ్యాఖ్య

మాయావి చూపే అద్భుతప్రదర్శనలు అందరికీ తెలిసినవే. వేరుగా చెప్పనక్కరలేదు.

పరమాత్మ స్వభావాన్ని అర్థం చేసుకోవడం చాలా కష్టం. అందువలన రాబోయే ఎనిమిది శ్లోకాలలో రకరకాలుగా ఆయన స్వభావం వర్ణించబడుతోంది. అన్ని శాస్త్రాలలోను ఇలా తిరిగి తిరిగి వర్ణనలు చేయడం మార్గసూచకంగా, ఆత్మను గురించి గాఢమైన జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించి ధ్యానానికి, చింతనకి తోడ్పడడం ఆచారం.

ఈ స్తబకంలో మొదటి మూడు శ్లోకాలలో బ్రహ్మము ఒక్కటే ప్రపంచానికి మూలకారణమని చెప్పబడింది. కాలం, యాదృచ్ఛికత, నియతి మొదలైన వాటిని కారణాలు కావని దృఢంగా త్రోసివేయడం కూడా జరిగింది. మళ్ళీ ఒకసారి వాటిని రాబోయే శ్లోకం తిరస్కరిస్తుంది.

శిఖరిణి అనే ప్రసిద్ధ ఛందస్సులో ఈ శ్లోకాలు వ్రాయబడినవి.

Sloka - 15.16

శ్లో॥ ఉపాదానం మాయాశబలితపరబ్రహ్మ జగతః।

ప్రధానం వాఽణుర్వా క్షణికచిదసద్వా న భవతి।

నిచాయ్యైతద్యోనిం యదిహ విబుధా నిర్వృతిమితాః।

సదా తద్దేవాంఘ్రిస్మరణమధుమత్తం భవ మనః॥15.16॥

ప్రతి॥ జగతః = జగత్తునకు, మాయా = మాయచే, శబలిత = చిత్రవర్ణములు కలదిగా, పరబ్రహ్మ = పరబ్రహ్మ, ఉపాదానం = కారణమగుచున్నాడు, ప్రధానం + వా = ముఖ్యమైనదికాని, అణుః + వా = అణువుగానీ, క్షణికచిత్ = క్షణికజ్ఞానమైన, అసత్ + వా = అసత్తుగానీ, న భవతి = కారణము కాదు, ఇహ = ఇక్కడ, ఏతత్ = ఈ, యోనిం = కారణమును, నిచాయ్య = ప్రత్యక్షంగా గ్రహించి/నిశ్చయించి, నిర్వృతిమితాః = ఆనందమునే పరిమితిగా గల, విబుధాః = పండితులున్నారో, సదా = ఎల్లప్పుడు, మనః = ఓ మనసా!, తత్ = ఆ, దేవ + అంఘ్రి = దేవుని పాదాలను, స్మరణ = ధ్యానించుట అనెడి, మధు = మధువుచే, మత్తం = మత్తెక్కినదానవుగా, భవ = అగుము——

తాత్పర్యం

ప్రపంచసృష్టికి ఉపాదాన సహకార కారణాలు పరమాత్మ యొక్క మాయాశక్తి తప్ప వేరు కావు. ప్రధానం గానీ, అణువు గానీ, క్షణిక విజ్ఞానం గానీ, శూన్యం గానీ,

కావు. నిజమైన విద్వాంసులు శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనల ద్వారా పరమాత్మయే అకారణ కారణమని తెలుసుకున్నవారై ఈ జీవితంలోనే జీవన్ముక్తిని పొంది ఉత్తమమైన శాంతిని, ప్రశాంతతను పొందుతారు.

ఓ మనస్సా!, పరమాత్మ యొక్క రూపమైన మహాదేవుని పాదపద్మాలను వెదుక్కో, సుగంధభరితమైన ఆయన పాదపద్మాల మకరందమాధుర్యాన్ని గ్రోలి, స్మరించి మత్తెక్కి సంచరించు!

వర్ణనాతీత వస్తువు యొక్క వర్ణన కొనసాగుతోంది. సూర్యచంద్రాదులు పరమాత్మ స్థాయిలో ఉండరు. వారి వెలుగు అక్కడ ప్రకాశించదు. అది వర్ణనాతీతం.

Sloka - 15.17

శ్లో॥ తమో వా రాత్రిర్వా దివసగణనా వా ద్యుతిరియం।
న యత్ర స్వస్మిన్ యద్విలసతి శివం శాంతమతులమ్।
న శూన్యం నాశూన్యం స జనురజనుశ్చాపి యదహో।
సదా తద్దేవాంఘ్రిస్మరణమధుమత్తం భవ మనః॥15.17॥

ప్రతి॥ యత్ర = ఎచ్చట, తమః + వా = చీకటి గానీ, రాత్రిః + వా = రాత్రి గానీ, దివసగణనా + వా = పగలు కానీ, ఇయం = ఈ, ద్యుతిః = విశ్వతేజస్సు, న = ఉండదో, అతులం = అసమానమైన, శాంతం = శాంతము, శివం = మంగళము, స్వస్మిన్ = తనయందు, యత్ = ఏది, విలసతి = ప్రకాశించుచున్నదో, శూన్యం + న = శూన్యము కాదో, అశూన్యం + న =

అశూన్యమును కాదో, సః = అది, జనుః = పుట్టుక, అజనుః + చ + అపి = పుట్టుక లేకపోవుటయును, యత్ + అహో = ఏదగుచున్నదో, సదా = ఎల్లప్పుడూ, మనః = ఓ మనసా!, తత్ దేవ అంఘ్రి స్మరణ మధు మత్తం = ఆ దేవుని పాదపద్మ స్మరణమనెడి మధువుచే మత్తెక్కిన దానివిగా, భవ = అగుము.

తాత్పర్యం

అక్కడ చీకటి లేదు, రాత్రి లేదు. పగలు లేదు, సూర్యుని వెలుగు లేదు. అక్కడ పరమమంగళమై, ప్రశాంతమై, స్వప్రకాశమై అతులమైన చైతన్యకాంతి ఉన్నది. అది శూన్యం కాదు, అశూన్యం కాదు. దానికి ప్రారంభం, జన్మ లేవు. దానికి అంతం, మరణం లేవు. అద్భుతమై వర్ణింప నలవికాని విచిత్రమది! ఓ మనస్సా ఆ పరమాత్మ రూపమైన మహాదేవుని పాదపద్మాలను వెదుక్కో, సుగంధభరితమైన ఆ పాదపద్మాల మకరందాన్ని గ్రోలి, స్మరించి మత్తెక్కి చరించు!

మహర్షులు సర్వవ్యాపక సర్వజ్ఞ పరమాత్మను తమ స్వస్వరూపంగా తెలుసుకొని ముక్తులవుతారని రాబోయే శ్లోకం సూచిస్తుంది.

Sloka - 15.18

శ్లో॥ అధశ్చోర్ధ్వం పశ్చాత్ పురత ఇతి సర్వాసు నితరాం।
కకుప్సు భ్రాజిష్ణుప్రసృతమహమిత్యేతదృషయః।
నిగూఢం యత్ పూర్వేఽవిదురపి విదంత్యద్య సుధియః।
సదా తద్దేవాంఘ్రిస్మరణమధుమత్తం భవ మనః॥15.18॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ పరమాత్మ స్వరూపము, అధః = క్రింద, ఊర్ధ్వం + చ = పైన కూడా, పశ్చాత్ = తర్వాత, పురతః = ఎదురుగా, ఇతి = అనెడి, సర్వాసు కకుప్సు = అన్ని దిక్కులందు, నితరాం = మిక్కిలి/ఎక్కువగా, భ్రాజిష్ణు ప్రస్మృతం = ప్రకాశించుచు వెలువడిన, అహం + ఇతి = నేనని, పూర్వే ఋషయః = పూర్వపు ఋషులు, ఏతత్ = ఈ పరమాత్మ, నిగూఢం = రహస్యమైనదానినిగా, అవిదుః = తెలిపిరి, అద్య = ఇప్పుడు, సుధియః + అపి = పండితులు కూడా అట్లే, విదంతి = తెలిసికొంటున్నారు—— సదా = ఎల్లప్పుడూ, మనః = ఓ మనసా!, తత్ దేవ అంఘ్రి స్మరణ మధు మత్తం = ఆ దేవుని పాదపద్మ స్మరణమనెడి మధువుచే మత్తెక్కినదానవుగా, భవ = అగుము.

తాత్పర్యం

పరమాత్మ సర్వవ్యాపకుడు. అనంతాకాశాన్ని క్రింద, పైన, ముందు, వెనుక.... అన్ని దిక్కులను వెలిగిస్తాడు. అయినా విషయ ప్రపంచంలో కార్యకారణాల తాదాత్మ్యంవల్ల మోహితులైన సామాన్యులకు అది అగోచరమై, అప్రత్యక్షంగా ఉంటుంది. పూర్వమహర్షులు ఈ పరమాత్మను తెలుసుకుని చూచి "అదే నేను" అని ప్రకటిస్తారు. ఆ పరమాత్మయే మహాదేవుడు. ఆయన పాదాలను వెదుక్కో, ఓ మనస్సా! సుగంధభరితమైన ఆయన పాదపద్మాల మకరందాన్ని స్మరించి, గ్రోలి, మత్తెక్కి చరించు!

మహిమాన్వితమైన ఆ పరమాత్మ తాను అవినాశిగా అక్షరంగా ఉంటూనే సంహార మహిమను ఎలా ప్రకటిస్తుందో రాబోయే శ్లోకం వర్ణించుతుంది.

Sloka - 15.19

శ్లో॥ పరాత్మా పాచ్యానాం పరిపచనకృత్ ప్రచ్యుతిమృతీ।

విభీతో యస్మాద్యః స్వయమసుభృతాం కర్మఫలదః।

విధత్తే కర్మాత్తి ధ్రువమథ ఫలం తస్య వివిధం।

సదా తద్దేవాంఘ్రిస్మరణమధుమత్తం భవ మనః॥15.19॥

ప్రతి॥ యః + పరాత్మా = ఏ పరమాత్మ. పాచ్యానాం = నశించు వస్తువులకు, పరిపచనకృత్ = నశింపజేయువాడు, ప్రచ్యుతిమృత్ = సర్వనాశకుడైన యముడు, యస్మాత్ = ఎవని వలన, విభీతః = భయపడుతున్నాడో, స్వయం = తాను, అసుభృతాం = జీవులకు, కర్మఫలదః = కర్మఫల ప్రదాతగా, విధత్తే = ప్రసాదించుచున్నాడు/నిర్ణయించుచున్నాడు, అథ = మరియు, కర్మ = కర్మను, అత్తి = భుజించుచున్నాడు, ఇతి ధ్రువం = ఇది నిశ్చయము, తస్య = అట్టి, ఫలం = ఫలితం, వివిధం = అనేకమైనది. సదా = ఎల్లప్పుడూ, మనః = ఓ మనసా!, తత్ దేవ అంఘ్రి స్మరణ మధు మత్తం = ఆ దేవుని పాదపద్మ స్మరణమనెడి మధువుచే మత్తెక్కినదానవుగా, భవ = అగుము.

తాత్పర్యం

ప్రకృతిలోని నాశకశక్తి ఆ పరమాత్మ, సర్వసంహారకుడైన యముడు, క్షణక్షణం మారే కాలం కూడా ఆయనకు విపరీతంగా భయపడతాయి. ఆయన నిత్యుడు. అక్షరుడు. నాశనానికి, మార్పులకు అతీతుడు. జీవులకు వాళ్ళ వాళ్ళ కర్మఫలాన్ని

ఆయన ప్రదానం చేస్తాడు. ఆయనే జీవాత్మ భావాన్ని పొంది పాపపుణ్యాలను చేసి వాటి సుఖదుఃఖాలను పొందుతాడు. ఆ పరమాత్మయే మహాదేవుడు, ఓ మనస్సా! సుగంధభరితమైన ఆయన పాదపద్మాల మకరందాన్ని స్మరించి, గ్రోలి. మత్తెక్కి చరించు!

వర్ణన ఇంకా కొనసాగుతోంది.

Sloka - 15.20

శ్లో॥ న యోషిత్ షండో వా న ఖలు పురుషో వాఽపి పురుషః।
పరాత్మా యోఽలింగోఽప్యతను తనురూపైః ప్రకృతిజైః।
సలింగః క్రీడత్యతనురిదమవష్టభ్య భువనం।
సదా తద్దేవాంఘ్రిస్మరణమధుమత్తం భవ మనః॥15.20॥

ప్రతి॥ పరాత్మా = పరమాత్మ, యోషిత్ + న = స్త్రీ కాదు, షండః + న = నపుంసకుడు కాడు, న ఖలు పురుషః + అపి + పురుషః = పురుషుడు కానే కాడు, ఇట్లు, అలింగః + అపి + యః = లింగ నిర్ణయమునకు లోను కాని వాడైనను, ప్రకృతిజైః = స్వతస్సిద్ధముగా పుట్టిన, అతనుతనురూపైః = స్థూల శరీర రూపాలతో, సలింగః లింగశరీరము కలవాడు, అతనుః = స్థూలశరీరరహితుడై, అవష్టభ్య = పొంది, ఇదం = ఈ, భువనం = లోకమునందు, క్రీడతి = ఆడుచున్నాడు. సదా = ఎల్లప్పుడూ, మనః = ఓ మనసా!, తత్ దేవ అంఘ్రి స్మరణ

మధు మత్తం = ఆ దేవుని పాదపద్మ స్మరణమనెడి మధువుచే మత్తెక్కినదానవుగా,

భవ = అగుము.

తాత్పర్యం

పరిపూర్ణమైన ఆ పరమాత్మ స్త్రీ కాదు, నపుంసకుడు కాదు, పురుషుడు అంతకన్నా కాదు. సర్వవ్యాప్త పరమాత్మ అన్ని రూపాలకు, లింగాలకు అతీతుడు. అయినా ప్రకృతి నుండి జనించిన పెక్కు నామరూపాలను ధరించి స్థూలంగా, సూక్ష్మంగా తనలో తానే ఆడుకుంటాడు. పవిత్రమైన ఓంకారధ్వనియే ఆయన రూపం. ఆ పరమాత్మయే మహాదేవుడు. ఓ మనస్సా, సుగంధభరితమైన ఆయన పాదపద్మాల మకరందాన్ని స్మరించి గ్రోలి మత్తెక్కి చరించు!

సంసార చక్రాన్ని త్రిప్పేవా డాయనే, మరెవ్వరూ లేరని తరువాతి శ్లోకం స్పష్టం చేస్తుంది.

Sloka - 15.21

శ్లో॥ మహిమ్నా యస్యేదం భ్రమతి భవచక్రం భవపతేః।
భ్రమే న కాలేన ప్రకృతివశతో వా న చ భవేత్।
భ్రమే నైష్కారణ్యం శివశివ తవైషోఽపి మహిమా।
సదా తద్దేవాంఘ్రిస్మరణమధుమత్తం భవ మనః॥15.21॥

ప్రతి॥ యస్య = ఏ పరమాత్మ యొక్క, మహిమ్నా = మహిమచే, భవపతేః = సంసారకర్త యొక్క, ఇదం + భవచక్రం = ఈ సంసారచక్రము, భ్రమతి = పరిభ్రమించుచున్నదో, కాలేన = కాలముచే, న భ్రమేత్ = పరిభ్రమించదో, ప్రకృతివశతః + వా = ప్రకృతి కారణంగా గానీ, న చ భవేత్ = పరిభ్రమించదో, భ్రమే = పరిభ్రమణమున, నైష్కారణ్యం = కారణం లేదో, శివశివ = ఓ పరమశివా!, మహిమా + అపి = మహిమ కూడా, తవ + ఏషః + అపి = నీయొక్క ఈ (మహిమయే). సదా = ఎల్లప్పుడూ, మనః = ఓ మనసా!, తత్ దేవ అంఘ్రి స్మరణ మధు మత్తం = ఆ దేవుని పాదపద్మ స్మరణమనెడి మధువుచే మత్తెక్కినదానవుగా, భవ = అగుము.

తాత్పర్యం

ఓ లోకాధీశ్వరా! నీ మహిమవల్లనే ఈ నామరూప సంసారచక్రం నియమ ప్రకారం పరిభ్రమిస్తోంది. కాలము, ప్రకృతి - కారణం కావు. సామాన్య ప్రజలు, భ్రమకు మరో కారణం ఉన్నదని భ్రమించడానికి కూడా ఓ పరమ శివా, నీ మహిమే కారణం! అకారణుడివైన నీవే ఈ భ్రమకి కారణం! అనంత మహిమతో కూడిన ఆ పరమాత్మ మహాదేవుడే, ఓ మనస్సా, సుగంధభరితమైన ఆయన పాదపద్మాల మకరందాన్ని స్మరించి, గ్రోలి, మత్తెక్కి చరించు!

వ్యాఖ్య

'శివ, శివ' అనే పునరుక్తి శ్రీ గురుదేవుల భక్త్యావేశాన్ని, పారవశ్యాన్ని తెలుపుతుంది.

పరమాత్మ కార్య కారణ నియమానికి అతీతుడు. ప్రపంచంలోని విషయ వస్తువులకు ఆయన స్వభావమే ఉపాదాన కారణం. ఆత్మ ఏకమైనది, అద్వితీయం. అందుకని కార్యకారణ సంబంధం దానికి లేదు.

ఈ విషయాన్ని తరువాతి శ్లోకం తెలుపుతోంది.

Sloka - 15.22

శ్లో॥ న కార్యం యస్యేషన్న చ కరణమప్యస్య సదృశః।
కనీయాన్ జ్యాయాన్వా న చ గుణమయీ యస్య విపులా।
స్వతః సిద్ధాశక్తిర్విలసతి విబోధాదివపుషా।
సదా తద్దేవాంఘ్రిస్మరణమధుమత్తం భవ మనః॥15.22॥

ప్రతి॥ యస్య = ఏ పరమాత్మకు, ఈషన్ = కొంచెమైనను, కార్యం = కార్యము, కరణం + చ = సాధనము కూడా, న = లేదో, అస్య సదృశః + అపి = ఇతనికి సమానుడును, కనీయాన్ = చిన్నవాడును, జ్యాయాన్ + వా = అధికుడును, గుణమయీ చ = గుణవంతుడును, న = లేడో, యస్య = ఏ పరమాత్మ యొక్క, విపుల = విస్తారమైన, స్వతః + సిద్ధ = స్వయముగా సిద్ధించిన, శక్తిః = శక్తి, విబోధ + ఆది = బ్రహ్మబోధ మొ॥ వపుషా = రూపముతో, విలసతి = భాసించుచున్నదో, సదా = ఎల్లప్పుడూ, మనః = ఓ మనసా!, తత్ దేవ అంఘ్రి స్మరణ మధు మత్తం = ఆ దేవుని పాదపద్మ స్మరణమనెడి మధువుచే మత్తెక్కినదానవుగా, భవ = అగుము.

తాత్పర్యం

నిజానికి పరమాత్మకు ఈ ప్రపంచంలోని దేనితోను కార్యకారణ సంబంధం లేదు. దేహం, ఇంద్రియాలు మొదలైన వేటివల్ల అది పరిమితం కాదు. పరమాత్మ కన్నా సూక్ష్మమైనదీ, చిన్నదీ ఈ విశాల ప్రపంచంలో ఏదీ లేదు. దాని కన్న పెద్దదీ ఎక్కువ శక్తిమంతమైనదీ కూడా లేదు. అది ఒక్కటే ఇక్కడ ఉన్నది. అది అద్వితీయమైనది.

స్వతః సిద్ధమైన ఆ పరమాత్మ శక్తి విలాసం వల్ల ఈ నామరూప జగత్తు ఏర్పడుతున్నది. ఆ పరమాత్మ మహాదేవుడే. ఓ మనస్సా! సుగంధభరితమైన ఆయన పాదపద్మాల మకరందాన్ని స్మరించి, గ్రోలి మత్తెక్కి చరించు!

రాబోయే శ్లోకంలో సృష్టికర్త అయిన బ్రహ్మదేవుడే ఆ పరమాత్మ యొక్క సృష్టి అని చెప్పబడుతోంది. ఆ పరమాత్మే వేదజ్ఞానాన్ని బ్రహ్మకి అనుగ్రహించాడు.

Sloka - 15.23

శ్లో॥ ప్రధానక్షేత్రజ్ఞ ప్రభురభవహేతుర్న చ పతిః।
యదన్యః కశ్చిద్యో జనయతి విధిం విశ్వజనకమ్।
యదైశ్వర్యాత్ స్ఫారం స్ఫురతి హృదయే చాస్య నిగమః।
సదా తద్దేవాంఘ్రిస్మరణమధుమత్తం భవ మనః॥15.23॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, ప్రధాన క్షేత్రజ్ఞః = ముఖ్యక్షేత్రజ్ఞుడు, ప్రభుః = ప్రభువు, అభవహేతుః = మోక్షకారణుడు, యత్ + అన్యః + కశ్చిత్ పతిః = ఈ

పరమాత్మ కన్నా భిన్నమైన అధిపతి, న = లేదు, యః = ఏ పరమాత్మ, విశ్వజనకం = ప్రపంచ సృష్టికర్తయైన, విధిం = బ్రహ్మను, జనయతి = సృష్టించుచున్నాడు, యత్ = ఎవని, ఐశ్వర్యాత్ = ఐశ్వర్యం వలన, అస్య నిగమః + చ = అతని వేదము కూడా, హృదయే = హృదయమందు, స్ఫారం = ప్రకాశవంతముగా, స్ఫురతి = భాసించుచున్నదో, సదా = ఎల్లప్పుడూ, మనః = ఓ మనసా!, తత్ దేవ అంఘ్రి స్మరణ మధు మత్తం = ఆ దేవుని పాదపద్మ స్మరణమనెడి మధువుచే మత్తెక్కినదానవుగా, భవ = అగుము.

తాత్పర్యం

పరమాత్మయే క్షేత్రాన్ని-క్షేత్రజ్ఞుడినీ, అంటే, ప్రకృతిని, జీవుణ్ణి సృష్టిస్తాడు. ఆత్మజిజ్ఞాసువులకు మోక్షప్రదానం చేస్తాడు. ప్రపంచానికి మరో ఆధారం కాని, అధిష్ఠానం కాని, మూలం కాని లేదు. మొదటి సృష్టికర్త అయిన బ్రహ్మమే తన సృష్టి కూడా. బ్రహ్మదేవుడు ప్రపంచ సృష్టిని ప్రారంభించడానికి పూర్వం ఆ పరమాత్మయే తన మహిమ ద్వారా అతడి హృదయంలో వేదాలను స్ఫురింప జేస్తుంది. ఆ పరమాత్మ మహాదేవుడే! ఓ మనస్సా, ఆయన సుగంధ భరితమైన పాదపద్మాల మకరందాన్ని స్మరించి, గ్రోలి, మత్తెక్కి చరించు!

తరువాత శ్లోకంలో పరమాత్మను గురించిన సరైన జ్ఞానము, స్ఫురణ లేకపోతే ముక్తి ఎన్నటికీ సాధ్యం కాదని తెలుపబడుతోంది. దాని కోసం చక్కని ఉదాహరణ కూడా ఇవ్వబడింది.

Sloka - 15.24

శ్లో॥ అబుద్ధ్వా బ్రహ్మైతద్యది యదమృతం యాతి మనుజః।
తదా కుర్యాత్ కృత్తేరివ చ వియతో వేష్టనమపి।
ముముక్షుర్యం విద్యాద్విషయవిధురేణైవ మనసా।
సదా తద్దేవాంఘ్రిస్మరణమధుమత్తం భవ మనః॥15.24॥

ప్రతి॥ యత్ + అమృతం = అమృతత్వం/మోక్షం, ఏతత్ + బ్రహ్మ = ఈ పరబ్రహ్మ తత్త్వమును, యది + అబుద్ధ్వా = తెలియనట్టి, మనుజః = మనుష్యుడు, యాతి = ముక్తిని పొందగలనని ఆశించుచున్నాడో, తదా = అప్పుడు, వియతః = ఆకాశము యొక్క, వేష్టనం + అపి = వేష్టనమునుగూడా, కృత్తేరివ = చర్మమువలె, కుర్యాత్ = చేయునో-, యం = ఏ పరమాత్మను, ముముక్షుః = మోక్షకామి, విషయవిధురేణ = విషయములపై ఆసక్తిగొని విసిగిన, మనసా + ఏవ = మనస్సుచేతనే, విద్యాత్ = తెలిసికొనునో, సదా = ఎల్లప్పుడూ, మనః = ఓ మనసా!, తత్ దేవ అంఘ్రి స్మరణ మధు మత్తం = ఆ దేవుని పాదపద్మ స్మరణమనెడి మధువుచే మత్తెక్కినదానవుగా, భవ = అగుము.

తాత్పర్యం

నిత్యమూ అందరి హృదయాలలో వసిస్తూ వెలిగిస్తూ, ప్రాణప్రదానం చేసే పరమాత్మను సరిగా తెలుసుకోకుండా ఎవరూ ముక్తిని పొందగలమని ఆశించి ప్రయోజనం లేదు. ఎవరైనా భావిస్తే, విశాలమైన ఆకాశాన్ని చుట్టి పెట్టుకోగలమని

ఆశించినట్లే. పరమాత్మను పొందగోరే వారు ధ్యానమగ్నమైన మనస్సుతో శుద్ధమైన బుద్ధిద్వారా ఇంద్రియార్థాల నుండి ఇంద్రియాలను పూర్తిగా ఉపసంహరించుకోవడం వల్లనే దానిని తెలుసుకొని చేరుకోగలరు. ఆ పరమాత్మ మహాదేవుడే. ఓ మనస్సా, సుగంధభరితమైన ఆయన పాదపద్మాల మకరందాన్ని స్మరించి గ్రోలి మత్తెక్కి చరించు!

వ్యాఖ్య

విశాలాకాశాన్ని తివాచీ లాగ మడిచి చుట్టిపెట్టలేరు. పరిమిత విషయాన్ని తెలుసుకునే పద్ధతిలో అనంత పరమాత్మను ఎవరూ ఎరగలేరు. అది అంతరాంతరాలలో అనుభవంగా తెలుసుకోవలసిన వస్తువు.

పరబ్రహ్మను అందుకున్నాక శాస్త్రాలను చదివి తెలుసుకోవాలనే ఉత్కంఠ, ప్రేమ దానంతట అదే పోతుంది. అలాంటి ఆత్మజ్ఞాని బ్రహ్మనిష్ఠలో ఉండి శాస్త్రవాసనలను విడిచిపెడతాడు. బ్రహ్మబిందూపనిషత్తులోని సారవిషయం ఇది. దీనిని చివరి శ్లోకం వెల్లడిస్తుంది.

Sloka - 15.25

శ్లో॥ నిరుద్ధే చిత్తే తు స్ఫురతి పరవిద్యా స్ఫుటమియం।
మహామోహధ్వాంతం దలయతి పలాలోపమమథ।
నిరర్థాన్ గ్రంథౌఘాన్ త్యజతి యదభిజ్ఞప్తినిరతః।
సదా తద్దేవాంఘ్రిస్మరణమధుమత్తం భవ మనః॥15.25॥

ప్రతి॥ నిరుద్ధే చిత్తే = నిగ్రహింపబడిన మనస్సునందు, ఇయం + పరవిద్యా = ఈ ఆత్మవిద్య, స్ఫుటం = బాగుగా, స్ఫురతి = ప్రకాశించును, అథ = మరియును, పలాల + ఉపమం = పొట్టుతో సమానమైన, మహామోహ = అజ్ఞానమనెడి, ధ్వాంతం = చీకటిని, దలయతి = చీల్చును, యత్ = ఏ, అభిజ్ఞప్తి = తెలిసికొనుటయందు, నిరతః = ఆసక్తుడు, నిరర్థాన్ = నిష్ప్రయోజనములైన, గ్రంథౌఘాన్ = గ్రంథ సముదాయమును, త్యజతి = వదలి పెట్టుచున్నాడో, సదా = ఎల్లప్పుడూ, మనః = ఓ మనసా!, తత్ దేవ అంఘ్రి స్మరణ మధు మత్తం = ఆ దేవుని పాదపద్మ స్మరణమనెడి మధువుచే మత్తెక్కినదానవుగా, భవ = అగుము.

తాత్పర్యం

విషయ మమకారాలన్నీ తుడిచిపెట్టుకుపోయి, సాధకునిలో స్పష్టమైన బ్రహ్మజ్ఞానం ఉదయించినప్పుడు, శుద్ధాత్మను గురించిన అజ్ఞానాంధకారం తొలగిపోతుంది. ఆత్మను గురించిన అవిద్య తొలగినప్పుడు, అజ్ఞాని మనస్సు ఆత్మలో స్థిరంగా నిలిచిపోతుంది. ఆత్మలోనే నిలిచిన అతడు నిత్యమూ ధ్యాననిరతుడవుతాడు. ఇక శాస్త్రాధ్యయనం చేయవలసిన అగత్యం లేదు. ధాన్యం నుండి బియ్యాన్ని పొందాక పొట్టును చెరిగివేసినట్లే శాస్త్రాలను విడిచిపెడతాడు. పరమాత్మ లాభంవల్ల పరిపూర్ణమైన తృప్తిని, చరితార్థతను అనుభవిస్తాడు. ఆ తరువాత అతడు ప్రపంచాన్ని నిషేధించి (తిరస్కరించి) ఆత్మ మహిమలో, ఆత్మానందంలో నిలబడి ఉంటాడు.

ఆ పరమాత్మే మహాదేవుడు! నా మనస్సు ఆ ప్రభువు పాదపద్మాల మధుర స్మరణలో ఉండి ఆనందపు మత్తు ఉత్తేజాన్ని పొందును గాక!

***

16. 16. షోడశ స్తబకం

ఈ స్తబకంలో మొదటి ఇరవై శ్లోకాలు కైవల్యోపనిషత్తులోని భావాలను, చివరి అయిదు శ్లోకాలు పరమహంసోపనిషత్తులోని భావాలను వివరిస్తాయి.

ద్రుతవిలంబితమనే వృత్తంలో మొదటి ఇరవై శ్లోకాలు ఉన్నాయి. చివరి అయిదు శిఖరిణి అనే వృత్తంలో ఉన్నాయి.

వేదాంతతీర్థ పంచనదీయ హరిద్వారలాల్ శాస్త్రి వంటి మహాపండితులు సైతం కైవల్యోపనిషత్తుకు చెందిన ఇరవై శ్లోకాలు నిగూఢమైన భక్తి తత్పరతతో భక్త్యావేశంతో తొణికిసలాడుతున్నవని ప్రశంసించారు. పరమేశ్వర భక్తుల హృదయాలను ఊగించి భక్తి ఆనందాల ఉత్తుంగ శిఖరాగ్రాలకు కొనిపోయే ఆత్మ నివేదనలను వర్ణించారు.

ఆశ్వలాయనఋషి బ్రహ్మదేవుణ్ణి తనకు బ్రహ్మవిద్యను బోధింపుమని అడిగిన ప్రశ్నతో కైవల్యోపనిషత్తు ప్రారంభమవుతుంది. సృష్టికర్త బ్రహ్మ దేవుడు ఆత్మవిద్యను శ్రద్ధాభక్తి ధ్యానయోగాలద్వారా తెలుసుకోవాలని చెప్పాడు.

బ్రహ్మదేవుని ఈ జవాబును మొదటి శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 16.01

శ్లో॥ యమిహ పశ్యతి చాస్తికతామతిః

చరణభక్తిరచంచలధీరపి।

ఇతి గుణత్రయనేత్రయుతః పుమాన్

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.1॥

ప్రతి॥ ఇహ = ఇక్కడ, ఆస్తికతా మతిః = ఆస్తికుడు, చరణభక్తిః = దేవుని పాదములందు భక్తిగలవాడు, అచంచలధీః + అపి = నిశ్చలమతియైనను, యం = ఏ పరమాత్మను, గుణత్రయ = ఆస్తిక్యము, చరణభక్తి, అచంచలధీ అనే మూడు గుణములు; నేత్రయుతః = అవే నేత్రములుగల, పుమాన్ + ఇతి = పురుషుడుగ, పశ్యతి = చూచుచున్నాడో, సః + సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్య కాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడు, హృది = హృదయంలో, ఖేలతు = విహరించుగాక!

తాత్పర్యం

ఈ ప్రపంచంలో భగవంతునిలో శ్రద్ధ ఉన్న ఆస్తికుడు గురువాక్యాల ద్వారా శాస్త్రాధ్యయనం చేసి దేవునిపట్ల ఎనలేని భక్తితో నిండిన ఏకాగ్రచిత్తంతో ధ్యానించడం ద్వారానే భగవద్దర్శనం చేసుకుని ఆత్మానుభూతిని పొందుతాడు.

ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీ అధీశుడైన విశ్వనాథుడే. ఆయన నా హృదయంలో సదా క్రీడించును గాక!

వ్యాఖ్య

తరువాతి శ్లోకం బ్రహ్మదేవుని జవాబు ఉన్న రెండోమంత్రంలోని చివరి భాగాన్ని వివరిస్తుంది. అమృతస్థితి త్యాగం వల్ల, ఆత్మజ్ఞానం వల్లనే పొందగలరు. కర్మద్వారా గాని, సంతానం వల్ల గాని, ధనం మూలంగా గాని పొందలేరు.

Sloka - 16.02

శ్లో॥ ద్వివిధకర్మచయేన తథాత్మజైః

ధనచయైశ్చ న కశ్చిదవాప్నుయాత్।

యదవబోధజయత్ పదనిర్వృతిం

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.2॥

ప్రతి॥ ద్వివిధ = రెండు విధములైన, కర్మచయేన = కర్మసమూహముచే, తథా = అట్లే, ఆత్మజైః = ఆత్మనుండి పుట్టిన కుమారులచే గాని, ధనచయైః = సంపత్తిచే గాని, కః + చిత్ + అపి = ఎవ్వడైనను, పదనిర్వృతిం = ఆత్మానందమును, న + అవాప్నుయాత్ = పొందలేడు, యత్ = ఏ ఆత్మ, అవబోధజయత్ = ఆత్మజ్ఞానముచే లభ్యమయ్యే/జయింపబడే, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

శ్రుతిస్మృతులలో విధింపబడిన పూజలు కర్మలు చేయడం వల్ల గాని, పుత్రపౌత్రుల్ని పొంది వంశాన్ని శాశ్వతంగా నిలబెట్టుకోవడంవల్ల కాని, లౌకిక ఆధ్యాత్మిక సంపదను కూడబెట్టడం వల్ల గాని ఎవరూ ఆత్మను తెలుసుకొని అనుభూతిని పొందలేరు. ఆత్మను గురించిన సరైనజ్ఞానంతో వివేకం కలిగి సంపూర్ణత్యాగం చేయడంవల్లనే పరమాత్మను చేరుకొని అమృతత్వాన్ని పొందవచ్చును. ఆ

పరమాత్మ అయిన సౌమ్య కాశీపతి విశ్వనాథుడు నా హృదయంలో క్రీడించును గాక!

వ్యాఖ్య

జ్ఞానంవల్లనే ఆత్మను గురించిన అజ్ఞానం నశిస్తుంది కాని ఇతర ఉపాయాలవల్ల కాదని పై శ్లోకం వెలిబుచ్చుతుంది.

కైవల్యోపనిషత్తులోని మూడో మంత్రసారాన్ని తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది. సన్యాసమే ఆత్మానుభూతికి మార్గం.

Sloka - 16.03

శ్లో॥ సకలసన్యసనం న తతోఽన్యతో

యదనుదర్శనసాధనమిష్యతే।

పరమహంసపదాత్మకమాస్తికైః

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.3॥

ప్రతి॥ ఆస్తికైః = ఆస్తికులచే, యత్ = ఏ పరమాత్మ, సకలసన్యసనం = సంపూర్ణసంన్యాసము, అనుదర్శనసాధనం = మోక్షసాధకము, పరమహంస పదాత్మకం = పరమహంస రూప సంన్యాసముగ-, ఇష్యతే = కోరబడుచున్నది, తతః = అందువలన, అన్యతః = వేరొక విధముగా, న = కాదు, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

ఆధ్యాత్మిక సాధనతో సహా లౌకికాధ్యాత్మిక కర్మల నన్నింటినీ పూర్తిగా త్యజించడమే పరమహంస సన్యాసమని బ్రహ్మ జిజ్ఞాసువులచే పేర్కొనబడింది.

ప్రసిద్ధమైన ఈ ఉత్తమ సన్యాసంవల్లనే ఆత్మదర్శనం పొందడానికి ఆశించవచ్చును. మరే పద్ధతిద్వారాను పొందలేరు. ఆ పరమాత్మ అయిన ఉత్తర కాశీపతి నా హృదయంలో, నర్తించును గాక!

వ్యాఖ్య

మూడో మంత్రంలోని భావం తిరిగి రాబోయే శ్లోకంలోకూడా వివరింపబడింది.

Sloka - 16.04

శ్లో॥ యతయ ఏవ యదాత్మసమాధినా

సుఖసరస్వతిమజ్జితుమీశ్వరాః।

గృహపరా న తథా గృహమేధినః

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.4॥

ప్రతి॥ యతయః + ఏవ = ఋషులే/ యతులే / సన్యాసులే, యత్ = ఏ ఆత్మను, ఆత్మసమాధినా = నిదిధ్యాసనముచే, సుఖసరస్వతిమజ్జితుం = ఆనందసముద్రములో మునుగుటకు, ఈశ్వరాః = సమర్థులు, గృహమేధినః = వివాహితులైన, గృహపరాః = కుటుంబీకులై, తథా న = అట్లు కాలేరు, సః

సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

శుద్ధమైన దీక్షతో సన్యాసాన్ని స్వీకరించినవారు ఏకాగ్రచిత్తంతో భగవద్ధ్యానంలో లీనమైనప్పుడు సర్వాన్ని విస్మరించి ఆనందానుభూతి సాగరంలో నిమజ్జితులవుతారు. ఆత్మానందంలో మగ్నులై నిత్యమూ ఉండిపోతారు.

గృహస్థులు ఈ సన్యాసులలాగా ఆనందరూపమైన ఆత్మానుభూతిని పొందలేరు. ఎందుకంటే గృహపరులైన గృహస్థులు తమ హక్కులు- బాధ్యతల యోచనలలో మునిగిపోతారు. అందుచేత వారిలో బ్రహ్మజ్ఞానం నిలకడగా ఉండదు.

మనస్సుపైన ప్రభావం చూపదు. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీశుడైన విశ్వనాథుడు నా హృదయంలో నర్తించును గాక!

వ్యాఖ్య

ఆ పరమాత్మ వాక్కుకు, మనస్సుకు, క్రియలకు అందదు. అందుచేత సాధకుడు ముందుదశలో గుణరూపాలతో కూడిన పరమేశ్వర ధ్యానం చేయాలి. ఈ విషయాన్ని తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 16.05

శ్లో॥ విమలచిత్తతనుర్విజనే జనః

శివమవక్రతనుశ్చ విచింతయేత్।

జితహృషీకగతిర్యముతస్థివాన్

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.5॥

ప్రతి॥ విజనే = నిర్జనప్రదేశమున, అవక్రతనుః = నిటారుశరీరముకలవాడై, విమలచిత్తతనుః = ప్రశాంతచిత్తముతోడి శరీరముగల, జిత = జయింపబడిన, హృషీక = ఇంద్రియాల, గతిః = వ్యాపారముకలవాడై, తస్థివాన్ = సుస్థిరుడై, యం శివం చ = ఏ పరమాత్మను, జనః = జనుడు, విచింతయేత్ = ధ్యానించునో, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

సాధనలో ఆత్మజిజ్ఞాసువు ధ్యానానికి అనువైన శుచిగా ఉండే ఏకాంత ప్రదేశాన్ని ముందు ఏరుకోవాలి. శుద్ధమైన మనస్సుతో సుఖాసనంలో కూర్చొని తలను, వీపును సూటిగా నిలబెట్టాలి. ఆ తరువాత ఇంద్రియాలను విషయ వస్తువులనుండి మళ్ళించి పరమశివుని మంగళరూపాన్ని ధ్యానించాలి. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీవిశ్వనాథుడు నా హృదయరంగంపైన నర్తించును గాక!

వ్యాఖ్య

ఇందులో 4వ మంత్రం క్లుప్తంగా ఉదహరించబడింది. ఇప్పుడు ధ్యాన నిమిత్తం పరమేశ్వరుని సగుణరూపవర్ణన చేయబడుతోంది.

Sloka - 16.06

శ్లో॥ అసితకంఠముమేశమద్భుతం

ప్రభుమజం త్రిదృశం పరమేశ్వరమ్।

హృది దధీత తథాయమనన్యధీః

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.6॥

ప్రతి॥ తథా = అట్లు, అనన్యధీః = అసామాన్య ప్రజ్ఞకల భక్తుడు, అసితకంఠం = నీలకంఠుని, ఉమేశం = ఉమాపతిని, అద్భుతం = ఆశ్చర్యరూపుడైన/సాటిలేని వానిని, ప్రభుం = ఈశ్వరుని, అజం = పుట్టుకలేనివానిని, త్రిదృశం = ముక్కంటిని అయిన, పరమేశ్వరం = పరమేశ్వరుని, హృది = హృదయమునందు, దధీత = ధరించునో, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

ఆ ప్రభువు దేవతలకు దేవుడు. పరమేశ్వరుడు. అద్భుతమైన రూపంతో అందంగా ఉన్న నీలకంఠంతో మూడు కళ్ళతో మనోహరమైన ముఖాన్ని కలిగి ఉంటాడు. ఆయన పార్వతీమాతకు భర్త. ఆయనకు పుట్టుక లేదు. ఇలా నిరంతరాయంగా

ఏకాగ్రమైన ధ్యానం కొనసాగాలి. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీ విశ్వనాథుడు నా హృదయ వేదికపై నర్తించును గాక!

వ్యాఖ్య

7వ మంత్రంలో ఉన్న పరమేశ్వర సగుణోపాసన ఇక్కడ వివరింపబడింది.

సగుణోపాసన ద్వారా అంతర్దృష్టితో సూక్ష్మంగా చరించే మనస్సు భగవద్రూపాన్ని పొందుతుంది. ఆకారం లేని నిర్గుణమైన శుద్ధచైతన్యంలో మనస్సు కరిగిపోయినప్పుడు సాకారధ్యానం పూర్తి అయినట్లు. అప్పుడు నిర్గుణ ధ్యానం మొదలు. తరువాతి శ్లోకం ఈ విషయాన్ని బోధిస్తుంది.

Sloka - 16.07

శ్లో॥ యమనుసందధదేవముమాధవం

సుఖచిదాత్మకమాత్మపదం మునిః।

సకలసాక్షిణమృచ్ఛతి చిద్ఘనం

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.7॥

ప్రతి॥ మునిః = సంన్యాసి, యం = ఏ, సుఖచిత్ + ఆత్మకం = ఆనందజ్ఞాన స్వరూపమైన, ఆత్మపదం = పరమాత్మను, అనుసందధత్ = పొందగోరునో, యం=ఏ, సకలసాక్షిణం = పరమసాక్షియును, చిద్ఘనం = చిద్ఘనస్వరూపుని, ఉమాధవం = పార్వతీపతిని, ఋచ్ఛతి = పొందుచున్నాడో, సః సౌమ్యపతిః = ఆ

సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

సచ్చిదానంద స్వరూపి అయిన ఉమాపతి శంకరునిపైన సాధకుని ధ్యానం కొనసాగుతున్నప్పుడు అతడు క్రమంగా, కొద్దికొద్దిగా ఆత్మను దర్శింపసాగుతాడు. ప్రపంచంలో జరిగే అన్ని సంఘటనలకూ ఆత్మ నిత్యసాక్షిగా నిరంతరం వెలుగుతూ, బాహ్యాభ్యంతరానుభవాలను వెలిగిస్తూ ఉంటుంది. ఆ పరమాత్మ కాశీపతి నా హృదయంలో సదా నర్తించును గాక!

వ్యాఖ్య

సాకారధ్యానం ద్వారా సాధకుడు రూపాతీతమైన అనంతాత్మను చేరుకుంటాడు.

ఆరవ మంత్రంలోని భావం పైన వివరించబడింది.

బ్రహ్మ, విష్ణువు మొదలైన అందరి దేవతల సాకారధ్యానం చేసినప్పుడు కూడా నిజానికి మనం శుద్ధాత్మ అయిన పరమేశ్వరుణ్ణి ధ్యానిస్తున్నాము. వేర్వేరు ఆకారాలు, గుణాలు ఉన్న దేవతల మధ్య మనం భేదాలను చూడరాదు. ఉపాసకులలో, సాధకులలో ఉండే తేడాల కారణంగా వారివారి అభిరుచులకు అనుగుణ్యంగా వేర్వేరు నామరూపాలు కల్పించబడినాయి. ఈ నామరూపాలన్నీ ఏకమైన పరమాత్మ పైననే అధ్యస్తం చేయబడినాయి. ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 16.08

శ్లో॥ కమలజః కమలాపతిరప్యయం

పశుపతిః సురతారపతీ చ సః।

యమిహ పశ్యతి యో నిజహృత్తటే

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.8॥

ప్రతి॥ కమలజః = బ్రహ్మ, కమలాపతిరపి + అయం = విష్ణువును ఇతడే, పశుపతిః + సః = ఈశ్వరుడును అయిన అతడు, సురతారపతీ చ = ఇంద్రుడును చంద్రుడును, యః = ఎవడు, ఇహ = ఈలోకమునందు, నిజహృత్ + తటే = తన హృదయ తీరమందు, యం = ఏ పరమాత్మను, పశ్యతి = చూచుచున్నాడో, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

విజ్ఞాని అయిన సాధకుడు తన హృదయంలో ప్రకాశిస్తున్న ఆత్మను సర్వవ్యాప్తమైన పరమాత్మగా తెలుసుకున్నప్పుడు ఆయనే బ్రహ్మదేవుడు, ఆయనే విష్ణువు, ఆయనే శివుడు, ఇంద్రుడు, తారపతి అయిన చంద్రుడు కూడా. తనలోని ఆత్మను సర్వవ్యాపిత పరమాత్మగా తెలుసుకున్న మహాపురుషుడు పరమాత్మ యొక్క పరమానుభూతిని పొందుతాడు. ఆ పరమాత్మ ఉత్తరకాశీపతి నా హృదయంలో సదా నర్తించును గాక!

వ్యాఖ్య

8వ మంత్రార్థం ఇక్కడ పొందుపరచబడింది. తనలోని ఆత్మే పరమేశ్వరుడని అనుభూతి చెందని వానికి ముక్తి లేదని రాబోయే శ్లోకం స్పష్టం చేస్తుంది.

Sloka - 16.09

శ్లో॥ పురిశయం పురుషం పరమాదరా-

ద్యమనువీక్ష్య విలంఘయతి క్షణాత్।

జనిమృతీ న విముక్తిరితోఽన్యథా

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.9॥

ప్రతి॥ యం = ఏ, పురిశయం = శరీరపురిలో నివసించువాడైన, పురుషం = పురుషోత్తముని, పరమ + ఆదరాత్ = ఎక్కువ ఆదరముతో, అనువీక్ష్య = చూచిన, క్షణాత్ = క్షణములోనే, జనిమృతీ = జననమరణాలను, విలంఘయతి = దాటుచున్నాడో/అధిగమించుచున్నాడో, ఇతః = దీనికంటే, అన్యథా = మరొక విధమైన, విముక్తిః = మోక్షము, న = లేదు, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

ఆ పరమాత్మ అందరి హృదయాలలో నిరంతరం వసించి ఉంటాడు. హృదయాంతరాలలోని సారమైన కేంద్రాన్ని తన శాశ్వతనివాసంగా ఆయన ఏరుకుంటాడు.

ముక్తిని కోరే సాధకుడు కేవలం శ్రద్ధాభక్తులతో లోనున్న ఆయన కోసం వెదికితే చాలును. దీక్షతో, భక్తితో వెదికే ఆ సాధకుడికి భగవంతుడు తన్ను తాను స్వయంగా వెల్లడి చేసుకుంటాడు.

లోపల భగవంతుని దివ్యదర్శనం అయిన మరుక్షణంలో అతడు ఆత్మానుభూతి కారణంగా జనన మరణవలయాన్ని ఛేదించి, తరించి శాశ్వతామృతపదాన్ని పొందుతాడు.

ప్రకృతి పొరల నుండి ఈ జన్మలోనే విముక్తి పొందటానికి ఇంతకన్నా వేరేమార్గం లేదు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నా హృదయంలో నర్తించును గాక!

వ్యాఖ్య

9వ మంత్రభావం ఈ శ్లోకంలో తెలుపబడింది.

చరాచర ప్రపంచంలోని జీవులందరూ ఈ అంతరాత్మయొక్క ప్రకట రూపాలే అనే విషయం తరువాతి శ్లోకం తెలుపుతుంది.

Sloka - 16.10

శ్లో॥ నిరవశేషమవస్థితమాత్మని

స్వహృదయాంతరిదం హి చరాచరమ్।

ఇతి నితాంతమతిః పదమేతి యత్

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.10॥

ప్రతి॥ చరాచరం = స్థావరజంగమాత్మకమైన, ఆత్మని స్థితం = తన యందున్న, నిరవశేషం = పరిపూర్ణమైనది, స్వహృదయ + అంతః + ఇదం = తన హృదయ మధ్యమందున్నదియే ఇది——, ఇతి = అని, నితాంతమతిః = పూర్ణజ్ఞాని, యత్ = ఏ, పదం = పరబ్రహ్మను, ఏతి = పొందుచున్నాడో, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

చరాచర వస్తువులతో, ప్రాణులతో కూడియున్న ఈ విశాల బ్రహ్మాండం యావత్తు హృదయపద్మ మధ్యం లోపల ఉన్న అంతరాత్మయే. అందువల్ల బాహ్య ప్రపంచం యావత్తు ఈ అంతరాత్మయొక్క ప్రకటస్వరూపమే.

అద్వితీయమై బాహ్యాభ్యంతరాలు అంతటా నిండిఉండే శుద్ధచైతన్యస్థితిలో నిలబడిన సాధకుడు పరబ్రహ్మను చేరుకుంటాడు. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నా హృదయాంతరాళాలలో సదా క్రీడించును గాక!

వ్యాఖ్య

కైవల్యోపనిషత్తు 10వ మంత్రం ఈ శ్లోకంలో పొందుపరచబడింది. ఆత్మజ్ఞానం వల్లనే ప్రాపంచిక బంధనాలు పూర్తిగా దహించుకు పోతాయి.

ఈ జ్ఞానాగ్నిని ఎలా వెలిగించాలో తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 16.11

శ్లో॥ సుధిషణా ప్రణవారణిఘర్షణా-

జ్జ్వలిత ఏష దహేజ్జ్వలనో భృశమ్।

యదవబోధతనుర్భవబంధనీం

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.11॥

ప్రతి॥ సుధిషణా = బుద్ధి యనెడు, ప్రణవారణి = ప్రణవమనే అరణి యొక్క, ఘర్షణాత్ = మథనమువలన, జ్వలితః = మండిన, ఏషః + జ్వలనః = ఈ అగ్ని, భృశం = మిక్కిలి, దహేత్ = కాల్చును, యత్ = ఏ, అవబోధ తనుః = ఆ జ్ఞాని, భవబంధనీం = సంసారబంధమును, దహేత్ = దహించునో, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

శుద్ధ బుద్ధిని ఏకాగ్రపరచి పరమాత్మ నామమైన ప్రణవ ధ్యానాన్ని చేసినప్పుడు ఆత్మబోధ కలుగుతుంది. ప్రణవ అరణిని మథించడం వల్ల ప్రాపంచిక బంధనాలన్నీ కాలిబూడిద అయిపోతాయి. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నా హృదయంలో నిత్యమూ క్రీడించును గాక!

వ్యాఖ్య

పైన చెప్పిన ధ్యానాన్ని వేదకాలంలో హోమాలకోసం అగ్నిని రగిల్చే విధానంతో పోల్చారు. రెండుకర్రలను నిలబెట్టి రాపిడి పెట్టినప్పుడు నిప్పు రవ్వలు లేచేవి. దానిని 'అరణి' అంటారు. పైన ఉన్న కర్ర ప్రణవము, క్రిందనున్నది సాధకుడు. ఇలా జ్ఞానమనే అగ్ని రగుల్కొన్నప్పుడు అజ్ఞానం నాశనమై బంధనాలన్నీ కాలిపోతాయి.

ఇందులో 11 వ మంత్రం యొక్క భావం ఉన్నది.

ఆత్మకు దేనితోను సంబంధం లేకపోయినప్పటికీ అది తన మాయవల్లనే వ్యామోహపడి దేహంగా, మనస్సుగా, బుద్ధిగా తాదాత్మ్యం పొంది జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులనే మూడు అవస్థలలో జీవిస్తూ వేరువేరు సుఖదుఃఖానుభవాలను పొందుతుంది. ఈ విషయాన్ని తరువాతి శ్లోకం వెల్లడిస్తుంది.

Sloka - 16.12

శ్లో॥ స్వయమసంగచిదుద్యదవిద్యయా

విపరిమూఢ ఇవోఢకలేవరః।

చలతి యో లలనాదిషు జాగ్రతి

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.12॥

ప్రతి॥ స్వయం = తాను, పరమాత్మ, అసంగచిత్ = సంగరహితుడైనను, ఉద్యత్ = ఉద్యమించిన, అవిద్యయా = అజ్ఞానముతో, ఊఢకలేవరః = శరీరమును దరించి, విపరిమూఢః = పరమమూర్ఖుడుగా, ఇవ = వలె, లలనా + ఆదిషు = స్త్రీలు

మొదలగు వానియందు, జాగ్రతి = జాగ్రదావస్థలో, చలతి = ప్రవర్తించును, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

పరమాత్మ నిత్యమూ అసంగుడు, శుద్ధ చైతన్య రూపి. అయితే పరిమితమైన వ్యక్త రూపంలో, అనాది అవిద్య కారణంగా సంపాదించుకున్న రూపంలో తాదాత్మ్యాన్ని ఉంచుతుంది. ఈ అనాది అవిద్య కారణంగా శరీరమనోబుద్ధులతో కలిగిన తాదాత్మ్యం 'నేను', 'నాది' అనే భావాలుగా ఏర్పడుతాయి. దాని అహంభావ తాదాత్మ్యం దేహేంద్రియాలతో ఉన్నప్పుడు అది జాగ్రదావస్థలో స్త్రీ, అన్నం, పానం మొదలైన విషయాలను భోగిస్తుంది.

ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నా హృదయంలో సదా తన దివ్యలీలలతో క్రీడించును గాక!

వ్యాఖ్య

12 వ మంత్రభావం ఈ శ్లోకంలో ఉన్నది. తరువాతి శ్లోకంలో స్వప్నావస్థ వర్ణించబడింది.

Sloka - 16.13

శ్లో॥ అథ చ యః కరణోపరమే స్వయం

సృజతి వాసనయా సకలం జగత్।

అథ నిమజ్జతి గాఢతమఃప్రహౌ

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.13॥

ప్రతి॥ అథ = తర్వాత, యః = ఎవడు, కరణ + ఉపరమే = సాధనము, ఉపసంహరింపబడగా, స్వయం = స్వయముగా, వాసనయా = వాసనాబలముచే, సకలం = సమస్త, జగత్ = జగత్తును, సృజతి = సృష్టించుచున్నాడు, అథ = ఇంకను, గాఢతమఃప్రహౌ = గాఢమైన అవిద్యాంధకార బావిలో, ప్రహౌ = బావియందు, నిమజ్జతి = మునుగుచున్నాడు, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

పరిమిత జీవ రూపంలో వ్యక్తమైన పరమాత్మ స్థూల దేహేంద్రియాల నుండి వెనక్కి మళ్ళినప్పుడు సూక్ష్మరూపాన్ని ధరించి అవ్యక్త వాసనల ద్వారా కల ప్రపంచాన్ని సృజించుతుంది.

స్వాప్నికుడిగా కల అనుభవాన్ని పొందాక గాఢనిద్రలోకి మునిగి కారణ శరీరాన్ని ధరించి అవిద్యా వాసనతో తన్ను తాను కప్పుకొంటుంది. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నా హృదయంలో సదా క్రీడించును గాక!

వ్యాఖ్య

13 వ మంత్రంలోని భావం ఈ శ్లోకంలో ఉన్నది. గాఢనిద్రా స్థితిని తరువాతి శ్లోకం వర్ణించుతుంది.

Sloka - 16.14

శ్లో॥ నిరుపమే నిజధామ్ని నిరంకుశే

సుఖఘనేఽస్తసమస్తభిదే హి యః।

స్వయమిహ స్వమహిమ్ని విరాజతే

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.14॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, స్వయం = తానుగా, ఇహ = ఇచ్చట, నిరుపమే = ఉపమింపరాని(Incomparable, Unparalleled, or Matchless.), నిజధామ్ని = తనస్థానమున, నిరంకుశే = ఎదురులేని, అస్త = నశించిన, సమస్త = సకలమైన, భిదే = భేద భావములు లేని/లయమైన, సుఖఘనే = సుఖఘనమైన, స్వమహిమ్ని = తన మహిమయందు, విరాజతే = ప్రకాశించుచున్నాడు, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

గాఢనిద్రా స్థితిలో జీవాత్మ తన సహజ స్థితికి, ఎనలేని నిరుపమ అనంత అద్వితీయ ఘనసుఖస్వరూపాన్ని చేరుకుంటుంది. ఇక్కడ స్వమహిమలో తాను వెలుగుతూ

ఉంటుంది. సౌమ్య కాశీపతి అయిన పరమాత్మ నా హృదయ వేదిక పైన సదా నర్తించును గాక!

వ్యాఖ్య

13 వ మంత్రంలోని భావం ఇందులో కూడా వివరింపబడింది.

కారణశరీరంలో గాఢనిద్రలో విశ్రమించే ఆత్మ కర్మవాసనల ననుసరించి తిరిగి జాగ్రత్ స్వప్న స్థితులకు రావాలనే విషయం తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 16.15

శ్లో॥ స్వకృతకర్మనియంత్రిత ఏవ యః

స్వభవనాద్ధి వినిష్క్రమతే బహిః।

వ్యవహరత్యథ పూరుషభావభృత్

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.15॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, స్వకృతకర్మ = తాను చేసిన కర్మ, కర్మ = పనులచే, నియంత్రితః = నియమింపబడిన, స్వభవనాత్ + హి = తన స్థానము నుండియే, బహిః = వెలుపలికి, వినిష్క్రమతే = వెడలుచున్నాడు, అథ = మరియు, పురుషభావభృత్ = పురుషభావమును ధరించినవాడై, వ్యవహరతి = వ్యవహరించుచున్నాడు, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

పరిమిత జీవభావాన్ని పొందిన ఆత్మ గాఢ నిద్రలోని సహజ శుద్ధానంద అద్వయ స్థితి నుండి జీవభావంతో ఉన్న తాదాత్మ్యం కారణంగా స్వస్వరూపాన్ని ఎరగక మోహ వశంలో ఉన్నంత కాలం కర్మవాసనల ప్రాబల్యం వల్ల జాగ్రదనుభవాలకు తిరిగి రావలసివస్తుంది.

జీవితంలో ఎన్నో రకాల అహంపూరిత అనుభవాలను పొందుతుంది. తాను ప్రారంభించే అన్ని కర్మలలోను కర్తృత్వ భోక్తృత్వాలను స్వీకరిస్తుంది. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీశ్వరుడే. ఆయన సదా నా హృదయవేదిక పైన నర్తించును గాక!

వ్యాఖ్య

14 వ మంత్రభావం కొంతవరకు పై శ్లోకంలో ఉన్నది. రెండోభాగం తరువాతి శ్లోకంలో వస్తుంది.

తన నిజస్వరూపాన్ని పూర్తిగా గుర్తెరిగే వరకూ ఈ మూడు లోకాలలో తిరిగి తిరిగి ప్రయాణించక తప్పదు.

Sloka - 16.16

శ్లో॥ త్రిషు పురేష్వయమేవమనారతం
చరతి యః పురుధా రచయన్ స్వయమ్।
భువనమేతదశేషమవిద్యయా
స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.16॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరాత్మ, పురుధా = అనేక విధాలుగా, స్వయం = తాను, త్రిషు + పురేషు = మూడులోకములందు, అనారతః = ఎల్లప్పుడును, ఏవం = ఇట్లు, చరతి = తిరుగుచూ, అవిద్యయా = అజ్ఞానముచే, అశేషం = పూర్తిగా, ఏతత్ = ఈ, భువనం = లోకమును, రచయన్ = సృజించుచు/రచించుచు, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

జీవాత్మగా పరిమితులకు లోనైన ఆత్మ తన స్వస్వరూపాన్ని అపార్థం చేసుకుని స్వర్గాన్ని, దేవతలను, పంచమహాభూతాలను, మనుష్యులను, జంతువులు మొదలైన నామరూపాలను సృజించి, అంతులేకుండా లక్ష్యం లేకుండా ఈ మూడు అవస్థలలోను స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరాలను ధరించి తిరుగాడుతూ ఉంటుంది.

ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నా హృదయ కర్ణిక పైన నృత్యమాడును గాక!

వ్యాఖ్య

14 వ మంత్రంయొక్క భావం ఇందులో కూడా చెప్పబడింది.

ఆత్మజ్ఞానం పొందినప్పుడు ఈ మూడు అవస్థలు, శరీరాలు ఆత్మలో అదృశ్యమైపోతాయి. ఈ విషయాన్ని తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 16.17

శ్లో॥ ఇదమఖండచితి ప్రవిలీయతే

సుఖసరస్వతి యత్ర పురత్రయమ్।

ఉరగరజ్జునిభే చ నిజాత్మని

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.17॥

ప్రతి॥ యత్ర = ఎక్కడైతే, అఖండచితి = అఖండ జ్ఞానము, సుఖసరస్వతి = సుఖసముద్రమందు, ఉరగరజ్జునిభే = సర్పరజ్జు న్యాయమైన, నిజాత్మని = తన ఆత్మయందు, ఇదం = ఈ, పురత్రయం = ముల్లోకాలు, ప్రవిలీయతే = విలీనమగునో, సః సౌమ్యపతిః సదా హృది ఖేలతు = ఆ సౌమ్యకాశీపతి సదా నా హృదయమందు క్రీడించుగాక!

తాత్పర్యం

సర్ప దృశ్యం రజ్జువులో కలిసిపోయినట్లే జీవుడు సుఖాల నన్వేషిస్తూ తిరిగే ఈ మూడు పురాలు అఖండ చైతన్యరూపమైన ఆత్మలో కలిసిపోతాయి. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నా హృదయంలో ఖేలనం చేయును గాక!

వ్యాఖ్య

జీవుడు పరిభ్రమించే మూడు అవస్థలను మూడు పురాలతో పోల్చారు. ఆత్మదర్శనమైనప్పుడు ఈ మూడూ ఆత్మలో కలిసిపోతాయి. ఆత్మయొక్క నిజస్వభావాన్ని రాబోయే శ్లోకం తెలియజేస్తుంది.

Sloka - 16.18

శ్లో॥ అమృతమాయతనం జగతో బృహత్

తనుతమం చ సదోదంచతి వస్తు యత్।

పురుష ఏష తదేవ చిరంతనం

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.18॥

ప్రతి॥ అమృతం = అమృతరూపము, ఆయతనం = విశాలము, జగతః = జగత్తుకంటె, బృహత్ = పెద్దది, తనుతమం + చ = అణుస్వరూపమైనది, సదా = ఎల్లప్పుడు, సదోదంచతి వస్తు = ఎల్లప్పుడూ ప్రకాశించే వస్తువు, ఏషః + పురుషః = ఇతడే పురుషుడు, తత్ + ఏవ = అదియే, చిరంతనం = అనాది, శాశ్వతము, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

పరమాత్మ అమృతుడు. యావత్ప్రపంచానికి ఏక ఆధారం. ఆయన పెద్దదానికన్నా పెద్ద, చిన్నదానికన్నా చిన్న. ఆయన సనాతనుడు, అనాది, శాశ్వతుడు ఓంకార రూపి, చైతన్య రూపి.

ఆ అనంత పరమాత్మ స్వస్వరూపాన్ని మరచి జీవాత్మ భావాన్ని పట్టినట్లు నటిస్తాడు. నిజానికి ఆయన ఎప్పుడూ పరమాత్మయే. ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నా హృదయరంగంలో సదా రమించును గాక!

వ్యాఖ్య

ప్రతివానిలోని ఆత్మ అయిన పరమాత్మ వర్ణన తరువాతి శ్లోకంలోకూడా ఇవ్వబడుతోంది. ఆయన అసంగుడనే మాట ఒత్తి చెప్పబడుతుంది.

Sloka - 16.19

శ్లో॥ శ్రవణదర్శనకృత్ స్వయమద్వయః

శ్రవణదృగ్రహితోఽపి మహాద్భుతమ్।

చరణకృచ్చరణం చ వినైవ యః

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.19॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, స్వయం = స్వయముగా, అద్వయః = ద్వంద్వరహితుడు, శ్రవణదర్శనకృత్ = వినును, చూచును, శ్రవణదృక్ + రహితః + అపి = చెవులు, కన్నులు లేనివాడైనను, మహాద్భుతం = ఆశ్చర్యము, చరణం = పాదాలు, వినా + ఏవ = లేకనే, చరణకృత్ + చ = పాదాలున్నవాడే, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

ఆ పరమాత్మ అద్వితీయ బ్రహ్మము. రెండోది లేక కేవలం తనకు తానుగా ఉంటుంది. ఇంద్రియాలు లేకనే వింటుంది, చూస్తుంది, అన్ని పనులూ చేస్తుంది. దానికి కాళ్లు చేతులు లేవు అయినా అది అంతటా చరిస్తుంది. సర్వవ్యాపి. దాని

మహిమ అద్భుతం, విచిత్రం! ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నాహృదయంలో తన దివ్యలీలలను సదా ప్రదర్శించును గాక!

వ్యాఖ్య

అది పాపపుణ్యాలకు అతీతం కాబట్టి అవి దానిని ఏమీ చేయలేవు—— ఈ విషయాన్ని తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 16.20

శ్లో॥ స్పృశతి నో సుకృతం న చ దుష్కృతం

యమథ యస్య న ధీవపురింద్రియమ్।

జనిమృతీ చ న భూప్రభృతీన్యపి

స హృది ఖేలతు సౌమ్యపతిస్సదా॥16.20॥

ప్రతి॥ అథ = మరియు, యం = ఏ పరమాత్మను, సుకృతం = పుణ్యము, న + స్పృశతి = తాకదు, దుష్కృతం + చ = పాపము కూడా న——, ధీః వపురింద్రియమ్ = బుద్ధి, శరీరము, ఇంద్రియములును,-న-, జనిమృతీ + చ = జననమరణములును, -న-, భూ + ప్రభృతీని + అపి = భూమి మొదలగునవియును-, న స్పృశతి = తాకవు, సః సౌమ్యపతిః = ఆ సౌమ్యకాశీపతి, సదా = ఎల్లప్పుడూ, హృది = (నా) హృదయమందు, ఖేలతు = విహరించుగాక (క్రీడించుగాక)!

తాత్పర్యం

పరమాత్మకు దేనితోను సంగం లేదు. పుణ్య పాపాలు దానిని తాకవు. రెంటికీ అది అతీతం. పరిమిత పరికరాలైన ఇంద్రియ, శరీర, మనోబుద్ధులు దానికి లేవు. అది పుట్టదు, చావదు.

పంచమహాభూతాలకు దానితో ఏ సంబంధమూ లేదు. అది అన్నింటినీ అధిగమిస్తుంది. అది తన స్వయం ప్రకాశ మహిమతో వెలుగుతుంది. అది నిత్య శుద్ధం, ముక్తం, చిదాత్మ శాశ్వతమైంది.

ఆ పరమాత్మ సౌమ్య కాశీపతి నా హృదయంలో సదా రమించును గాక!

వ్యాఖ్య

కైవల్యోపనిషత్తులో మిగిలిన భావాలన్నీ పై నాలుగు శ్లోకాలలో శ్రీ గురుదేవులచేత వివరింపబడినాయి. కైవల్యోపనిషత్తు సారం ఇక్కడితో పూర్తి అయింది.

రాబోయే అయిదు శ్లోకాలలో పరమహంసోపనిషత్తు సారం ఉన్నది. పరమహంస అయిన సన్యాసి లక్షణాలు, ధర్మాలు ఎంతో మనోహరంగా వర్ణింపబడినాయి. ఈ ఉపనిషత్తు చాలా చిన్నది. ఇందులో ఖండాలు, మంత్రాలు అంటూ లేవు. ఉపదేశరూపంలో ఉన్న దానిని శిఖరిణి వృత్తంలో గురుదేవులు రచించారు.

చిన్నదైనా అతి ప్రభావవంతమైన ఈ ఉపనిషత్తు గురు శిష్య సంవాదం. బ్రహ్మదేవుడు గురువు, నారదుడు శిష్యుడు. పరమహంసల మార్గమేది, ధర్మమేది

అని నారదుడు ప్రశ్నించాడు. బ్రహ్మదేవుని సమాధానమే మిగిలిన ఉపనిషత్తు. ఉపదేశం నాలుగు భాగాలుగా ఉన్నది.

ఎవరి మనస్సులు నిత్య సత్యమైన బ్రహ్మములో నిరంతరం దృఢంగా నిలిచి నామరూప ప్రపంచాన్ని మిథ్యగా త్రోసివేశాయో, ఎవరు కేవలం కౌపిన ధారులై నిత్యమూ అరణ్యాలలో సంచరిస్తూ ఉంటారో వారు పరమహంసలు. వారినే ఈ క్రింద వర్ణిస్తున్నారు.

Sloka - 16.21

శ్లో॥ నిరాతంకే యస్మిన్ నిరుపచరితబ్రహ్మణి సదా

మనోలీనం యస్య త్యజతి స సుతాన్ దారసుహృదః।

అథైకం కౌపీనం విహరతి గృహీత్వా విగతభీః

స శంభుః స్వారాజ్యే దిశతు వసతిం సౌమ్యనిలయః॥16.21॥

ప్రతి॥ నిరాతంకే = ఆటంకము లేని, యస్మిన్ = ఏ, నిరుపచరిత = సాటిలేని, బ్రహ్మణి = పరబ్రహ్మమందు, సదా = ఎల్లప్పుడు, యస్య మనః = ఎవని మనస్సు, లీనం = నిమగ్నమైయుండునో, సః = అతడు, సుతాన్ = పుత్రులను, దారసుహృదః = భార్యను, మిత్రులను, త్యజతి = విడిచిపెట్టుచున్నాడు, అథ = మరియు, ఏకం + కౌపీనం గృహీత్వా = కేవలం కౌపీనం ధరించి, విగతభీః = భయరహితుడై, విహరతి = విహరించును, సౌమ్యనిలయః సః శంభుః = సౌమ్య

కాశీశుడు, స్వారాజ్యే = ఆత్మరాజ్యమందు, వసతిం దిశతు = నివాసమును ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

నిత్యానందము అనంతము అయిన పరమాత్మలో ఎవరి మనస్సు నిరంతరం రమించుతూ సతిసుతుల్ని, బంధువుల్ని ప్రాపంచిక మమకారాలను పూర్తిగా వదిలేసి ఉంటుందో ఆయన నిర్భయుడై కేవల కౌపీనధారియై విహరిస్తాడు. ఆ పరమాత్మయే ఉత్తర కాశీనాథుడు. ఆ అనంత పరమాత్మ నన్ను బ్రహ్మనిష్ఠనుండి చలించకుండా ఆశీర్వదించును గాక!

వ్యాఖ్య

బ్రహ్మదేవుడు పరమహంస యోగులు చాలా అరుదుగా ఉంటారని అన్నాడు. పరమహంస ప్రాపంచిక మమకారాలనే కాక ఆధ్యాత్మిక సాధనను కూడా మానివేస్తాడు. కౌపీనాన్ని దేహరక్షణకోసం, సమాజంకోసం ధరిస్తాడు.

వివేకంతో అన్ని బంధనాలను త్యజిస్తాడు. ఆయనకు కర్తవ్యాలు లేవు. కృతార్థత నొందినందున స్వేచ్ఛగా నడయాడుతాడు. ఆయనను అరికట్టే బంధనాలు లేవు. నిత్యముక్తుడు.

తనలో తాను రమిస్తూ ఆయన తనతో తాను క్రీడిస్తూ ఉంటాడు. ఆయనకు శీతోష్ణాల బాధలు పట్టవు. ప్రాపంచికానుభవాలు ఆయనను ఏమీ చేయవు. ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 16.22

శ్లో॥ న శీతం నాప్యుష్ణం న సుఖమసుఖం నాపి నిధనం

న మానావమానౌ శుక్ క్షుదపి న పిపాసా న విషయాః।

యదాత్మక్రీడైకప్రవణధిషణస్యాస్తి విదుషః

స శంభుః స్వారాజ్యే దిశతు వసతిం సౌమ్యనిలయః॥16.22॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, ఆత్మక్రీడా + ఏక = ఆత్మానందమందే, ప్రవణ + ధిషణస్య = నిమగ్న బుద్ధిగల, విదుషః = పండితునికి, శీతం = శీతలము, న = లేదో, ఉష్ణం + అపి = వేడి కూడా,——న, నిధనం + అపి = చావు కూడా-న, మాన + అవమానౌ = మానావమానాలు-న, శుక్ = దుఃఖము, క్షుత్ + అపి = ఆకలి కూడా, పిపాసా = దప్పిక, న, విషయాః = విషయ సుఖాలు, న = లేవు, సౌమ్యనిలయః సః శంభుః = సౌమ్యకాశీశుడైన ఆ శివుడు, స్వారాజ్యే = ఆత్మరాజ్యమందు, వసతిం దిశతు = నివాసమును ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

పరమహంస యోగి తన ఆనందాత్మలో రమిస్తూ ఉంటాడు. శీతోష్ణాల వల్ల చలించడు. సుఖదుఃఖాలు అతణ్ణి ఏమీ చేయవు. ఆయనకు చావు లేదు, చావు భయం లేదు. మానావమానాలు అతణ్ణి ఇసుమంతైనా కదిలించవు.

ఆత్మక్రీడలో నిరంతరం నిమగ్నుడై ఉండే అతడు దుఃఖం, క్షుత్పిపాసలు, విషయాలు-అన్నింటి పట్ల పరమ నిర్లిప్తతతో ఉంటాడు. ఆ పరమాత్మయే

విశ్వనాథప్రభువు. ఆయన బ్రహ్మనిష్ఠనుండి చలింపకుండా నన్ను ఆశీర్వదించును గాక!

వ్యాఖ్య

ఈ సందర్భంలో బ్రహ్మదేవుడు పరమహంసయోగి దండాన్ని ధరించడని, పిలక-యజ్ఞోపవీతము, ఏ వస్త్రము కూడా ధరించడని చెప్పాడు. ఆయన శరీర మనోబుద్ధులకు సంబంధించిన మిథ్యాజ్ఞానాన్ని, అజ్ఞానాన్ని త్యజిస్తాడు. శాశ్వతమైన బ్రహ్మన్ని ఎరిగి తానే బ్రహ్మమనే నిత్యజ్ఞానంతో ఉంటాడు. 'నిత్యము, శాంతము, అచలము, నిష్కలము అయిన చిదానందరస స్వరూపిని నేను అదే నా స్వభావం' అని ఎరిగి ఉంటాడు.

అదే ఆయన శిఖ. అదే ఆయన యజ్ఞోపవీతం. జీవాత్మపరమాత్మల కలయికే ఆయన సంధ్యావందనం. ఈ వర్ణనను శ్రీ గురుదేవులు తరువాతి శ్లోకంలో కొనసాగిస్తున్నారు.

Sloka - 16.23

శ్లో॥ న దంభో దర్పోఽహంకృతిరథ న నిందాస్తుతిరపి
న కామః క్రోధో వా కుణపమివ గర్వ్యం స్వకవపుః।
న శౌద్ర్యం వైప్ర్యం యత్ పరపరమహంసస్య విదుషః
స శంభుః స్వారాజ్యే దిశతు వసతిం సౌమ్యనిలయః॥16.23॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ, పరపరమహంసస్య విదుషః = శ్రేష్ఠతముడైన పరమహంస స్వరూపుడైన సర్వజ్ఞునికి, దంభః = దంభము/కపటప్రదర్శన, న = లేదు, అథ = మరియు, దర్పః = గర్వము; అహంకృతిః = అహంకారము, నిందాస్తుతీ + అపి = నిందాస్తుతులు న, కామః + క్రోధః + వా = కామక్రోధాలు, న, స్వక + వపుః = తన శరీరాన్ని, కుణపమ్ + ఇవ = శవమును వలె, గర్హ్యం = హేయమైనదిగా(భావించును), శౌద్ర్యం = శూద్రత్వము; వైప్ర్యం = విప్రత్వము, న, సౌమ్యనిలయః సః శంభుః = సౌమ్యకాశీశుడైన ఆ శివుడు, స్వారాజ్యే = ఆత్మరాజ్యమందు, వసతిం దిశతు = నివాసమును ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

బ్రాహ్మీస్థితిలో నిత్యము నిశ్చలుడై నిలిచియున్న పరమహంస యోగిలో లేశమైనా దంభదర్పాహంకారాలు, నిందాస్తుతులు, కామక్రోధాదులు ఉండవు. తన శరీరాన్ని శవంగా భావించి అసహ్యించుకుంటాడు.

అతడి దృష్టిలో బ్రాహ్మణ శూద్ర జాతులంటూ ఉండవు. నిత్యమూ తన నిస్సంగమహిమలో ప్రకాశిస్తూ ఉంటాడు. ఆ పరమహంస పరమాత్మయే! ఆయనే సౌమ్య కాశీ విశ్వనాథుడు! ఆయన నన్ను బ్రాహ్మీస్ఫురణతో నిత్యమూ అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

రాబోయే శ్లోకంలో కేవలం దండం ధరించడంవల్ల దండి సన్యాసి కారని చెబుతున్నారు.

Sloka - 16.24

శ్లో॥ న దండీ యః కాష్ఠగ్రహణపటురజ్ఞానజటిలః

స దండీ హ్యుద్దండాన్ సుదృఢషడరీన్ యో దమయతి।

ధృతో యద్బ్రహ్మణ్యవ్యభిచరితనిష్ఠైకలగుడః

స శంభుః స్వారాజ్యే దిశతు వసతిం సౌమ్యనిలయః॥16.24॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, కాష్ఠగ్రహణపటుః = దండమును ధరించుశక్తిగలవాడు, అజ్ఞాన = అజ్ఞానముగల, జటిలః = జడధారి, దండీ + న = దండికాదు, యః = ఎవడు, ఉద్దండాన్ = ఉగ్రంగా విజృంభించిన/బలమైన, సుదృఢ = పటిష్ఠములైన, షట్ + అరీన్ = అరిషడ్వర్గములను, దమయతి = నిగ్రహించునో, సః + దండీ = అతడే దండి, యత్ + బ్రహ్మణి = ఏ పరమాత్మయందు, అవ్యభిచరిత = చలించని, నిష్ఠా + ఏక + లగుడః + ధృతః = నిష్ఠ అనే దండమునే ధరించినవాడో, సౌమ్యనిలయః సః శంభుః = సౌమ్యకాశీశుడైన ఆ శివుడు, స్వారాజ్యే = ఆత్మరాజ్యమందు, వసతిం దిశతు = నివాసమును ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

అజ్ఞానంలో మునిగిఉండి కేవలం కర్ర పట్టుకోడంలో మాత్రం కుశలుడైనవాడు దండికాదు. శుద్ధచైతన్య బ్రహ్మస్వరూపంలో స్థిరంగా నిలిచి హృదయాన్ని దృఢంగా పట్టుకు పీడించే కామక్రోధాది ఆరు శత్రువుల్ని అణచి వేసినవాడే దండి.

వ్యభిచరించని నిష్ఠతో పరమాత్మను గురించి ఏకాగ్రచిత్తంతో ధ్యానించేవాడే నిజమైన దండి సన్యాసి.

ఆ దండి సన్యాసియే పరమాత్మ. ఉత్తరకాశీవిశ్వనాథు డాయనే. ఆ అనంత పరమాత్మ నాకు బ్రాహ్మీ చైతన్య నిష్ఠను ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

అవిచ్ఛిన్న తైలధార వలె పరమాత్మధ్యానాన్ని నిరంతరాయంగా కొనసాగించే వారే దండిస్వాములు. అజ్ఞానంలో మునిగి కఱ్ఱను పట్టుకునేవాడు సన్యాసి వేషధారి మాత్రమే. కఱ్ఱ = దండం కేవలం బాహ్యమైన సంకేతం. జిజ్ఞాసువుల్ని పట్టి పీడించే ఆరు శత్రువులకు లొంగకపోవడమే దండానికి సంకేతం.

వీటిని వదలకుండా చేత్తో దండం పట్టుకున్నవానిని దండిస్వామి అనరాదు. అలా కేవలం కాష్ఠం పట్టుకున్నవాడు మిథ్యాచారి. ఆరు శత్రువుల్ని జయించి నిరంతరం బ్రహ్మ ధ్యానంలో ఉన్నవాడు, దండం లేకపోయినా దండిస్వామియే. పరమహంస సన్యాసియొక్క నిజస్వభావాన్ని వర్ణించే శ్లోకంతో ఈ స్తబకం ముగింపుకి వస్తున్నది.

Sloka - 16.25

శ్లో॥ అనిష్టో యన్నిష్ఠః స్థిరమతిరనంతోదవసితః

హిరణ్యే చాతృష్ణో రుచిరవిషయేష్వాత్మధనికః।

వరేణ్యో యో భిక్షుః స తు జయతి నాన్యేఽఘనిధయః

స శంభుః స్వారాజ్యే దిశతు వసతిం సౌమ్యనిలయః॥16.25॥

ప్రతి॥ యః = ఏ పరమాత్మ, అనిష్ఠః = అనికేతుడు/స్థిరనివాసము లేనివాడు, యత్ + నిష్ఠః = ఏ పరమాత్మయందు ఉండువాడో, స్థిరమతిః = స్థిరచిత్తుడో, అనంత + ఉదవసితః = అనంతాకాశమే నివాసముగా కలవాడు, హిరణ్యే = సంపదయందు, అతృష్ణః + చ = ఆశలేనివాడు, అరుచిః విషయేషు = విషయవాంఛలు లేనివాడు, ఆత్మ = ఆత్మనే, ధనికః = ధనముగా కలవాడు, వరేణ్యః + భిక్షుః = పరమహంస అయిన, సః + తు = అతడే, జయతి = జయించుచున్నాడు, అఘనిధయః = పాపరాశులైన, అన్యే = ఇతరులు, న (జయంతి) = కృతార్థులుకారు, సౌమ్యనిలయః సః శంభుః స్వారాజ్యే వసతిం దిశతు = సౌమ్యకాశీశుడైన ఆ శివుడు ఆత్మరాజ్యమందు నివాసమును (ఆశ్రయమును) ప్రసాదించుగాక!

తాత్పర్యం

పరమాత్మ యొక్క శుద్ధచైతన్యంలో స్థిరంగా నిలచి ఉన్నవాడే పరమహంస యోగి. ఆయనకు ఎక్కడా స్థిరవాసం అంటూ ఉండదు. యావత్ ప్రపంచమూ ఆయన వాసస్థానమే. ఆయన బుద్ధి చలించదు. స్వర్గంపట్ల, విషయ భోగాల యెడ ఆయనకు ఎలాంటి ఆకర్షణగాని, కోరికగాని ఉండదు. సాధనద్వారా సంపాదించిన ఆత్మ ధనమే ఆయన ధనం.

ఆయనే జీవన్ముక్తుడు. ఆయనే పరమహంస. యోగియొక్క ఉత్తమపదాన్ని పొందినవాడు! ఆ పరమహంస సన్యాసియే పరమాత్మ. ఉత్తరకాశీశుడు.

ఆ కరుణామూర్తి నన్ను నిత్యము బ్రహ్మచైతన్య నిష్ఠలో స్థిరంగా ఉండేట్లు అనుగ్రహించును గాక!

వ్యాఖ్య

పై లక్షణాలేవీ లేక దండధారులై సంచరించే వాళ్లు మోసగాళ్లు. తమ్ము తామే వంచించుకుంటూ అమాయకులైన ఇతరులను కూడా మోసగిస్తారు. వాళ్ళ దండ ప్రదర్శనం ఆధ్యాత్మికదర్పమే. అంధభక్తుల్ని, అమాయక సాధువుల్ని మోసగించడానికే పనికివస్తుంది. వారు తమ్ము తాము మోసగించుకోవడమే కాక పాపాలను కూడా మూట కట్టుకుంటారు. తత్కారణంగా వారు రౌరవం వంటి నరకాలలో బాధపడవలసి వస్తుంది.

***

17. 17. సప్తదశ స్తబకం

ఈ స్తబకంలో మైత్రేయి, తేజోబిందూపనిషత్తుల సారం వేరువేరు వృత్తాలలో పొందుపరచబడి ఉన్నది. ఈ శ్లోకాలన్నీ సూటిగా విషయాన్ని చెబుతూ నిండుభక్తితో తొణికిసలాడుతూ ఉత్తమసాహిత్యంగా అలరారుతున్నాయి.

మొదటి పందొమ్మిది శ్లోకాలు మైత్రేయి ఉపనిషత్తుకు, చివరి ఆరు శ్లోకాలు తేజోబిందూపనిషత్తుకు చెందినవి.

రాజా బృహద్రథుడు తీవ్రమైన తపస్సు చేసి తన అంతఃకరణాలను విశుద్ధపరచుకొన్నాడు. వేదవిదుడైన శాకాయన్య ఋషిని సమీపించి తన సంశయనివారణార్థం చాలా ప్రశ్నలు వేశాడు. ఆ ప్రశ్నలు మొదటి మూడు శ్లోకాలలో ఉన్నాయి.

Sloka - 17.01

శ్లో॥ శిఖరీప్రపతత్యథోదధిః

పరిశుష్యత్యవనిర్నిమజ్జతి।

కిమిహాస్తి భవేఽభవం భవం

శరణం యాహి శివం శివాధవమ్॥17.1॥

ప్రతి॥ శిఖరీ = కొండ, ప్రపతతి = పడిపోతుంది, అథ = మరియు, ఉదధిః = సముద్రము, పరిశుష్యతి = ఇంకిపోవును, అవనిః = భూమి, నిమజ్జతి = మునిగిపోవును, ఇహ = ఇక్కడ, భవే = శివునిలో, అభవం = పుట్టనిది, కిమ్ +

అస్తి = ఏమున్నది, భవం = భవుడును, శివాధవమ్ = శివా/పార్వతీపతి అయిన, శివం = శివుని, శరణం = శరణమును, యాహి = పొందుము/శరణు పొందుము.

తాత్పర్యం

అతి పెద్దవి, ఎత్తైనవికూడా పర్వతాలు ఒకరోజు పగిలి నుసి కావచ్చును. అంతులేని సముద్రం ఏనాడైనా ఎండిపోవచ్చును. కాలవశాత్తు భూమి గతితప్పి ఆకాశంలో అదృశ్యమై పోవచ్చును. నిత్యమూ మారిపోయే నామరూపాలతో కూడిన క్షరప్రపంచంలో మార్పులకు అతీతమైనది, నిత్యంగా శాశ్వతంగా ఉండేది ఏది? ఆ నిత్య శాశ్వత మంగళరూపుడు పార్వతీపతియే! ఆ పరమశివుని శరణు వేడెదము గాక!

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకం వైతాలీయ వృత్తంలో ఉన్నది. ప్రపంచంలో సర్వమూ మారుతోంది. మారడం అనేది ఈ జగత్తులో మారని శాసనం! పర్వతశ్రేణులు, సముద్రం, భూమి కూడా ఈ నియమానికి లోబడినవే. అందుకే రాజా బృహద్రథుడికి ఒక ఆశంక కలిగింది. మార్పు చెందే ఈ ప్రపంచానుభవాలను పొందడం వల్ల ప్రయోజనం ఏమైనా ఉన్నదా? ఇది ఆయన మొదటి ప్రశ్న.

దానికి సమాధానం శ్లోకంలోని చివరి పాదం ఇస్తుంది. జననమరణాలు లేని పరమశివుడు, పార్వతీధవుడు ఈ జగత్తు ఉదయించి, నిలిచి, అంతరించడానికి

ఏకాధిష్ఠానం. ఈ జననమరణాల బాధను వదిలించుకోడానికి ఆయన శరణు పొందుదాము.

మృత్యు సంసార రూపమైన ఈ భయంకర ప్రపంచంలో మానవులు విషయాకర్షణలకు అశాంతిగా ఉండి కప్పదాట్లు వేస్తున్నారు. ఇందులోంచి బయట పడడానికి భగవంతుని వెదుక్కొని ఆయనకు సర్వసమర్పణం చేసుకోవడం ఒక్కటే తేలికమార్గం. ఈ సంగతిని రాబోయే శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 17.02

శ్లో॥ అరమంధతమఃప్రహౌ నరః

ప్లవవద్ఘోరభవే విఘూర్ణతి।

గతిరత్ర భవత్పదాంబుజే

రతిరేవోత్తరకాశికేశ్వర॥17.2॥

ప్రతి॥ అరమంధతమః ప్రహౌ = లోతైన, ఎండిపోయిన చీకటి బావిలో, ప్లవవత్ = కప్పవలె, నరః = నరుడు, ఘోరభవే = భయంకర సంసారమున, విఘూర్ణతి = కొట్టుమిట్టాడుచున్నాడు, ఉత్తరకాశికా + ఈశ్వర = ఉత్తర కాశీపతీ! భవత్ = నీ, పద + అంబుజే = పాదపద్మాలపై- రతిః + ఏవ = భక్తియే, అత్ర = ఇచ్చట, గతిః = శరణము——

తాత్పర్యం

ఎండిపోయిన లోతు నూతిలో పడ్డ కప్ప ఎగిరెగిరి పడ్డట్లే మానవులు తమ స్వస్వభావాన్ని పూర్తిగా విస్మరించి, విశ్రాంతి ఎరుగక, అంతులేని కామనలతో ఈ భయంకర సంసారంలో అనేక కర్మలలో చిక్కుకొని స్వార్థ ప్రేరణలతో అటూ ఇటూ పరుగులు పెడుతున్నారు. ఈ సుడిగుండంలో చిక్కుకొన్న మానవులు ఇందులోంచి బయటపడే మార్గం కనలేకుండా ఉన్నారు. కరుణామయుడవైన ఉత్తరకాశీనాథా! శుద్ధభక్తితో నీ పవిత్ర పాదపద్మాలవద్ద ప్రణమిల్లి ఆత్మార్పణం చేసుకోడం ఒక్కటే ఈ విషయ సంసారంనుండి, జననమరణాలనుండి తరించే మార్గం.

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంకూడా వైతాలీయ వృత్తంలోనే ఉన్నది. ఈ స్థూలశరీరం మలిన దుర్గంధభూయిష్ఠమైన పదార్థంతో తయారైంది. దీనిని నెరిగి శరీరం యొక్క పనికిమాలిన స్వభావం అర్థం చేసుకొన్నవాడు దానిపట్ల విముఖతను పొందుతాడు. ఈ సంగతిని తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 17.03

శ్లో॥ మైథునోత్థమతిమాత్రకచ్చరం
చాత్ర మూత్రకుహరాద్వినిర్గతమ్।
గాత్రమేతదసృగస్థిసంచితమ్
తత్ర కిం కురు రతిం త్రిలోచనే॥17.3॥

ప్రతి॥ మైథునాత్ + ఉత్థం = సంభోగముచే పుట్టిన, అతిమాత్రకచ్చరం = మలినమైన/అపవిత్రమైనది, అత్ర = ఇక్కడ, మూత్రకుహరాత్ = మూత్ర ద్వారమునుండి, వినిర్గతం = వెలువడినది, ఏతత్ + గాత్రం = ఈ శరీరము, అసృక్ + అస్థిసంచితమ్ = నెత్తురు మరియు ఎముకలతో నిండినది, తత్ర = అచ్చట, కిం = ఏమున్నది, త్రిలోచనే = ఈశ్వరునియందు, రతిం + కురు = ఇష్టపడుము.

తాత్పర్యం

మానవుని స్థూలశరీరం స్త్రీ పురుషుల సంగమం వల్ల జనించింది. మాలిన్యంతో నిండింది. మూత్ర సంచి వద్ద నుండే స్త్రీ గర్భంలోంచి పుడుతుంది. నెత్తుటితో, ఎముకలతో నిండిఉంటుంది. ఇలా దాని పుట్టుక, ఉనికి కూడా అసహ్యకరమైనవే. అది చక్కగా ఎదిగి ఆరోగ్యవంతంగా ఉన్నప్పుడు కూడా, ఎంత శుభ్రం చేసి అలంకరించినా అది మలినంగానే ఉంటుంది. ఈ మురికి కుప్పని 'నేను', 'నాది' అని మనుష్యులు ఎలా ప్రేమిస్తారో, ఆశ్చర్యం!

దీనిని కాదని తిరస్కరిస్తే దేనిని పట్టుకోవాలి? నీవు ఈ జగత్తునుండి బయటపడదలచుకుంటే నీకు జవాబు, త్రిలోచనుడైన మహాదేవుడే. ఆయనకు భక్తితో ఆత్మ నివేదనం చేసుకో!

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకం రథోద్ధత ఛందస్సులో ఉన్నది.

పై మూడు శ్లోకాలు బృహద్రథుని అనుమానాలను చెబుతున్నాయి. ఆత్మ బోధను పొందడానికి తగిన అర్హతలు రాజులో ఉన్నాయి. అతడికి వైరాగ్యం ఉన్నది. తీవ్రమైన తపస్సును చేశాడు. తీవ్ర ముముక్షువుగా ఉన్నాడు. ఆయన ప్రశ్నలను బట్టే ఈ విషయం స్పష్టమైనది.

బ్రహ్మనిష్ఠుడు, తత్త్వజ్ఞుడు అయిన శాకాయనఋషి బ్రహ్మవిద్యా బోధను చేశాడు. ఆయన బోధల సారాన్ని రాబోయే శ్లోకాలు వివరిస్తాయి.

ముందుగా శాకాయనుడు పరమాత్మ జీవునిలో హృదయసారంగా అంతరాంతరాలలో ఉన్నాడని చెప్పాడు. అది తనకు అంత దగ్గరగా ఉన్నప్పటికీ, అతని విషయవ్యామోహాలవల్ల ఎంతో దూరంగా ఉన్నట్లు అగపడుతుందని కూడా వివరించాడు.

Sloka - 17.04

శ్లో॥ స్పర్శరూపరసగంధనిస్వనే-

ష్వాశయా భ్రమతి యః పృథగ్జనః।

తద్దవిష్టతరమాత్మవస్తు యత్

స్వస్తిదోఽస్తు మమ తత్తనుఃశివః॥17.4॥

ప్రతి॥ యః = ఏ, పృథగ్జనః = సామాన్యుడు/అజ్ఞాని, స్పర్శ + రూప + రస + గంధ + నిస్వనేషు = స్పర్శ, రూపము, రసము, గంధము, శబ్దములందు, ఆశయా = కోరికతో, భ్రమతి = తిరుగుచున్నాడో, యత్ + ఆత్మ వస్తు = ఏ ఆత్మ

విషయము, తత్ = అతనికి, దవిష్ఠతరం = దూరమైనది, తత్ = అట్టి, తనుః = శరీరం గల, శివః = శివుడు, స్వస్తిదః = శుభము నిచ్చువాడు, అస్తు = అగుగాక.

తాత్పర్యం

స్పర్శ రూపరసగంధ ధ్వనుల విషయాల వెంబడి అనురాగంతో ఎడతెగకుండా పరుగెత్తే వానికి పరమాత్మ ఎంతో దూరంగా ఉంటాడు. అతనికి ఆత్మ దర్శనం అతి దుర్లభం. ఆ పరమాత్మ పరమేశ్వరుడే. ఆయన నాకు ముక్తిని ప్రసాదించును గాక!

వ్యాఖ్య

పూర్తిగా బాహ్యదృష్టి కలవాడు విషయ వస్తువుల వేటలో అంధులై తిరుగుతూ ఉంటారు. జన్మలకు జన్మలు గడిచిపోయినా వారు ఆత్మదర్శనానికి నోచుకోరు.

తరువాతి శ్లోకంలో తపస్సుతో శుద్ధమైన మనస్సు ద్వారా ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందవచ్చునని తెలుపబడుతోంది.

Sloka - 17.05

శ్లో॥ ప్రాప్యతే న తరసా తవ తత్త్వం

ప్రాప్యతే తు తపసాంతరింధః।

వీతిహోత్ర ఇవ వృత్తినివృత్త్యా

శాంతిమేతి తపసైవ హి చిత్తమ్॥17.5॥

ప్రతి॥ తవ = నీ, తత్త్వం = తత్త్వము, తరసా = త్వరగా, న + ప్రాప్యతే = పొందబడదు, అంతరింధః = అంతరంగములో దహించబడిన ఇంధనంలా శాంతించినవాడా/ఆత్మస్వరూపుడా, తపసా + తు = తపస్సుచేత నైతే, ప్రాప్యతే = పొందబడును, వీతిహోత్రః + ఇవ = అగ్నివలె, వృత్తినివృత్త్యా = వృత్తులు నివృత్తి కావుటచేత, తపసా = తపస్సుచే, చిత్తం = మనస్సు, శాంతిం = శాంతిని, ఏతి = పొందుచున్నది.

తాత్పర్యం

ఓ మహాదేవప్రభూ, ఆధ్యాత్మికసాధన లేకుండా నీ స్వభావాన్ని తెలుసుకోవడం సాధ్యంకాదు. యమనియమాదుల అభ్యాసాల ద్వారా, తపోనిష్ఠతో, నీ పట్ల నిస్స్వార్థభక్తితో, శుద్ధమైన అంతరంగంలో, నీ స్వభావం వెల్లడి అవుతుంది. ఆస్థితిలో ఉన్న మనస్సులో శుద్ధాత్మతత్త్వం స్ఫుటంగా ఉదయిస్తుంది. సమిధలు అయిపోయిన అగ్ని వలె మనస్సు ఏకాగ్రధ్యానంలో శమించినప్పుడు మనస్సు అణగిపోయి శివస్వరూపంలో కలిసిపోతుంది.

వ్యాఖ్య

రాబోయే శ్లోకంలో మనస్సే ఈ బహుళప్రపంచానికి కారణమని తెలుపబడుతోంది.

Sloka - 17.06

శ్లో॥ చిత్తమేవ హి భవో నిజచిత్తం

శోధయేద్వివిదిషుః శివతత్త్వమ్।

భావయేత్ సరసమంఘ్రిసరోజం

కాశికేశ తవ చిత్తసరోజే॥17.6॥

ప్రతి॥ భవః = సంసారము, నిజచిత్తం = మనః కల్పితమైన, చిత్తం + ఏవ + హి = చిత్తమే, శివతత్త్వం = శివతత్త్వమును, వివిదిషుః = తెలుసుకోగోరువాడు; శోధయేత్ = శుద్ధి చేయవలెను(పరిశోధించును), కాశికా + ఈశ = ఉత్తర కాశీపతీ!, తవ = నీ, చిత్తసరోజే = మనః పద్మమందు, సరసం = సారభూతమైన, అంఘ్రిసరోజం = పాదపద్మమును, భావయేత్ = ధ్యానించవలెను.

తాత్పర్యం

ఈ సంసారం మనః కల్పితం తప్ప మరోటి కాదు. శివుని తత్త్వం ఎరుగగోరినవారు తపస్సుద్వారా, దైవభక్తి ద్వారా తమ మనస్సును శుద్ధపరచుకోవాలి. అలా శుద్ధమైన మనస్సుతో తమ హృదయకమలంలో భగవంతుని పాదపద్మాలను ప్రేమతో భక్తితో ధ్యానించాలి.

ఇలా భగవద్ధ్యానంలో మనస్సు పూర్తిగా నిమగ్నమైనప్పుడు, మనస్సులోని ఆలోచనలు పూర్తిగా ఆగిపోయి మనస్సు అంతమౌతుంది. అప్పుడు మనఃకల్పితమైన సంసారం అదృశ్యమై సాధకుడు ముక్తి పొందుతాడు.

వ్యాఖ్య

పై శ్లోకం స్వాగతవృత్తంలో ఉన్నది.

తరువాతి శ్లోకంలో పరబ్రహ్మను మనం స్వీకరించడానికి, తిరస్కరించడానికి కూడా అవకాశం లేదని వివరించుచున్నారు.

Sloka - 17.07

శ్లో॥ హేయాదేయాద్దూరతో నిర్విశేషం

నిస్సామాన్యం చాస్తి యత్తత్త్వమీడే।

నిర్వాణం తన్నిర్వపుర్నిర్వికల్పం

విశ్వాధారం విశ్వనాథాభిధానమ్॥17.7॥

ప్రతి॥ యత్ + తత్త్వం = ఏబ్రహ్మతత్త్వము, హేయాత్ = హేయమైన దాని కంటె, దేయాత్ = గ్రహించదగిన దానికంటె(ఇవ్వగల్గిన దానికంటె), దూరతః = దూరంగా, నిర్విశేషం = గుణరహితము, నిస్ + సామాన్యం + చ = విశిష్టమునునై, అస్తి = ఉన్నదో, తత్ = ఆ తత్త్వము, నిర్వాణం = మోక్షము, నిర్వపుః = శరీరములేనిది, నిర్వికల్పం = వికల్ప రహితము, విశ్వ + ఆధారం = సర్వానికి ఆధారము, విశ్వనాథ + అభిధానం = విశ్వనాథుడను పేరు గల దానిని, ఈడే = స్తుతించుచున్నాను.

తాత్పర్యం

పరబ్రహ్మాన్ని స్వీకరించడానికి గానీ తిరస్కరించడానికి గానీ వీలు లేనంత దూరంలో ఉన్నది. అలాగే గ్రహించడానికి వీలులేనంత దూరంలో ఉన్నది. అది లక్షణ రహితమైనందున దానిని దేనితోను పోల్చడానికి కూడా వీలులేదు. అది నిర్వాణరూపము, నిత్యముక్తము. దానికి ఉపాధి (శరీరం) లేదు. మనస్సు యొక్క నామరూపకల్పనలకు అది అతీతమైనది.

బ్రహ్మాండం యావత్తుకు అది అధిష్ఠానం. ఆ పరమాత్మయే విశ్వనాథప్రభువు. ఆయనను నేను ఆరాధించి పూజిస్తాను.

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకం శాలినీ వృత్తంలో ఉన్నది. విశ్వనాథుణ్ణి నిర్గుణ పరబ్రహ్మమని వివరించారు.

తరువాతి శ్లోకం సౌమ్యకాశీపతి నా పట్ల ప్రీతుడగునుగాక అనే ప్రార్థనలో నిండిఉన్నది.

Sloka - 17.08

శ్లో॥ శుద్ధం బుద్ధం నిత్యముక్తస్వభావం
సత్యం సూక్ష్మం సంవిదానందసింధుః।
ప్రత్యగ్వస్తు ప్రీయతాం ప్రేమమూర్తిః
సౌమ్యాకారం సౌమ్యకాశీశ్వరాఖ్యమ్॥17.8॥

ప్రతి॥ శుద్ధం = శుద్ధము, బుద్ధం = జ్ఞానరూపము, నిత్యముక్తస్వభావం = శాశ్వతముక్త లక్షణముగలది, సత్యం = సత్యరూపము, సూక్ష్మం = అణురూపము, సంవిదానందసింధుః = చైతన్యానందసముద్రము, ప్రేమమూర్తి = ప్రేమస్వరూపుడు, సౌమ్యకాశీ + ఈశ్వర + ఆఖ్యం = సౌమ్యకాశీపతియను పేరు గల, సౌమ్య + ఆకారం = శాంతమూర్తి గలవాడు, ప్రత్యక్ + వస్తు = అంతరాత్మ / లోపలి తత్త్వము (ప్రత్యక్షస్వరూపము), ప్రీయతాం = తృప్తిచెందును గాక.

తాత్పర్యం

ఓ సౌమ్యకాశీశ్వరా, రాగద్వేషాలచేత స్పృశించబడని పరమశుద్ధుడివి నీవు. శుద్ధచైతన్య రూపివి. ఉపాధులు పరిమితులు పెట్టలేని నిత్యముక్తుడివి. పరమ సత్యానివి. సర్వవ్యాప్త ఆకాశం కన్న సూక్ష్మతరమైన వాడివి. సుఖ సముద్రుడివి. జ్ఞానస్వరూపివి. శాంతిరూపివి. సర్వభూతాల అంతరాంతరాలలోని సారం నీవు. అన్నింటికన్న ఎక్కువైన, స్వార్థరహితమైన ప్రేమపుంజానివి, ప్రియతముడివి.

నీ దివ్యానుగ్రహం నాపై ఎప్పుడూ ప్రసరించును గాక!

వ్యాఖ్య

ఈ శ్లోకంకూడా శాలినీ వృత్తంలోనే ఉన్నది.

భగవంతుణ్ణి సరిగా పూజించి ఆరాధించడం ఎలాగో తరువాతి శ్లోకం చెబుతోంది.

Sloka - 17.09

శ్లో॥ తవ హే శివమందిరం శరీరం

శివదస్త్వం చ సదాశివోఽన్తరాత్మా।

అహమస్మి శివోఽద్వయః పరాత్మే-

త్యనుచింతాపచితిస్తవేశ్వరస్య॥17.9॥

ప్రతి॥ హే శివా! = ఓ శివా!, శరీరం = ఈ శరీరము, తవ = నీయొక్క, శివమందిరం = పవిత్రాలయము, త్వం + చ = నీవైతే, శివదః = శుభంకరుడవు, అంతర + ఆత్మా = అంతరాత్మకూడా, సదాశివః = సదాశివుడే, శివః = శివుడు, అద్వయః = ద్వంద్వాతీతుడు, పరాత్మా = పరమాత్మను, అహం + అస్మి = నేనే అగుచున్నాను, ఇతి = అని, అనుచింతా = ధ్యానమే, ఈశ్వరస్య = శివుడవైన, తవ = నీకు, అపచితిః = పూజ.

తాత్పర్యం

ఓ పరమశివా! ఈ శరీరం నీ పవిత్రాలయము. నా శుద్ధ అంతరాత్మ నీ సదాశివరూపం. "నేను సదాశివరూపమైన అద్వితీయ పరమాత్మను" అని ఏకాగ్రభక్తితో ఈ ఆత్మను గూర్చిన నిరంతర ధ్యానమే నీపూజ.

వ్యాఖ్య

ఇదే భగవంతునికి నిజమైన ఆరాధన. బాహ్య పూజలు, క్రియలు భక్తుణ్ణి ఈ మానసిక పూజకు అర్హుణ్ణి చేయడానికే వినియోగపడుతాయి.

ఈ శ్లోకం ఔపచ్ఛందసిక వృత్తంలో ఉన్నది.

సన్యాస స్వీకరణం తరువాత ఆ సాధకుడు ఇంటినీ, గ్రామాన్ని వదిలేయాలి. తన ఇంటివిషయం, జన్మస్థానవిషయం ఇక స్మరణ ఉండరాదు. బ్రహ్మమును గురించే అతడు సదా చింతన చేయాలి- ఈవిషయాలు తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 17.10

శ్లో॥ కృతధీః కృతసన్యసనో న వసే-

న్నిజనీవృతినిర్జితవృత్తిరయమ్।

శివతావకనిష్కలరూపమలం

విదధీత హృది ప్రవివిక్తపదే॥17.10॥

ప్రతి॥ హే శివ = ఓ శివా! కృతధీః = శుద్ధబుద్ధియై, కృతసంన్యసనః = సంన్యాసమును స్వీకరించి, న వసేత్ = అచ్చటనే నివసించరాదు, అయం = ఇది, నిజ = తన, నీవృతి = జన్మస్థలం/స్వస్థానము, నిర్జిత = జయించిన(వదలిన) వృత్తిః = ప్రవృత్తి కలది, ప్రవివిక్తే = నిర్జనమైన, హృది = మనస్సునందు, తావక = నీ, నిష్కల = నిర్గుణమైన, రూపం = రూపమును, అలం విదధీత = ధ్యానించిన చాలును.

తాత్పర్యం

విశుద్ధబుద్ధియై సన్యాసస్వీకరణ చేసిన సాధకులు ఇక తన నిజస్థానంలో ఉండరాదు. నిర్జనవాసం చేస్తూ నివృత్తిపరుడైన ఆ సన్యాసి, ఓ శివా, నీ నిష్కల నిర్గుణపదాన్ని హృదయంలో బాగా చింతన చేయాలి.

వ్యాఖ్య

మనోబుద్ధులను శుద్ధపరచుకొన్నాక, స్థిర సంకల్పుడయ్యాక, శాస్త్రాధ్యయనం చేసి వాటి నిగూఢార్థాలను గ్రహించాక ఆ సన్యాసి ఇక తన జన్మగ్రామంలో కాని పట్టణంలో కాని వసించరాదు.

జైలు నుండి విడుదల అయిన దొంగ వేగంగా అక్కడ నుండి పారిపోయినట్లు జనసమ్మర్దంతో కూడిన పట్టణాల నుండి దూరంగా పోయి ప్రశాంతమైన ఏకాంతప్రదేశాన్ని ఏరుకోవాలి. అక్కడ అతణ్ణి చలింపజేసే ఆలోచన నుండి తేలికగా విడుదల అవుతాడు. అప్పుడే నిర్గుణధ్యానం కొనసాగుతుంది.

పూజ్యగురుదేవులు ఇచ్చిన ఈ సలహా ప్రారంభదశలోని సాధకులకు ఎంతో అవసరం.

ఈ శ్లోకం తోటక ఛందస్సులో ఉన్నది.

'అహం బ్రహ్మాస్మి' అనే పరమజ్ఞానం ఉదయించిన మహాత్ముని స్థితిని ఈక్రింది శ్లోకం వర్ణించుతుంది.

Sloka - 17.11

శ్లో॥ న వా మఠం భీమవనం న వాశ్రయేత్

కృతీకృతస్వాత్మవినిశ్చయస్సతామ్।

కటాక్షపాతేన విపర్యయోజ్ఝితః

కటాక్షపాత్రం తవ సౌమ్యరాట్ప్రభో॥17.11॥

ప్రతి॥ సౌమ్యరాట్ప్రభో = సౌమ్య కాశీశుడా, కృతీ= ధన్యుడు, కృతీకృతస్వాత్మవినిశ్చయః = తన ఆత్మస్వరూపంపై దృఢనిశ్చయము చేసుకున్నవాడు = తన ఆత్మయందే నిశ్చయము కలవాడు, మఠం + వా = మఠమునుగాని, న + ఆశ్రయేత్ = ఆశ్రయించరాదు, భీమవనం + వా = భయంకర అరణ్యమును గాని, న + ఆశ్రయేత్ = ఆశ్రయించరాదు, సతాం = సత్పురుషులయొక్క కటాక్షపాతేన = అనుగ్రహముచే, విపర్యయాత్ = భేద భావముచేత, ఉజ్ఝితః = తొలగింపబడినవాడై, తవ = నీ, కటాక్షపాత్రం = దయకు అర్హుడను– (అయితిని) విపర్యయోజ్ఝితః = తప్పుడు జ్ఞానాన్ని పూర్తిగా విడిచిపెట్టి, సత్యంలో స్థిరంగా ఉన్నవాడు.

తాత్పర్యం

ఓ సౌమ్య కాశీశప్రభూ, ఓ విశ్వనాథప్రభూ! నీ పరమకారుణిక అనుగ్రహ దృష్టిని నా పైన ప్రసరింపజేశావు. సత్పురుషుల కటాక్షంవల్ల నా మనస్సు సందేహ రహితమై, ప్రశాంతమై నీ కటాక్షానికి పాత్రుడనయ్యాను. ఓ ప్రభూ! ఆత్మజ్ఞానినై కృతకృత్యత చెందినవానికి మఠానికిగాని వనానికిగాని పోవలసిన అవసరం లేదు.

వ్యాఖ్య

ఆత్మజ్ఞానికి ఎలాంటి బంధనాలు లేవు. ఆయన గాలిలా స్వేచ్ఛగా సంచరించగలడు.

ఈ శ్లోకం వంశస్థ వృత్తంలో ఉన్నది. ఇందులో గురుమహరాజ్ యొక్క అత్యద్భుత ఆత్మానుభూతి మహిమ ప్రకటమౌతోంది.

అనుమానాలతో దృఢనిశ్చయులు కాలేక ఊగులాడేవారు ఎన్నటికీ ముక్తిని పొందలేరనే విషయాన్ని క్రింది శ్లోకం స్పష్టం చేస్తోంది.

Sloka - 17.12

శ్లో॥ శివ విషయవతస్తవాద్వితీయే

హ్యనుపహితాత్మని శుద్ధబుద్ధముక్తే।

సుఖమనతిశయం కదాపి మోక్ష-

ప్రభవమహో న భవేత్ ప్రమూఢబుద్ధేః॥17.12॥

ప్రతి॥ శివ = శంకరా, విషయవతః = విషయములుగల, తవ = నీయొక్క, అద్వితీయే = ద్వంద్వాతీతమయిన, శుద్ధబుద్ధముక్తే = శుద్ధము, బుద్ధము, ముక్తమునయిన, అనుపహిత = జతచేయబడనిది, సహజమైనది, ఆత్మని = ఆత్మయందు, ప్రమూఢబుద్ధేః = మూర్ఖునియొక్క, అనతిశయం = అతిశయముకాని, సుఖం = సుఖము, కదాపి = ఎప్పుడును, మోక్ష ప్రభవం = ముక్తి కారకము, న + భవేత్ = కాదు, అహో = ఔరా!

తాత్పర్యం

ఓ భగవాన్, నీ అద్వితీయ అనంత శుద్ధ సర్వజ్ఞ నిత్యముక్త స్వభావాన్ని గురించి అనుమానాలతో ఊగులాడే మనస్సుకల తెలివి తక్కువ సాధకులు ఎన్నటికీ ముక్తివల్ల లభించే నిరుపమ శుద్ధానందానుభూతిని పొందలేరు కదా!

వ్యాఖ్య

పరమాత్మ యొక్క అద్వితీయ పరమపదస్థితిని గురించి లేశమైనా అనుమానం ఉన్న మూర్ఖ సాధకులకు ముక్తి ద్వారం మూసుకుపోతుంది. ఇదే భావనని భగవద్గీతకూడా వెల్లడించింది.

"నాయం లోకోఽస్తి న పరః న సుఖం సంశయాత్మనః"॥

అని భగవంతుడన్నాడు. మనస్సును దృఢపరచుకోలేక, అనుమానాల చేత పీడింపబడుతూ ఏకమైన పరమసత్యాన్ని సందేహించుతూంటే ఈ లోకంలోను పరలోకంలోను కూడా సుఖం మృగ్యమౌతుంది.

ఈ శ్లోకం పుష్పితాగ్ర వృత్తంలో ఉన్నది.

తరువాతి శ్లోకంలో గురుదేవులు లౌకికాముష్మిక కర్మలన్నింటిని సన్యసించడం, గురువునుండి మంత్రదీక్ష పొందటం కేవలం బాహ్యలక్షణాలను స్పష్టపరుస్తున్నారు.

సన్యాసం యొక్క అంతిమలక్ష్యం ఏమిటో స్పష్టపరుస్తున్నారు.

Sloka - 17.13

శ్లో॥ కర్మత్యాగః ప్రైషజపో వా న యతిత్వం

భిక్షాశిత్వంచాపి యతిత్వం న కథంచిత్।

శశ్వన్నిష్ఠా సంయమనోత్థైవ యతిత్వం

విశ్వేశత్వద్ధామ్ని విభో భూమ్ని మహిమ్ని॥17.13॥

ప్రతి॥ విభోవిశ్వేశ! = ఓ శంకరా!, కర్మత్యాగః = పనిచేయకపోవడం, ప్రైషజపః + వా = ప్రైషమంత్రజపము గాని, యతిత్వం + న = సంన్యాసము కాదు, కథంచిత్ = ఒకప్పుడును, భిక్షా + అశిత్వం = భిక్షను తినుట కూడా, యతిత్వం + న = సన్యాసముకాదు, త్వత్ = నీయొక్క, ధామ్ని = నీ తేజోమయ స్థానమునందు (ప్రకాశవంతము), మహిమ్ని = మహిమోపేతమునయిన, భూమ్ని = భూమియందు, సంయమన + ఉత్థా = నిగ్రహముచే కలిగిన, నిష్ఠా + ఏవ = నిష్ఠయే, శశ్వత్ = శాశ్వతమైన, యతిత్వం = సంన్యాసము.

తాత్పర్యం

కేవలం కర్మలన్నింటినీ మానివేయడం, గురువునుండి జపమంత్రదీక్ష తీసుకోవడం సన్యాసంకాదు. భిక్షాటనం కూడా సన్యాసం కాదు. ఓ ప్రభో, ఇంద్రియసంయమనం ద్వారా మహిమాన్విత పదమైన నీ ధ్యానంలో నిలకడగా ఉండే నిష్ఠయే నిజమైన యతిత్వం.

వ్యాఖ్య

బాహ్యలక్షణాలు నిజమైన సన్యాసాన్ని ఋజువు చేయవు. అన్ని కర్మలను మానివేసి కూర్చోవడం, గురువునుండి దీక్ష తీసుకోవడం బాహ్యచిహ్నాలే. రోజుకు

రెండు మూడుసార్లు మధుకర భిక్షకు వెళ్ళడం, దేవాలయాలలోనో, భక్తుల ఇళ్ళల్లోనో భిక్ష స్వీకరించడం కూడా నిజమైన సన్యాసానికి చిహ్నంకాదు.

ఓ విశ్వనాథా, నీ అద్వయానంత సర్వవ్యాప్త స్వరూపాన్ని నిరంతరం ధ్యానం చేయడమే సన్యాసి లక్షణం. ఇంద్రియ, మనోబుద్ధుల్ని పూర్తిగా సంయమనం చేసి ఆత్మవైపుకు దృష్టిని మళ్ళించి "నేను బ్రహ్మమును" అనే ఎరుకలో నిలిచిఉండాలి. అతడే నిజమైన సన్యాసి. మిగిలినవాళ్లు సామాన్యమైన సన్యాసులు!

ఈ శ్లోకం మత్తమయూర ఛందస్సులో ఉన్నది.

వేదాంతంలో ఎంతో విద్వత్తు ఉన్నా, సాధకుడు ఇంద్రియవిషయాలవల్ల ఆకర్షింపబడితే, అతడు బహిర్ముఖదృష్టితో ఉంటే పరబ్రహ్మ స్వరూపాన్ని నిలకడగా తెలుసుకోలేడు, అతడి శాస్త్రవిజ్ఞానం కుక్షి నింపడానికే పనికివస్తుంది. ఈ సంగతిని తరువాతి శ్లోకం విశదపరుస్తుంది.

Sloka - 17.14

శ్లో॥ అవిద్యయా శివ తవ మోహితా జనా

విచక్షణా అపి నిగమేషు నైగమమ్।

పరాఙ్ముఖాః ఖలు న విదంతి పూరుషం

స్వచాతురీముదరభరాయ బిభ్రతి॥17.14॥

ప్రతి॥ శివ = శంకరా, తవ = నిన్నుగూర్చిన, అవిద్యయా = అజ్ఞానముచే, మోహితాః + జనాః = సమ్మోహితులైన ప్రజలు, విచక్షణాః + అపి =

విద్వాంసులయ్యును, పరాఙ్ముఖాః = బాహ్యముఖులై, నిగమేషు = వేదములందలి, నైగమం + పూరుషం = పరమాత్మను, న + విదంతి = తెలిసికొనలేరుగదా, స్వచాతురీం = తమ నేర్పరితనమును, ఉదరభరాయ = పొట్ట నింపుటకొరకే, బిభ్రతి = ధరిస్తున్నారు/ఉపయోగించుకొంటున్నారు (ధరిస్తున్నారు/ భరిస్తున్నారు/ పోషిస్తున్నారు) .

తాత్పర్యం

ఓ భగవాన్, నీ మాయాశక్తిలో చిక్కుకొని ఈ వేదాంతవిద్వాంసులు బహిర్ముఖులై విషయ భోగాలను వేటాడి అనుభవిస్తున్నారు. వాళ్లు ఉపనిషత్తులలో వర్ణింపబడిన పురుషుణ్ణి, అంతరాత్మ అయిన పరమాత్మను చేరలేరు.

వారు తమనేర్పుని ఉదరపోషణకే ఉపయోగించుకుంటారు.

వ్యాఖ్య

వేదాంతశాస్త్రంలో ఉన్న లోతైన జ్ఞానాన్ని తమ ఆత్మ స్వరూపాన్ని శోధించి తెలుసుకోడానికి వినియోగించలేని విద్వాంసులు కాకుల కంటే ఏ విధంగా నయం?

ఈ శ్లోకం రుచిర వృత్తంలో ఉన్నది.

రాబోయే శ్లోకంలో మట్టితోనో రాతితోనో తయారైన భగవద్విగ్రహాన్ని పూజించినంతమాత్రాన భగవంతుని నిజస్వభావం తెలియదు. అంతరాత్మగా ఉన్న పరమాత్మను దర్శించేవరకు పరమాత్మతత్త్వాన్ని ఎరగడం సాధ్యం కాదని చెప్పుతున్నారు.

Sloka - 17.15

శ్లో॥ మృదుపలమణికాష్ఠేష్వీశబుద్ధిం వితన్వన్

భయకరభవయంత్రే భ్రామ్యతి భ్రాంతచిత్తః।

భవ భవదభవంతం వీక్ష్య మోక్షాయ సాక్షాత్

ప్రభవతి రవితుల్యం హంత భాంతం హృదంతే॥17.15॥

ప్రతి॥ మృత్ = మట్టి, ఉపల = రాయి, మణి = రత్నము, కాష్ఠేషు = చెక్కబొమ్మలయందు, ఈశబుద్ధిం = పరమాత్ముడను భావమును, వితన్వన్ = ఉంచుతూ, భ్రాంతచిత్తః = భ్రమించినమనస్సు కలవాడై, భయకర = భయంకరమైన, భవయంత్రే = సంసారచక్రమందు, భ్రామ్యతి = తిరుగాడుచున్నాడు, హంత = అయ్యో!, భవ = ఓ ఈశ్వరా!, హృత్ + అంతే = హృదయమందు, రవితుల్యం = సూర్యునివలె; భాంతం = ప్రకాశించు, భవద్భవంతం = మీరు మిమ్ములను, భవదభవంతం` (భవత్ + అభవంతం) = సంసారాన్ని అంతం చేసే నిన్ను, భవత్ = నీయొక్క, భవంతం = స్వరూపమును, సాక్షాత్ = ప్రత్యక్షము, వీక్ష్య = చూచి, మోక్షాయ = మోక్షముకొఅకు, ప్రభవతి = సమర్థుడగుచున్నాడు.

తాత్పర్యం

మట్టి, రాయి, మణి, దారు విగ్రహాలను నీవే అనుకొని భ్రాంతులు, భయంకరమైన భవచక్రంలో పరిభ్రమిస్తూంటారు. అయ్యో, ఓ భగవాన్, సంసారాన్ని నశింపజేసే

నిన్ను హృదయాంతరాళంలో సూర్యునివలె వెలిగే నిన్ను దర్శించినప్పుడే వారికి సూటిగా మోక్షం లభిస్తుంది.

వ్యాఖ్య

భగవంతుని తత్త్వాన్ని సరిగా ఎరగక, విగ్రహాలనే పరమాత్మగా ఎంచుకొనే వారు భ్రాంతులు. మట్టి, శిల, సాలగ్రామం, దారువు - ఇలా రకరకాల పదార్థాలతో తయారుచేసిన విగ్రహాలను పూజిస్తారు. అయితే అసలు తత్త్వాన్ని ఆ పూజలతోబాటే హృదయంలో వెదుక్కోవాలి. అలా వెదుక్కోనంతకాలం ఈ భవయంత్రంలోంచి బయటపడే మార్గం లేదు.

ఎలా బయటపడాలనే ప్రశ్నకి కూడా శ్లోకంలోని చివరిభాగం జవాబిస్తుంది. మహాదేవుడు ఈ సంసారచక్రానికి అధిష్ఠానం. ఆయనే ఈ యంత్రాన్ని ఆపగలడు. కాలానికి లోబడి తిరుగుతుంది ఈ ప్రపంచం. కాలాంతకుడైన ఆయన. నామరూపాల భ్రాంతినుండి ఆయనే మనుష్యుల్ని ఉద్ధరించగలడు. హృదయపద్మంలో స్వయంజ్యోతి అయిన ఆయన మహిమ సూర్యతేజంతో ప్రకాశిస్తుంది. ఆయనని లోపల దర్శించిన మానవుడు తిరిగి ఈ సంసారంలో జనించడు.

ఈ శ్లోకం మాలినీ వృత్తంలో ఉన్నది.

ఆప్రభువు బాహ్యాభ్యంతరాలు రెంటిలోను పరిపూర్ణుడనే విషయాన్ని తరువాతి శ్లోకం చెబుతుంది.

Sloka - 17.16

శ్లో॥ ధవళగిరిజాబంధో సింధో దురంతకృపాంబునః

త్వమణు న పరిచ్ఛిన్నః ఛిన్నోఽపి కాలదిగాదిభిః।

బహిరపి భవానంతః పూర్ణో యథాంభసి కుంభికా

బహిరపి సదాహ్యంతః శూన్యో యథాంబరకుంభికా॥17.16॥

ప్రతి॥ ధవళగిరిజాబంధో = గౌరీపతీ!, దురంత = దాటబడరాని, కృపాంబునః = కరుణాజలమునకు, సింధో = సముద్రుడా, కాలదిగ్ + ఆదిభిః = కాలము, దిక్కు మొ॥ వానిచే, ఛిన్నః + అపి = విభిన్నమై కనబడినప్పటికీ, త్వం = నీవు, అణు = కొంచెమైనను, న పరిచ్ఛిన్నః = భాగింపబడవు, అంభసి కుంభికా + యథా = నీటియందలి కుండవలె, భవాన్ = నీవు, బహిః + అంతః + అపి = వెలుపల, లోపలకూడా, పూర్ణః = పరిపూర్ణుడవు, అంబర - ఆకాశమందలి, కుంభికాయథా = కుండవలె, సదా = ఎల్లప్పుడు, బహిః + అంతః + అపి = బాహ్యాభ్యంతరములందు, శూన్యః = శూన్యుడవు (గుణరహితుడవు).

తాత్పర్యం

ఓ గిరిజాపతీ, నీవు కరుణాసముద్రుడివి. మా అజ్ఞాన కారణంగా నీవు పరిమితుడివిగా, దేశకాలాల పరిధులకు లోబడిన వాడివిగా అగపడినప్పటికీ నీ అనంత మహిమలో నీలోని అంశమైనా పరిమితులకు బద్ధం కాదు.

నీటిలో మునిగిఉన్న కుండలాగా బాహ్యాభ్యంతరాలు రెంటిలోను నీవు పూర్ణుడివి. ఆకాశంలో ఉన్న కుండలాగా నీవు అఖండ అద్వితీయ పరిపూర్ణ తత్త్వానివి. సర్వవ్యాపివి. నీ అవ్యక్తరూపంలో నీవు అంతటా పూర్ణుడివిగా వ్యాపించి ఉన్నావు.

ఈ శ్లోకం హరిణీ వృత్తంలో ఉన్నది.

తరువాత రాబోయే మూడు శ్లోకాలలో బ్రాహ్మీస్థితిలో స్థిరంగా నిలబడి ఉన్న మహాత్ముని వర్ణన జరుగుతోంది.

Sloka - 17.17

శ్లో॥ న దర్శనమదర్శనం న దృగదృక్ చ దృశ్యోద్గమో-
ఽప్యదృశ్యమపి యత్ర హి స్వపనజాగ్రదస్తంగమః।
నిరస్తకలనం చ యత్ పదమహో దృషత్సన్నిభం
త్వియం హి సహజస్థితిః శివ తవోత్తమారాధనమ్॥17.17॥

ప్రతి॥ శివ = శంకరా!, తవ = నీయొక్క, ఉత్తమ + ఆరాధనమ్ = ఉత్తమ పూజ, న దర్శనమ్ = చూచుటకాదు, అదర్శనం + న = చూడకుండుట కాదు, దృక్ + న = చూపుకాదు, అదృక్ + చ + న = చూడనిదియు కాదు, దృశ్య + ఉద్భవః + అపి + న = దృశ్యమును కాదు, అదృశ్యం + అపి + న = దృశ్యముకానిదియు కాదు, యత్రహి = ఏ నీ ఆరాధనలో, స్వపన జాగ్రత్ = స్వప్నజాగ్రత్తనెడి అవస్థ, అస్తంగమః = అస్తమించినదో, యత్ + పదం = ఏ పూజాస్థానము, నిరస్తకలనం

+ చ = కూర్పులేనిది, దృషత్ + సన్నిభమ్ = శిలవంటిది, ఇయం + తు = ఇది, సహజస్థితిః + హి = సహజస్థితి, అహో = ఔరా!

తాత్పర్యం

ఓ పరమేశ్వరా, నీ ఉత్తమోత్తమమైన పూజ సహజావస్థలో ఉండడమే. ఆస్థితిలో తన అద్వితీయ స్వస్వరూపంలో ఉన్నప్పుడు అనుభవము లేదు, లేకపోవడం లేదు. చూచేవాడు లేడు, చూడనివాడు లేడు. దృశ్యం లేదు, లేకపోవడం లేదు. స్వప్నం, జాగ్రద్-రెండూ లేవు. అన్ని సృజనాత్మక చింతనలు అస్తమించిన, నిశ్శబ్దమై శిలా సన్నిభమైన అద్భుత శాంతపదం అది!

వ్యాఖ్య

పూలతో గంధ లేపనాదులతో అర్చించడం ఈ స్థితికన్న ఎంతహీనమో! ఈ శ్లోకం పృథ్వీ వృత్తంలో ఉన్నది.

"అఖండ సచ్చిదానందమైన ఆ పరమేశ్వరుడనే నేను" అని దృఢ నిశ్చయ జ్ఞానస్థితియే సహజావస్థ అని గురుదేవులు క్రింది శ్లోకంలో వివరిస్తున్నారు.

Sloka - 17.18

శ్లో॥ శివోఽస్మి విమలోఽస్మ్యహం

విశకలోఽస్మి బుద్ధోఽస్మ్యహమ్।

సదస్మి సకలోఽస్మ్యహం

సుఖచిదస్మి శుద్ధోఽస్మ్యహమ్।

ఇతి స్ఫుటమనుక్షణం

చ యది వృత్తిరాత్మోన్ముఖీ

త్వియం హి సహజస్థితిః

శివ తవోత్తమారాధనమ్॥17.18॥

ప్రతి॥ శివ = ఈశ్వరా!, అహం = నేను, శివః + అస్మి = శివుడను, విమలః + అస్మి = నిర్మలుడను, విశకలః + అస్మి = అవయవరహితుడను/అఖండుడను, బుద్ధః + అస్మి = బుద్ధుడను, అహం = నేను, సత్ + అస్మి = సత్యస్వరూపుడను, అహం = నేను, సకలః + అస్మి = సంపూర్ణుడను, సుఖచిత్ + అస్మి = చిత్స్వరూపుడను, అహం = నేను, శుద్ధః + అస్మి = పరిశుద్ధుడను, ఇతి = అని, అనుక్షణం = ప్రతిక్షణమూ, స్ఫుటం = స్పష్టమైన, ఆత్మా + ఉన్ముఖీ = ఆత్మకు అభిముఖమైన, వృత్తిః = జీవనము, యది + చ = ఉన్నట్లయితే, ఇయం హి = ఇదియే, సహజస్థితిః = సహజస్థితి, మరియు అదియే, తవ + ఉత్తమ + ఆరాధనమ్ = నీకు చేయు మహోత్తమ పూజ.

తాత్పర్యం

ఓ విశ్వనాథప్రభూ! "నేను శివుణ్ణి. నేను విమలుణ్ణి. నేను విభజనలు లేని వాడిని. నేను సర్వజ్ఞుడిని. నేను పరమసత్యాన్ని. నేను సర్వవ్యాపిని. నేను అనంతసచ్చిదానందాన్ని. నేను శుద్ధస్వరూపాన్ని."

ఇలా అనుక్షణం ఆత్మోన్ముఖమై నిరంతరాయమైన వృత్తిలో ఉండడమే సహజస్థితి. ఇదే ఉత్తమోత్తమమైన నీ ఆరాధన!

ఈ వర్ణన తరువాతి శ్లోకంలో కూడా కొనసాగుతుంది.

Sloka - 17.19

శ్లో॥ అకార్యకరణోఽస్మ్యహం

హ్యపగుణోఽస్మి పూర్ణోఽస్మ్యహమ్।

అజన్మనిధనోఽస్మ్యహం

నిరుపమోఽస్మి నిత్యోఽస్మ్యహమ్।

ఇతి త్రిపథగాంబువత్

యది వహేత్ సజాతీయధీః

ఇయం హి సహజస్థితిః

శివ తవోత్తమారాధనమ్॥17.19॥

ప్రతి॥ శివ = శంకరా!, అహం = నేను, అకార్యకరణః + అస్మి = కార్యము, కరణము లేనివాడను, అపగుణః + అస్మి = గుణాతీతుడను, అహం = నేను, పూర్ణః + అస్మి = పరిపూర్ణుడను, అహం = నేను, అజన్మనిధనః + అస్మి = జననమరణాలు లేనివాడను, నిరుపమః + అస్మి = సాటిలేని వాడను, అహం = నేను, నిత్యః + అస్మి = నిత్యుడను, ఇతి = ఇట్లు, త్రిపథగా + అంబువత్ = గంగాజలమువలె, సజాతీయధీః = సజాతి బుద్ధి, యది వహేత్ = ధరించినచో,

ఇయం హి = ఇదియే, సహజస్థితిః = సహజస్థితి, శివ = ఓ శివా, తవ + ఉత్తమ + ఆరాధనమ్ = నీకు చేయు ఉత్తమ పూజ.

తాత్పర్యం

ఓ పరమేశ్వరా! "నాకు కార్యకరణాలు లేవు. గుణాలు లేవు. నేను పూర్ణుణ్ణి. నాకు జననమరణాలు లేవు. నాతో పోల్చగలిగినది లేదు. నేను నిత్యుణ్ణి." ఇలా నిరంతరం గంగా ప్రోతస్సు వలె ఒకే రకమైన ఆలోచనలను బుద్ధి కలిగిఉన్నప్పుడు ఇదే సహజస్థితి. ఓ శివా, ఇదే నీ ఉత్తమోత్తమారాధన!

వ్యాఖ్య

దేహం కార్యం, ఇంద్రియాలు కరణాలు. ఆ రెండూ తాను కానని ఎంచుకోవడమే కార్యకరణాలు లేకపోవడం అంటే, విచారం, మోహం, సుఖం, దుఃఖం —— ఇలాంటి ఉద్రేకాలు గుణాలు.

ఈ శ్లోకంతో మైత్రేయి ఉపనిషత్తుపూర్తి అయింది. ఇక తేజోబిందూపనిషత్తు యొక్క సారం వివరింపబడుతోంది. రాబోయే శ్లోకంలో కుంభక ప్రాణాయామం తెలుపబడుతుంది.

Sloka - 17.20

శ్లో॥ బ్రహ్మాస్మీతి నిజాంతరాత్మధిషణా నైష్కంప్యసత్కుంభకాత్

సమ్యగ్బ్రహ్మమయం సమస్తమిదమిత్యుద్దామదృష్ట్యా తథా।

సౌమ్యాధీశవిభో భవత్పదముదస్తాధ్యస్తభేదం బుధాః

సంపశ్యంతి సదాఽసురోధకలయా నాసాగ్రదృష్ట్యా చ కిమ్॥17.20॥

ప్రతి॥ సౌమ్యాధీశవిభో = సౌమ్యకాశీశుడా, నైష్కంప్య = చలనములేని, సత్ + కుంభకాత్ = నిజకుంభకమువలన, నిజ + అంతరాత్మ + ధిషణా = ఆత్మజ్ఞానముచేత, బ్రహ్మ + అస్మి + ఇతి = బ్రహ్మనని, తథా = అట్లే, ఉద్దామదృష్ట్యా = పూరకదృష్టిచే, సమస్తం + ఇదం = సమస్తము, సమ్యక్ + బ్రహ్మమయం + ఇతి = ఉత్తమబ్రహ్మ రూపమని, సదాసురోధకలయా = సడలని ప్రాణాయామ సంధానముతో, బుధాః = పండితులు, భవత్ + పదం = నీ పాదాలను (నీ పదవిని), ఉదస్త + అధ్యస్త + భేదం = ఆరోపము, అధ్యస్తమును లేనిరూపముగా, సంపశ్యంతి = చూచుచున్నారు, కావున — నాసాగ్రదృష్ట్యా = నాసాగ్రదృష్టిచే— కిం = ఏమి ప్రయోజనమున్నది—

తాత్పర్యం

జ్ఞానులు "నేను బ్రహ్మను" అనే పూర్ణజ్ఞానంతో శాంతంగా మౌనంగా ఉండడమే నిజమైన కుంభకం. యావత్ప్రపంచం బాహ్యాభ్యంతరాలలో బ్రహ్మ విభూతితో నిండిఉన్నదని పరమాత్మమీద దృష్టి నిలిపి ఉంచడమే నిజమైన పూరకం. పరమాత్మపై నామరూపాల భ్రమను కలిగించే అధ్యాసని తిరస్కరించి పరమాత్మలో దృష్టి నిలపడమే రేచకం. నాసాగ్రంమీద చూపు నిలపడం దేనికి?

వ్యాఖ్య

హఠ యోగంలో ప్రాణాయామం చేస్తూ ఊపిరిపీల్చడం, నిలపడం, వదలడం, నాసాగ్రంమీద దృష్టి నిలపడం మొదలైన శారీరకక్రియలు చేస్తారు. వాటిలో ఆత్మజ్ఞానం లేదు.

జ్ఞానయోగులకు సంబంధించినంతవరకు, కుంభక, పూరక రేచకాదులు పైపద్ధతిలో జరుగుతాయి. కేవల శారీరక ప్రక్రియలవల్ల అతడికి ప్రయోజనం లేదు. నామరూపజగత్తును త్రోసివెయ్యడమే రేచకం. "నేను బ్రహ్మమును" అనే ఆలోచనతో మనస్సును నిలిపి ఉంచడమే కుంభకము.

మనస్సు యొక్క పరుగులనుబట్టే మనిషి స్వభావము, ఆకృతి ప్రాథమికంగా నిర్ణయమౌతాయి. అందుచేత పరమాత్మను కోరుకునేవారు తమ మనస్సులో పరమాత్మ చింతనతో ఒకే యోచన ఉండేట్లు జాగ్రత్త వహించాలి.

మరొకరకమైన ఆలోచనతో మనస్సును చెదరనివ్వరాదు. ఈ విషయాన్ని తరువాతి శ్లోకంలో విశదీకరిస్తున్నారు.

Sloka - 17.21

శ్లో॥ భావవృత్తిమథ శూన్యవృత్తిమతి

భక్తియోగబలపుష్కలా

సన్నిరస్య పరిపూర్ణవృత్తిమథ

పాలయేద్బుధమతల్లికా।

బ్రహ్మవృత్తిమిహ తావకీం పరమ

పావనీం న పరిశీలయేత్।

యస్స పురుషపశుర్విపశ్చిదపి

నోత్తరేద్భవసరిత్పతిమ్॥17.21॥

ప్రతి॥ భక్తి యోగ = భక్తియోగమువలన, బల + పుష్కలా = పుష్కలమైన శక్తిగల, బుధమతల్లికా = ఉత్తమజ్ఞాని/మోక్షార్థి, భావవృత్తిం = మనోభావమును, అథ = మరియు, శూన్యవృత్తిం = శూన్యవృత్తిని, సన్నిరస్య = బాగుగా వదలి, అథ = తరువాత, పరిపూర్ణవృత్తిం = పరిపూర్ణవృత్తిని, పాలయేత్ = నిర్వహించవలెను, యః = ఏ, పురుషుడు = కర్తవ్యపరుడు, ఇహ = ఈలోకమందు, తావకీం = నీదైన, పరమపావనీం = పరమపవిత్ర మైన, బ్రహ్మవృత్తిం = మోక్షవృత్తిని, న పరిశీలయేత్ = విమర్శించడో, సః = అట్టివాడు, పశుః = అజ్ఞాని, విపశ్చిత్ = పండితుడు, అపి = అయినను, భవసరిత్ + పతిం = సంసారసాగరమును, న + ఉత్తరేత్ = దాటలేడు.

తాత్పర్యం

పరమాత్మనే నిజంగా కోరుకునే విద్వాంసులు ముందు బాహ్యవృత్తి యోచనలను వదిలేయాలి. మనస్సులో లేచే యోచనలన్నింటినీ బహిష్కరించి శూన్యవృత్తిని అవలంబించాలి.

తరువాత భగవంతుని వైపుకి త్రిప్పి భక్తితో జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యతని గురించిన యోచనలతో నింపాలి. దీనిని సాధకుడు నిత్యమూ నిలిపిఉంచాలి.

ఓ సౌమ్య కాశీశ్వరా, నిన్ను గురించిన పరమపావనమైన బ్రహ్మవృత్తిని నిలపని పురుష పశువు ఎంత విద్వాంసుడైనా భవసముద్రాన్ని దాటలేడు!

వ్యాఖ్య

బహిర్ముఖంగా ఉన్న మనస్సులో నిత్యమూ బాహ్యవిషయవేటలో ఆలోచనలు పరుగెడుతూంటాయి. బాహ్యవృత్తిని నిలిపివేశాక కూడా మనస్సులో అప్పుడప్పుడు ఆలోచనలు రేగుతూనే ఉంటాయి.

ఒక్క ఆలోచన కూడా రాకుండా నిలిపిఉంచడం శూన్యవృత్తి.

భగవంతుని వైపుకి మనఃప్రోతస్సును అప్పుడు త్రిప్పాలి. దానికి పరిపూర్ణభక్తి అవసరం. భక్తితో నిండిన మనస్సులో బ్రహ్మవృత్తిని ప్రవేశపెట్టాలి.

తరువాతి శ్లోకంలో తేజోబిందూపనిషత్తులోని చివరిభాగానికి చెందిన భావాలున్నాయి. విశ్వంలోని దేవతలందరూ ఆత్మస్వరూపమైన పరమశివుని ప్రకట రూపాలే. ఈ విషయాన్ని రాబోయే శ్లోకం వివరిస్తుంది.

Sloka - 17.22

శ్లో॥ త్వన్మయశ్శివవిరాట్ చ సూత్రమథ విష్ణుజిష్ణుముఖదేవతాః
త్వన్మయం శివ ఖవాయువాయుసఖవారిభూప్రభృతి వైకృతమ్।
త్వన్మయం శివ యదస్తి భూతమథ భావి సర్వమపి సౌమ్యరాట్
త్వన్మయం యది సమస్తవస్త్వథ చ చిన్మయం తదథ మన్మయమ్॥17.22॥

ప్రతి॥ శివ = ఓ పరమేశ్వరా, విష్ణు = విష్ణువు, జిష్ణు = ఇంద్రుడు, ముఖ = మొ॥ దేవతాః = దేవతలు, విరాట్ = విరాట్టు, సూత్రం + చ = జగత్ సూత్రమును, త్వత్ + మయః = నీరూపమే-, అథ = మరియు, శివ!, ఖ + వాయు + వాయుసఖ + వారి + భూ + ప్రభృతి = ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, భూమి మొ॥ వైకృతం = వికారమును, తత్ + మయం = నీ రూపమే, సౌమ్యరాట్ శివ = సౌమ్యకాశీశుడా, యత్ = ఏ, అస్తి = వర్తమానము, భూతం = భూతకాలము, అథ, భావి = భవిష్యత్తు, యత్ = ఏ, సర్వమ్ + అపి = అన్ని కాలాలును, అథ = ఇంకను, త్వత్ + మయం, సమస్తవస్తు = సకలవస్తువులు, చిత్ + మయం = చిత్స్వరూపము, మత్ + మయం + చ = నారూపము, యది = ఏదైతే ఉన్నదో, తత్ = అదంతయు, త్వత్ + మయం = నీ రూపమే——

తాత్పర్యం

ఓ పరమేశ్వరా, ఈ స్థూలప్రపంచము, సూక్ష్మరూపుడైన హిరణ్యగర్భుడూ నీవే! శ్రీ విష్ణువు, ఇంద్రుడు, ఇతర దేవతలు అన్నీ నీ వేర్వేరు వ్యక్తస్వరూపాలే!

వికృతులైన పంచమహాభూతాలు- ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, భూమి అన్నీ నీ స్వరూపాలే! భూత భవిష్య ద్వర్తమానాలలో జరిగేది యావత్తు, చరాచర ప్రాణులు యావన్మందీ నీ ప్రకటరూపాలే! అవన్నీ నీ రూపాలే కాబట్టి అవి అన్నీ చిన్మయాలు. అంటే అవన్నీ నారూపాలే! ఓ భగవాన్, నీవు - నేను తేడాలేని ఒకే అద్వయ శుద్ధ అఖండ చైతన్యమే పరబ్రహ్మ స్వరూపం!

వ్యాఖ్య

పైన చెప్పింది యావత్తూ విని అర్థంచేసుకొన్నా శివుడు శివుడే, జీవుడు జీవుడే. నీవేమో పరిమితులతో కూడినవాడివి, ఆయనేమో అఖండ పరిపూర్ణుడు. నేను శివుడను ఎలా అవుతాను? అనే సందేహం ఇంకా మిగిలి ఉండవచ్చును. ఈ సందేహాన్ని తరువాత శ్లోకం తీర్చుతుంది.

Sloka - 17.23

శ్లో॥ బ్రహ్మైవాహం న జీవో జనిమృతిరహితః సచ్చిదానందసాంద్రః

శత్రుర్మిత్రం కలత్రం ఖగమృగభుజగాః సర్వమాత్మైవ సాక్షాత్।

బుద్ధిర్బుద్ధీంద్రియాది క్వచిదపి న మయి శ్లిష్టమశ్లిష్టగాత్రో

నిశ్చిత్యైవం విపశ్చిచ్ఛివ తవ విహరత్యాత్మభూతో మహాత్మా॥17.23॥

ప్రతి॥ శివ = శంకరా, అహం = నేను, బ్రహ్మ + ఏవ = పరబ్రహ్మమే, న జీవః = జీవుడను కాను, జనిమృతిరహితః = పుట్టుక చావులేనివాడను, సత్ + చిత్ + ఆనందసాంద్రః = సచ్చిదానంద స్వరూపుడను, శత్రుః = శత్రుడను, మిత్రం = మిత్రుడను, కళత్రం = భార్య, ఖగమృగభుజగాః = పక్షి జంతు నాగములు, సర్వం = ఈ అంతయు, సాక్షాత్ = పరిపూర్ణముగ, ఆత్మా + ఏవ = ఆత్మయే, బుద్ధిః = బుద్ధి, బుద్ధి + ఇంద్రియాది = జ్ఞానేంద్రియాలును, క్వచిత్ + అపి = ఒకప్పుడును, మయి = నాయందు, న శ్లిష్టం = స్పృశింపలేదు, ఏవం = ఇట్లు, నిశ్చిత్య = నిశ్చయించి, అశ్లిష్టగాత్రః = ఇంద్రియ స్పర్శలేని శరీరముగల, విపశ్చిత్ =

పండితుడు, ఆత్మభూతః = స్వస్వరూపుడైన, మహాత్మా = పరబ్రహ్మము, తవ = నీవలె, విహరతు = సంచరించును గాక.

తాత్పర్యం

నేను పరిమితులతో కూడిన జీవుణ్ణి కాను, అనంతుడైన పరబ్రహ్మను. జనన మరణాలకు అతీతమైన శుద్ధ సచ్చిదానంద ఘనమైన పరమాత్మ స్వభావమే నాది. నా శత్రుమిత్రులు, భార్య, పక్షులు, జంతువులు, పాములు - అన్నీ నా ప్రకటరూపాలే. త్రికాలాలలోను నాకు బుద్ధి, మనస్సు, ఇంద్రియాలు లేవు.

స్థూల సూక్ష్మ కారణశరీరాలు లేవు. ఓ భగవాన్! ఇలా నీ స్వరూపాన్ని గుర్తెరిగి అదే తన రూపమని ఎవరు నిశ్చయంగా తెలుసుకొన్నారో ఆ మహాత్ముడే జీవన్ముక్తుడు. ఆయన అద్వితీయ పరమాత్మ దివ్యమహిమతో వెలుగొందుతూ ఉండిపోతాడు.

వ్యాఖ్య

తేజోబిందూపనిషత్తులోని చివరి భాగ సారం పై శ్లోకంలో వివరింపబడింది. రాబోయే రెండుశ్లోకాలు కూడా అదే భావాన్ని విశదీకరిస్తాయి.

పరబ్రహ్మము శుద్ధము, ముక్తము, జ్ఞానస్వరూపము. అది ఎప్పుడూ వెలుగుతూ ఉంటుంది. భోక్త- భోగ్యము మొదలైన భావాలతో కూడిన ప్రపంచ బాహుళ్యం అక్కడ ఇదివరలో లేదు, ఇకముందు ఉండదు.

ఈ విషయాన్ని క్రింది శ్లోకం స్పష్టీకరిస్తున్నది.

Sloka - 17.24

శ్లో॥ దేశః కాలోనిమిత్తం కథమపి న జగజ్జన్మభంగాదికార్యే-

ష్వేవం సృష్టేరభావే క్వ భవతి భవ భో భోక్తృభోజ్యభోగప్రసంగః।

బంధో మోక్షశ్చ కస్యాస్త్యఖిలకృదఖిలం చేంద్రజాలోద్భవం త్వన్-

మాయాకైవల్యమూలం శ్రుతిరపి జగదుజ్జృంభణే బంభణీతి॥17.24॥

ప్రతి॥ భవ భోః = ఓ శంకరా!, దేశః = దేశము, కాలః = కాలము, జగత్ = సృష్టి యొక్క, జన్మభంగాది = నిర్మాణ, విలయములు మొ॥ కార్యేషు = పనులయందు, కథం + అపి = ఏవిధంగాను, న + నిమిత్తం = కారణముకాదు, ఏవం = ఇట్లు, సృష్టేః + అభావే = సృష్టియే లేనపుడు, భోక్తృ + భోజ్య + భోగప్రసంగః = భుజించువాడు, భుజింపబడునది -అనుప్రస్తావన, క్వ + భవతి = ఎక్కడిది?, బంధః + మోక్షః + చ = బంధమోక్షములును, కస్య = ఎవనికి, అస్తి = ఉన్నవి?, అఖిలకృత్ = సర్వసృష్టికర్త, ఇంద్రజాల + ఉద్భవం = మాయచే పుట్టిన, అఖిలం + చ = సమస్తమందు, త్వత్ = నీయొక్క, మాయాకైవల్యమూలం = మాయా కైవల్యమనే ఆధారముగా గలదైన, ఉజ్జృంభణే = విలాసమునందు, జగత్ = ప్రపంచమని, శ్రుతిః + అపి = వేదముకూడా, బంభణీతి = ఘోషించుచున్నది.

తాత్పర్యం

దేశకాల నిమిత్తాలవల్ల నామరూపజగత్తు యొక్క సృష్టి లయలు లేవు. ఇలా ప్రపంచమే లేనప్పుడు, స్వామీ, దేశకాలాలలో భోక్త - భోగ్యాల ప్రశ్న ఎలా ఉదయిస్తుంది? బంధమోక్షాలు ఎవరికి?

ఓ భగవాన్, నీవే సర్వాన్ని చేసే మాయావివి. ఈ నామరూప జగత్తు నీ ఇంద్రజాలం. వేదాలు కూడా ఈ జగత్తుని నీ మాయవల్ల విజృంభించి మారుతున్నట్లు అగపడుతోందని ఘోషిస్తున్నాయి.

వ్యాఖ్య

భోగాలు, కర్మలుకూడా దేశకాలాలలో జరుగుతాయి. దేశకాలాలు, జగత్తు అనేదే లేనప్పుడు వాటికి లోబడి అనుభవించేవారు ఎవరు? మమకారాలలో చిక్కుకొనే వారెవ్వరు? బంధనాలలో నుండి బయటపడేదెవరు?

అయితేనేం, ప్రపంచం ఎదురుగా కనబడుతోంది. దానిని కాదనడం ఎలా? ఎందుకు కనబడుతోందో గురుదేవులు శ్లోకం చివరిభాగంలో వివరించారు. ఇది మాయావి అయిన భగవంతుని మాయాశక్తి విజృంభణం. లేనిది ఉన్నట్లుగా తోపింపజేసే శక్తిని మాయ అంటారు. లేని జగత్తును ఉన్నట్లుగా చూపించేది భగవంతుని మాయాశక్తి.

చివరిశ్లోకంలో ఇదేభావం ఇంకొకవిధంగా వెల్లడింపబడుతోంది.

Sloka - 17.25

శ్లో॥ కర్తా భోక్తా చ భోగస్సుఖమసుఖమథ స్వర్గతిర్దుర్గతిశ్చ

పుణ్యాపుణ్యశ్చ సర్వం విలసితమసతో భాతి తృప్యేన్మృగాంభః।

పీత్వా పీత్వా పిపాసుర్యది జగదుదితం సంభవేత్ సత్యమేతత్

సౌమ్యాధీశ త్రిసత్యం తవ వపురమలం త్వేకమేతన్నతోఽస్మి॥17.25॥

ప్రతి॥ కర్తా = కర్త, భోక్తా + చ = భోక్తయు, భోగః = అనుభవము, సుఖం = సుఖము, అసుఖం = దుఃఖము, అథ = మరియు, స్వర్గతిః = స్వర్గము, దుర్గతిః + చ = నరకము, పుణ్య + అపుణ్యం చ = పుణ్యపాపములును, అసతః = మాయనుండి, విలసితం + సర్వం = ప్రకాశించు పై సర్వస్వము, మృగ + అంభః = మృగతృష్ణలో నీటిని, పిపాసుః = దప్పికగొన్నవాడు, పీత్వా పీత్వా = త్రాగిత్రాగి, తృప్యేత్ + యది = తృప్తిచెందేటట్లయితే, జగత్ = ఈ జగత్తు, ఉదితం + భవేత్ = పుట్టినదగును, సౌమ్యాధీశ! = శంకరా!, ఏతత్ సత్యం = ఇది సత్యము, త్రిసత్యం = ముమ్మాటికి సత్యం, ఏతత్ = ఈ, తవ = నీయొక్క, ఏకం + వపుః = ఏకైకశరీరం, అమలం = పరిశుద్ధము, దానికి, నతః + అస్మి = నమస్కరించుచున్నాను.

తాత్పర్యం

కర్త, భోక్త, భోగం, సుఖం, దుఃఖం, స్వర్గం, నరకం, పుణ్యం, పాపం, యావత్తు అసత్తు లేకపోయినా ఉన్నట్లుగా కనబడుతుంది.

దాహంగా ఉన్న వారికి ఎండమావిలోని నీరు తాగితే మాత్రం దాహం తీరుతుందా? జగత్తు ఉదయించనే లేదు, అనుభవాలెక్కడ? ఓ సౌమ్య కాశీపతీ, త్రికాలాలలోని సత్యం నీవే. నీవు ఒక్కడివే. నీకు వేయి ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

మృగతృష్ణలో నీరు లేదు. అలాగే ఈ ప్రపంచం కూడా మాయవల్ల ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. నిజానికి లేదు. ఉన్నదొక్కటే - అదే పరమేశ్వరుడు.

***

18. 18. అష్టాదశ స్తబకం

ఉత్తమ వేదాంత మంజూష అని చెప్పదగిన సౌమ్య కాశీశ స్తోత్రంలో చివరి స్తబకం. అన్ని ఉపనిషత్తుల సారాన్ని ముందు స్తబకాలలో తెలిపిన పిదప సర్వవ్యాపక రూపంలోని పరమేశ్వరుని అనంత మహిమలను శ్రీ గురుదేవులు ఈ స్తబకంలో ముగింపుగా వర్ణిస్తున్నారు.

Sloka - 18.01

శ్లో॥ యో దేవస్సత్ స్వరూపేణ స్వస్మిన్నేవ విరాజతే। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.1॥

ప్రతి॥ యః + దేవః = ఏ శివుడు, సత్ + స్వరూపేణ = సత్స్వరూపముతో, స్వస్మిన్ + ఏవ = తనలోనే/తనయందే, విరాజతే = ప్రకాశించుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము, తస్మై నమః, నమోనమః = పునర్నమస్కారము.

తాత్పర్యం

శుద్ధ సద్రూపంలో ఏ దేవుడు విరాజిల్లుతున్నాడో ఆయనకు నా నమస్కారాలు! ఆయనకు నా నమస్కారాలు! నమస్కారాలు! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.02

శ్లో॥ యో దేవః సూత్రరూపేణ జగత్ సూత్రయతి ప్రభుః। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.2॥

ప్రతి॥ యః దేవః = ఏ శివుడు, ప్రభుః = ప్రభువైనవాడు, సూత్రరూపేణ = సూత్రరూపముతో/సూత్రాత్మరూపముతో, జగత్ = జగత్తును, సూత్రయతి = ఒకే సూత్రంలో గ్రుచ్చి ఉంచుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

సూత్రరూపంలో ఏ దేవుడు ఈ ప్రపంచంలో నామరూపాలన్నింటినీ గ్రుచ్చి ఉంచుతున్నాడో ఆయనకు నా నమస్కారాలు! ఆయనకు నా నమస్కారాలు! నమస్కారాలు! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.03

శ్లో॥ యో దేవో విధిరూపేణ జగత్ సృజతి రాజసః। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.3॥

ప్రతి॥ రాజసః, యః దేవః = రజోగుణరూపుడైన ఏ దేవుడు, విధిరూపేణ = బ్రహ్మరూపమున, జగత్ = జగత్తును, సృజతి = సృష్టించుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు రజోగుణ ప్రధానుడై బ్రహ్మదేవుని రూపంతో ఈ ప్రపంచాన్ని సృజిస్తాడో ఆయనకు నా నమస్కారాలు! ఆయనకు నా నమస్కారాలు! నమస్కారాలు! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.04

శ్లో॥ యో దేవో విష్ణురూపేణ జగత్ పుష్ణాతి శుక్లవాన్। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.4॥

ప్రతి॥ యః దేవః = ఏ సత్త్వగుణరూపుడు, శుక్లవాన్ = సత్త్వగుణ ఉపాధిగలవాడు, విష్ణురూపేణ = విష్ణురూపముచే, జగత్ = జగత్తును, పుష్ణాతి = పోషించుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు సత్త్వగుణ ప్రధానుడై మహావిష్ణురూపంలో ఈ ప్రపంచాన్ని నిలబెట్టి పోషిస్తున్నాడో, ఆయనకు నా నమస్కారాలు! ఆయనకు నా నమస్కారాలు! నమస్కారాలు! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.05

శ్లో॥ యో దేవో రుద్రరూపేణ జగదశ్నాతి తామసః। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.5॥

ప్రతి॥ తామసః = తమోగుణ ఉపాధి గలవాడై, తామసీ = తమోగుణ ప్రధానమైనవాడై, యః దేవః = ఏ దేవుడు, రుద్రరూపేణ = రుద్రరూపముతో, జగత్ = జగమును, అశ్నాతి = లయపరచుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు తమోగుణ ప్రధానుడై రుద్రరూపంలో ఈ ప్రపంచాన్ని మింగివేస్తాడో, ఆయనకు నా నమస్కారాలు! ఆయనకు నా నమస్కారాలు! నమస్కారాలు! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.06

శ్లో॥ యో దేవస్సూర్యరూపేణ జగద్భాసయతే సదా। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.6॥

ప్రతి॥ యః + దేవః = ఏ శివుడు, సూర్యరూపేణ = సూర్యరూపముతో, సదా = ఎల్లప్పుడు, జగత్ = జగత్తును, భాసయతే = వెలిగించుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు సూర్యరూపంలో నిరంతరం జగత్తును వెలిగిస్తున్నాడో, ఆయనకు నా నమస్కారం. ఆయనకు నమస్కారం. నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.07

శ్లో॥ యో దేవస్సోమరూపేణ పుష్ణాత్యోషధివీరుధః। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.7॥

ప్రతి॥ యః దేవః = ఏ శివుడు, సోమరూపేణ = చంద్రస్వరూపముతో, ఓషధి వీరుధః = ఓషధులను, లతలను, వృక్షజాలాన్ని, పుష్ణాతి = పోషించుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు సోమరూపంలో వృక్షాలను, ఓషధులను రసాలతో నింపుతున్నాడో ఆయనకు నా నమస్కారం! ఆయనకు నమస్కారం! నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.08

శ్లో॥ యో దేవో వృషరూపేణ వర్షత్యంబుదవాహనః। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.8॥

ప్రతి॥ అంబుదవాహనః = మేఘాలను వాహనాలుగా చేసుకున్నవాడు/మేఘవాహనుడు, యః దేవః = ఏ శివుడు, వృషరూపేణ = వృష/వర్షదాతరూపముతో, వర్షతి = వర్షింపజేయుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు ఇంద్రరూపంలో మేఘం ద్వారా వర్షాన్ని కురిపిస్తాడో ఆయనకు నా నమస్కారాలు! ఆయనకు నమస్కారం! నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.09

శ్లో॥ యో దేవో నృపరూపేణ నృధర్మాన్ పాతి ధర్మవిత్। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.9॥

ప్రతి॥ ధర్మవిత్ = ధర్మజ్ఞుడు, యః + దేవః = ఏ శివుడు, నృపరూపేణ = రాజురూపముతో, నృధర్మాన్ = మానవధర్మాలను, పాతి = రక్షించుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు రాజురూపంలో ధర్మజ్ఞుడై మానవధర్మాలను రక్షిస్తాడో ఆయనకు నా నమస్కారాలు! ఆయనకు నమస్కారాలు! నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.10

శ్లో॥ యో దేవో బ్రహ్మరూపేణ బ్రహ్మవేదితుమిచ్ఛతి। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.10॥

ప్రతి॥ యః దేవః = ఏ దేవుడు, బ్రహ్మరూపేణ = బ్రాహ్మణరూపముతో/బ్రహ్మజిజ్ఞాసురూపముతో, బ్రహ్మ = బ్రహ్మను, వేదితుం + ఇచ్ఛతి = తెలియగోరుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు బ్రాహ్మణుని రూపంలో పరబ్రహ్మను తెలుసుకోగోరుతాడో ఆయనకు నా నమస్కారం! ఆయనకు నమస్కారం! నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.11

శ్లో॥ యో దేవో ధేనురూపేణ దుగ్ధం దుగ్ధే జగత్ప్రసూః। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.11॥

ప్రతి॥ యః దేవః = ఏ దేవుడు, ధేనురూపేణ = ఆవురూపముతో, దుగ్ధం = పాలను, దుగ్ధే = పితికుచున్నది/ఇస్తున్నది, జగత్ప్రసూః = ప్రపంచమునకు ఇస్తున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు జగన్మాత గోవు రూపంలో క్షీరాన్ని ఇస్తాడో ఆయనకు నా నమస్కారం! ఆయనకు నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.12

శ్లో॥ యో దేవో వ్యాఘ్రరూపేణ గర్జత్యూర్జ్జి వనాంతరే। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.12॥

ప్రతి॥ వ్యాఘ్రరూపేణ = పులిరూపముతో, ఊర్జ్జి వనాంతరే = బలపరాక్రమంతో అడవి మధ్యలో, గర్జతి = గర్జించుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు వ్యాఘ్రరూపంలో పరాక్రమవంతుడై గర్జిస్తూ సంచరిస్తాడో ఆయనకు నా నమస్కారం. ఆయనకు నమస్కారం! నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.13

శ్లో॥ యో దేవః ఖగరూపేణ ద్రుతముడ్డయనే దివి। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.13॥

ప్రతి॥ ఖగరూపేణ = పక్షిరూపముతో, దివి = ఆకాశమందు, ద్రుతం = వేగముగా, ఉడ్డయతే = ఎగురుచున్నాడో, యః దేవః = ఏ దేవుడు, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు పక్షిరూపంలో ఆకాశంలో వేగంగా ఎగురుతాడో ఆయనకు నా నమస్కారం! ఆయనకు నమస్కారం! నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.14

శ్లో॥ యో దేవో వృక్షరూపేణ స్తబ్ధశ్ఛాయాం ప్రయచ్ఛతి। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.14॥

ప్రతి॥ వృక్షరూపేణ = వృక్షరూపముతో, స్తబ్ధః = నిశ్చలంగా నిలిచి, ఛాయాం = నీడను, ప్రయచ్ఛతి = ప్రసాదించుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు వృక్షరూపంలో భూమిపై స్థిరపడి చల్లటి నీడను ప్రసాదిస్తాడో ఆయనకు నా నమస్కారం! ఆయనకు నమస్కారం! నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.15

శ్లో॥ యో దేవస్తృణరూపేణ హరిద్వర్ణశ్చకాస్తి హి।

నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.15॥

ప్రతి॥ తృణరూపేణ = గడ్డిరూపముతో, హరిద్వర్ణః = పచ్చని వర్ణముతో, చకాస్తి హి = ప్రకాశించుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు పచ్చటి గడ్డిరూపంలో ఉండి నేలకు అందాన్ని చేకూర్చుతున్నాడో ఆ దేవునికి నా నమస్కారం! ఆయనకు నమస్కారం! నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

Sloka - 18.16

శ్లో॥ యో దేవస్సర్వరూపేణ సర్వో భవతి సర్వదా। నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమో నమః॥18.16॥

ప్రతి॥ సర్వరూపేణ = సర్వరూపముతో, సర్వదా = ఎల్లప్పుడు, సర్వః = సర్వరూపుడై/సర్వముగా, భవతి = అగుచున్నాడో, తస్మై నమః = అతనికి నమస్కారము.

తాత్పర్యం

ఏ దేవుడు అన్ని ప్రదేశాలలో అన్ని కాలాలలో అన్ని రూపాలను ధరించి అన్నీ తానే అయ్యాడో ఆ దేవునికి నా నమస్కారం! ఆయనకు నా నమస్కారం! నమస్కారం! పునఃపునః ప్రణామాలు!

వ్యాఖ్య

బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరుల వద్దనుండి గడ్డిపోచ వరకు చరాచర ప్రపంచం యావత్తు సర్వవ్యాపి అయిన పరబ్రహ్మ యొక్క వ్యక్తరూపమనే సంగతిని తెలుసుకోడం, ధ్యానించడం, దర్శించడం- పరాజ్ఞానం, ఉత్తమోత్తమమైన భక్తి, అన్నింటికన్న ఉదాత్తమైన కర్మ.

ముఖ్యమైన ఉపనిషత్తులలోని సందేశసారాన్ని తెలుపుతూ విశ్వనాథ మహిమను వర్ణించుతూ చేసిన ఈ ఉత్తమస్తోత్రాలు ఇక్కడితో ముగింపుకి వచ్చాయి. దీనితో చేపట్టిన విషయం పూర్తియైనది.

చివరి తొమ్మిది శ్లోకాలలో శ్రీ గురుదేవులు పవిత్రమైన ఉత్తర కాశీధామ మహిమను ప్రశంసించుతూ అనంత పరమాత్మ యొక్క అనుగ్రహాశీర్వాదాలను కోరుతున్నారు.

పరమ పవిత్రమైన ఈ స్తోత్రాలను రోజూ పఠించడంవల్ల భక్తులకు కలిగే ఫలాలను కూడా సూచిస్తున్నారు. ఈ సందర్భంలో పూజ్యగురుదేవులు తన జీవిత సంఘటనలను కూడా కొద్దిగా ప్రస్తావిస్తున్నారు.

ఇక ఆఖరిమాటగా చివరి శ్లోకంలో ఈ గ్రంథాన్ని సౌమ్య కాశీశుని పరమపవిత్రమైన పాదాలకు పరిపూర్ణభక్తితో, శరణాగతితో సమర్పించారు.

రానున్న శ్లోకంలో ముందు భగవంతుని విరాడ్విభూతులను[15] వర్ణించి తరువాత భగవంతుని అనుగ్రహాన్ని వేడుకుంటున్నారు.

Sloka - 18.17

శ్లో॥ ప్రసీద భగవన్ సౌమ్య కాశికేశ కృపాంబుధే।
ప్రసీదావిద్యకధ్వాంతధ్వంసహంసనిభప్రభో॥18.17॥

ప్రతి॥ కృపాంబుధే = దయాసముద్రుడా, భగవన్ = పూజ్యుడా, సౌమ్యకాశికేశ = సౌమ్యకాశీపతి, ప్రసీద = ప్రసన్నుడవుకమ్ము,
అవిద్యకధ్వాంతధ్వంసహంసనిభప్రభో = అవిద్యాసంబంధమైన చీకట్లను తొలగించే సూర్యునివంటి కాంతిగల ప్రభూ, ప్రసీద = ప్రసన్నుడవుకమ్ము.

తాత్పర్యం

ఓ సౌమ్యకాశీప్రభూ, నీవు దయాసముద్రుడివి. నన్ను సదా అనుగ్రహించు. అవిద్యాంధకారాన్ని సంహరించే సూర్యప్రభాసన్నిభుడా, నాపైన నీ కృపను సదా ప్రసరింపజేయి!

వ్యాఖ్య

తిరిగి తిరిగి అడగడంలో శ్రీ గురుదేవుల ప్రార్థన ఎంత స్థిరమైనదో నిరూపిస్తున్నారు.

పరిపూర్ణమైన కృతార్థతను పొంది కూడా శ్రీ గురుదేవులు ఎంతో వినీతభావంతో తనకు స్థిరభక్తిని ఒసగమని తరువాతి శ్లోకంలో భగవంతుని వేడుకుంటున్నారు.

Sloka - 18.18

శ్లో॥ యది ప్రసన్నో భవదంఘ్రిసేవా-రతిం ప్రయచ్ఛాన్యదహం న యాచే।

నిరస్తభేదభ్రమమృత్యుపాశాం పరాం పరానందకరీం పరాత్మన్॥18.18॥

ప్రతి॥ పరాత్మన్ = ఓ పరమాత్మా, ప్రసన్నః యది = ప్రసన్నుడవైనచో, భవదంఘ్రిసేవారతిం = నీ పాదసేవాపట్ల రతిని, ప్రయచ్ఛ = ప్రసాదించుము, అహం = నేను, అన్యత్ = మరియొకదానిని, న యాచే = కోరను, నిరస్తభేదభ్రమమృత్యుపాశాం = భేదభ్రమమనే మృత్యుపాశాన్ని తొలగించేదైన, పరాం = శ్రేష్ఠమైన, పరానందకరీం = పరమానందాన్ని కలుగజేయునట్టి రతిని ప్రసాదించుము.

తాత్పర్యం

ఓ ప్రభూ, నా పట్ల నీవు ప్రసన్నుడవైతే నాకు నీ పాదసేవలో నిలకడైన రతిని ప్రసాదించు. నేను మరేదీ కోరను. ఏ భక్తి వల్ల భేదభ్రమమనే మృత్యుపాశం తొలగిపోతుందో, పరమానందాన్ని ప్రసాదించేదైన అట్టి పరాభక్తిని నాకు ప్రసాదించు!

వ్యాఖ్య

ఉపాస్య-ఉపాసక భేదాలుండేది పరాభక్తి కాదు. భక్తుడు భగవంతునిలో లీనమైనప్పుడు ఈ భేదాలను గమనించేవాడే ఉండడు.

ఈ శ్లోకం ఉపేంద్రవృత్తంలో ఉన్నది. స్తోత్రం ముగింపునకు వచ్చిందని తరువాతి శ్లోకం చెబుతోంది.

Sloka - 18.19

శ్లో॥ సంపూరితమిదం స్తోత్రం సర్వసిద్ధికరం నృణామ్।
శ్రుత్యంతసుమనోమాధ్వీహృద్యమత్యంతముత్తమమ్॥18.19॥

ప్రతి॥ నృణాం = మానవులకు, సర్వసిద్ధికరం = అన్ని సిద్ధులను ప్రసాదించునట్టి, శ్రుత్యంతసుమనోమాధ్వీహృద్యం = ఉపనిషత్తుల పుష్పమకరందమువలె హృదయానికి ఆనందకరమైన, అత్యంతం = మిక్కిలి, ఉత్తమం = శ్రేష్ఠమైన, ఇదం స్తోత్రం = ఈ స్తోత్రము, సంపూరితం = పూర్తి చేయబడినది.

తాత్పర్యం

ఈ స్తోత్రం పూర్తి అయింది. మనుష్యుల అన్ని కోరికలను తీర్చి అన్నిరకాల సిద్ధులను ప్రసాదించగలదు. ఉపనిషత్తుల ఉద్యానవనంలో పూచిన పూల మకరందమిది. హృదయానందకరమైనది. అత్యుత్తమమైనది.

Sloka - 18.20

శ్లో॥ జయత్యుత్తరకాశీతి సౌమ్యకాశీతి చ శ్రుతమ్। క్షేత్రం గోత్రకులోత్తంసహిమవన్మధ్యసంస్థితమ్॥18.20॥

ప్రతి॥ హిమవన్మధ్యసంస్థితమ్ = హిమాలయాల మధ్యభాగమందున్న, గోత్రకులోత్తంస = పర్వతకుల చూడామణిగా నిలిచిన, క్షేత్రం = ఈ పుణ్యక్షేత్రము, సౌమ్యకాశీ ఇతి చ = సౌమ్యకాశీ అని, ఉత్తరకాశీ ఇతి = ఉత్తరకాశీ అని, శ్రుతమ్ = ప్రసిద్ధి పొందినది, జయతి = జయించుగాక.

తాత్పర్యం

పురాణాలలో "సౌమ్య కాశీ" గా ప్రసిద్ధమైన ఆ ఉత్తరకాశీక్షేత్రం ప్రపంచంలోని పర్వతాలన్నింటిలో ఉత్తమచూడామణి అనదగిన హిమాలయ శ్రేణుల మధ్యలో ఉన్నది.

Sloka - 18.21

శ్లో॥ పంచక్రోశవిశంకటం వరుణయా చాస్యా చ సంవేష్టితం

భూభృద్భూషణవారణావతనితంబాలంబి యద్భ్రాజతే।

గంగా యత్ర చ గాయతీవ మధురం సామోర్మితుంగస్వనైః తప్యంతే చ

తపో వితృష్ణమతయో యత్రోల్బణం సాధవః॥18.21॥

ప్రతి॥ యత్ = ఏ ఉత్తరకాశీక్షేత్రము, పంచక్రోశవిశంకటం = ఐదు క్రోశాల విస్తీర్ణముగల, విశాలమైనదై, వరుణయా చ = వరుణా నదిచేతను, అస్యా చ = (అసి) నదిచేతను, సంవేష్టితం = చుట్టబడినదై, భూభృద్భూషణవారణావతనితంబాలంబి = పర్వతాల అలంకారమైన వారణావత పర్వతప్రాంతాన్ని ఆనుకొని, భ్రాజతే = ప్రకాశించుచున్నదో, యత్ర చ = ఎక్కడైతే, గంగా = గంగానది, సామోర్మితుంగస్వనైః = సామగానంవంటి ఎత్తైన తరంగధ్వనులతో, మధురం = మధురముగా, గాయతి ఇవ = గానం చేయుచున్నట్లున్నదో, యత్ర చ = ఎక్కడైతే, వితృష్ణమతయః = తృష్ణారహిత మనస్సులు గల, సాధవః = సాధువులు, ఉల్బణం = తీవ్రమైన/ఘోరమైన, తపః = తపస్సును, తప్యంతే = ఆచరించుచున్నారో.

తాత్పర్యం

పంచక్రోశాల విస్తీర్ణం గల ఉత్తరకాశీ పవిత్రధామం వరుణా, అసి అనే పావన నదులచేత పరివేష్టింపబడి, పర్వతశ్రేణుల తలమానికమైన వారణావత పర్వతప్రాంతంలో ప్రకాశిస్తుంది. పరమపావని గంగాదేవి తన ఉద్ధృతమైన తరంగధ్వనులతో ఇక్కడ మధురమైన సామగానం చేస్తున్నట్లుగా అనిపిస్తుంది.

ఆమె తరంగాల నిస్వనాలు సామగానం వలె ఈ ప్రాంతాన్ని నింపుతూ పునీతం చేస్తున్నాయి. ఇక్కడ పరమహంసలైన సన్యాసులు అనేకులు తృష్ణారహితులై తీవ్రమైన తపస్సులో నిమగ్నులై ఉంటారు. ఉత్తరకాశీ క్షేత్రం మహామహిమాన్వితమైనది.

Sloka - 18.22

శ్లో॥ తత్రాస్తే విశ్వనాథః శ్రీశక్త్యాదిసహితః ప్రభుః। స్తోత్రరత్నేన యో దేవస్తుష్టువేఽనేన సౌమ్యరాట్॥18.22॥

ప్రతి॥ తత్ర = అచ్చట, శ్రీశక్త్యాదిసహితః = శ్రీ, శక్తి మొదలైనవారితో కూడిన, ప్రభుః = ప్రభువైన, విశ్వనాథః = విశ్వనాథుడు, ఆస్తే = ఉన్నాడు, సౌమ్యరాట్ = సౌమ్యకాశీపతి అయిన, యః దేవః = ఏ ప్రభువు, అనేన = ఈ, స్తోత్రరత్నేన = స్తోత్రరత్నముచే, తుష్టువే = స్తుతించబడెనో/స్తుతింపబడెనో.

తాత్పర్యం

ఆ ఉత్తరకాశీ పావనక్షేత్రంలో శ్రీ, శక్తి మొదలైన వారితో కూడిన విశ్వనాథ ప్రభువు విరాజిల్లుతున్నాడు. సౌమ్యకాశీపతి ఈ స్తోత్రరత్నముచే కీర్తింపబడ్డాడు.

తరువాతి శ్లోకంలో ఫలశ్రుతి ఇవ్వబడుతోంది.

Sloka - 18.23

శ్లో॥ యః పఠేత్ ప్రయతో నిత్యం శ్రద్ధయైతదనన్యధీః। సకామో లభతే కామం నిష్కామో ముక్తిమాప్నుయాత్॥18.23॥

ప్రతి॥ యః = ఎవడు, ప్రయతః = శుద్ధచిత్తుడై, శ్రద్ధయా = శ్రద్ధతో, అనన్యధీః = ఏకాగ్రబుద్ధితో, ఏతత్ = ఈ స్తోత్రమును, నిత్యం = నిత్యమూ, పఠేత్ = పఠించునో, సకామః = కోరికలుగలవాడు, కామం = కోరిన ఫలాన్ని, లభతే =

పొందును, నిష్కామః = కోరికలు లేనివాడు, ముక్తిం = మోక్షమును, ఆప్నుయాత్ = పొందును.

తాత్పర్యం

ఈ స్తోత్రాన్ని నిత్యమూ శ్రద్ధతో, శుద్ధచిత్తంతో, ఏకాగ్రబుద్ధితో ఎవరు పఠిస్తారో, వారు సకాములైతే కోరిన ఫలాన్ని పొందుతారు. నిష్కాములైతే మోక్షాన్ని పొందుతారు.

Sloka - 18.24

శ్లో॥ కేరలావనిసుతేన శోభనం భూరిభాగ్యనిధినేదమీరితమ్।

భిక్షుణా హిమమహీధ్రశృంగికో-త్సంగవాసరసికేన కేనచిత్॥18.24॥

ప్రతి॥ భూరిభాగ్యనిధినా = గొప్ప భాగ్యసంపదకు నిలయమైన, హిమమహీధ్రశృంగికోత్సంగవాసరసికేన = హిమవంతుని పర్వతశిఖరాల ఒడిలో నివసించుటలో రసికుడైన, కేరళావనిసుతేన = కేరళభూమిలో జన్మించిన, కేనచిత్ = ఒకానొక, భిక్షుణా = సన్యాసిచేత, శోభనం ఇదం = శోభనమైన ఈ స్తోత్రము, ఈరితమ్ = చెప్పబడినది.

తాత్పర్యం

కేరళదేశంలో జన్మించిన ఒక భిక్షువు ఈ పవిత్రమైన స్తోత్రాన్ని పలికాడు. ఆయన దీనిని తన కృతార్థతగా, పరమభాగ్యంగా ఎంచుకున్నాడు. తండ్రి ఒడిలో కూర్చుని

ప్రేమలాలన పొందే పసివానిలాగా, హిమవంతుని ఉన్నత శిఖరాల ఒడిలో నివసించుటలో రసికుడైన ఈ భిక్షువు భక్తి, జ్ఞానం, సాహిత్యం మేళవించిన ఈ స్తోత్రాన్ని రచించాడు.

పై శ్లోకం రథోద్ధత ఛందస్సులో ఉన్నది.

చివరి శ్లోకంలో ఈ స్తోత్రాన్ని గురుదేవులు ప్రభు విశ్వనాథ పాదాలకు సమర్పిస్తున్నారు.

Sloka - 18.25

శ్లో॥ విశ్వేశ్వరస్య కృపయా ఖలు తత్ప్రయుక్తః

క్షుద్రోపలబ్ధిమకుటోఽహమకార్షమేతత్ ।

తస్యార్పితశ్చ పదయోః స్తబకోపహారః స్తోత్రాత్మకస్సురభిలోఽస్తు స సుప్రసన్నః॥18.25॥

ప్రతి॥ విశ్వేశ్వరస్య = విశ్వనాథుని యొక్క, కృపయా = కృపవలన, తత్ప్రయుక్తః = ఆయనచేత ప్రేరేపింపబడిన, క్షుద్ర + ఉపలబ్ధి + మకుటః + అహమ్ + అకార్షమ్ + ఏతత్, క్షుద్ర = అత్యల్పమైన / తక్కువైన, ఉపలబ్ధి = సంపాదన / లబ్ధి / జ్ఞానము, మకుటః = కిరీటము, అహమ్ = నేను, అకార్షమ్ = రచించాను / చేశాను, ఏతత్ = దీనిని (ఈ స్తోత్రమును), క్షుద్రోపలబ్ధిమకుటః = అత్యల్పమైన సంపాదన (జ్ఞానం) కిరీటముగా గల,

క్షుద్రోపలబ్ధిమతికః = అత్యల్పబుద్ధి గలవాడనైన, అహం = నేను, ఏతత్ = ఈ స్తోత్రమును, అకార్షమ్ = రచించితిని, స్తోత్రాత్మకః = స్తోత్రరూపమైన, సురభిలః = సుగంధముగల, స్తబకోపహారః = పుష్పగుచ్ఛరూప కానుక, తస్య = ఆ పరమశివుని యొక్క, పదయోః = పాదములయందు, అర్పితః చ = సమర్పింపబడినది, సః = ఆ విశ్వనాథుడు, సుప్రసన్నః = సుప్రసన్నుడుగా, అస్తు = అగుగాక.

తాత్పర్యం

విశ్వనాథ ప్రభువు కరుణవల్ల, ఆయన ప్రేరణవల్ల, అత్యల్పబుద్ధి గల నాచేత ఈ స్తోత్రం రచింపబడింది. ఆయన పాదాంబుజాలకు ఈ స్తోత్రరూప పుష్పగుచ్ఛాన్ని సమర్పిస్తున్నాను.

నా ఈ అల్పకానుకను ఆ కరుణామయుడు స్వీకరించుగాక! ఈ చిన్న ఉపహారాన్ని ఆ ప్రభువు స్వీకరించి సుప్రసన్నుడగుగాక!

వ్యాఖ్య

ఉత్తమ విద్వాంసుడైన గురుదేవులు తన్నుతాను తెలివితక్కువ వాడినని ఈ శ్లోకంలో వర్ణించుకొంటున్నారు! నిరహంకారానికి, వినయానికి ఈ మహాపురుషుని కన్నా వేరే నిదర్శనం ఉన్నదా?

ఓం తత్సత్!

– ౩ఁ ౩ఁ ౩ఁ –